

Paměti

Václav Josef Hybler

Knížce na cestu

Jsou knihy, které čteme jednou a odložíme. A pak jsou knihy, ke kterým se vracíme, protože v nich nacházíme kus sebe. Tato kronika patří k těm druhým.

Je to příběh rodu, který se nebál práce ani snění. Příběh lidí, kteří vstávali se svítáním a uléhali se spravedlivou únavou. Příběh našich dědů a pradědů, kteří věřili, že poctivá řemeslná dovednost, vize a odvaha dokážou přetvořit kus světa. Ne vždy to bylo jednoduché. Přicházely krize, povodně, požáry, války i změny režimů. Ale i v těch nejtemnějších chvílích v rodině Hyblerových nikdy nevyhasla víra, že se nesmí přestat tvořit, budovat a hledat nové cesty.

Začalo to dávno. Byli jsme provazníci, obchodníci, tkalci, podnikatelé i investoři. Byli jsme obyčejní i výjimeční. První slova této kroniky psal můj prapraděd Václav Hybler na přelomu 19. a 20. století. Tehdy možná netušil, že jeho myšlenky a vzpomínky budou jednou součástí knihy, která se dostane do rukou jeho potomků více než sto let poté. Ale možná to věděl. Možná si přál, aby jeho hlas jednou promluvil k těm, kteří ponesou rodinnou podnikatelskou tradici dál.

Mnozí po něm kroniku četli, rozšiřovali, ale především ji brali jako rodinný poklad a velice chránili veškerý obsah. Po roce 1989, v době, kdy se můj otec Milan Kuršel spojil s Michaelem Závěrkou, aby obnovili podnikatelskou tradici Hyblerů, se začala digitalizovat.

Byla téměř přepsána k tisku už v roce 2003. Ale možná osud rozhodl jinak. Možná jsme na ni ještě nebyli připraveni.

A pak, o deset let později, jsem ji poprvé otevřel já. Četl jsem slova napsaná dávno předtím, než jsem se narodil, a měl jsem pocit, jako by se dějiny mé rodiny rozprostřely přímo přede mnou. Byla v nich síla, byla v nich touha, byla v nich i tvrdá lekce o tom, co znamená být podnikatelem a nést odpovědnost za své jméno. Byla v nich hrdost i pokora.

V roce 2023, když jsem nastoupil do čela HYBLER GROUP, jsem si dal slib. Moje ředitelské období nebude pouze o číslech a ekonomických výsledcích. Bude o tradicích a hodnotách. O příběhu, který nesmí zmizet v zaprášených archivech. O lidech, kteří by neměli být zapomenuti. A tak jsem oslovil svého kamaráda Ivo Navrátila. S neuvěřitelnou pečlivostí, odhodláním a úsilím kroniku doplnil o fotografie, rodokmeny, poznámky i jazykovou úpravu. Když dnes držíte tuto knihu v rukou, je to i jeho velká zásluha.

A tak tu nyní stojíme. Na prahu historie i budoucnosti. Tato kniha není jen kronikou jednoho rodu, ale i svědectvím o odvaze těch, kteří se nebáli riskovat a přetvářet své sny ve skutečnost. Je to most mezi generacemi. Klíč k pochopení toho, proč jsme dnes tam, kde jsme.

Věřím, že až ji budete číst, najdete v ní něco pro sebe. Možná inspiraci. Možná poučení. Možná jen tichý pocit sounáležitosti s těmi, kteří tu byli před námi a kteří nám svou prací, svým talentem a svou odvahou připravili cestu. Ale tato kniha není jen vzpomínkou. Je to výzva.

Podnikání bylo v této rodině vždy víc než jen obživou. Bylo to poslání. Síla, která nás spojovala, hnala kupředu, dávala smysl našim dnům. Bylo to odhodlání tvořit, růst, měnit svět kolem sebe. A teď je řada na nás. Tak nezůstaňme jen u slov a vzpomínek. Nespokojme se s minulými úspěchy. Pojďme pokračovat. Pojďme podnikat. Pojďme zanechat stopu pro ty, kteří přijdou po nás.

Protože dobré rodiny a skvělé firmy nestojí na minulosti. Stojí na lidech, kteří mají odvahu tvořit budoucnost.

25. 3. 2025
Adam Kuršel

Paměti

Václav Josef Hybler

2025

Paměti
Václav Josef Hybler

© Václav J. Hybler – heirs, 2025
© HYBLER GROUP, a. s., 2025

ISBN 978-80-909598-0-4

Obsah

Knížce na cestu	5
---------------------------	---

I. díl

Jak šel život	15
Dětství v Semilech	16
Na handlu v Liberci	37
Středoškolákem v Novém Bydžově	40
Výlet do Dánska	50
Studium v Praze a ve Vídni	56
Jak jsem se učil kupcem	62
Život vojenský, život veselý	71

II. díl

Jak jsem se stal fabrikantem	89
Vývoj českého textilního průmyslu na Semilsku	90
Jak se tatínek rozhodl postavit přádelnu (1894)	95
Vlastní stavba vodního díla a přádelny (1894–1896)	98
Koupě spřádacích strojů a vnitřního zařízení přádelny (1896–1897)	104
Zprovoznění továrny (1896)	110
Povodeň 1897	121
Budování strojních zařízení a jiné trable (1898–1900)	125
Vstup do nového století (1901–1908)	135
Továrna postižena větrnou smrští (1908)	169
Požár továrny (1909)	172
Stavba nové přádelny (1909–1911)	180
Tyfová epidemie (1912)	186
Krise před první světovou válkou (1913)	191
Světová válka (1914–1918)	193
Doba poválečná (1919–1939)	216

DOPLŇKY

k II. dílu	239
Dělnické hnutí a stávky (1890–1928)	240
Odpadová přádelna (1902–1920)	254
Benešovská tkalcovna (1903–1924)	258
Koupě Svijan (1906)	263
Barevna (1913–1938)	273
Příprava přehrady na Jizeře (1922–1942)	302

REJSTŘÍKY	309
Rejstřík osob	310
Rejstřík firem	315
Rejstřík míst	317
PŘÍLOHY	321
Hlavní mezníky v životě Václava Josefa Hyblera	322
Dovětek o rodu Hyblerových	323
Perzekuce rodiny po druhé světové válce	326
Ediční poznámka	331
Použitá literatura	334
Použité archiválie	336
Zkratky	337

l. díl

**Jak šel
život**

Dětství v Semilech

Zamřížovaným oknem semilské fary dopadaly kvečeru paprsky zapadajícího slunce na dlouhý stůl, na kterém ležela otevřená matrika, nad níž se skláněla šedivá hlava faráře Manžela. Zapsal do ní toho dne pokřtěná novorozeňata. Mezi jinými: Vácslav Josef Hybler, narozen 11. září 1875.¹ Zde je to tedy černé na bílém, že jsem se narodil.

První přišla na svět sestra Marie, dne 27. prosince 1873, zemřela 13. února 1940, druhým byla moje maličkost, Václav, dne 11. září 1875, a dále Evženka, dne 4. března 1877, zemřela 4. dubna 1877, Josef, dne 7. dubna 1878, [zemřel 13. dubna 1955], Břetislav, dne 5. dubna 1880, [zemřel 24. ledna 1959], Jindřiška, dne 1. června 1882, zemřela 30. března 1883, Otto,² dne 16. dubna 1884, zemřel 5. března 1950, Julius I., dne 16. února 1886, zemřel 5. května 1886 a Julius II., dne 18. března 1887, [zemřel 4. srpna 1966]³. Celkem nás bylo devět, hezká řádka a také hezká starost.

Když se dnes po sedmdesáti pěti letech⁴ dívám na ten svůj křtící list, napadá mě, proč jsem byl hned druhý den po narození pokřtěn, snad jsem byl taková nedomírka, že prostě nechtěli, abych zemřel jako pohan. Ale ne, tenkrát bylo zvykem dát pokřtít dítě co nejdříve. Přišel jsem na svět v sobotu, tedy v den ne zrovna vhodný pro obchodníka, kdy bývá v krámě nejvíce práce. Ale jakáž pomoc, zato neděle byla zase vhodným dnem pro křtiny. Dovedu si ty moje křtiny dobře představit, dle křtin mých sourozenců.

Po návratu ze křtu jsem asi byl vybalen z parádní peřiny a položen do kolébky. Mezitím byla přítomným podávána káva, buchta a lomnické suchary. Za kmotra mně byl dědeček, Michal Fišer ze Železného Brodu. Napadá mě přitom, proč jsem jako prvorozený syn nedostal po tatínkovi jméno Josef. Toho asi byl příčinou dědeček Fišer, který byl velkým národovcem a prosadil, že jsem dostal jméno patrona České země Václava. Též jména Břetislav a Otto svědčí o tom, že také zde měl dědeček rozhodné slovo. Jeden se přece musel jmenovat po tatínkovi Josef. Jak Julius přišel k tomu jménu, nevím, snad podle Julia Caesara.

Dost dobře si pamatuji, že jsem chodil v sukni a v zástěře z voskového plátna. Začnu své vypravování, jak jsem začal chodit do školy, neboť se na všechno dobře pamatuji. Bylo to roku 1881, kdy mi bylo šest let. První třída pro kluky nebyla tenkrát ve škole, která byla malá, ale byla umístěna v Dixově domě čp. 116, a když jsem tenkrát překročil práh první třídy,

¹ V této době byl semilským farářem P. Josef Strnad (1848–1877). Vácslava Josefa Hyblera pokřtil kaplan P. Josef Beránek (Státní oblastní archiv Hradec Králové – dále: SOA HK, SbM, č. 5673, fol. 71).

² Autor překvapivě bratra jmenuje Ottou, ačkoliv byl křtěn jako Otokar Rudolf (SOA HK, SbM, č. 5674, fol. 42). Otto byl Otokarův syn. Protože i parte nese jméno Otto, ponecháváme je jako vžitě.

³ Všechny děti Josefa V. Hyblera dostaly dvě jména: Marie Antonie, Vácslav Josef, Evženie Františka, Josef Michal, Břetislav Antonín, Jindřiška Olga, Otokar Rudolf, Julius Jaroslav a po jeho smrti opět Julius Jaroslav.

⁴ Tedy roku 1950, původní číslo bylo vygumováno.

První třída obecné školy chlapecké byla umístěna v soukromém domě čp. 115 na Hořením náměstí (druhý zprava). Roku 1888 byla dostavěna obecná a měšťanská chlapecká škola na fotografii vlevo. (SOka Semily, F. Mizera)

nemohl jsem tušit, že se jednou stanu majitelem toho domu.⁵ Můj první učitel se jmenoval František Mladý,⁶ ale musím to zde přiznat, že na mě neudělal ten nejlepší dojem. Když jsem se ve škole trochu ochočil, měl jsem s ním stále nějaká nedorozumění.

Tatínek mně koupil od uzdaře Chluma koženou tašku pro učení, byla ručně pracovaná a velmi důkladná, takže se zdálo, že vydrží věky. Pro účel, ke kterému měla sloužit, ano, ale když taková taška se dala v zimě docela dobře upotřebit jako sáňky, a to její život náležitě zkrátilo. V tašce se nosil slabikář a břídicová tabulka, na které byla přivázaná houba, vždy důkladně namočená, a proto čouhala z tašky na provázku ven.

Kolik nás v první třídě bylo, nevím, vím jen, že byly lavice ve dvou řadách. Místnost to byla ponurá, klenutá a dost tmavá. Vedle katedry byla tabule, nad kterou visel krucifix, a nad katedrou obraz císaře pána France Josefa.

Po stranách na zdi visely dva tištěné obrazy, přilepené na lepence, a to králíka a husy. Mimo toho byl na zdi dlouhý věšák na šaty se dřevěnými kolíky.⁷ Učili jsme se dvě hodiny dopoledne a dvě hodiny odpoledne. Mezi každou hodinou byla malá přestávka, ve které

⁵ Jde o rohový dům na Komenského náměstí, vystavěný vrchním semilským panstvím Heckerlem v r. 1798. V 19. století patřil baronu Václavu Sosnovci z Vlkánova (odtud název „Vlkánovsko“), od r. 1852 Václavu Macháčkovi a jeho manželce Terezii, dceři mlynáře Václava Riegra, od níž jej koupili Josef a Josefa Dixovi. Dnes sídlo a. s. Agrocentrum Jizeran.

⁶ František Mladý (1839–1919), učitel v Semilech čp. 47.

⁷ Jak vysvětlujeme v závěru knihy, v edici pamětí ponecháváme v maximální možné míře autorův způsob vyjadřování, včetně dnes nespisovných tvarů a koncovek podkrkonošského nářečí.

Václavův rodný dům na Dolením náměstí v Semilech čp. 17/18. Vedle něj lékárna Rudolfa Husáka. (SOkA Semily, Sb. pohlednic)

si měl každý žáček vykonat svoji potřebu. Poněvadž byla prvá třída v soukromém domě, byl záchod používán také nájemníky, a proto byl stále zavřený na klíč. S tím klíčem byla velká potíž, ale my jsme si to náramně jednoduše zařídili. Na dvorku pod záchodem bylo smetiště, ohrazené kamennou zdí. Na tu zídku se kluci jeden vedle druhého pěkně postavili a začali závodit, kdo dál dostříkne. No páni kluci si mohli tento sport mezi sebou dovolit. Horší to bylo, když některý potřeboval na stranu mezi vyučováním, a to se pan učitel velmi zlobil a stalo se, že v některém z kluků již z mlada viděl ulejšáka a ven ho nepustil. V některých případech to skončilo katastrofálně a kluk si přinesl domů mokré kalhoty.

Vysvědčení jsem nemíval valné. Ze zpěvu, tělocviku a z kreslení jedničku. Bratr Josef začal chodit do školy, když jsem načínal třetí třídu. Další bratři pak následovali. To bylo již vše veselejší. Ráno jaký shon, abychom nepřišli pozdě do školy. Co maminka s náma měla za kříž, když jsme nechtěli snídat a jeden na druhého nechtěl ani počkat, abychom šli společně!

Jak jsme bydleli? Když se tatínek s maminkou oženil,⁸ bydleli v jedné místnosti, která měla dvě okna do náměstí. Za touto místností byla malá cimérka bez oken, do které něco málo světla vnikalo otevřenými dveřmi. Tato místnost sloužila za kuchyň. Když bylo pod mrakem, muselo se v kuchyni stále svítit petrolejovou lampičkou, která visela na zdi u plotny a měla obvyklý, z lisovaného bílého plechu reflektor. Vedle obytného pokoje byla malá písárnička, spojená též skleněnými dveřmi. Z písárničky vedly jedny dveře do krámu, také skleněné, na kterých byly červené záclonky. Druhé pak na chodbu, kterou se chodilo

⁸ Svatba Josefa Václava Hyblera (1849–1919) a Marie Matyldy Fišerové (1851–1923) se slavila 10. 2. 1873 v kostele sv. Jakuba Většího v Železném Brodě (SOA Litoměřice, SbM, č. 9254, fol. 47).

do prvního poschodí a na dvůr. V obývacím pokoji byly dvě postele z tvrdého dřeva, políťované, jedna byla umístěna vedle okna a hned za ní druhá. Uprostřed postelí visely velké pendlové hodiny s hracím strojkem. Úderem každé hodiny zahrály dvě písničky: „Kde domov můj“ a „Hej, Slované“. Vedle postele u okna byl šicí stroj, u druhého okna bylo takzvané kanape, potažené černým voskovým plátnem, které bylo k dřevu přibito bílými porculánovými cvočky. Uprostřed pokoje [stál] stůl a čtyři židle. V jednom rohu kamna a vedle kamen dřevěná dětská postýlka se dřevěným mřížovím a dole s prostranným šuflíkem neboli zásuvkou, ve které se taky spalo. Dále nezbytná kolébka s proutěným košem, natřeným černým lakem na železo.

Jak jsem se předem zmínil, zemřela nám po jednoročním žití sestra Jindřiška, a to na neštovice. Bylo jasné, že my čtyři – Marie, Josef, Sláva a já – musíme být izolovaní, ale kam? Kam jinam nežli k babičce, která bydlela s dědečkem v prvním poschodí. Avšak Sláva již byl infikován, byly mu tři roky. Dostal horečku a na to brzo vyrážku, byly to neštovice. Sestra a já jsme nesměli chodit do školy. Pepa tenkrát ještě do školy nechodil.

Ovšemže jsme neměli ani potuchy, jaká je to zlá nemoc, a stále jsme chtěli k Slávovi. Jednou nám maminka dovolila, abychom se na něho podívali skrze skleněné dveře. Ležel na posteli u okna. Až jsme se ho lekli, jak vypadal, obličej jedna slitina, oči zavřené a na rukou měl uvázané čúchy,⁹ které měly zabránit tomu, aby si v obličejí neštovice nerozškrábal a nezůstaly mu pak po nich důlky. Částečně to pomohlo, ale přece mu nějaký ten důlek zůstal. Maminka po čas nemoci nesměla v krámě prodávat a vše nyní leželo na tatínkovi. Bohudík Sláva se ze všeho brzo sebral a bylo zase dobře.

Říká se, že ti nejstarší jsou na tom vždy nejhůře, a právem. Sestra Marie musela již záhy mamince vypomáhat v kuchyni a já, později i Pepa dohlížet na mladší sourozence. Nejprotivnější nám bylo kolébání, a hlavně když jsme přišli ze školy a kluci se venku proháněli a hráli špačka, a na to jsme se měli dívat oknem. Ale dovedli jsme si pomoci. Malý Julius pěkně dal a zdálo se, že se snad ani do večera neprobudí. Aby se tak nestalo, ustali jsme v kolébání, což někdy pomohlo. Když ten klid byl na něho slabý, jednoduše se štípl, kam se dalo, a kluk se s velkým brekem probudil. Maminka obvykle pomáhala v krámě, a tu jsme začali křičet: „*Maminko, Jula brečí!*“ Maminka přišla, Julečka vzala, a než se kdo nadál, byli jsme již venku mezi svýma. Po návratu ovšem přišla odměna, a to metlou, která častým používáním byla náležitě opotřebována.

Naše tělesné schránky byly spíše slabší konstrukce, až na Pepu, který holdoval kravskému mléku přímo od čepu. Při dojení vždy čekal s hrnečkem v ruce a nadojenou tekutinu vyprázdnil jedním rázem. Nám ostatním ten nápoj nechutnal. Pepovo přání bylo, že až bude velký, že bude řezníkem. Částečně se mu to vyplnilo, nestal se sice řezníkem, ale doktorem medicíny. Nejhůře s tloušťkou na tom byl Otto. Tenkrát jsme chodili na dráhu pro avíza na došlé zboží. Za každé avízo jsme dostali od tatínka čtyrák (čtyři krejcarey). Střídali jsme se jeden týden ten, druhý onen. V týdnu, ve kterém chodil Otto na dráhu, byl vyměněn pokladník, přišel nový, který ještě neznal místní poměry.

Když přišel Otto pro avíza, nový pan pokladník se na něho podíval a povídá: „*Ty asi máš, chlapečku, hlad, vezmi si tento rohlík,*“ a podával mu rohlík. Zda si Otto rohlík vzal, nevím,

⁹ Původně hadrová obuv (nářečně, z něm.)

ale když přišel domů, vše tatínkovi vypravoval. Ten se přesto velmi hněval a na pana pokladníka si chtěl dokráčnout.

Otto jako malý chlapec byl náruživým karbaníkem. Zdali mu tato vlastnost zůstala dodnes, nevím. Tenkrát hrával jen zmrzlíka a černého Petra a karty si tak zamiloval, že s nimi chodil spát. Držel je pevně po celou noc v ruce.

< Naproti obchodu na druhé straně náměstí měl zámečnickou dílnu starý Bareš. Byl to vysoký člověk, strašně zlostný. Ten, když se rozzlobil, celá rodina před ním utekla, kterou pak honil okolo baráku s perlíkem v ruce a křičel, že všechny pobije. Měl syna, který se jmenoval František. Byl také vyučen zámečnický, ale byl pravý opak táty. Byl mnohem starší než já, ale to nám nevadilo, abychom spolu neuzavřeli věrné přátelství, ke kterému přistoupil také příručí Balabán. Byl to tedy triumvirát. Bareš, když měl volnou chvíli, již byl u nás v krámě, a to samé bylo se mnou, jen když jsem se mohl dostat k Baršom do dílny.

Zámečnicka mě velmi bavila a já tenkrát jsem měl zájem o stroje. Když jsem chodil na dráhu pro avíza, nikdy jsem se neopomněl zastavit ve Strnádkově tkalcovně v Podmoklicích pod nádražím. Strojníkem tam byl náš zákazník Strnad, který mě do strojovny pustil a mnoho mně o parním stroji vykládal.

Tak rád jsem se na tu mašinku díval, jak si pěkně oddychuje, byl to stroj na výfuk, a snad bych se vydržel na ni dívat celý den, jako milý na milou. Skutečně jsem se do ní zamiloval. Když jsem přišel k Barešom, o jiným jsem nemluvil, jen o parním stroji, a tu Frantík povídá: „*Tak zkusíme takový malý strojek udělat.*“ Byl jsem hned pro to. Ovšemže práce na strojků se mohla konat jenom po fajruntě. Horší to však bylo s kotlem, věděli jsme, že nejobtížnější bude topení pod ním. Rozřešili jsme to tak, že kotlík se udělal v průměru tak velký, aby se vešel do otvoru v plotně, který tam byl kvůli rychlejšímu vaření.

Byl to slavnostní okamžik, když jsme po zavření krámu roztápěli kamna v kuchyni, kde stál kotlík a vedle parní strojek. Měli jsme z toho všichni radost, když se parní strojek pohnul a důkladně se roztočil. Uvádím to zde proto, abych naznačil, že jsem měl již tenkrát zájem o techniku a nikdy jsem nemohl tušit, že jednou budu chodit okolo dvou parních strojů o tisíce HP [...] >¹⁰

Našeho mládí jsme užívali plným douškem, ale také na nás někdy přišly smutné chvíle. Tenkrát v celých Semilech nebyl holič, a proto nezbyvalo nic jiného, než že obtížný úkol lazebníka na sebe vzala maminka. Vlasy nám vždy všem narostly stejně, poněvadž jsme se museli všichni v jeden den podrobit stříhání. Obyčejně to byla středa, když se odpoledne nešlo do školy. Ovšemže jsme nečekali jako v holírně, až bude jeden ostříhán, by přišel na řadu druhý, neboť to byla hrůza dívat se na brečícího bratra, kterému přitom také náležitě teklo z nosu, jak má hlavu skloněnou, po které se proháněly neostré nůžky. Za prostěradlo sloužila stará zástěra, pěkně přivázaná těsně ke krku. Tak nebylo divu, když měl přijít na řadu druhý, že musel být sháněn venku. Co bylo po tak radikálním zákroku na zemi vlasů z pěti huňatých palic, se ani neptejte. Vždyť jsme byli všichni ostříhání dohola jako nějakí trestanci a o ten nějaký schůdek na hlavě nebyla nouze.

Co jen ta naše maminka s námi zkusila! Též soboty byly obávaným dnem. Po večeři byly do kuchyně přineseny necky, do kterých byla z velkých hrnců nalita vřelá voda, pak náležitě

¹⁰ Část označená špičatými závorkami byla připojena z textu přiloženého k rukopisu.

Manželé Josef Václav Hybler a Marie Matylda, rozená Fišerová. (RA Hyblerových)

zchlazená. Koupali jsme se vždy párem. Jeden seděl na jednom konci necek, druhý na opačném. Maminka vzala žínku, hodně hrubou, namydčila, nemyslete si nějakým toaletním mýdlem, ale mýdlem, jakým se drhla podlaha, a nyní začlo mytí. Nejdříve přišla na řadu hlava, a protože na nějaké mazlení nebyl čas, stávalo se, že se nám dostalo mýdlo do očí a nastal velký brek. Když brek ani po opláchnutí nepřestával, tu to někdy pěkně plesklo přes holá záda, a bylo ticho.

Měli jsme se všichni stejně rádi, ale bratr Otto mě vyznamenával již tenkrát jakousi důvěrou. Měl nějaké střevní potíže, a proto na radu Dr. Špidlena¹¹ měl ráno na hladový žaludek užívat tři velké lžíce hořké maďarské vody, která nesla jméno Hunyadi.¹² Byla to voda odporné chuti a co se účinku týče, rovna dnešní Šaratici. Ottu by byl nikdo nepřinutil, ani maminčiny štulce, aby ráno ty tři lžíce spolkl. Trvalo to několik dní, domluvy ani rázné zakročení nepomáhaly, až jednoho rána prohlásil, že tu vodu spolkne, když mu ji dá Věna. Těšila mě ta jeho láska ke mně, ale stejně se po každé spolknuté lžici medicíny pořádně oklepal.¹³

Maminka náš zdravotní stav stále kontrolovala a oblíbenou medicínou bylo projímadlo – senesové listy. Senesové listy musely být před použitím namočeny nějaký čas ve vodě. Obyčejně stála sklenice s listím na kamnech. Když byla tato tekutina oslazená, bylo to užívání, na které jsme se zrovna těšili. Každý obyčejně dostal po jedné malé lžici. Nevím, který z nás přišel na ten nápad, když jsme byli v kuchyni sami, abychom se tý dobroty napili. Následky byly katastrofální. Tato medicína neúčinkovala okamžitě, [ale] až za nějaký čas. První známkou účinku bylo velké bolení břicha, pak pořádný průjem. Následkem požití značného množství této rajske tekutiny proměnil se průjem v úplavici. Maminka si již s námi nevěděla rady a po vyčerpání všeho našeho spodního prádla vzala jednoduše svoje staré sukně, do kterých nás každého zabalila a položila všechny tři provinilce na dětskou postel. Noc byla velmi neklidná a pro nás to bylo dobré poučení, že všeho se má užívat s mírou. Ještě štěstí, že tento nerozvážný čin jsme provedli my, nejstarší kluci.

Maminčina domácí lékárna pozůstávala ze tří medikamentů: senesového listí, hůlkové masti¹⁴ a kořalky. K čemu bylo používáno senesové listí, jsem již výše popsal. Hůlková mast blahodárně působila na vředy neb na prst, do kterého se zadřela tříska, a prst se začínal, jak se říká, sbírat. Kořalka byla univerzální medicína. Když jsme se řízli do prstu, do skleničky byla nalita kořalka a prst do ní vnořen. Když nás bolela hlava, byl složený šátek namočen v kořalce a uvázan na hlavu.

V Semilech byli dva lékaři – Dr. Špidlen a tovární lékař Hippmann¹⁵. Tito dva se nezabývali trháním zubů, to obstarával puškař Dolenský, který bydlel ve Višňákově domě.¹⁶ Mně začala

¹¹ MUDr. Antonín Špidlen (1842-1917), městský lékař a starosta v Semilech. Podrobný životopis publikoval JECH, Tomáš. *MUDr. Antonín Špidlen – starosta města Semil*. In: ŽČRP, sv. 31, Semily-Jičín 2018, s. 44-70.

¹² Léčivá voda Hunyadi János s Glauberovou a hořkou solí má projímavý účinek a dodnes je nabízena např. firmou Herbahouse, je ale určena jen pro dospělé.

¹³ Celý odstavec autor později nejspíš ze skromnosti škrtl.

¹⁴ Hojivá hůlková mast, vyráběná z octanu olovnatého.

¹⁵ MUDr. Vendelín Hippmann (+1890), známý semilský lékař – lidumil.

¹⁶ Míneně dům čp. 112 na Komenského náměstí, zakoupený r. 1850 obchodníkem Antonínem Višňákem, purkmistrem a poštmistrem.

bolet kotlavá stolička,¹⁷ bolestí jsem až brečel, a proto bylo rozhodnuto, že zub musí ven. Tenkrát jsem šel na tu operaci s tatínkem. Ordinance byla zařízena velmi jednoduše. Nízká stolička, šátek, ve kterém byly zabaleny kleště, kterým se říkalo pelikán, a plivátko s pilinami. Měl jsem z toho trhání velký strach, ale bolest, která mě trápila, překonala všechno. Kurážně jsem si sedl na nízkou stoličku. Hlavu jsem musel sklonit nazad, kterou mně vzal Dolenský mezi kolena, a nařídil, abych roztáhl hubu a ukázal, který zub mě bolí. V jedné ruce, kterou měl stále vzadu, držel ony hrůzné kleště. Na ukázaný zub se podíval, pak bleskurychle na něho přiložil kleště, v očích se mně zajiskřilo, v dásni to šeredně ruplo a stolička byla venku. Do plivátka jsem se asi třikrát vyplivnul a bylo po operaci. Po čase mně zase bolely zuby, ale k Dolenskému jsem se již neodvážil a sám tatínek, který byl při trhání mého prvního zubu, radil, aby maminka se mnou došla do Železného Brodu k továrnímu lékaři Učíkovi,¹⁸ který mně tenkrát trhal za sebou tři stoličky. Ovšem, nežli jsem byl s maminkou ochoten do Brodu jet, musela mně slíbit, že mně koupí vyhlášené železnobrodské oplatky. Když jsme přijeli domů, říkala maminka, že jsem byl statečný a že pan Dr. Učík trhá tak krásně zuby, že to ani nebolí. To říkala jistě proto, kdyby bylo třeba podobného zákroku u mých milých sourozenců, aby šli také tak statečně jako já a mohli se pak sami přesvědčit, že pan Dr. Učík zuby bez bolesti netrhal.

Tak jsme rostli jako z vody a prožívali všechny klukovské radosti. Na Dušičky jsme se vždycky moc těšili, abychom na hrobečkách našich sester rozsvítili pár svíček. Na hřbitov jsme šli hned odpoledne a vydrželi tam až do úplného setmění, kdy to bylo nejhezčí. Mohl být ten největší nečas, déšť, sníh, zima, nikdo by nás ze hřbitova domů nedostal. To také byla práce, když foukal vítr, svíčky stále rozsvěcovat. Dále jsme sbírali z okolních hrobů odkapaný vosk a zbytky nedohořených svíček, abychom si z toho vosku doma urobili kahánky.

Domů jsme přišli obyčejně celí promrzlí, ruce jako hrábě a na nose pořádného hejla. Na Štědrý večer jsme se také nehorázně těšili. Vánoční stromek jsme měli každý rok, ale ten neoplýval pochoutkami, které by nás vábily. Bylo na něm to, co krám dal. Lomnické suchary v podobě koleček, jabka, fíky, jedlé kaštiny a svatojánský chléb. Dárky jsme dostávali jenom praktické. Sáňky, tašku do školy, košile, punčochy, střevíce, čepice a jednou dokonce jsme dostali společně pinrdlovou¹⁹ komedii. Co tu bylo radosti! Hrál se celé svátky a samé těžké kusy, které jsme viděli v pověstném loutkovém divadle Maiznerově. Nejeфекtnější kus byl „*Zapálení města Hermanštat*“. Aby efekt byl dokonalý a bylo také vidět skutečný oheň, roztloukla se na prášek kalafuna, která se nasypala do stočené papírové trubičky, ze které se obsah kalafuny vyfoukl proti rozsvícené svíčce, jejíž plamen se prodloužil v dlouhý ohnivý jazyk. Chodili jsme také na koledu, dům od domu s ostatními kluky. Dědeček uměl pěkně zpívat vánoční koledy a my poslouchali, ani jsme nedutali. Jedna se nám velmi líbila a škoda, že si ji nepamatuji. Vím jenom, že se jednalo o nějakou děvečku,

¹⁷ Kotlavý zub – rozuměj vykotlaný, vyžraný. KLENCKE, Philipp Friedrich Hermann. *Úplný domácí lékař*. Praha 1893, s. 803 an.

¹⁸ Autor jej znal jako Fučíka. (SOkA Jablonec n. Nis., AM Železný Brod, inv. č. 115, voličský seznam 1907.)

¹⁹ Míněno loutkové či pimprlové divadlo. Majznerové či Maiznerové byli starý loutkářský rod, kočující po Čechách. Někteří se usadili i v Semilech.

kteřá ze zlosti pokazila vánočky a byla Bohem potrestána tím, že spadla do močůvky, což jsme jí v duchu přáli. Refrén koledy byl: „*Děvečka smrděla, kudy jen chodila, a lidi plili.*“

Zapomněl jsem se ještě zmínit, že o Štědrém večeru jsme také s maminkou chodili na půlnoční. To byl ještě starý kostel,²⁰ který byl věřícíma namačkána jedna radost. Moc jsme z toho neměli, jenom to, že jsme celou hodinu koukali před náma stojícím do zad a snad ještě níže. Byli jsme tenkrát přece ještě hodně maličký. Zima nám v té mačkanici nebyla. Pepa byl již od malička zpěvák, a proto vydatně s ostatníma zpíval „*Narodil se Kristus Pán, veselme se*“. Po návratu domů, opojení různými ten den prožitými dojmy, jsme spali, jako když nás do vody hodí.

Jedny vánoční svátky mohly skončit pro Pepu velmi neblaze. Před Vánocema bylo v krámě obyčejně velmi mnoho práce, a to přicházela maminka sestra Boženka,²¹ aby vypomohla. Tenkrát bylo zvykem, že celoročním věrným odběratelům byla darována láhev punče. Obsah láhve se řídil podle odběru zboží. Plnění těchto lahví měla na starost teta Boženka. Důkladně vymyté láhve byly postaveny pěkně do řady na stůl, do kterých se z velkého džbánu nalíval punč. Ovšemže jsme museli být při tom. Všechny láhve nebyly na puntík stejně naplněny, některé o něco méně, druhé o něco více, taková přesnost by práci jen zdržovala. Poněvadž jsme byli již jako kluci spravedliví, nemohli jsme připustit, by některý odběratel dostal punče o trochu méně nebo více, a proto z každé láhve, která byla naplněna přes normál, se punč jednoduše odpil. Za vzorek se vzala nejméně naplněná láhev, dle které se ostatní uváděly na pravou míru. Toto spravedlivé vyrovnaní jsme prováděli, když tetička šla naplnit nový džbán. Láhve pak byly zazátkovány a každá pečetným voskem zapečetěna, přilepena pěkná vinětka s nápisem „*Ruský punč*“, a pak odneseny do krámu. Teta neměla o našem spravedlivém cítění ani potuchy, a když byla práce ukončena, dala nám každému ještě za vypomáhání skleničku punče, která hlavně Pepu dorazila. Pak jsme se šli proběhnout ven a snad se říká právem, že opice začne na člověka působit, když přijde na zdravý vzduch. Co [ten] kluk venku tropil, si nepřejte ani vědět. Stále zpíval, jen se smál a mluvil nesmysly. Trochu se motal a pak chtěl jít domů. Vzali jsme se pod paží a šli jsme skrze písárničku do obývacího pokoje. Jak jsem kluka pustil, dovrávorál až k šicímu stroji, kde se svalil jako když mu nohy někdo podsekne. Začal zvracet. Nevěděl jsem si s ním rady, a proto jsem běžel do krámu pro maminku, že Pepovi je špatně. Maminka přišla a jak k němu příchla, věděla, kolik uhodilo. Byl položen na kanape, ale nebylo ho možná přivést k vědomí, takže musel být povolán Dr. Špidlen, který zjistil otravu alkoholem.

Nemyslete si, že mně nebylo také špatně. Tak to tedy byla naše první kocovina v našem útlém mládí. Teta Boženka byla náležitě vystrašená, když zvěděla, co se stalo, a Pepa dlouho nenabýval vědomí. Usedavě plakala, poněvadž předpokládala, že ho má na svědomí.

Zima byla pro nás vůbec něco tak krásného a vábívého a jedno takové vábení mohlo stát Pepu zase život. O strýci Stanislavovi,²² který byl na hejtmanství diurnistou, budu mít

²⁰ Barokní kostel sv. Petra a Pavla v Semilech byl pro špatný stav v roce 1908 zbourán a na jeho místě postaven nový, novorománský.

²¹ Božena Fišerová (1865–1893), deváté dítě Michala a Marie Fišerových.

²² Stanislav Hybler (1859–1928), syn Josefa Hyblera a Anežky Doležalové ze Semil. Diurnisté byli výpomocnými písaři u státních úřadů, neměli nárok na penzi.

příležitost se zmínit obsírněji jinde, ale pro tuto příhodu stačí, když uvedu, že odpoledne, nežli šel do úřadu, měl ve zvyku se trochu projít, a to obyčejně za most. Na Jizeře narostl takový krásný slabý led, průhledný jako sklo, skrze který bylo na dně Jizery vidět každý kamínek. Klouzání na takovém ledě bylo zvláštním požitkem, když se to na něm tak pěkně houpalo. Přes klouzačku se muselo rychle přefrknout, jinak by se led zlámал. Nežli jsme šli odpoledne do školy, chtěli jsme se na tom krásném ledě sklouznout. Přefrknutí se několika klukům podařilo, ale tím asi slabý led popraskal, a když Pepa s taškou na zádech se pokusil o to samé, náhle se probořil a kluk byl pod vodou. Začal jsem strašně křičet a jako náhodou šel tenkrát strýc po mostě. Když uviděl, co se děje, za okamžik byl u Jizery a Pepu z vody vytáhl. Oba byli celí promočený a Pepa od zimy a leknutí k tomu ještě celý modrý.

Strýc donesl Pepu v náručí domů a samo sebou se rozumí, že tenkrát do školy nešel. Byl svlečen a uložen do postele. Když se ze všeho vzpamatoval, dostal pořádný výprask, který ani mě neminul.

Strýček byl podařená kopa a rád také maminku, jako švagrovou, zlobil. Zavolał si nás do písárničky, vytáhl z kapsy dva krejcary a řekl: „*Kdo z Vás bude nejvíce křičet, [tak] ty dva krejcary dostane.*“ Dva krejcary, to byl pro nás úžasnej kapitál, a proto se každý snažil, aby je dostal. Nastal hurónský křik, maminka nevěděla, co se děje, přiběhla, ale když situaci vystihla, dostali jsme každý pořádnou herdu do zad. Křikem jsme vzbudili vedle v pokoji sladce dřímajícího mladšího bratra, což vlastně byl účel strýcovy sázky.

Klouzačka byla v zimě naše oblíbená zábava, ale co tomu říkaly boty? Švec Hradecký byl naším dvorním dodavatelem. Šil boty na míru, někdy nás mačkaly, až jsme měli na nohou kuří oka, ale to se tatínek na něho velmi zlobil. Větší mohly být vždy, poněvadž se počítalo s tím, že je bude moci nosit ten mladší, kdyby nám starším noha dorostla. Ale k tomu téměř nikdy nedošlo, poněvadž skoro všechny boty byly tak donošeny, že je mladší bratr nechtěl nosit a někdy nestály již ani za správu. Hradecký odebíral pro svoji četnou rodinu všechno zboží potřebné k živobytí u nás v krámě a účtovalo se vždy až koncem roku. Vím, že se nikdy nestalo, aby Hradecký něco doplácel, vždy musel doplácet tatínek, a tu nebylo divu, že maminka nám zábavu klouzání hodně omezovala. Tenkrát teklo jedno rameno Jizery pod naším domem, které bylo později zasypáno, a tam byla ta nejlepší klouzačka. Voda v rameni nebyla hluboká a tam jsme měli dovoleno se klouzat. V sobotu jsme si již s klukama ve škole umluvili, aby přišli pod naše na klouzačku, ale maminka naše plány náležitě zkřížila. Jak jsme se najedli, museli jsme boty zout, maminka je pěkně uložila a bylo po klouzání. Rušit dané slovo není čestné, ale více nežli ta čest nás vábila přece jen ta klouzačka. Aby to nebylo tak nápadné, vytratil se nejdříve jeden, ovšem bez bot, jen v punčochách, a vesele se s klukama klouzal tak dlouho, až byly v punčoše díry. Když přišel ten odvážlivec celý promrzlý domů, následoval druhý, a tak dále. Samozřejmě, že maminka na to hned přišla a příští sobotu nás jednoduše v pokoji zavřela. Též loučení zimy bylo pro nás něco, na co jsme se těšili. V době tání, když se kalná voda dostala na led, aby rozpukané ledy nadzvedla a odnesla, neobešlo se to bez nás. Stoupili jsme si na kus od břehu utrženého ledu a plavili jsme se na něm s hrázkou v ruce jako voraři. Někdy se stalo, že led od sluníčka a kalné vody hodně zesláblý se zlámал – a již jsme byli ve vodě. V zimě jsme nosili vysoké boty, takzvané faldovačky, které měly nad kotníky řadu varhánek jak u tahací harmoniky a nad nima rovné a hodně široké holínky, do kterých voda tekla jedna radost. Na břehu jsme faldovačky svlékli, vodu z nich vylili, o mokrých punčochách a kalhotách ani nemluvě, a tak jsme prchali k babičce,

která byla vždy v podobných situacích naše záchránkyně. Tam jsme si promočené faldovačky, punčochy a kalhoty svlékli, kteréžto věci nám babička dala nad kamna sušit. Abychom se trochu zahřáli, uvařila čaj, a tak jsme čekali jako trosečníci, až nám naše věci uschnou.

Byly to stejně pěkné chvíle, na které si člověk po letech rád vzpomene. Jak jsme byli větší, byl opravdu jeden pokoj, kde jsme bydleli a spali, již malý, a proto byla kuchyňka za pokojem přeměněna na ložnici našich rodičů. Nová kuchyň byla zařazena za krámem, a to v místnosti, kde se začala vyrábět v malém kořalka. Dnes tato místnost slouží za výpravnu pošty.

S nastávajícím jarem přišly také nové radosti, v první řadě svátky velikonoční. Na Zelený čtvrtek až do Vzkříšení se přestalo vyzvánět, a tu zvony zastávaly řehtačky a klapačky v našich rukou. Bože, jak to bylo bez těch zvonů smutné, a právě co to tady píši, odevzdávají se zvony k válečným účelům. Dnes je 23. březen 1942. Jak nám bude bez těch zvonů našeho domova nyní smutno! Bože dej, aby poslední úder každého kovového srdce odevzdaného zvonu byl prosbou za kýžený mír, který svět tolik potřebuje. Večer na Bílou sobotu jsme šli na Vzkříšení, a to na Hoření náměstí,²³ kde byla všechna okna osvětlena svíčkami, které byly nastrkány do stojánek různých tvarů, a to se nám ze všeho nejlépe líbilo. Též se smrtí, kterou jsme si vyrobili z papíru, napíchnutou na holi, jsme chodili po městě, abychom ji pak z mostu hodili do Jizery. Na [Červený] pondělík jsme kdejakou holku s pomlázkou proháněli po městě. Tenkrát nebyly v módě pomlázky pletené z proutí, za pomlázku sloužil kořen sladkého dřeva,²⁴ kterého se v krámě prodalo někdy skoro sto kilogramů. Tato pomlázka měla tu výhodu, že se po vykonané službě jednoduše snědla. Chodili jsme také s kamerády²⁵ dům od domu koledovat a při tom zpívali známou písničku „Vodě vodě voprovodě [!], dejte vajíčko červený, slepička vám snese jiný“.²⁶ Kouzlo svátků bylo za námi a jaro bylo tady. Jaro kluky tolik očekávané.

Přirozeně, že jsme měli také kamerády. Jmenovat je nebudu, neb jich bylo mnoho. Též dámy s námi kamerádily, byly to Mařenka a Fanka Vedralovic. Naše eldorádo bylo na Ostrově, který byl porostlý vrbovím. Část Jizery, která hluboko sahala do Ostrova, vytvářela záliv, kde voda tiše stála, ve které bylo hodně střevlat, bělic a také žab. Tento kus české země působil na nás tajemným kouzlem a obzvláště po přečtení knížky, kterou jsme dostali k Vánocům, Robinsona Crusoe. Tak jsme si tedy hráli na Robinsona. Já jako nejstarší jsem zastával jeho funkci a Franta Ježků dělal Pátka. Život na Ostrově jako trosečníků byl smutný. Kozu, která by nám dávala mléko, jsme na Ostrově žádnou nechytili, ale stravovali jsme se rostlinnou stravou, a tou byl šťovík. Příbytek jsme měli vyrobený z proutí a byl vystlán suchou trávou. Chtěli jsme se vydat na lov ryb do zálivu, jehož hladina se již zdála leskla,

²³ Hoření náměstí – původní název Komenského náměstí poté, když z Bělidel vzniklo Dolení náměstí (dnešní Riegrovo). Dříve to bylo prostě jen náměstí, lidově Vrabčí rynek.

²⁴ Sladké dřevo – lidový název pro kořen lékořice lysé s mnoha léčivými účinky a výrazně sladkou chutí (výroba cukrovinky zvané pendrek).

²⁵ Výraz „kamerád“, pocházející z němčiny, užívá např. ještě Ivan Olbracht v románu *Zamřížované zrcadlo* (Praha 1930, s. 311).

²⁶ Zajímavý a těžko vysvětlitelný posun významu staré koledy: *Hody, hody, doprovody, dejte vejce malovaný. Nedáte-li malovaný, dejte aspoň bílý, slepička vám snese jiný*. Původně „do Provody“ – do neděle Provodní, první po Velikonocích.

Království České.

Číslo *198*

Politický okres Semilský.

List domovský,

jímžto se potvrzuje, že přísluší do obce města
Semil:

Václav Hybler

zaměstnání: *řeh*

věk: *1875*

stav: *svobodný*

Městský úřad v Semilech, dne *20. září 1887.*

Podpis toho, komu se list domovský vydává:

Za obec

purkmistr:

Jos. Čapal

radní:

Josef Hybler

Domovský list obce semilské vydaný pro Václava Hyblera. (RA Hyblerových)

a slunce, které se na obloze pěkně usmívalo, se do ní dívalo jako do zrcadla. Toto nádherné divadlo jsme pozorovali z kopečka, na kterém stála naše chýše. Právě když jsme se již chtěli vydat k zálivu, pozorujeme, že se na břehu míhají nějaké postavy, a za chvíli jsme viděli, jak z právě rozdělaného ohně vystupuje malý obláček dýmu k nebi. Ostražitost zde tedy byla na místě. Proplétali jsme se křovím, jak nejdál jsme jen mohli, když mě Franta Ježků, tedy Pátek, upozornil, že kolem ohně sedí skupina indiánů. Ano, skutečných indiánů. Kluci byli úplně nazí a po celém těle pomazáni mělem,²⁷ kterého v zálivu byla hojnost. Náčelník měl na hlavě čepici ozdobenou kohoutím a krutím peřím. Indián, který byl na stráži, nás zpozoroval a pravděpodobně podal hlášení náčelníku, a tu hned vzápětí jsme cítili, jak okolo nás, někdy i na nás dopadají střely. Výbroj indiánů pozůstávala z praků. Byl to malý kousek větve, která se rozdvojovala ve dva výhonky od sebe vzdálené asi deset centimetrů. Na konci nich byl připevněn kousek provázku, na který byla zase uvázána gumová hadička z dětských [lahví].

Dnešní moderní dětská láhev má na hrdle jen nastrčený dudlík a je to, kdežto dřívější dětská láhev byla komplikovaná věc. Pokusím se ji zde popsat. Základ byla láhev pro obsah čtvrt litru, bez čárek udávajících, kolik dítě vypije. Láhev byla placatá a nesla vylisovaný název *Patent*. Láhev se uzavírala korkovou zátkou, která byla provrtaná a v jejím otvoru trčela skleněná trubička, na kterou byla navlečená gumová hadička v síle asi tužky. Konec hadičky byl opatřen porcelánovým kroužkem, který končil obyčejným dudlíkem. Hadička byla dlouhá asi 25 cm. Láhev naplněná krmí se prostě položila podle novorozeněte, kterému se strčil do pusy dudlík, a již se o to nikdo nestaral. Dítě pilo, kdy chtělo a jak chtělo. Jak je dnešní životní úroveň dítěte k neporovnání oproti dítěti před padesáti lety! Co se muselo natahat vzduchu, nežli přišlo na mléko. Dnešnímu dítěti máma pěkně láhev podrží, mírně ji skloní a mlíčko pěkně teče bez držení do pusy. Jakkpak ten svět má vypadat, když je dítě již v tak útlém věku hýčkáno?

Trochu jsem vybočil ze svého vypravování, a tak tedy k věci. Na druhé konce obou hadiček byly přivázány zase provázky a k těmto se připevnil kousek měkké kůže, sestřihté do oválu. Do kůžičky se vložil malý kamínek, který se pravou rukou podržel, natáhl, a pak rychle pustil. Kamínek byl z kůžičky vypuštěn a poslán za svým cílem. Proti přesile jsme nemohli bojovat a bylo nutno se s indiány seznámit. Na usmířenou jsme vykouřili u ohně dýmku míru, která byla vyrobená z vydlabaného kaštanu a flozoru. Zajisté nevíte, co je to flozor – flozor je lodyha uschlého bolehlavu, která sloužila za troubel dýmky. Tabák byla suchá bramborová nať. Každý z přítomných udělal pár blafů a měl toho dost. Pak se nachytaly ryby, které byly vykuchány, nastrčeny na vrbový proutek a na ohni se opíkaly. Jídlo to však bylo hanebné. Některému bojovníku se udělalo vzápětí nevoľno, ale bylo těžké říci, co toho byla pravá příčina, zdali ty ryby nebo vykouřená dýmka míru.

Jak to však již na světě bývá, vládne mezi lidem nevraživost, která se projevuje již v útlém věku. Kluci z Hořeního rynku, jak my jsme mu říkali, Vrabčího, nenáviděli kluky z Močidel, tak zase oni říkali Dolenímu náměstí, a proto často docházelo mezi oběma tábory ke rvačkám. Jedna věc však byla všem klukům společná, a to sokolování. To dovedlo oba tábory zase usmířit, a proto se cvičilo všude tam, kam se jen dala hrázka zastrčit. My měli pěknou hrazdu

²⁷ Zde ve významu „bláto“.

v altánku, hrázka byla nastrčena mezi okna a tam přibita. Mělo to velkou výhodu, že jsme mohli cvičit i v dešti. Jednou bylo mezi oběma tábory zase nějaké nedorozumění, a proto kluci z Vrabčího rynku kuli proti nám dábelskou pomstu. Jednoho dne přišli na Bělidla a lákali nás, bychom si šli zacvičit, že mají novou hrazdu. Těmto svodům neodolal bratr Sláva, dal si říct a šel. My ostatní jsme šli na náš oblíbený Ostrov. Večer, když se zvonilo klekání, měli jsme být vždy doma. Přišli jsme, ale Sláva doma ještě nebyl. Již se hodně stmívalo a maminka nás poslala Slávu hledat. Hledali jsme ho všude, ale po Slávovi ani slechu ani vidu. Sami jsme již dostávali strach, zdali se mu něco nestalo. Tma stále houstla a těžko bylo někoho na pár kroků rozeznat. Vraceli jsme se se strachem domů, ale přeci s jiskérkou naděje, že snad Sláva již mezitím, co jsme ho hledali, přišel domů. Doma však ještě nebyl. Tatínek ho chtěl jít již sám hledat, já vyběhl ještě před krám a tu vidím, že někdo sedí na kamenné lavičce, která byla před krámem. Často tu sedávali kořalkové, v obličeji od alkoholu zarudlí a napuchlí, a proto jsem okolo lavičky přešel, aniž jsem tam sedícímu věnoval svoji pozornost. Došel jsem až k Ráji²⁸ a hned jsem se zase vrátil, a tu jsem si teprve všiml na lavičce sedícího. K svému úžasu jsem poznal Slávu. Nos měl odřený, samá krev, obličej napuchlý tak, že ten nejzřízenější alkoholik vypadal naproti němu jako slečinka.

Člověk by býval nad ním plakal. Domů se bál jít, proto jsem šel pro maminku, která ho odvedla. Teprve na světle bylo vidět, jak byl zřízen, v kůži samý písek, kalhoty roztrhány, kolena a ruce od písku poškrábané. Maminka kluka omyla, rány namazala brabancovým olejem,²⁹ a teď přišla zpověď. Začal vypravovat, že šel s klukama cvičit a že kluci chtěli, aby jim ukázal, jak se dělá kolenotoč. Vylezl na hrazdu, a jen se otočil, hrázka praskla a on prý sletěl na zem. Tento případ měl dozvuky ve škole, kde se vyšetřilo, že hrázka byla schválně naříznuta. Cíle však bylo dosaženo, „močidlák“ se potloukl. Dnes to člověk dovede posoudit, jak tato záludnost mohla špatně skončit.

Přišly prázdniny. Poslední den školního roku se šlo do kostela a pak do školy, kde byla rozdána vysvědčení. Prázdnin jsme si jak náleží užili. Skoro celý den jsme byli u Jizery. Koupat jsme se směli již o Božím Těle³⁰ a na ten den se vlezlo do vody, ať byla jakákoliv, obvykle byla ještě hodně studená, ale to nám nevadilo. Hodně jsme se koupali pod zámkem, kde byl silný proud. Dno Jizery bylo samý kámen, ale také samý střep. Občané města Semil měli ve zvyku, když se někde rozbil hrnec nebo sklenice, tak se to jednoduše hodilo do struhy. My zato pak měli rozřezané nohy od skla tak, že jsme celé prázdniny nosili na nohou čúchy a chodili bosu. Ani v neděli se nedala na bolavé nohy about bota. Léto nebylo pro ševce Hradeckého konjunkturou.

Rameno Jizery, o kterém [jsem] se již dříve zmínil, bylo idylickým koutem. Voda v rameně se líně pohybovala, na levém břehu stály mohutné olše, jejich kořeny hluboko zapuštěné do břehu byly skoro holé. Ve spleti těchto kořenů si libovali raci, kterých tenkrát byla v Jizeře hojnost. Vytáhnout takového raka z díry mezi kořáním nebylo tak lehké. Ruce jsme měli ještě krátké, a tak nezbývalo nic jiného nežli se potopit, levou rukou si držet nos, aby do

²⁸ Rohový dům čp. 20, ve kterém se nacházel hostinec „V Ráji“ s tanečním sálem.

²⁹ Běžně označován jako olej brabantský čili olivový.

³⁰ Slavnost Těla a Krve Páně (dříve zvaná „Boží Tělo“) je pohyblivý křesťanský svátek, který se slaví ve čtvrtek po neděli Nejsvětější Trojice. Semilská omladina se tak mohla jít smočít teprve na konci května.

něho nenatekla voda, a pravou prohmatávat díru. Byla to velká radost, když jsme nahmatali klepeta nebo ocásek raka, kterého pak bylo možno z díry lehce vytáhnout. Též překvapení nebyla vyloučená. Stalo se, že se v některé díře sáhlo na jiné zvíře, a to krysu, která z díry vyrazila jako střela a někdy kousla do prstu.

Tatínek chtěl, abych se také učil hrát na některý hudební nástroj. Vedle v Ráji byl hostinec, který patřil Františku Vedralovi. Vedral byl dobrým hostinským, ale ještě lepším muzikantem.³¹ Tak jednoho krásného dne mě tatínek zavedl k sousedovi a požádal jej, aby mě učil hrát na piano.

Moc chuti jsem do toho neměl, a když tak dnes o tom uvažuji, přicházím k názoru, že toho asi byla příčinou nevhodná doba. Vždyť přece byly prázdniny, a tak když prázdniny, tak prázdniny.

Klavír stál v šenkovně u okna a tam jsem se tedy začal učit hudbě. Dokud nepřišel některý host, seděl můj učitel u mě a zasvěcoval mě do začátků hudebního umění. Jakmile však přišel některý milovník piva, vstal, šel jej uvítat a poptat se, co si přeje. Obvyčně to bylo pivo, které se čepovalo v sousedící kuchyni. Pivo hodně pěnilo a trvalo to dost dlouho, nežli se pan hostinský s pivem vrátil. Já mezitím stále hrál z not poslední řádek, který jsem se do příchodu hosta naučil. Když hosta obsloužil, přisedl si zase ke mně a přehrál jsem pod jeho dozorem nový řádek. Pak řekl, abych to stále opakoval. Co tak hraji, pan učitel se zvedl a přisedl k přítomnému, se kterým se začal bavit. Mezitím kluci už na mě venku čekali, a když zjistili, že jsem u klavíru sám, stoupli si k oknu a dávali mně najevo, abych už šel. Když jsem se díval na kluky, nemohl jsem se dívat do not, a tu se stalo, že jsem sáhl na falešnou klávesu. Hned na to se ozval od stolu hlas pana učitele hudby, jinak hostinského: „*To je špatně, fis fis!*“ Čekal jsem jako na smilování, až bude po hodině a já se budu moci zase venku prohánět s klukama. Moc jsem se toho nenaučil, což mě ovšem dneska mrzí. Mám snad dobrý hudební sluch, a tak aniž bych již znal noty, zahraji na klavír, co slyším, a dokonce někdy i mou vlastní kompozici.

Pro změnu jsme také jezdili na prázdniny do Železného Brodu k dědečkovi Fišerovi.³² Ovšemže jsme nejezdili všichni najednou, střídali jsme se vždy po dvou. Tenkrát byla ještě v Železném Brodě dřevěná radnice a hned vedle radnice bydlel dědeček. Dědečkův dřevěný dům byl skoro tak velký jako radnice sama a stavěn ve stejném slohu. Radnice se lišila od domu pouze vysokou dřevěnou věží, na které byly hodiny. Jak radnice, tak dědečkův dům měly podloubí. Do domu byly dvoje dveře, jedny vedly do krámu, kde dědeček prodával svoje soukenické výrobky, druhé do síně. Nebyla to vlastně síň v pravém slova smyslu, byla to spíše předsíň, dost tmavá, ze které také vedly jedny dveře na zahradu. V této předsíni mnoho nábytku nebylo, jedna velká skříň a dřevěná truhla, nad kterou visel ručně malovaný obraz korunovace Marie Terezie, o které nám dědeček mnoho vypravoval. Za předsíní byla velká místnost, obývací pokoj a zároveň ložnice dědečka a babičky. Mimo postelí a skříní byl tam starodávný klavír, spinet, psací stůl, u kterého dědeček psával kroniku.

³¹ František Vedral (1843–1919) byl též ředitelem semilského kúru u sv. Petra a Pavla, musel tedy být i dobrým varhaníkem.

³² Michal Antonín Fišer (1825–1897), soukenický mistr v Železném Brodě čp. 2.

Stará radnice v Železném Brodě, zbouraná v roce 1890, vedle ní dům Fišerových. (Městské muzeum Železný Brod)

Manželé Michal a Marie Fišerovi, Václavovi prarodiče. (Městské muzeum Železný Brod)

Klavír, kronika a obraz císařovny se dnes nalézají v železnobrodském muzeu.³³ Vedle této místnosti byla veliká kuchyň, která také sloužila za jídelnu. Za kuchyní byla menší místnost, kde jsme spali my a teta Boženka. Tato místnost sousedila s krámem. Do prvního poschodí vedly z předsíně dřevěné schody, kde byl velký parádní pokoj, za ním pak místnost, kde byly umístěny dva široké tkalcovské stavy, na kterých tkali sukna synové Richard a Antonín.³⁴

Bylo to docela jiné prostředí, do kterého jsme přišli. Dědeček byl velké postavy, hubený a již tenkrát měl přistřižený knírek dle anglického vzoru, ačkoliv jiní nosili vousy střižené do špičky a pořádně navoskované. Dědeček pocházel z kantorské rodiny,³⁵ a proto se také vysvětluje, že byl výborným muzikantem. Hrál na čtyři hudební nástroje – housle, flétnu, klarinet a spinet. Za mlada byl jako muzikant v Rusku, kde hrál v Moskvě v carské opeře. Pamatuji se dobře, že psával také noty. Dědeček byl velký národovec a rád zpíval národní písně, které se všechny děti musely naučit nazpaměť a byly pak zpívány několikahlasně za doprovodu dědečka, který přitom hrál na spinet. Vězela v něm ta trocha kantorské krve, a proto jsme se museli každý den učit, dával nám úlohy, což nám ale nevonělo.

³³ Kronika města Železného Brodu, psaná Fišerem v letech 1880–1885, je dnes uložena v SOkA Jablonec n. Nis., osobní fond M. A. Fišer. Fortepiano od vídeňské firmy Schantz je stále ve sbírkách Městského muzea. Za sdělení děkuji jeho ředitelce Mgr. Petře Hejralové.

³⁴ Starší Antonín Michal Fišer (1853–1878) se zabil pádem z okna, mladší Richard Martin Fišer (1856–1880) zemřel v mladém věku na tuberkulózu (SOA Litoměřice, SbM, č. 9235, fol. 96; č. 9236, fol. 31; RA Hyblerových).

³⁵ Jeho otcem byl školní pomocník, později preceptor v Železném Brodě Michael Ignác Fišer (1798–1873), který do Brodu přišel z Poniklé (SOA HK, SbM, č. 5088, pag. 99; SOA Litoměřice, SbM, č. 9262, fol. 68).

Babička naproti němu byla malinká, nepatrná osůbka, velmi pobožná a pracovitá. Byla mlynářova dcera a jmenovala se za svobodna Radová.³⁶ Každý večer, nežli jsme šli spát, museli jsme se nahlas modlit a při tom pěkně klečet. V sobotu večer před spaním byla nařízena koupel, kterou měla na starosti některá z tet, Boženka nebo Ludmila. V kuchyni stál velký měděný kotel, který dříve sloužil k vyvážení vlny a prádla. Pod kotlem se zatopilo, a jak byla voda jen trochu teplá, do kotle jsme vlezli. Tetička pod kotlem ale stále topila. V kotli se voda rychle ohřívala a dostoupla takové teploty, že nebylo skoro možné v ní vydržet. Nejvíce nás pálily nohy od roztopeného plechu a nebylo možno stát na jednom místě, proto jsme se v kotli stále chruli, což tetu velmi rozčilovalo. Po koupání jsme vylezli červení jako raci.

Velmi nás bavilo se dívat na to, jak se tkalo sukno. Práce to nebyla lehká, poněvadž se tkala sukna široká a hodně dostavená, hustá. Takový veliký člunek házet ručně z jedné strany na druhou a pak látku dorážet takzvaným bidlem, byla učiněná dřina. Železnobrodští soukeníci měli pronajatou přádelnu vlny, která se nalézala tuším v Knopově mlýně, který sousedil s mlýnem Radovým, odkud pocházela babička. Soukeníci si museli vlnu ke spřádání připravovat sami, vyvařit a snad i barvit. K tomu účelu potřebovali různé chemikálie. Taková chemikálie se nalézala v moči, totiž čpavek a kyselina močová. Dnes to již chápu, proč tenkrát byl na dvoře v koutě sud, do kterého babička ráno vylévala obsah nočních nádob. Jak dnes je vše jednodušší, každá chemikálie se obdrží z továren vhodně upravená k účelu, ke kterému je určena. Jedna výhoda v tom sběru přece byla, že to bylo zadarmo.

Starý Železný Brod na obraze Karla Rady. Olejomalba z r. 1884. (Městské muzeum Železný Brod)

³⁶ Marie Radová (1827–1914) byla dcerou mlynáře a krupaře v Železném Brodě čp. 3 Josefa Rady, její matkou byla Anna Kocourová ze Bzí (SOA Litoměřice, SbM, č. 9232, fol. 269; č. 11543, pag. 199).

Dědeček měl malé hospodářství, které pozůstávalo z jedné kravičky a louky, která byla u Liebiegovy továrny.³⁷ Celá rodina žila velice skromně, maso bylo jen v neděli, k večeři obvykle chleba s máslem. Přepych byl jen ten, že se k večeři pilo pivo, pro které jsme chodili vedle do radnice, kde byla hospoda. Ale nemyslete, že snad celý litr, kdepak. Pro pivo se chodilo s hrníčkem, který měl plechové ucho a byl natřen barvou, která imitovala dřevo. Obsah této nádoby nebyl snad ani půl litru, něco bylo pěny a obvykle se po cestě ještě trochu odpilo, takže si dědeček a strýčkové moc piva nedali. Babička a tetičky pivo nepily vůbec. Na zahrádce, kterou dědeček udržoval ve vzorném pořádku, bylo několik květinových záhonů a jako raritu pěstoval šafrán. K zahradě patřil také sad, kde bylo hojně ovocných stromů, ale nejmilejší ze všech nám byla zelinka,³⁸ vysoká skoro do štítu a vždy obalená hojně ovocem. Dnes snad již zelinky ani neexistují. Měli jsme také kamerády, ale ti kluci nebyli k ničemu. Když jsme se vraceli domů, dostal každý od dědečka vysvědčení, jak se za pobytu v Brodě choval, učil a modlil.

Při této příležitosti se chci zmínit, že dědeček měl velmi četnou rodinu, a to sedm synů a čtyři dcery. Tedy celkem jedenáct dětí. Až na strýce Jaroslava,³⁹ který žije dodnes, většina již dřímá věčný sen na železnobrodském hřbitově. Maminka se sestrou Annou,⁴⁰ která se provdala za obchodníka Boudu, odpočívají na hřbitově semilském. Teta Božena, která se provdala za obchodníka Überleina⁴¹ do Železnice u Jičína, je pochována na tamějším hřbitově. Dědeček se dožil věku 72 let a babička 87 let.

Při návratu z vagac, jak se prázdninám říkalo, dal nám dědeček často na šaty. Když jsme byli menší, všechny šaty na nás šila maminka sama, a proto nebylo divu, že když jsme přišli v nových šatech s nějakým drcem domů, že byl výprask. Tuším, že já jsem měl největší smůlu v tomto směru, ale také nebylo divu, když jsme si hráli na uschovanou mezi prázdnými bednami, které byly srovnány na dvoře a z každé čouhalo několik hřebíků, že takové natrhnutí kalhot bylo velmi snadné. Dobře si pamatuji, že jsem byl bit kvůli tomu, když maminka večer při svlékání zjistila, že mám roztrhané kalhoty. Ale jaké neštěstí mě druhý den potkalo! Vzdor velké opatrnosti roztrhl jsem si kalhoty na zadnici znova. Ale to již nebyla žádná legrace a dostal jsem z nového výprasku, který mě čekal, strach. Byla válečná porada a bylo přikročeno hned k činu. Pepa nenápadně z šicího stroje přinesl jehlu a nit a kalhoty mně spravil, aniž jsem je musel svléknout. Bylo to tedy dílo mistrně provedené. Na díru v kalhotách jsem úplně zapomněl. Maminka mně večer kalhoty svlékala, nějak to vázlo, tak to vzala trochu násilím a bylo zle. On mně totiž přišel Pepa vrchní kalhoty ke spodním, a nyní byly díry dvě – v kalhotách vrchních i spodních. Nemohu zde ani vypisovat, co následovalo. Vlezl jsem do postele, a ještě dlouho jsem fňukal, nežli jsem usnul. Byl to ale opravdu pořádný výprask.

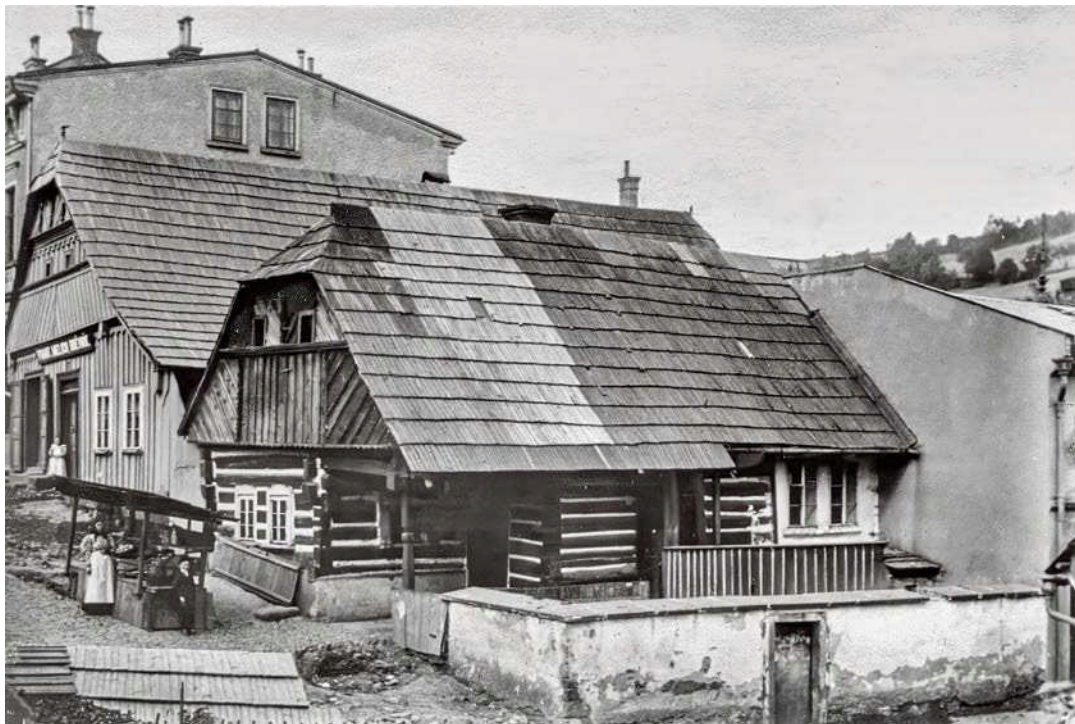
³⁷ Přádělnu bavlny založil r. 1859 v Železném Brodě liberecký průmyslník Johann Liebieg (1802-1870). Dnes je v majetku firmy HYBLER Invest, s. r. o., Průmyslová čp. 335, s funkční vodní elektrárnou.

³⁸ Zelinka chlumecká, starý druh hrušně.

³⁹ Obchodník Jaroslav Václav Fišer (1870-1947) byl již třetím synem tohoto jména, předchozí dva zemřeli.

⁴⁰ Anna Fišerová (1849-1883) se r. 1870 vdala do Semil za pekaře Františka Boudu (1835-1875).

⁴¹ Božena Fišerová se v r. 1887 provdala za Felixe Überleina (1859-1919).

Na rohu Hořeního náměstí stával do roku 1898 roubený dům čp. 108, v němž se narodil hudební skladatel Jindřich Hybler. (SOKA Semily, fond František Havrda, sign. C18)

V neděli jsme museli také chodit do kostela, a to si nás maminka náležitě vystrojila. Krátké kalhoty, bílé punčochy, vysoké šněrovací střevíce. Kolem límce u kabátu čouhal od košile bílý krajzlíček, takže to vypadalo, jako by hlava byla posazena na talířku. Na krku jsme měli pestrý hedvábný šáteček, uvázaný do pěkného uzlu. Vlasy, pokud jsme nebyli dohola ostříháni, byly pečlivě namazány smíšeninou brabantského oleje⁴² s pomádovým a uprostřed hlavy učesána pěkná pěšinka. Klobouk byl obyčejně slaměný. Jak jsme byli vyšňořeni, nejlépe ukáže fotografie, kde jsem zachycen se sestrou Marií, s nepostradatelnou hůlkou v ruce.⁴³

Podzim měl pro nás také mnoho půvabů, hlavně když se sklízely brambory. Jak jsme přišli ze školy, byla již v košíku připravena svačina, kterou jsme museli donést lidem na pole. Na poli jsme sebrali suchou bramborovou nať, zapálili, a to byl ale oheň! Když se udělalo trochu popela, naházeli jsme do něho brambory, které se tam upekly. Byla to ale pochoutka, takový horký brambor, který se snědl i se šlupkou, bychom neměnili ani za uzenku.

Na rohu Pikorovy kovárny⁴⁴ prodávala Hlavačka ovoce. Byla to stará babička, snad přes osmdesát let stará, trochu sehnutá, obličej hodně vráscitý a samá piha. Krámek měla

⁴² Jde o olivový olej výborné kvality, pocházející z oblasti Provence, někdy zván i provensským. BULÍŘ, Karel. *Průmyslová čítanka pro školu i dům*. Praha 1884, s. 265.

⁴³ Fotografii se bohužel v rodinném archivu nepodařilo nalézt.

⁴⁴ Přízemní domek čp. 23 na dnešním Riegrově náměstí vlastnil od roku 1851 kovář Martin Pikora, o němž F. L. Rieger složil píseň „Kovářská“. V r. 1965 byl zbourán.

jednoduše zařízený, pozůstával ze dvou dřevěných koziček, na kterých byla položena tři prkna, a bylo to. Ovoce bylo vyrovnáno v košatinách, a to, jaké se právě urodilo. Na zemi stál dosti velký dřevěný štandlík, ve kterém byly močené okurky. Svačiny u nás zavedeny nebyly. Když jsme přišli odpoledne ze školy, dostal každý dva krejčary na šufáka a jeden krejcar na močenou okurku. Jako stálým zákazníkům vybrala nám Hlavačka vždy okurku jako fagot. Když se do ní kouslo, lák stříkal na všechny strany. Nádavkem jsme ještě dostali napít láku. Moc hygienické to nebylo, poněvadž všichni náhodní kupci popíjeli lák z jednoho a téhož malého ledeckého hrnečku, aniž byl pak opláchnut. Krámek Hlavačky stál u silnice, která tenkrát nebyla ještě vydlážděná, a proto když jel povoz nebo se zvedl větrem prach, usadil se pěkně na ovoci a také na hladině láku. V láku prach nikdo nepoznal, neb to byla tekutina sama o sobě na vzhled nepěkná.

Nemyslete, že se u nás nějak nákladně žilo. Maso bylo jednou týdně, a [to] v neděli. Oběd pozůstával z polévky neb kysela, zelí a hrachu, rýžové neb bramborové kaše. Se zálibou vařila maminka jahelník a jídla z mouky. Nám nejlépe chutnala krupicová kaše, hodně politá syrobem.⁴⁵ Docela dobře se pamatuji, když nám maminka nějaké jídlo málo omastila a my chtěli více omastku, tu vždy říkala, že kdo jí moc mastné, oslepne. K večeři bylo jen kafe s pečivem nebo chlebem, někdy také brambory na loupačku s tvarohem nebo hořčákem⁴⁶. V neděli nechala maminka pro tatínka přinést vždy teplou masitou večeři z hostince. Ale tatínek se moc nenajedl, dal každému sousto ochutnat a jsem přesvědčen, že po večeři měl zrovna takový hlad jako před večeří. O našem krásném dětství by se dala napsat celá kniha. V tomto mém vyprávění jsem se omezil pouze na některé příhody našeho bezstarostného mládí.

⁴⁵ Dnes je spisovný tvar *sirup*. Vyráběl se podomácky např. z ovocné šťávy svařené s cukrem.

⁴⁶ Sýr zvaný hořčák se dělal z tučného kozího tvarohu a různých bylin, zrál pak v kameninových hrncích.

Na handlu v Liberci

Vychodil jsem pátou třídu obecné školy v Semilech. Bylo mi deset let. Po prázdninách jsem byl vypraven do Liberce, abych se tam naučil němčině. Z půdy byl snesen velký dřevěný kufr, do kterého byly složeny šaty, prádlo a peřiny. Moje věci, knížky, barvičky, tužky a jiné jsem si dal do polstrované příhrady, která se nalézala pod víkem kufru. Víko kufru bylo vylepeno samými obrázky, což vše mně připomínalo intimitu domova. U souseda Vedrala měli před dvěma lety na plat Němce z Liberce, jmenoval se Willi Seidel.⁴⁷ Jeho tatík byl pekařem, a právě u něho mně vyhledal tatínek místo, kam jsem měl za dva dny odjet. Noc před odjezdem jsem špatně spal. Ráno jsem ještě prolétl zahradu, břeh Jizery, chlív, pak jsem se rozloučil se psem uvázaným u boudy a se vším, co mně bylo milé. Mezi tím mně už Tonda Černý naložil kufr na trakač a odvezl na nádraží.

Krátce jsem se se všema ještě rozloučil, maminka mně udělala na cestu křížek, a pak jsme s tatínkem vyrazili. Na mostě jsem se ještě ohlédl na moje rodné hnízdo a bylo mně při tom, jako bych šel na popravu. Cesta vlakem mě dost zajímala, však to také byla první delší cesta, kterou jsem tímto dopravním prostředkem podnikl. První krok z domova byl těžký, ale muselo to být. Přijeli jsme do Liberce. Už ten ruch na nádraží na mě působil nezvykle, a což teprve, když jsme vyšli před nádraží a já viděl dlouhou Nádražní ulici a za ní spoustu

Kolorovaná pohlednice Liberce kolem roku 1900. (Licence Wikimedia Commons)

⁴⁷ Byl to Willibald Ferdinand Seidel (1875–1943). Jeho otec se jmenoval také Willibald, matka Antonia roz. Pukerová.

*Stará liberecká radnice z let 1599 až 1603, zbořená roku 1894.
Kresba Jana Prouška. (Čechy. Sv. 12: Severní Čechy. Praha 1905)*

domů a kostelních věží, tu jsem si teprve uvědomoval, do jakého labyrintu jsem se dostal. Po dlouhém ptaní jsme konečně našli Kracavskou ulici,⁴⁸ kde pan Seidel bydlel.

Bydlel v malém přízemním domku, který se tulil na jednoposchodový dům starosty města Liberce Bayera.⁴⁹ Z ulice vedly dveře do pekařského krámu. Malým chodníčkem, který byl opatřen zábradlím, jsme se dostali podél domku k hlavním dveřím. Domek byl postaven na svahu ulice.

Dušička se ve mně zatajila, když tatínek zaťukal na dveře, za kterými se ozvalo: „Herein!“ Vstoupili jsme do velké světnice, která měla dvě okna do ulice. Byla jednoduše zařízena, mezi okny byl stůl a kanape, které bylo určeno za moje lože. Tatínek dojednával ještě nějaké věci německy, čemuž jsem nerozuměl, ale slyšel jsem často jméno Wenzel – to jsem věděl, že se jedná o mě. Byl to takový divný pocit, když jsem slyšel kolem sebe řeč, které jsem nerozuměl. Mezitím mně přivezl posluha kufr, který byl umístěn v komoře na půdě. Nejsmutněji mně bylo, když se tatínek se mnou rozloučil. Pan Seidel a Willi uměli česky, paní Seidlová a dcera Vilemína ani slovo. Připadal jsem si velmi opuštěn a nejraději bych se rozeběhl za tatínkem na nádraží a vrátil se domů.

Po svačině jsem šel na komoru, abych si vybalil potřebné věci z kufru. Kufr se mně stal tím nejlepším kamerádem, sedl jsem si na něj a myšlenkami jsem byl v Semilech. Přišel večer, nejraději bych si šel po tolika zážitcích, které jsem ten den prožil, lehnout, ale musel jsem čekat, až se celá rodina odebrala do sousední ložnice. První noc v cizině. Dlouho jsem se

⁴⁸ Kratzauer Straße, nyní Chrastavská ulice.

⁴⁹ MUDr. Franz Bayer (1853–1930), oční lékař, v letech 1893–1929 starosta Liberce, o jehož rozvoj se výrazně zasloužil.

na pohovce převaloval ze strany na stranu, nežli jsem usnul. Vedle obývacího pokoje byl krám, který se již velmi záhy otevíral. Zvonek u dveří oznamoval každého příchozího, tak bylo spaní konec.

Do školy jsem chodil nerad, jak by také ne, když jsem ani slovu nerozuměl, co nám učitel vykládal. Taky jsem se moc německy nenaučil, což hlavně přičítám tomu, že nás bylo v Liberci Semiláků asi patnáct, stále jsme se scházeli a mezi sebou mluvili česky. Víím, že jsem se nejdříve naučil říkat: „*Ich habe Hunger*.“⁵⁰ Mimo jiné bylo v Liberci mnoho českých řemeslníků, takže po ulici bylo hodně slyšet mluvit česky. Tenkrát ještě byla stará radnice, obyčejná větší budova s věžičkou a hodinama. V přízemí byly samé kupecké krámy a v jednom prodávali burské oříšky. Ty jsem viděl a okusil poprvé. Nebyly však pražené, jedly se tak, jak je Pán Bůh stvořil. Byly hrozně olejnaté, a když jich někdo snědl kornout, bylo mu z toho na nic. Na Divadelním náměstí⁵¹ měl krámek také jeden Čech. Krámek pozůstával ze dvou koziček, na kterých bylo víko od bedny. Vše bylo obaleno červenou látkou až po zem. Vypadalo to docela slušně a také to slušně vypadat muselo, protože to byl krámek, na kterém se prodával turecký med a sultánský chléb⁵². U toho krámku se scházeli všichni čeští kluci, v první řadě aby si koupili dobrého medu, a za druhé, aby se odtud podnikaly výpravy proti klukům německým. Tenkrát vypadal Liberec docela jinak, za nemocnicí už město končilo. Za nemocnicí byl malý lesík, od kterého se táhla dále již samá pole a luka. Tam se odehrávala vojna. Výzbroj byla v kopce kamení. Po vyházení munice došlo k útoku na pěstě. Vůdce německých kluků se jmenoval Hauptmann⁵³. Jak mně to jméno zůstalo v paměti po tolika letech! Když nás někde ve městě potkal dva, tak se na nás neodvážil, ale když šel ještě s kamerádem, tak to začalo. Proti přesile jsme se mohli těžko bránit, a proto jsme se odpoutali od nepřítele a hleděli dosáhnout Divadelního náměstí, kde u krámku našeho medaře jsme byli v bezpečí.

Bylo to v zimě, když mě jednou vzal starý Seidel do divadla. Byla to pro mě velká událost. Na zpáteční cestě jsme se zastavili na Staroměstském rynku⁵⁴ u dřevěného krámku, kde zkřehlý děda prodával teplé párky a uzenáče. Nevím, z jakého důvodu jsme uzenáče, kterého Seidel koupil, snědli na místě. Děda obratně uzenáče zbavil kůže, vyjmul z něho hřbetní kost a na kousku bílého papíru nám rybu servíroval. Bylo to poprvé, co jsem tuto pochoutku jedl, ale musím se přiznat, že mi to moc nechutnalo. Ještě druhý den ráno jsem cítil, jak mně v žaludku uzenáč plave.

Školní rok uplynul jako voda a já se s mizerným vysvědčením vracel domů.

⁵⁰ Překlad: *Mám hlad*.

⁵¹ Dnes náměstí Dr. E. Beneše. Městské divadlo v Liberci od vídeňských architektů Fellnera a Helmera bylo slavnostně otevřeno 29. 9. 1883.

⁵² Sultánský chléb neboli sučuk se vyrábí z cukru, škrobu, agaru nebo želatiny. Válečky obsahují mandle nebo oříšky na niti. Orientální cukrovinky na Královských Vinohradech tvořil F. Maršner, pozdější Orion.

⁵³ Zřejmě jde o Karla Hauptmanna, nar. 1874 (SOkA Liberec, AM Liberec, inv. č. 103, kt. 8 – stará evidence obyvatel).

⁵⁴ Altstädter Platz, dnes nám. Dr. E. Beneše.

Středoškolákem v Novém Bydžově

Po prázdninách jsem byl dán na studie. Nejbližší gymnázium a reálka byly v Jičíně, ale dle doslechu to tam bylo velmi přísné, a proto bylo vyhlédnuto reálné gymnázium v Novém Bydžově.⁵⁵ Také z toho důvodu, že tam studoval syn souseda, lékárníka Husáka,⁵⁶ a pak bratranec Brož⁵⁷ z Vysokého.

Tak 1. září [1888] jsme se vypravili s tatínkem do Nového Bydžova, abych se podrobil přijímací zkoušce, která trvala celé dopoledne.⁵⁸

Bydlel jsem v Děkanské ulici u slečen Špatných,⁵⁹ kde také byl na bytě bratranec Bohumil Brož.⁶⁰ V Bydžově se mně líbilo a rád vzpomínám na moje studentská léta. Nevím ani, jak bych měl začít moje vypravování, ale začnu se školou. Gymnázium nebylo daleko, nežli jsem napočítal dvě stě, již jsem seděl ve školní lavici. Za třídního jsme měli profesora Augustina Krejčího,⁶¹ kterému jsme říkali Kejhan. Ovšemže tento pseudonym nedostal od ustrašených primánků, ale od študáků vyšších ročníků, tedy našich předchůdců. Učil nás latině a pamatuji se, jako by to bylo dnes, že prvé časování sloves bylo *laudo*, *laudas*, *laudare*,⁶² a *amo*, *amas*, *amare*,⁶³ tedy pro studenty jako schválně vybraná slova. S tím milováním to šlo, poněvadž každý šudentík měl takzvanou „studentskou lásku“, které jsem ani já nezůstal ušetřen. Zadíval jsem se do hnědých očí Milady Heřmanové, dcery správce velkostatku ze Sloupna, která každou neděli jezdila s maminkou do Bydžova nakupovat. Dceruška zatím chodila po korze kolem pěkného náměstí, jak to bylo zvykem. Stačilo nám, když jsme se několikrát potkali, jeden druhému se podívali pěkně do očí a zase jsme se těšili na shledanou příští neděli. Horší to bylo se slovesem *laudo* – chválím. Neslyšel jsem nikdy, že by mě pan profesor z latiny pochválil. Vůbec se mně ta latina nelíbila.

⁵⁵ Reálné gymnázium v Novém Bydžově bylo založeno v roce 1873, po pěti letech dostalo novou budovu od stavitele Antonína Rosenberga.

⁵⁶ Lékárník Rudolf Husák (1840–1924), přítel F. L. Riegra, okresní starosta, významná osobnost Semil.

⁵⁷ Manželem Marie Hyblerové, sestry Václavova otce, byl Václav Emanuel Brož (1839–1901), rodák ze Železnice a kupec ve Vysokém n. J. čp. 56 (SOA HK, SbM, č. 5678, fol. 6).

⁵⁸ Ve školním roce 1888/89 je Václav Hybler poprvé uveden jako student. Informace laskavě poskytnuta vedoucím Městského muzea v Novém Bydžově Mgr. Janem Kohoutem 19. 8. 2024.

⁵⁹ Dnes ulice Petra Bezruče čp. 553, dům stále ještě stojí. Za ochotné zjištění opět děkuji Mgr. Janu Kohoutovi.

⁶⁰ Bohumil Josef Brož (1872–1930), syn V. E. Brože ve Vysokém n. J., pozdější soudní auskultant v Opavě.

⁶¹ Augustin Krejčí, vyučující latinu, němčinu a řečtinu.

⁶² *Laudare* – chválit.

⁶³ *Amare* – milovat.

Gymnázium v Novém Bydžově před přístavbou z roku 1896. (Městské muzeum Nový Bydžov)

Další pan profesor se jmenoval František Malý,⁶⁴ vypadal spíše jako kovář, byl velký, silný a nosil plnovous. Učil nás přírodopisu a fyzice, předmětům, které jsem měl velmi rád. Vidím se, jak při hodině přírodopisu mě vyvolal, vyškral jsem se z první lavice, nemyslete, že v první lavici seděli primusové, jak by to bylo po právu, ale ti neposedové, a vystoupil jsem na podium před tabulí. Pan profesor mně dal do ruky vycpanou straku, abych ji popsal. Bože, straka byla pro mě hračka, vždyť jsme jako kluci měli stále ochočenou straku doma. Pan profesor byl s popisem velmi spokojen a já také, a to proto, že jsem alespoň z jednoho předmětu dostal kloudnou známku. Jak to však bylo komické, když byl vyvolán žák, který

⁶⁴ Správně Edvard Malý, vyučující přírodopis, silozpyt, lučbu a matematiku.

v přírodopisu pokulhával. Držel straku v ruce, stále ji obracel a díval se jí prosebně do očí, jako by chtěl, aby mu o sobě něco napověděla. Profesor Malý byl jedním z nejhodnějších profesorů gymnázia. Měl také botanickou zahrádku. Ovšem, když dlouho nepršelo a bylo sucho, bylo nutno zahrádku zalévat, což se dělo po vyučování. Nechyběl jsem nikdy mezi ochotnými žáky, kteří se k zalévání přihlásili, a proto mně pan profesor přál, a mohu říci, že jsem ho měl rád.

Nejhorší pedant na gymnáziu byl katecheta [Bohuslav] Neumann.⁶⁵ Když zkoušel liturgiku, ne abychom to mohli říci svými slovy, to musel umět každý nazpaměť, jak to stálo v knize. Běda tomu, kdo nenavázal dalším slovem po svém předchůdci, jak to bylo v knize. Biflování byla ta největší otrava, ale nedalo se nic dělat. Ani v neděli neměl člověk pokoj, aby si mohl déle pospat, to se chodilo pěkně do kostela. Z gymnázia se vyšlo v řadě, dva a dva, do studentského kostelíka Nejsv. Trojice, kde pan katecheta měl kázání, pak následovala mše svatá. V kostele nebylo dostatek lavic, v těch, které tam byly, seděli studenti od oktávy dolů, takže se na primu obvykle už nedostalo. V zimě bylo velmi protivné stát 1 1/2 hodiny na studené dlažbě. Domů jsme přišli celí promrzlí, ale slečny Špatné měly s náma soucit. Každý měl připraveno štamprdle sladkého likéru od Jedličků a k tomu hořickou trubičku. Když jsme se trochu zahřáli, šlo se na korzo, jak jsem výše popsal.

Další potíž s panem katechetou byla ta, že primáni museli ministrovat na mši, kterou každý den sloužil v děkanském kostele, a to již časně ráno. Začalo se abecedou, každý

Bydžovské korzo. (Městské muzeum Nový Bydžov)

⁶⁵ Podle informace laskavě poskytnuté SOKA Hradec Králové se tento libštátský rodák (*1849) vzdělával na gymnáziu v Jičíně a pak na teologickém semináři v Hradci Králové. V Novém Bydžově byl katechetou v letech 1892-1912.

Kostel Nejsv. Trojice před zbořením hřbitovní zdi. (Městské muzeum Nový Bydžov)

ministroval celý týden. Umínil jsem si, že já ministrovat nebudu. Jednoduše, když měla řada přijít na mě, hodil jsem se marod. Bylo to moje první simulantství v životě. Měl jsem jenom starost, aby ke mně slečny nepovolaly lékaře. Ale vše dobře dopadlo, tři dny jsem si poležel v posteli, v ministrování byl za mě ustanoven další a pak se na mě zapomnělo, takže jsem přece prosadil své rozhodnutí.

Pan katecheta také špehoval, a jistě byste neuhodli, jak. Když bylo krásné nedělní odpoledne, vypravil se na vysokou věž děkanského kostela, kde bydlel hlásník, který v případě požáru ve městě i v okolí hlásnou troubou oznamoval oheň. Zdali s ním dle Hašlerovy písničky také bydlela hezká hlásníková dceruška, nevím, ale to sem konečně nepatří. Kolem dokola věže byl pěkně upravený ochoz, ze kterého bylo daleko vidět do okolí. Tam pan katecheta za pomoci vojenského dalekohledu pátral po okolí města. Takové pěkné nedělní odpoledne vylákalo také studenty do přírody. Jaké však bylo jejich udivení, když při nejbližší hodině náboženství pan katecheta studentům vytýkal kupříkladu kouření, starším, hlavně oktávánům, procházky s děvčaty, a dokonce návštěvy hostinců a kuželníků. Zkrátka a dobře byl pan katecheta postrach studentů. Po dlouhých letech, když jsem prodělával vojenské cvičení v Jičíně, vyšel jsem si v neděli s kamerádem do Radimi, kde jeho tatík měl mlýn. Jaké však bylo moje překvapení, když po náhonu vidím kráčet staršího pána, který mně byl povědomý. Ptám se proto, kdo je to, a tu jsem se dozvěděl, že je to katecheta Neumann, který tam každý rok jezdí na letní byt. Schválně jsme zatočili na cestu, po které šel, abychom ho potkali. Ovšemže mě nepoznal. Dal jsem se s ním do hovoru, a když jsem se mu představil, moje jméno si po tolika letech nepamatoval. Mezi hovorem o Bydžově jsem se mu zmínil, že byl postrach studentů. Dobrácky se na mě podíval a povídá, že to s námi stejně myslel dobře. Pod paží si nesl červené plavky, a proto mu povídám, že asi holduje vodnímu sportu. Věřte, odvětil: „*Je tady takový krásný kout země české, že co jsem šel do penze, každý rok sem jezdím, abych dělal v mlýnském náhonu hastrmana.*“ A tak, když jsem opouštěl bydžovské gymnázium, jsem si nepomyslel, že se s ním ještě někdy v životě sejdu.

Dalším profesorem, kterému jsem přál, byl profesor kreslení a jmenoval se [Jan] Wolf, jinak Štětka. Nevím, jestli dostal toto jméno pro svůj neupravený knír, který opravdu vypadal jako štětina, anebo od toho, že jako profesor kreslení zacházel se štětcem. Byl malá postava, hubený a červený v obličeji. Žádný by v něm nehledal profesora. Jinak byl ale velký dobrák. Poněvadž jsem dobře kreslil, měl jsem u něho dobré očko. Legračně zahajoval v primě hodinu kreslení, když říkal: „*Ozbrojte prstíčky tužtičkami, počneme kreslit!*“ Na hodinu kreslení jsem se vždy těšil, seděl jsem až v zadní lavici, a to s mými dvěma věrnými kamerády, a to Josefem Mařanem z Turnova⁶⁶ a Antonínem Prachatickým někde od Smidaru. Jaká to byla pohoda sedět v zadní lavici, když pan profesor nám přece neviděl tolik na prsty. Však jsme tam také prováděli různé klukoviny. Mimo výkresů, které byly provedeny v barvě, jsem měl rád kreslení dle sádrových modelů. Byl jsem obyčejně s takovým výkresem hotov [dříve], nežli ostatní, a tu se daly při kreslení docela dobře číst indiánky, knížky, které stály deset krejcarů. Profesor Wolf vypomáhal slabším žákům s výkresy, sedl si pěkně do lavice a kreslil, vypadalo to v kreslárně, jako by tam profesor ani nebyl, byl malý a tu se lehko mezi žáky ztratil. Tohoto okamžiku jsme využili k povídání. Poznal nás již po

⁶⁶ Pravděpodobně Josef František Mařan, nar. r. 1877 v Turnově čp. 455 (SOA HK, SbM, č. 5797, fol. 454).

Náměstí v Novém Bydžově, kolem roku 1897. (Městské muzeum Nový Bydžov)

hlase. Tu se často ozvalo kreslírnou: „Kybler, ztika!“ Za chvíli „Mařan, ztika!“ Pan profesor říkal totiž místo *H* a *CH* – *K*. Když hovor ze zadní lavice neutichl, vymyslel si na nás pomstu. Výkresy sádrových modelů se stínovaly uhlem, a když bylo třeba vyjasnit některá místa, potřebovalo se k tomu *prostavby*. Jistě nevíte, co to je *prostavba*. *Prostavbu* si musel každý žák vyvolit sám. Šel do Štěníčkova knihkupectví a tam koupil za čtyři krejčary kousek tvrdé pryže ve velikosti 3 centimetrů a v síle asi 6 mm. Tuto pryž musel žvýkat tak dlouho, až se z ní udělala tvárná hmota jak těsto. Tak si to představte, co to bylo za požitek, žvýkat tolik dní páchnoucí gumu, tvrdou a nepoddajnou, až zuby trnuly. Pan profesor při jedné hodině kreslení přinesl tři pryže a požádal nás, abychom mu z nich vyrobili *prostavby*, a to při hodině kreslení. Pěkně si to na nás vymyslel, při žvýkání gumy se nedalo mluvit, a tak bylo nějakou dobu v kreslárně při vyučování ticho. Jenže paní školníková nebyla s touto výrobou spokojena, poněvadž při žvýkání gumy se tvořilo tolik slin, které se jednoduše plivaly na zem, a podlaha také dle toho vypadala.

Psal se rok 1889,⁶⁷ kdy jsem definitivně opouštěl nižší reálné gymnázium. Studie mě moc netěšily, a za druhé tatínek často stonal revmatismem, a tak bylo rozhodnuto, že se budu učit kupcem. S jak lehkým srdcem se člověk loučil se školou, a teprve dnes to vidí, že to byla ta nejkrásněji prožitá léta toho krásného mládí a že si toho učení nedovedl člověk ani dost vážit.

⁶⁷ Ve skutečnosti to bylo o dva roky později. Podle školního katalogu opustil Václav Hybler bydžovské gymnázium po třetím ročníku 17. 9. 1891. Chování měl uspokojivé, pilnost dostatečnou, úpravu písemných prací obstojnou, žádné neomluvené hodiny. Dobrý prospěch měl v matematice, silozpytu, kreslení a krasopisu, dostatečným byl v náboženství, českém, německém a francouzském jazyce, zeměpise a dějepise, měřictví a rýsování. Nedostatečnou si odnesl jen z té nešťastné latiny. Za rešerši zaslanou 14. 8. 2024 vděčíme vedoucímu SOkA Hradec Králové Mgr. Martinu Landsmannovi.

Jak jsem se už předem zmínil, bydlel jsem u slečen Špatných, které vlastnily v Děkanové ulici pěkný domek, do kterého se vcházelo z ulice po třech kamenných schodech. Toto vyvýšené přízemí pozůstávalo z jednoho obývacího pokoje, z ložnice slečen a kuchyně. V suterénu byla jedna obývací místnost a sklepy.

Slečna Anna byla starší, bývala literní učitelkou,⁶⁸ slečna Marie mladší, bývala učitelkou industriální.⁶⁹ Jako služebná byla zaměstnána Tonička, taktéž již starší, a slečny byly její tety. Byly to „matky studentů“, jak se jim všeobecně říkalo, a to právem. Když já byl v Bydžově, byli jsme tam na bytě čtyři – bratranec Brož, Děkanovský, syn přednosty v Kostomlatech, moje maličkost a Arnošt Zehler, syn soudce, který se později dostal do Semil. Slečna Marie měla na starosti vedení domácnosti a byla výborná kuchařka. Slečna Anna byla churavá a špatně chodila, takže celý den proseděla v obývacím pokoji na pohovce, před kterou byl velký stůl, u kterého se jedlo a večer při petrolejové lampě učilo. Slečna Anna byla již hodně stará a dětinská a vydržela u stolu sedět tak dlouho, dokud jsme nešli spát. Před lampou, aby jí světlo nešlo do očí, měla pohyblivý stoják. Přirozeně, když jsme se učili, měla dlouhou chvíli. Já seděl naproti ní a tu často stínítko posunula, aby na mě viděla. Když jsem dělal, jako že to nevidím, řekla: „Vašku, kuk!“ a stínítko zase postavila před lampu. Slečna Marie se na ni proto strašně rozzlobila a domlouvala jí: „Aber Nani, Nani, was machst du den?“⁷⁰ Měla s ní jednoduše trápení. My jsme měli pokoj v suterénu, byl dost velký a sloužil hlavně za ložnici. Většinou jsme byli v obývacím pokoji slečen.

Měli jsme se tam dobře. Ve všem byl určitý pravidelný pořádek. V sobotu večer Tonička přinesla do kuchyně malou vaničku. Svlékli jsme se do půl těla a začalo mytí. Obličej a prsa si každý umyl sám, ale záda a uši nám každému náležitě vydrbala Tonička. Na chodbě stála jarmárka a stolička, na které byl vysoký ledecký hrnec, v němž byla voda k pití. Na jarmárce byl talířek, na kterém [stál] emailový hrneček, určený k pití vody. Po obědě jsme šli dolů do naší ložnice, ze které vedla okna do pěkné, dost velké zahrádky a dveře do ní vedly z chodby. Obvykle jsme šli všichni společně dolů, ale každý se zastavil u toho hrnce a napil se dle libosti vody. Bohumil začal pít první a my ostatní za ním. Co dělal Bohumil Brož, to jsme dělali také my. Celá stěna domku byla porostlá vínem, které také dozrálo, poněvadž mělo jižní slunce. Uprostřed zahrádky stála vysoká hrušeň, která rodila výborné hrušky máslovky. Zahrádka sousedila se dvorkem obchodníka Lhoty, na kterém byl také kurník s velikým, nějakým zvláštním kohoutem. Nebyla by to žádná zvláštní událost, kurník s kohoutem a slepicema, ale zmiňuji se o tom proto, že když jsme přišli večer domů třeba z divadla, Děkanovský otevřel v okně vyhlídku a začal kokrhát, což velmi dobře uměl, a za malou chvíli na to onen zvláštní kohout a potom všichni kohouti v okolí. Ráno, když jsme přišli ke snídani, povídá slečna: „To bude asi dnes pršet, poněvadž kokrhali kohouti, že člověk nemohl ani spát.“

Vedle našeho pokoje byl sklep, do kterého se ukládala zelenina, ovoce a ve velkých hliněných hrncích močené okurky, které slečna dovedla výborně nakládat do soli. Do naší

⁶⁸ Anna Špatných, Nový Bydžov č. 8/I, zemřela jako 77letá svobodná učitelka všeobecných předmětů roku 1895 (SOA HK, SbM, č. 115-6727, fol. 83).

⁶⁹ Marie Špatných zemřela o rok později v 73 letech jako svobodná učitelka ženských ručních prací (tamtéž, fol. 109).

⁷⁰ Překlad: Ale Aničko, Aničko, copak to děláš?

Pourův mlýn s přírodním koupalištěm na Staré Cidlině. (Městské muzeum Nový Bydžov)

ložnice jsme museli okolo dveří, které vedly do sklepa a byly většinou otevřené. Ovanul nás sklepní vzduch prosycený koprekovou vůní⁷¹ z okurek, a to člověk neodolal, aby si okurku nevzal. Když jeden hrnec byl prázdný, Tonička na to přišla a pak se sklep zavíral.

Bohumil Brožů chodil tuším asi do sexty, když já přišel do Bydžova. Navštěvovali ho jeho kamerádi. Hlavně mně utkvěl v paměti syn přednosta novobydžovské [železniční] stanice, jmenoval se Zyka. Velmi pěkně maloval a Bohumil měl také zálibu a talent k malování. Na stanici měli vykázanou jednu komoru, kde společně namalovali dosti velký obraz, nějaký výjev z bitvy. Já tam chodil s Bohumilem a také mě to chytlo. Bohumil maloval rovněž doma v našem příjemném pokojíku a tam jsem to také zkusil. První obrázek se mně dosti povedl a od té doby mě to drží až dodnes. Maloval jsem svým spolužákům různé kytičky a vhodné obrázky do památníků, za což jsem si nechal platit. Všechny takto vydělané peníze jsem projedl v hořických trubičkách u hokynářky Pepičky, která měla dřevěnou boudu postavenou vedle obchodníka Lhoty. Později jsem zkoušel malovat také v oleji. Tenkrát snad ani nebyly barvy v tubách, anebo byly, ale pro vysokou cenu nám byly nepřístupné. Vyráběli jsme si je sami. V lékárnické porcelánové misce, dosti veliké, jsme je třeli porcelánovou paličkou v makovém oleji. Místo do tub jsme dávali barvy do měchýře, ze kterého jsme nadělali malé uzlíčky, které se nahoře zavázaly režnou nití. Do vlhkých uzlíčků se dávala barva, a když měchýř uschl a ztvrdl, propíchl se na spodku uzlíčku dírka a tou se barva mačkala na paletu. Byla s tím práce velmi nečistá, protože dírky v uzlíčku barvu při nejmenším dotyku propouštěly. Dnes na tomto místě Bohumilovi děkuji, že mě k tomu malování měl. Věřte, že je to hezký koníček, který dá člověku postavenému v neštěstí na mnoho zapomenout.

⁷¹ Koprek – nářeční výraz pro kopr.

Město Nový Bydžov leží v úrodné rovině. Je to typicky agrární město. Mám i rovinu rád, která má také svůj půvab. Za obvodem města, dost daleko, jsou listnaté lesy, cíl našich výletů, kam jsme chodili na brouky, motýly a květiny pro založení sbírek a herbáře. V létě jsme se nejraději chodili koupat do Cidliny. Pod Pourovým mlýnem byla zřízena koupárna. Dalo se plavat až k mlýnským kolům, kde byla značná hloubka. V Bydžově jsem se vlastně naučil řádně plavat. Podél Cidliny vedla pěkná cestička, ze které byl malebný pohled na metličanský kostelík, který stojí na malém kopečku v lukách. Zvláště v létě bylo milé posedět na břehu Cidliny, když byly louky v květu a teplý vánek prosycený vůní polního kvítí ovíval sluncem rozpálené tváře. Cestička vedla dále kolem Bergmanovy továrny na usně k druhému mlýnu. Zde bylo možno si vypůjčit loďku a prožít nedělní odpoledne s mými kamerády Mařanem a Prachatickým v přírodě. Plavba po Cidlině byla zvláštním požítkem. Řeka se líně vinula lukama a tvořila časté serpentiny, jak horská silnice. Břehy byly lemovány vodní květenou a rákosím, ve kterém hnízdilo vodní ptactvo. Na podzim za dešťů Cidlina vystoupila ze břehů a zatopila luka až k Humburkům, sídlu velkostatkáře a poslanca Richtra,⁷² který tam bydlel v útulném zámečku. V zimě rozlitá voda na lukách zmrzla a utvořila obrovské kluziště. Kluziště pro bydžovskou honoraci bylo upraveno u mlýna, kde vyhrával na flašinet jednoruký Šebek. Úprava kluziště pozůstávala ze tří lavic, aby si slečinky při připínání bruslí měly kam sednout. Kluziště bylo zameteno a napadlý sníh odstraněn. Za to se ovšem muselo platit.

Velmi rád jsem chodil na vojenský hřbitůvek, kde jsou pochováni vojáci ze šestašedesátileté⁷³ války. Je velmi pěkně upraven a nalézá se v polích za nemocnicí. Okolo kostelíka Nejsvětější Trojice, kam jsme chodili na mši, byl také hřbitov, kde se již nepochovávalo. Hřbitov byl obezděn zdí z kamene, s pěknou bránou, na které již bylo vidět starobu, a celý hřbitov se zdí a kostelem byl nádherný námět pro malíře. Na hřbitově stály mohutné lípy, které v květu vydávaly opojnou vůni, která přilákala mnoho včel, takže to v korunách lip hučelo jako v továrně. Okolo kostela bylo několik laviček, které byly většinou obsazeny staršími lidmi, kteří tu asi vzpomínali na mladá léta a nyní myslí na poslední věci člověka. Ačkoliv kostelík se hřbitovem se nalézal skoro uprostřed města, nebylo velebné ticho hřbitova rušeno ruchem města. Jaké však bylo moje překvapení, když jsem se po letech přišel do Bydžova podívat: zeď se hřbitovem zmizela, zůstal stát jenom kostelíček. Bylo po idyle.

Moji bratři, kteří začínali svoje studie v Bydžově, si naříkali, že jsem jim pokazil reputaci, a také tam žádný dlouho nevydržel. Bratr Josef tuším dva roky, kvůli profesorovi Housovi přestoupil na gymnázium v Truhlářské ulici v Praze. Jaké však bylo jeho překvapení, když na začátku školního roku se mu představil jako třídní profesor Housa, který byl z Bydžova přeložen do Prahy. To se v životě stává, že člověk spadne někdy z bláta do louže. Otto pobyl v Bydžově jeden rok a dostudoval oktávu v Praze. Sláva, když nastupoval do primy v Bydžově, tak ho uvítal profesor Košťál slovy: „Zas jeden Hybler,“ a od té doby měl smůlu, takže příští rok pokračoval se studiem v Plzni. Ať si bratři nemyslí, že já jsem měl u kantorů na růžích ustláno. Julius studoval obchodní akademii v Liberci.

⁷² Vlastníky velkostatku Humburky byli Ferdinand a Anna Richterovi, šlechtici z Burgbrückenů.

⁷³ Jde o prusko-rakouskou válku v roce 1866.

Vojenský hřbitov v Novém Bydžově (Městské muzeum Nový Bydžov)

Velmi rád jsem si později zajel o prázdninách do Bydžova, abych navštívil všechna milá místa mých vzpomínek na studii. Jeden rok to bylo pro mě překvapení, když vkročím do školní budovy a v osobě školníka jsem poznal starého kameráda z vojny Čeřena, který zůstal na vojně jako dělesloužící a pak z něho byl školník. Provedl mě budovou a vše mně ukázal, naši třídu, sborovnu, ředitelnu a alba profesorů, které jsem všechny poznal, též třídní knihy. Jeden rok jsme jeli společně, bratr Josef, Otto a Mária, jeho paní, do Bydžova. Navštívili jsme také domek, kde jsme bydleli, moc se tam nezměnilo, jenom majitel, jméno si již nepamatuji, byl velmi ochotný a všude nás provedl. Byl pekařem, krám a dílnu měl jinde. Domek mu sloužil jenom za obydlí, a přízemní pokoj, kde jsme my bydleli, za skladiště mouky.

Otto byl sběratelem starožitností, a tak ho zaujal u dveří ručně pracovaný zámek a jevil o něho velký zájem. Požádal pekaře, zdali by mu ho neprodal. Za dlouhou dobu, když se na vše zapomnělo, dostal Otto poštou balíček z Bydžova, ve kterém byl onen starobylý zámek. Dnes se nalézá v železnobrodském muzeu jako dar Otty Hyblera. Byl to krásný výlet, plný dojmů na prožitá mladá léta v Bydžově. Ve vlaku jsem ještě vzpomněl, když jsme jezdili domů na vánoční svátky, kde byly vozy vytápěny do červena rozžhavenýma cihlami, které se vyměňovaly v Ostroměři a ve Staré Pace. Co vše se od té doby změnilo k pohodlí cestujících!

Bydžov jsem navštívil ještě několikrát, ale nikdy jsem nezapomněl zajít na hřbitov, kde ve společné hrobce sni svůj věčný sen slečny Špatných a Tonička, abych na hrobku z vděčnosti položil kytici květin. Byly to opravdu matky studentů.

Výlet do Dánska

V Děkanské ulici bydlel také Semilák Rudolf Husák,⁷⁴ se kterým jsem podnikl o prázdninách zájezd do Dánska. Starý pan lékárník, otec Rudolfa, nám vypracoval podle bedekra cestovní plán. Jednoho krásného jitra jsme nasedli na semilském nádraží do vlaku, který nás unášel do Liberce, kde jsme přesedli na saskou dráhu. V Žitavě byla první zastávka, kde byla celní prohlídka. Další cíl naší cesty byly Drážďany. Na nádraží jsme si vzali drožkaře, který nás dovezl do hotelu, který jsme si dle bedekra vybrali. Byl to tuším hotel Čtvero ročních období. Přijeli jsme právě před polednem, tedy nejlepší čas k obědu. Pan vrchní nám předložil jídelní lístek, mně padlo do oka „Zunge“ a už jsem se těšil, jak si na jazyku výborně pochutnáme. Jaké však bylo naše překvapení, když nám bylo na talíři přineseno něco smaženého. Tak si povídám, no, německá kuchyně, však my si zvyknem. Ale ještě větší překvapení bylo, když jsem onen jazyk krájel a zjistil jsem, že jsou v něm špičaté kosti. Tak povídám Rudovi: „*To se asi pan vrchní zmýlil a dal nám místo jazyka rybu.*“ Později jsem se však dověděl, že v moři žije ryba pod jménem jazyk, a tak to byla ona, co nám bylo servírováno, ale nic nám to nevadilo, bylo to stejně dobré a snad lepší nežli uzený jazyk. Člověk se ve světě opravdu mnoho dozví. Pokoj jsme si objednali společný. Na odpoledne jsme měli v programu prohlídku Drážďan. Šlo se podle bedekra.

Na druhý den přišla na řadu prohlídka Zwingu. Je to jedna z nejlepších obrazáren Německa a mohu říci, že jsem se na prohlídku velmi těšil. Prohlídka trvala skoro celý den, však to byla pastva pro oči. Bylo tam hojně obrazů našich umělců, hlavně mě zaujal obraz Hynaisův co do rozměrů a námětu. Příští cíl naší cesty byl Berlín, kde jsme se zdrželi dva dny. Pak další cesta vedla do Hamburku. Poprvé v životě jsem viděl moře a největší přístav Německa. Byl to úchvatný pohled, na který nikdy nezapomenu. V Hamburku jsme byli přes noc a večer jsme navštívili kabaret, u nás to byla ještě neznámá věc.

Druhý den ráno jsme vyjeli dráhou přes Šlesvicko-Holštýnsko do Fredericie. Zde jsme zažili malé překvapení. Vlak dojel až na konec mořského břehu, kde zůstal stát. Všichni cestující museli vystoupit. Byl jsem opravdu zvědav, co bude dál. V dálce bylo vidět zvláštní loď, jak se blíží k břehu, ze kterého byl asi v délce vlaku železný most. Loď zakotvila na konci mostu a nyní přišlo to překvapení. Vlak se pomalu rozjel po mostě a vjel na loď, na jejíž palubě byly kolejnice. Celý vlak vjel na loď, kde zůstal stát, aby cestující mohli zase do vlaku nastoupit. Po malé chvíli se dala loď, na které stál vlak, do pohybu. Jízda netrvala dlouho, co loď s vlakem dosáhla druhého břehu, jelo se přes Malý Bald⁷⁵. Tam vlak vyjel z lodi podobným způsobem, jakým se dostal na loď, aby nyní pokračoval v jízdě do Nyborgu. Zde jsme vystoupili z vlaku a nastoupili na loď, která nás dovezla přes Velký Bald⁷⁶ do Korsøru.⁷⁷ Tato cesta byla dost dlouhá a moře dost neklidné. Stáli jsme u zábradlí na palubě a dívali

⁷⁴ Rudolf Jan Václav Husák (1874–1950), syn Rudolfa Husáka, lékárníka v Semilech.

⁷⁵ Lille Bælt.

⁷⁶ Storebælt.

⁷⁷ V roce 1998 tuto komplikovanou dopravu nahradily mosty a tunely. Visutý most přes průliv Velký Belt je nejdelším a nejvyšším mostem Dánska.

Zwinger v Drážďanech, kolem roku 1900. (Licence Wikimedia Commons)

se na moře. Lodě se začala kolébat a žaludek to dobře nesnášel. Čím více se člověk díval na zvedající se vlny, tím to bylo horší.

Zkusil jsem jít doprostřed lodi, kde byl světlík, kterým šlo světlo do podpalubí, kde bylo vidět, jak pracuje stroj k pohonu lodi. Zadíval jsem se na páky pohybujícího se stroje a nevolnost žaludku okamžitě přestala. Zavolal jsem na Rudu a oznámil mu můj objev, a tak jsme dojeli bez dalších obtíží na pevninu Dánska. Do Kodaně jsme jeli zase vlakem a velice nás tato cesta zajímala. Kolem trati samá rovina a většinou louky v květu, na kterých rostla bujná tráva, takže bylo radostí být v Dánsku krávou. Však to bylo znát na dobytku, který se ve velkých stádech pásal kolem trati. Též hospodářská stavení zvláštního slohu byla kolem trati dost daleko od sebe vzdálená hojně vidět. Tu a tam byl větrný mlýn, jehož ramena se volně pohybovala. Po nějaké době houstla obytná stavení, což bylo znamením, že se blížíme k městu. Za malou chvíli vjíždíme do kodaňského nádraží.

První naší starostí bylo vyhledat hotel, kde jsme se chtěli ubytovat. Hotel nebyl daleko od nádraží a dvoulůžkový pokoj, který nám byl přidělen, byl světlý a útulný. Poněvadž den již značně pokročil a my byli cestou dost unavení, umyli jsme se studenou vodou, což nás osvěžilo, a vyšli jsme do blízkého parku, kde jsme pobýli až do večere. Po večeri jsme sestavovali plán na příští den, kde dle bedekra bylo moc památek k prohlídce. Hlavně jsem se těšil na obrazárnu, která byla také vyhlášená. Dost brzo jsme šli spát, abychom byli druhý den čilí a vše si důkladně prohlédli.

Ráno již pěkně hřálo sluníčko, což bylo znamením teplého letního dne. Chodili jsme podle bedekra a překvapilo nás mnoho kostelů, které měly vysoké věže, což u nás není k vidění. Krásné parky a botanická zahrada stály za zhlédnutí. Hlavně však muzea a královská pokladnice, kam bylo sneseno velké bohatství, byla to chloubka Dánska. Obrazárna byla jedinečná. Staří mistři byli hojně zastoupeni, ale i novodobých obrazů zde byla hojnost. Co to dnes píši, lituji, že všechnu tu nádheru nemohu zhlédnout nyní, kdy bych se na vše díval jinýma očima a jiným rozumem. Však jedno mně přece zůstalo: milá vzpomínka a některé obrazy mně utkvěly v paměti tak, že je stále vidím, když si na cestu do Kodaně vzpomenu. Ani jsme se nenadáli, bylo poledne a také žaludek se již hlásil o svá práva. Zde jsme se již tíže dorozuměli, ale velká většina Dánů uměla německy. Číšník se nás při obědě ptal, ovšem dánsky, zda si přejeme „Pilsner øl“. To slovo *Pilsner øl* nemohlo být nic jiného nežli plzeňské pivo. Když přišel pan vrchní, který znal německy, tak jsem se ho ptal, zdali importují plzeňské z Čech. Klidně odvětil, že je to pivo z kodaňského Plzeňského pivovaru. To ovšem jsme byli již doma: v Kodani mají pivovar, který nese jméno Plzeňský. Tedy jenom jméno, ale plzeňské pivo to nebylo. Když jsme přišli do některé restaurace, žádali jsme po dánsku „øl“ a bylo nám přineseno pivo. Zhruba jsme měli všechno prohlédnuto, na druhý den nám zbýval ještě přístav a moře. Kvečer se dost zamračilo a byla očekávána změna počasí. Ráno, když jsme vstali, bylo zamračeno, ale nepršelo.

Vydali jsme se do přístavu do budovy námořnictva, kde jsme si koupili lístek pro večerní jízdu do Štětína. Byli jsme však upozorněni, že až kolem čtvrté hodiny odpoledne nám bude moci být sděleno, zdali bude parník na cestu vypraven. Ona totiž zuřila na Baltickém moři divoká bouře, která když se uklidní, bude parník na moře vypraven. Parník dle jízdního řádu měl odjet v osm hodin večer. Nezbývalo tedy nic jiného, nežli se jít ve čtyři hodiny informovat. K moři nebylo daleko, byla to krátká procházka. Byli jsme však trochu rozmrzeni, když nám bylo oznámeno, že parník pro prudkou bouři vypraven nebude. Vrátili jsme se do města, abychom koupili domů v upomínkovém obchodě nějaké maličkosti.

Obchod byl značného rozsahu a upomínkových věcí tam byla k dostání hojnost. Byly tam slečny prodavačky, které jevily velký zájem, jakou to řečí mluvíme. Jedna, která uměla německy, si dodala odvahy a ptala se, co je to za řeč. Nechali jsme ji hádat, zdali to uhodne, a tak pravila: „*Ten silnější plavovlasý pán je asi Rus (to byl Ruda) a vy podle černých vlasů a snědého obličeje jste asi Ital.*“ – „*Tak slečno, to je chyba, neuhádla jste. Jsme oba Češi a mluvíme česky.*“ Velmi se divila, že na světě jsou nějakí Čechové a dalo nám to dost vysvětlování, kde ti Češi mají svoji zem. Velmi dobře jsme se pobavili a slečny se staly ochotnější a snesly nám spoustu věcí na památku. Já jsem toho moc nekupoval, zato Ruda měl všelijakých sošek a nepotřebných věcí skoro půl kufru.

Večír naše dobrá nálada velice poklesla, když jsme si vzpomněli na moře, jak dlouho bude ještě zuřit a my budeme nuceni v Kodani čekat na jeho uklidnění, když naše finance se povážlivě tenčily. K dovršení hrůzy začalo pršet a v dáli bylo slyšet od moře hřmění, což nevěstilo nic dobrého. Nedalo se nic dělat, nežli se odevzdat osudu. Druhý den jsme se vydali do přístavu, kde nám bylo k naší hrůze sděleno, že parník do Štětína ještě nepojede. Byli jsme tenkrát ještě hoši, a tak vzdáleni od domova, nebyla to pro nás žádná legrace. Konečně třetí den jsme se dověděli, že parník bude vypraven večer v osm hodin. V sedm hodin jsme byli již na parníku, abychom si vše prohlédli, a čekali na signál sirény

Přístav Grand Harbor v Hamburku, mezi léty 1890-1900. (Licence Wikimedia Commons)

k odplutí. Parník se klidně od břehu odpoutal a my na palubě jsme se loučili s Kodaní, kde jsme se proti naší vůli byli nuceni tak dlouho zdržet. Parník jel docela klidně a my jsme si libovali, když to půjde tak dál, že to bude požitek z takové plavby. Z paluby jsme sešli do podpalubí do nádherné jídelny, která byla plná cestujících, a to asi následkem tří denního zdržení.

Dobře jsme se navečeřeli a vyprávěli si příhody a zážitky z celé naší cesty. Asi po půl hodině jsme zpozorovali, že loď již nepluje tak klidně a že se začíná čím dál více kolébat. Také cestující se z jídelny pomalu vytráceli, až na malou společnost a na jednoho pána, na kterého se nedostalo místo v kajutě a musel přespát v jídelně. Též my jsme se zvedli, poněvadž jsme se chtěli ještě podívat na palubu, která však již byla hermeticky uzavřena a nikdo na ni nesměl. Jeden námořník nám oznámil, že je moře velmi neklidné a že se dá očekávat neklidná plavba. Vyptal jsem se ho, jak to přijde, že se tak náhle začala loď kymáčet. Vysvětlil nám, že jsme dříve pluli kanálem a nyní že jsme již na širém moři. Nezbylo nám nic jiného, nežli vyhledat naši dvoulůžkovou kajutu, abychom se uvelebili k spánku. Vichřice skučela a vlny bily do boku lodi, se kterou nehorázně kymácely. Na spaní nebylo ani pomyšlení, ale snažili jsme se přece usnout. Zhasl jsem světlo v předpokladu, že se nám to přece podaří. Spaní však to nebylo žádné, byla to spíše dřímota, která byla přerušována naříkáním a zvracením Rudy, kterého dostala do spárů mořská nemoc. Divím se, že já jsem jí byl ušetřen. Nebylo mně nikterak do smíchu, a proto jsem, pokud se dalo, klidně ležel,

aby se mně žaludek také nepobouřil. Mohlo být tak ke druhé hodině v noci, když Ruda po strašném zakymácení lodi, kdy mohutná vlna se hnala přes palubu, hrůzuplně vykřikl: „Již sem teče voda!“ Ve mně také hrklo a chtěl jsem rozsvítit, avšak po otočení vypínačem se světlo neobjevilo, byla úplná tma. Nevím, zda všechna světla na lodi byla vypnuta, anebo jen v podpalubí. Tenkrát ještě baterky neexistovaly, ale pro všechny případ jsem si vzal do kufru svíčku, která se nyní dobře osvědčila. Po rozsvícení byl na mého spolucestujícího smutný pohled. Seděl na lůžku a stále jen naříkal. Semily již více neuvidíme, jsme ztraceni, již teče do lodi voda.

Nejdřív jsem pátral, kudy teče do kajuty. Věc se hned vyjasnila. Ruda spal pod kulatým okénkem, které mělo na spodní části žlábek, kam stékala voda utvořená z opocené okna, do kterého stále bila studená mořská voda. Naproti tomu bylo v kajutě teplo, takže okno se stále potilo, a tak utvořená voda stékala do žlábků, a z něj se při silném naklonění lodě vylila na Rudovo lože. Po tomto zjištění přestal naříkat, ale pohled na něho byl opravdu smutný. Obzvláště při svitu svíčky byl jeho obličej žlutý, jako by měl tu nejsilnější žloutenku. Z čela mu stékal stále pot a kůže byla mastná, jak namazaná tukem. Moře se trochu uklidnilo až k ránu a my kolem desáté hodiny dopoledne dopluli do Štětína. Po vystoupení z lodi jsme měli stále pocit, že ještě jedeme na lodi, a ani v Berlíně, kam jsme dojeli ze Štětína k večeru, nás tento pocit neopustil. Unavení a ospalí jsme šli brzo na lože, abychom ráno pokračovali v jízdě k domovu. Byl krásný slunný den a my přes Drážďany dojeli šťastně do Žitavy, kde

Park Tivoli v Kodani, mezi léty 1890–1900. Kolorovaná fotografie. (Licence Wikimedia Commons)

byla celní kontrola. Kufr jsme položili na dlouhý pult a čekali, až na nás přijde řada. První přišel na řadu Ruda. Celník se ptal, zdali má něco k proclení, on řekl, že ne. „*Otevřete kufr,*“ a když se tak stalo, chmátl do kufru a řekl mu: „*Kufr bude prohlédnut, zajděte do vedlejší místnosti.*“ Když jsem to viděl, otevřel jsem kufr bez pobídky, a když jsem byl otázan, zda mám něco k proclení, jsem klidně odvětil: „*Ne.*“ Celník sáhl do kufru mezi špinavé prádlo a řekl: „*Tak je dobře, zavřete si kufr a můžete jít.*“

Co nyní? Řekl jsem Rudovi, že na něho počkám ve vlaku, a kdyby prohlídka nebyla skončena a vlak ujel, že počkám v Liberci. Vlak však tak dlouho nečekal a dal se do pohybu. Tak jsem jel bez kameráda k Liberci. Ve vlaku jsem ovšem uvažoval a přišel jsem k názoru, že pěkný kožený kufr, který vlastnil Ruda, byl příčinou, že zvědavý celník se chtěl do něho podívat. Kufr, který jsem měl já, byl pravý opak. My jsme prodávali v krámě kufry, které visely až u stropu a byly to kufry, které kupovali hlavně řemeslníci, kteří šli světem vandrem. Byly to kufry papírové, polepené lněnou látkou, a to pestrým kárem. Když celník onen kufr uviděl, jistě si myslel, že zdali v kufru něco mám, nebude to stát za proclení. Když jsem se s Rudem v Liberci sešel, tak mně vypravoval, že každá hloupost, kterou v Kodani v obchodě upomínek koupil, mu byla proclena, a že to stálo dost peněz. Hlavní však bylo, že po jednohodinovém čekání jsme nasedali do vlaku, který nás dovezl do těch krásných Semil, které nám byly nyní tolik milé. Přijeli jsme domů asi v deset hodin večer a toužili jsme po naší posteli, na které se tak dobře spalo. Byl to krásný výlet, ale co je to všechno platné, když doma je to nejkrásnější, a zde platilo přísloví: „*Všude dobře, doma nejlépe.*“

Studium v Praze a ve Vídni

Nežli jsem se dostal za pult, navštěvoval jsem v Praze, a to roku 1892, soukromou obchodní školu Antonína Skřivana,⁷⁸ která se těšila dobré pověsti. Bydlel jsem v Sadové ulici, která dnes nese již jiné jméno, v rohovém čtyřposchodovém domě. Je to dům, ve kterém později byla zařízena kavárna Elektra, sousedící s německým divadlem, vlastně s jeho rozsáhlou zahradou, ve které pořádali Němci koncerty a turnerská cvičení.⁷⁹ Do zahrady a oken divadla bylo z bytu dobře vidět, a když se vzal k pomoci dalekohled, byly v oknech divadla vidět také baletky. Bydlel jsem společně se svým dobrým kamerádem, Semilákem Vaškem Šmídovým⁸⁰ a bratrancem Josefem Brožem z Vysokého u solicítatora pana Františka Bocha, který pocházel z Roprachtic a jako horák nám velice dobře porozuměl. Jeho paní byla plnoštíhlá bruneta, výborná kuchařka. Bydleli jsme ve čtvrtém poschodí. V Praze jsem byl poprvé, ale to byla ještě ta stará Praha, o které dnes slýcháme v rádiu. Električka tenkrát nejezdila, jezdila jen koňka. Pitnou vodu nosila naše služebná Eliška v putně a pivo od Primasů na Václavském náměstí. Je to tedy již hezky dávno. V ten čas sloužil u 28. pěšího pluku Jan Chaloupecký, strýc Vaška Šmídového, jako šikovník,⁸¹ pozdější ředitel hospodářské záložny v Semilech. Byl to výborný společník a dala by se o něm napsat celá kniha. Ten nás naučil znát Prahu a těšili jsme se vždy na neděli, kdy měl volno. První neděli jsme měli schůzku v karlínských kasárnách, kde měl ubikace 28. pěší pluk. Vyrazili jsme hned po obědě. Po rozkaze jsme se vydali na potulku Prahou. Bylo ujednáno, že pojedeme parníčkem do Braníka, ale do Braníka jsme se nedostali.

Slunce v ten den tak strašně páliło, že pan šikovník změnil program a pravil: „*Víte co, hoši, dnes do Braníka nepojedeme, bude mnohem příjemnější sednout si do stinné zahrádky některého hostince.*“ Nám to bylo konečně jedno. Tak jsme zapadli k Primasům,⁸² potom jsme šli ke Štajgrom do Vodičkovy ulice, kde jsme v družné zábavě vydrželi celé odpoledne. Když jsme přišli k večeri, oči se nám leskly a Vašek Šmídů mnoho mluvil, měl řečnou opičku. Starý pan Boch to na nás hned poznal a začal se vyptávat, kde jsme všude byli. Vašek Šmídů spustil, že jsme jeli, jak bylo se strýčkem Chaloupeckým smluveno, na parníčku do Rakovníka. Starý pán nad tím kroutil hlavou a pravil: „*Že do Braníka jezdí parníček, vím, ale že by jezdil do Rakovníka, jsem nevěděl.*“ Tak když jsme šli s panem šikovníkem na další exkurzi Prahou, vždy se nám smál, zdali nepojedeme zase parníčkem do Rakovníka. Pan šikovník byl velký pivomil a také jako ředitel hospodářské záložny holdoval moku Gambrinovu. Říkal: „*Já přepil již tolik piva, že by to pes nepřeplaval!*“ a také v hostinci po třech pivách hned

⁷⁸ Antonín Skřivan (1818–1887) byl autorem českého účetnického názvosloví, v roce 1856 založil v Praze vlastní kupecké učiliště.

⁷⁹ Německé tělocvičné spolky (Turnvereine).

⁸⁰ Václav Šmíd (*1876), syn Václava, hodináře v Semilech čp. 341, a Anny roz. Chaloupecké (SOA HK, SbM, č. 5673, fol. 76).

⁸¹ Šikovník, něm. *Feldwebel* – rotmistr.

⁸² Slavný pivovar U Primasů na Václavském náměstí ustoupil v r. 1928 nové budově Poštovního šekového úřadu.

platil, aby zvědavé oči spolustolovníků nevěděly, kolik jich za takový večer udál. V Praze se mi líbilo a do školy jsem chodil rád. Také mě velmi zajímaly výstavy obrazů a fotografií.

Po návratu z Prahy jsem byl vypraven do Vídně ke strýci Stanislavovi, abych se zdokonalil v němčině.

Týnský chrám a Staroměstské náměstí v Praze, foto mezi léty 1890 a 1905. Kolorovaná fotografie. (Licence Wikimedia Commons)

Strýc Stanislav po odbytí vojenské služby, kam se dal dobrovolně odvést, nastoupil po návratu místo na semilském hejtmánství jako diurnista. Tam však dlouho nepobyl, aby nastoupil k dráze, kde jako vysloužilý voják měl přednost. Byl komandován hned do Vídně k Jižní dráze, kde strávil celý svůj život. Dotáhl to až na vrchního revidenta. Začátky jeho existence nebyly valné, plat nebyl velký a stanice, které musel promést, byly malé a obyčejně takové, kam se jiným nechtělo. Začátky své služby prožil většinou v Tyrolích a ve Štýrsku.

Když jsem přijel do Vídně, byl strýc již úředníkem na Jižním nádraží a byl ženat. Bydlel v okrese Margareten ve Forbygasse [?], v pěkném čtyřposchodovém roháku, který náležel jeho paní. V ten čas studoval na vídeňské univerzitě práva bratranec Bohumil Brož, se kterým jsem již bydlel společně v Bydžově u slečen Špatných, no a ve Vídni jsme se zase sešli. Bydleli jsme u strýce v pěkném velkém světlém pokoji ve čtvrtém poschodí, do kterého strýc koupil již používaný nábytek.

Já jsem navštěvoval Weissovu obchodní školu na Getreidemarktu,⁸³ tedy uprostřed města, cesta do školy trvala pěšky skoro hodinu, a proto jsem chodil na oběd do Akademické menzy, kde stál 20 krejcarů. Snídaně a večeře byly u strýce. Vídeň byla krásná a dodnes na ni rád vzpomínám. O to má také zásluhu strýc, který nám snad byl více než strýcem.

Teta byla pomenší štíhlá blondýna s černýma očima, jmenovala se za svobodna Anna Weissová a byla dcerou zámožného a významného výrobce rukavic. Měla starší sestru Gustu. Poměr tchána a zetě, jakož i sester byl velmi srdečný a navzájem se rády navštěvovaly. Strýc Weiss byl kavalír, byl vdovec a dcera Gusta mu vedla domácnost. Často jsme byli všichni zváni na oběd, hlavně v neděli. Strýc byl člověk společenský a měl také dost přátel, jeden z nich byl majitelem parní pily a jmenoval se Baumgärtner. V domě, co jsme bydleli, byl po celé délce domu vedle sklepa zařízen kuželník, kde se každý čtvrtek scházela pěkná společnost a kde jsme do půlnoci kouleli kuželky. Když náhoda tomu přála a my tři, strýc, Bohumil a já se dostali na jednu stranu, to znamenalo vždy výhru. Hrál se o peníze, které jsme nutně potřebovali k výživě našich ptáků.

Zde bude třeba vysvětlení, jak jsme k těm ptákům přišli. Strýc byl milovník takové havěti a měl kanárka, který se však rozloučil se světem. Klec byla prázdná, a tak se koupil jiný. To nám vniklo myšlenku, abychom si do našeho pokoje koupili také nějakého zpěváka. Jednalo se však o klec, která byla na naše finance drahá. Z domu jsem dostával pro tetinu kuchyni každý měsíc bedničku vajec, která byla balena do bedniček po olomouckých syrečkách. Taková bedýnka, i když se důkladně vymyla, stále páchla, ale to nám nevadilo, abychom z ní udělali klec. Koupili jsme vrtáček, dráty a výroba klece začala. Chtěli jsme strýce překvapit, a proto jsme se mu o našem plánu nezmínili. Když jsme čekali strýcovu návštěvu, vždy jsme bedýnku schovali pod postel.

Strýc přišel, dlouho nic neříkal, ale pak začal: „*Hoši, co vám to tu smrdí, něco jako starý sýr?*“ My říkali, že nic necítíme. Mysleli jsme si, no on ti ten smrad nebude tak vadit, až uvidíš, jak se v takové kleci prohání tři opeřenci, které máš tak rád. Klec byla hotova, a tak jsme se vydali na nákup ptáků. Koupili jsme hned tři, a to stehlíka, čížka a vrabce. Cena vrabce se nám zdála přehnaná, a proto jsme začali smlouvat. No a co nám ten dobrý muž neřekl: za

⁸³ Podle záznamu v rodinném archivu Hyblerových navštěvoval Václav pětíměsíční soukromou obchodní školu profesora Aloise Weisse ve Vídni I, Getreidemarkt 16 od března 1895, zatímco podle pamětí měl odjet do Vídně hned po Skřivanově obchodní škole. Handelsschule Weiss existuje na stejné adrese dodnes.

obyčejného vrabce by to byla opravdu cena vysoká, ale zde se jedná o zvláštní odrůdu, to je vrabec skalní a ten je vždy dražší. On to byl stejně prachobyčejný vrabeček, ale co jsme měli dělat, když jsme ho chtěli mít. Byl to slavnostní okamžik, když jsme je pustili do klece, lítali po ní jako splašení a pak se mezi sebou rvali. Řekli jsme si, no, vy se spřátelíte. Nyní jsme čekali, až přijde strýc, co tomu všemu řekne. Byl velmi mile překvapen a byl ochoten celý tento podnik financovat a rozmnožit o další exempláře.

To se také stalo. S urychlením jsme zhotovili další klece, bylo jich celkem pět. První jsem již popsal, ve druhé byly tři andulky, ve třetí dvě hrdličky, ve čtvrté havran a v poslední křivonoska a hejl. Ta havěť také něco zkonsumovala a k tomu jsme potřebovali v kuželkách vyhrané peníze. Měli jsme z našich zpěváků radost, ale byla s tím také starost. Krmení a poklizení jsme měli na starosti každý jeden týden. Nejhorší bylo, když se nemohla otevřít okna, zápach ze syrečků, ke kterému se připojil ještě zápach z ptáků, byl odporný. Strýc, když neměl službu, si k nám přicházel zakouřit. Samosebou se rozumí, že my kouřili také, a to všichni tři z dlouhých gypsovek,⁸⁴ ze kterých se valil kouř jak z továrních komínů, no a tak si dovedete dobře představit, jaká byla v pokoji atmosféra.

Cítili jsme se blíže přírodě, jenže to mělo jednu vadu, že se ta příroda probouzela již ve čtyři hodiny ráno, a pak bylo po spaní. Tu občas letěla směrem ke klecím ponožka nebo bota, aby ta havěť ztichla, ale časem jsme si na ten zpěv zvykli a spali jsme, aniž nás probudil. Horší bylo, že si příroda na nás pletla horší bič. Jednou v noci jsem se probudil a vidím Bohumila v košili se svíčkou v ruce, jak něco hledá v posteli, ptám se ho: „Člověče, co to hledáš?“ – „Něco mě štípalo, tak chci vědět, co to je, a již jsem to také našel, je to štěnice!“ Po tomto zjištění bylo po klidném spánku. Každou noc byl podniknut hon na štěnice. Bylo zřejmé, že se zde musí něco stát. Jednu sobotu jsme zahájili čistku, postele byly rozebrány a služebná, statná Štajeračka,⁸⁵ je vydrhla, jakož i podlahu. Po uschnutí každá šklíba byla namazaná petrolejem a každá dírka ve zdi byla zamazána sádrou. Po tomto radikálním zá-kroku bylo po štěnicích. Pravděpodobně byly štěničí zárodky v koupeném a již používaném nábytku. Pak jsme měli zase o jeden smrad v pokoji více, a to od petroleje.

Velmi jsem se těšil na neděle, kdy jsme podnikali vycházky do blízkého okolí Vídně. Nejraději jsme chodili do Hietzingu, kde byla velká zahradní restaurace, kde koncertovala vojenská kapela za účasti známého českého kapelníka a skladatele Karla Komzáka.⁸⁶ Jeho skladby, zvláště směsi, byly promíseny českýma písničkama, při jejichž poslechu jsme do-stávali slavnostní náladu. Domů jsme se vraceli přes Schönbrunn. Když strýc neměl službu, vyjeli jsme si drahou s celou společností do vinařských míst, Vöslavi,⁸⁷ Gumpoldskirchenu atd. Nálada byla vždy povznášející. Pro změnu jsme také navštěvovali Prátr. Ve Vídni se nemusel člověk dlouho rozmýšlet, kam se vydat za trochou zábavy. V zimě jsme chodili mezi Vídeňáky, kde v přeplněných restauracích hrál šraml a účinkovali takzvaní volkssängeré⁸⁸.

⁸⁴ Gypsovka – dýmka s hlavičkou vyrobenou z pálené bílé hlíny (ne tedy ze sádry, jak by se mohlo zdát).

⁸⁵ Žena pocházející ze Štýrska, země na jihovýchodě Rakouska.

⁸⁶ Karel Komzák ml. (1850–1905), od r. 1880 kapelník a skladatel 84. pěšího pluku ve Vídni.

⁸⁷ Bad Vöslau, lázeňské město v Dolních Rakousích, asi 35 km jižně od Vídně.

⁸⁸ Lidoví zpěváci.

Svůj první ples jsem si odtančil ve Vídni, to se asi divíte. Při jedné čtvrtetní schůzce v kuzelníku, při dobré náladě, se celá společnost usnesla, že by se měl navštívit ples živnostníků, který se pořádal v nejlepším podniku toho druhu, v takzvaných květinových sálech. Hned jsem sdělil strýcovi, že do plesu nepůjdu, vždyť jsem neuměl tančit, jen tak trochu, co jsem se naučil u Pavlatů v Podmoklicích, kam jsem chodíval v neděli, kde se tančilo v malé šenkovně kolem biliáru za doprovodu piana, ale můj protest byl marný. Gusta, která mně přála, nedopustila, abych zůstal doma. Odřící bylo těžko, a proto jsme se s Bohumilem vydali do obchodu, kde se půjčovaly obleky. Přirozeně, že se muselo vypůjčit celé bálové příslušenství: frak, cylindr, lakýrky, kalhoty. Límec, tvrdá náprsenka, kravata a rukavice se již koupily.

Ačkoliv mně bylo předloženo to nejmenší číslo, bylo mně velké, ale co se dalo dělat. Nohavice a rukávy se daly založit, ale to bylo vše, co se mohlo podniknout. Myslel jsem si, nebudeš asi moc tancovat, no a při sezení za stolem se to již nějak snese. Bylo mně to kvádro i po úpravě velké, vzdor tomu, že Bohumil říkal: „*Máš to dobré, není to tak zlé,*“ ale při tom se potutelně usmíval. Ten bál mně nedal ani v noci klidu, měl jsem takové divoké sny a i ve dne jsem stále na to myslel, jak tam budu v tom fraku směšně vypadat.

Konečně se přiblížil den plesu. Jeli jsme ve fiakrech. Sály byly krásně dekorované a všude nádherně osvětlené. Celá společnost si sedla pohromadě. Dušičku jsem měl malou a trvalo to dost dlouhou dobu, nežli jsem se vzpamatoval. Hudba krásně hrála a vyzývala k tanci, a to tím spíše, poněvadž dámy u našeho stolu poměrně málo tančily. Tu se oči slečny Gusty na mě tak pěkně podívaly, a vyčetl jsem v tom nepřímé vyzvání k tanci. Nezbývalo mi tedy nic jiného nežli začít, ale hned jsem si při tom myslel, proto ty jsi na tom tak neúprosně stála,

Vídeňský skladatel a kapelník Karel Komzák. (Licence Wikimedia Commons)

abych do plesu šel. Mělo to být jakési zajištění tanečníka. No a za tu noc jsem jí kolikrát, jak se říká, vytrhl trn z nohy. Celkem to všechno dobře dopadlo a my se vraceli v pět hodin ráno domů.

Tak ten čas ve Vídni pěkně utíkal a blížil se konec roku. Ve škole byla pořádána výstava našich písemných prací, které si zájemci přišli prohlédnout. Jaké však bylo moje překvapení, když jsem přišel do školy a pan ředitel mně sděloval, že mohu ihned nastoupit místo ve Schwechatském pivovaře. Já byl však již zadán a kdo ví, kde bych byl dnes, kdyby se tak bývalo stalo.

Nadešel čas, kdy jsme se připravovali na návrat domů. Jednoho dne, když jsem se vrátil ze školy, vidím jednu klec prázdnou, a to ve které byl havran. Přistoupím k otevřenému oknu a již mně bylo vše jasné. Jeden z nás asi špatně dovřel u klece vrátka, co asi ten divoch zpozoroval, pořádně do nich klovl, až se otevřela. Cesta na svobodu byla volná, a že to byl pták inteligentní, vysvítá z toho, že nám na rozloučenou zanechal na okenním rámu svou vizitku. Když přišel Bohumil domů, bylo rozhodnuto, že všem našim chovancům dáme svobodu. Došel jsem pro strýce, aby také on byl tomu aktu přítomen, a pak jsme pouštěli jednoho po druhém na svobodu. Jedině hrdličky jsme nepustili, poněvadž jsme uvažovali, že by si asi těžko sháněly potravu, a proto jsem se rozhodl, že si je vezmu domů. Jednoho dne, po rozloučení s tetou a celou naší milou společností, nás strýc doprovodil na Severní nádraží, odkud jsme jeli do Čech. Musím se přiznat, že jsem se těžko loučil s Vídni, kde jsem zažil krásný úsek svého života.

Jak jsem se učil kupcem

Již třetí den po příjezdu z Vídně jsem stál za pultem a musím to zde přiznat, že se mně to celkem líbilo. Bylo to zaměstnání, kde se člověk naučí znát lidi, kterých se za den v krámě vystřídá hezká řada. Dále jsem se v obchodě naučil mnohému pro praktický život. Byl to jedním slovem kaleidoskop, do kterého se člověk dívá na pěkné a stinné stránky, které musí kupecký učeďník prodělat. Krám se otevíral ráno v 6 hodin a byl otevřen až do 10 hodin večer, tedy plných šestnáct hodin, ať byla neděle nebo všední den, to bylo jedno.

Obchod byl smíšený a u nás v krámě dostal každý, co potřeboval, neb mimo koloniální zboží se prodávalo železo, sklo, porcelán, potřeby pro řemeslníky, galanterie, zboží materiální, drogy,⁸⁹ pivo a lihoviny.

Můj učební pán, principál neboli šéf nebral na to žádný ohled, že jsem jeho odnož, nemě jsem v ničem žádné úlevy. Ráno jsem musel být v krámě první a večer poslední. Sousedé na Dolením náměstí se mohli na to spolehnout, že jakmile zaburácely u Hyblerů železné rolety, je přesně šest hodin a večer deset. Při otevření krámu se začali trousit první kupci ze Schmittovy přádelny odpadů, která byla postavena v místech, co stál Riegrův mlýn, kde se pracovalo ve dne v noci, aby si po noční šichtě kalíškem anýzky spláchli v hrdle usazený prach. Občas přiběhla rozcuchaná hospodyňka v nočním lajblíčku, aby si koupila lot kávy, na který večer zapoměla, jinak by nebyla snídane.

Dříve vůbec nebyly v domácnosti žádné zásoby, kupovalo se všeho jen tolik, kolik bylo třeba, a nikdy nepřišla hospodyňka do rozpaků, když byly krámy otevřeny od šesti hodin ráno do deseti večer, neděle v to počítaje.

Kroutit kornouty jsem se naučil brzo. Velké se kupovaly, a poněvadž byly drahé, lepili jsme si je také sami. Tato práce se konala večer po zavření krámu, takže málokdy se šlo spát před půlnocí.

Někdo by si mýsl, když tak vidí za pultem pěkně načesaného kupeckého mládence, jaké je to pěkné zaměstnání, bez dřiny. Byl by ale na omylu. Co takové pytle s kávou, rýží vynášet na zádech po schodech do skladiště? Co takový vagón cukru, který se vyráběl pouze v homolích 12 kg těžkých, složit na vozy, z vozů odnést do skladiště a vyrovnat do štosu vysokého až do stropu?

Kdybych to zde chtěl všechno vyjmenovat, nestačila by na to ani celá stránka. Pak jsme pro obchod vyráběli mnoho věcí sami. Kupříkladu truhlářský tmel. To se vysypal na dlažbu pytel plavené křídý, do hromádky se udělal důlek, do kterého se nalila fermež, vše se promísilo, jako když se zadělává na buchty, a nyní se do toho bušilo těžkým desetikilovým perlíkem tak dlouho, až se z toho udělala plastická hmota, truhlářský tmel. To se potom lepila na čele bujná křtice, kterou jsem tenkrát ještě měl. Takové tlučení koření nebyla žádná maličkost, zvedat celý den těžkou železnou palici. Pražení kávy, navalování těžkých sudů s petrolejem na kantnýř.⁹⁰ Jednoduše řečeno, bylo v obchodě dost těžké manuální práce. Ale byl jsem mlád a všechnu tuto práci jsem dělal rád.

⁸⁹ Nepochybně míněno drogistické zboží.

⁹⁰ Kantnýř – trámecový podklad pro sudy, ližina.

Gránka 40

Obchod
ve zboží
koloniálním
železném
v barvě

v Semilech dne 30/IV 1896.
číslo 139.

ÚČET

FIRMY

JOSEF V. HYBLER

SEMILECH

Továrna
lihových
nápojů
sklad
piva

pro pana F. Karolida stavitele v Lychrově

Kplacení v Semilech

			zl.	kr.
1/4	1 lopata	Amstelhofmann		58
7/4	1/2 m Grötenick	"		35
11/4	1 sáma cementu portland 150 K	Amstelhofmann		60
13/4	Grötenick	"		14
20/4	21	"		2
24/4	1/2 sáma cementu	90 Amstelhofmann		40
24/4	anira	"		6
25/4	16 3/4 K: plátu pro Tesenický	Radwitsch		2 10
"	16 K: cementu	Amstelhofmann		17
30/4	29 70 " jádro	Sylvis Semil	16	11 66
			K. 18	78

Libyngovian

18/12/97

Jos.

Substanz nicht d. richtigen Echtheit

Jos. Hybler

Amstelhofmann 1500 pro 139.

Schlaf Semil 466 " 137.

Mais Hof Tesenick 210 " 166.

abgez. 1878

63

lihu z velikého sudu, na kterém se stálo, a zvláštní pumpou, k tomu účelu zhotovenou, se ručně pumpovalo. Věřte, že po takovém pumpování byl člověk omámený výpary z lihu, krátce řečeno, byla to opice získaná suchou cestou. Pak se nalily do sudu éterické oleje, vařený cukr a jiné, a nakonec se vše dolilo vodou, která se nosila v konvích od pumpy, stojící před magacínem. To však byla práce těžká a zdlouhavá. Později se koupila železná pumpa na tlak od Knotka z Jičína,⁹¹ na kterou se nasadila hadice, a voda se pumpovala přímo do sudu, to byla velká vymoženost, kterou jsme si nemohli ani dost vynachválit. Sladké likéry se vyráběly v druhé místnosti, v menších sudech cca po dvou stech litrech. Naše lihoviny se těšily dobré pověsti, však jsme také nešetřili a vše, co bylo ke zvýšení dobré jakosti třeba, se jim dostalo. Kupříkladu do rumu se přidával pravý jamajský rum, který byl odebírán od importéra v padesátilitrových sudech. Mezi jiným borůvková šťáva a různé koření, ze kterého se na zvláštním aparátu vyráběla esence pro hořké žaludeční likéry.

Mimoto byl zaveden sklad královédvorského piva v sudech od Františka Klazara.⁹² Později byl přibrán sklad piva v lahvích od Klazara v Čisté. Odbyt na pivo v lahvích byl veliký, takže nám pan sládek nabídl bezplatně zařízení ke stáčení piva, což mělo pro nás značné výhody.

K rozvážení piva do hostinců bylo nutno zakoupit koně. Tím se také pozvedl obchod zbožím koloniálním, poněvadž bylo možno kramářům dovážet zboží až do domu. Jednoduše, obchod se velice dobře zavedl a byl jeden z nejlepších.

Okolní obce, přifařené k semilskému kostelu, neměly žádných hřbitovů, a proto se všichni nebožtíci pochovávali v Semilech. Zde byly dva hřbitovy, jeden ve městě, kolem kostela sv. Petra a Pavla, kam se k věčnému spánku ukládali měšťané, tuším až do roku 1876, pak byl hřbitov zrušen.⁹³ Na hřbitov koštofranský se ukládali nebožtíci z okolních vesnic. Ti byli ve výhodě, poněvadž zmíněný hřbitov leží na pěkném kopečku, tedy mají odtamtud blíže do nebe. Když se jednalo o vzdálenější obec, nebyl takový funus žádný špacír, hlavně nosiči rakve se museli velmi často střídat, nežli se do Semil dokobrcali. Vždyť ani pan páter se do domu smutku nedostavil, čekal na obvodu města, až průvod přišel, který pak na hřbitov doprovodil a tam vykonal pohřební obřad. Tenkrát se u rakve ani moc neřečnilo, kněz se pomodlil třikrát otčenáš a na konci řekl: „*Dej mu lehké odpočinutí, ó Pane,*“ a bylo po všem. No a co pozůstalí a jejich přátelé, ti přece museli dušičku nebožtíka zapít. Bylo zvykem po takovém funusu zajít k Hyblerom, kde byl hojný výběr dobrých likérů a také dobrého piva a vína. Bylo sice nepohodlné stát u pultu, a když se do krámu nevešli, i venku, ale to pozůstalým nevadilo. Bylo zajímavé je pozorovat a poslouchat, dalo by se o tom napsat mnoho pěkných historek.

Každý funus je smutná věc. Mnohem veselejší to bylo o svatbách. Do semilského kostelíka chodili svatebčané většinou pěšky. Věřte, že na takový průvod byla pěkná podíváná. V ten čas byla ženská móda nošení honzika a taftových šatů. Co to byl honzík, asi nevíte. Byl to malý polštářek vycpaný senem a na dvou rozích opatřený tkanicemi, aby se mohl

⁹¹ Knotek a spol., strojárna, slévárna a továrna na zemědělské stroje v Jičíně, zal. r. 1880.

⁹² František Klazar, pocházející z Kruhu u Jilemnice, založil r. 1877 koupí pivovaru od právovárečných měšťanů ve Dvoře Králové úspěšně se rozvíjející rodinný podnik.

⁹³ Posledním pohřbeným u kostela sv. Petra a Pavla byl Josef Pastorek z Příkrého v roce 1784, kdy byl hřbitov uzavřen a roku 1885 zplanýrován.

Barokní semilský kostel sv. Petra Pavla, zbouraný v roce 1908. (SOkA Semily, SbF)

uvázat kolem pasu. Polštářek se pěkně položil na zadničku a uvázal. Že taková pomůcka zadníku náležitě zvětšila, je nábledni. A nyní taftové šaty. Je vám jistě známo, že taftová látka podle toho, jak na ni dopadá světlo, mění barvu. Na takovou pěknou družičku, která byla oblečena v taftové šaty, které měnily barvu jako mušle na mořském břehu, byla přece pěkná podívaná. Zámožnějšího ženicha nebo nevěstu doprovázela v čele průvodu hudba. Z velmi vzdálených obcí přijížděli svatebčané v povozech, ovšemže v menším počtu.

Tak jako o funusu, tak se zastavili svatebčané po oddávkách u Hyblerů. Ženich a nevěsta proto, aby si dodali kuráže na novou cestu životem, a ostatní, aby se jim šlo veseleji domů. Ženich se přičinil, aby bylo veselo, a proto poručil našenkovat různé likéry, a to do $\frac{1}{4}$ l sklenic. Muži se chopili sklenic a pilo se. Ženy se ze začátku upejpaly, až nevěsta vzala sklenici a šla mezi kmotry od jedné ke druhé a vybízela je, aby se napily na její zdraví, a to pomohlo. Sklenice za sklenicí se vyprazdňovaly a kmotry i družičky dostaly náladu. Dokonce si samy kupovaly oblíbený likér, který ony zase nabízely se slovy: „Kmotra, napíte se ode mne!“ Některá se upejpala a říkala: „Opravdu, nezlob se, ale já pít nebudu.“ – „To mně snad neuděláš!“ – „No, abych tebe neurazila, tak dej sem!“ a málem vypila celou sklenici. Je zřejmé, že za takových okolností se nálada rychle dostavila a také následky. Malinovka, to vám byla taková dobrá kořalečka, ale nesmělo se jí vypít mnoho najednou. Ale když ona se tak lahodně pila. Věděl jsem, když taková družička zbledla a vyběhla z krámu, že hledá

útulnou místnost, aby se jí ulehčilo. Měl jsem s každou takovou obětí útrpnost, vyšel jsem za ní a naznačil, kde takový útulek najde. Ovšemže někdy bylo již pozdě a v takovém případě na místo nedoběhla včas.

Měli jsme dost silnou konkurenci v semilském pivovaru, který se dvorem v Podmoklicích patřil knížeti Rohanovi. Jak pivovar, tak dvůr měli pronajatý bratři Schönfeldové. František pivovar a dvůr Josef. Jedna výhoda konkurence byla, že pivo semilské bylo lacinější, ale jakost velmi pokulhávala za pivem královédvorským, což zase byla naše výhoda. Bylo tedy nutné hostince často navštěvovat, abychom byli ve stálém spojení. Tyto návštěvy jsem dělal pěšky a pamatuji se, jako by to bylo dnes. Vydal jsem se jednoho krásného letního odpoledne na Záhoří, Pipice a Pelechov. V Pipicích jsem se pozdržel, poněvadž jsem musel čekat na hostinského Holuba, který měl také hospodářství, až se vrátí z pole. Z Pelechova od Nejedlů jsem vyšel, když se již hodně stmívalo, přes Slap, dlouhý hustý les, domů. V lese byla již dost tma, a když se náhle přihnala bouře s větrem, nebylo ani vidět na cestu. Byl jsem rád, když se hodně zablesklo, alespoň na okamžik bylo vidět směr kamenité vozové cesty. Tenkrát nešla Slapem silnice, jak tomu je dnes. Hrom burácel a tloukl do lesa a ke všemu se spustil silný liják.

Bylo mně ouzko. Konečně jsem se dostal z lesa, a tu vidím v dáli míhající se malé světlíčko. Myslím si, co to asi je, v takovém nečase by se přece nikdo nevydal na cestu. Světlíčko se stále blížilo, až došlo ke mně. Kámen mně spadl ze srdce, když jsem v nočním cestujícím poznal našeho kočího Johana, kterého mně poslal tatínek naproti. Byl jsem tomu velice rád, poněvadž jsem tenkrát inkasoval od hostinských slušnou částku peněz a člověk neví, kde na něho čeká neštěstí. Promočený jak zmoklá slepice jsem se převlékl do suchého prádla, uleh a spal do rána jako zabitý.

V masopustě, v době bálů, jsem měl další povinnost, navštěvovat plesy, které se pořádaly v sálech hostinců našich odběratelů. Bylo dobře, že každá hospoda, kam jsme dodávali pivo, neměla sálu. Ovšem záleželo na tom, udělat v takovém bálu slušnou útratu. Sám bych toho mnoho neutratil, a proto jsem si bral s sebou pana Kasku, úředníka na hejtmanství, který bydlel u nás v nájmu. Rád mé žádosti vyhověl a jel. Tak jednu sobotu jsme se vydali na hasičský bál do Nedvězího, který se pořádal v hostinci pana Jirounka. Vezl nás již výše zmíněný kočí Johan. Hospoda byla natřísknutá a již se tančilo, když jsme tam přijeli. Povídám Johanovi, který byl menší postavy, v obličeji červený a měl pod nosem dlouhé rezavé kníry, navoskované a zkroucené do dlouhých špiček: „*Johan, pite a jezte, co chcete.*“ Pak jsem se již o něho nestaral. Viděl jsem ho občas v kole s baculatou statnou sousedkou, která asi Johana náležitě roztáčela, neb se z něho pot jen řinul.

Panu Jirounkovi jsem oznámil, aby kočímu dal jídla a pití, co bude chtít. Mojí povinností také bylo provést dceru pana hostinského, a když nebyla, tedy paní hostinskou. Provedl jsem také holku, která se mně líbila, a bylo takových dost. Bylo však velmi nebezpečné tancovat s ní více jak jeden kousek. Takový vesnický chasník hned žárlí a je schopen se třeba rvát. Člověk se na takovém bále dost dobře bavil, ale na co jsem se těšil, byla půlnoční přestávka, o které jsem si obvykle pochutnával na zaječí pečince. Čas pěkně utíkal a bylo nutno pomýšlet na návrat. Johana jsem v sále neviděl, ani jeho tanečnici, proto jsem šel před hospodu, zdali ho tam někde nenajdu, ale kdepak. Myslím si, zatím zaplatíš útratu a on snad, zdali šel vyprovázet svoji tanečnici, přijde.

„Tak, pane Jirounek, platím!“

„Mám to již napsáno,“ odvětil.

„A kočí je v tom?“ se ptám.

„Je, poručil si bednu piva, kterou si nechal dát do maštale, večeri a nějaká štamprdlata.“

„Již jsem se po něm sháněl, ale nemohu ho najít, nevíte, kde by mohl být?“

Pan Jirounek povídá: „Já jsem ho od půlnoci ani neviděl.“

„V maštali je tma,“ povídám.

„Tak počkejte, já vezmu lucernu a půjdem se tam podívat.“

Šli jsme, v maštali jsme ho neviděli, ale když pan Jirounek posvítil do koňského stání, bylo vidět, jak Johan spokojeně chrápe pod žlabem u Frýdových předních nohou. Frýda se jmenoval ten dobrý kůň. Johana jsme nemohli vzbudit, byl pod obraz boží zpit. Koně jsme vyvedli a zapřáhli do kočáru. Nyní se nám jednalo o to, Johana vzbudit a postavit alespoň na nohy, což se nám po delší námaze podařilo. Dověkli jsme ho do kočáru, posadili dozadu a pan Kaska ho držel kolem krku, aby se nezvrátil. Já se vyhoupl na kozlík, vzal opratě do ruky, řekl hyjé a jelo se domů. Dobře, že ještě byla tma, jak to v zimě bývá.

Měl jsem mezi hostinskýma přízeň, nikdy jsem nepřišel domů bez zakázky a peněz. Jedna hostinská, paní Rozárie Matějcová, vlastnila v Kuchelně⁹⁴ hostinec, kde se říkalo „Na Bahýnku“. Když přišla platit, vždy se sháněla po mně. Jednou se stalo, že jsem nebyl doma. Když jsem přišel domů, maminka mně vypravovala: „Byla tady Rozárka, ale protože jsi nebyl doma, neplatila a řekla, platit budu, až bude mladej pán doma.“ Někdo by si mýsl, že to byla mladá, švarná šenkýřka, která si mě nadcházela nebo já ji. Ale žádné strachy, bylo jí asi šedesát roků, obličej měla od kořálíčky hodně zarudlý, ale jinak to byla naše věrná zákaznice, dobře platila a takových odběratelů si musí člověk vážit. Náš zákazník, náš pán. Já to ale s ní uměl, když přišla, tak paní Matějcová sem, paní Matějcová tam, co si budete dneska přát? „Pěkně vás vítám, již jste tady dlouho nebyla a již se těším na větší zakázku, tak co si mám poznamenat? Přece tady nebudete stát na sucho, dnes jsme právě dostali zásilku sladkého vína, tak vám naleju, je velmi dobré.“ Nalil jsem jí třetinku, kterou brzo vyprázdnila a řekla: „Je opravdu dobré, tak mně, mladý pane, nalejte ještě jednu. Můžete si poznamenat ke dnešní objednávce ještě 30 litrů toho vína.“ Hostinec Na Bahýnku měl špatnou pověst. Byl to malý domeček, snad menší nežli Kafků. Byl schoulen v koleně pod silnicí, která vede k Železnému Brodu. Byl za obcí skoro na samotě. Za předchůdce paní Matějcové se tam prý stala vražda. Mrtvolu zakopali někde za hospodou. Hostinský byl zatčen a dopraven do Jičína k soudu. Jak to vše dopadlo, již nevím. Paní Rozárka si hospodu pronajala a později ji koupila.

V zimě to opravdu nebyla žádná radost prodávat v nevytopeném krámě a ke všemu bylo zvykem, že pořádný kupec měl celý den dveře dokořán otevřené, ať mrzlo nebo ne. V krámě byla taková zima, že zamrzal i inkoust. Následky toho byly, že člověku omrzly klouby na rukou. Bylo to velmi bolestivé a ruce musely být ovázány, ale ty čúchy na rukou jen překážely.

Dlažba v krámě byla kamenná. Když padal sníh, byla dlažba vystlaná slámou, jinak by byly v krámě kaluže. Dnes v každém krámu stojí kamínka, a proto teplota nikdy neklesne pod bod mrazu, a takové chladno se dobře snese. Ačkoliv v krámě bylo po celý den dost

⁹⁴ Dřívější název pro Chuchelnu.

kupujících, tu k večeru, kdy byla v továrnách práce ukončena, a to bylo v šest hodin, krám se naplnil hlavně dělníky, kteří se stavili na kalíšek anýzky. Byli to každodenní hosti. Tak si na některé vzpomínám. Těhník z Benešova, Grab, Kopal, Skřivanec a mnoho jiných. Krám, jak jsem se již zmínil, byl otevřen až do deseti hodin večer. Po večeři přišli sousedi ze Semil na besedu. Řemeslníci, dělníci a mezi ně přicházel rád pan Kaska, o kterém jsem se již zmínil, byl úředníkem na hejtmanství a byl naším nájemníkem. Jeho paní Josefa byla industriální učitelka a pečlivě se starala o blaho svého chotě, kterému říkala *Franci*. Chodila k nám nakupovat a bylo mně nápadné, že obvykle ve čtvrtek k večeru přišla a žádala olomoucké syrečky. „*Venoušku,*“ jak mně říkala, „*dejte mně čtyři olomoucké syrečky. Franci, jak mně říkal, nemá žádný hlad a nemusel by prý ani večeřet, že mu nějak nechutná.*“ Bodejť jo, když se jednou prozradil a řekl: „*Ve čtvrtek mají u řezníka Johna výborné taliány⁹⁵ a já se obvykle v ten den, když jdu z kanceláře, tam stavím a dva zblajznu jako nic, ale dnes jsem si dal tři, jak byly dobré.*“ Ovšemže se svojí paní o tom zastavunku nezmínil a nechal ji při tom, že nemá hlad a že mu nechutná. Ona obvykle říkala, že má obavu, aby Franci neměl pokažený žaludek. Večer společnost, která se v krámě scházela, byli vysloužilí vojáci a každý uměl pěkně vypravovat o válce s Itálií a o okupaci Bosny a Hercegoviny, kde také bojovali.

Jedině pan Kaska nebyl vojákem. V krámě nebylo pro kouř ani vidět, jak každý hulil. Pan Kaska měl dlouhou dýmku, která končila smrdutou gypsovkou. Ostatní měli dýmky krátké, které nosili v kapse. Skřivanec sloužil u dragounů, byl vysoké postavy, rovný jak jedle, výrazného energického obličej a dovedu si ho dobře představit, když seděl na koni, červené kalhoty, modrý kabát a na hlavě helmici. Přes prsa karabinu a po boku šavli. Musel to být dragoun jedna radost a dle jeho vypravování byl v mnoha sečích, kde šlo o život. Někdy přišla za ním do krámu jeho paní, pomenší, ani tlustá, ani suchá a na svoje stáří stále ještě hezká. Nepohrdla kalíškem višňovky a byla na svého tátu hrdá, když vypravoval, jak v útoku mezi Taliány řádil. Naproti tomu Kopal sloužil u kanonýrů, mnoho toho nenamluvil, ale jistě byl dobrým kanonýrem a sloužil věrně císaři pánu.

Josef Hlaváč sloužil u pěchoty a bojoval na jižní frontě proti Italům. Jednoho dne došlo k útoku na bodáky, při kterém byl Hlaváč těžce raněn. Přišel o levé oko a na čele utrpěl několik bodných ran, které se velmi těžce hojily a některé zůstaly otevřené vůbec. Mnoho o tom svém zranění vypravoval a na vyteklem oku nosil černou soukennou klapku, připevněnou na gumě. Na hlavě nosil starou vojenskou důstojnickou čepici, kterou měl hodně naraženou do čela, aby tím zakryl jizvy na čele. Pro onu černou klapku na oku mu říkali Šlik. Totiž hrabě Šlik také v bitvě přišel o oko, a poněvadž bylo v Semilech Hlaváčů více, hned každý věděl, když se ptal po Hlaváčů Šlikovi, který to je. Za manželku měl sestru Stanislava Hyblera, továrníka v Libštátě. Hlavně se živil ševcovinou a jeho žena pomáhala v létě na poli a v zimě prala prádlo v domácnostech. Ta také přišla na večerní besedu a se Skřivancovou si dobře rozuměly. Jedna ani druhá nepohrdla kalíškem sladkého likéru.

⁹⁵ První taliány vytvořil pražský uzenář italského původu Emanuel Uggè. Připravují se ze směsi hovězího nebo telecího a vepřového masa, která se po okeření kardamomem, česnekem, pepřem a zázvorem naplní do střívek, naloží do slanečného láku a po uležení asi dvě hodiny vaří ve vodě.

Čeněk Grab⁹⁶ také sloužil na vojně, ale s tím se moc nechlubil, poněvadž byl přidělen k sanitě a říkal, že se mu pořád při té službě pletla do cesty smrt. Raději hovořil o své práci v továrně, chodil do tiskárny,⁹⁷ do tak zvané kuchyně, kde se pro celou tiskárnu připravovaly barvy. Dle jeho zabarvených rukou, ze kterých se dala barva těžko smýt, jsme věděli, jaké zboží bylo v továrně barveno. Hlavním artiklem byla výroba a tisknutí šátek na hlavu, které si firma Schmitt sama tkala v Řekách. Vydávaly se hlavně do Turecka a do celého světa, neb firma měla světové jméno a vždy hojně zakázek. Dělníci v tiskárně rádi pracovali, poněvadž proti jinému textilu byly platy o hodně vyšší. Tenkrát se tisklo ručně, až po nějakém čase vynášel jeden mistr zlepšení v tom, že formy, na které byla zvláštním zařízením nanášena barva, zůstaly pevně ležet na stole a šátek, který byl napjat na dřevěném rámu, byl dán na pohyblivý vozík na kolečkách, se kterým se vjelo nad formu opatřenou barvou, která se zvedla a vytiskla na rámu připevněném šátku vzorek. Kolik měl šátek barev, tolikrát se musela tato procedura opakovat. Zajímavé bylo, jak se forma při tisknutí zvedala. U každého tiskacího stolu bylo silné prkno, které vyčnívalo, a když si dělnice na to prkno pořádně s dopadem sedla, forma se zvláštním zařízením zvedla a šátek potiskla. Proto byly tyto tiskací stroje mezi dělníky pojmenovány prdeláčky a jinak se jim ani neříkalo. Tyto šátky se tiskly v rozsáhlé budově, která stála u silnice a bylo dobře vidět, jak dělnice na vyčnívajících prknech hopsají. Tato budova byla roku 1947 zbořena. V ten čas jsem měl příležitost jet kolem tiskárny a viděl jsem, jak z půdních oken hází na vozy, které stály na silnici, dřevěné formy, které byly prodány jako palivové dříví. Některé formy koupil Fryml, který měl zařízenou ruční tiskárnu při tkalcovně a mlýně v Suticích.⁹⁸

Co vzpomínek prošlo mojí hlavou, když jsem viděl, jak je tiskárna likvidována. Formy si tiskárna vyráběla sama a byli k tomu vycvičení dělníci, to ale nebyli dělníci, to byli umělci řezbáři, kteří do lipových forem⁹⁹ vyřezávali různé květy tak jemně, že to až udivovalo.

Před desátou hodinou se krám pomalu vyprazdňoval, neb se přesně v deset hodin zavíralo. Byly stáhnuty rolety a zhasnuta petrolejová lampa, visící ze stropu, která temně osvětlovala krám. My s Balabánem jsme šli do kuchyně, kde se pak zadělávalo do kornoutků koření nebo šafrán po jednom a dvou krejčářích.

V zimě za celý den v krámě promrzlí jsme nemohli teplem vydržet, když si při draní peří Kristína a Terča pořádně zatopily. Šli jsme raději ven, a to na led. Odvázali jsme psa, který se taky rád, když byl stále uvázaný, proběhl a šli se pod most vozit na bruslích. Bylo to něco nádherného, když svítel měsíc a led se leskl jako zrcadlo a my se na něm vesele proháněli. Večer přijížděl do Semil vlak po jedenácté hodině a tu cestující, kteří šli právě po mostě, se zastavovali a zajisté si mysleli, že to nemáme v hlavě v pořádku. Příručí Balabán byl první

⁹⁶ Vincenc Grab (*1849) byl synem Jana Graba, posla při důchodenské kanceláři v Semilech (SOA HK, SbM, č. 5197, fol. 109).

⁹⁷ Míňena tiskárna bavlny F. Schmitt, v areálu pozdější Technometry, dnes Charvát AXL, a. s., v Semilech.

⁹⁸ Dlouho se z nich Jaroslav Fryml netěšil, protože byl jeho závod po únoru 1948 znárodněn. V dubnu se mu podařilo emigrovat do svobodného světa a r. 1950 založil v Kanadě úspěšnou firmu Montreal Fast Print na tisk a barevnou textilu, časem i firmy další. V roce 1990 se vrátil do vlasti, kde výrazně investoval a získal po privatizaci Kovožávody Semily, jež přejmenoval na VISTA, s. r. o. Srv. např. Chrastavské listy, 1993, č. 12, s. 1 a 3.

⁹⁹ Nejlepší ale bylo pro výrobu forem tvrdé dřevo: z hrušně, švestky, buku, javoru, ořešáku nebo zimostrázu.

propagátor jízdy na lyžích. Na Českomoravské vysočině, odkud pocházel, již pár jedinců lyžovalo. V Semilech se mu každý, kdo ho na lyžích viděl, smál, ale kluci ho obdivovali. Kde mohli sehnat dvě dužiny z petrolejového sudu, připevnili si je provázkama na nohy a lyžovali.

Přišlo jaro, ze kterého měl každý radost, jen mě trápila nejistota, jak to dopadne u odvodu. Však jsem se dočkal. Jednoho krásného dne jsem kráčet s kamerády do Jirounkovy hospody,¹⁰⁰ kde se na sále konaly odvody. Přišel jsem na řadu. Doktor mě ani moc neprohlížel a krátce řekl: „*Tauglich!*“¹⁰¹ No, nedalo se nic dělat. Odvedení byli nahnáni do místnosti vedle sálu, kde museli čekat a složit přísahu císaři pánu. Na ten den jsem měl dovolenou a mohl jsem celý den být s kamerády. Když jsem přišel s touto smutnou zvěstí domů, tatínek právě stál u vyvýšeného pultu, kde byly obchodní knihy. Tu jsem si všimnul, jak má slzy v očích. To jsem viděl tatínka poprvé slzet a bylo mně ho líto, ale také mě to těšilo, že jsem byl přece sice ještě mladá síla, ale která bude v obchodě chybět. Od té doby jsem byl myšlenkama také na vojně. Balabán, který sloužil u takzvaných *kaiserjägrů*,¹⁰² byl vojákem tělem i duší a mnoho mně o prezenční službě vypravoval, dokonce se mě pokusil učit *gewehrgrify*¹⁰³ se starou loveckou puškou, více nežli útěchy mně naháněl z té vojny strachu. Truhlář Menšík z Podolího mně přinesl vojenský černě nabarvený kufr, na který mně Balabán namaloval bílou barvou firmu *Infanterist*¹⁰⁴ *Wenzel Hybler*. Byl jsem odveden k zeměbraneckému pluku č. 11 do Jičína.¹⁰⁵ Měl jsem naději, že když neudělám ani frajtra, budu po dvouroční službě propuštěn. Tak to bylo u zeměbrany zavedeno: kdo nedosáhl nějaké hodnosti, sloužil pouze dva roky.

¹⁰⁰ Již zbouraný hostinec na rohu Komenského náměstí a Vysocké ulice.

¹⁰¹ *Tauglich* (něm.) – schopen.

¹⁰² Císařští myslivci – elitní jednotky pěchoty, rozlišování polní a horští myslivci.

¹⁰³ Lidově „kvérgrify“ – cviky se zbraní.

¹⁰⁴ Příslušník pěchoty.

¹⁰⁵ C. k. zeměbrana byla složkou rakousko-uherské armády a skládala se z pěchoty, jízdy a dělostřelectva. Všeobecná branná povinnost mezi 21. a 32. rokem trvala dva až tři roky služby. Po jejím ukončení přecházel branec do domobrany. Zeměbranecký pěší pluk (*Landwehrinfanterieregiment*) č. 11 v Jičíně vznikl v roce 1889.

Život vojenský, život veselý

Na prvního října [roku 1896] ráno jsem se pěkně rozloučil a s kufrem šlapal ke dráze. Čekárna i vlak byly přeplněny rekruty. Ve voze si vedle mě sedl Staník Lukšů.¹⁰⁶ Byl to můj bývalý spolužák a nyní dlaždičský pomocník, který často chodil s mistrem Höfrem do krámu na skleničku. Ve vlaku jsme se domluvili, že on také rukuje do Jičína k zeměbraně, k pluku číslo 11. Hned se mně nabídl, zdali budeme sloužit u jedné kompanie,¹⁰⁷ že za mě bude dělat hrubé práce – zametání chodeb, mytí záchodů, že mně bude čistit boty, krátce všechny hrubé práce. Ačkoliv jsem nevěděl, jak to na vojně chodí, byla mně jeho nabídka velice milá a tím okamžikem jsme k sobě nějak přilnuli.

Svému slibu dostál hned na nádraží, vzal mně kufr a nesl ho až do kasáren do Líp, což je poměrně dost daleko. Tam se za náma zavřela brána kasáren, kdoví na jak dlouho. Nyní nás nahnali na dvůr a tam jsme byli roztríděni na dva bataliony,¹⁰⁸ první a druhý. Měl jsem radost, když jsem viděl Lukše v prvním batalionu. Nyní hlavně záleželo na tom, zdali budeme přiděleni k jedné setnině. Došlo k *prezentírunku*, takzvané lékařské prohlídce. Tam mimo plukovního lékaře byli čtyři hejtmani¹⁰⁹, od každé kompanie. Přišel jsem na řadu, tu vstal hejtman od druhé kompanie, přistoupil ke mně, poplácal mě na záda a vyptával se, co jsem, odkud a co vím ještě. Když mě lékař uznal vojny schopným, řekl zapisujícímu *felákovi*,¹¹⁰ že druhá kompanie, ale tu mezi hejtmanem první setniny a hejtmanem druhé vzniklo nějaké nedorozumění. Hejtman první setniny chtěl, abych byl přidělen jemu. Ale hejtman druhé to vyhrál a já byl přidělen k jeho kompanii. Šťastnou náhodou Standa Lukšů také.

Celkový pohled na Jičín. Kolorovaná pohlednice, před rokem 1900. (NA Praha, f. Karel Čermák, sign. 6-49-5)

¹⁰⁶ Stanislav Lukeš (1875–1915) se narodil v Semilech čp. 100 jako syn truhláře. Zemřel mlád na míšní úbyť (SOA HK, SbM, č. 5673, fol. 64; č. 7952, fol. 41).

¹⁰⁷ Kumpanie či kompanie – rota, setnina, asi 100 mužů.

¹⁰⁸ Batalion čili prapor, vojenská jednotka skládající se ze tří až čtyř kompanií.

¹⁰⁹ Hejtman, něm. *Hauptmann*, setník.

¹¹⁰ Felák, slangově z německého *Feldwebel*, v překladu šikovatel (rotmistr či seržant).

Tak kompanie byla pohromadě. Zase nás vyhnali na dvůr, ale každý si musel vzít kufr s sebou. Nevěděli jsme, co bude, žádný nám ani slova neřekl. Najednou se otevřela u dvora brána a my pochodovali do města. To bylo pro nás překvapení, šli jsme po náměstí do předměstí Jičina, kde se říkalo na Novém Městě. Přišli jsme na rozsáhlé náměstí, kde jsme se před Elisovou hospodou zastavili. Prošli jsme dost tmavou chodbou na dvůr. Dvorek pro rozsáhlou budovu, která na dvorku stála, byl malý. Budova tam postavená byl taneční sál, který byl proměněn na část kasáren. Kasárna v Lípách byla malá, vešly se tam čtyři setniny druhého praporu a dvě setniny prvního praporu. Třetí prapor byl v Jaroměři. Mimo toho stála v Lípách budova administrativní. Dvě setniny, a to první a druhá, byly umístěny na Novém Městě. První setnina byla v bývalé nemocnici a druhá, jak jsem se již zmínil, v hospodě u Elisů. Byl jsem docela spokojen, poněvadž vojna mimo kasárny není přece tak přísná a důstojník se tam ukáže, jen když tam musí být. První den nám utekl docela dobře, celý den bylo co dělat. Fasování mundúrů a stále vyměňování. Někdo dostal kalhoty, že mu byly krátké pod kolena, jiný zase dlouhé až přes boty. Že byla u toho vyměňování junda, je nabíledni.

Sál byl dost veliký, že snadno pojmul celou setninu. Vedle byla místnost pro šarže a menší sloužila za dílnu ševci a krejčímu. Pán, se kterým jsme měli nejvíce co dělat, byl službyvedoucí šikovatel a jmenoval se Vaverka.¹¹¹ Abych nezapomněl, na dvorku asi dříve nějaká šupna byla přestavěna na kuchyň. Uprostřed dvorku byla dřevěná pumpa, která sloužila za umyvárnu, ale nechte to být, v zimě časně ráno, za mrazu se u takové pumpy mýt, kde kolega kolegovi zapumpoval, to bylo sakramentské otužování. Nejhorší pro trochu civilizovanějšího člověka byly záchody, byl to na dvoře za sálem postavený malý domeček, as dva a půl metru dlouhý a jeden a půl široký. Vybavení bylo velmi jednoduché, dveře žádné, asi jeden metr ode zdi byla zazděna po délce kláda, která sloužila za sedadlo. Hlavně ráno a v poledne, kdy byly kladeny na záchod, po vojensku se tomu říkalo latrina, velké požadavky, seděl na kladině jeden landvérák vedle druhého, jako vlašťovičky na podzim před odletem do teplých krajin. Stud ze člověka úplně zmizel a při takovém zasedání bylo slyšet různé zvuky a ty se řídily podle jídelního lístku. Nejhorší to bylo, když byly k obědu luštěniny.

Spal jsem vedle Standy, který se o mě opravdu staral. Kanceláře byly v budově hostince v prvním poschodí. Na něco jsme se měli lépe, ale na něco jsme se měli hůře nežli kolegové v kasárnách. S rodinou pana Elise jsem se brzo seznámil a večery, když bylo zima a přšelo, jsem trávil v hostinci mezi novoměstskými sousedy.

Na jaře se začaly v Lípách stavět nové kasárny a na příští jaro jsme se již stěhovali do Lip. Byly tedy oba prapory v Lípách, kde bylo pohodlí a čistota.

Druhý den na vojně. Časně vstávání mně nevadilo, byl jsem na to zvyklý. Šli jsme na ranní cvičení na náměstí, které bylo prostranné a stavěné pěkně do čtverce. Poněvadž se tam odbývaly dobytčí trhy, byly kolem celého náměstí zasazeny kamenné sloupy a každý měl železný kroužek, aby se k němu mohla přivázat kráva, ale byla jich slušná řada. Přes ty sloupy jsme museli přes celé náměstí přebíhat, jako kluci skáčou přes patníky u silnice. Nežli se tak stalo, byl každý udřený, jako by lámal kámen. Pak se pochodovalo, utíkalo do upadnutí. Na

¹¹¹ Šikovatel 11. pluku infanterie v Jičíně z Žabovřesk u Brna Havel Vaverka pojal 19. 11. 1896 za manželku Alžbětu Urbanovou ze Smidar (SOA HK, SbM, č. 70-7801, fol. O-4).

Kasárna 11. pluku zeměbrany a cvičiště v Jičíně. Kolorovaná pohlednice, před rokem 1902. (NA Praha, f. Karel Čermák, sign. 6-25-9)

první den toho bylo až po krk, a to se opakovalo každý den, až jsme dostali kvéry. Tu jsme začali chodit na execirák,¹¹² který byl v Lípách za kasárnama. Tam jsme byli celé dopoledne a všichni k setnině přidělení důstojníci nás jaksepatří proháněli. Pan hejtman chodil později, pak držel raport a zbytek dopoledne se proháněl na kobyle po execiráku. Vše bylo velmi fádni, a na co se člověk těšil, byla menáž a nejraději jsem byl, když byly kynuté povidlové knedlíky. Maso bylo každý den a v neděli pečeně. Na jídlo bylo na vojně dobře.

Plných osm neděl jsem byl u kompanie, ale občas si mě vzal *rechnungsfeldwebel*¹¹³ Preissler po rozkaze do kanceláře, abych mu vypomohl. Neměl jsem ho proto rád, ostatní rekruti mohli pěkně ven. Ale to se časem změnilo a já byl na celé odpoledne nakomandován do kanceláře. Zde jsem měl příležitost lépe poznat pana hejtmána. Jmenoval se Wecker, byl vysoký a spíše slabší, Polák. Zabýval se statistikou a rád kreslil graficky znázorněné výsledky. Svojí prací se rád chlubil mezi důstojníky. Jednou, aniž by věděl, jsem mu zhotovil jeden takový grafikon, a již jsem byl jeho. Připravoval se do kurzu štábních důstojníků. Jednoho krásného dne, když přišel ráno do kanceláře, se mě ptal, zdali vím, kde bydlí. Když jsem přisvědčil, že ano, řekl: „Jděte ke mně do bytu a zvětšíte mi speciální mapu jednoho úseku kolem Vídně. Moje paní vás bude čekat.“ Cestou jsem si myslel, že to bude nesnadná práce, takové zvětšování. Zaklepu a z pokoje se ozvalo jemným ženským hláskem: „Herein!“ Vstoupím, srazím kramfleky, salutuji a říkám, že mě pan hejtman posílá.

¹¹² Execirák, z něm. Exerzierplatz, vojenské cvičiště.

¹¹³ *Rechnungsfeldwebel* - účetní šikovatel, odpovídá funkci výkonného praporčíka v naší armádě.

„Já již všechno vím,“ zašvitořila, a abych odložil mantl a opasek. Pak mně předložila mapu a arch čistého papíru. Na mapě byl vyznačen úsek, o který se jednalo. Chutě jsem se dal do práce a paní hejtmanová přešla několikrát krásně zařízeným pokojem. Vešla do jiných dveří, pravděpodobně do kuchyně, a za malou chvíli mně přinesla teplý párek se slaným rohlíkem a sklenici červeného vína a pobídla mě, abych se dal do jídla. Nenechal jsem se dlouho pobízet a velice jsem si pochutnal. Musím zde poznamenat, že paní hejtmanová byla krásná žena, také Polka, černých, do tmavomodra odstíněných vlasů a modrých očí. Tak jsem chodil do bytu pana hejtmana plných čtrnácte dnů, nežli jsem byl s prací hotov, a přál jsem si, aby to trvalo déle.

Co jsem za oněch osm neděl zkusil u kompanie a na pochodech, se nedá ani vypsát. Nebyl jsem přeci takové námaze zvyklý. Nohy jsem měl odřené, každý myslí od malých bot, ale chyba, byla to bagančata jako šuplíky, která vzdor několika onucím lítala na noze jako splašené tele uvázané u žlabu. Po nějakém čase jsem dostával již službu *inspektionfreitra*,¹¹⁴ ačkoliv jsem hvězdičku ještě neměl, ale jednou jsem si to u pana hejtmana pořádně rozházel. Kompanie šla na ostrou střelbu do Bradlecké Lhoty, kde byla střelnice. Na střelnici taky inspektionfreiter nechodil, ten měl v den služby jiné povinnosti. Když kompanie odcházela na střelnici, zavolal si mě šikovatel Vaverka a řekl, abych nezapomněl říci *pferdewertrovi*,¹¹⁵ aby panu hejtmanovi v pět hodin odpoledne přivedl koně na střelnici. Já si ještě říkám, jen, hochu, na to nezapomeň. Ale co se nestalo, já na to zapomněl jako na smrt a ke všemu se dalo do deště. Kompanie se kolem šesti hodin vrátila i s panem hejtmanem promočená domů. Hoši mi říkali, ty [si] to ale vypiješ, jak starý na střelnici řádil, že nemá koně. A hned na to si mě zavolal felák Vaverka a oznamoval mně, že zítra mám přijít k raportu. Kdo ví, co to znamená, tak ví, že z toho vždy kouká trest. No, a také jo. Každý voják, který jde k raportu, musí být jako kytička, nikde ani flíčku, oholený, učesaný a boty lesklé jak zrcadlo.

Utěšoval jsem se nadějí, že pana hejtmana do rána trochu ta zlost přejde, a tak jsem čekal netrpělivě na onen raport. Stáli jsme již v řadě, když se na execírák přihnul na světle hnědé kobyle pan hejtman. Šikovatel mu hlásil počet mužstva a že je raport připraven. Přijel klusem, před každým koně zastavil a ptal se, proč je u raportu. První hlásil nástup služby, některý chtěl nové podrážky, ovšemže staré rozbité musel ukázat. A tak to šlo dále, až se s koněm zastavil přede mnou. Proč jsem u raportu, ptal se, a tu do něho ta zlost stoupla, kobyle dal šporny.¹¹⁶ Když jsem řekl, že jsem mu zapomněl včera poslat na střelnici koně, kůň byl čumákem v mém obličejí, a kdo se tak z dálky díval, měl asi dojem, že se s kobyloou hubičkuji, ale kdo slyšel nadávky pana hejtmana, hned byl vyveden z toho omylu. Tak to začalo. „Ty sviňa mizerná myslet, že hejtman může chodit v dešti pěšky, když koňa má, jen pro regrutskou hloupou palicu, ne?“ Já stál jako kůl v plotě, ani jsem se nepohnul, a kdyby mně býval kůň ukousnul nos, ani bych nemrkl, jak byl hejtman dopálený. No a bylo po kamerádšoftu. „Feldvébl!“ křičel na plné kolo, „šest hodin špánky“¹¹⁷ Večer po deváté hodině

¹¹⁴ *Inspektionfreiter* – dozorčí svobodník.

¹¹⁵ *Pferdewärter* – stájník.

¹¹⁶ Dát koním šporny – pobídnout je ostruhami.

¹¹⁷ Zřejmě nějaké upínací zařízení na ruce, působící bolest.

přišel kaprál a hned mně dával špánky. Všechny, co byly u kompanie, vyzkoušel, ale díky mé malé ruce byly všechny velké. Šel si je vypůjčit k jiné kompanii, ale bez úspěchu. Ze všech jsem ruce lehce vytáhl, ale řekl jsem mu, až přijde inspekční důstojník, že ruku do špánku vsunu, aby on s tím neměl nějaké nepříjemnosti. Tak ta celá záležitost dobře dopadla a já vojákovo veselě dál.

Hejtman po čase na vše zapomněl a bylo zase dobře. Čas rychle ubíhal a vojna začala být veselá. Nastaly časy, kdy na cvičení rukovali rezervisté. Tu bylo dost práce s úpravou ubikací, což však skončilo tragicky. Nad sálem byla půda, kde byli ubytováni rezervisté. Pro ně se musely připravit slamníky, kavalce žádné nebyly. Na tuto práci se sehnali ševci, krejčí, kuchaři a vůbec mužstvo, které nerukovalo na execírák. Cpaly se slamníky a polštáře pod hlavu. Vše muselo být důkladně napěchováno slámou a takový polštář byl tvrdý a těžký, jak nejlepší matrace. Jak to již na vojně bývá, u všeho musí být nějaká legrace. Tak se hoši rozdělili na dva tábory a začala válka. Jeden po druhém házel nacpanými polštáři. Kuchař, jehož jméno mně již vyšlo z paměti, hodil polštářem po Mlejnkovi, ten se shýbl a chtěl hodit po kuchařovi. Ten však utíkal k otevřeným dveřím, za kterými byla malá podlážka, která byla opatřena zábradlím, již dost chatrným. V prudkosti letu narazil na zmíněné chatrné zábradlí, které prasklo a kuchař spadl na dlažbu na dvůr. Hlavu měl celou rozbitou, a nežli byl dovezen do nemocnice, skonal. Mlejnek byl touto příhodou zdrcen, ačkoliv za to nemohl. Mlejnek byl hezky velký statný člověk, dobrého srdce a všichni jsme ho měli rádi. Asi za hodinu přišla pro Mlejnkův eskorta a odvedla ho do basy. Byl později souzen u divizního soudu v Josefově. Co za to dostal, jsem se nedověděl. Tragické na tom bylo to, že Mlejnek dosluhoval poslední rok a měl být po manévrech propuštěn do civilu.

Jičínské náměstí v letech 1894–1901, foto Josef Pícek. (Sbírka RMaG v Jičíně, přír. č. 1317b)

Hejtmanovi byla tato příhoda velice nemilá, musel vypracovat velice podrobný a srozumitelný protokol. Tu si zase vzpomněl na infanteristu Hyblera, kterého se tázal, zdali by k protokolu nenakreslil celou situaci. Schodiště, zábradlí, dveře a vše, z čeho by bylo vše patrné a dovedlo celý příběh vysvětlit. Řekl jsem, že se o to pokusím. Šel jsem na chodbu, která měla okno do dvora, a počal jsem kreslit. Musím se pochlubit, že se mně to podařilo, a tím jsem udělal panu hejtmanovi velkou radost. Asi za čtrnáct dní po této příhodě jsem ke kompanii vůbec nechodil a zůstal jsem celý den v kanceláři. Bylo také více práce příchodem rezervistů. V ten čas hledali také výpomocnou sílu v plukovní kanceláři, tam jsem se také dostal. Pak jsem postupně prometl všechny kanceláře u regimentu. Z domu jsem dostal dopis, že tatínek leží již čtrnáct dní na revmatismus a nemůže se ani pohnout a že byla na semilské hejtmanství podána žádost, abych alespoň na čtrnáct dní dostal dovolenou, abych v obchodě vypomohl. Této žádosti bylo vyhověno a já s radostí klusal přes Lomnici pěšky domů na dovolenou. Ale ta utekla jako voda a musel jsem zase na vojnu.

Tu mně na vojenském nebi zazářila hvězda, o které se mně ani nezdálo. Na vojně se musí počítat se vším předem, tak tomu také bylo v menáži pro mužstvo, správně řečeno krámu, kde se prodával kompaniím proviant a jiné věci. Tam byl přidělen Němec, četař, jméno nepamatuji, a Němec Franc, infanterist, který vykonával hrubší práce.

Oba sloužili poslední rok, a tu bylo nutno se postarat o náhradu. Naštěstí u celého regimentu nebyl žádný kupecký, jen u druhé kompanie svobodník Václav Hybler ze Semil. Hejtman Wecker byl přeložen ke štábu a moji noví představení byli hejtman Prettnér,¹¹⁸ poručík Dýma a nadporučík Mottl. Ačkoliv jsem již s kompanií neměl nic společného, byl jsem stále v kancelářích, ale veden jsem byl ve stavu u kompanie, kde mně také byl vyplácen žold. Se dvouletou službou již nebylo nic, měl jsem jednu hvězdičku a vše bylo pokaženo. Místo menáže jsem žádal, aby mně byl vyplácen menážegeld. Stravoval jsem se v kantýně. Pár krejcarů jsem na oběd připlácel, ale to byla jiná strava, mnohem chutnější. Jednoho dne jsem byl volán do kanceláře proviantury. Infanterák, který v přední kanceláři něco psal, mě ohlásil u pana nadporučíka Ramelmayra,¹¹⁹ který mě ihned přijal. Vstoupím po vojensku a hlásím příchod. Nejdříve mě vyzpovídal, kde jsem se učil kupcem a zdali si troufám vést výdejnu zboží pro mužstvo. Odpověděl jsem, že ano a že se vynasnažím, aby pan nadporučík byl se mnou spokojen. Byl jsem přijat. Přirozeně, že plat se mnou neujednal, ale řekl, že bude uveřejněno v plukovním rozkaze, že mám být přeložen do menáže, jak se tomu krámu říkalo. Oba dosavadní zaměstnanci měli sloužit ještě dva měsíce, a to byl čas, za který jsem se měl všechno naučit, jak administrativnímu vedení, tak praktickému. Přirozeně, že jsem do všeho hned vnikl a bývalý vedoucí mně všechno pomalu předal. Přišli noví rekruti a staří vojáci odcházeli do civilu. Tu jsem se stal samostatným pánem celé menáže. Práce nebylo mnoho a dala se snadno hravě vykonat. Pro zajímavost ji zde trochu popíši.

Tím dnem jsem začal sloužit druhý rok. Také přestaly zásilky buchet, štrůdlů a jiných poživatin z domova. Ze začátku vojny to bylo dobré, ale stejně z toho užil nejvíce Standa

¹¹⁸ Podle matriky se Karl Prettnér z Schönsteinu v Dolním Štýrsku, nadporučík 11. pěšího pluku zeměbrany v Jičíně, oženil r. 1893 (SOA HK, SbM, č. 70-7801, fol. 13).

¹¹⁹ 33letý Ludwig Ramelmayer z Vídně, proviantní důstojník v Jičíně, nyní podintendant u velitelství 44. divize zeměbrany v Przemyslu, byl v r. 1903 v zastoupení oddán s Rosou Seifertovou z Jičína (SOA HK, SbM, č. 70-7801, fol. O-14).

Lukšů. Každý pondělí jezdil do Jičína sedlák Dolenský z Podmoklic na obilní trh. Mimo jiné vozil studentům a vojákům z domu něco na zub. Obyčejně nechával kufry, krabice a balíčky v hostinci „V Ráji“ u rybníka, kde si každý svoji zásilku vyzvedl. Nechal jsem si pouze z domu zasílat prádlo, vyprané a vyžehlené. Dolenského statek stával v Podmoklicích na místě dnešní sokolovny,¹²⁰ po kterém již dnes není ani památky. Dolenskému by dnes říkali „vesnický boháč“, ale jeho život nebyl záviděníhodný.

Nějak jsem vybočil z mého vyprávění o vojně, nuže k věci. Ještě ten den, když jsem nastoupil službu v menáži, jsem se od kompanie vystěhoval, a to do menáže, kde v rohu u okna byla moje ložnice, kavalec s *rechnou*¹²¹ a výzbrojí, jiného nic. K ruce mně byl přidělen jeden infanterák, také náhodou se jmenoval Franc a byl to opět Němec. Dobře jsme si rozuměli a já ho také zbytečně netýral. Místnost menáže byla veliká a byla zařízena jak kupecký krám. Pult, regály a vše, co v takovém krámě je potřeba. U kompanie jsem vstával zároveň jak ostatní, ale zde jsem si mohl poležet do sedmi hodin, poněvadž se menáž otevírala teprve v osm hodin. Dopolední hodiny byly určeny pro paničky důstojníků a poddůstojníků, které mohly u nás nakupovat. Též některé nevojenské osoby měly zvláštní povolení v menáži nakupovat. Byla to opravdu výhoda, ceny pro ně byly stanoveny, jaké jsme platili my, tedy prodávalo se bez zisku.

Opomněl jsem se ještě zmínit, že mimo zboží koloniální se prodávaly také delikatesy. Ale jaké prvotřídní jakosti, jak u Lipperta!¹²² Mnoho se jich odebíralo přímo z Francie. Hlavně šumivá vína, pomery [?], sardinky a různé ryby. Uherský salám přímo z Uher, který byl uskladněn u stropu a bylo ho tolik, že visel jako krápníky v Macošě. Také jsme prodávali ty nejjemnější likéry přímo od výrobců – [...], Altvater, Maraschino, koňaky, a všechny jiné, na jaké si kdo vzpomněl. První den dopoledne bylo co dělat. Trvalo mně to dost dlouho, nežli jsem poznal všechny paničky důstojníků a jejich kuchařinky. Byly to zákaznice jedna radost. Též důstojníci, když byli na execírunku, rádi přicházeli na takzvaný gábl – sardinky, salám a nějaké to štamprdle, mimo vína, kterého jsme měli velkou zásobu, jak bílého, tak červeného. On to byl také největší detailní a nejvýnosnější obchod v Jičíně. Pan nadporučík přicházel dopoledne, abych mu oznámil, jaké zboží dochází a které bude nutno objednat. Odpoledne bylo vyhrazeno kompaniím. Menáž se otvírala ve dvě hodiny a zavírala ve čtyři. „*Nach dem essen sollst du ruhen, eine Stunde gar nichts tun.*“¹²³ Toho jsem plně využíval, neb jsem měl v menáži kavalec a nikým jsem nebyl vyrušován. Ve dvě hodiny přicházeli kuchaři, každý se šarží, která měla službu.

Od každé kompanie jsem dostal předpis, co má být vydáno. Na předpisech bylo také udáno maso a zelenina a zboží, které jsme nevedli. Po odchodu kuchaře jsem sepsal pro řezníka Pohla, co má na ráno připravit. Byl to malý krámeček hned podle věže a většinou byli odběrateli vojáci. To samé bylo se zeleninou a jiným zbožím. Pak jsem zanesl do zásobníku zboží toho dne vydané, abychom přesně věděli, kolik zboží máme na skladě. Na to jsem

¹²⁰ Postavena u odbočky na Bořkov pod čp. 290 roku 1921 a o šedesát let později zbourána jako komunikační překážka.

¹²¹ *Rechna*, slang. polička (na zed').

¹²² V roce 1892 otevřel Josef Lippert v Praze na Příkopech slavné lahůdkářství.

¹²³ *Po jídle by sis měl hodinu odpočinout a nic nedělat* (lidová moudrost).

byl velice přesný, byl jsem také za všechno zodpovědný. Pan nadporučík mně při předávání řekl, že salámu a vína si na desátku mohu vzít, co chci. Přirozeně, že jiné věci, sardinky a podobné, jsem musel zaplatit a příjem peněz zanést do pokladní knihy.

Paničky důstojníků a poddůstojníků měly odběrné knížky a platily koncem měsíce, kdy byla vždy uzávěrka. Jen civilisti platili hotově a těch bylo jen několik. Pan nadporučík, když viděl, že se dovedu v obchodě dobře otáčet a také zákazníci mně dělali dobrou reklamu, pojal ke mně neobmezenou důvěru a byli jsme spolu jako kamerádi, ne jako nadřízený k poddanému. Chodil jsem k němu služebně do bytu, ale později, když mě poznal, zval mě na návštěvu i mimo službu. Jak jsem se již zmínil, každý měsíc se dělalo vyúčtování. Pan nadporučík Ramelmayer měl zásadu: zboží, které bylo v Jičíně k dostání, je třeba kupovat u místních obchodníků a tím si získat náklonnost civilistů, a proto ho měli všichni rádi. Že to nebyla malá kvanta, je nabitelní. Koncem měsíce se vše spočítalo.

Já pak platil všude účty hotově, mimoto se zasílala spousta peněz poštou za různé jiné zboží. Všude, kde jsem platil, dostával jsem velmi slušné obnosy, jak to již bylo z dřívějšíka zavedeno. U zahradníka kromě peněz pěknou kytici, ale pro vojáka neměla žádnou cenu, pokaždé jsem ji donesl panu nadporučíkovi, který měl kytky rád a za druhé udělal radost ještě někomu jinému. Pan nadporučík byl člověk zlatého srdce, který nedovedl nikomu ublížit, a jak to již na vojně bývá, když musel rázněji vystoupit, nebyla to nikdy hrubá domluva, ale přátelská rada. Byl to nešťastný člověk a celé jeho neštěstí mu koukalo z očí. Zamíloval se do slečny Drobkové, dcery kantýnského. Byla drobná jako drobek a ke všemu ještě nemocná. Ti dva lidi se měli opravdu rádi. Pan nadporučík si mně často stěžoval na svůj osud a mnoho mně svěřil, zdálo se, že si tím jaksí ulehčil. Bylo mně ho často líto a stal jsem se prostředníkem jejich lásky, poněvadž mi důvěřoval, ačkoliv jsem byl ještě mlád. Neúprosná smrt mu jednoho letního večera vyrvala to, co měl na světě nejradši. Chodil pak každý den k večeru na hřbitov a tam snad byl nejšťastnější. Již dříve nechodil mezi kamerády, byl spíše povahy samotářské a jeho nejlepší kamerád byla kniha, kterých měl plnou velkou knihovnou. Svěřil mně i jednání s cestujícími, kteří nás hojně navštěvovali. No to se samo sebou rozumí, o dobrého zákazníka, kde se nemohlo přijít o peníze, každý obchodník stál. Díky panu nadporučíkovi jsem se měl na vojně velmi dobře. Peněz stále dost, volného času také, takže jsem poznal celé jičínské okolí jako žádný turista. Měl jsem vlastní kolo.

Hejtman Fiedler¹²⁴ měl nad menáží dozor a s tím měl již hejtman Wecker u prezentírunku kvůli mně nedorozumění. Nenáviděl jsem ho, a jak se mně zdálo, také pan nadporučík ho neměl v lásce. Jednou k večeru přišel do menáže a rozkázal mně, abych oznámil panu nadporučíkovi, že zítra ráno v sedm hodin se koná inventura. Byl podzim a byla již brzo tma a také zima. Oblékl jsem se a šel tuto zprávu oznámit panu nadporučíku. Zaklepu a vstoupím. „*Pane nadporučíku, hlásím, že zítra ráno v sedm hodin se na rozkaz pana hejtmána koná inventura.*“ Pan nadporučík byl již po domácímu oblečen, a právě četl nějakou knihu. Poznal jsem, že ho tato zpráva trochu zarazila, zbledl v obličeji a podíval se mně svýma modrýma dobráckýma očima do očí a povídá: „*Je všechno v pořádku? Mohu se na to spolehnout?*“ Oznámil jsem mu, že pan hejtman si vzal od menáže klíče a mně vykázal jeden kavalec

¹²⁴ Hejtman 11. pěšího pluku zeměbrany Josef Fiedler ze Sedlčan se 21. 9. 1896 oženil s Marií Gallií z Jičína (SOA HK, SbM, č. 70-1801, fol. O-3).

k přespaní u první kompanie. Tedy úplná nedůvěra vůči mně a také vůči nadporučíkovi, který byl za všechno zodpovědný. S klidným a pevným hlasem jsem odpověděl, že pan nadporučík může klidně celou noc spát, že je vše v nejlepším pořádku a že u žádného zboží nechybí ani jeden dekagram. Pan nadporučík mně podal ruku, poděkoval a dodal, že mně plně důvěřuje. Já si byl všeho jist, a proto jsem spal celou noc jak dudek, i když ne na svém kavalci.

Ráno před sedmou hodinou jsme již čekali na pana hejtmana, který přesně ve stanovenou hodinu přišel. Pan nadporučík se ho ptal, zdali se bude vážit na zkoušku jen určité zboží, ale hejtman odpověděl, že všechno bez rozdílu a celé množství. Tak jsme se do toho pustili a hejtman sám si vše zapisoval. Výsledek byl ovšem znám, až bylo vše odváženo a konta v knihách byla uzavřena, a pak se vše porovnávalo. V hejtmanově obličejí byla patrna nelibost, že se mu léčka nepovedla, určitě čekal při tak náhlém provedení inventury nějaké nepořádky. Naproti tomu se obličej panu nadporučíkovi vyjasnil, což mě velice potěšilo, že jsem mu mohl v tomto směru udělat radost. Vždyť to byla moje povinnost, mít mně svěřené věci v pořádku. O inventuře byl napsán protokol, jenž byl pro nás satisfakcí zákeřně nařízené inventury, která skvěle dopadla. Zboží souhlasilo přesně se zásobníkem a u většiny byl přebytek, žádné manko. Pan nadporučík mně zpříjemňoval vojnu, jak jen mohl. Cítil jsem se jako v civilu, a ne na vojně. U majora vymohl, že za strážníci byl uvolněn pěkný pokojíček, kam jsem se z menáže přestěhoval.

Nábytek pozůstával z kavalce, na kterém místo tvrdého polštáře pod hlavou byla peřinka, stůl, dvě židle a menší skříň z proviantury. Tedy ne kasárenská světnice, ale útulný pokojíček, stěny vyzdobeny obrázky mnou malovanými. V rohu pokojíčku kamna, která v zimě dýchala příjemným teplem. Přirozeně, že jsem pokojíček obýval sám. Mimo jiné mě pan nadporučík navrhl k povýšení, ale přesně se již nepamatuji, kdy jsem se stal kaprálem.¹²⁵ K dovršení všeho blaha, které může voják na vojně dosáhnout, mně vydal permanentní průkazku přesčas, takže na mě žádná večerka neplatila a já mohl přijít domů, kdy se mně zlíbilo.

Jičín byla krásná garnizona.¹²⁶ Takové okolí se musí pohledat. Čerovka, Zebín, cesta do Valdic lipovou alejí, když lípy byly v květu, byla nádherna sama pro sebe. Blízké Železnice, Popovice, Kbelnice, kde je kaple k poctě padlých z roku 1866. Rybník, kde bylo krásné koupání. Pěkná procházka byla do Vokšic, kde byla velká stinná zahrada vokšického pivovaru. V Libosadě bylo velmi milé posedění v parných letních dnech. Jičínské náměstí, kolem dokola podloubí, kde se mohl člověk procházet v tom největším lijáku. Památný hřbitov na Novém Městě, kam jsem rád chodil, kde je pochováno mnoho vojáků ve společných hrobech, upomínka na válku prusko-rakouskou. Tam člověk zhlédl nádherné hrobky a mnoho uměleckých pomníků. Do Prachovských skal nebylo daleko, tak co ještě chcete více? Na večere jsem chodil k uzenáři Pohlovi pod podloubí, kde měl pěkně zařízenou jídelnu a výborné uzené, houstičku a máčenou okurku. Zajisté někdo namítne, že to do pamětí nepatří, ale když člověk tolik roků uzené neviděl, tak si rád vzpomene na uzený bůček, snědený ve společnosti milých přátel, který pak šel zapít do malé hospůdky u Mářů, která se nalézala

¹²⁵ Kaprál, z něm. *Korporal*, poddůstojnická hodnost odpovídající desátníkovi.

¹²⁶ *Garnizona* – sídlo vojenské posádky.

Pohled lipovou alejí k Zebínu. Vydala Tržnice dopisnic v Jičíně. (Sbírka RMaG v Jičíně, přír. č. 7076)

pod podloubím vedle známého cukráře na rohu průchodu. To nebyla vojna, to byla idyla, na kterou člověk rád vzpomíná, a proto se mně nedivte.

Náš plukovník se jmenoval Raschin,¹²⁷ byl rodem Čech a kolovala o něm fáma, že v šestašedesáté válce byl tamborem.¹²⁸ Ze své iniciativy začal prý bubnovat k útoku, který se zdařil a způsobil Němcům veliké ztráty. Za to byl povýšen, dostal vyznamenání a jeho kariéra pak rychle postupovala, až to dotáhl na obersta.¹²⁹ Dříve to snad bylo možné, z obyčejného vojáka to někam dotáhnout. Nosil vousy jak císař pán a dovedl se dobře reprezentovat jako oberst. Byl ale přísný až jedna hrůza.

Prvně narukovali rezervisti¹³⁰ a mezi nimi malíř Franta Kaván.¹³¹ Přirozeně, že jsem ho neznal. Jeho jméno nebylo tak věhlasné jak později a můj známý felák, k jehož kompanii byl přidělen, mně o něm vyprávěl, že má krásnou vojnu. Na cvičení a na execírák prý nechodí, ale maluje pro důstojnickou menáž obersta. No, to mně nedalo, a když jsem zjistil, které hodiny sedí oberst za model, mohl jsem se bez obavy k němu dostat. Právě maloval pozadí. Byli jsme zakrátko dobrými přáteli, a pak chodil každý den ke mně na kousek salámu

¹²⁷ Wenzel Raschin, šlechtic z Raschinfelsu, plukovník zeměbranského pluku č. 11 a velitel 3. praporu v Jičíně.

¹²⁸ Tambor, vojenský bubeník.

¹²⁹ Oberst – plukovník, velitel pluku.

¹³⁰ Rezervista – voják v záloze, povoláný mimořádně do vojenské služby.

¹³¹ František Kaván (1866–1941), Mařákův žák, malíř-krajinář, básník a překladatel. Autor píše krátce Kavan.

a skleničku vína. Vodil jsem ho do svého pokojíčku a tam jsem mu ukázal mnou malované obrázky. Dodával mně chuti k malování a mnoho poradil. Odpoledne, když jsme měli oba volno, jsem s ním chodil do plenéru a rád se na něho díval, jak dovede podle přírody malovat. Jeden obrázek mně utkvěl v paměti. Byla to krajinka hned za Jičínem, kde byly ještě zelinářské zahrady. Za námět mu byl Jičín a v popředí kapustové pole. Bylo to vše tak mistrně namalováno, že člověk měl chuť si jednu kapustu z obrázku utrhnout. Ačkoliv byl krajinář, dovedl také mistrně malovat portréty a oberst se díval z rámu jako živý. Tak jsem poznal Frantu Kavána, našeho vyhlášeného malíře. Byl to skromný člověk a dovedl moc pěkně vypravovat.

Život na vojně pěkně utíkal, a hlavně když přišli rezervisté. Ale nic na světě netrvá věčně a někdy do života přijde něco nepříjemného, co člověk nejméně očekával. Jednoho dne přišel do menáže nadporučík, a hned jak vstoupil, jsem poznal, že není v dobré náladě. To jsem byl již četařem,¹³² a začal: „*Zugsführer, was haben Sie mir gemacht?*“¹³³ Byl jsem touto otázkou velice překvapen, tím spíše, když dodal: „*To jste mně nemohl něco říct?*“ Byl jsem ve velkých rozpacích a povídám, že o ničem nevím. Dnes bude v plukovním rozkaze udáno, že „*Zugsführer Hybler ist sofort zur Kompanie zu transferieren.*“ Do mě jako když píchne, poněvadž jsem si žádné viny nebyl vědom a vše jsem měl v tom nejlepšího pořádku. Tu již pan nadporučík moji zvědavost více nenapínal a krátce řekl, že ze Semil přišla žádost, abych byl z vojny propuštěn – ale jak byla stylizována!

A nyní si vyslechněte stručný obsah oné žádosti:

„Můj syn slouží na vojně, ale žádnou vojenskou službu nekoná. Je zaměstnán v menáži a jen prodává. Pro to nemusí být na vojně a může prodávat doma, kde ho tolik potřebuji. Snad se za něho najde někdo jiný a doma může vykonávat užitečnou práci.“

Divím se, že mohl Flath, úředník na hejtmanství, dát takovou žádost dohromady. Jako bývalému vojáku mu přece bylo známo, že takové žádosti nebude vyhověno. A stalo se. Oberst vlastně oné žádosti vyhověl. Přeložil mě okamžitě k setnině, kde mně bylo umožněno vojenskou službu vykonávat. Křížová cesta začala. Asi za hodinu přišel desátník a hlásil, že se mám večer dostavit k rozkazu. Já již věděl, o co jde, a vyslechl jsem vše s klidem. Standa Lukšů mně pomáhal se stěhováním k setnině. Bylo po krásné vojně. Ráno časně vstávat, jít se setninou na cvičák a tam se celé dopoledne honit. Jaká to byla nuda. Nejhorší bylo, že jsem se jako šarže vrátil k setnině, a pravda je, že jsem nic neuměl. Tak si mě vzal do parády nadporučík Fischer,¹³⁴ který mně vtlokal do hlavy komanda¹³⁵. Měl jsem se také

¹³² *Zugsführer*, v rakouské armádě četař.

¹³³ Četaři, co jste mi to provedli?

¹³⁴ 26letý šikovatel 11. pěšího pluku zeměbrany Wenzel Fischer z Vítkovic byl 15. 2. 1896 oddán s Annou Protivovou z Trutnova (SOA HK, SbM, č. 70-7801, fol. O-1).

¹³⁵ Komando – povel.

učit reglance,¹³⁶ a abych na to měl více času, dal mně 14 dní kasárníka.¹³⁷ Jaká to rychlá změna v mém vojenském životě!

Štěstí mně přálo. U kompanie jsem pobyl asi měsíc a pak jsem se zase vracel do své menáže k mému dobrému nadporučíku Ramelmayrovi. Stalo se to následovně. Blížil se konec měsíce, kdy se dělá měsíční uzávěrka. Vše se spočítalo a pan nadporučík poslal mého nástupce, aby po Jičíně vyrovnal účty. Též větší obnos se odesílal poštou. Byly dvě hodiny odpoledne, kdy se mělo započít s vydáváním zboží pro kuchaře. Menáž však byla zavřená a po půlhodinovém čekání [nebylo] po panu desátníku, mém nástupci, nikde ani páry. Tu Franc, který pomáhal prodávat, se sebral a šel to hlásit panu nadporučíku. Zboží muselo být na druhý den vydáno, nezbývalo tedy nic jiného, nežli že se nadporučík vydal k mé kompanii, hlásil to hejtmanovi a vyžádal si, abych mohl hned odejít do menáže. Tato příhoda se nedala dlouho tajit a můj dobrý pán to šel hlásit majorovi. Ačkoliv bylo již pět hodin, kaprál se ještě nevracel. Byla proto vypravena eskorta čtyř mužů a komando hledalo po Jičíně zmizelého desátníka. Přirozeně, že se šlo nejprve do hospod. Prošly se skoro všechny. V některé se eskorta dozvěděla, že tam byl, ale že zase odešel již v dost podnapilém stavu. V Jičíně nebyl k nalezení, tak se šlo hledat do vesnic. Až asi ve třetí, v Popovicích, se konečně našel sám v malé hospůdce. Seděl za stolem, spal na rukou složených na stole a pěkně si chrupal. Do kasáren s ním přišli až za tmy, poněvadž se nemohl postavit na nohy, a proto se čekalo, až se trochu vzpomene. Dopadlo to s ním špatně. Kolik peněz chybělo, již nevím, a jaký trest mu byl vyměřen, mně vyšlo z paměti.

Sloužil jsem již třetí rok, kdy měly být na podzim velké manévry. Zboží pro vojsko se na nich kupovalo, kam se přišlo. Vařilo se v polních kuchyních. Všechno mužstvo muselo na manévry. Asi tři neděle před manévrami jsem upozornil pana nadporučíka, že bude nutno někoho nakomandovat do menáže, aby se trochu zapracoval, poněvadž *zugsführer* Hybler půjde do civilu. Jak se můj nástupce jmenoval, si již nepamatuji, ale slíbil jsem panu nadporučíkovi, že ho do všeho zasvětím. Ke kompanii jsem šel o něco dříve, abych si zvykl na pochody, nošení tornistry¹³⁸ a to ostatní. Jednoho krásného jitra se oba prapory vydaly na pochod. Dorazili jsme až do Čisté, kde jsme přenocovali. Za ubikaci nám sloužila stodola, která patřila malému obchodníkovi, který byl také agráříkem. Brzo jsem se s ním dorozuměl a byl jsem pozván na kávu. K spaní mně nabídl komůrku, kde spala služebná, ta že může prozatím spát v kuchyni. Vzal jsem to s povděkem, že se zase jednou vyspím v peřinách. Poněvadž jsem byl po celodenním pochodu unaven, žádal jsem pana Vinše, tak se totiž ten obchodník jmenoval, aby mě dovedl do mé ložnice. Vešli jsme na půdu, kde ve štítě byla malá místnůstka, a již jsem se těšil, jak si ve strakatých peřinách pospím. Byl jsem unaven a usnul jsem brzo. Nevím, za jak dlouho jsem se probudil a cítil na celém těle velký pal. Rozsvítil jsem svíčku, abych zjistil příčinu, ale jak jsem odkryl peřinu, byl jsem doma. Nyní blechy začaly skákat jak v cirkuse. Honem jsem vylezl z postele a oblékl si šaty císaře pána. Rozhodl jsem se více do postele nevlézt a ubíral jsem se přes dvorek do stodoly, kde spali

¹³⁶ Z něm. *Reglement* – vojenský řád, předpis.

¹³⁷ *Kasárník*, slang. označení pro zákaz opuštění kasáren.

¹³⁸ *Tornistra*, vojenská brašna.

Druhá setnina 11. zeměbranceckého pluku v Jičíně, v níž sloužil Václav Hybler - ve druhé řadě druhý zprava, označen křížkem. Foto z roku 1898. (RA Hyblerových)

na seně kluci z mé čety. Byla krásná měsíčná noc a seno příjemně vonělo jak narkotikum, a proto jsem velmi brzo zase usnul.

Ráno jsme vstali poměrně brzo, poněvadž nás ten den čekal dlouhý pochod, a to až do Trutnova. Slunce pražilo jako výheň. Žízeň, to bylo na pochodu to největší zlo, a proto byli vysláni předem cyklisté, aby ve vesnici nebo u domků u silnice požádali obyvatele, aby připravili nádoby s vodou. Takové necky, které u silnice byly připraveny, byly prázdné, co by mrk. Pan oberst nařídil, aby se zpívalo, ale ono se mu to snadno řeklo, když seděl pohodlně na kobyle, ale ubožák pěšák napakovaný dle předpisů a s flintou, ten [se] do zpěvu neměl. Každý hlavu mezi ramenama a nohy únavou sotva zvedal. Cestou bylo dost marodů, kteří již nemohli dál. Jakmile bylo z kopce vidět Trutnov, tu každý sebral svoje síly, aby již tam byl.

Konečně jsme stáli na trutnovském náměstí, odkud se každá setnina ubírala do příkázané ubikace. Naše kompanie byla ubytována v učitelském ústavě. Bylo tam čisto, ale k spaní žádné kavalce ani slamníky. Jednoduše byla na podlaze rozprostřena sláma, to bylo vše. Nejhorší však pro mě bylo, že mně byla přidělena služba, a to služba strážce, *wacha*, to znamenalo celou noc nespát. Mojí četě byla přidělena jedna třída, ve které jsem si vybral místo v jednom rohu, kam jsem si složil moje věci, a hned jsem nastoupil do služby. Komandant wachy musí vyhotovit raport, který je doručen do plukovní kanceláře. K napsání raportu jsem si musel sehnat inkoust a nejkratší bylo dojít ke školníkovi, aby mně inkoust zapůjčil. Zaklepám na dveře školníkova bytu, a tu se mně ozve ženský hlas. Vstoupím a ptám se po panu školníkovi. Ale jaké bylo moje překvapení, když místo školníka mně odpovídá zteplá bruneta vyšší postavy, Němka s modrýma očima, říká, že strýček je někde v budově, a co si přeji.

Náměstí v Trutnově, dnes Krakonošovo, počátkem 20. století. (Sbírka Muzea Podkrkonoší v Trutnově)

Říkám, že jsem chtěl požádat pana školníka o zapůjčení inkoustu. Tu odběhla do vedlejší místnosti a přinesla mně lahvičku s inkoustem. Moc jsem jí poděkoval a oznámil, že druhý den po službě inkoust zase odvedu. Zasmála se a všimnul jsem si, že se na mě tak pěkně podívala. Služba po takovém pochodu byla velmi obtížná a musel jsem se upamatovat, abych neusnul. Druhý den v poledne bylo vystřídání stráží a odpoledne muži wachy měli volno. Tak jsem se položil v mém koutku na slámu a spal jak v peřinách. Vstal jsem až k rozkazu, omyl se a po rozkaze jsem si šel prohlédnout město. V útulné hospůdce jsem se navečeřel a s kamerády pobyl skoro do jedenácti hodin. Když jsem se chtěl uložit ke spánku, byl jsem velice mile překvapen, neb na slámě, kam jsem položil hlavu, byl velký, peřím naducaný bílý polštář. Měl jsem sto chutí vzbudit svého souseda, abych se zeptal, kdo tam ten polštář připravil. Vyčkal jsem však rána a dověděl jsem se, že polštář přinesl pan školník. Byl jsem již doma. Se školníkem jsem nemluvil, jen se slečnou školníkovou, o níž se všichni domnívali, že je jeho dcerou. Před vyrukováním jsem zašel ke školníkovi, abych odvedl vypůjčený inkoust. Tam mě čekalo druhé překvapení, když jsem byl pozván na snídani. Černou vojenskou kávu jsem měl již v sobě, ale když jsem viděl, jak v hrnečku plave smetanový škraloup a vedle na talířku dva makové koláče, tak jsem se do druhé snídaně s chutí pustil. Slečnu Mínu jsem však nespatriil. Panu školníkovi jsem srdečně poděkoval za inkoust a paní školníkové za výtečnou kávu a koláče. Říká se do třetice všeho dobrého, byl jsem tedy pozván na večeři a musel jsem toto pozvání chtěj nechtěj přijmout.

Přiznávám, že jsem ono pozvání přijal rád, neb jsem pevně doufal, že se tam sejdu se slečnou Mínou. Mé tušení mě nezklamalo. Přesně [ve] stanovenou hodinu jsem se k večeři dostavil. Vše bylo již připraveno. Slečna Mina začala nosit na stůl. Velice jí to slušelo a pamatuji se, že měla světle modrou blůzičku, černé havraní vlasy pěkně upravené a její světle modré oči byly pohádka sama pro sebe. Co jsme měli k večeři, si dnes již nepamatuji, vím jenom, že vše bylo výborně připravené a pan školník se svědomitě staral o pití. V družné

zábavě jsme poseděli do jedenácti hodin a při loučení a přání dobré noci mně slečna Mína stiskla ruku tak, že jsem nemohl pochybovat o tom, že ke mně chová upřímné sympatie. V Trutnově jsme zůstali skoro celých deset dní, odkud byla podnikána cvičení do okolí, hlavně na místa, kde se odehrály roku 1866 tuhé boje. Mně se tam velice líbilo, a když jsem měl volno, zašel jsem si ke školníkům, kde mně bylo dobře. Nic netrvá na světě věčně, tak také přišel den loučení. Vzdor tomu, že jsme ten den brzo vyrukovali, byl jsem ještě pozván na snídani. Musela také paní školníková brzo vstávat. Za milé pohostinství jsem pěkně poděkoval a nastalo loučení. Když jsem se loučil se slečnou, jmenovala se Wilhelmine Kümmel a byla asi o rok mladší než já, tu jí náhle vyhrkly z oněch krásných modrých očí slzy tak, že kapesníček byl náležitě promočen. Bylo mně jí upřímně líto, neb jsem ji měl pro její milou povahu a dobré srdce rád. Stisk ruky a již jsem stál u své čety. Pár povelů a dali jsme se na pochod. Náš cíl byla vesnice vzdálená od Trutnova asi jednu a půl hodiny, odtud měly být zahájeny manévry. Byli jsme ubytováni v jedné stodole. K večeru po rozkaze se ukázalo, že nás měli Trutnováci rádi. Přišlo jich mnoho, hlavně děvčat, maminek a tatínků, kteří nás v hospodě častovali pivem. Jaké však bylo moje překvapení, když jsem mezi nima spatřil školníkovu a slečnu Mínu. Již se hodně stmívalo a nastalo definitivní loučení. Slečna Mína vytáhla z kabelky balíček vzorně v papíře zabalený, abych prý měl něco na cestu.

Budova učitelského ústavu (dnešní průmyslová škola) ve Školní ulici v Trutnově, počátek 20. století. (Sbírka Muzea Podkrkonoší v Trutnově)

Měl jsem však smůlu. Byl jsem ustanoven jako komandant *feldwachy*,¹³⁹ která měla být již v deset hodin večer na místě. Začalo mírně pršet, když mně šikovatel na mapě ukazoval stanoviště *feldwachy*. Vydali jsme se tedy na pochod. Tma byla, že nebylo ani na pět kroků vidět, a hledej v neznámém terénu stanoviště. Byla to cesta krkolomná, ze stráně na stráň, přes potok a les, kde byla orientace velmi ztížená. Baterek tenkrát nebylo a stejně bys ji nemohl použít, když každé světlo bylo zakázáno. Jediná naděje, jak stanoviště snáze najdu, byl pomník padlých, kde měla wacha zahájit činnost. Dalo se také do deště a promočení jsme konečně pomník našli. Nebyla to žádná legrace, a to bylo v míru, neškuli v opravdové válce. *Feldwachu* jsem zavedl a těšil se na vystřídání. Nedaleko pomníku bylo pole, kde byl pokosený len svázán do malých snopečků, a to byla naše záchrana proti dešti. Vždy tři si vystavěli proti dešti boudu, do které se vlezlo, a promočené a přestydle nohy se zahrabaly do lnu, který byl sice mokrý, ale za chvíli se nohy zapařily a bylo jim dobře. Nad hlavou byly snopky srovnány tak, že tvořily jakousi stříšku, takže na nás nepršelo. Do vypravování neměl nikdo mnoho chuti a každý asi vzpomínal na prožité chvíle na vojně. Já opravdu byl oddán vzpomínkám a přišel jsem k tomu názoru, že to byl nejkrásnější úsek mého života. Měl jsem se na vojně velmi dobře a ještě dnes rád vzpomínám na své kamerády, své představené a na slečnu Mínu. Žaludek se však hlásil o svá práva a já si vzpomněl na balíček, který jsem dostal od slečny Míny na cestu. K svému překvapení jsem zjistil, že to byl upečený kohout a lahvička vína. Bylo to přece hodné děvče a jistě jí nevadilo, že jsem Čech a ona Němka. Vzal jsem nůž a potmě jsem, jak se dalo, kohouta připravil na stejné porce.

Všude ticho, jen v dáli občas zaštěkal pes, ale nebylo to nic podezřelého. Když tu v malé chvilce se ozval huronský řev: „*Pane zugsführer, nepřítel!*“ Vylezli jsme z našich pelechů a čekali, že dojde k nějaké přestřelce, ale všude bylo úplné ticho. Běžím proto k vedetě¹⁴⁰ a ptám se, proč tak řve, když ve škole na cvičeních slyšel, že vedeta, když něco podezřelého slyší, má dát veliteli wachy jen nenápadné znamení. Vedetu stál Polák z Podkarpatské Rusi, který také byl přidělen k našemu pluku. Přišel jsem k názoru, že Polák, takový pytel dobroty, to vlastně udělal lépe nežli předpisy rakouské armády, když mně vše vypravoval. Říkal: „*Stál jsem v dešti za keřem a vidím, že nepřátelská patrola jde údolím, kudy vedla vozová cesta. Upozornit pana zugsführera tiše, možná, že by to ani neslyšel, by dopadlo tak, že by mě zajali, a proto jsem zařval, čehož se patrola asi zalekla a skočila pod mez vozové cesty a nebylo po ní ani páry.*“ Pochválil jsem Poláka za to a hned jsem ho vystřídal. Dal jsem mu porci kohouta pro něho dříve připravenou, do které se s velikou chutí pustil. Jedno mě však znepokojovalo, a to, že jsme měli již dávno být vystřídání. Začalo svítat a po deštivé noci se utvořila nad krajem dost hustá mlha. Tu a tam bylo slyšet ojedinělé vystřely, ale to bylo hodně daleko. Na pomníku se dalo již číst, že ve společném hrobě odpočívá na sedmdesát pruských a rakouských vojáků. Člověk se nad tím vším zamyslel, co utrpení a bolesti tito vojáci asi prožili. Mlha se pomalu ztrácela a obzor se vyjasnil tak, že bylo vidět do kraje, kde jednotlivé vojenské útvary nastupovaly do bojových pozic. Nyní jsem byl rád, že jsme vystřídání nebyli a měli jsme pokoj. Ve válce nevím, jak by to s námi bylo dopadlo, kdyby

¹³⁹ Velitel polní stráže.

¹⁴⁰ Vedeta, z fr. *vedette* – předsunutá polní hlídka.

regiment zapomněl na wachu. Ta nesměla za žádných okolností opustit svoje stanoviště. Snad bychom dnes odpočívali pod nějakým pomníkem.

Slunéčko vesele zazářilo a vysoušelo naše promočené šaty. Stáli jsme stále na jednom místě, kde jsme očekávali naše vystřídání, ale marně. Byla to podívaná, jak se vojska připravovala k rozhodnému boji. Jediné, co nám scházelo, byla snídaně a tu nám nahradil krajíček komisárku¹⁴¹ a lok vína, jež nám zbyly od včerejška a které jsem dostal na cestu od slečny Míny. Viděl jsem, jak regimenty byly honěny z kopce na kopec, a při prudkém slunéčku a dusnu to bylo asi naším klukům nepříjemné. My jsme si náležitě odpočinuli a pozorovali bitvu. Bylo asi jedenáct hodin, když se v hlavním stanu ozvala hornistova trubka, která hlásila zastavení střelby a ukončení manévru. Když nás nikdo nevystřídal, rozhodl jsem se, že půjdeme hledat náš pluk. Naše skupina budila u velitelů jistou pozornost, a proto se nás některý zeptal, jaký jsme to útvar a kam mašírujeme. Mluvil jsem pravdu, když jsem hlásil, že jsme feldwacha 11. zeměbraneckého pluku, a hned jsem využil této situace a hlásil, že nevím, kde se náš pluk v této chvíli nalézá. Každý nad tím zakroutil hlavou a poradil, kde pluk asi najdu. Zasalutoval jsem a pomalu jsme šli naznačeným směrem, ne však po silnici, kde se nehorázně prášilo, šli jsme raději polní cestou. Asi v jednu hodinu jsme došli do jedné vesnice před Hostinným, kde jsme náš pluk našli, jak právě dostával oběd. Hlásil jsem se šikovateli a bylo mně nápadné, že se ani neptá, že jdeme tak pozdě a sami. Snad sám na nás zapomněl. Hlavní bylo, že jsme zase u regimentu. Odpoledne jsme vyšli do Hostinného, kde jsme přenocovali, abychom se ráno vydali na pochod domů do Jičína. Z domu jsem si nechal přivést po panu Dolenském civilní šaty, pro které mně Standa Lukšů k večeru došel, a hned jsem si je natáhl. Byly to opravdu pěkné černé šaty, takzvaná vlaštovička.

Tak poslední den na vojně. Večer jsem se loučil s kamerády v útulné hospůdce u Mářů, kam jsme chodili po večeri na pivo. Loučení trvalo až do rána. Během odpoledne jsme odevzdali vojenský mundúr a strojili se do civilu. Civilní šaty, které tři roky ležely ve vlhkém skladišti, byly místy hodně plesnivé a málo pevné. Dal jsem je infanteristovi Lumendovi. Byl to chudák, Němec, ale uměl obstojně česky. Byl to dobrák, což každý poznal podle jeho očí, které se zpod čela dívaly tak mile do světa. Bral všechny hrubosti za samozřejmost vojenského života.

Naposledy jsem se šel rozloučit s nadporučíkem Ramelmayrem. Bylo to loučení opravdu srdečné a přátelské. Kdož ví, zdali ještě žije. Rád jsem na něho vzpomínal, neb takoví představení se již nerodí. Pak jsem si srovnal kufr, který mně Standa Lukšů [odnesl] do zájezdního hostince V Ráji, abych se s ním nemusel cestou domů tahat, a v pondělí po trhu mně ho čeledín pana Dolenského přinesl. Byl dán na půdu, kde nečinně odpočíval až do první světové války roku 1914. Tím tedy končím vypravování o aktivní službě vojenské, kde jsem se měl opravdu dobře.

¹⁴¹ *Komisárek* – vojenský chléb z černé žitné mouky, obvykle hranatého tvaru.

II. díl

**Jak jsem
se stal
fabrikantem**

Vývoj českého textilního průmyslu na Semilsku

Český textilní průmysl se na Semilsku počal vyvíjet v roce 1882, kdy první českou přádelnu na tisíc vřeten postavil František Matouš v Benešově.¹ Roku 1887 postavil Stanislav Hybler společně s Janem Jínou tkalcovnu o 140 stavech v Libštátě,² která pak přešla koupí do rukou Dr. Karla Kramáře.³ Nato postavil Stanislav Hybler v Košťálově tkalcovnu na 240 stavů, nyníjší to Textilní závody, ke které byla později přistavěna přádelna.⁴ Jednu z prvních českých tkalcoven v Semilech postavil pekař František Strnádek v Podmoklicích, a to roku 1892 v místech, kde dříve stával statek Františka Vojtíška. Stodola patřící ke statku

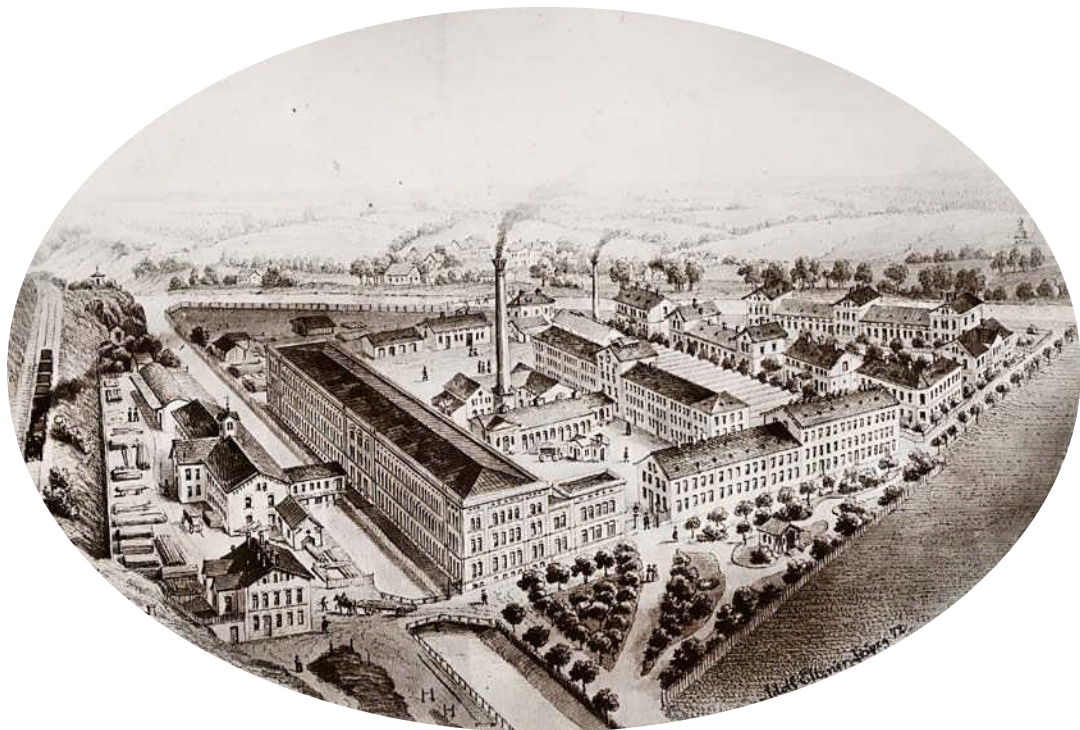
Kupec Josef Václav Hybler (1849-1919), později továrník v Semilech. (RA Hyblerových)

¹ František Matouš (1839-1922), továrník v Benešově u Semil. Po znárodnění Pojizerské bavlnářské závody, pak n. p. Kolora 11.

² Komerční rada Stanislav Hybler byl synem řezníka Václava Hyblera. V Libštátě s Janem Jínou koupil mlýn, z něhož zřídili brusírnu skla a později tkalcovnu.

³ Dnes LTZ Libštát, s. r. o.

⁴ Po znárodnění n. p. Olešán Košťálov, Kolora 07 Košťálov. Dnes TREVOS Košťálov, s. r. o.

Veduta s idealizovanou podobou přádelny a tkalcovny firmy F. Schmitt v Semilech-Řekách od Adolfa Eltznera z roku 1872. (SOkA Semily, SbSD)

přestavěna na tkalcovnu o 52 stavech. Pozdějšími majiteli firmy byli František Fiedler, Bohumil a Josef Prokop. Nyní je vlastníkem Dr. Horák.⁵

Další tkalcovny postaveny roku 1893, a to Melichova o 117 stavech, nyní firma Ladislav Bednář,⁶ a Hamáčková tkalcovna v Rybnicích o 140 stavech, nyní L. Šťastný.⁷ Dále Josef Koudelka v Bořkově o 100 stavech, nyní Brodský.⁸ Roku 1894 postavil mlynář Fryml při mlýně tkalcovnu na 48 stavů.⁹ Tkalcovny Celestin Buriánek v Chuchelně na 60 stavů, nyní Ant. Bažant,¹⁰ Novotný a syn v Příkrém na 250 stavů, nyní Dr. Horák,¹¹ E. Urbanec v Bozkově na 40 stavů, nyní Ant. Poslt, byly postaveny roku 1896.¹² Dále roku 1907 postavil Fr. Janoušek při svém mlýně v Bystré nad Jizerou tkalcovnu na 40 stavů.¹³ Konečně Pacholík a Jirounek

⁵ V r. 1936 se nemovitosti Dr. Horáka dostaly do konkurzu a staly se majetkem Mautnerových textilních závodů.

⁶ Po znárodnění Kolora 05, dnes na jejím místě supermarket LIDL.

⁷ Po válce byl objekt předán Východočeskému výkupnímu podniku.

⁸ Po roce 1945 byly stroje sešrotovány a zřízena zde výroba škvárobetonových tvárnic.

⁹ Po návratu z exilu byla Jaroslavu Frymlovi továrna vrácena, dnes je v ní lisovna plastů a. s. Beneš a Lát.

¹⁰ Po znárodnění zde bylo zřízeno středisko STS Lomnice n. Pop. a provozovna JZD Záhoří.

¹¹ Od r. 1932 součástí koncernu Mautner, dnes v ní sídlí firma CHALKO, s. r. o.

¹² V r. 1951 byl závod zlikvidován a stal se skladem obilí výkupního podniku.

¹³ Po znárodnění provozovalo JZD Košťálov jen mlýn, tkalcovna byla r. 1973 přidělena okresnímu archivu.

ve Slané tkalcovnu na 200 stavů, nyní firma Aschner.¹⁴ Ovšemže dnes jsou tyto závody podstatně rozšířeny a mnoho dalších nově přibýlo.

Těmto všem závodům [ale] vévodí závody německé, které jsou mnohem starší, větší a postaveny za docela jiných okolností, hlavně bez obtíží finančních, což se o podnicích českých říci nedá. Nejstarším německým podnikem je tiskárna, tak zvaná „hoření továrna“, která byla postavena roku 1850 Konrádem Blaschkou a Franzem Hillerem z Hodkovic. Roku 1857 ji koupila firma Franz Schmitt.¹⁵ Přádelna a tkalcovna firmy Fr. Schmitt v Jizerodolí¹⁶ se začala stavět roku 1861, dokončena a do chodu byla uvedena roku 1865. Tato továrna však vyhořela. Nová se pak začala stavět v roce 1872, a to dvakrát větší než továrna původní.

Bělidlo a úpravná firmy Fr. Gerl v Hájích nad Jizerou byly postaveny roku 1884.¹⁷ Jak a za jakých obtíží byla postavena druhá česká přádelna, původně pod firmou Jos. V. Hybler, přádelna bavlny v Semilech, o tom chci vyprávět v následujících řádcích.¹⁸

V Semilech na Bělidlech, dnešním Riegrově náměstí, stálo před dávnou dobou v místech, kde se dnes nalézají naše ústřední kanceláře, pět malých dřevěných baráčků o jedné větší světnici s předsíní. V jednom takovém baráčku bydlel otec zakladatele firmy se svou manželkou a sedmi dětmi. Byl to Josef Hybler, narozený roku 1821, který provozoval živnost provaznickou,¹⁹ jež stěží dala obživu tak četné rodině. Psal se rok 1861, když byl jednoho večera u souseda založen oheň, který všechny dřevěné baráčky zničil až na jeden – Kanečkův.²⁰ Aby neštěstí bylo dovršeno, uhořeli při tomto požáru synové Václav a Štěpán,²¹ kteří se neodvážili jít za otcem, když vynášel z hořící půdy dceru Helenu. Zachránění Heleny se však neobešlo bez silných popálenin, které utrpěla ona i otec. Nebýt dobrých lidí, jistě by se takový krutý osud těžko snášel. Nezachránili nic, jenom to, co měli na sobě, a tak je přijal soused Pikora, vykázav jim kout ve své světnici, kde mohli alespoň složit hlavu. Na vzniklém spáleništi byl nejprve postaven „Ráj“, který postavil nějaký Hlaváč. Vedle něj pak začal stavět dědeček za silného přispění sousedů a lidí dobré vůle, kteří pomáhali, jak mohli. Tatínek jako dvanáctiletý chlapec musel již také při stavbě pomáhat.

¹⁴ Po znárodnění Kolora 10, po privatizaci rekonstruována firmou Beneš a Lát, slévárna a strojírna, a. s.

¹⁵ V areálu původní papírny, založené vrchností roku 1717, sídlila tiskárna bavlněných šátků firmy F. Schmitt, po konfiskaci a znárodnění kovoprůmysl (n. p. Rudý kovák, Technometra, dnes Charvát AXL, a. s.).

¹⁶ Jizerodolí, z něm. Iserthal, český Řeky, část obce Podmoklice s výrobními a obytnými objekty firmy F. Schmitt. Po smrti F. Schmitta (1816–1883) převzal firmu jeho zeť Konrad Blaschka. Po zestátnění začleněna do n. p. PBZ Semily, od r. 1958 ředitelství a závod 01 n. p. Kolora Semily, dnes Fabrika 1861, s. r. o.

¹⁷ Po znárodnění n. p. Kolora 08, v restituci návrat do rukou potomků původních vlastníků, rodině Gerlově.

¹⁸ Základní přehled sestavil regionální historik a učitel MIZERA, František. *Vývoj textilního průmyslu v hejtmanském semilském. Semily 1909.* 35 s. Z novějších prací srv. např. *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku.* Žehušice 2004. 263 s.

¹⁹ Také otec Josefa Hyblera (1821–1895) František (1783–1848) byl v Semilech provazníkem. Josefovou matkou byla druhá Františkova manželka Anna, rozená Millerová (SOA HK, SbM, č. 1162, fol. 66).

²⁰ Josef Hybler, Jan Kaneček, Antonín Strnad, Václav Hlaváč a Josef Jína vyhořeli v noci z 12. na 13. říjen 1861.

²¹ Podle semilské matriky zemřel čtrnáctiletý Štěpán Hybler 26. 10. 1861 v čp. 23 na těžké popáleniny, zatímco osmiletý Václav již v čp. 17 až o rok později, 24. 8. 1862, na vysílení (SOA HK, SbM, č. 5208, fol. 60v, 64).

Dolení náměstí kolem roku 1900. Uprostřed Pikorova kovárna čp. 23, na rohu náměstí hostinec „V ráji“ čp. 20, sousedící s domem Hyblerových. (SOkA Semily, fond F. Mizera)

Řemeslo ovšem nestačilo krýt všechna vydání, a proto dědeček nakupoval jako komisionář len pro nějakého Spitzera. Za tím účelem jezdil často na Moravu, a i do Rakous někdy zajel. Na cestách jej doprovázel jeho syn, pozdější zakladatel firmy. Ten, aby se naučil němčině, byl poslán na výměnu do Buchbergu. Po návratu se šel učit kupectví k Václavu Brožovi do Vysokého nad Jizerou,²² odkud se roku 1866 vrací jako vyučený do Semil.

V nově postaveném domě se nacházel kupecký krám, který měl tehdá pronajatý jakýsi Jelínek. Po návratu tatínka z Vysokého Jelínek obchodování zanechal a dědeček koupil veškeré zařízení krámu. Pro zboží se jelo do Prahy se 100 zlatými v kapse. Podle toho v krámě při otevření moc zboží nebylo. V obchodě pomáhala tatínkovi sestra Helena. Sestra Marie chodila do továrny firmy Schmitt, a dokonce sám dědeček tam byl nějaký čas zaměstnán jako provazník.

Tatínek se záhy oženil, poněvadž věno mělo vypomoci v tíživé situaci, a tak dne 10. února 1873 byl v Železném Brodě uzavřen sňatek s Marií Fišerovou, dcerou soukeníka ze Železného Brodu. Tato volba byla velice šťastná, o čemž se ještě zmíním na jiném místě.

Zakladatel firmy Josef Václav Hybler se narodil 24. září 1849 v Semilech, a jak již bylo uvedeno, pocházel z chudých rodičů. Celé své školní vzdělání získal na dvoutřídní obecné škole v Semilech. K tomuto vzdělání se družila částečná znalost němčiny, a to bylo vše, s čím vykročil do života.

²² Václav Brož (1839–1901) byl poprvé ženat s Františkou Kousalovou, jejíž matka Apolena byla dcerou semilského provazníka Františka Hyblera, po jejím úmrtí se oženil s její neteří Marií Hyblerovou, dcerou Františkova syna Josefa.

Hotel Slavia, první významnější stavba v Podmoklicích, vybudovaná Josefem V. Hyblerem. (SOkA Semily, SbF)

Původní budova, v které byl obchod umístěn, byla jednopatrová. Tatínek ji později rozšířil směrem k nynější lékárně, kde se dlouhý čas, ještě před její stavbou, stále říkalo „Na spáleništi“. Tatínek velmi rád stavěl. Zedník musel být v létě zaměstnán, i kdyby měl jen komín přestavět. Díky neúnavné pili rodičů se obchod dobře zavedl a tatínek se roku 1886 odhodlává postavit v Podmoklicích hotel Slavii. Roku 1894 kupuje od sedláka Františka Koblého pozemek pro postavení přádelny bavlny v Benešově u Semil, na takzvaných Hradištích.

Jak se tatínek rozhodl postavit přádelnu (1894)

Je tomu již hezká řada let, co jednoho krásného zimního odpoledne otevřel u nás v krámě dveře Jan Šírek z Podmošny.²³ Šírek měl hostinec, který mu však mnoho nevynášel, a proto se současně zabýval dohazovačstvím, jak se tenkrát říkalo. Poručil si oblíbenou sklenku alaše,²⁴ napil se, a aniž slova řekl, postavil se opodál pultu a pozoroval několik lidí, kteří právě v krámě nakupovali. Bylo na něm patrné, že má něco na srdci a že vyčkává odchodu přítomných. Poslední babička, která si dala za 8 krejcarů zasklít lucernu, se konečně vyšourala z krámu. Byl tudíž čistý vzduch a vhodná příležitost k navázání hovoru. Šírek dopil sklenku alaše, aby si dodal kuráže, a začal: „*Pane Hybler, měl bych pro vás něco, ale je to tajnost.*“ Bylo zřejmé, že i moje přítomnost mu není po chuti. Tatínek mu celé jednání ulehčil tím, že jej zavedl do malé písárničky, která sousedila s krámem. Co měl Jan, jak mu tatínek říkal, na srdci, jsem se hned nedověděl, ale usuzoval jsem z rozpálených tváří Šírka a ještě jedné větší sklenky alaše, kterou dostal zdarma, že se skutečně jedná o věc velké důležitosti.

Že se tato tajnost nedala dlouho držet, bylo jasné. Při jedné rozmluvě jsem zaslechl, jak tatínek vykládá mamince: „*Co se mi může stát? Když to nedopadne dobře, budu zase kupcem.*“ Podle toho jsem soudil, že se u nás něco děje, a druhého dne, když zase přišel Šírek, jsem byl doma a brzy jsem se dověděl, o co vlastně jde. Šírek byl vyslán Františkem Tulachem,²⁵ který zastával mistra v přádelně u Matoušů, s dotazem, zdali by tatínek nechtěl postavit přádelnu v Benešově. Vhodný pozemek že prý je nyní ke koupi. V kladném případě že je Tulach ochoten přádelnu zařídit a vést.

Toho času, jak již dříve podotknuto, stálo několik českých tkalcoven a jejich majitelé, hlavně Stanislav Hybler a Jan Jína, byli tatínkovi dobří přátelé. Scházivali se v malé útulné hospůdce u Postlů, kde se v ten čas skoro o jiném nemluvilo než o samé tkalcovně. Nebylo tedy divu, že tatínek při své podnikavosti zatoužil také po stavbě nějaké tkalcovny. Tyto okolnosti byly Tulachovi, mistrovi u firmy Matouš, známe a on sám se chtěl zase změnou místa domoci lepšího postavení. Bylo určeno osudem, aby byla obě přání splněna.

Se Šírkem pak ujednáno, že některý večer po ukončení práce v továrně přijde s Tulachem na další porady. Tři dny na to se objevil večer v krámě Šírek, což bylo smluveným znamením, že také přišel Tulach a že čeká venku. Byl proto ihned uveden zadním vchodem, nikoliv krámem, do obytného pokoje, kde byly záclony pečlivě staženy, aby tato návštěva nebyla prozrazena.

²³ Podmošna, místní název v Benešově u Semil, s přádelnou Františka Matouše.

²⁴ Alaš, jemný kmínový likér s fenyklem a anýzem, pojmenovaný podle německé vesnice Allasch u Rigy.

²⁵ František Tulach (1862–1934) byl synem mlynáře Josefa Tulacha z Košťálova čp. 87, jeho matka Anežka byla dcerou rolníka, pozdějšího továrníka Františka Matouše z Bystré n. J. čp. 58 (SOA HK, SbM, č. 4957, fol. 342).

„No tak, pane Tulach, vy myslíte, že bych měl postavit přádelnu,“ začal tatínek, „ale kde na to vzít tolik peněz?“ „Jen se podívejte na Matouše,“ odvětil Tulach. „Ten také začal s málem, a pak se to nemusí stavět tak velké, asi tak na dva tisíce vřeten.“ Tenkrát ovšem nebylo možné si uvědomit, zdali je dva tisíce vřeten moc nebo málo.

V prvé řadě musel být rozhovor zaveden na získání pozemků, protože usedlost, která se měla koupit, měla přijít do prodeje, a to nebylo mnoho času na rozmyšlení. Byla zde obava, aby pozemky nekoupil někdo jiný. Tohoto dne bylo pouze rukoudáním potvrzeno, že když se pozemek koupí, vstoupí Tulach jako ředitel do nově postavené přádelny.

Druhého dne ráno napsal tatínek dopis adresovaný Františku Kobrlemu v Benešově,²⁶ v kterém se jednalo o prodeji pozemků. Dopis musel být ihned doručen, a to se pamatuji, že byl krásný zimní den a pěkná sanice. Z obavy, aby nás někdo nepředěšel, dal tatínek zapřáhnout, věc, která u nás nebyla zvykem, protože se chodilo pěšky. Ale v tomto případě okolnosti vyžadovaly, aby dopis byl co nejdříve v rukou adresátových, a proto ta nezvyklá výjimka.

Jel jsem tenkrát se sestrou Marií a vezl nás kočí Mužíček, který se ovšem nesměl dozvědět, za jakým účelem do Benešova jedeme. A proto, když jsme přijížděli k cíli naší cesty, nenechal jsem zastavit, nýbrž jeli jsme ještě o kus dále a teprve pak jsme vystoupili. Já jsem se vrátil a po vyšlapané pěšině ve sněhu jsem mířil rovnou do stavení sedláka Koblého. Na prahu síně uvítal mne štěkotem huňatý pes. Za chvíli se pootevěřely dveře a v nich se objevila matka majitele usedlosti a vybídla mě, abych šel dál. Vstoupím tedy, ale v přítomí nemohl jsem ničeho rozeznat, oslněn jsa zvenku jasným svitem slunečním. Když si oči trochu tomu temnu navykly, zpozoroval jsem za stolem v rohu sedět a silně pokuřovat hospodářova otce. „Co nám nesete?“ pronesl úsečně a ne právě vlídně. Takové přivítání jsem mu však ihned odpustil, neboť člověk, kterému má přijít statek na buben, nebývá jistě v dobré náladě. Vytahuji psaní z kapsy a začínám: „Jsem Hybler ze Semil, mám doručit toto panu Kobrlovi a mám si také hned počkat na odpověď.“ „Jářku,“ praví stařík, „syn právě není doma, nechte však dopis tady, a jestliže je to něco důležitého, syn se u vás zítra zastaví, protože tak jako tak musí ráno do Semil.“ Pozdravil jsem a odešel zpět k saním.

Druhého dne vskutku František Koblle přišel. Byl zaveden do písárničky, kde se začalo jednat o koupi pozemku. Na Kobllovi bylo znát rozčilení, ale když během jednání zjistil, že se zajímáme jen o pozemky nacházející se pod okresní silnicí a nabízíme mu za ně sumu, která stačila k uspokojení jeho věřitelů, zřejmě se uklidnil. Byla to opravdu pro obě strany výhoda, pro něho, že jsme se zajímali pouze o pozemky pod silnicí, poněvadž tím zůstala Kobllovi větší část pozemků, na kterých mohl dále hospodařit. Pro nás pak byla výhoda v tom, že jsme získali pozemek s vodní silou.

Koblle, aby se mohl o prodeji poradit se svým otcem, vyžádal si nějaký čas na rozmyšlenou. Šírek musel být v tyto dny na stráži, protože se nevědělo, zůstalo-li jednání o koupi v tajnosti.

Byla obava, aby Matouš pozemky nepřeleplil a nekoupil. Opatrnost byla jistě na místě. Jednalo se tuším ještě asi dvakrát, načež byla koupě právoplatně uzavřena smlouvou ze dne 8. března 1894. Podle této smlouvy byl pozemek i s usedlostí koupen za 6 200 zlatých. Koupě vyvolala v Semilech a blízkém okolí různé dohady, zvláště když vešlo ve známost,

²⁶ Tento František Koblle se narodil r. 1860 v Benešově u S. čp. 57 (SOA HK, SbM, č. 5199, fol. 264).

že se jedná o postavení přádelny. Bylo mnoho pochybovačů, kteří prorokovali brzký konec podniku, který nebyl ještě ani postaven, ale také bylo dost těch, kteří měli radost z toho, že bude postaveno zase o jeden český podnik více.

Největší radost z koupě měla vdova po mlynáři z Kopaninského mlýna²⁷ Františka Kousalová. Mlýn však již nestál, neb před delší dobou vyhořel. Bylo to vlastně pouhé spáleniště, ke kterému náležely pozemky na levém břehu Jizery, a ty se musely za každou cenu koupit, neboť jinak nebylo pomyšlení na stavbu jezu. Toho si byla mlynářka plně vědoma a podle toho také jednala. Nejprve nechtěla o prodeji ani slyšet, a tu musel Šírek vykonat nejednu cestu do Roprachtic, kde mlynářka tou dobou bydlela, aby ji k odprodeji přiměl. Mlynářka konečně ustoupila a podle tržové smlouvy z 14. června 1894 je patrné, jak se tyto pozemky oproti Kobrlovým musely přeplatit. Zaplatilo se za ně 6 500 zlatých.

Splav měl být postaven na zakoupených pozemcích, ale ukázalo se, že by bylo výhodnější postavit jej níže, naproti mohutné skále, která by také dala vhodný stavební materiál. Skála a pozemky kolem náležely sedláku Vítovi z Čikvásek, který podle vzoru Kousalové nechtěl o jejich prodeji ani slyšet, a dokonce starou mlynářku ve své tvrdošíjnosti mnohem předčil. O dodatečné koupi těchto pozemků se zmíním na jiném místě, až budu popisovat stavbu jezu.

Jednoho odpoledne jsme se vypravili s tatínkem na Hradištata, abychom prošli novým panstvím. Bože, tady že má stát fabrika, myslím si v duchu. Všude samý sráz, les, skála, a po rovince ani památky. Hospodář nás provázel po hranicích pozemků. Mimo obytné stavení tam stála ještě stodola, a to v těch místech, kde dnes stojí naše stodola. Chlévy byly tam, kde se dnes nacházejí dřevníky. Mimo to v místech, kde dnes vede struha směrem k turbíně, byla postavena malá pazderna. Kolem stavení byla hojnost ovocných stromů a pěkná louka, sahající až k Jizeře.

Se stavbou se nemohlo začít dříve než na jaře. Bylo však tolik jiných starostí, z kterých šla až hlava kolem. Zaplacením pozemků byla skoro veškerá hotovost vyčerpána. V semilské záložně bylo na hotovosti 7 500 zl. a jenom za pozemek Kobrlovi se zaplatilo 6 200 zl., takže to vypadalo skoro tak, jako když tatínek začal obchodovat, ba ještě hůře. Tenkrát stačila malá hotovost na pořízení kramářství, zde však po vyčerpání hotovosti mělo být teprve budováno to, co stálo nejvíce peněz. Ovšem, byly zde reality, ale bylo nemyslitelné, že by se za ně mohl získat takový úvěr, který by stačil na uskutečnění zamýšleného podniku.

Po koupi pozemků chodil k nám Tulach na časté porady, které se protáhly dlouho do noci. Hlavní zájem byl o to, co jedno vřetenó vynese, neboť podle toho mělo být rozhodnuto, jak velká přádelna se postaví. Škoda, že se tyto propočty nezachovaly jako doklad toho, jak tenkrát bylo mylně kalkulováno. Slyším stále větu: „*To nám dá sklep.*“ Ale sklep nemohl dát nic, poněvadž přízi se kropením ve sklepe nemohlo dát více vlhkosti, než oč při předení vyschla. Převlhčení by bylo v rozporu s usancemi Pražské burzy pro obchod bavlněnou přízí. Čím více vřeten, tím větší výroba a lepší zisk a tím také větší možnost dostat se rychleji ze zoufalé finanční situace, což ovšem vábilo. Je opravdu velikým hrdinstvím odhodlat se bez sebemenšího odborného vzdělání a bez dostatečných prostředků ke stavbě vodního díla a přádelny na 10 000 vřeten.

²⁷ Šlo o „dolní“ mlýn čp. 32 v Bystré nad Jizerou, pod Babím.

Vlastní stavba vodního díla a přádelny (1894-1896)

Paní zima se rozloučila se světem a nastaly krásné jarní dny. Cesty pomalu vysychaly, takže konečně mohlo být započato se stavbou. Dělníci se začali hlásit do práce. Mezi prvními, kteří byli přijati, byli Koráb, Prokeš a Malý, všichni z Benešova. Přijímali se v neděli v krámě, kam po kostele pravidelně chodili na kalíšek anýzky, aby při ní zapomněli na ty světské trampoty. V pondělí ráno měli být na Hradištech, kde se započalo s kácením stromů. Pily a sekyry si však museli vzít svoje. To znamenalo být také v ten čas již na místě.

Za krásného jitra o páté hodině ranní jsme vyšli s tatínkem ze Semil. Pracovní doba byla tehdy dvanáctihodinová, a to od šesti ráno do šesti večer. Všichni tři přijatí dělníci již na nás na silnici čekali.

Kde tovární budova bude stát, se ještě nevědělo, jisté však bylo, že nejprve musí být upravena cesta, po které by se stavební materiál mohl dopravovat. V těch místech, kudy dnes vede silnice k továrně, se začal kácet les. Slabého dříví bylo potřeba na násady k lopatám a k různému náradí, silnějšího dřeva se použilo k stavbě střech, aby se pod nimi ukryly suché cihly před pálením.

Během prvního týdne se přibrali další dělníci, a to v první řadě Dejmek a Kousal. Tito dva začali s ruční výrobou cihel, a sice v místech pod nynějšími dělnickými byty čp. 177-178, kde ještě dnes je patrný důl v louce po vybrané hlíně. Za léto se vyrobilo asi 200 000 cihel, které byly srovnány do dvou pecí. Jaké to bylo pro nás divadlo, když se cihly do pece navážely, a přímo slavnostní akt, když v peci bylo zapáleno! Pece jsme zapalovali na podzim a cihly v nich zůstaly až do stavby továrny.

Vypálení dopadlo dost dobře. Měli jsme druhy, jaké kdo chtěl. V okolí topeniště byly tvrdé, tak zvané železné, ale většina cihel byla měkkých, s kterými se muselo dost šetrně zacházet. Vzdor všemu však to byla velká výhoda a úspora, mít cihly na místě. V prvních dnech bylo zaměstnáno asi čtrnáct lidí, nad kterými musel být ovšem dozor. Střídal jsem se v něm s tatínkem.

Plány pro stavbu vodního díla a přádelny vypracoval stavitel Petr Kramář,²⁸ otec Dr. Karla Kramáře. Budova přádelny byla projektována na 10 000 vřeten a žádost o postavení vodního díla a továrny byla podána dne 27. července 1894. Bylo rozhodnuto, že nejprve bude postaven jez a náhon a příštím rokem bude započato se stavbou továrny. Konali jsme tudíž horečné přípravy k stavbě vodního díla. Sváženo dříví na stavbu jímky, kterou se musela polovice Jizery zahradit, aby bylo možno započít s vyhlubováním dna a kladením základů budoucího splavu. Tato práce nebyla lehká a zatloukání vodních kůlů, tak zvaných pilot, se dělo beranem.

²⁸ Petr Kramář (1834-1907), stavitel ve Vysokém a v letech 1877-1907 v Semilech čp. 111. Vyprojektoval a postavil řadu továren, škol i soukromých domů, v Semilech zřídil kruhovou cihelnu.

Při této příležitosti vzpomínám všech těch, kteří po pás ve vodě a za zpěvu písniček, nad kterými by se i starý dragoun červenal, pracovali dvanáct hodin denně. Mzda za tento výkon obnášela 9 krejcarů na hodinu. Protože splav musel být před zimou hotov a doba již značně pokročila, přibral se značný počet nových dělníků. Současně byla postavena kantýna, to je dřevěná bouda, kterou měl pronajatou hostinský František Bachtík z Benešova.²⁹

V kantýně bylo živo, hlavně v sobotu o výplatě. K dozoru nad stavbou vyslal stavitel Kramář svého políra Josefa Kosaře.³⁰ Tak, a nyní šlo již opravdu do tuhého. Tiché břehy Jizery obživly, bublání tekoucí vody bylo přerušováno ranami dopadajícího beranu, údery krumpáčů a skřípotem kortoučů. Občas se ozvala také ohlušující střelná rána. Bylo totiž nutno vystřílet skálu v místech za jalovými stavidly, a tak celé koleno struhy je vlastně vytesáno ve skále. Velkou starost dalo shánění dubových trámů a fošen na stavidla. Vše muselo být předem připraveno, aby stavba vodního díla nikde nevážla.

Bylo mi tenkrát devatenáct let. Chodil jsem do Benešova den co den a připadl mi úkol dohlížet na pracující dělníky, aby nezahléleli. Snídani jsem si nosil s sebou a na oběd jsme chodili s Kosařem do statku ke Kobrlům. V kantýně se totiž nevařilo, dostala se tam pouze uzenka a pití. K obědu jsme měli velmi často ryby, a to tak často, že se nám přejedly a prosili jsme paní Kobrlovou o změnu jídelního lístku. Z toho je patrné, co bývalo dříve v Jizeře ryb. V té době nebylo vzácností mít v haltyři³¹ až šedesát pstruhů, z nichž mnoho bylo přes 2 kg těžkých.

Přípravné práce k přehrazení Jizery si vyžádaly dost dlouhou dobu, takže se stavbou jezu bylo započato až v září 1894, po sv. Václavu. Splav byl postaven z kamene na maltu z hydraulického vápna, které bylo dováženo až z Podolí u Prahy, protože vápenice v blízkém okolí nebyly a ty, které stály, vyráběly vápno podřadnější jakosti. Vlastní stavba pokračovala poměrně rychle, poněvadž kámen byl takřka na místě a krásně se lámal v samé veliké kusy. Zde musím vzpomenout dělníka Josefa Škrlíka³² z Rybnic. Byl střední silné postavy a o jeho síle věděl kdekdo. Povahou byl dobrák, který se dal na všechno nachytat. „Škrlíku, vsaďme se, že neuvezeš tento balvan zedníkům do základů?“ pravil k němu Dejmek. Škrlík se na kámen podíval a k všeobecnému překvapení prohlásil, že se sází o 5 litrů piva. Kámen, který měl snad přes 200 kg, byl navalen na zvlášť silný trakař, kterému říkali trapič. Škrlík se opásal kšandou, naplil si hlučně na ruce, zvedl trakař i s kamenem. Na krku a rukou mu naběhly žíly, nohy se mu třásly a klesaly do kolen, ale Škrlík nepovolil a za velikého jásotu dopravil kámen po lešení až na místo určení. S pýchou se na všechny podíval a pronesl: „Tak jsem to vyhrál.“ Za tento mimořádný výkon dostal od tatínka ještě deset uzenek.

Jak jsem se již dříve zmínil, nejvhodnějším místem pro postavení jezu je místo naproti skále, to je tam, kde dnes skutečně splav stojí. Avšak jeho postavení právě na tomto místě se neobešlo bez nesnází, spočívajících v tom, že sedlák Vít nechtěl o prodeji těchto pozemků

²⁹ Hostinský František Bachtík zemřel 5. 2. 1920 v 67 letech (SOA HK, SbM, č. 7952, fol. 186).

³⁰ Josef Kosař (1844–1920), stavbyvedoucí v Semilech, mj. nového chrámu sv. Petra a Pavla.

³¹ Zde míněna jímka nebo nádržka s protékající vodou, určená k uchovávaní pochytaných živých ryb.

³² Autor jej píše jako Škrdlík.

ani slyšet. Rozhodli jsme se však stavbu v těchto místech uskutečnit bez ohledu na to, zda nám Vít pozemky později prodá, nebo ne. Vzdor všem jeho protestům se ve stavbě rychle pokračovalo, a ještě dnes v duchu vidím slabého sedláčka, jak stojí na skále a vysokým hláskem nadává: „*Počkejte, vy pacholci, tohle vám přijde draho!*“ To byla ovšem voda na mlýn pracujících dělníků, kterým každý takový výstup sloužil k pobavení a kteří vždy huronským řevem umlčeli jeho slabý hlásek. Když viděl marnost svého odporu, dal si konečně říci a skálu i pozemek nám dne 8. listopadu 1894 za 360 zlatých prodal. Tím bylo vše zapomenuto a až do jeho smrti jsme s ním byli v dobrých sousedských stycích. Touto koupí pak všechny pozemky na levém břehu Jizery od Kopaninského mlýna až po splav patřily nám.

Stavba první polovice jezu rychle pokračovala a mezitím jsme konali přípravy k postavení druhé jímky. Ta byla obtížnější než práce při stavbě jímky první, poněvadž musela být tak vysoká, aby se voda mohla převést přes již postavenou část jezu. Nebylo to tak jednoduché, jak by se na první pohled zdálo. S nastávajícím podzimem přibývalo také vody v Jizeře a byly chvíle, kdy se zdálo, že se voda přehoupne přes jímku a tím všechnu naši dosavadní práci zničí. S pomocí boží byla však postavena i druhá polovina jezu. Hlavní jizba³³ se pak dokončovala v listopadu za značných mrazů, takže voda do malty se musela ohřívat nad ohněm. Kus perné práce jsme tedy měli za sebou.

S přicházející zimou nemohly být ruce složeny do klína, neboť bylo nutno připravit se na stavbu továrny. Svážel se stavební materiál, lámal kámen, kupovalo se dříví, ale hlavně jsme sháněli peníze. Stavbou jezu byl obchod v Semilech finančně vyčerpán, protože se z něho braly všechny peníze na výplaty dělníkům a na nákup stavebního materiálu. Byla to křížová cesta, když se tatínek obracel k příbuzným s prosbou o zápůjčku. Banky tehdy neměly pochopení pro podporu českého průmyslu, a tak byl podnikatel odkázán na místní záložny, které tehdy také nevládly velkým kapitálem, a když se zápůjčka uskutečnila, musela být podepsána několika ručiteli.

První cesta za tím účelem byla podniknuta do Železného Brodu k dědečkovi Fišerovi. Od něho tatínek nějaké peníze získal, ale moc to nebylo. Pak se vydal do Vysokého k Brožovům a i tam mu byl nějaký obnos zapůjčen. Byl to tvrdý boj, ale nedalo se nic dělat, protože kdo se dá na vojnu, musí bojovat. V zimním období se konaly časté porady s Tulachem a stavitel Kramářem o tom, na kterém místě by bylo nejvýhodnější továrnu postavit. Ani jsme se nenadáli, a jaro bylo tady a s ním současně nové starosti. Ačkoliv se se stavbou začalo dost brzo, vyžádala si hodně času úprava terénu. Když dnes myslím na to, že od silnice až k Jizeře byl jeden svah a po rovině ani památky, je zřejmé, co materiálu se muselo přemísť. Stavbu jsme prováděli ve vlastní režii.

Jaký je to rozdíl oproti dnešku, jen v dopravních prostředcích. Vše se muselo dopravovat koňmo. Po nějakém nákladním autu nebylo tehdy ani potuchy. Nejsilnější pár koní dopravil na místo 500 kusů cihel a dojel třikrát za den. Po úpravě terénu se přikročilo ke kopání základů. Podélné základy byly bez překážek vykopány a také vyzděny. Horší to bylo se základy pod silnicí. Ty musely být značně hluboké a na neštěstí se ukázalo, že terén je silně svážlivý a že vysoká vrstva hlíny musí být stále podepírána. Jak jsme byli nešťastní, když přes den vykopané základy byly ráno zasypány. Z toho důvodu jsme

³³ Jizbou míněna zaklenutá prostora mezi dvěma hlavními pilíři.

od zakládání hlavní zdi prozatím upustili a co nejrychleji jsme se dali do stavění příčky. Přestože se na ní pracovalo rychle, a to od světla do šera, nezabránili jsme tomu, aby se trochu nenaklonila. Když se dnes postavíme v rovnárně směrem k oknům a hledíme po příčce, je toto naklonění zvláště ve spodní části jasně patrné. Proto také byla tato příčka postavena přes jeden metr šíře, aby zatížení bylo co největší. Tímto opatřením se svázení poněkud zastavilo, takže mohlo být, ovšem stále ještě za značných obtíží, přikročeno k stavbě hlavní zdi pod silnicí. Po zdolání těchto těžkostí pokračovala pak stavba obvyklým tempem kupředu.

Původní návrh stavitele Kramáře byl na budovu, v které se nacházely jen pracovní sály a schodiště v rohu hlavní budovy. Projekt byl o jedno poschodí vyšší, než byla továrna skutečně postavena. Bylo by to řešení dost ideální, ale muselo by se ihned pomýšlet na stavbu kancelářů, bytů pro mistry a dílen potřebných k provozu. Hlavní nevýhoda tohoto projektu však byla ta, že se v něm nepamatovalo na průjezd. Z finančních důvodů bylo od tohoto projektu upuštěno a vše bylo postaveno pod jednu střechu.

Původní plány projektu jsou zachovány. V zimě jsme dostali stavbu pod střechu, ovšemže neomítnutou a bez oken, tedy jen hrubé zdivo. Okenní otvory jsme zašalovali prkny z důvodu, aby snad vítr nezvedl střechu, ale hlavně proto, že se v zimě prováděla montáž sloupů a nosičů. Sloupy byly lité a nesly nosiče, mezi které byly vsunuty trámy, na kterých spočívala podlaha. Zespoda byly trámy ošalovány a omítnuty, což tvořilo strop sálu. Byla to na tu dobu již modernější konstrukce, neboť všechny dosud postavené tkalcovny měly sloupy i trámův dřevěné.

Vzpomínám si, jak jsem v zimě každého rána šlapal do Benešova na dohled. Přízemní místnosti měly být ohnivzdorné, a proto byly celé zaklenuty. Klenulo se tak zvanými tříslůvkami, to je cihlami, které byly porézní. Té poréznosti se docílilo tím, že se do hlíny, z které byly vyrobeny, přidávalo tříslu, které při vypalování shořelo.³⁴ Tyto cihly byly velmi lehké a pro klenbu se dobře hodily.

Tatínek trpěl revmatismem, a právě tuto zimu ho tento neduh sužoval více než kdy před tím. Ležel jako lazar a každé ráno mi před odchodem do Benešova nařizoval, co a jak. Když jsem se pak večer vrátil, musel jsem dát podrobný referát o tom, jak stavba pokročila. Musím se přiznat, že skoro každý večer jsem se vracíval se strachem při pomýšlení, že mu musím říci pravdu o tom, jak jsou zedníci daleko. Tu se obyčejně zlobil a huboval na to, že chlapi nic nedělají a že je málo proháním. Ale upřímně řečeno, ono se to staví v myšlenkách, „na dištanc“, mnohem pohodlněji a rychleji, než je tomu ve skutečnosti. Za celý den důkladně promrzlý jsem čekal alespoň večer malou odměnu v podobě nějakého slova uznání, ale čekal jsem marně. Použil jsem proto malého úskoku a každý den jsem podával referát uspokojující. A protože jsem cítil, že při těchto mých okrášlených zprávách revmatismu jako by ubývalo, nedělal jsem si z této malé lsti žádné výčitky. A když se tatínek uzdravil a přišel se do továrny podívat, tak si vše jen pochvaloval. Musím zde podotknout, že z úsporných důvodů Kosař při zimních pracích nebyl přítomen a je přirozené, že jsem byl hrdý na to, že za mého dozoru, to je za dozoru dvacetiletého kupeckého mládence, se dohotovila celá

³⁴ K odlehčení se kromě třísla používaly např. piliny, sláma, hobliny, rašelina, uhelný mour apod. Tyto cihly byly až o polovinu lehčí než obyčejné.

*Továrník Václav Hybler na snímku kolem roku 1903.
(SOkA Semily, SbF)*

klenba. A že byla postavena dobře, o tom se zmíním na jiném místě. Byly to všechno nové věci, které mě velice zajímaly.

Jaký to byl tenkrát úchvatný pohled na smontované sloupky a nosiče, dokud mezi ně nebyly vsunuty trámy! A bylo mi tehdy také hračkou procházet se po takovém nosiči ve výšce druhého patra. Dnes by to již ovšem nešlo.

V této zimě musel být ještě vykonán kus velmi obtížné práce. Jak jsem se již předem zmínil, byl při stavbě boční zdi pod silnicí zjištěn svážlivý terén, a bylo tudíž namístě, že se se stavbou odpadové struhy čekalo až na zimu, kdy byla země zmrzlá. Když se tak stalo, provedla se vykopávka odpadové struhy a začalo se se základy pro zeď. Základy této zdi se nacházely v bezprostřední blízkosti již postavené tovární budovy, ale v hloubce asi patnácti metrů. Byla tudíž obava, aby se země při kopání neselsula a neohrozila tím zadní část postavené budovy. Jaká to byla práce při třeskutém mrazu a krátkých dnech, to si může každý snadno domyslet. Po celý den plápolal oheň, na kterém se ohřívala voda do malty a ke kterému přicházeli zedníci i podavači, když jim lezla zima za nehty. V krátkých dnech sloužil ohníček také jako osvětlení. Pracovalo se od časného rána do sedmi hodin večer. Ačkoliv jsme byli s tatínkem dobře oblečení, nebylo možno při dozoru zimou vydržet, a proto jsme museli občas vlézt do „fusaku“ čili nánožníku. Jaké zimy jsme v té době zakusili, na to se nechce ani vzpomínat.

Práce a vyjednávání bylo stále dost. Byla zadána práce truhlářská, a to hlavně Menšíkovi z Podolí. Při tom se dobře uplatnil obchod v Semilech, z kterého se dodávalo řemeslníkům potřebné zboží, a tím se docílila značná úspora.

Vypůjčené peníze se brzy rozkutálely a bylo nutno hledat nový úvěr. Muselo se sáhnout k poslední rezervě – k realitám. Byl hledán laciný úvěr, a tím byly takzvané sirotčí peníze. Tyto peníze se půjčovaly na prvé místo hypotéky, a jelikož reality nebyly ještě zatížené, byl tento druh úvěru možný. Byla učiněna výpůjčka na dům č. 17 a 16 a na Slavii. A že nám bylo tenkrát opravdu zle, dosvědčuje okolnost, že u Občanské záložny v Semilech byla hypotekárně zatížena i stodola. Knihovní zatížení bylo následující: Na obytných domech 16 a 17 v Semilech 15 000 zl., na dům čp. 385 a stodolu 6 000 zl., na dům čp. 156 (Slavie) 31 397 zl., celkem 52 397 zl. Obnos to byl na tehdejší dobu značný.

Koupě spřádacích strojů a vnitřního zařízení přádelny (1896–1897)

Konečně byla budova přádelny postavena, a bylo proto nutno pomýšlet na koupi strojního zařízení. Nejprve byla objednána u Tanvaldské slévárny³⁵ Girardova turbína pro množství vody 3,14 m³, při spádu 4 m. Turbína stála 7 523,17 zlatých, a jak z účtu patrně, byla koupena na tři splátky, z nichž poslední končila 24. dubna 1897.

Hlavní věci ovšem byly přádací stroje,³⁶ ale jaké to byly závažné obnosy za každý nový anglický stroj, zvláště když kapsa byla prázdná! Avšak když je nouze největší, pomoc boží nejbližší, a toto pořekadlo platilo i v našem případě. Strýc Svárovský, který byl v Jizerodolích „krepelmeisterem“,³⁷ přišel jednoho dne se zprávou, že firma Schmitt bude vyměňovat staré stroje za nové a staré že prodá za cenu starého železa. To byla ovšem voda na náš mlýn. Tatínek se hned vydal do Jizerodolí, aby o koupi potřebných strojů promluvil s panem ředitelem Hermannem, vážným to pánem, který nedovedl ani slovo česky. Škoda, že nemohl být tento rozhovor zachycen na gramofonovou desku. Tatínek němčinu přece tolik neovládal, a hlavně technické výrazy a pojmenování strojů mu byly španělskou vesnicí.

Hlavní však bylo, že pan ředitel byl ochoten svému konkurentu stroje prodat. Domníval se patrně, že prosperita přádelny se stroji, které oni pro stáří vyhazují, nemůže být žádná a že podnik takto strojově vybavený co nejrychleji zkrachuje. Rozhodně však mnoho strachu z nové konkurence neměl.

Tenkrát byly zakoupeny dva páry starých Rietrových selfaktorů (samopředů) po 620 vřetenech, 11 strojů mykacích, 1 stroj protahovací, 2 prostřední, 1 hrubý a 3 jemné flyery.³⁸

Čistírnu tehdy nevyměňovali, a proto musela být koupena nová, a to od firmy Asa Lees.³⁹ Zde byly platební podmínky docela jiné, a sice třetina při objednání, třetina při dodání a třetina po montáži. Neměli jsme jiného vyhnutí, než je přijmout. O strojní zařízení bylo tedy postaráno. Nyní bylo také jasné, kolik těch strojů bude a kam se umístí, a proto se mohla zadat potřebná transmise k těmto strojům. Transmise byla koupena od Tanvaldské strojírny.

³⁵ Tanvaldská slévárna a strojírna byla součástí c. k. privil. Tanvaldské přádelny bavlny, založené Johannem Mayerem.

³⁶ Autor většinou používá termín „přadecí stroj“, který nahrazujeme běžnějším „přádací“ či „přádelní“. Srv. *Technický průvodce pro inženýra a stavitele*. Praha 1899, s. 55 an.

³⁷ *Krepelmeister* (něm.) – mistr v oddělení s mykacími stroji. Jindřich Svárovský (1847–1927) byl manželem sestry Josefa V. Hyblera Heleny.

³⁸ Flyer – předpřádací čili přástovací stroj, zakrucující prameny vláken, čímž vzniká přást.

³⁹ Asa Lees & Co. Ltd, továrna textilních strojů v Oldhamu, Lancashire.

Psal se rok 1896, v kterém měla být nová přádelna uvedena do chodu, ale nebyla to malá práce, která měla být ještě vykonána. Brzy zjara se začalo s omítáním budovy, s kladením podlah a zasazováním oken a dveří. Zde musím vzpomenout smrtelného úrazu, který se přihodil zedníkovi Bělonohovi. Při omítání druhého patra si tento nešťastník stoupl na okraj prkna, které se s ním převáhlo. Stalo se to již po ukončení práce, když si bral kabát, který měl pověšený na trámu lešení.⁴⁰

Při stavbě továrny byly zaměstnané také ženy. Dnes by se pro takovou namáhavou práci jistě daly těžko získat, ale tenkrát nosily v putnách vápno na lešení, na které vystupovaly po žebříku. Jedna z nich, jménem Ježková, se dožila dlouhého věku a zemřela asi před dvěma lety v benešovském chudobinci.⁴¹

Stavba nebyla ještě ani zdaleka dohotovena, když nás firma Schmitt dopisem vybídla, abychom si zakoupené stroje odvezli. Tím nám vznikla nová starost s umístěním strojů. Dopadlo to tak, že jsme stroje složili, jak se právě dalo. Do stodoly, na dvůr, pod kolnu obytného domu čp. 17-18 v Semilech a velkou část na půdu. Tu však vznikla obava, aby dřevěné trámy nepovolily a vše se nezřítilo. Při této příležitosti nesmím zapomenout na příhodu, která se při odvážení strojů stala.

Při obchodě v Semilech jsme měli zavedený prodej lihovin a stáčeného piva. Stáčení prováděl Jiří Kudrna, který také bedny piva rozvážel menším konzumentům, ke kterým patřili i mistři firmy Schmitt. Pivo rozvážel na malém vozíku, taženém psem Tygrem. Protože se u nás šetřilo vším, i časem, bylo Kudrnovi nakázáno, aby až pojedje do Jizerodolí s pivem, vzal zpátky některé ze zakoupených strojů. Výjev, který se udál před bránou firmy Schmitt, když žádal vrátného o vydání strojů, popíšu podle jeho pozdějšího vyprávění. Vrátný, když viděl vozík s psem, kroutil nad tím dlouho hlavou, ale konečně šel do tovární kanceláře oznámit, že Hyblerovi si přijeli pro stroje, a ovšemže nezapomněl podotknouti, s jakým spřežením. Několik úředníků se šlo přesvědčiti, zda vrátný mluví pravdu, a pak za velkého smíchu šli panu řediteli oznámit, oč jde. Kudrna zatím čekal trpělivě na dvoře, až jeden z úředníků mu přišel říci, že na takový vozík mu nemohou stroje vydat. Kudrna však trval na svém, že musí na každý způsob něco domů přivézt. Po dlouhém vyjednávání mu pak naložili bedničku drobných strojových částí a šroubů.

Tak byly přivezeny první součástky strojů pro nastávající přádelnu. Tato příhoda nezůstala utajena a často k všeobecnému veselí vypravována. K cti strýce Svárovského musím zde podotknout, že při demontáži strojů dbal na to, aby se nepoškodily a aby se nic neztratilo. Bylo velikou nevýhodou, že stroje nemohly být odvezeny přímo do továrny, neboť nevhodným uskladněním značně trpěly, hlavně kremplové potahy, a pak zde byla práce s dvojím nakládáním a skládáním.

Postavená továrna byla jedna budova s přistavěným domkem pro turbínu. Hlavní vchod do továrny byl ze silnice a celý objekt nebyl ani oplocen. V přízemku budovy měla být umístěna mísírna, čistírna a sklep pro přízi. V prvním poschodí měly být stroje spřádací, kdežto druhé poschodí bylo vyhrazeno stojům předpřádacím. Druhé poschodí bylo v úrovni

⁴⁰ Po pádu z lešení při stavbě zemřel 14. září 1894 František Nesvadba, zedník v Benešově čp. 62 (SOA HK, SbM, č. 9884, fol. 167).

⁴¹ Zřejmě Marie Ježková, která zemřela r. 1935 v Benešově u S. ve věku 84 let (SOA HK, SbM, č. 9883, fol. 188).

silnice, takže se do továrny chodilo opačně, horem. V průčelí u silnice byly v přízemí sklepy. V prvním patře pak dílna truhlářská a válečkárna. Kanceláře, motárna a skladiště nacházely se v patře druhém. Mistr Pulak bydlel v patře třetím, které bylo postaveno výhradně pro byty a převyšovalo tovární budovu. Ostatně nejlépe to ukáže fotografie.⁴²

František Kobrle, od kterého byly pozemky koupeny, stavěl současně s továrnou nový obytný dům a stodolu, které dodnes stojí naproti vile. Do statku, v kterém dříve bydlel a který koupil přešel do našeho majetku, se nastěhoval hlídač Ježek. Chlív, nynější dřevníky naproti čp. 3 a 57, byl přeměněn na kovárnu, svatyni to kováře Suchardy.

V té době dochází k dohotovení náhonu, který při stavbě splavu nebyl dokončen. Náhon z jedné strany tvoří hráz z navezené a udusané hlíny. Materiál pro tuto hráz byl vzat takový, který byl právě po ruce, a výsledek toho se ukázal hned po prvním naplnění náhonu vodou. Hráz protékala na některých místech tak silným proudem, že hrozilo, že bude protržena. Bylo to trpké zklamání, když se musela voda z náhonu vypustit a započato s ucpáváním děr a navážením nového vhodnějšího materiálu. Hlínu pro tento účel jsme vozili z lomu. Při opětovném napuštění náhonu se voda tak zakalila, že v Semilech lidé nad tím kroutili hlavami, neboť si nedovedli při normálním stavu vody v Jizeře tento zvláštní úkaz vysvětlit. Jedině tatínek věděl, co je toho příčinou, a proto dal zapřáhnout a přijel do Benešova. Kůň, s kterým tehdy přijel, se jmenoval Frýda. Byl to vyřazený vojenský kůň nějakého ušlechtilého anglického plemene, hnědé barvy a vysokých nohou.

Ale jak to bylo vytrvalé zvíře! Odtáhl toho pomalu tolik, co pár koní, a vedle toho obstarával osobní dopravu kočárem. Všem lidem dával pokoj, jedině mne a Kosaře nemohl ani vidět a měl-li příležitost, hned se na nás hnal a ohrožoval nás svými velkými žlutými zuby. Jednou se stalo, že stál u kovárny nepřivázan, a jak mě spatřil, pustil se za mnou. Měl jsem jen tak tak čas, abych utekl do továrny. Tuto jeho zášť k nám si nemohu vysvětlit jiným způsobem než tak, že se chudák asi domníval, že my jsme tou pravou příčinou jeho celodenního dření. Sloužil nám do roztrhání těla, až do svého pozdního věku. Byl již tak stár, že když večer ulehl, nemohl druhého dne ráno bez cizí pomoci vstát. Strach před touto nemohoucností ho doháněl k tomu, že si po řadu dnů a nocí nelehl a podřimoval jen tak ve stoje.

Jednoho dne bylo hlášeno, že je na dráze turbína z Tanvaldu. Byl jsem na ni velmi zvědav a nemálo jsem se podívoval tomu, že takové neforemné kusy litiny mohou táhnout celou továrnu. Turbína byla s urychlením a pod dozorem montéra Kochánka postavena, a tak jsem se v létě roku 1896 dočkal onoho památného okamžiku, okamžiku prvního pohybu v továrně. Jak to na mne působilo, když jsem vstoupil do průjezdu a slyšel vzdálené hučení točící se turbíny. Byl to okamžik, na který se nezapomíná. V turbíně jsem se pak dlouho díval na ozubená kola, která proto, že byla obě železná, hlučně do sebe zapadala. Hlavní zázrak byl však pod vodou. Vše to na mne působilo tajemným dojmem. Nyní bylo vše hned veselejší. Již zde nebylo takové hrobové ticho, kdy dříve v prázdných sálech každý krok doprovázela ozvěna.

Nastaly rušné dny. Do továrny se počaly vozit stroje koupené v Jizerodolí a započalo se s montáží transmise, dodané Tanvaldskou strojárnou.

⁴² Tato fotografie se bohužel v rodinném archivu nedochovala.

V tu dobu byl František Tulach ještě zaměstnán u firmy Matouš, protože jeho výpovědní doba dosud nevypršela. Bylo proto nutno pro sestavování a umísťování strojů přijmout někoho jiného. Tím někým byl mistr Pokorný, ale jeho výkon Tulacha naprosto neuspokojoval, protože Pokorný byl na mistra příliš vypasený, těžko se ohýbal a měl stále kolem sebe celý štáb pomahačů. Po ukončení práce u Matoušů přicházel Tulach a pomáhal s montáží. Když však jednoho krásného dne přišel a skoro žádnou práci od Pokorného nenašel, doporučil nám jeho propuštění.

Bylo přirozené, že Tulach již neměl u Matoušů takový zájem o práci jako dříve, a proto požádal Matouše, aby netrval na dodržení výpovědní lhůty a propustil ho. To se neobešlo bez výměny ostrých slov, neboť Matouš, který byl Tulachovým strýcem, vyslal jej před postavením své přádelny do Švýcar k firmě Rieter na praxi, kde si měl osvojit všechny přádlácké vědomosti. Tenkrát ještě žádných přádláckých škol nebylo a jedině tímto způsobem se mistři vyškolovali. Tulach tedy byl Matoušem s velkým rámussem propuštěn a nastoupil u nás definitivně 10. září 1896 jako vrchní mistr. Obapolná smlouva byla vyhotovena a podepsána dne 19. ledna 1897. Roční služné obnášelo 1 600 zlatých.

V ten čas dodala firma Fiedler koupené dynamo pro osvětlování, a proto se započalo s montáží elektrického vedení. Dynamo bylo umístěno v lanovém kanále v prvním poschodí.

Podle toho, jak jsem se o stavbě továrny rozepsal, by se zdálo, že bylo na všechno dost peněz. Peněz však nebylo. V první řadě musel stále vypomáhat semilský obchod. Dále nám vypomohl vysoký lékárník Tomíček, který nám půjčil na hotovosti 20 tisíc zlatých. Byl to jediný člověk, který neměl o peníze strach, kdežto všem příbuzným, od kterých jsme dosud peníze měli vypůjčeny, museli jsme je splatit i s úroky. Avšak i peníze Tomíčkovy se brzy rozkutálely a finanční bída se dělala dál. Nejprve z nich byly zaplaceny stroje od firmy Asa Lees.

Montáž strojů, ke cti a chvále Františka Tulacha, rychle postupovala a též nové anglické stroje byly jím postaveny. Zatím co Tulach montoval stroje, bylo s Tanvaldskou strojírnou, která vlastnila též přádelnu, ujednáno, že tam budu přijat na praxi, abych se obeznámil s administrativním vedením. Vydal jsem se tedy na cestu. Do Tanvaldu jsem přijel ráno a po představení panu řediteli jsem byl přidělen k jednomu úředníkovi, který mě měl do všeho zasvětit. Celá praxe trvala týden, v kterém jsem se hlavně naučil přepočítávat kilogramy na libry, v kterých se tehdy účtovala příze. Na tomto místě chci předestlat, že jsem absolvoval nižší reálné gymnázium v Novém Bydžově, jeden rok soukromé obchodní školy u Skřivana v Praze a půl roku Weissovy soukromé německé obchodní školy ve Vídni. Více toho nebylo. Muselo to však stačit. Musím se přiznat, že jsem si někdy nevěděl rady, zvláště při objednávání anglických strojů. Názvy strojů a jejich pravopis mne často přiváděly do rozpaků. Škoda, že na začátku nebyla zavedena kopírovací kniha. Jak rád bych dnes viděl onen dopis pro firmu Asa Lees. Kopírka byla zavedena, teprve když se začala prodávat příze. Tato kopírka je uložena v muzeu firmy v Semilech.⁴³

U firmy Matouš byl v ten čas zaměstnán jako účetní Vilém Kremlička, který se často scházel s Tulachem. Jednou se Tulach zmínil, že by Kremlička rád do firmy vstoupil jako společník. Nevím, byl-li to nápad Kremličkův nebo Tulachův, který když viděl stále ty finanční

⁴³ Kopírkou se zde rozumí propisovací kniha, v níž zůstávají kopie odeslaných dopisů; muzeem míněn podnikový archiv firmy Hybler.

Vilém Kremlička, pozdější továrník v Lázních Bělohradu, se svou chotí Hermínou rozenou Dixovou ze Semil, v roce 1888. (RA Hyblerových)

potíže, snad sám chtěl dát tuto kompanii dohromady. Byl to lákavý návrh, neboť jsme věděli, že Kremlička je velmi dobrým úředníkem, a bylo by pro nás velikým ulehčením, kdyby zde byl někdo, kdo by řídil nákup bavlny a prodej příze, protože tyto věci nám tehdy ještě byly španělskou vesnicí. Snad by mohl Kremlička také nějaký větší obnos jako společník přinést do závodu. Napsali jsme mu proto a tím navázali jednání o této věci. Také první bavlnu za nás Kremlička koupil, což nám bylo vítané z toho důvodu, že jsme ani nevěděli, na kterou firmu bychom se měli obrátit.

Zdalo se, že jednání s Kremličkou povede k cíli, ale když přinesl vypracovanou společenskou smlouvu, bylo hned jasné, že z toho nic nebude. Podepsat takovou smlouvu by znamenalo uvázat si na krk ještě větší břemeno, než jakým byly všechny dluhy, které jsme měli. On by se stal pánem firmy a my bychom zůstali nádeníky. Rozešli jsme se s ním v nevoli. To si také dlouhá léta pamatoval, a proto každá nesnáz, kterou jsme pak měli, byla mu vítanou příležitostí k tomu, aby ji ještě zvětšoval. Zmíním se o tom na jiném místě, nehledě k tomu, že se v roce 1905 stal mým švagrem.⁴⁴ Jeho jednání bylo prostě takové, že jsem mu je nikdy nemohl zapomenout.

⁴⁴ Vilém Kremlička, účetní u F. Matouše v Benešově, byl manželem Hermíny Dixové ze Semil, jejíž mladší sestru Štěpánku si vzal r. 1905 Václav Hybler (SOA HK, SbM, č. 5678, fol. 259). V r. 1899 založil s Janem Jínou mechanickou tkalcovnu v Lázních Bělohradu – Horní Nové Vsi.

Zprovoznění továrny (1896)

Strojní zařízení o 2 480 vřetenech bylo tedy postaveno, a tak jsme mohli započít se zapřádáním strojů. Bylo tolik nových věcí najednou, že člověk pomalu nevycházel z údivu. Jaká to byla událost, když do továrny byla přivezena první fůra bavlny a spresované balíky byly otevřeny! Tomu, kdo ještě přádelnu neviděl, zůstával rozum stát nad tím, jak je jenom možné z tak krátkých vláken napříst přízi. Stroje mísící nebyly na začátku postaveny, a tak se spresovaná bavlna rozvolňovala ručně a také se stlala na laťkový pás, který ji dopravoval do čistících strojů. Ručním stláním se ovšem nemohlo docílit v síle stejnoměrných váľů, což bylo na závadu jakosti a číslování příze. Mísírna s čistírnou byly umístěny v nynější čistírně pro odpadovou přádelnu. Mimo to tam stál jeden stroj potěrací, a to bylo vše.

Jak rád jsem poslouchal to monotónní hučení, které dovede vyluzovat jen čistírna, a vše mi připomínalo nejkrásnější hru na varhany.

Jedna vymoženost na tehdejší dobu byla přece v továrně postavena – byl to výtah. Ale jak byl nedokonalý! Nebylo žádných uzavíracích dveří, jediné dřevěná páka sloužila jako zábradlí; když vůz vyjel do jiného poschodí, uzavírala po tu dobu výtahovou šachtu. Vůz nezůstával v poschodích samočinně stát, nýbrž přistání muselo být regulováno šňůrou. Bylo uměním vůz zastavit zároveň s podlahou. Výtahem mohl jezdit každý. Dost často se stávalo, že se vůz při nakládání dal sám do pohybu. Bylo tedy strašně nebezpečnou věcí takový výtah používat. Však se také později přihodil ošklivý úraz. Bylo to při noční práci, když se jeden z nastrkovačů, jehož jméno si již nepamatuji, opřel o dřevěnou uzavírací páku a díval se do výtahové šachty, aniž zpozoroval, že z hořeného patra sjíždí výtah dolů. Dřevěná páka, když vůz přijížděl, se sama nadzvedávala, a tento pohyb jej teprve upozornil na blížící se nebezpečí. Ale bylo již pozdě. V tom, jak se páka počala nadzvedávat, přijel vůz, dolním okrajem zachytil jeho hlavu v týle a úplně ho skalpoval. Zvedající se páka vyrazila mu pak ještě všechny přední zuby. Poležel si chudák dlouhou dobu, ale když konečně vstal, měl kůži na hlavě dobře přirostlou, a tak bohudík neměl tento ošklivý úraz smrtelných následků.

Nejzajímavější stroje však byly kremple,⁴⁵ které vypadaly docela jinak než ty dnešní moderní. Víčka v celém okruhu byla dřevěná a na spodku opatřena garniturou. Po celém obvodu kremple se pak pohyboval důmyslný aparát, říkalo se mu regulátor, který se přeskáčkou zastavoval u jednotlivých víček a sám si je vyzvedával. V této poloze vjel pak pod víčko garniturou opatřený škrabák, který víčko očistil a současně při zpětném pohybu zanechal víčkový odpad mezi železnými hráběmi, na prkýnku opatřeném sukem. Bylo velice zajímavé tuto práci regulátoru pozorovat, a zvláště pro laika byla tato práce učiněnou záhadou. Ostatní přířadací stroje jsou dnes v principu totéž, ovšem se zlepšeným diferenciálním soukolím a menšími změnami.

Tulach si přivedl od Matoušů celý štáb zapracovaných dělníků, což bylo výhodné po té stránce, že odpadlo zaučování na jednotlivých strojích. Tenkrát bylo pracovních sil dostatek. Také od firmy Schmitt z Jizerodol se hlásilo mnoho lidí. Byli to hlavně ti, kteří bydleli v Benešově. Bylo jim značnou úlevou, že nemuseli šlapat celou hodinu do práce.

⁴⁵ Kremple – zařízení k mykání čili rozvolňování textilních vláken, pro bavlnu se používají víčkové mykačky.

Přádelna firmy Jos. V. Hybler v Benešově u Semil – Hradišťatech po svém dokončení r. 1896. (SOKA Semily, SbF)

V čistírně byl zaměstnán zkušený dělník Josef Kudrna, který rovněž přišel z Jizerodolí i se svou ženou, která tam také pracovala a přišla v čistírně o levou ruku, kterou měla amputovanou až u ramene. Když byl později koupen stroj na vybírání nití ze smetků, byla jí svěřena jeho obsluha, kterou prováděla tak zručně, že by to dělník se dvěma rukama nedokázal. Z jizerodolské přádelny přišel k nám též mazač František Těhník a o dalších se ještě postupně zmíním. Po zapředení všech strojů se tedy začalo s výrobou. O předení jsem neměl těch nejmenších vědomostí a na vše jsem se díval s velikým respektem. Nastala pro mne nová práce, sice velmi zábavná, ale současně obtížná, poněvadž jsem teprve musel do všeho vnikat. Českých knížek o předení nebylo tehdy vůbec a jedině praxí se dalo mnoho získat. Tolik koleček na každém stroji a každé mělo svůj účel. K tomu technickému jsem se hned ani nemohl dostat pro nával administrativní práce. Nyní si člověk teprve uvědomuje, jak to bylo vše ubohé. O bavlně jsme předpokládali, že je pouze jedna, a neměli jsme ani tušení, v jakých druzích se vyskytuje. Volba druhu byla přenechána Tulachovi a Kremličkovi a dnes víme, že jsme tenkrát používali na předení čísla 20 takového druhu bavlny, z kterého se mohla příst padesátka.⁴⁶ Snad bylo pro začátek správné, když vyrobená příze byla dobré jakosti a dala se snadno zpracovat.

Ale bohužel ty staré stroje nemohly ani z tak hodnotné bavlny vyrobít prvotřídní přízi. A teprve dnes člověk ví, co toho bylo příčinou. Jednou z hlavních podmínek dobrého

⁴⁶ Čím vyšší je číselná hodnota, tím je příze jemnější. Základem systému je 1 libra příze (454 g) a násobek délky 840 yardů (768 m). Anglické číslování udává, kolik přaden po 840 yardech váží 1 anglickou libru. U nás se vyráběla hlavně příze od č. 4 do 60.

předení je stejnoměrný chod strojů. Toho však nebylo možno docílit u vodního pohonu s nedostatečným regulačním zařízením. Naše turbína se totiž otevírala tím způsobem, že se postupně zvedaly klapky, kterými pak proudila voda do turbíny. Otevírání a zavírání se dělo velmi pomalu, ale hlavně pomalost zavírání zde byla na závalu. Regulátor byl mechanický, nevyhovující, a tak se stávalo, když bylo vyloženo (zastaveno) několik strojů, zvláště samopředů, že se transmise a stroje jsou v chodu tak rozeběhly, že z toho šel až strach. Naproti tomu, když se samopředy opětně založily, obrátky silně poklesly a trvalo delší dobu, než transmise nabyla správného chodu. Večer pak, když se svítilo, bylo takové kolísání obrátek znát na světle, jehož intenzita přecházela z oslňujícího jasu téměř do tmy, což zavdalo v Benešově příčinu k následujícímu popěvku: „*Ta Hyblerova elektrika, ta nesvítil, ta jen bliká.*“ Aby se tomuto kolísání odpomohlo, byl zakoupen rtuťový regulátor, který však zmíněnou závadu neodstranil a byl později z provozu vyřazen.

Tímto nepravidelným chodem trpěly nejvíce samopředy. Náhradních součástek jsme k nim neměli a bylo to někdy k zoufání, když se na kvadrantech odrtily zuby. To nebylo jako dnes, kdy se jednoduše odrcené části autogenně navaří, takže během několika hodin může být stroj zase uveden do pohybu. Vysadit takový zub dalo dříve dost práce, která byla obtížnější a vyžádala si delšího času, když bylo zubů vylomeno více. Na začátku nebylo ani potřebného náradí a opravy prováděl kovář, pro kterého to byla již hodně jemná práce. Zpravidla taková oprava dlouho nevydržela a správka následovala správkou, až nakonec musel být kvadrant zahozen do staré litiny. Jaká to byla ztráta na výrobě a zvýšení režie, když takový samopřed musel pro opravu stát několik hodin denně, někdy i celý den! Aby se těmto ztrátám částečně odpomohlo, zakoupili jsme si od firmy Schmitt dva kvadranty jako náhradní. V důsledku nepravidelného chodu strojů nedala se příze správně utočit, takže povstávaly měkké kopsy,⁴⁷ což obzvláště u selfaktorové příze je velikou závadou, poněvadž takový kops se dá špatně soukat a tkát a vzniká značné množství odpadu.

Společali jsme však na to, že přízi nejprve nabídneme okolním tkalcovnám, a ty snad zamhouří jedno oko. Odeslány byly první vzorky a podle kopírovací knihy, která se zavedla, vysvítá, že prvním odběratelem byl Stanislav Hybler z Košťálova, který tenkrát koupil 10 000 liber a platil 35 krejcarů za libru. Prvním německým odběratelem byl pak Ferdinand Thiemer z Liberce. Koupil jednu bednu na zkoušku, a protože jsme neměli ještě ani natištěné účty, vystavil jsem mu účet psaný, na kterém jsem si dal záležet a kaligraficky jej vypravil. Thiemer přijel osobně účet zaplatit, a když viděl ubohou kancelářičku, jistě se domníval, že snad nemáme ani tolik, abychom si mohli dát účty natisknout. Těšilo mě, když mi úpravu účtu a pěkný rukopis pochválil, a mám dojem, že mu ta naše skromnost imponovala. Stal se pak naším nejlepším odběratelem a později i zástupcem.

Administrativní práce bylo tolik, že nebylo možno, abychom ji s tatínkem sami zastali. Byl hledán proto alespoň nějaký písař, který ovládá němčinu. Ovšemže jsme si nemohli hned vzít nějakého účetního nebo korespondenta. O tom se dozvěděl u Melicha zaměstnaný mistr Housa, a když jednou potkal tatínka na mostě, zmínil se mu, že má syna, který je diurnistou na hejtmanství s platem 2 zlaté měsíčně. Němčinu že ovládá, protože navštěvoval v Liberci německou školu, a to v době, když tam byl starý Housa zaměstnán jako mistr

⁴⁷ Kops čili potáč, cívka s navinutou přízí. Rozlišovaly se warpopsy a pinkopsy.

Zasloužilý prokurista firmy Jos. V. Hybler Pavel Housa. (RA Hyblerových)

u firmy M. Zweig. Plat prý nebude chtít veliký. Přádelně sice nerozumí, ale zato tak trochu tkalcovině, protože než se dostal na hejtmanství, tak u Melichů tkalcoval. Byl přijat a doplnil tak tříčlennou společnost, jejíž všichni členové začínali od píky. Tatínkovi bylo v ten čas 47, mně 21 a Housovi 17 roků. Měli jsme štěstí, neboť volba byla znamenitá.

Pavel Housa se narodil 26. února 1879 a zemřel 8. prosince 1935. Byl tedy o čtyři roky mladší než já, nicméně velmi dobře jsme si rozuměli. Prodělali jsme spolu všechny trampoty a radosti a táhli tu káru společně plných 39 let.

Vedle malé písárničky byl při krámě obytný pokoj, kde se začalo úřadovat. Písárenské zařízení tam ovšem nebylo, ale zato se tam nalézaly dvě postele, šicí stroj, pohovka, pak velké pendlové hodiny a uprostřed velký elipsovité stůl.

Přibráním pana Housy se mi velice ulehčilo a mohl jsem se od té chvíle více věnovat to- várně. Ovšemže také obchod nesměl být zanedbáván, neboť to byla naše největší finanční opora. Aby se udržel styk se zákaznictvem, navštěvoval jsem čas od času všechny okolní hostince, a tak jsem byl vlastně v té době nositelem tří významných funkcí, a to kupeckého příručího, obchodního cestujícího a nastávajícího ředitele přádelny. O zaměstnání jsem měl tedy náležitě postaráno. Však se také šlo z jednoho do druhého a den přitom utíkal jako voda.

V říjnu roku 1896 se začalo příst a z dopisu, který jsem 18. října poslal firmě Levinský a Moucha v Náchodě, je patrné, že naše měsíční výroba obnášela 13 až 15 tisíc liber příze. Množství v dopise uvedené je nadsazené, neboť vím, že se ani tohoto malého množství pro nepřekonatelné překážky, o kterých se ještě zmíním, docílit nemohlo.

K finančním starostem přistoupila ještě starost další, a to vyrobenou přízi prodat. Doufali jsme, že naši čeští tkalci budou trochu shovívavější a nebudou přízi reklamovat, ale nebylo tomu tak. Že jsme si byli vědomi toho, že příze není prvotřídní, vysvítá z dopisu, poslaného 15. října panu Oplatkovi do Prahy, který se měl stát naším zástupcem, v kterém mu píšeme: „Zároveň dovoluji si podotknouti, že výrobek pozdější úplně čistý a kopsy lepší budou, nežli k nějakému obchodu dojde, neb nynější příze je již mnohem čistší nežli Vám zaslané vzorky.“

Se strachem z reklamace se každá bedna nakládala na vůz, ale přes veškeré obavy ne nechala na sebe dlouho čekat. Pamatuji se na reklamaci firmy Jína v Libštátě, která přízi ani se slevou nechtěla převzít, a tak se nedalo nic jiného dělat, než ji vzít zpět. Bylo to bolestné, neboť peněz bylo tolik třeba.

Často k nám jezdíval Josef Menčík z Černého Dolu,⁴⁸ nejlepší tatínkův kamarád, který když viděl neúspěchy prvních prodejů, vrácenou přízi se slevou odkoupil. Skoro všechny první obchody byly ztrátové, neb příze se kvůli zavedení prodávala pod cenu. Och, jaké to bylo radostné podnikání za takovýchto okolností!

Bavlna se ze začátku platila hotově a kupovala se od firmy C. Valera, Žitava. Docela dobře se mohu upamatovat na následující příhodu. Bavlnu jsme pomalu dopřádali a na novou zásilku jsme čekali jako na smilování. Konečně bylo hlášeno z nádraží, že bavlna došla, ale k našemu velikému překvapení nám ji nechtěla dráha vydat, protože úhrada ještě nebyla poukázána, respektive ještě nedošla. A zase nám vypomohl Josef Menčík, kterému tatínek v dopise vylíčil, že úhrada byla odeslána opožděně, a kdyby nám bavlna nebyla hned vydána, přišli bychom do velmi nemilé situace. Menčík telegrafoval pak firmě, aby bavlnu uvolnila, že se za úhradu zaručuje. Dobrý přítel se nejlépe pozná v nouzi a Josef Menčík se takovým dobrým přítelem ukázal několikrát.

V továrně se začalo pracovat hned na dvě směny. V pondělí v šest hodin ráno se stroje pustily a pak běžely nepřetržitě až do šesti hodin nedělního rána. Pracovalo se tedy 24 hodin, s polední a půlnoční přestávkou. Ve dne měl v továrně dozor František Tulach, v noci mistr Kvarda. Moje maličkost měla na starosti práce administrativní, počítání výplat i dozor. Byl jsem proto více v Benešově než v Semilech. Kdo chtěl do mé kanceláře, musel nejprve projít skladištěm technických potřeb, pak kanceláří Tulachovou, která nebyla nábytkem nijak přeplněná, protože tam byl pouze jeden obyčejný stůl a jedna židle. Moje kancelář pak byla vybavená psacím stolem, obyčejným stolem se dvěma židlemi a pohovkou. Dále tam byla železná postel se dvěma polštáři a vlněnou dekou na přikrytí, železná kamna a ve výklenku skříň. Za mou kanceláří byl hned flyersál, do kterého však z kanceláře žádné dveře nevedly. Trvalo dost dlouho, než jsem si v noci zvykl na ten rámus a hluk. Později mi hukot strojů vůbec nevadil, naopak probouzel jsem se pod dojmem ticha, které zavládlo, když se továrna zastavila.

⁴⁸ Úspěšný podnikatel Josef Jan Menčík (1847-1920) se narodil v Železnici, ale své dětství a mládí strávil v Semilech a tehdy vzniklá přátelství udržoval celý život. V roce 1875 zahájil výrobu ve vlastní tkalcovně v Černém Dole, později získal podniky ve Vrchlabí, Heřmanicích nad Labem, Dolní Branné, Jilemnicí, Líšném aj. MENČÍK, Alois. *Z kroniky a historie – ohlédnutí do minulosti*. Černodolský zpravodaj, roč. 5, 2011, příloha.

Při spaní jsem si veliké pohodlí nedělal. Svlékl jsem si jenom střevíce a kabát, takže jsem ležel polooblečený, abych byl v případě potřeby ihned ustrojen. Prohlídky jsem prováděl před i po půlnoci, a to v neurčitou hodinu. Taková prohlídka (revize) trvala obvykle hodinu. Ovšemže dlouho by se to nedalo takto vykonávat, a tu přichází na scénu Antonín Balabán. Kdo to ten Balabán byl, to vám hnedle řeknu. Byl to kupecký příručí, dobrý a pracovitý člověk, od kterého jsem se mnohému přiučil. Pocházel z Křižánek, od moravských hranic. Jeho koníčkem byla truhlářina a politurování. Pro obchod zhotovil různé zásuvky, krabice a jiné užitečné věci. S Balabánem jsme se střídali v nočním dozoru, a když se stalo, že jsme byli oba na noc, držel jeden službu do půlnoci a druhý od půlnoci. Stejně však spaní bylo mizerné, když člověk po takové revizi potřeboval hodinu, než opětně usnul. O prázdninách držival noční službu také bratr doktor a často též Housa. Při nočních hlídkách jsme zažili různé příhody, ale dříve, než je začnu vypravovat, chci se zmínit, proč stojí za továrnou u silnice pomník „Boží ochrany“. Bylo to následovně.

Dr. Karel Kramář si v mladých letech vyjel kočárem se slečnou Kwaysserovou⁴⁹ do Jilemnice na výlet. Při této vyjížďce se však kůň splasil a pádil po silnici až k místům, kde se dnes nachází výše zmíněný pomník, tam se měl kočár zřítit prudkou strání do Jizery. Šťastnou náhodou uvázl zadním kolem o patník a zůstal na něm viset, maje pod sebou hlubokou strán a řeku Jizeru. Z vděčnosti nad tím, že se tato příhoda zakončila bez těžkých následků pro zúčastněné, dal otec doktora Kramáře v těch místech postavit pomník s nadpisem „Boží ochrana“.

Kůň, který tuto příhodu zavinil, měl tu ošklivou vlastnost, že když se mu dostala oprať pod ocas, začal řádit. Proto ho stavitel Kramář prodal a my jsme ho koupili. Jiří Kudrna, který byl při semilském obchodě zaměstnán stáčením a rozvážením piva, bydlel u svých rodičů v Benešově. Když jsme s Balabánem jezdili kočárem do Benešova, jak se říkalo, „na noc“, přisedl si často k nám i Kudrna, aby si tím ušetřil cestu pěšky. V takových případech převzal řízení vozu, protože jsme byli s Balabánem přesvědčeni o tom, že tomu z nás nejlépe rozumí. Jednoho dne k večeru jsme se tedy takto vypravili do Benešova. Bylo to v zimě, ale sněhu bylo ještě málo, takže se saněmi se jet nedalo, a proto byl onen zlověstný kůň zapřažen do bryčky. Před jízdou si Balabán vzpomněl, že v tovární kanceláři je spousta myší, a proto vzal s sebou kocoura, kterého měl tak naučeného, že za ním chodil jako psík. Pohodlně jsme nasedli, Kudrna dopředu jako kočí a my s Balabánem dozadu.

Kocoura jsme strčili do „fusaku“, nánožníku, a už se jelo. Když jsme byli v místech, kde dnes stojí nemocnice, švihl Kudrna Brauna bičem, ten zvedl ocas a oprať byla pod ocasem. To byl ale kalup – a nežli jsme se nadáli, bryčka se nahnula a kutálela se k Jizeře. Kůň zůstal s přeraženou ojí a přetrhanými postraňky stát na silnici. Ještě štěstí, že v těch místech nebyl svah tak prudký, ale nicméně to stačilo. V bryčce, která ležela na boku, byla všechna okna rozbita a my jimi lezli ven jako nějakým vikýřem na střechu. Najednou ucítím něco teplého a lepkavého na ruce a tváři. Byla to krev, tekoucí z ran způsobených střepinami rozbitého skla. Kudrna s Balabánem vyvázli bez zranění. Nicméně Kudrna se klepal na celém těle a Balabán měl největší strach o svého kocoura, který v tom chaosu vylítl z fusaku a pádil jako pominutý do blízkého lesa.

⁴⁹ Marie Kwaysserová (1849–1913), učitelka, překladatelka a spisovatelka v Horním Litvínově a ve Smržovce.

V zimě používal J. V. Hybler k dopravě do benešovské továrny sáně - zapřažen je do nich snad legendární hřebec Frýda. (RA Hyblerových)

Když jsme se z toho všichni vzpamatovali, pokoušeli jsme se postavit porouchanou bryčku na kola, což se nám po delší námaze podařilo. Další otázka však byla, jak ji dostat zase na silnici. Na to již naše síly nestačily. Náhodou pracovali v tiskárně firmy Schmitt přesčas a bylo dost tiskařů z Benešova, kteří se právě kolem místa nehody vraceli domů. Ti nám ochotně pomohli, neboť to byli většinou staří známí z krámu. Přeražená oj a přetrhané postraňky se prozatímně svázaly a pak se jelo krokem, jako s funusem, a bez kocoura do Benešova. Tu noc jsme skoro nespali. Kudrna s Balabánem opravovali bryčku a mistr Kvarda sešíval postraňky, aby se ráno mohlo jet do Semil, jako by se nechumelilo. Já jsem zůstal

několik dnů v Benešově, než se mi ty škráby trochu zahojily. Jak často, když jedu okolo nemocnice, si na tu příhodu vzpomenu. I zde by měl stát pomník „Boží ochrany“.

Brauna, aby nemohl něco podobného provést do třetice, Bůh potrestal tím, že začal chřádnout a musel být s urychlením prodán řezníkovi. Po porážce se zjistilo, že měl v žaludku asi osm centimetrů velkou kouli, pozůstávající ze samých koňských chlupů a zvláštní tuhé masy.

Když jsem už u těch koní, tak to vezmu najednou. Po odchodu Brauna jezdilo se bryčkou do Benešova dále, ale s jiným koněm, a to s Frýdou, o které jsem se již vpředu zmínil. Jednou jsme jeli s Kudrnou, a to sami dva. Šťastně jsme předjeli před hlavní vchod do továrny, který byl tehdy ze silnice, a Kudrna se dal do vynášení různých věcí, které jsme ze Semil vezli.

Byl jsem na cestě do písárny, když tu slyším Kudrnův hrozný křik o pomoc. Vyběhnu ven a vidím Frýdu s ojí až nad hlavu a očima vykulenýma, jak se škrtí v chomoutu. Do tohoto nebezpečného postavení se dostala následovně: Frýdiny oblíbeným zvykem bylo, že si někdy zacouvala. To provedla i tentokrát, ale na neštěstí nebylo okolí pro tento její rozmar naprosto vhodné. Ze silnice vedl do továrny můstek se železným zábradlím, od kterého pak podél silnice byly zaražené dřevěné kůly, na kterých bylo přibité páskové železo z balíků. Toto jednoduché zábradlí bylo spíše pro strach než pro ochranu. Jakmile si tedy Frýda zacouvala, zábradlí povolilo a zadní kola bryčky počala sjíždět tarasem dolů. Přední kola bryčky byla ještě na silnici, což mělo za následek, že se zvedla voja s ní i chomout, v kterém se nebohá Frýda škrtila. Stačil jen jediný krok dozadu, aby se Frýda i s bryčkou poroučela osmimetrovým tarasem dolů. Dopadlo to však dobře, protože z továrny přispěchavší lidé vytáhli bryčku opět na silnici.

Jak jsem se již předem zmínil, Balabán velice rád truhlařil, k čemuž měl v továrně vhodnou příležitost. Pod písárnou byla truhlárna a tam při truhlářské práci probděl často kolik hodin. Jednou jsme jeli zase společně „na noc“. Tehdy byla pořádná zima, a proto si Balabán vzal na hlavu novou bobrovou čepici, kterou si nedávno za drahé peníze koupil. V tu noc si zase zašel do truhlárny. Poněvadž tam bylo horko, položil si čepici na „hobelbank“, jak se truhlářské stoličce říkalo. Když byl s prací hotov, odešel a na milou čepici zapomněl. Leželi jsme již, když tu najednou Balabán vyskočí z kanape a běží do truhlárny, kde prý na hobelbanku zapomněl novou čepici. Vrátil se za chvíli s očima plnýma slz a s čepicí nějak pocuchanou. Ptal jsem se ho, co se stalo, a tu mi začal vypravovat, v jakém stavu čepici našel. Byla přibita čtyřmi šindeláky k ponku tak důkladně, že ani opatrným vytahováním hřebíků se již nedala bez poškození zachránit. Ovšemže byl hned „raport“, ale viník vypátrán nebyl. Zato však Balabán zostřil revize a hlavně nastrkovači, na které padlo podezření, neměli u něho na růžích ustláno. Ještě mnohé jiné příhody jsme spolu zažili, ale to by si vyžádalo mnoho stran.

Mzda se tenkrát vyplácela dělníkům na ruku, a tu se často stávalo, že jsem se předal, a pak to bylo zdlouhavé. Balabán proto začal vyrábět výplatní sáčky z balicího papíru, ovšemže bez tisku. Jako lepidla použil starého plesnivého klihu, který odporně páchnul. Nepřeji nikomu, každou obálku pro celé osazenstvo oblíznout a zalepit. No, šetřilo se, kde se jen dalo.

Byl podzim, továrna v plném chodu a v Jizeře dostatek vody. Nenapadlo mne, že by to mohlo být kdy jinak. Tenkrát byly stroje předpřádací i dopřádací umístěny v jednom sále, takže jeden sál byl úplně volný. Stroje byly v prvním poschodí, v přízemí pak byla čistírna.

Čas rychle utíkal a přišla zima a s ní všechny potíže, o kterých se člověku ani nezdálo. Tu teprve bylo jasno, co všechno ještě chybí k nerušenému chodu továrny.

Dovede si dnes například někdo představit, aby v továrně nebylo vytápěcí zařízení? A přece tomu tak bylo. Dělníci pracovali oblečení v zimních kabátech, ruce zkřehlé jako hrábě, takže prisukování bylo obtížné. V přádacím sále neklesla teplota pod nulu, ale zato v čistírně byla zima jako venku. Tuto zimu nebylo již ani pomyšlení na zřízení nějakého vytápěcího zařízení a v kamnech se tam topit nemohlo. Nezbyvalo tedy nic jiného, než tu zimu předřít. Hned zjara však bylo rozhodnuto, že alespoň čistírna se musí vytápět, a proto jsme si v květnu roku 1897 vyžádali od firmy Horák v Lomnici nad Popelkou návrh a nabídku na vytápění kouřem. Zařízení se koupilo, ale nepřijeli nikomu tu práci, kterou jsme s tím zažili. Zařízení pozůstávalo z pece, od které vedly dvacetimetrové plechové roury po celé čistírně. Po zatopení se roury za pecí rozpálily do červena, takže byla obava, aby od nich nechytla bavlna. Roury, které byly na konci tohoto vytápěcího zařízení, byly však studené jako led. Ale to ještě nebylo všechno. Každý týden se musely všechny roury demontovat, aby z nich mohly být vybrány saze.

Druhou, snad ještě horší věcí, než bylo vytápění kouřem, byl v zimních měsících nedostatek vody na turbínu. Hladina vody v Jizeře klesala s přibývajícím mrazem. Síly nebylo nazbyt, a když voda ve struze klesla, bylo zle. Zpravidla se dvě hodiny předlo a hodinu se zdržovala voda. V noci, když se založilo dynamo, bylo to ještě horší, a tu se předlo hodinu a dvě hodiny se zdržovalo. Tak, a nyní si prosím představte tu výrobu. Lidé se domů pustit nemohli a trapné čekání při zdržování vody, zvláště v noci, bylo často zakončeno úplným zamrznutím turbíny.

Pohled na množství příze, za takovýchto okolností napředené, byl přímo zoufalý, neboť někdy se za celou noc napředlo jenom šest „kastlíků“, tj. 90 kg.

Dnes také již víme z vlastní zkušenosti, jak taková příze, předená při skomírajícím chodu vřeten, vypadá. Je to do půl kopsu tvrdý návin, druhá polovice je pak měkká jako bačkora. Takováto příze se ovšem nemohla pustit do světa, a proto byly koupeny dva staré Wegmannovy motáky, aby se na nich příze smotala a v motaném stavu prodala.

Nejhorší to bylo, když jsem po takové noci přišel domů a tatínek se ptal, kolik jsme toho napředli. Musel jsem s pravdou ven, a tu bylo hrozné lamento, které se ještě zvětšilo, když někdo nešťastnou náhodou v ranní poště přízi právě urgoval. Tu bych se byl nejraději ani neviděl. Ovšemže jsem za takovou mizernou výrobu nemohl, a tak jsem si v duchu častokrát myslel, jak dlouho to za takovýchto okolností vůbec vydržíme.

V zimě nebyla skoro žádná neděle volná, poněvadž se musel ze struhy vypouštět led, aby tam mohla voda. Také se při jednom takovém vypouštění utopil dělník Drbohlav. Stál na prkně, které bylo položené mezi jalovinou a hráběmi, a sekal štycharem⁵⁰ led, když tu prkno v místech, kde byly dva velké suky, prasklo. Drbohlav byl stržen do jaloviny a utonul. Stalo

⁵⁰ Dlouhý rýč, zvaný též sakovák.

Pohled na dokončenou benešovskou přádelnu od jihu. (SOkA Semily, SbF)

se to pozdě v noci a pro tmu ho nebylo možné nalézt a vytáhnout. Teprve ráno byl chudák vyloven. Úředním šetřením tohoto smutného případu byla však má nevina prokázána.⁵¹

Jeden rok, který to tehdá byl, si již nepamatuji, narostl tak silný led, že struha zamrzla až na dno. Tenkrát se v továrně asi tři dny nepracovalo, protože muselo být ve struze vysekáno do ledu koryto, kterým mohla voda zase proudit k turbínám.

Byla to tedy první zima, která nám ukázala, co umí, a takových zim do doby, než byl postaven parní stroj, bylo několik.

Dobře, že rok 1896, který nám mnoho radosti nepřinesl, byl již u konce. S nadějí, ale též se strachem jsme vstupovali do roku 1897. Bylo nám jasno, že se starým strojním zařízením nikam nedojdeme. Hlavně kreple byly v ubohém stavu, protože garnitura nevhodným uskladněním, jak bylo uvedeno, značně utrpěla a začala vypadávat. Nehledě k tomu bylo kreplů celkem málo, a tak 19. ledna 1897 píšeme anglické firmě Dobson & Barlow v Boltonu, že bychom koupili čtyři nové kreple, když nám příznivě upraví platební podmínky. Koupě se uskutečnila 12. února. Dalším nutným strojem, který musel být doplněn, byla protahovačka. Koupili jsme ji 22. února od švýcarské firmy Rieter ve Winterthuru.⁵²

Protože se za dobu předení nahromadilo větší množství kroužků, které jsme pro značné množství nití v nich obsažených nemohli znovu sepříst, koupili jsme od firmy Fischer ve Wiener Neustadt stroj na vybírání těchto nití.

⁵¹ Neštěstí se stalo 17. ledna 1904 Josefu Drbohlavovi, dělníku v přádelně, starému 34 let (SOA HK, SbM, č. 6856, fol. 196).

⁵² Dnešní koncern na výrobu textilních strojů ve Winterthuru vzešel z obchodu s koloniálním zbožím, založeným již r. 1795.

V ten čas rušila firma Schmitt přádelnu v bývalém Riegrově mlýně,⁵³ kde vyráběla pouze předpřást, který se odvážel v krytém voze do Jizerodolů k dalšímu seprádání. Firma nám nabídla některé stroje ke koupi. Nabídky jsme využili a kupujeme 17. února po jednom flyeru hrubém, středním a jemném.

Výroba na starých samopředech byla tak malá a nerentabilní, že nás to donutilo ke koupi dvou nových, a to od firmy Platt. Koupen byl jeden samopřed warpkopsový a jeden pinkopsový.⁵⁴ V kapse jsme již zas neměli ani zlatku. Pletli jsme to všelijak a vytloukali klín klínem. Bylo nabíledni, že si nějaké peníze musíme opětně vypůjčit. Proto tatínek při jedné Menčíkově návštěvě požádal o zápůjčku, kteréžto peníze si bude moci zajistit na továrně. První hypotéku na 20 000 zl. měl vysocký lékárník Tomíček. Menčík tehdy svolil a půjčil nám nejprve 30 000 zl. a 30. května dalších 10 000 zl. Celkem tedy 40 000 zl., obnos to pro nás přímo pohádkový. Částka byla vtělena na továrnu. Začalo se nám trochu volněji dýchat. Nejprve jsme zaplatili dluhy, které nás nejvíce tlačily, a při této příležitosti musím se zmínit o staviteli Kramářovi, u kterého jsme měli značnou sekeru a který nám poslal upomínku. Tu jsme ovšem nesměli ponechat nepovšimnutou, a proto mě tatínek poslal ke Kramářovi s menším obnosem jako splátkou na dluh. Při té příležitosti jsem jej zároveň měl požádat o přenechání dalších cihel. Musím se přiznat, že se mi k němu moc nechtělo, ale vše dobře dopadlo. Poprosil jsem Kramáře, aby nám ještě posečkal, poněvadž jsme v momentální peněžitě tísní (my jsme však v ní byli stále), a že jak jen bude trochu možno, budeme mu hledět větší obnos uplatit. Kramář tehdy na to řekl, že se mu líbí, že máme snahu dluh splácet a že nám tudíž se zbytkem posečká. Co se prý cihel týče, budeme si jich moci odvézt, kolik jich ještě budeme potřebovat. Srdce ve mně poskočilo a radostně jsem pospíchal domů sdělit to tatínkovi. Přirozeně, že tatínek měl také radost a kladl mi na srdce, abych si pamatoval, že když nemohu splatit dluh najednou, abych splatil aspoň část a tím si získal věřitelovu důvěru. Této zásady jsme si byli vědomi a vždy, když bylo jenom trochu možno, jsme ji dodržovali.

V Tanvaldě jsme objednali další dva motáky. Dále se koupil stroj na pletení vřetenových šňůrek, protože šňůrky kupované byly drahé, a pak také z toho důvodu, že jsme pro ten účel mohli upotřebit naši výhozovou přízi. Jak se všude šetřilo, je patrné z dopisu firmě Schenker, v kterém ji žádáme, aby kremple koupené od Dobsona z Anglie za plavby po moři nepojišťovala. Bylo to tedy značné riziko.

⁵³ Tehdy již mlýn fakticky neexistoval, v r. 1883 byl zbourán a místo něj postavena mnohem větší tkalcovna.

⁵⁴ Warpkops – potáč osnovné příze, pinkops – potáč příze útkové.

Povodeň 1897

Zdalo se, že rok 1897 proběhne klidně a bez nových starostí. Rok byl mírně vlhký, a proto také vody na turbínu bylo stále dost. Těšili jsme se, že s dodáním nových strojů zlepší se i příze a že se zvýšenou výrobou klesne režie. Dožili jsme se však zase nemilého překvapení. Koncem června se dalo do deště a přšelo stále vydatně až do 29. července, kdy nastal den děsu a hrůzy. Na horách propukla průtrž mračen a v 10 hodin večer se Jizera vylila z břehů. Byla telegraficky hlášená velká voda, ale co může člověk proti tomu jiného dělat než se dívat a pozorovat dílo zkázy? Nejhorší bylo, že povodeň přišla v noci. Připravili jsme si fakule, to je masné nitě svázané v chumáč a napíchnuté na drát. Zdali se nemýlím, tu noc byl na Hradištech bratr doktor. Já jsem byl doma v Semilech, ale myslím, že špatnou noc jsme měli oba. Telefon tenkrát ještě zaveden nebyl, a tak jsme se nemohli dorozumět, jak to vypadá v továrně anebo naopak zase v Semilech.

Dle vypravování doktora voda rapidně stoupala. Byl to příšerný pohled při světle fakulí pozorovat vzedmutou hladinu Jizery, po které plavala spousta dříví a jiných věcí. Voda stoupala tak, že u hlavní jizby jezu vyčnívaly jen hoření kvádry. Po struze nebylo ani stopy a vše byla jedna hladina. Z domku u struhy se musel hlídač Ježek vystěhovat. Dřevěná podlaha na hrabích a v turbíně byla zdvižená. V továrně byla práce zastavena, protože se turbína pro zpáteční vodu přestávala točit. Všude tma a příšerný hukot Jizery. Vzduch byl prosycen pachem kalné vody. K ránu, když počalo svítat, vypravuje bratr, zdálo se, jako by přes splav plavaly kvádry, což ovšem nebylo možné. Později se zjistilo, že to byly balíky bavlny. Lidé, kteří na březích chytali dříví, si bavlny vůbec nevšímalí a někteří, když balík uvázl u břehu, mu zase pěkně pomohli do hučícího proudu. Přes splav se valila voda, jako by tam splavu vůbec nebylo, a jen vyčnívající kvádry hlavní jizby dávaly tušit, že splav doposud stojí.

V Semilech bylo také rušno. Tam se alespoň vědělo podle telegrafických zpráv, co přijde, ale továrna neměla o ničem ani zdání. Podobnou povodeň prožily Semily již v roce 1888, a proto ze zkušenosti bylo nařízeno vystěhování všech domků u Jizery, a hlavně se musel vystěhovat takzvaný Betlém.⁵⁵

Maminka s mladšími bratry odešla k tetě Leipeltové.⁵⁶ Tatínek, Balabán a já jsme ještě zůstali doma a připravovali se na povodeň. Když došla další telegrafická zpráva, že povodeň se stává katastrofální, byl vyveden nejdříve dobytek a koně, tuším že do hospody u Jirounek na Hořením náměstí. Pak se v krámě daly všechny zásuvky na vyvýšená místa, hlavně na pult. Ve skladišti byl zabezpečen cukr a vše, co se dalo. Prádlo a peřiny z pokojů a obchodní knihy byly z písárny vynášeny do prvního poschodí. Všechny tyto práce ztěžovala tma. Mezitím se již voda začala rozlévat po náměstí, kam se dostala kanály. V krámě jsme stáhli železné rolety, a pokud se dalo, utěsnili jsme je dole hadry. Byli jsme ještě v krámě, když se najednou pod dveřmi objevil pramének vody. Průjezdem již tekla voda na dvůr, kde byl ještě u boudy přivázán pes Tygr, na kterého se v tom zmatku zapomnělo. Odvázali jsme jej, a když se už voda dostávala krámem do pokojů, opustili jsme také dům. Dolení skladiště,

⁵⁵ Skupina malebných dřevěných domků na pravém břehu Jizery, kde dnes stojí Penny Market.

⁵⁶ Aloisie Hyblerová se provdala r. 1883 za hodináře Josefa Leipelta (1857–1920) v Semilech čp. 228.

kde se vyráběla kořalka, bylo úplně pod vodou a na náměstí jsme se museli vodou brodit až po kolena, když jsme se chtěli dostat do hostince Antonína Valenty,⁵⁷ kde jsme strávili tu neblahou noc. Voda stoupala nepřetržitě až do tří hodin ráno, kdy dosahovala k hostinci „U české koruny“, k domu Antonína Zemana (Antala Staška).⁵⁸

Časné zrána jsem se vydal přes [horní] Benešov na Hradištata a byl jsem velmi zvědav, co tam bude nového. Bratra doktora jsem v továrně nezastihl a ani jsem ho cestou nepotkal, což mě velmi znepokojovalo. Jak se později vysvětlilo, šel domů po dolní silnici, a proto jsme se minuli. Když přišel do Semil, bylo na náměstí ještě tolik vody, že se musel s tatínkem a Balabánem vodou brodit, když se chtěl dostat domů.

Moje první cesta byla ke splavu, ale tu pravou spoušť, kterou voda natropila, nebylo ještě vidět. Při pohledu na splav se mi zdálo, že voda u skály na druhém konci splavu je o něco níže. Teprve druhého dne se ukázalo, co voda natropila. Hamáčkova tkalcovna⁵⁹ byla zle postižena. Jez a stavidla odneseny, struha zanesena a část budovy byla pobořena. Též firma Gerl utrpěla značnou škodu. Most, který vedl přes Jizeru do továrny, byl odnesen, pěstovaný park kolem továrny zničen a škody na zboží a budovách veliké. U Janouškova mlýna⁶⁰ stržen dřevěný most, který spojoval pravý břeh Jizery s obcí Bystrou. Co za škody udělala voda na horním toku Jizery, jsme se dozvěděli až později. Nejvíce tam byla postižena přádelna firmy Riedel v Kořenově.⁶¹ Celé skladiště bavlny bylo odplaveno a odtud pocházely ty balíky bavlny, kterých si z lidí chytajících na březích dříví nikdo nevěšmal. Budova přádelny byla silně poškozená a vodní dílo úplně zničeno. Nebylo ani jediného závodu na Jizeře, který by nebyl povodní postižen. Protože celá řada domků byla naprosto zničena, nepřekvapuje ani, že i několik lidí přišlo o život. Též dost dobytka utonulo. S opadávající vodou jsme viděli, že ani naše firma nebyla od zkázy ušetřena. Třetina jezu na levém břehu Jizery byla úplně zničena, a byl to snad zázrak, že nebyl odnesen splav celý. Zde musím podotknout, že původní splav byl postaven jinak, než je tomu dnes. Na druhém konci jezu, tedy na levém břehu, byla vybudována také jizba, jako je dnes na straně pravé, ale nebyla tak vysoká. Byla to pouze zeď 1,5 metru široká, za kterou až ke skále byla původní země. Splav podle toho nebyl založen až ke skále, nýbrž pouze k jizební zdi, a byl proto také o 11 metrů kratší. Z jakých důvodů nebyl splav založen až ke skále a proč se stavěla ona jizba, pravá to příčina katastrofy, se již dnes nepamatují. Voda nejprve vymlela původní zem za jizební zdí, která pak byla plovoucím dřívím proražena a odnesena i s kusem splavu. Podle toho, že hlavní část jezu přečkala tuto strašnou vodu, nasvědčuje, s jakou důkladností a pečlivostí byl postaven.

Povodeň v celém Pojizeří řádila tak, že bylo postiženým nutno podat pomocnou ruku. Byli jsme upozorněni hejtmanstvím, že na místa hrůzy a zkázy se osobně přijede podívat

⁵⁷ Valentův hostinec stál v Petřinově ulici čp. 133, v r. 1904 vyhořel a místo něj postaven kamenný dům.

⁵⁸ Dům v Husově ul. čp. 2, dnes sídlo Muzea a Pojizerské galerie. JUDr. Antonín Zeman byl zemským advokátem a také spisovatelem.

⁵⁹ Mechanická tkalcovna bratří Hamáčků v Rybnících z r. 1893.

⁶⁰ František Janoušek přistavěl k dřevěnému mlýnu čp. 41 v Bystré n. J. zděnou mechanickou tkalcovnu.

⁶¹ Přádelnu bavlny založil sklářský podnikatel Josef Riedel v Dolním Kořenově v r. 1858, od r. 1932 výroba umělých střívek Naturin, po znárodnění n. p. Cutisin.

Povodeň roku 1897 způsobila velké škody také na stavidle tiskárny látek firmy F. Schmitt v Semilech. Foto Ludvík Kwaysser. (SOkA Semily, SbF)

sám místodržitel Coudenhove,⁶² a byli jsme vyzváni, abychom výši způsobené škody osobně panu místodržiteli přednesli a požádali při tom o poskytnutí státní pomoci.

Domnívali jsme se, že to bude hojivý balzám na nově otevřenou finanční ránu. Protože všude byla ještě spousta bláta a mělu, dal tatínek před příjezdem pana místodržitele přivést fůru prken a položit je od silnice až ke splavu, aby si urozený pán nezamazal lakýrky. Konečně přijela očekávaná návštěva s celým štábem úředníků a pan místodržitel se skutečně obtěžoval a zašel až ke splavu. Tatínek si k této příležitosti natáhl nový černý kabát a panu místodržiteli tlumočil uctivou žádost o státní podporu, která by zmírnila tíhu katastrofy dolehnuvší tak těžce na podnik, který je teprve druhý rok v provozu a který je finančně vyčerpán. Pan místodržitel celou tatínkovu řeč klidně vyslechl, pak, aby se neřeklo, se na něco optal a konečně přislíbil podporu. Úředník si případ poznamenal, což bylo správné, neb na podobné sliby se často snadno zapomíná. A skoro se zdálo, že přes podrobný zápis na to úřady zapomněly, když tu více než po roce jsme dostali prostřednictvím hejtmanství přípis, v kterém se nám sdělovalo, že se nám udílí podpora 400 zlatých. Housa tehdy sedl a napsal, že za udělenou podporu co nejuctivěji děkujeme a zároveň žádáme, aby byla věnována na nějaký dobročinný účel. Bylo to gesto, protože oněch 400 zlatých by nás již nevytrhlo.

Po povodni ohlásila firma Riedel z Kořenova prostřednictvím hejtmanství, že za každý vylovený balík bavlny zaplatí slušnou částku, tuším 50 až 100 zlatých. Zachránci se mají hlásit u úředníka, kterého firma za tím účelem vyšle. Bylo tehdy mnoho lidí, kteří hořekovali nad tím, že chytali dříví a bavlněné balíky posílali dále k Matoušovi. Na našich březích

⁶² Karl Maria hrabě Coudenhove, v letech 1896–1911 místodržitel v Čechách.

bylo hodně balíků zachráněno, a tak jsme se s firmou Riedel dohodli na tom, že americkou bavlnu koupíme a za každý balík egyptského macca nám bude vyplacena odměna jako každému jinému.

Co pro nás tato katastrofa znamenala, víme nejlépe sami. V továrně musel být provoz zastaven, znovu vybudována jímka, aby mohlo být započato s opravou splavu. Byla to nákladná stavba, protože tentokrát byl jez položen až ke skále, a to z obavy, aby se při velké vodě podobná katastrofa neopakovala.

Peníze, které jsme měli vypůjčeny na zaplacení koupených strojů, musely být zčásti použity na opravu jezu, s čímž jsme při vypůjčování nepočítali.

V Semilech natropila povodeň také veliké škody. Hlavně skladiště, kde se vyráběla kořalka, bylo postiženo. Sudy byly vyzvednuty z kantrýřů a plavaly po skladišti jako miny na moři. Přirozeně, že při tom nezůstaly ve své původní poloze, a proto sudy, které nebyly dobře zazátkované, smísily svůj lahodný obsah s kalnou špínou. Nebyla tedy z toho žádná radost, a když si člověk vzpomněl na blížící se zimu, dělalo se z toho všeho na nic. Zimu jsme přečkali se všemi nesnázemi, jako zimu předešlou.

Zatopená Melichova továrna v Semilech roku 1897. (SOkA Semily, SbF)

Budování strojních zařízení a jiné trable (1898–1900)

Poněvadž se zařízení na topení kouřem naprosto neosvědčilo, bylo nutno pomýšlet na vytápění celé továrny parou. V ten čas zkrachovala brusírna skla v Bítouchově, patřící Františku Láskovi.

Láska byl velmi dobrým zámečníkem, zkušeným topičem a strojníkem. Náhoda nám opět přála, neboť Láska se hlásil do našich služeb. Je samozřejmé, že byl přijat. Brusírna, která byla zařízení na parní pohon, se rozprodávala a my jsme z ní koupili parní kotel o výhřevné ploše asi osmdesáti metrů čtverečních. Tak se dostal Láska i s jeho bývalým kotlem k nám na Hradiště.

Hlavní otázkou nyní bylo, kam koupenny kotel umístit. Postavit kotelnu pro tak malý kotel by se nevyplatilo, a proto se to vyřešilo tak, že se pod čistírnou (nynější odpadovou čistírnou) vystavěla místnost a v ní se kotel umístil. Místnost to byla nízká, strop asi jen jeden a půl metru nad kotlem, takže to ani nevyhovovalo úředním předpisům. Nicméně se tam kotel postavil a bylo to.

Přes léto smontoval Láska parní žebrové vedení, a tak jsme si v příští zimě pochvalovali tuto vymoženost. Písárna se také vytápěla parou, a tak se již v zimních nocích veseleji vstávalo na revize. Láska jako bývalý podnikatel měl hluboké porozumění pro zaměstnavatele, neboť sám na vlastní kůži zkusil, jak se těžko podniká bez dostatečných finančních prostředků.

Bylo již na čase, že se přibral zkušený a dovedný zámečník, neb kovář Sucharda již na to nestačil. Sucharda zastával v zimních měsících práci topiče. Láska byl u nás zaměstnán až do svého pozdního věku a musím říci, že jsme se mnohému od něho naučili. Lehčí transmise jsme si stavěli sami a byl jsem nemálo překvapen, když mi Láska řekl, že ložiska pro transmise si uděláme dřevěná. Takové ložisko byl vlastně špalík z tvrdého dřeva, do kterého se vyvrtala díra, načež se špalík rozřízl a díra se vylila kovem. Nosiče pro ložiska jsme zhotovili z vhodně upraveného ráfu. Též různé opravy jsme si prováděli sami, a tím i mnoho peněz ušetřili. Později se do dílny koupil soustruh o délce dva metry. Přirozeně to nebyl soustruh nový, nýbrž zánovní. Dílna zámečnická byla mým koníčkem. V ní jsme si zhotovili i dynamo, které dokonce dodneška slouží jako motor ve válečkárně. Během doby se dílna vybavovala různými stroji, a že jsme v ní dovedli něco dokázat, o tom se zmíním v pojednání o barevně.

Bylo mnoho firem, které se u nás dotazovaly na trostlovou přízi, kterou jsme jim však nemohli dodat, neboť jsme předli pouze přízi selffaktorovou. Zvýšená poptávka nás však přes velkou peněžní tíseň donutila k tomu, že jsme od firmy Rieter objednali jednu warp-kopsovou trostli,⁶³ která nám byla v květnu dodána a měla 376 vřeten.

⁶³ Trostle (z angl. throstle) – prstencový stroj, umožňující kontinuální předení osnovných přízí.

Byl to výborný stroj, který nám pomohl zvednout výrobu, neboť napředl pomalu skoro tolik, co staré dva selfactory. A ještě dnes koná, po přeměnění na efektní cvirnovací stroj, platné služby.

Kupovali jsme stroje, ale peněz nebylo, a proto jsme 10. března 1898 psali Jilemnické záložně, aby nám na otevřený účet povolila úvěr 5 000 zlatých. Záložna však nám tuto žádost zamítla. Pomáhali jsme si proto eskomptem smének a dnes snad to mohu na nás prozradit, že když bylo opravdu zle, že jsme propašovali také falešnou směnku. Nikoho jsme tím ovšem neošidili, neboť směnka byla vždy řádně splacena. Pamatuji si jenom, že nám vždy taková směnka nedala klidně spát, zvláště když se blížil den její splatnosti. Ale snad nám sám Bůh v tom provinění pomáhal a zařídil to tak, že se na její úhradu vždy peníze sešly.

Že bylo opravdu zle, je patrné z toho, že se někdy nedostávalo peněz ani na výplatu dělnických mezd. A tu Housa, aby o tom nikdo nevěděl, šel k pekaři Patkovi a od něho si scházející obnos vypůjčil. Z krámu byly peníze vybrány až do posledního krejcaru, a kdyby byl někdo po takové výplatě platil bankovkou, nemohli bychom mu ani vrátit zpátky. Také Tulach musel na svůj plat čekat, až se nějaké peníze zase sehnaly. Byly to kruté začátky, ale bylo nám jasné, že bez rozšíření strojního zařízení se z toho těžko dostaneme. Proto píšeme firmě Dobson o nabídku na čtyři mykací stroje, ale 22. dubna 1898 kupujeme pouze dva. Aby nebylo ani trochu klidu, oznamuje nám 14. května Tanvaldská strojírna, že nemůže déle čekat a žádá zaplacení. Vzdor ujednaným platebním podmínkám, které byly vysmlouvány na krev, spokojuje se však směnkou, kterou jsme jí zaslali a kterou se ujednaný termín platby posunuje o dalších šest měsíců. Vyskytly se tedy také firmy, které nám vyšly vstříc. S přibývajícím stroji vyvstává však otázka jejich pohonu, protože dosavadní vodní síla by již nestačila. Dne 9. října 1898 píšeme Ing. Sigmundovi, který byl zaměstnán v Ringhoffe-rových závodech, že hodláme postavit parní stroj, a to buď starý, nebo nový. Ing. Sigmund se totiž zabýval také prodejem starších strojů na vlastní pěst, a jak jsme se dozvěděli, koupil tehdy od firmy Matouš parní stroj, který byl však dosud v chodu. Žádali jsme o zprávu, zda můžeme s jeho dodávkou počítat.

Zatím se psalo na všechny možné i nemožné strojírny o nabídky, ale ty s ofertami nikterak nespěchaly, a zvláště firma Ringhoffer nabídku vůbec nedodala.

Nejochotnější byla strojírna firmy Wanitschek⁶⁴ z Brna, která nám v dopise z 20. října 1898 psala, že k nám hned pošle inženýra. Jak nezkušení jsme tehdy byli, to vysvítá nejlépe z toho, že jsme jim odepsali, že cestu inženýrovi platit nebudeme a že jeho návštěva nás nikterak nezavazuje ke koupi nabízeného parního stroje. Ohrazovali jsme se tedy proti věcem, které firma na nás vůbec nežádala. Snad z nedostatku nabídek od ostatních firem jsme v jednání s ní pokračovali, a dokonce jsme žádali, aby kotle, které sama nevyrábí, za nás u firmy Breitfeld a Daněk⁶⁵ koupila. Ovšemže na to nepřistoupila, a proto jsme byli

⁶⁴ Jistě míněn Friedrich Wannick (1838-1919), podnikatel, vynálezce a politik, který v Trnité ulici v Brně vybudoval strojírenskou firmu, vyrábějící vedle cukrovarnických strojů zařízení pro lihovary, pivovary, mlýny, vodní pily atd., též parní stroje.

⁶⁵ Akc. spol. Breitfeld-Daněk a spol. vznikla v r. 1872 spojením firem Daněk a spol. a Breitfeld a Evans, čímž vznikl velký strojírenský podnik, vyrábějící od lokomotiv přes parní turbíny, cukrovarnická a mlynářská zařízení, parní kotle, letecké motory až po motocykly. Po spojení s Českomoravskou-Kolben vzniká r. 1927 Českomoravská-Kolben-Daněk (ČKD).

nucení o nabídku požádat sami. U firmy Breitfeld a Daněk však byly platební podmínky hrozný. Chtěla kotel zaplatit buď předem, nebo dlužný obnos nechat vtělit na továrnu a na kotel upevnit tabulku, že až do úplného zaplacení je stále jejich majetkem. Proti tomu jsme se ohradili a byli jsme ochotni pro jedno nebo druhé. Pak jsme se však rozhodli, že kotel zaplatíme předem.

Parní stroj byl koupen od firmy Wanitschek, které také 6. prosince zasíláme první splátku 3 000 zlatých. Též firmě Breitfeld jsme poukázali splátku 2 000 zlatých. Plány jak parního kotle, tak parního stroje, které jsme mezi tím od obou firem obdrželi, jsme poslali k prohlédnutí a posouzení kotelnímu inženýrovi Tachecímu do Liberce.

Ale co se nestalo. Firmě Wanitschek byl mimo hotovost zaslán také akcept, s čímž však nebyla spokojena a psala nám, že akcept nepřijímá a požaduje zaplacení hotovými, protože o naši firmě dostala velmi špatné informace. Co se tedy dalo jiného dělat než firmě napsat, aby nám náš akcept a v hotovosti zasláné peníze vrátila a objednávku na parní stroj tím považovala za zrušenou.

V této nemilé situaci obrátili jsme se na firmu Ringhoffer, která nám svého času nabídku ani nepodala, a oznámili jí, že bychom od ní koupili parní stroj. Jaké jiné platební podmínky, než zaplacení předem, jsme mohli očekávat? A také tomu tak bylo. Nebylo však jiného východiska, a tak 2. února 1899 objednáváme parní stroj za podmínek výše uvedených. Nežli jsme však tak učinili, žádali jsme písemně Jilemnickou záložnu o zapůjčení 10 000 zlatých a jako záruku jsme nabízeli směnku Antonína Poslta a maminky, jako majitelky realit a pozemků v Semilech. Ovšem záložna na to nepřistoupila, ale my s ní jednali dále, až byla ochotna půjčku povolit, a to za předpokladu, že dlužný obnos bude na továrně zajištěn. Nežli bylo vtělení provedeno, byla jako záruka záložně doručena směnka Antonína Poslta.

Firma Ringhoffer měla další podmínku, a sice tu, že než vezme stroj do práce, musí být splaceno 4 000 zlatých. Na základě jilemnické zápůjčky bylo možno této podmínce vyhověti.

Přirozeně, že nyní bylo nutno dát se do stavby strojovny, kotelny a též na komín muselo být pamatováno. Ačkoliv jsme stále zápasili s nedostatkem peněz, přece jsme se odhodlali postavit komín na tu dobu přepychový, a to ze šamotových cihel. Komín dodala a postavila německá firma H. R. Heinicke z Chemnitzu.⁶⁶ Komín také odolal velké větrné smršti, o které se zmíním na jiném místě.

Poněvadž pro základy kotelny a strojovny, ale hlavně pro základ parního stroje muselo být vykopáno veliké množství hlíny, požádali jsme firmu Gerl o zapůjčení kolejnic a vozíků, aby šla práce rychleji kupředu. Z vykopaného materiálu byl utvořen z velké části dvůr pro skládku uhlí. Protože parní stroj měl být v červenci již v provozu, muselo se se stavbou urychleně pokračovat.

Pohon byl tedy zajištěn, a proto jsme požádali firmu Rieter ve Winterthuru o nabídku na další dvě trostle. Čas však míjel a po nabídce ani vidu ani slechu. Věc se vysvětlila, když jsme zástupci Streublovi psali o novou nabídku, a když nám tento odpověděl, že koupě se může uskutečnit jen tehdy, když stroje zaplatíme před odesláním, a nikoliv na splátky, jak

⁶⁶ Kominářská firma H. R. Heinicke byla založena r. 1883 v Chemnitzu, nyní má sídlo ve Verden an der Aller. Vedle projekce a stavby komínů se věnuje i systémům na spalování odpadů pro průmysl a nemocnice, staví též spalovny krematorií.

jsme původně žádali. To byla příčina k ostré korespondenci, během které nám Streubel sdělil, že firma Rieter o nás dostala špatné informace. Na to jsme odpověděli, že již dříve dodaná trostle byla podle ujednání správně zaplacená a totéž že by bylo se stroji, o které jsme žádali. Chtěli-li získat o nás nestranné informace, ať se obrátí na firmu Jos. Menčík v Černém Dole. Byli jsme uraženi a Rietrovi jsme napsali, že na nabídku již nereflujeme. Psalo se pak o ofertu firmě Schwenzke v Lipsku a O. Mrzinovi, který mimo bavlnu měl ještě zastupitelství strojířny Asa Lees.

Dne 7. února vypukl v továrně první oheň, který způsobil škodu za 132,93 zlatých.

Jak jsem se již zmínil, nechtěla Jilemnická záložna před zápisem do knih povolený obnos 10 000 zl. vyplatit, a proto se zase obrací tatínek vlastnoručním dopisem na Jos. Menčíka o zápůjčku 4 000 zl., kterou nám Menčík 16. února 1899 povoluje.

Zároveň s prosbou o půjčku tatínek Menčíka žádal, kdyby se u něho na nás někdo informoval, aby dal informaci příznivou.

Dne 6. března 1899 bylo zaknihování dluhu provedeno a Jilemnická záložna připisuje k vtěleným již 60 000 zlatým dalších 10 000 zlatých. Mimo dluhů vtělených na továrnu bylo ještě dost dluhů jiných a obchodní výsledek za uplynulý rok 1898 vykazoval ztrátu 7 210,70 zlatých. Tedy perspektiva do budoucnosti nikterak záviděníhodná.

Administrativa v kanceláři vzrostla tak, že Housa již na všechno nemohl stačit, a proto byla přibírána jedna pomocná kancelářská síla v osobě Josefa Zeithamla, syna restaurátéra v Semilech.

V továrně se pilně předlo, ale po přízi byla malá poptávka, a proto jsme navazovali obchodní styky i se vzdálenějšími tkalcovnami. Tak například na Náchodsku se ucházíme prostřednictvím Stanislava Hyblera z Libštátu o přízeň firmy Jos. Bartoň a synové.

Nastala jakási stagnace. Tkalcí přestali přízi třídit a napředanou liknavě odbírali. Za takového stavu věci nám 18. června 1899 píše sousední firma Matouš, zda bychom nepřistoupili na redukci výroby. Dopis obdobného obsahu jsme dostali ve stejné době také od Spolku rakouských přádníků.

Ovšemže jsme si nemohli dovolit takový luxus, a proto jsme na obě výzvy odpověděli v tom smyslu, že v naší přádelně pracujeme na starých strojích, které firma Schmitt již vyřadila z provozu, a že tudíž jejich výroba je již výrobou redukovanou, přirovnáváme-li ji ke kapacitě přádelen s novými moderními stroji. Tuším, že se tenkrát jednalo o práci pouze pět dnů v týdnu.

Dne 17. července hlásí nám firma Breitfeld a Daněk, že byl kotel odeslán. Ve skutečnosti to však byly kotle dva, jelikož se jednalo o kotel Tischbeinův.⁶⁷ Jeho doprava z nádraží do továrny nám dělala nemalou starost. Ačkoliv jsme sami měli silné koně, neměli jsme pro takový transport vhodný vůz, neboť kotel vážil 8 000 kg. Obrátili jsme se proto na speditéra Josefa Demutha v Růžodole, který jediný byl s to takovou dopravu obstarat. Do jednoho vozu se muselo zapřáhnout osm koní a ti ještě měli s tím co dělat. Také překládání takového kotle z železničního vagónu na vůz nebylo bez obtíží, ale to již obstaral speditér se svými lidmi, školenými pro podobné případy.

⁶⁷ Tischbeinův kombinovaný parní kotel pro svou hospodárnost a vysokou spolehlivost patřil na přelomu 19. a 20. století k nejoblíbenějším – používal se v cukrovarech, teplárnách, pivovarech, elektrárnách a dalších náročných provozech.

Montáž kotle pokračovala dost rychle, takže již 1. srpna píšeme Ing. Tachecímu, aby přišel kotel vyzkoušet. Kotel se zkouší před zazdřením. Po prohlídce se ihned přikročilo k zazdívání kotle a k stavbě jedné zdi kotelny, která nemohla být dříve dohotovena, dokud vzniklým otvorem nebyl kotel dopraven na své místo. Posunování kotle se dělo po válečkách. Druhá, vrchní část kotle byla kladkostrojí vyzvednuta, na spodní část usazena a na místě přinýtována. Nemusím snad ani podotýkat, že zkušenosti při tom získané jsou cennou věcí pro další praktický život.

Ačkoliv parní stroj měl být podle ujednání v provozu již v červenci, nestalo se tak. Dne 9. srpna nám hlásí firma Ringhoffer, že stroj byl odeslán. Do chodu byl uveden 20. října 1899. Co to bylo za slavnostní okamžik, když poprvé v parním válci zasyčela pára a setrvačnick se pohnul! Naše radost však netrvala dlouho. Po celé strojovně byl cítit zvláštní zápach, jako když se pálí bavlna, vzápětí něco luplo a od parního válce odletěla ochranná roura. Zjistili jsme, že firma Ringhoffer dodala místo ucpávek asbestových ucpávky bavlněné, které velké teplo nesnesly a shořely. Vzniklým teplem se ochranná roura zahřála a praskla. Stroj musel být ihned zastaven a porucha novou rourou odstraněna. Nežli se tak stalo, bylo před parním válcem zřízeno dřevěné zábradlí, aby pohybující se píst nikoho nezranil.

[Za úplný parní pohon mělo být uhrazeno 25 543 zlatých.]⁶⁸ Tedy značná částka, která naši finanční situaci povážlivě zatížila, protože musela být zaplacená hotově. Též předloha pro parní pohon, stavba kotelny, komínu, strojovny a bytu pro parní pohon, si vyžádala značného nákladu.

Bylo to již nad naše síly, a ačkoliv Menčík často vypomohl, byla to vždy jen záplata, která dlouho nevydržela. Tyto půjčky se Menčíkovi splácely přízí, takže vlastně taková půjčka nebyla ve skutečnosti ničím jiným než placením účtu za přízi předem. Vytloukal se tedy klín klínem.

V ten čas jsme již navazovali spojení s bankami, ale jen co se eskomptu směnek týkalo. O úvěru nechtěl nikdo ani slyšet. Bohužel nás 29. prosince 1899 navštívil ředitel Průmyslové banky Jan Novotný, s kterým bylo jednáno o otevření běžného účtu. Zajisté se každý podiví, že zde píše „bohužel“, když konečně sama banka přichází nám naši finanční situaci trochu ulehčit. Toto „bohužel“ vysvětlím později v samostatné kapitole.

Od 1. ledna [1900] byla zavedena korunová měna.⁶⁹ Jeden zlatý platil dvě koruny. Pro nás to byl rok, v kterém bylo mnoho investováno do strojního zařízení.

S otevřením běžného účtu u Průmyslové banky jsme moc nespíchali. Nejprve jsme bance zaslali k eskomptu nějaké směnky, které nám byly k našemu údivu vráceny jako nedosti dobré. Jiné banky však tyto směnky bez obavy eskomptovaly.

V tomto roce se přistavěl u kotelny domek, v jehož přízemí byla zřízena kovárna a truhlárna, v poschodí pak byt pro strojníka. Parní pohon byl postaven, a proto mohlo být uvažováno o koupi nových strojů. To se též vzdor finančním obtížím stalo a od firmy Dobson & Barlow se objednaly dvě trostle.

⁶⁸ Vypouštíme podrobné vyúčtování dodaného kotle a parního stroje.

⁶⁹ Bylo to již r. 1892, ovšem dosavadní zlatky a krejčary zůstaly ještě určitou dobu v oběhu a také se v nich účtovalo (viz tradiční označení „pětka“ pro desetikorunu).

Nevím, zda to, o čem budu nyní vyprávět, byl nápad tatínkův nebo Menčíkův, ale rozhodně to byl dalekosáhlý projekt, o kterém bylo mezi tatínkem a Menčíkem hojně jednáno i korespondováno. Menčík měl totiž koupit přádací stroje, a tak počet vřeten v přádelně doplnit na 10 000, a tím náležitě využít jak budovy, tak pohonné síly. Celé toto jednání se však rozbilo o stanovení vzniklého odpadu při spřádání. Menčík chtěl povolit pouze 10 %, kdežto tatínek žádal 15 %. Byla to tedy značná diference.

Velmi zajímavé je číst dopisy, které si oba o této věci vyměňovali. Tatínek Menčíkovi tvrdil, že si snad dovede představit, co by to bylo za přízi, která by se předla z bavlny, vypřádané s 10 % odpadu, když již dnes nařiká si na přízi, která je vypřádaná s 15 %. Nakonec, když se jednání rozbilo, stěžuje si tatínek Menčíkovi, že ho tím vším jen zbytečně zdržoval, a kde nic tu nic. Zůstali však nadále dobrými kamarády a Menčík i potom často finančně vypomohl.

Když se tedy tento projekt s Menčíkem, jak tatínek říkal, rozbil, bylo nutno někde sehnat úvěr na postavení přádacích strojů. Obracíme se tudíž za tím účelem na Záložní úvěrní ústav v Hradci Králové, a to 17. května 1900 dopisem, který níže v plném znění uvádím.⁷⁰

[Následovaly další dopisy tomuto ústavu, bezvýsledně.]

Mezitím nám psala také firma Zlatník a Tlapák ze Dvora Králové, že má zájemce, který by financoval koupi strojů a pak nechával u nás příst ve mzdě. Tatínek na to vlastnoručně psaným dopisem dotazuje se Zlatníka na jméno onoho zájemce, aby s ním mohl v této věci vejít do přímého jednání. Dne 25. 5. 1900 píše tatínek Zlatníkovi, a to do Karlových Varů, další dopis následujícího znění:

Zasílám Vám žádaný dopis. Co se ceny mé továrny týče, neberu to příliš detailně, neboť myslím, že to tak úplně postačí.

Stavební místo a právo vodní, celkem 16 000 zl., 16 korců pozemků při továrně, stavba struhy a jezu 16 400 zl., turbína na 145 koní při 4,85 [metru] spádu a rozšíření struhy pro druhou turbínu o 150 koních 10 000 zl.

Stavba továrny o dvou poschodích, místností pro 14 000 vřeten 65 000 zl., zařízení elektrické 2 000 zl., parní topení 1 100 zl.

⁷⁰ Před čtyřmi léty vystavěl jsem sobě přádelnu bavlny na 13 000 vřeten. Jelikož však zařízení přádelen daleko většího nákladu, než ono tkalcoven vyžaduje, tu bylo tehdy možno pouze třetí díl továrny stroji vyplnit, takže jsem na 5 000 vřetenách do loňského roku pracoval. Loňského roku pak zvětšil jsem továrnu o 1 000 vřeten a vystavěl jsem sobě novou strojovnu i kotelnu se vším zařízením nákladem 45 000 – 50 000 zlatých.

Dnešního dne pracuji tudíž na 6 000 vřetenách ve dne i v noci a mám dostatečnou vodní sílu po ruce, nebylo mně dosud parního stroje o 300 koňských silách zapotřebí, takže týž úplně neupotřeben jest.

V továrně pak mám polovici továrních místností úplně prázdných, takže mně jen zbývají ještě stroje, bych na plných 13 000 vřetenách resp. na 26 000 (an ve dne i v noci se pracuje) pracovati mohl.

An nyní obchody velice dobře jdou a já vůbec s vyřizováním zakázek ani stačiti nemohu, jelikož se mé předivo zvláštní oblibě těší, tu bylo by pro mne velice výhodné, kdybych továrnu stroji doplnil, k čemuž však dost značného kapitálu jest potřebí.

V posledním čase dozvěděl jsem se, že často také mnohé tkalcovny podporujete, a odvolává se tudíž na ctěný Váš dopis, resp. nabídku ze dne 24. února t. r., táži se Vás zdvořile, zdali byste nebyli ochotni mně poskytnouti prostředků na zakoupení strojů v Anglii k doplnění mé továrny.

V pádu potřeby jsem ochoten k Vám osobně za účelem objasnění celé záležitosti se dostavit i Vám veškeré mé reality obšírně uvést, i s dobrými a spolehlivými referencemi posloužiti.

Připomínám, že v pádu dohodnutí se by jak mně, tak i Vám z tohoto značné výhody vzešly a hledím brzkým Vaším zprávám vstříc.

Se vší úctou Jos. V. Hybler

4 selfaktory po 712 vřetenech, starší, 2 nové selfaktory po 800 vřetenech (Platt), 10 kremplí starších a 6 nových, s příslušnými předními stroji 47 000 K, 3 nové trostle po 400 vřetenech 8 000 zl., čistírna s úplně novými stroji 8 000 zl., motárna s deseti motáky 1 000 zl., nový parní stroj o 250 koních a nové 2 kotle 41 000 zl., transmise 7 500 zl., různé drobnosti 8 600 zl., celkem 232 100 zl.

K tomu nepočítám mé pětileté námahy, která zasluhuje též odměny. Dále podotýkám, že vodní síla se může nejméně na 80 000 zl. počítat, protože po dobu 6 až 8 měsíců se při dvou turbínách docílí 300 koňských sil, čímž se může 12 000 vřeten úplně do pohybu přivést.

Na požádání mohu též zaslat fotografii mé továrny. Podotýkám však, že se tímto nezavazují k prodeji mé továrny. Ostatní až na dohodnutí.

Vaše další zprávy očekávám s úctou [Jos. V. Hybler]

Jednalo se tehdy tuším o tkalcovnu firmy Johann Douglas, Gaiss. Později se také o předení ve mzdě zajímal Theodor Pilz z Kraslic, ale žádná z těchto jednání nevedla k cíli, a proto nezbyvalo nic jiného, než abychom si pomohli sami. Chci zde také podotknout, že v této nejhorší době se splatil V. Brožovi ve Vysokém dluh v obnose 4 402 K. Všem strojírenským firmám, které nám zaslaly nabídky, jsme oznámili, že nyní na koupi nových strojů nepomýšlíme. Jedině firmě Dobson & Barlow se napsalo, že jsme za příznivých platebních podmínek ochotni koupit 2 trostle a 6 kremplí. Tato koupě se později uskutečnila. Nemalé potíže měli jsme také s Tanvaldskou strojírnou, od které jsme objednali transmise pro nové stroje. Podmínkou tehdy bylo zaplacení předem. Po delší době jsme se ptali, kdy můžeme s dodávkou počítat, a tu nám bylo odepsáno, že transmise nebyla ještě vůbec vzata do práce, protože nebyla odeslána ujednaná splátka. To dalo podnět k ostré korespondenci, kterou se ovšem vzniklá nesnáze neodstranila.

Více strojů si vyžádalo více síly, a proto bylo dbáno toho, aby ani kapka vody v Jizeře nepřišla nazmar. Ukázalo se, že splav uprostřed poněkud usedl, následkem čehož se koruna jezu v těchto místech prolákla. K vyrovnání koruny bylo použito nástavku, což bylo ovšem něco pro sousedy. Hlavně obec Bystrá se proti tomu ohrazovala a žádala za zatopení břehů každoročně 50 korun náhrady, ačkoliv sama měla tyto pozemky pronajaty Špidlenovi za roční nájem 6 K. Uvádím to zde proto, abych ukázal, jak se dívalo na soukromé podnikání a jak bylo proti podnikateli postupováno.

Ovšemže obec nedostala nic, když se prokázalo, že splav vlastně zdvižen nebyl, nýbrž že se jednalo pouze o vyrovnání sesednuté části jezu.

Jak jsem již podotkl, trpěl tatínek revmatismem, a protože se nemoc stále zhoršovala, odhodlal se odjet na léčení do Teplic. Dlouho si tam však chudák nepobyl, ani ne čtrnáct celých dnů. Bylo třeba, aby byl zase doma. Když tak prohlížím kopírní knihy, shledávám, že tatínek vyřizoval osobně jen určitý druh korespondence. Bylo to vyřizování reklamací na přízi a za druhé dopisy, hlavně na Menčíka, v kterých žádá o zapůjčení peněz. Třetím druhem dopisů byly nabídky příze. Zde se musím zmínit o jednom zajímavém dopise, v kterém se nabízela příze Pošumavské jednotě, tedy družstvu a nikoliv tkalcovně, v kterém doslovně stojí, že vyrábíme nejlepší přízi na světě. Toto tak nadmíru smělé tvrzení mohlo být napsáno za předpokladu, že ve výše zmíněném družstvu nejsou žádní odborníci.

V ten čas trvala hornická stávka a všude byla velká nouze o uhlí, a tak tatínek prosí opět Menčíka, aby mu přenechal asi tři vagóny uhlí. Menčík byl vždy naše záchrana a není bez zajímavosti sledovat korespondenci mezi ním a tatínkem, v které si řekli vše bez obalu do očí a někdy se zdálo, že z toho vznikne nepřátelství. Nikdy se však tak nestalo a další dopisy byly vždy zas v přátelském a kamarádském tónu.

V srpnu nás poprvé navštívil zástupce firmy Dobson & Barlow, pan Mason. Byl to Angličan – gentleman, který nám nějak zapřál. Bylo to pro nás velmi lichotivé, když sám přijel stroje nabízet, přestože věděl, že je za obvyklých platebních podmínek koupit nemůžeme. Ale také mu bylo dobře známo, že vše, co bylo ujednáno, bylo námi vždy plněno. Dali jsme mu tedy limit na určité stroje, který on skutečně u svého domu prosadil, a tak dne 22. září 1900 objednáváme 2 selfactory, 2 trostle, 1 hrncovku, 11 flyer středních a 2 jemné, 1 dublítku. V ten čas jsme také koupili od firmy Asa Lees jeden potěrací stroj a od firmy Rieter jednu protahovačku.

Pro koupené stroje muselo být připraveno vhodné místo, a proto jsme počali již stávající stroje přemísťovat do třetího sálu, který byl tou dobou ještě prázdný a který byl určen výhradně pro předpřádací stroje. Nebyla to práce právě jednoduchá a musela jít rychle kupředu, neboť se žádný stroj nemohl dlouho postrádat. Též transmise musela být ve třetím sále znovu zřízena, a té tam bylo požehnaně. Převod na převod a vše poháněno řemeny. Též parní topení tam muselo být zavedeno. Protože parní stroj byl v zimních měsících silně zatížen a skoro veškerou vyrobenou páru spotřeboval sám, byl pro vytápění koupen kotel ze Strnádkovy tkalcovny v Podmoklicích, která tehdy již patřila Fr. Fiedlerovi.

Dne 13. listopadu 1900 píše nám zástupce technických potřeb Mautner z Vídně, že v St. Pölten v Rakousku se ruší přádelna bavlny a všechny stroje jsou na prodej. Je přirozené, že tato příležitost se nemohla nechat nepovšimnuta, a proto byl do St. Pöltenu poslán Tulach, aby se na stroje podíval. Tenkrát jsme tam koupili dva selfactory a čtyři jemné flyery. Do St. Pölten byl Tulach poslán ještě jednou, aby koupené stroje rozmontoval a obstaral naložení a dopravu. Z této druhé cesty Tulach psal, že by se mohly koupit ještě jiné stroje, v důsledku čehož se počalo jednat s firmou Gustav Hannak v Brně, které veškeré stroje patřily. Kupujeme dva selfactory, čtyři jemné flyery, jeden flyer střední a jednu hrncovku. Dne 3. prosince se vydává do St. Pölten též tatínek, na cestě se zastavil ve Vídni u strýce Stanislava, který tam byl revidentem Jižní dráhy. Společně pak odjíždějí do St. Pölten, aby zařídili dopravu zakoupených strojů.

Byla to tatínkova první cesta do Vídně. Ačkoliv se mu tam velmi líbilo, nenechal se strýcem Stanislavem dlouho zdržet, a pak také ovšem zima nebyla vhodnou dobou pro návštěvu Vídně.

V St. Pölten koupil tatínek ještě jeden selfaktor, takže celkem byly koupeny tři. Vše šlo hladce, až na následující věc, která se při koupi stala. Pro nás bylo samozřejmé, že předloha pro pohon selfaktoru patří k němu, kdežto pak Hannak byl opačného názoru a nechtěl předlohy vydat, dokud nebudou zvlášť zaplaceny. Následek toho byl, že jsme účty na stroje nedoplatili a chtěli jsme tak učinit až po vydání předloh. Vznikla čilá korespondence, v které pan Hannak důrazně žádal doplacení účtu. Když se toho dožadoval, odepsal mu Housa telegraficky německy psaným dopisem, ke kterému tatínek připsal česky doušku: *Vám bych nechtěl dlužen býti, to by měla pošta a telegrafní úřad co dělat.* Vzдор všem nepříjemnostem

a výhrůžkám to dopadlo tak, že se mu za předlohy něco zaplatilo, účet se vyrovnal, načež on předlohy zaslal.

Mimoto byly koupeny dřevěné špule pro flyery a jiné drobnosti. Za všechny stroje a věci koupené v St. Pölten zaplatilo se 8 000 K.

Touto koupí byl doprůčasný sál úplně selfaktory zaplněn a vypadalo to tam jak v muzeu strojů. Byly tam 4 staré selfaktory Rietrovy, 2 nové a 3 staré od Platta a 2 nové od firmy Dobson. Zvláště nevýhodné předání bylo na jednom ze starých selfaktorů Plattových, kde obsluha až na jednoho nastrkovače byla stejná jako při selfaktorech dvou.

Ještě horší to však bylo v sále předprůčasných. Právě koupené flyery ze St. Pölten byly kuriozitou v tom smyslu, že se jejich vřetena točila opačně, to je na levou stranu. Dělníci na to nebyli zvyklí a museli se nejdříve na nich učit pracovat. Měli jsme čtyři druhy flyerů, a sice od firem Rieter, Dobson, Platt a Asa Lees, a tak ať si o tom nyní někdo učiní představu. Pro každý systém bylo třeba jiných špulí, vřetýnek a záměn. Co tu muselo být špulí a jaký to byl míšmaš! Nakonec jsme však byli rádi, že jsme to tak měli.

Koupené selfaktory nebyly právě nejlepší, ale přece byly podstatně lepší než staré selfaktory Rietrovy. Hlavní u nich bylo to, že byly stejné dlouhé jako selfaktory nové a byla tudíž na nich i větší výroba.

Několik dnů po Tulachově návratu ze St. Pölten hlásila nám dráha, že máme na stanici nějaké stroje. Stroje byly naloženy na otevřených vagónech jako stará litina a jejich doprava do Benešova byl kus ošklivé práce. Venku sněžilo a byla citelná zima a v továrně nemohlo být pro krátkost času získáno vhodné místo, poněvadž se právě přemísťovaly stroje ze sálu

Nový most přes Jizeru v Semilech z roku 1898 od firmy Bratři Prášilové a spol. z Libně.

přadecího do předpřádacího. Dávali jsme tedy vše na jednu hromadu. Vše bylo rezavé jak liška a v duchu jsem pochyboval o tom, že to dáme dohromady. Ale nejen že se to dalo, ale dokonce až na několik koleček nic nescházelo.

Tohoto roku jsme se pustili nějak moc do investic. Pomýšleli jsme na postavení druhé turbíny, a proto v prosinci píšeme firmě Ganz & Co., Leobersdorf ⁷¹ u Vídně, aby nám za tím účelem zaslala svého inženýra. Od Brněnské strojírny jsme si pak vyžádali nabídku na vlhčicí zařízení vzduchu.

Rok se pomalu chýlil ke konci a my věděli předem, že v roce 1901 bude největší starostí shánění peněz a úvěru.

⁷¹ Ganz & Co. byla rakouská továrna na turbíny, od r. 1896 se zde vyráběly první dieselové motory, jako inženýr byl ve firmě činný vynálezce Viktor Kaplan. Leobersdorfer Maschinenfabrik má dnes čínské vlastníky.

Vstup do nového století (1901-1908)

První věcí, kterou jsme v roce **1901** udělali, bylo to, že jsme dali do pořádku požární pojistku, která zněla na úhrnný obnos 186 000 zl.

Ve Vídni byla informační kancelář Vindobona, která o naší firmě podávala zájemcům zprávy pro nás nepříznivé. Bylo podezření, že tyto informace jí byly sděleny firmou Melich a Skrbek, s kterou jsme tehdy byli v nevůli. Tato záležitost musela být přivedena na správnou míru, což se stalo naším dopisem z 2. února 1901.⁷²

Tak i na tomto poli špatných informací jsme museli bojovat. Zmínka o prodejní ceně přízi, uvedená na počátku tohoto dopisu, měla vyvrátit tvrzení Melicha a Skrbka, že přízi prodáváme za každou cenu jako před konkurzem.

Poněvadž členové Spolku rakouských prádníků měli různé výhody, vyžádali jsme si také my podmínky, za kterých bychom byli do Spolku přijati. Naše členství v tomto Spolku se později uskutečnilo.

V důsledku značných investic se dostavila předpokládaná finanční tíseň, a proto se tatínek opět obrací na Menčíka o zápůjčku, ale tentokrát Menčík zklamal a telegraficky oznámil, že nám vyhovět nemůže. Na tuto nemilou zprávu odpovídá tatínek 25. února dopisem, který v původním znění cituji:

Poněvadž jsem dostal od Vás depeši, že mé žádosti vyhovět nemůžete, obracím se k Vám se žádostí, abyste mi ještě tentokrát vyhověli, poněvadž nemohu následkem opoždění jinam se obrátit, a obnos tento je dnes splatný. Myslím, že Vám na tom nezáleží, mi tímto obnosem vypomoci, ale v nejhorším pádě do 28. t. m. mám k očekávání větší částky, takže případně vyrovnám Vám tento obnos hotově, nebo Vám zaručuji, že dostanete do 15. 3. za tento obnos přízi. Jen mi ten obnos ještě u banky otevřete. Postačí Vaše depeše na banku.

Týž den píše tatínek Jilemnické záložně dopis, v kterém žádá o zapůjčení 15 až 20 tisíc zl. Odůvodňuje tuto svoji žádost tím, že uvedl ve své přádelně dalších 3 000 vřeten do pohybu, a proto že žádané peníze potřebuje jako provozní kapitál.

Se záložnou bylo pak vyjednáváno ústně a na základě těchto rozhovorů posíláme záložně k nahlédnutí naši požární pojistku. Zároveň s pojistkou byl odeslán dopis, kde se

⁷² *Není pravdou, že v naší přádelně používáme jen starých vyřazených strojů, neboť v roce 1900 koupili jsme za 90 000 zl. stroje nové a ze starých strojů je jen nepatrná část v provozu, avšak i ta bude v únoru za nové vyměněna.*

Moji výrobu prodávám za ceny na trhu běžné, ačkoliv bych mohl následkem malé režie přízi prodávat o dva až čtyři haléře levněji než konkurence.

V minulém roce jsem na prodeích něco ztratil, ale tyto ztráty nebyly velké vzhledem k tomu, že v druhé polovině roku jsem s dobrým výsledkem pracoval. Úvěr nepotřebuji žádný a můj provozní kapitál je postačující. Malé difference, které vznikly následkem dělnické stávký a malým množstvím vody v roce 1900, byly k spokojenosti mých odběratelů urovnány.

upozorňuje na to, že v pojistce není zahrnuta turbína, parní stroj, kotel a strojovna s kotelnou. Tovární budova že je pojištěna pouze na polovinu své hodnoty.

<i>Dle pojistky má tovární budova s obsahem cenu</i>	<i>373 600 K</i>
<i>k tomu polovice budovy</i>	<i>90 000 K</i>
<i>nepojištěná turbína</i>	<i>10 000 K</i>
<i>nepojištěný parní stroj, kotel a komín</i>	<i>83 000 K</i>
celkem	564 600 K
 <i>Cena pozemku s vodním právem</i>	 <i>34 000 K</i>
<i>stavba jezu a struhy</i>	<i>60 000 K</i>
<i>přístavěná kovárna, truhlárna a byt strojníka</i>	<i>4 000 K</i>
sumou	662 600 K

V dopise dále uvádíme, že závod má nejméně cenu 700 000 K, protože mnohé zařízení není v pojistce uváděno, a mimo to že začátkem dubna obdržíme od firmy Dobson & Barlow stroje za 30 000 zl. a že jsme ochotni všechny doklady a knihy k nahlédnutí předložit.

Dne 9. března se přijeli páni ze záložny podívat na továrnu a přesvědčit se tak o věci na místě samém. Za tři dny na to jel tatínek do Jilemnice a tam definitivně uzavřel půjčku v obnose 25 000 zl. čili 50 000 K. Knihovný zápis se provedl 14. března 1901 a tím bylo v ten čas na továrně vtěleno úhrnem 202 000 K.

Nyní se musím ještě vrátit k jednání s Menčíkem. Dne 25. února píše tatínek Menčíkovi a nabízí mu, že by byl nyní ochoten přist pro něho ve mzdě. Opis dopisu nejlépe ukáže, jak si tatínek to předení ve mzdě představoval.⁷³

O předení ve mzdě bylo znovu jednáno též s Pilzem, avšak žádné toto jednání nemělo kladný výsledek.

V přádelně jsme pilně montovali a přestavovali staré stroje, abychom měli místo pro nové. Vožení bylo stále dost a s dodávkou nových strojů bylo toho tolik, že se to nemohlo ani zmoci. Aby každá vhodná příležitost byla zužitkována, žádali jsme také o přiděl erárních koní. Dragounské pluky totiž agrárikům půjčovaly přebytečné koně úplně zdarma. Poněvadž jsme měli také nějaká pole, chtěli jsme této příležitosti využít. Ovšemže by koně

⁷³ *Tento týden přivedu do pohybu dalších 3 000 vřeten, a protože to bude vyžadovat větší částku peněz, které bych nerad více na továrnu si zajistit dal, rozmyslel jsem si tu věc jinak.*

Jak jsem již jedenkrát s Vámi korespondoval o práci v lonu, připomínám k tomu dnes, že by tentokrát byla pro Vás lehčí situace, poněvadž tenkrát bylo zapotřebí na náš plán 80 000 K a dnes docela nepatrný obnos a beze všeho závazku, poněvadž na mně již delší dobu jedna firma chce, abych alespoň na polovici mé továrny pracoval pro ni ve mzdě. Pro tuto firmu nemohl jsem se rozhodnout, ač mám skvostné podmínky. Dříve než bych tento obchod s řečenou firmou uzavřel, chci se u Vás na tuto záležitost poptat, zda byste sám na to nepočítal. Také dám vždy Vám přednost. [...]

Já bych se zavázal, že každý měsíc 25 tisíc liber pro Vás vyrobím a odešlu v čísle 20.

V krátkosti Vám řeknu asi mé podmínky, abyste mohl alespoň trochu si tuto věc prostudovat, ač se tímto nezavazuji. Já bych obdržel 100 kg bavlny a z těchto bych Vám odvedl 86 kg příze, kterou bych Vám franco nádraží v Semilech dodal, a Vy zaplatil byste mi co mzdu 8 kr. pro 1 angl. uncí. Bedny byste si pro přízi musel dát. Surovou bavlnu byste rovněž dodal franco semilské nádraží, a to mou známku, kterou zpracovávám.

Další maličkosti při dohodnutí, ač to nemá žádný účel. Je to docela lehká manipulace a můžete si hned z toho udělat rozpočet. Nemáte žádné velké riziko a může se tato smlouva provést na 1 rok. Tak si můžete tuto záležitost rozmyslet a mne vbrzku o tom zpravit. Nechá se pro Vás spekulovat nákupem nové bavlny.

Vaše zprávy očekávám s úctou [Jos. V. Hybler]

nepracovali na polích, ale pěkně vozili stroje a bavlnu do továrny. Ale bylo u toho tolik ceremonií, že z toho nakonec sešlo.

Dne 28. února se obracíme na Průmyslovou banku v Praze s dotazem, zda by nebyla ochotna otevřít nám rembouršní úvěr⁷⁴. V kladném případě jsme ochotni poskytnout bance knihovní záruku, a bude-li si toho přát, předložíme jí k nahlédnutí smlouvy a jiné podobné listiny, týkající se rozšíření našeho závodu.

Dále uvádíme, že náš závod má cenu 700 000 K a knihovně je zatížen 202 000 K. Další jednání s bankou se pak vedla ústně.

V ten čas se také vyjednávalo s eskontní společností o eskontování účtů za přízi. Podmínkou bylo, že jen členům mohou být účty eskontovány, a proto jsme se přihlásili za člena této společnosti. Bylo to celkem dobré rozhodnutí, protože peníze, kterých bylo stále třeba, se lépe scházely.

Jak jsem se vpředu zmínil, vyžádali jsme si nabídku na turbíny od firmy Ganz & Co., ale koupili jsme je pak od Tanvaldské strojírny. Původní stará Girardova turbína naprosto nevyhovovala, a proto bylo rozhodnuto, že při stavbě turbíny nové bude zároveň vyměněna, lépe řečeno přestavována na turbínu Francisovu. Budova a vodní komora této turbíny zůstaly v původním stavu a z vlastní turbíny se daly použít stojaté hřídele a ložiska. Touto rekonstrukcí byl její původní výkon 140 HP zvýšen na 200 HP. Rekonstrukci provedla Tanvaldská strojírna, která nám současně dodala novou Francisovu turbínu o výkonu 160 HP, při spádu 4,60 metru a průtočném množství vody 3 300 litrů. Rekonstruovaná turbína měla, jak jsem se již zmínil, 200 HP při spádu 4 metry a průtočném množství 4 100 litrů. Obě turbíny pak měly 360 HP, čili touto rentabilní investicí jsme získali o 220 HP více.

Když to bude někdo dneska číst, snad si pomyslí, proč se nepostavily hned na začátku turbíny dvě. Ono se to nyní pěkně řekne, ale tenkrát jsme byli rádi, že jsme se zmohli na jednu. Mohla se sice po čase postavit turbína druhá, ale to by znamenalo továrnu nejméně na čtyři měsíce zastavit a nezbyvalo tudíž nic jiného, než dříve postavit parní pohon, k čemuž muselo dojít tak jako tak.

Po čas stavby turbín poháněl továrnu pouze parní stroj. Stavba a rekonstrukce turbín nebyly tak jednoduchou věcí. Nejprve musela být ve struze zřízena jímka, aby bylo možno brát ze struhy vodu pro kondenzaci a napájení kotlů. Druhá jímka pak musela být postavena na odpadu. Obě jímky musely být udělány velice pečlivě a důkladně, aby jimi žádná voda neprocházela. Dále pak se musela veškerá voda nacházející se v prostoru ohraničeném jímkou vypumpovat, což se dělo pomocí pulzometru. O zapůjčení pulzometru jsme se nejprve ucházeli u firmy Matouš, ale se záporným výsledkem. Pulzometr nám pak půjčila firma Schmitt za denní poplatek 6 K, což jsme rádi akceptovali.

Po vyčerpání vody pod turbínou jsme byli mile překvapeni, když na suchu zůstalo asi třicet krásných pstruhů.

Stavba pro novou Francisovu turbínu byla dost nákladná, poněvadž vše, co přišlo pod vodu, bylo vystavěno z nejlepšího betonu. O důkladném provedení této stavby jsme se po několika letech přesvědčili prohlídkou, která si vyžádala postavení jímky na odpadu struhy a vypumpování veškeré vody jako tehdy, ale s tím rozdílem, že jsme použili již pulzometru

⁷⁴ Směnková půjčka banky dovozci zboží, používaná v mezinárodním styku.

vlastního. V srpnu byla montáž turbín dohotovena a ty uvedeny do chodu. Bylo to docela něco jiného, když parní stroj mohl být zastaven a celou v té době již značně rozšířenou továrnu táhla voda. Režie se tím značně snížila. Aby však byla ještě nižší, odhodláváme se k výměně dvou starých Rietrových selfaktorů za nové. Vedle těchto selfaktorů kupujeme také dva Wegmannovy motáky.

Těž pomocná zařízení v přádelně začínáme modernizovat, a to tím, že od firmy Hurling & Biederman kupujeme zařízení na vlhčení vzduchu, čímž se atmosféra v přádacích sálech značně zlepšila a předení, zvláště v letních měsících, se hodně polepšilo.

Zmíněné vlhčící zařízení nebylo však tak dokonalé, jako je dnes. Voda byla do aparátu přiváděna pod tlakem a rozprašována pak malými dyznami. Správný chod tohoto zařízení byl podmíněn naprosto čistou vodou, kterážto podmínka se dala těžko splnit v podzimních měsících, kdy padalo listí a voda se často zakalila. V těchto obdobích se muselo s vlhčením přestat. Ale i jinak musely být aparáty skoro každý týden čištěny. Bylo to však přece lepší než vlhčení žádné. Toto zařízení nás stálo 4 000 K.

Těž na poli sociálním jsme nezůstali pozadu a každého dělníka, vedle Úrazové pojišťovny, jsme pojistili ještě u Mezinárodní úrazové společnosti pro případ, že by Úrazová pojišťovna vyplácení renty zamítla.

Každý jistě uzná, že to nebyla maličkost, co bylo v tomto roce 1901 vykonáno, a v duchu jsem se ptal, kdy konečně pro nás nastanou trochu klidnější doby. Zúročitelných dluhů bylo tehdy 417 000 K a konkurzní ztráty s různými náhradami obnášely 8 318 K. Tedy dost velké břemeno.

Ale ani následující rok **1902** nebyl záviděníhodný. Z postavených turbín jsme měli sice velkou radost, ale během provozu se ukazovalo, že něco není v pořádku, neboť nebylo skoro týdne, aby některý ze šroubů nepraskl a nemusel být vyměněn.

Tato vada nebyla odstraněna ani tehdy, když Tanvaldská strojírna dodala šrouby ocelové. Když se zdálo, že je již vše v pořádku, počalo se pálit ložisko, a sice takzvaná čočka, na kterém spočívala stojatá hřídel oběžného kola. Byla to značná tíha, která na ložisko působila, a proto stačila jen malá vada, aby bylo celé ložisko po několika málo obrátkách zničeno. Tím byla ovšem turbína vyřazena z provozu, a musel proto být založen parní stroj. Telegrafovalo se ihned do Tanvaldu o bezodkladné odeslání náhradního ložiska, které nám však došlo až za několik dní. Jaké bylo naše překvapení, když se nové ložisko po krátké chvilce provozu znovu zadřelo.

V rozpočtu uváděla Tanvaldská strojírna dodávku ložiska kuličkového, ale ve skutečnosti dodala ložisko ploché. Poukazovali jsme na ten rozpor, a tak nám strojírna zaslala ložisko kuličkové, s kterým jsme však měli ještě horší svízel než s ložiskem předešlým. Po tomto nezdaru bylo opět zasazeno nové ložisko ploché, které však bylo znovu vyndáno, ale tentokrát dříve, než se mohlo zahřát na nebezpečnou míru. Pak jsme do něho vysekali několik nových kanálků, aby se jeho mazání stalo intenzivnější, a tím jsme také konečně zažehnali nebezpečí dalšího zadření, ke kterému by jistě jinak došlo.

Turbína byla ještě v garanci, ale strojírna se zdráhala nahradit nám škodu, kterou jsme utrpěli tím, že musel být založen parní stroj, čili že muselo být použito dražšího pohonného zdroje. Náhradu si představovala tak, že nám byla ochotna bezplatně vyměnit pouze ložisko. To zavdalo příčinu k rozsáhlému korespondování, ale na výsledek se již nepamatuji.

Neuplynulo mnoho vody a byl zde malér další. U malého konického kola se vylomily dva zuby. Poněvadž zhotovení takového kola trvá delší dobu, bylo poškozené kolo opraveno tím způsobem, že se ulomené zuby vysadily. Tato oprava nebyla však dost jistá, bylo to jen takové provizorium do příchodu kola nového. Jelikož praskání šroubů neustávalo a podle našeho náhledu bylo způsobeno tím, že obě konická kola jsou litá a špatně do sebe zapadají, rozhodli jsme se spodní velké kolo vyměnit za kolo se dřevěnými zuby. Kolo lité jsme však uložili pro všechny případy, a že to bylo počínání správné, ukázalo se za několik dnů.

Jednou, když tak chodím po strojně, jak bývalo mým zvykem, slyším na turbíně ohromný rachot, z kterého byl až strach. Po zastavení turbíny se zjistilo, že u konického kola, které mělo dřevěné zuby, se jeden nebo dva uvolnily, čímž se spodní kolo ve svém chodu poněkud opozdilo. Protože však obě turbíny byly zapojeny a malé konické kolo se točilo stále stejně, mělo to za následek, že zuby do sebe správně nezapadaly a vyvrcholilo to tím, že u spodního kola byly všechny zuby doslova smeteny. Byla to nepříjemná nehoda a ještě štěstí, že zde bylo vyřazené kolo železné, které po dobu opravy muselo být opět namontováno na svoje staré místo.

Co takových nepříjemných i nebezpečných příhod člověk v podniku zažije, to nikdo neví. A nakonec je člověk ke všemu ještě rád, že to dopadlo vždy alespoň tak.

Následkem zvýšeného počtu vřeten bylo potřeba více pracovních sil. Protože však i firma Matouš v té době svůj závod rozšířila, počal se jevit nedostatek dělníků. Již nestáli každé pondělí dělníci u tovární brány, aby se hlásili o práci, nýbrž naopak počali z práce vystupovat. Bylo to přecházení pracujících z jedné továrny do druhé, a tyto přesuny byly zvláště silné mezi naší a Matoušovou firmou. Aby se tomu alespoň poněkud zamezilo, byla s Matoušem ujednána oboplná dohoda, podle které vystouplý dělník mohl být v druhém závodě přijat teprve po uplynutí třech neděl.

Tehdáž nebyly vypláceny v továrnách za tutéž práci stejné mzdy, a proto nastal-li nedostatek dělníků, byli tito přeláčením lákáni k výstupu ze starého místa. Firmy se tomuto vystupování bránily také tím, že stavěly pro své dělníky dělnické domy, a tím je k závodu více připoutávaly. Po postavení prvního dělnického domu firmou Matouš rozhodli jsme se i my učinit totéž. Původní dřevěné stavení koupené od Kobrleho bylo jen zčásti obyvatelné, a proto ona část, kde byly pouze tmavé komory (což byla polovina stavení), byla rozbořena a na jejím místě postaven jednoposchodový dům, nynější čp. 3. O několik roků později se rozbořila i druhá polovina původního dřevěného stavení, a na tom místě se postavil dělnický dům čp. 57. Byl tedy dělnický dům u struhy stavěn nadvakrát.

Tím zmizelo navždy staré české stavení, svědek starých časů. Tato bývalá selská usedlost byla jistě postavena ještě před stavbou okresní silnice, která se dokončila roku 1878. Byla to idyllická samota, položená v krásném místě na pravém břehu Jizery.

Těžší loučení však bylo s obchodem. Koncem září 1902 oznamujeme c. k. hejtmanství v Semilech, že obchod přestaneme provozovat, ale že si ponecháme výrobu a prodej lihovin. Obchodovali jsme tudíž plných 35 let a za tu dobu si opravdu člověk zvykne a nerad se loučí s tím, co tak přirostlo k srdci. Vždyť to byl vlastně začátek a zásluha toho, co dneska jsme.

Z krámu se zřídila písárna a portál s výklady byl zaměněn za obyčejná okna. Celý dům tím nabyl nezvyklého vzhledu a dnes již ani nikdo nemá potuchy o tom, že zde byl před dávnou dobou jeden z prvních obchodů v Semilech.

Ze skladiště, v dnešní to prodejně, byl zřízen krám, kde se zboží doprodávalo. Současně tam byl zřízen výčep lihovin, který byl v provozu až do mamínčiny smrti, tj. do roku 1923. Tím definitivně zanikl obchod, který ze začátku financoval továrnu. Mám velmi pěkné vzpomínky na obchod a krám a zmíním se o nich na jiném místě. Zboží bylo z velké části prodáno V. Brožovi do Vysokého nad Jizerou a pak obchodníku Hugo Maudrovi, pozdějšímu svému švagrovi. Věci, které ještě potom zbyly, prodali jsme se slevou 15–20 % ve zvláštním výprodeji. Je samozřejmé, že jsme si mnoho věcí vhodných pro továrnu ponechali.

Jak jsem se již vpředu zmínil, byla z původního krámu zřízena písárna, do které byl vchod přímo z průjezdu. Tam, co je dnes místnost pro přijímání cestujících, byla malá jídelnička, za kterou byla hned kuchyň, dnešní kancelář, v které se vypravuje pošta.

Původní kancelář byla zařízena jednoduše. Mezi okny visely pendlové hodiny, pod kterými byl dlouhý stůl. Mezi dveřmi a okny byl u stěny vysoký psací stůl, u kterého se mohlo jenom stát. Byl to Housův psací stůl a divím se dodnes, že celých 38 roků u něho vydržel stát. Uvážil-li se však, že Housa byl také účetním, vysvitne vlastně výhoda než nevýhoda tohoto vysokého a dlouhého stolu, neboť při zápisu do obchodních knih, které měl stále na stole otevřené, mohl pohodlně od jedné ke druhé přecházet. Tento stůl, nacházející se dnes v tovární místnosti vrátného, nechal tatínek zhotovit na Housovu žádost.

Malá písárnička vedle krámu byla vyhrazena tatínkovi. Dnes v této místnosti úřaduje JUDr. Otto Hybler mladší.

Byt, který byl v době obchodování přeměněn na kancelář, byl po zrušení obchodu vrácen zase svému účelu. Byl pěkně upraven a sloužil za obývací pokoj. Nábytek, který se tam nacházel, byl umělecky vykládán jiným dřevem a byl zhotoven řezbářem Josefem Machem,⁷⁵ otcem dnešních Machů. Za obývacím pokojem nacházela se malá ložnička, kde nebyla okna, tedy místnost naprosto tmavá.

A ještě jedna vymoženost byla v tomto roce 1902 zařízena. Byl to telefon. Již v březnu 1897 se nás tázala firma Schmitt, zda se připojíme k telefonní akci. Tato akce nevedla tehdy k žádnému cíli, a teprve roku 1902 bylo znovu jednáno o zavedení telefonu. Dne 27. srpna téhož roku sdělujeme dopisem poštovnímu úřadu v Semilech, že se sice k akci připojujeme, ale toliko jedním telefonním přístrojem, umístěným v semilské kanceláři, kdežto na zřízení stanice v benešovské přádelně že nereflktujeme, a to z důvodu, že náklad na přípojku až do Benešova by byl tehdy dost značný a každý abonent si musel přípojku platit ze svého. Ale nakonec to dopadlo tak, že jsme se rozhodli pro přístroje dva, z nichž jeden byl umístěn v semilské kanceláři a druhý v benešovské přádelně. První rozhovor na této lince vedený byl s tatínkem, a byla to tehdy věc tajemně úchvatná. Tatínek pak nejednou prohodil, jak by maminka (moje babička) koukala, kdyby jí řekl, že může mluvit se Stanislavem z Vídně (synem), a jistě měl pravdu, když tvrdil, že by mu na to řekla, že je v tom sám Lucifer. Bylo to totiž její oblíbené rčení, kterého užívala při příležitosti zavedení nějaké novinky neb vymoženosti.

⁷⁵ Josef Mach (1859–1903), truhlář a řezbář, ve Vysocké ulici čp. 400 (býv. špýchar).

V letech, kdy telefon ještě neexistoval, zastávala jeho funkci knížka, která cestovala stále mezi Benešovem a Semily a do které se zapisovalo všechno to, co se mělo do továrny dodat neb pro továrnu objednat. Též váha odeslaných beden příze se tam zanášela. Byl to způsob zdoluhavý a zavedení telefonu v tomto směru bylo velikým ulehčením. Telefon měl však i své nevýhody, ale o tom se zmíním na jiném místě.

Rozšířením továrny bylo dynamo od Fiedlera příliš zatíženo, a proto jsme koupili dynamo nové od firmy Ganz & Co. za 3 500 K i s rozvodnou deskou. Dynamo bylo na 120 V a 240 A a nebylo již postaveno v kanále, ale v přízemní místnosti, která dodnes slouží témuž účelu. Toto dynamo bylo později posláno do Svijan, kde je nyní používají k elektrickému svařování.

Dovážení bavlny a odvážení příze obstarávaly tři páry koní. S kočími to nebyla tehdá žádná radost, neboť kde byla nějaká „kaplička“, tam se zůstalo stát a šlo se na štamprle.

Jedna taková kaplička stojí Pod Mošnou dodnes, a to u Šírků. Obzvláště kočí Pavlas se tam rád zastavoval. Zastavil se tam také 3. září, když vezl na dráhu bedny s přízí. Povož nechal stát na kraji silnice a za jeho nepřítomnosti se přihodila následující věc. Koně se něčeho lekli a začali couvat. Vůz sjel zadními koly do příkopu a bedny po nakloněné ploše sjely do Jizery. Některé zůstaly rozbité na břehu, ale část jich spadla až do vody a vysypaná příze plavala po proudu k Semilům. O této nehodě nás telefonicky vyrozuměla firma Matouš. Poprosili jsme hned telefonicky firmu Schmitt, aby nepouštěla vodu přes splav. Protože nám vyhověli, zachytila se velká část příze na hrabích u jejich vodního díla, a tam byla také z vody vylovena. Příze, která zůstala na břehu, byla znovu srovnána do beden, které nám i s rovnačkami zapůjčila firma Matouš. Tato příze nebyla skoro poškozena, ale horší to bylo s tou, kterou jsme vytáhli z vody. Ta byla silně namočená a notně pomazaná. Škodu jsme utrpěli tehdá značnou, ale co jsme si mohli na mazavkovi kočím vzít? O náhradu jsme žádali též „okres“, ⁷⁶ a to proto, že v těchto místech nebyla silnice opatřena patníky. Náhradu jsme však žádnou neviděli a patníky v těch místech nejsou dodnes.

V přádelně jsme měli vytahovadlo, které spojovalo čistírnu (nynější čistírna odpadu) s předprádacím sálem. Nevýhodou ale bylo, že se příze musela z čistírny do rovnírny, která se tehdá nacházela v místnosti, kde je dnes rumpál na vytahování beden na rampu, přenášet přes průjezd. Aby se toto dopravování zjednodušilo, koupili jsme vytahovadlo nové, které bylo umístěno ve vlhčicím sklepe a vedlo přímo do motárny v hoření patře, a tak se příze do motárny a příze napředena do vlhčicího sklepa přemísťovala rychle a přímo. Bylo to však vytahovadlo pro strach, jako konečně tehdá všechny výtahy toho druhu. Vytahovadlo bylo koupeno současně s rumpálem na vytahování beden na rampu od firmy Prokop z Pardubic. Vytahovadlo již neexistuje, ale rumpál slouží poctivě ještě dnes.

Zřízením odpadové přádelny zůstali jsme pozadu s placením účtů za stroje, takže nás firma Dobson & Barlow upomínala. Pro zajímavost musím uvést, jak tatínek toto opožděné placení odůvodnil. V odpovědi na upomínku prostě napsal, že zařizujeme nyní odpadovou přádelnu, k čemuž potřebujeme všechny volné peníze, a tudíž proto nyní nemůžeme jejich účty zaplatit. Jako by firmě Dobson bylo něco po tom, že zařizujeme odpadovou přádelnu, ale dříve se dalo o takových věcech jednat.

⁷⁶ Míněn okresní výbor, do jehož kompetence patřila také správa okresních silnic.

V továrně byla zavedena čtrnáctidenní výpověď, což při nedostatku pracovních sil bylo výhodné, protože to usnadňovalo včasné doplnění dělníkem jiným. Jak jsem již předem uvedl, měli jsme s firmou Matouš zavedenou dohodu, upravující přecházení dělníků z jednoho závodu do druhého. Tuto dohodu jsme však neměli s firmou Schmitt, a proto když jsme se dozvěděli, že bez výpovědi vystoupil dělník jménem Čech byl u Schmittů přijat do práce, žádali jsme na hejtmanství o jeho potrestání, protože práci u nás opustil bez náležité výpovědi.

Později, jak se pamatuji, byla mezi členskými firmami ujednána dohoda o přijímání dělníků. Podrobnosti této dohody mi již vypadly z paměti, ale vím jenom, že jsem měl s panem Sehnoutkem při jedné výborové schůzi nemilý výstup kvůli dělníkovi Neťukovi, kterého firma Sehnoutka přijala, aniž respektovala ujednání. Uvádím to vše zde jen proto, abych ukázal, jak bylo o každého dělníka bojováno. Jak vše nasvědčuje, nastane obdobná situace i po dnešní strašné válce.

Pan Vorbach, bývalý ředitel jedné žitavské přádelny, nám psal, že za předem smlouvenou odměnu provádí revize přádelen, pokud se týče jejich strojního zařízení. Po dojednané dohodě o výši odměny jsme jej požádali, aby nás za účelem prohlídky přádelny navštívil. Při tomto jednání se však udělala jedna chyba, a to ta, že se Tulach o jeho návštěvě předem nevyrozuměl. Vorbach přijel, a když jsme Tulachovi řekli účel této návštěvy, byl velmi nemile překvapen a dotčen. Vorbach žádné velké chyby neshledal, pouze u protahovacích strojů se pozastavil nad rozpětím cylindrů, sebral odměnu a odjel. Tulacha tato příhoda velice dlouho mrzela a dnes po zkušenostech s jinými mistry vidím, že mu bylo, ač neúmyslně, ukřivděno. Byl to jeden z nejlepších mistrů, které jsme kdy měli, a když uvážím, že obstarával všechno sám a přádelna nebyla tehdy o nic menší než dnes, zasluhoval si našeho plného uznání. Oč byla tenkrát obtížnější práce a montáž v takovém „muzeu“ strojů oproti přádelně se stroji stejného typu! Pracovalo se na dvě směny a k ruce mu byl jen noční mistr. Vedle práce v jemné přádelně zařídil a vedl přádelnu odpadů. Dnes musí být jeden mistr u trostlí, jeden u flyerů a jeden podmistr a pracuje se pouze na jednu směnu. Svět a lidé v něm se stávají pohodlnější. Byly to jednoduše jiné poměry, které se nikdy nevrátí.

Koncem roku 1902 obnášely vtělené dluhy 285 000 K, směnečné 88 000 K, obchodní 93 062 K, celkem 466 077 K.

Z těchto dluhů se platil úrok, a to u pohledávek knihovně zajištěných 5-5 ½ %, z pohledávek směnečných a otevřených 6 %. Oproti loňskému roku tedy dluhy vzrostly o 49 077 K.

Blížila se zima a s ní dlouhé večery. Tenkrát se v Semilech ještě všude svítilo petrolejem, pouze firma Schmitt měla zařízení na osvětlování svítiplynem. I my jsme zatoužili po nějakém lepším osvětlení, a proto jsme chtěli uskutečnit následující věc. Vodní síla byla v Benešově k dispozici, a proto jsme chtěli zřídit pojízdnou akumulátorovou baterii, která by se ve dne v továrně nabíjela a večer byla dopravena do Semil. Vyžádali jsme si několik nabídek na takovou baterii, ale ke koupi nedošlo, protože továrna nám nechtěla dát záruku, podotýkajíc, že zamýšlenou dopravou mezi továrnou a Semily se životnost takové baterie

zkrátí. Aby zde však přece nějaký pokrok byl, zavedlo se v kanceláři osvětlení gazolínem.⁷⁷ Jinde se však i nadále svítilo petrolejem.

Vstupujeme do roku **1903**, který byl rokem staveb. Zařízením odpadové přádelny a tkalcovny, o čemž se zmíním v samostatných statích, a rozšiřováním závodů okolních firem vznikl citelný nedostatek pracovních sil. Někdy byl nedostatek tak značný, že mnohé stroje musely zůstat stát.

Jak jsem již vpředu podotkl, byl nejlepší prostředek proti tomu ten, že se dělnictvu poskytlo bydlení v továrních bytech, a tím se určitý okruh dělnictva trvaleji k závodu připoutal. V tomto roce jsme se odhodlali k postavení dalších továrních domů, a sice nad splavem u silnice. Jsou to čísla 177 a 178.

Největší nedostatek se jevil v letních měsících, kdy mnoho mužů odcházelo na práci do Jablonce a Liberce, kde pracovali většinou jako venkovští dělníci na stavbách. Druhou příčinou nedostatku pak byla okolnost, že v ten čas šlo dobře sklo a všechny brusírny byly v chodu. Navlékání koralí zaměstnalo pak velký počet ženských sil. Tenkrát skláři vydělávali pěkné peníze a dobře lidem platili.

Postavením přádelny odpadů jsme získali několik cenných zkušeností i pro jemnou přádelnu. Byly nám totiž nabízeny pro odpadovou přádelnu trhané nitě (effilochés), ale protože to byl takový pěkný materiál, kterého bylo do odpadového přádla škoda, zkusili jsme jej přidat k bavlně v přádelně jemné.

Výsledek byl uspokojující a od té doby kupovaly se hodnotné odpady také pro přádelnu jemnou. Nití určených k trhání jsme měli dostatek z vlastní tkalcovny a pak také z motárny. Trhat jsme si je nechávali ve městě, protože jsme tehdy ještě neměli trhacích strojů. Později jsme si trhačku o dvou bubnech koupili, a když nepostačovala, koupili jsme si ještě jednu o třech bubnech a veškeré nitě jsme si trhali doma.

Pro jemnou přádelnu jsme v tomto roce od Rietra koupili dvě trostle a od Samuela Dorta z Oldhamu v Anglii čtyři kreple značky Dobson. Tato strojírna kupovala starší textilní stroje, které opravovala a opotřebované součástky vyměňovala. Stroje prošlé takovou opravou byly jako nové, ale cenově mnohem levnější.

V tomto roce počala firma Laurin & Klement v Mladé Boleslavi vyrábět první motocykly. První motocykl v Semilech si koupil stavitel Kosař a druhý byl koupen firmou pro mne. Byla to velká výhoda, když za několik minut byl člověk ze Semil na Hradištech. Ale co se ten motor nazlobil a jak byl nedokonalý v porovnání k motorům dnešním, to si nikdo nedovede ani představit. Zapalování bylo takzvané odtrhovací. Na výstředníku byla páka, která při doteku vydala jiskru. Když se kontakty trochu zamastily, bylo po jiskrách a po jízdě. Osvětlení bylo acetylénové a zlobilo rovněž důkladně. Nejhorší však byla oprava pneumatik na zadním kole. Rozjíždění nebylo také tak jednoduché. Motor, vedle kterého se utíkalo, se držel za řídítka, a když konečně vydal jiskru, musela se dát rychle noha na pedál a mistrně naskočit do sedla. Ale vzdor všem nedostatkům to bylo lepší než obyčejné kolo.

Když byly pěkné dny, jezdíval jsem odpoledne k obědu. Jednoho srpnového odpoledne mně motor pěkně šlapal, a proto jsem si zajel až ke Gerlům. Nemělo to však být, protože

⁷⁷ Zde míněna těkává součást petroleje, získávaná destilací. V lampách se zahřívala pomocí lihu, měnila v páru a ta po zapálení rozzhavovala jasně svítící punčošku.

na zpáteční cestě v koleně u Janouškova mlýna, tam co byl starý jez, zajel jsem nějak příliš na okraj silnice a pedálem zachytil o patník. Motor se stočil prudce doleva a já jsem sjel až k Jizeře. Při pádu narazil jsem levou nohou o patník a silně si ji pohmoždil. Noha ihned otekla a s námahou jsem se s motocyklem, který byl další jízdy neschopen, vyškrábal na silnici. Domů jsem se však musel dobelhat pěšky. Noha mně během cesty tak napuchla, že jsem musel rozříznout jezdecké kalhoty, které jsem vždy při jízdě nosil, abych je mohl vůbec svléknout.

Toho večera jsem domů nejel. Nehodu jsem telefonem oznámil pouze panu Housovi, a současně ho poprosil, aby si na služce vyžádal moje bačkory a poslal je tajně po Kudrnovi do Benešova. Noha mi napuchla také v nártu a dalo mi hodně námahy, než jsem se dobelhal do strojovny, abych se podíval, jak pokračuje oprava porouchaného motoru. Protože však ani druhého dne jsem se nemohl na nohu vůbec postavit, musel jsem s pravdou ven. Když se to tatínek dověděl, přijel do Benešova kočárem a odvezl mne domů. Postel jsem opustil teprve za čtrnáct dnů, ale ještě potom jsem při chůzi silně kulhal. Nohu jsem měl úplně modrou a MUDr. Špidlen se vyjádřil, že nenastane-li brzké zlepšení, bude nutno ránu otevřít nožem. Můj odpor proti tomuto zásahu byl však tak silný, že k tomu nedošlo. Z četných návštěv, které přišly zkrátit moji dlouhou chvíli, musím připomenout Josefa Kosaře, jednoho z prvních motocyklistů v Semilech.

Nebude též bez zajímavosti připomenout postoj pojišťovny k tomuto mému úrazu. Jak jsem se již na jiném místě zmínil, měla firma pro případ úrazu svých zaměstnanců uzavřenu pojistku u soukromé Mezinárodní úrazové pojišťovny. Tato pojišťovna se po oznámení úrazu zdráhala pojistné vyplatit, poukazující na to, že nejsem zaměstnancem firmy, že úraz se nestal při vykonávání služby a že to byla nešťastná náhoda. Všechny tyto důvody byly pádně vyvráceny, ale zda jsem potom nějaké peníze dostal, se již nepamatuji. Vím jenom, že jsme pojištění již neobnovili.

Když jsem u toho motoru, chci se ještě zmínit o tom, jak nejistá byla na něm jízda. Člověk totiž nikdy nevěděl, když se vydal na nějakou, zvláště delší cestu, zda tam vůbec dojede.

V Miletíně byla před konkurzem tkalcovna firmy Frankenbusch,⁷⁸ u které jsme měli pohledávku 4 277,62 K. „Hořelo tedy Brno“ a na záchranu mělo být zabavené nějaké zboží, pokud by tam nějaké bylo. Řízení se konalo v 10 hodin dopoledne, a protože spojení dráhou bylo velmi špatné, vydal jsem se do Miletína na motoru.

Pro všechny případy jsem vyjel hodně brzo, abych byl včas na místě, kdyby mne měla potkat nějaká nehoda. Ve Staré Pace bylo prvé zastavení, protože mi tam praskla duše. Jelikož sám bych se s opravou dlouho mordoval, dotáhl jsem motor do jedné zámečnické dílny a poprosil pana mistra, aby mi byl při opravě nápomocen. Oprava však trvala dost dlouho, a proto jsem se v duchu modlil, aby další cesta minula bez nehody. Okresní silnice, po kterých jsem hlavně jel, byly ve velmi špatném stavu, silně zarostlé trávou a neodlišovaly se mnoho od vozových cest. Při jízdě jsem dával bedlivý pozor na vozovku, abych nenajel na nějaký hřebík, o který v tehdejší době, kdy jezdily samé povozy a žádná auta, nebyla

⁷⁸ Samuel Frankenbusch v Miletíně postavil r. 1902 továrnu s tkalcovnou, šlichtovnou a sukárnou, ale již v r. 1905 přišla do dražby a koupil ji Ferdinand Goldschmied z Lázní Bělohradu. Dnes ZKS miltex, s. r. o., Miletín.

na silnicích nouze. Co dovedl takový hřebík z vozu nebo podkovák, který se zapíchl do pneumatiky, si jistě každý lehce představí.

Již jsem viděl v dálce věž miletínského kostela a v duchu se radoval z toho, že do Miletína včas dojeď. Ale člověk se nemá radovat předčasně. Motor, který dosud pěkně blafal, počal ztrácet na síle. Po přidání a zase ubrání vzduchu se trochu vzpamatoval, dovezl mne ještě pár set metrů, ale pak to v něm škytlo a byl konec s jízdou.

Podívám se na hodinky a uvažuji, mám-li se pustit do hledání závady a ztrácet tím drahocenný čas, anebo dorazit do Miletína pěšky. Věděl jsem ovšem, že s takovým spolucestujícím, kterého budu muset táhnout vedle sebe, nebude cesta docela nic příjemného. Jako starý voják jsem odhadl vzdálenost Miletína a rozhodl se dorazit tam pěšky. Sluníčko zatím vystoupilo výše nad obzor a náležitě hrálo. Svlékl jsem si kabát, ale stejně jsem byl propocen, až se na mne košile lepila. Byl již nejvyšší čas, když jsem ve velmi zbědovaném stavu dorazil do Miletína. Svěřený úkol jsem však vykonal, a tak zachránil situaci.

Teprve po obědě jsem se pustil do hledání závady. Spočívala v chybném seřazení výstředníků pro zapalování. Po odstranění této závady motor sice běžel, ale měl stále malý výkon, a proto jsem zpáteční cestu volil přes Jičín po pěkné státní silnici a v Jičíně jsem si chtěl nechat motor u Hájka, který prováděl opravy šicích strojů a motorů, prohlédnout a opravit. Až do samého Jičína jsem však nedorazil, nýbrž musel jsem motor opět pěkný kus cesty táhnout. Oprava se protáhla do pozdního večera a při vzpomínce na dlouhý táhlý kopec mezi Železnicí a Lomnicí jsem se rozhodl, že bude nejjistější, když zůstanu v Jičíně přes noc a cestu nastoupím časně ráno.

Navštívil jsem známé kamarády z vojenské služby v Jičíně, s kterými jsem na Čerovce poseděl až do svítání, kdy jsem se znovu vydal na zpáteční cestu. Bylo dost chladné ráno a motor klapal jedna radost. Přijel jsem domů, kde všechno ještě spalo. Unaven natáhl jsem se také do postele, abych si trochu odpočinul. Ráno jsem o svých nehodách vypravoval a myslel jsem, že se tatínek bude zlobit, ale ten řekl, že hlavní věcí je, že jsem již zase doma. Tak tedy skončila moje nejdelší vyjížďka na motoru.

Nyní se opět vrátím ke stavbám. V tomto roce byla také provedena nástavba jednoho patra domu čp. 16–17 v Semilech. Proč se tato nástavba prováděla, ani nevím, neboť pro obývání bylo tenkrát ještě místa dost. Celý dům dostal přístavbou docela jiný vzhled a měl na tehdejší dobu pěknou fasádu.

Tatínek si však usmyslel něco, co jsme mu nemohli vymluvit. Nad okny zmíněného domu bylo totiž takové pěkné místo k označení firmy, proti čemuž by ovšem nikdo ničeho nenamítal, ale místo firmy tam lakýrník Prokůpek musel namalovat *Písárna + Comptoir*⁷⁹. Znění firmy bylo pak namalováno na skle v rozměrech 40 x 30 cm a bylo připevněno jako popelka na roh průjezdu. Ale jaké pohoršení to slůvko „Comptoir“ v Semilech vyvolalo, to se neptejte. Jednoho dne byl „Comptoir“ pokálen tím nejhorším, čím pokálen být mohl. Mělo to za následek, že si tatínek postavil hyblerovskou hlavu, Comptoir nechal omýt a usilovně nechal pátrat po viníku. Pro Hlasy z Cimbálu, které vycházely jednou do roka, a to vždy na Silvestra, to byla vhodná látka k různým humoristickým článkům a veršovačkám.

⁷⁹ *Comptoir* (fr.) – písárna, účtárna.

Sídlo firmy v Semilech čp. 16/17 po přístavbě druhého patra a scelení fasády. Z bývalého kupeckého krámu zůstal jen prodej piva v lahvích, vína a likérů. (SOkA Semily, SbF)

Viník se našel až po delším čase. Jak to tak již bývá, že když se dva kamarádi rozkmotří, jeden na druhého něco píchne. A tak tomu bylo i v tomto případě. U krejčího Čermáka pracoval krejčovský pomocník jménem Rulík, který jednoho dne přišel do kanceláře oznámit, že tenkrát jeho kamarád Endler zamazal firmu a že svoji výpověď dosvědčí i před soudem.

Nechtěli jsme to udávat, ale tatínek trval na tom, aby se za všechnu tu ostudu zažaloval. Musel tedy Housa oznámit úřadu jméno provinilce a požádat o jeho potrestání.

Obchod v tomto roce dost vázl, a proto Spolek rakouských přádníků trval na omezení výroby. Omezili jsme tím způsobem, že jsme po nějaký čas v sobotu nepracovali. Ceny byly velmi špatné, takže v jednom dopise si tatínek Menčíkovi stěžuje a říká, že se mu neosměluje nabídnout přízi ani pod výrobní cenu.

Do stávky se počítala přádlácká mzda 16 haléřů na 1 unci, po stávce a zavedení deseti hodinové práce se zvýšila na 24 haléřů.

Během roku jsme hlásili dva požáry, a to jemného flyeru v předprádacím sále, se způsobenou škodou 900 K, a oheň vzniklý v čistírně, kde byla způsobena pouze nepatrná škoda 97 K. Při požáru v předprádacím sále jsme se přesvědčili, že oheň vzniklý v sálech s dřevěnými promaštěnými podlahami je velmi nebezpečný, a proto jsme chtěli mít požární pojistku v tom nejlepším pořádku. Pojišťovna stále kladla důraz na to, aby továrna, ale hlavně strojní zařízení byly odhadnuty oprávněným soudním znalcem. Odhad jsme nechali provést Ing. Streublem z Liberce.

Protože takový odhad vyžadoval delšího času, dotazovali jsme se pojišťovny, zda by svolila k tomu, že bychom celou továrnu pojistili předem na takovou sumu, která dle našeho úsudku bude blízká odhadu, který se již úředně provádí, a zda v případě požáru by pak byla likvidována plně pojištěná hodnota. Pojišťovna s našim návrhem souhlasila a jenom si vyhradila dodatečné vyúčtování prémie. Odhad strojního zařízení provedený Ing. Streublem zněl na 465 663 K, za provedení odhadu požadoval 700 K, což se nám zdálo velmi mnoho. Bylo o tom mnoho korespondováno, a nakonec jsme se dohodli na tom, že mu bude zaplaceno 1 % z odhadní ceny, tedy 465,60 K, ale obnos byl zaokrouhlen na 480 K.

Celkové pojištění pak vypadalo následovně: pojištění strojů dle Ing. Streubla 465 663,86 K, pojištění staveb dle stavitele Kosaře 179 810,58 K, pojištění odpadové přádelny, tkalcovny a zásob dle odhadu našeho 84 163,35 K, pojištění dvou turbín 20 676,67 K, úhrnem 750 314,46 K. Parní stroj a kotel pojištěny nebyly. Nyní, když jsme měli pojistku v úplném pořádku, mohli jsme klidněji spát.

Hodnoty z hořejšího sestavení, jak je vidět, zde byly, a proto se také úvěr získával lépe. V ten čas jsme měli hlavní spojení s Úvěrním ústavem v Hradci Králové a s Průmyslovou bankou v Praze. Peněz však bylo stále třeba. Vysocká záložna nám půjčila na bílo směnku s ručitelkou Marií Brožovou, sestrou tatínka, 20 000 K. V korespondenci jsem našel také dopis, z kterého vysvítá, že též Poslt nám vypomohl s 5 000 K, a to 22. července. Dluh mu však byl už 3. září zaplacen. Nebyli jsme již vázáni na jeden ústav, a proto jsme žádali na semilské a jilemnické záložně snížení úrokové míry.

Když tak prohlížím ty kopírovací knihy, nacházím tam tolik různých věcí, které by stály za zmínku, ale bylo by to příliš obsáhlé, a proto se omezují jen na charakteristické případy.

Tatínek byl dobrý obchodník a dobrý Čech a nebral jiným, co bylo jejich. Že si vážil i dobrých zákazníků jiné národnosti, o tom svědčí případ s comptoirem. Kdo nám psal německy, tomu bylo i německy odpověděno. Je až s údivem, co českých firem korespondovalo tehdy v jazyku německém.

Po zavedení přádelny odpadů a tkalcovny byl okruh našeho zákaznictva z větší části německý, a proto již tenkrát tatínek zastával baťovské heslo: *Náš zákazník – náš pán*. Někdy však k německému dopisu připsal českou doušku, protože němčina mu činila určité potíže. Totéž, co žádaly německé firmy na nás, požadoval on na našich dodavatelích. Tak se stalo, že nějaký pan Kraus z Liberce zaslal německy psaný účet, který mu nechal tatínek vrátit s poznámkou, že když dovedl česky korespondovat, když se o zakázku ucházel, má také poslat český účet, když chce od české firmy peníze.

Dále pak ještě jedna zajímavost, která zasluhuje zmínky. Doba k vykládání vagónových zásilek byla tehdy určena na 24 hodin, což vzhledem k okolnosti, že se uhlí odváželo koňským potahem, nebylo možno stihnout. Žádali jsme proto ředitelství drah, aby s ohledem k velké vzdálenosti našeho závodu byla pro nás vykládací doba prodloužena na šest dní. Dále se z každého povozu platilo mýto, a to 16 haléřů za vůz a každý směr. Mýto stálo před mostem, vedle domu obchodníka Karla Šmída.

V roce **1904** se stavěla odpadová přádelna a též kus tkalcovny byl přistaven. Byla to část od silnice k průjezdu. V témž roce se také činily přípravy k postavení vily. Nejvhodnější místo pro tuto stavbu se nám zdálo naproti továrně, tam, co dnes stojí dům Vícha. Pozemek, na kterém měla být vila postavena, patřil sousedu Kobrlemu, s nímž jsme začali

vyjednávat o koupi. Ale Koblre žádal za toto místo 10 000 K, což na tehdejší dobu byla cena přemrštěná. Poukazovali jsme na to, že konečně pro postavení vily máme dost místa na vlastním pozemku, a abychom tomuto našemu tvrzení dali důraz, počali jsme svážet do míst, kde dnes vila stojí, nalámaný kámen a jiný stavební materiál. Koblre však trval na svém a z 10 000 K nechtěl nic slevit. Když však viděl, jak stavitel Kosař již vyznačuje základy, dával najevo, že by z požadované ceny něco slevil, ale již bylo pozdě, protože jsme se zatím s konečnou platností rozhodli postavit vilu v těch místech, kde stojí dnes. Soused Koblre však od té doby zaujímal k nám nepřátelské stanovisko, které uplatňoval při různých příležitostech, jak se ještě o tom blíže zmíním na jiném místě.

Plány byly vyhotoveny dle mého návrhu a na obec podána žádost o povolení k stavbě. Původní návrhy byly od Kosaře, ale byla to samá věžička a střecha. Jak ji navrhl, jistě by v zimním období hodně zlobila. Načrtl jsem mu tudíž, jak bych si to představoval, a on dle toho vypracoval konečný plán. Těší mne, že zde mohu poznamenat, že když nás jednou navštívil architekt Ing. Alois Houba z Prahy, ptal se se zájmem na projektanta stavby, neboť se mu vila líbila.

Před udělením povolení k stavbě se odbývala stavební komise, při které si soused Koblre dal do protokolu vepsat následující poznámku: *Poněvadž moje stavení stojí na svážlivém terénu, činím firmu Hyblerovu v případě, že jí bude povolení k stavbě uděleno, za všechny škody, které by mně mohly být způsobeny, zodpovědnou.* Proti poznámce souseda Koblreho jsme se pojistili tím, že jsme požádali stavební komisi, aby před zahájením stavby prohlédla sousedovo stavení a zjistila všechny stávající trhliny ve zdech. Poukazovali jsme také na to, že postavením vily, hlavně její tíhou, bude eventuální sesouvání zastaveno a že by tudíž měl Koblre postavení vily jen vítat.

Koblre poznal, že zameškal vhodný okamžik, kdy mohl za pozemek, kdyby jej prodal i se slevou, vyzískat značný obnos. Uvážíme-li, že za celý pozemek i s usedlostí, který nám prodal v roce 1894 pro postavení továrny, jsme zaplatili 6 200 zl., tj. 12 400 K, byla požadovaná cena 10 000 K za malý kousek nedorostlého hájku nesmyslná.

Stavba vily nebyla v roce 1904 dokončena, ale dostala se jen pod střechu. Dostavěna byla až v roce příštím. Byl to dům na tehdejší dobu výstavní, ale i na vnitřní úpravě jsme si nechali záležet. Provedl ji Wilhelm Keil z Liberce a zaplatilo se mu za ni 5 734 K.

Místo před vilou bylo oploceno až k silnici, ne jak nařizoval stavební řád, dva metry od silnice. Toho si všiml Koblre a učinil hned patřičné kroky k tomu, aby mi bylo nařízeno přeložení plotu do správné vzdálenosti. Přeložení jsem neprovedl, neboť jaká by to byla zahrádka, kdyby měla být ještě o dva metry užší, než je? Proto došlo zase ke komisi, na kterou se dostavil okresní starosta a lékárník Husák. S ním a ostatními členy byla rozumná řeč a bylo dohodnuto, že kdyby okres přeložení plotu v budoucnosti potřeboval, jsem ochoten jej přeložit nebo zrušit.

Od té doby se sice již silnice rozšiřovala, ale na druhé straně, což byl postup přirozený, neb tam silnice tvoří koleno, které se rozšířením silnice právě na této straně vyrovnalo. Doufám proto, že zahrádka zůstane v původním stavu i dále.

Na úpravu zahrádky nebylo tehdy času a také zde nebyl nikdo, kdo by zahradničině rozuměl. Koupil jsem čtyři červené hlohy a jasan a vlastnoručně jsem je zasadil. Hlohy byly časem poraženy, protože v zahrádce moc stínily, ale jasan tam stojí dodnes. V zahrádce

Benešovská továrna po dostavění tkalcovny, odpadové přádelny a vily roku 1905. (SOkA Semily, SbF)

rostla po nějaký čas jen tráva, a tak se stalo, že jednoho rána, když jsem šel do továrny, vidím v trávě něco se červenat. Zjistil jsem, že jsou to muchomůrky, ale papírové. Tak asi nějaký přítel přírody se nemohl již na takovou zahrádku dívat a ozdobil ji alespoň papírovými muchomůrkami.

Příštího jara po této příhodě nechal jsem zahrádku upravit a osázet samými begoniemi. Od té doby každý rok zdobí tato květina naši zahrádku k potěšení nás i kolemjdoucích.

Když jsme byli již v tom stavění, tak se také postavila portýrna (vrátnice). Jak jsem již na několika místech uvedl, chodilo se do továrny horem, ze silnice. Můstek, který spojoval továrnu se silnicí, se zboural a vystavěla se tam vrátnice. Dnes je na tomto místě postavena věž. Portýrna byla jednoposchodová a v poschodí bydlel vrátný Josef Šmíd, padesátník malé postavy, ale s mohutnou kozí bradou. Býval laborantem u lékárníka Husáka, který pod firmou Husák a Kwaysser⁸⁰ vyráběl hektografickou masu⁸¹. Protože výroba byla později zrušena, byl Šmíd bez zaměstnání, a tak jsme ho na přímluvu Husáka přijali jako vrátného. Do továrny mohl kdekdo, a tak bylo načas, že k postavení vrátnice došlo. Na ponocného jsme se však ještě nezmohli. Nechci říkat, že jsme vrátnici vystavěli kvůli pánům Bartoňům z Dobenína,⁸² ale měli přece na naše rozhodnutí určitý podíl. Jistě se tážete, co mají dělat Bartoňové s naším portýrem. To bylo tedy tak. Jednu noc neměl nikdo, mimo mistra Kvardy, v továrně dohled. Když jsem přišel druhý den do továrny, sděloval mi Kvarda, že

⁸⁰ Vincenc Kwaysser (1837–1901), kolorista a ředitel u firmy F. Schmitt v Semilech.

⁸¹ Vynález hektografu umožňoval zhotovení až sta otisků textu i obrázků z předlohy nakreslené na papír anilínovým inkoustem. Ta se otiskla do ztuhlé masy, vyráběné z glycerinu, želatiny a vody.

⁸² Továrník Josef Bartoň sen. (1838–1920) byl za své zásluhy povýšen v roce 1912 do rytířského stavu.

v noci kolem desáté hodiny byli v továrně dva páni. Domníval se, že to byli páni od živnostenského úřadu. Na otázku, zda s nimi mluvil, odpověděl, že ne, protože právě spravoval řemen a o těch pánech mu vypravoval přádník. Vrtalo mi mozem, kdo by to mohl jenom být. Dozvěděl jsem se to až za delší dobu na jedné z výborových schůzí,⁸³ kde mne Josef Bartoň žádal o prominutí, že si bez mého svolení prohlédl továrnu. Chtěl nás se svým bratrem navštívit v semilské kanceláři, ale nedostalo se jim k této návštěvě již patřičného času.

Bartoňové chtěli postavit přádelnu, a proto si jich dříve několik prohlédli. U sousedního závodu Matouš byli také. Z naší přádelny si asi vzor nevzali, neboť také stavěli za daleko jiných, příznivějších podmínek než my. Tedy kvůli Bartoňům jsme vrátnici nepostavili. Litoval jsem naopak, že jsem je nemohl jako naše nejlepší zákazníky po továrně osobně provést. Ale nicméně tato příhoda, jak jsem již shora podotkl, naše rozhodnutí o postavení vrátnice uspišila.

A nyní zase něco o strojním zařízení. Doplněváním strojů byl parní pohon značně přetížen, a to zejména v zimních měsících. Koupili jsme dvě trostle a jeden pár selfaktorů od firmy Rieter z Winterthuru ve Švýcařích.

Velmi špatné to bylo s kotlem, který nemohl vyvinout dostatek páry a ke všemu se ještě ukázalo, že v hoření kotli tečou trubky, a proto musel být tlak v kotli snížen. Za těchto okolností nezbývalo nic jiného, než koupit kotel ještě jeden. Jako dodavatele jsme si vyhlédli První brněnskou strojírnou,⁸⁴ ale tato koupě nebyla šťastná. Ačkoliv kotel byl koupen již v létě a měl být začátkem listopadu v provozu, nestalo se tak. Tlaková zkouška byla provedena teprve 30. prosince, a nežli byl kotel zazděn, uplynul pomalu leden.

Na starý nemocný kotel byly kladeny veliké požadavky, dva topiči házeli pod něho nejlepší uhlí, aby jej přinutili k většímu výkonu. Výsledek však nebyl podle toho, a tak když pára v kotli klesla, musel být zastaven parní stroj, který se zase pustil do běhu, když se pára v kotli poněkud vzpamatovala.

Doufali jsme, že s novým kotlem nebudeme mít těchto nesnází, ale jaké bylo naše překvapení, když jsme pod novým kotlem, který nás stál 11 800 korun, zatopili a zjistili jsme, že proti tomuto „nováčkovi“ je starý kotel nenahraditelný pracant. Vysvětlení k tomu je náramně jednoduché. Inženýr, který nám kotel prodával, chtěl tento obchod udělat za každou cenu, a aby jeho nabídka oproti nabídkám konkurenčním byla nízká, nabídl nám kotel o jedné parní prostoře. Poukazoval jsem na to, že mám určité obavy, zda jednoprostorový kotel bude stavu vyvinout stejné množství páry jako kotel systému dvojkomorového, načež mi inženýr odpověděl, že je to naprosto samozřejmé, když kotel má tutéž výhřevnou plochu jako kotel starý. Dnes ovšem vím, že tomu tak není. Byla to však lacinější cena kotle jednokomorového, která nás ke koupi zlákala.

S uváznutím provozu se ukázaly také následky. Firmy, kterým nemohly být příze a tkaniny včas dodány, začaly nás žalovat. Opožděná dodávka kotle však nemohla být považována za „vyšší moc“, a proto jsme byli nuceni vymáhat na strojírně žalobou ty částky, které jsme pro opožděnou dodávku museli platit našim odběratelům. Nepříjemnosti s tím byly veliké a spor trval skoro celý rok.

⁸³ Zřejmě Spolku českých průmyslníků textilních.

⁸⁴ První brněnská strojírenská společnost, vznikla r. 1872 ze strojírny H. A. Luze na dnešní Olomoucké ulici.

Starý kotel se následkem prodělané námahy rozstonal a v létě jsme museli v jeho hoření části vyměnit všechny trubky. Páni inženýři kroutili hlavou nad tím, že u nás tak často trubky u kotlů tečou. Sami jsme měli obavu, aby se tato vada nevyskytla i u kotle nového, a proto jsme hledali a také na to konečně přišli. Protože u starého parního stroje nebyl ohřívač napájecí vody, pouštěla se kondenzovaná voda do nádrže. Touto ohřátou vodou se napájely kotle. Tato voda však byla mastná, a to dle tvrzení odborníků byla hlavní příčina, proč trubky v kotli tekly.

Napájet kotel studenou vodou by hlavně v zimních měsících mělo za následek stoupnutí spotřeby uhlí, a proto jsme se rozhodli, že koupíme odolejovač vody. Ten pak byl namontován mezi nízkotlaký parní válec a kondenzaci. Všechn olej se sice nezachytil, ale zdá se, že toto zařízení přece jen pomohlo.

Dne 9. dubna 1904 psal tatínek staviteli Kramářovi, že mu zasílá hotově 4 000 K a poštovní spořitelnou 2 755 K a že mu zároveň děkuje za to, že mu tak dlouho čekal. Tím tedy byl splacen dluh jednomu z věřitelů, který nám nečinil žádných potíží, naopak vždy nám vycházel vstříc, a proto pokládám za svoji povinnost, abych mu za to na tomto místě poděkoval.

V neděli dopoledne, dne 17. srpna 1904, mohla přádelna vyhořet, a to z následující příčiny. Mezi turbínou a záchody byly složeny prázdné bedny. Bylo zvykem, že se v sobotu uklízely mastné nitě do klenuté místnosti pod záchody. Nevím již, proč dělník, který to měl na starosti, nedal mastné nitě na patřičné místo, nýbrž je nechal prostě stát v proutěném koši, a to poblíž oněch prázdných beden. Byl krásný srpnový den a slunce hřálo, jak jen nejlépe mohlo, a mastné nitě se následkem toho žáru samovznítily. Kdo ví, jak takové mastné nitě hoří, ten si dovede představit, jak rychle se oheň přenesl na prázdné bedny a otevřenými dveřmi, které ten lump ani nezavřel, do místnosti, kam se mastné nitě uskladovaly. Začaly hořet okenní rámy a situace se stávala kritickou. Na oheň upozornily děti, které si venku hrály. Hašení bylo obtížné, protože žádných hydrantů nebylo a voda se musela nosit v kyblících od pumpy na dvore. Požár byl uhašen, ale bedny a zásoba mastných nití shořely úplně. Přádelna však tomuto osudu neunikla, neboť pět roků nato, rovněž v neděli, vyhořela.

Rok **1905** byl zase rokem, v kterém jsme se museli starat o úvěr. Koncem minulého roku jsme žádali Úvěrní ústav v Hradci Králové o půjčku 20 000 K. Půjčka nám poskytnuta nebyla, a proto jsme Úvěrní ústav již tolik nezaměstnávali. Po nějakém čase jsme však od nich dostali dopis, v kterém si stěžují na to, že je zanedbáváme. Tento jejich dopis nám přišel velmi vhod a odpověděli jsme na něj následovně:

Odpovídaje na ctěný Váš dopis ze dne 15. prosince 1904, sděluji Vám, že jsem Vás v poslední době proto nezaměstnával, ježto jsem se domníval, že odmítnuvše moji poslední žádost na osobní úvěr, nemáte ve mě plnou důvěru, v čemž mě Váš dotaz po konkurzu firmy S. Taussig ještě víc utvrdil. Ostatně bych já ani vůbec úvěru nepotřeboval, ježto jsem ale v letošním roce přádelnu, přádelnu bavlněných odpadů i tkalcovnu značně rozšířil, obytné domy stavěl, kteréžto rozšíření nejméně 200 000 K celkem vyžaduje, a jež je částečně již z obchodu, resp. provozovacího kapitálu beze vší zápůjčky kryto, tu získáním osobního úvěru chtěl jsem u Vás mít jakousi zálohu k dispozici. Pak-li byste chtěli se mnou nadále pracovat a majíce úplnou důvěru ke mně, tu mně jen sdělte, zdali a jaký úvěr byste mi poskytli, snad mohl bych k Vaší i mé výhodě tento dost často používati, neboť hlavně v branži přádlácké

občasné kupování suroviny přímo v zámořských zemích lze někdy nadmíru výhodně zařídit, jestli bývá po ruce dostatečných hotovostí, neboť surovina – bavlna – se většinou hotově platí při nalodění. Konečně táži se Vás, zdali byste mně zapůjčili ke dni 28 t. m. něco cenných papírů, aneb pod. v ceně 15 000 K, ježto zamýšlím zúčastnit se dražby továrny Frankenbusche v Miletíně.

Douška. Předem podotýkám, že úvěr proti knihovnímu zajištění nikdy bych nemohl přimouti, jelikož zásadně od roku 1900 knihovně ničeho zajišťovati nenechám, ačkoliv továrna od té doby nejméně třikrát tak velikou cenu má, jako tehdá.

Podobný dopis o zapůjčení cenných papírů, co vydala, byl odeslán také Jilemnické záložně. Avšak k dražbě továrny firmy Frankenbusch v Miletíně nedošlo, jelikož miletínská spořitelna, největší věřitel zmíněné firmy, od dražby upustila. Tím také z eventuální koupě zmíněné tkalcovny sešlo.

S Úvěrním ústavem se však o půjčce dále vyjednávalo, a to s kladným výsledkem, neboť nám bylo zapůjčeno 50 000 K, ačkoliv původní naše žádost zněla pouze na 20 000 K. Námi psaný dopis z 2. ledna 1904, který níže uvádím, říká nám ještě podrobnosti o podmínkách této půjčky.⁸⁵

Jak je vidět, je také někdy dobré dělat uraženého.

V té době jsme zároveň žádali o remboursní úvěr u Creditanstaltu v Liberci, kde jako úředník byl zaměstnán bratranec Jindřich Svárovský. Úvěr nám byl povolen ve výši 100 000 K, tím se nám přece trochu ulevilo a mohli jsme se s větším klidem věnovat výrobě a obchodu, který dost dobře běžel.

Tatínka stavební horečka stále držela, neboť chtěl ještě postavit hotel, konzum a kantýnu, a to na pozemku, který kupoval od souseda Kousala. Avšak dříve, než počal stavět, chtěl mít jistotu, zda mu bude v zamýšlené stavbě povolena hostinská koncese. Žádost byla podána úřední cestou, ale co jsme mohli od obce jiného očekávat, než nedoporučení k udělení koncese, protože starostou byl v té době soused Kobrle, který sám měl hostinec. Okres se zachoval dle návrhu obce a slavné místodržitelství udělení koncese zamítlo. Proti tomuto rozhodnutí jsme podali obsáhlý protest na ministerstvo vnitra do Vídně a v protestu jsme uvedli, že dělníci chodí do vzdáleného hostince a tam se opíjejí, což má za následek časté úrazy. Dále že se montéři nemají kde stravovat a bydlet a tyto stížnosti jsme doložili dopisy, které jsme si od montérů vyžádali. Mimo toho jsme uvedli, že sousednímu závodu koncese uděleny byly, a proto očekáváme, že našemu oprávněnému požadavku bude vyhověno. Vyhověno však nebylo, a tak se stavba hotelu a kantýny neuskutečnila. Vzдор tomu se však pozemek od souseda Kousala za 6 500 K koupil – nynější parcely 35 a 36/1. Bylo mi tehdá 30 roků. Tatínek dobře věděl, že jsem se o továrnu od jejího postavení poctivě staral, a za

⁸⁵ V odpovědi Vašeho ctěného dopisu ze dne 30. prosince minulého roku беру милерád на vědomí, že mi povolujete úvěr osobní přechodní v obnosu 50 000 K, proti podložení nevyplněnými mými akcepty, které byste však bez mého svolení do oběhu dát nesměli.

Pokud se však týče ¼ % provize, tu musím Vás již žádati, abyste mi sazbu provizní na 1 ‰ snížili, tak jako mi jiné ústavy vesměs čítají, čímž také vesměs bude zúčtování zjednodušeno. Dále bylo by mi vhod, kdybyste provizi vždy na konec roku úhrnem v kontokorentu společně účtovali. Konečně Vás prosím, abyste mi při dobropisech, které Vám Poštovní spořitelna bude vykonávati, neodpočítávali manipulační poplatek a provizi Poštovní spořitelně, neboť mi toto rovněž žádný ústav nečítá. Doufám, že mně tedy v těchto bodech vyhovíte. Hojným zaměstnáváním bude Vám v prvé řadě zajisté z toho hojný prospěch kynouti.

to mne odměnil tím, že mi koupený pozemek daroval. Aby s tímto postupem nebyly nějaké výdaje, prostě mně louku za 6 000 K prodal. Kupní smlouva byla podepsána 26. 12. 1905.

Informační spolek Vindobona ve Vídni uveřejnil o naší firmě opět nesprávné údaje, a tak se tato záležitost musela dát do pořádku. Nejvíce tatínka mrzelo, že ona zpráva udávala, že tatínek továrnu zdědil. Vysvětlil jim to v dopise, v kterém říká, že továrnu nezdědil, ale z vlastních prostředků bez cizí pomoci na koupených pozemcích v Benešově u Semil postavil a časem rozšířil:

Dále je lež, že jsem za stroje koupené u firmy Schmitt zaplatil 3 000 K, ale je pravdou, že mě tyto stroje stály 22 000 K a nová čistírna 21 250 K. Dále je pravda, že jsem továrnu časem rozšířil a staré stroje za nové vyměnil. Dnes mám v chodu 11 000 vřeten jemných, 1 500 vřeten odpadových a 130 stavů. Dále jsem postavil budovu pro dalších 200 stavů. Údaje o parní a vodní síle odpovídají skutečnosti. Továrna bez zásob reprezentuje cenu 1 100 000 K a ani haléř méně. Dále vlastním v Semilech reality a v Podmoklicích hotel Slavii a mimo toho četné pozemky. Továrna je zatížena 237 000 K.

V dalším odstavci tohoto dopisu pak tatínek uvádí firmy, u kterých si mohou jeho tvrzení ověřit. Jako posledního uvádí pak Ing. Streubla, který v roce 1904 prováděl odhad továrny: *Na základě těchto našich informací žádáme důrazně o opravu ve zmíněném časopise.*

První českou diskontní společnost v Praze, jejímiž dávnými členy jsme byli, jsme žádali, aby na nás vystavovala šestiměsíční směnky. Společnost však našemu přání nejen nevyhověla, ale počala vystavovat směnky čtyřměsíční, ačkoliv dříve je vystavovala na pět měsíců. Toto jednání dalo podnět k tomu, že jsme přerušili členství a sdělili jim, že splatné směnky v obnose 20 000 K zaplatíme v den jejich splatnosti. Společnost na toto naše rozhodnutí odpověděla dopisem, v kterém nás žádá, abychom zůstali jejími členy i nadále, a že je ochotna nám poskytnout dalekosáhlé výhody, o kterých rozhodne správní rada. To byla ovšem jiná řeč. Společnosti jsme na to oznámili, že naše vystoupení zůstává v platnosti a že se opětnými členy staneme až podle výhod, které nám budou poskytnuty. Tím jsme docílili opravdu zlepšení podmínek, a proto jsme se nově přihlásili.

Zima v roce 1905 byla velmi tuhá a vody byl takový nedostatek, že nestačila ani k napájení kotlů. Proto se kalamita s pohonem opakovala jako roku předešlého.

Rok 1905 znamenal pro mne převrat. Nebudu dlouho vykládat proč, ale řeknu to jedním slovem – oženil jsem se. Bylo to 24. října, kdy jsem pojal za choť Štěpánku Dixovou, dceru obchodníka v Semilech.⁸⁶

V tomto roce se také již začalo rýsovat budoucí složení firmy. Julius se jako absolvent obchodní akademie v Liberci právě vrátil domů a zahájil v kanceláři svoji činnost. V ten čas byl také koupen do semilské kanceláře první psací stroj.

⁸⁶ V kostele u P. Marie Sněžné v Praze si Václav Hybler vzal Štěpánku, dceru Josefa Dixe, obchodníka v Semilech čp. 119, a Josefy rozené Radové v Železném Brodě čp. 3.

Svatební fotografie Václava Hyblera a Štěpánky Dixové 24. října 1905. (RA Hyblerových)

MENU

Polévka à la Julienne

Štrasburská paštika s lanýži

Filet de boeuf à la Jardinière

Ragoût mélé

Bažant

Salát à la Française

Kompot jemně smíšený

Meruňkové souflé se chaudeau

Dorty

Cukrovinky

Ovoce

Zmrzlina

V PRAZE, dne 24. října 1905.

V. HAUNER,
majitel.

Tištěné menu svatební hostiny Václava a Štěpánky Hyblerových v dnešním Grandhotelu Evropa na Václavském náměstí, tehdy to byl hotel U arcivévodý Štěpána - na rubu jsou podpisy všech hostů. (RA Hyblerových)

Bratr Břetislav počátkem školního roku 1904 odejel do Reutlingenu,⁸⁷ aby tam absolvoval přadláckou školu. Bratr Otto vystudoval oktávu a přes prázdniny vypomáhal v kanceláři. Protože do dalšího studia již neměl valné chuti, následoval staršího bratra Břetislava a v říjnu 1905 se vydává rovněž do Reutlingenu, avšak do školy tkalcovské.

Jedině bratr Josef, který vystudoval medicínu, nepomýšlel zůstat doma, ale osud určit jinak. Po pobytu ve Vídni a Berlíně a po působení na Deylově oční klinice v Praze se také on vrátil domů, aby byl činným v podniku. Musím přiznat, že již za studií jevil o továrnu velký zájem a snad mu byla mnohem bližší než medicína, kterou pak definitivně pověsil na hřebík.

Tatínek si to asi představoval tak, že já povedu přádelnu jemnou, Břetislav odpadovou, Otto tkalcovnu a Julius bude v kanceláři. Josef pak jako oční specialista bude provozovat lékařskou praxi. Měl to tedy všechno velmi pěkně promyšleno, a bylo to také dobře, protože pozdější koupí Svijan se práce mezi nás dala pěkně rozdělit.

Nyní se zase trochu podíváme do továrny. Při projektu továrny byl lanový pohon zařízen pouze pro přádelnu. S přístavbou odpadové přádelny a tkalcovny se tehdy vůbec nepočítalo, ale když byla později provedena, bylo nutno lanový pohon rozšířit, a to o čtyři lana. Nebyla to však snadná práce. K stávajícímu setrvačníku byl přikoupen nový, čtyřlanový, který se pak těsně ke starému přimontoval. Tím však také šachta v betonovém zdivu musela být rozšířena a též převody a lávky pro mazáče musely být vhodně upraveny. Továrna byla po čas montáže zastavena, a proto se na montáži pilně pracovalo, aby mohl být závod uveden zase co nejdříve do chodu. Zde byla každá minuta drahá.

Při této přestavbě byli zaměstnáni také tesaři. Práce měla být tehdy zahájena v pondělí, a proto se na dodávce pracovalo i v neděli. Vše bylo řádně dokončeno, jenom přibití několika prken na lávky pro mazáče zůstalo na pondělek. Byla to sice práce nebezpečná, ale pro takového tesaře, který je zvyklý lézt po střeších, to byla hračka. Tuto práci konali tři tesaři, mezi nimi tesař Kousal, tatík zedníka Petra Kousala. Kolem desáté hodiny jsem se šel podívat, jak práce pokračuje, a tu ke své hrůze vidím, že všichni jsou na místech, ale tesař Kousal je náležitě namazaný. Zavolal jsem jednoho z tesařů a nařídil mu, aby Kousala opatrně z lávky svedl na pevnou půdu a řekl mu, že musí práci pro opici ihned přerušit, jinak že všechny následky eventuálního neštěstí ponese sám. Doufal jsem, že Kousal beze všeho poslechne, a šel jsem proto za svou prací. Ale Kousal se urazil, že opilý není a že domů nepůjde, a pracoval proti mému zakazu dále. Nevyplatilo se mu to však a v neštěstí, které následovalo, měl veliké, veliké štěstí. Spadl totiž na obíhající lana, ale ta ho odhodila, takže spadl na dno lanového kanálu a tam si zlámal nohu. Mohlo se však lehce státi, že ho lana mohla donést až k setrvačníku a tam jej rozmačkat. Poležel si tenkrát dost dlouho a na zlomenou nohu do sklonku svého života těžce dopadal.

Před touto právě popsanou rekonstrukcí setrvačníku byla v lanovém kanále lana bavněná, s kterými byla velká potíž, protože se stále vytahovala a musela se téměř každý měsíc zkracovat. Ale mnohem horší bylo, když se u takového lana v běhu rozpletl některý pramen. To si nepřejte vidět, co se dělo. Uvolněný pramen nám jednou zachytil zábradlí lávky pro mazáče, kterou úplně zničil, a přitom vytrhl i kovové nosiče ze zdi. Padající prkna se dostala

⁸⁷ Reutlingen v Bádensku-Württembersku s univerzitou aplikovaných věd, založenou r. 1855 jako tkalcovská a přadlácká škola, z níž vzešla v r. 1891 odborná textilní škola, zvaná „Královská württemberská technika pro textilní průmysl“. V rukopisu Reitlingen.

Fotografie bratří Hyblerových, ještě před úpravou rodného domu. Zleva snad Václav, Josef a v uniformě Břetislav, dole Julius, nahoře Otokar. (RA Hyblerových)

mezi lana a ta se přetrhla. To se odehrálo za takového rachotu, že dělníci ze sálů utíkali, protože se domnívali, že se snad továrna boří. Ovšemže pohon byl ihned zastaven, ale ona krátká doba potřebná k tomu, než se tak stalo, stačila, aby byla způsobena hotová spoušť.

Koupili jsme proto pro nově upravený pohon lana manilová, tak zvaná čtyřhranná, a byl od toho pokoj, neboť u takového lana se pramen nikdy nerozplete. Tato lana po namontování běžela bez zkracování řadu let a každé z nich, když se dovršil jeho věk, se přetrhlo, jako když ho nůžkami přestřihne, a spadlo klidně na zem, aniž způsobilo nějaké škody.

Semilský a okolní průmysl pracoval plnou parou, což mělo za následek zvýšenou dopravu uhlí. Míst na skládání uhlí však byl nedostatek a dráha tento problém řešila po své stránce

velmi jednoduše. Zakázala totiž skládání uhlí na zem a požadovala, aby uhlí bylo z vagónů překládáno ihned na vozy a odváženo. To by bylo možné při dnešní automobilové dopravě, ale tenkrát, když se jezdilo koňskými potahy, to byla holá nemožnost. Proto chtěl průmysl sáhnout k svépomoci a zamýšlel najmout vhodný pozemek pro skládku uhlí. K realizování tohoto plánu však nedošlo, neboť dráha své původní rozhodnutí zrušila a vykládací lhůtu prodloužila, takže se vykládalo zase starým způsobem. Tenkrát to na semilském nádraží vypadalo jako na dole.

Koupí Svijan, která se uskutečnila 24. května **1906**, jsme byli zaměstnání přeměnou cukrovaru na textilní závod, a to v první řadě na tkalcovnu. O koupi svijanského cukrovaru se zmíním v samostatné kapitole. Je samozřejmé, že adaptace a zakoupení strojního zařízení si vyžádalo značného kapitálu, který jsme však neměli. Obnos 20 000 zl., který jsem dostal věnem, jsem vložil do firmy, která pak byla přeměněna na *Jos. V. Hybler a syn*. Byla to ovšem nepatrná záplata, a proto jsme se obrátili na Creditanstalt v Liberci o další půjčku 100 000 K. V ten čas jsme začali také pracovat se semilskou spořitelnou.

Když se zakládal Spolek českých textilníků, byli jsme jeho prvními členy. Tajemníkem spolku byl tehdy Dr. Jaroslav Preiss.⁸⁸ Protože jsem byl členem výboru, měl jsem příležitost se při schůzích seznámit s Dr. Preissem osobně a často jsme spolu o různých věcech rokovali.

Tenkrát jsem nosil v hlavě myšlenku vhodnějšího upotřebení starých papírových dutinek (trubiček), než jejich pálení pod kotlem. Zmínil jsem se o tom Dr. Preissovi, který jevil o návrh zájem a doporučoval, abychom postavili továrnu na výrobu papíru a papírových dutinek. Tato moje myšlenka se později uskutečnila založením továrny na papírové dutinky. Firma se jmenovala TUBA a byla ve Vrchlabí, my jsme však na ní zúčastnění nebyli.

Dr. Preiss se stal později ředitelem Živnostenské banky, a jaké bylo moje překvapení, když mne jednoho dne navštívil. Nemohl jsem tak vzácného hosta uvést do malé písárničky, a proto jsem ho uvedl do svého bytu. Pohostil jsem jej vínem a o leccčems jsme spolu mluvili. Přišla také řeč na to, jak jsme se rozhodli ohledně továrny na papírové dutinky. Vysvětlil jsem mu, že následkem koupě Svijan není ani pomyšlení na zařízení ještě jednoho podniku. Tenkrát byl již bratr Břetislav po svém návratu z Reutlingenu zaměstnán v továrně a vedl odpadovou přádelnu. Ten přišel Dr. Preisse uvítat v modrých montérských šatech. I na mém kabátě byla samá bavlna a mastné skvrny od oleje, a to Dr. Preissovi imponovalo. Po nějakém čase se v národohospodářské rubrice Národních listů objevil článek, v kterém se říkalo, že ty podniky, v kterých synové majitelů pracují v modrých pracovních oblecích, vzdor všem finančním obtížím stavícím se v cestu českému podnikání, dopracují se úspěchu. Škoda, že jsem si ten článek tehdy z novin nevystříhl. Když ředitel mocné Živnostenské banky měl o nás takové mínění, to nebylo k zahoezení, a proto jsme se Živnostenskou bankou začali pracovat.

Protože peněz bylo třeba jako soli, žádali jsme o zvýšení úvěru, a to jak u Průmyslové banky v Praze, tak u Úvěrního ústavu v Hradci Králové. Záložní úvěrní ústav v Hradci Králové zařídil filiálku v Semilech a v řediteli Kolářském, který pobočku vedl, jsme měli dobrého přítele, který nám v našich potřebách vycházel vždy ochotně vstříc. Později došlo k jednání

⁸⁸ JUDr. Jaroslav Preiss (1870–1946), český národohospodář, poslanec za národně demokratickou stranu.

o úvěr v obnose 300 000 K, který neměl být hypotekárně zajištěn, a proto byla vyhotovena semilským notářem listina, v které bylo uvedeno, že hypotekární zajištění by bylo provedeno až tehdy, kdyby ústavu z naší strany hrozilo nějaké nebezpečí. Do kauční listiny však byl zanesen pouze obnos 200 000 K a 100 000 K bylo podloženo směnkami, splatnými v roce 1908 a 1909.

Dne 13. března 1906 nám píše Městský úřad v Semilech, zda bychom nepřispěli určitou částkou na pořízení telefonu pro semilskou četnickou stanici. Vyřídili jsme tento dotaz kladně a na nás připadající částku zaplatili. Člověk se až nad tím pozastavuje, jak je dnes vybavena německá kriminální policie, střežící blaho obyvatelstva,⁸⁹ oproti policii starého Rakouska, kde ani četnické stanice neměly vlastního telefonu, a když jej měly, tak byl pořízen z provedené sbírky.

V měsíci březnu jsem se měl odebrat na exkurzní cestu do Anglie, kterou zprostředkoval Spolek textilníků, avšak následkem koupě Svijan jsem se této exkurze nezúčastnil.

Dne 23. dubna 1906 skončila tvrdošíjná stávka, která trvala 8 neděl. O stávkách a dělnickém hnutí se zmíním v samostatné kapitole. Stávka měla za následek přesuny dělnictva a jeho nedostatek. Nasvědčuje tomu to, že jsme inzerovali v krajských časopisech o přijmutí dělníků do práce. Dokonce se vyskytli lidé, kteří dávali dohromady celé party pracujících, a ty pak nabízeli podnikům. Korespondovali jsme s jedním takovým dohazovačem jménem Kučerou, který pocházel ze Kvíc.⁹⁰

Tím je také vysvětlena okolnost, že mnoho rodin, dnes zde pevně usedlých, pochází z „kraje“.⁹¹ Tito lidé přicházeli rádi, jelikož továrny platily lépe než krajské dvory, a též životní úroveň dělníka pracujícího v továrně byla nepoměrně vyšší než dělníka zemědělského, nehledě ke kratší pracovní době v továrnách.

Vzdor tomu, že jsme investovali velké obnosy na adaptaci svijanského cukrovaru, kupujeme pro Benešov třetí turbínu, a to od firmy Prokop a synové v Pardubicích,⁹² pro spád 4 ½ m, o průtočném množství 2200 l vody a výkonu 100 HP. Turbína byla uvedena do chodu 7. listopadu 1907. Postavením třetí turbíny se však ukázalo, že potřebné množství vody do struhy nemůže a jediná odpomoc byla zvýšit spád. To jsme také provedli. Na splavu jsme pořídili 30 cm nástavky, což však způsobilo rámus u sousedů. Věděli jsme, že Kobrle a spol. si budou stěžovat, a proto jsme z opatrnosti požádali hejtmanství o povolení zvýšení jezu o 30 cm, ačkoliv jsme toto zvýšení měli již provedeno. Komise, která přišla, k své hrůze shledala, že nástavky již stojí. Byla z toho pokuta, proti které jsme podali odvolání až na místodržitelství, v kterém tvrdíme, že jez nebyl vlastně zvýšen, nýbrž že bylo vyrovnáno pouze sednutí celého splavu. Pozvali jsme si na to civilního geometra Coufala, který to měl měřením dokázat. Mezitím jsme se však se sousedy dorozuměli, a byl jednou provždy pokoj.

⁸⁹ Kroniku psal V. J. Hybler v době německé okupace, kdy v Semilech sídlilo oddělení *Kriminalpolizei*.

⁹⁰ Velký Kvíc, část Slaného v okrese Kladno.

⁹¹ V Podkrkonoší se rozlišovaly „hora“ a „kraj“, rozdělené vrchem Kozákov.

⁹² Firma Josefa Prokopa synové v Pardubicích se orientovala na výrobu Francisových turbín a po roce 1890 zařizovala celé mlýny. Po znárodnění n. p. Továrny mlýnských strojů.

Nástavkem jsme docílili velmi pěkné vodní síly, a to u tří turbín 450 HP, při průtočném množství 9 m³ za vteřinu, a mohli jsme počítat s tím, že po šest měsíců v roce nebudeme vůbec potřebovat parní pohon.

Postavením třetí turbíny bylo splněno také jedno moje přání, a sice to, že se mohlo v půlnoční přestávce svítit, a hlavně také v neděli. Celý týden jsme měli elektrické světlo, protože se pracovalo ve dne v noci, ale v neděli jak v továrně, tak v bytě byla úplná tma. Postavením vyřazeného dynama od Fiedlera na turbínce bylo možno v neděli v noci svítit. Hned bylo vše veselejší a zavedení osvětlování dvora a továrny zvenčí byl učiněný přepych.

V roce **1907** jsme počali pracovat také s Českou bankou. Jednoho dne nás však velmi mile překvapil dopis Živnostenské banky v Praze, v kterém nám oznamuje, že by byla ochotna nám poskytnout požadovaný úvěr. Dopis nám přišel velmi vhod, protože jsme měli v úmyslu postavit ve Svijanech také přádací stroje. Ani nevím, z jakého důvodu jsme pak jednali se Živnostenskou bankou o tom, že bychom nabízeného úvěru použili k splacení dluhu u Jilemnické záložny a Jos. Menčíka, kteréžto pohledávky byly na továrně vtěleny.

Na Živnostenské bance jsme žádali otevřený úvěr. Avšak splacení dluhu Jilemnické záložně a Menčíkovi se touto cestou neuskutečnilo, protože peněz bylo použito ke koupi strojů. Bylo to také logické, neboť proč si vypůjčovat peníze pro věřitele, který splacení dluhu neřádá, když peněz bylo naléhavě potřeba jinde. Tatínek se dlouho bránil vtělování a snad by mu to dělalo radost, kdyby mohl říci, že na továrně není vtělený žádný dluh, a proto snad chtěl zaplatit Jilemnické záložně i Menčíkovi. To ale nešlo, a naopak jsme si peníze museli ještě vypůjčit, a to u Creditanstaltu v Liberci. Za půjčený obnos 150 000 K se musela také zaručit maminka.

Jak jsem se v předchozím zmínil, neměla k nám Česká průmyslová banka důvěru a my jsme ji neměli k ní. Tak se stalo, že jednoho krásného dne přišel do ústřední kanceláře v Semilech úředník této banky a žádal předložení bilance. Bylo zřejmé, že to bylo vypovězení války. Bilanci jsme mu k nahlédnutí nepředložili a žádané informace nedali. Tatínek však mu za to dal informace, z kterých bylo dotyčnému pánovi jistě teplo. Tatínek mu, jak se říká, vše vysvětlil po česku.

Následky z této návštěvy plynoucí byly velmi špatné, a tak se marně dívám na zarámovaný dopis zkušeného obchodníka, který visí nad mým psacím stolem a který zní:

Milý synu! S bankéři to máš tak: když svítí sluníčko, půjčí ti deštník, když začne pršet, vezmou Ti jej. Zaříd'se podle toho!

Tvůj milující Tě otec.

Tuto pravdu v dopise vyjádřenou jsme náležitě pocítili na vlastní kůži. Věděli jsme také, že jsme se tehdy přenáhli, ale nedalo se již nic dělat. Banka nám vypověděla úvěr. Jednalo se tehdy tuším asi o 300 000 K. Termín k splacení této velké částky, bankou stanovený, byl velmi krátký, takže jsme již předem věděli, že jej nebudeme moci dodržet. Nastalo velké shánění peněz, ale na koho jsme se nyní měli obrátit, když úvěru poskytnutého Živnostenskou bankou jsme nemohli použít, protože se za něj koupily pro svijanskou přádelnu a tkalcovnu potřebné stroje. Zde byla opravdu každá rada drahá. Všechny volné peníze, které jsme měli a které jsme mohli postrádat, se posílaly na úplatu vypovězeného úvěru, neboť

*Štěpánka se svými rodiči Josefem Dixem (*1830) a Josefou rozenou Radovou (*1842) na balkóně vily v Benešově u Semil. (RA Hyblerových)*

jsme doufali, že když počneme dluh uplácet, uzná banka naši dobrou snahu a prodlouží nám termín konečné splátky. Zajeli jsme proto s Housou k Průmyslové bance do Prahy, abychom se na místě informovali o tom, zda banka na svém krutém rozhodnutí trvá. Byla to křížová cesta. Byli jsme přijati úředníkem, který nás ohlásil velmožnému panu řediteli Novotnému. V čekárně jsme čekali nejméně hodinu, než jsme byli přijati. Připadali jsme si jako před soudní stolicí a bylo nám v těch kožených klubovkách chvílemi až horko. Debata byla pohnutá a dle řeči pana ředitele jsme nemohli být na pochybách o tom, že máme reputaci u banky náležitě pošramocenou. Vysvětlovali jsme, že starého pána nejvíce rozčílilo to, že žádný peněžní ústav, který nám peníze zapůjčil, nežádal předložení bilance, jenom oni.

Nic, ani prosby nebyly již platné a jedinou útěchou, kterou jsme si z Prahy přivezli, byl slib pana ředitele, že ve schůzi správní rady bude naši žádost o prodloužení termínu podporovat. On sám že v té věci nemůže ničeho podniknout, protože úvěr nám byl vypovězen za souhlasu správní rady.

Z návštěvy jsme nabyli přesvědčení, že banka jde na nás s revolverem. Dávali jsme proto hlavy dohromady a usilovně přemýšleli, na koho bychom se ještě mohli se žádostí o půjčku obrátit. Přišlo se také na Kremličku. Tatínek říkal, že se musí všechno zkusit a že bude nejlépe, když ke Kremličkovi jako jeho švagr dojedu. V případě, že by nám Kremlička půjčit nechtěl, nechť ho požádám aspoň o to, aby za nás nějakým obnosem ručil. Kremlička byl členem správní rady České průmyslové banky, a tak by se také mohl přimluvit za to, aby

nám termín splatnosti byl vzhledem k značné částce přijatelně prodloužen. Zatelefonoval jsem tudíž do Bělohradu, ale bylo mi sděleno, že se pan šéf nachází v lázních Poděbradech, a to zároveň s naším sousedem Matoušem. Tatínek po této zprávě hnedka prohlásil, že když nepůjčí Kremlička, ať se obrátím na Matouše.

Byla krásná letní neděle, když jsem časně ráno nasedal do vlaku, který mě unášel do Poděbrad. Věřte mně, že tato cesta nebyla pro mne ničím příjemným. Do Poděbrad jsem dorazil před polednem a cestou z nádraží jsem přemýšlel, jakým způsobem svou prosbu přednesu. Abych se však přiznal, moc naděje na úspěch jsem neměl.

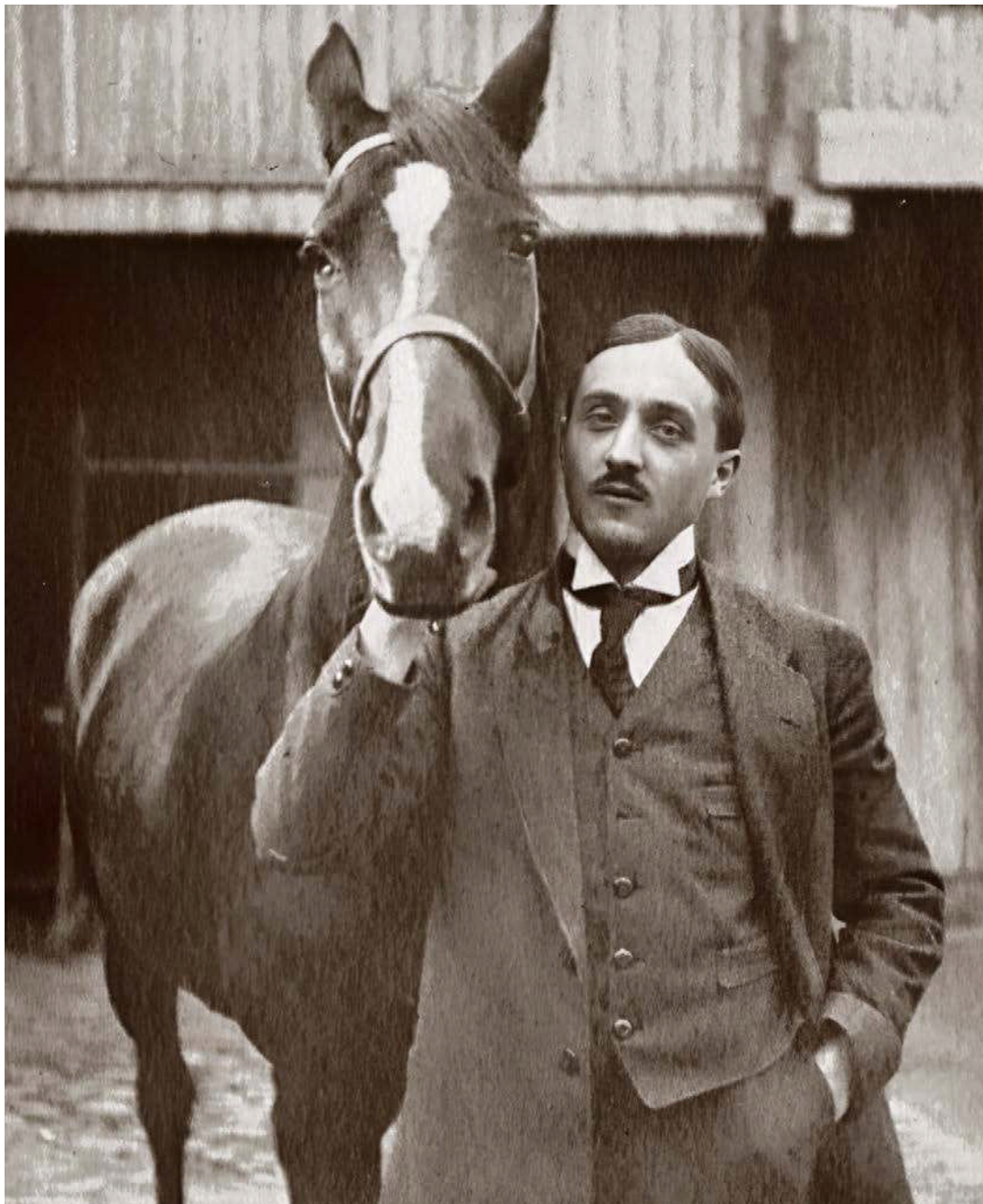
Potkával jsem množství lázeňských hostů, ale na žádném jsem nemoc nepozoroval, a tak jsem jim začal závidět takový bezstarostný pobyt v lázních. Snad byli mezi nimi někteří choří, ale většina sem jezdila jenom pro zábavu, a k takovým hostům jsem počítal také Kremličku. My Hyblerové jsme to neměli tak pěkně zařízené, neboť nám byla údělem vždy jen práce a starost.

V lázeňském parku mne překvapila nádhera rozkvetlých květín, jejichž vůně se mísila s červencovým sluncem prohrátým vzduchem. Při vojenské hudbě promenovala spousta lidí, na kterých byla vidět bezstarostná spokojenost.

Byl jsem poprvé v takových lázních a měl jsem obavy, zda Kremličku mezi tolika lidmi najdu. Náhodou jsem však šel kolem jedné verandy plné hostů, a tu vidím, že u jednoho stolu sedí Kremlička s Matoušem. Blížilo se k polednímu, a tu jsem uvažoval, že snad Kremlička chodí na oběd jinam než Matouš a že se mi to bude lépe hodit, abych na cestě s ním o věci promluvil. Když jsem však za chvíli shledal, jak před oba číšník staví talíře, věděl jsem, že zůstanou v restauraci na oběd. Všechny stoly byly obsazené, až na jedno místo u Kremličkova stolu. Vykročil jsem proto pravou nohou a přisedl. Kremlička hned začal, kde že se to tady беру (hned si na to myslím, jako bych také já se nemohl podívat jednou do lázní), kterážto otázka mi přišla právě vhod. „*Přijel jsem za Vámi,*“ povídám, a hned pokračuji k jádru věci. Když jsem se vyzpovídal z toho, kde nás tlačí bota, Kremlička se začal vykrucovat a konečně řekl: „*Jó brášku, to asi nepůjde.*“ Totéž bylo i s Matoušem. Požádal jsem tedy ještě Kremličku, aby alespoň ve správné radě podporoval naši žádost o prodloužení splatnosti. Nemusím snad ani podotýkat, že mi tenkrát oběd vůbec nechutnal. Do vlaku, který odjížděl po čtyřech hodinách, měl jsem hodně volného času, ale nic mě tam již nebavilo. Sedl jsem si do malé restaurační zahrádky, vzdálené lázeňskému ruchu, a tam jsem přemýšlel, jak asi ta vojna s „Průmyslovkou“ skončí. Druhý den po návratu domů jsem referoval o tom, jak moje cesta do Poděbrad dopadla. Byli jsme tam, kde jsme byli před tím, a tu si tatínek vzpomněl na Jínu, který měl tkalcovnu v Bělohradě, a to vedle Kremličky.

Jína měl syna, který mu tkalcovnu vedl a který byl velkým milovníkem koní. Můj bratr Julius, který sloužil jako jednorokní dobrovolník u vozatajstva, byl také velkým koňařem. Tato záliba v koních oba tak sblížila, že se stali dobrými kamarády. Julius se tedy vydal na cestu do Bělohradu, aby tam zkusil své štěstí. Výsledek jeho cesty překvapil, neboť Jína nám půjčil 50 000 K.

Poněvadž jsme v krátké době Průmyslové bance uplatili 100 000 K, doufali jsme, že na původně stanoveném termínu nebude již tak neústupně trvat, a to tím spíše, když jsme očekávali, že intervence Kremličky bude úspěšná. Ale náležitě jsme se zklamali. Po uplynutí stanovené lhůty nás banka vyzvala, abychom dluh neprodleně zaplatili, jinak že z toho

Julius Hybler, nejmladší z bratrů. (RA Hyblerových)

vyvodí důsledky. Byla to rána palicí. Tu Housa navrhl, že pojedeme do Prahy k Průmyslové bance, a tam se ještě jednou pokusíme o nějaké kompromisní řešení. Přijeli jsme do Prahy, ale snad jsme přišli v nevhodnou dobu, neboť když nás pan ředitel přijal, byl svátečně oblečen a při jednání se stále díval na hodinky, a tím nám naznačoval, že nemá mnoho času. Odjížděl tenkrát na dovolenou. Proto celá rozmluva netrvala dlouho a poslední slovo znělo: Zaplatit!

Když jsme opouštěli Průmyslovou banku, bylo před polednem, a proto návštěvu v Živnostenské bance jsme odložili na dobu odpolední. Abychom však měli jistotu, že nás odpoledne Dr. Preiss přijme, telefonovali jsme do Živnostenské banky, kde nám bylo řečeno, že rozmluvu s námi stanovil Dr. Preiss na třetí hodinu.

Šli jsme zatím na oběd, a to k Choděrom na Ferdinandově třídě, ale úderem třetí hodiny jsme již byli v Živnostenské bance a s tlukoucím srdcem a pocitem nejistoty, jak to vše dopadne, zaklepali jsme na dveře příjímacího salónu Dr. Preisse. Za dveřmi se ozval příjemný hlas, zvoucí nás ke vstupu. Po podání ruky jsme byli vyváděni, abychom přijali místo a tlumočili svoje přání.

Učinili jsme tak a nalili jsme hned čistého vína. Vždy usměvavý Dr. Preiss pozorně naslouchal našemu vypravování, dělal si poznámky a na leccos se během řeči vyptal. Jeho jednání mě uklidnilo a dostal jsem pocit, že snad vše dobře dopadne. Jaký to byl rozdíl v jednání oproti jednání ředitele Novotného z Průmyslové banky!

Když jsme Dr. Preissovi všechny naše bolesti vypověděli, vstal a pravil, abychom chvíli počkali, že naši žádost přednese panu vrchnímu řediteli, tuším, že se jmenoval Růžička.

Byla to chvíle trapného čekání. Když se Dr. Preiss vrátil, sedl si za stůl a povídal, že ještě dnes odpoledne bude napsán Průmyslové bance dopis, v kterém bude oznámeno, že jejich pohledávka v obnose K 200 000 je dnešním dnem převzata Živnostenskou bankou. Tu se mi zaslzely oči a tiskl jsem Dr. Preissovi dlouho ruce a děkoval mu, jak jsem jen nejlépe dovedl děkovat. Na Dr. Preissovi bylo viděti, že ho to samotného těší, že nám mohl vyjít vstříc. Dr. Preiss byl a je člověkem zlatého srdce a děkuji mu ještě jednou na tomto místě za vše, co pro nás vykonal.

Spadl nám kámen ze srdce a domů jsme již jeli s docela jinou náladou než ráno do Prahy. Nesli jsme si tedy z Prahy „bankovní deštník“, i když přšelo, a to zásluhou Dr. Preisse.

Od té doby uplynula léta a pomalu se na vše zapomnělo. Jednou však jel Housa do Prahy, a tam se setkal s kamarádem, který byl též zaměstnán v textilním průmyslu, a jak to tak bývá, vzpomínali si na všechny špatné i jasné doby, které musel textilní průmysl prodělat.

Tu začal také vyprávět Housovi příhodu, kterou v Praze před léty zažil. Seděl tehdy při obědě u Černého koně na Příkopech, když k vedlejšímu stolu zasedli Kremlička s Matoušem. Housův kamarád je oba znal, ale oni jeho ne. Když zaslechl, že hovoří o Hyblerových, našpicoval uši a poslouchal. Z celého rozhovoru poznal, že tenkrát by páni společníci Matouš a Kremlička (Matouš vstoupil roku 1901 ke Kremličkovi jako společník) rádi viděli, kdyby se Hybler položil a oni mohli benešovskou továrnu v konkurzu koupit. Dnes se tomu docela nic nedivím, že mne tehdy v Poděbradech tak odbyli, vždyť naše potíže byly vlastně voda na jejich mlýn. Dle toho asi také dopadla Kremličkova přímluva ve správní radě Průmyslové banky.

V ten čas jsme měli také nějaké nedorozumění s Creditanstalt v Liberci, a to kvůli provizi. V korespondenci, která se o tom vedla, nacházím dopis, v kterém píšeme, že oni jsou tím vinní, že nám úvěr poskytli. Tato záležitost se však smírně vyřešila.

Jak se tak časy mění. V dřívějších dobách jsme potřebovali my na směnkách u Vysocké záložny kaventa, a tím byl bratranec Karel Brož. Byl to příčinlivý člověk, ale trochu lehkomyšlný. Stal se také společníkem vysocké tkalcovny, náležející synovci poslance doktora Karla

Václav Hybler v hlubokém zamyšlení – pro firmu kritický rok 1907. (RA Hyblerových)

Kramáře. Ze společenství však záhy vystoupil a věnoval se dále obchodu, který za života strýce Brože byl jeden z největších a nejvýnosnějších, ale za vedení Karla stále upadal.

Při té příležitosti si vzpomínám na následující příhodu. Když k nám chodíval na návštěvu Karlův bratr Oldřich, pokaždé odpověděl: „*Strýčku, on objednává.*“ Tatínek se dal do smíchu a ptal se, zda když objednává, také platí. Karel byl vysocké záložně stále více dlužen, a proto jeho podpis na směnkách nepostačoval, a tak jsme se my stali jeho kaventy. Úlohy kaventů byly tedy vyměněny. Karel však obchod neudržel a svojí lehkomyšlností přišel o celý majetek a zemřel jako úplný chudáš.⁹³

S obecním zastupitelstvem obce Benešova jsme vycházeli vždy dobře až do doby, kdy si páni usmyslili, že postaví novou školu. Toto rozhodnutí dalo příčinu k nedorozumění, a to ne snad proto, že bychom se proti postavení školy stavěli, ale proto, jak měla být tato nová škola splacena.

Matouš měl v té době již virilní hlas, a bylo tedy třeba mu ve schůzích zatlačit. Protože jsme byli již značnými poplatníky, žádali jsme také o právo virilního hlasu, který nám byl přiřknut.⁹⁴ Chodil jsem pak s Matoušem do schůzí, které se konávaly v bytě starosty. O otázce školy jsme se pak dohodli a Matouš dal dokonce k dispozici svého stavitele Bezuchu, a my pak měli všichni upřímnou radost, neboť to byla nejhezčí škola v celém dalekém okolí a sloužila svým občanům jen ke cti.

Rok **1908** byl rokem velmi rušným a jedna starost šla za druhou. Tulach si koupil v Roprachticích statek a rozhodl se, že pověsí předení na hřebík a bude se věnovat sedlačině. Rozešli jsme se v dobrém a vždy, když měl cestu do Benešova, tak se u mě v továrně zastavil. Byl jsem ho v Roprachticích také několikrát navštívit. První návštěva platila prohlídce jeho nového statku, druhá byla již smutnější, byl to pohřeb jeho otce. Zato třetí návštěva byla za okolností veselých, neboť to byla veselka jeho syna Frantíka. V roce 1934 jsem tam byl naposled, abych doprovodil jeho tělesnou schránku na místní hřbitov.

Po odchodu Tulacha záleželo na tom, dostat dobrého mistra. Jak jsem se již v předchozím zmínil, byla veliká nouze o pracovní síly, a proto se přijímali lidé cizí a ze vzdálenějších krajů.

Tak se mi také jednou hlásil do práce Němec jménem Fest, a to s celou svou rodinou a bratrem. Pracoval dříve u Limburgra v Kettnu.⁹⁵ Česky mnoho neuměl, ale jinak udělal na mne ten nejlepší dojem, a proto byl přijat. Jako přádník na selfaktorech se velmi osvědčil pro svoji bystrost a energické vystupování, a tak jsem se rozhodl, že ho učiním mistrem.

Věděl jsem, že z počátku budou určité potíže, když jiným strojům tak nerozuměl, a pak jsem věděl, že mezi dělnictvem mnoho přízně mít nebude. Volil jsem však dobře. Z Festa se stal velmi zdatný mistr, který si svou energií dovedl u dělníků získat respekt a u mě svou přičinlivostí a pracovitostí oblibu. Tím byla tedy opět jedna záležitost vyřízena.

Jak jsem se již vpředu zmínil, banky samy nabízely úvěr, což mělo za následek překotné rozšiřování a stavbu nových textilních podniků. Tak firma Bartoň postavila přádelnu na

⁹³ Karel Brož zemřel roku 1919 v 38 letech. (SOA HK, SbM, č. 5726, fol. 169).

⁹⁴ Jako velcí daňoví poplatníci mohli požádat, aby směli hlasovat, jako by byli členy voleného obecního zastupitelstva.

⁹⁵ Přádelna bavlny J. B. Limburger v Chotyni (něm. Ketten).

Otokar Hybler se s půvabnou Marií Schönfeldovou brali v roce 1908. (RA Hyblerových)

60 000 vřeten, Čerych na 30 000, Stanislav Hybler a Kučera rovněž na 30 000, tedy vesměs dřívější naši odběratelé.

Ještě ve větším měřítku dělo se tak u firem německých. Nastal překotný rozmach textilu, který však měl za brzký následek váznutí obchodu, čemuž se zase čelilo redukcí výroby. Bylo však mnoho firem, které ujednání o redukci nedodržovaly.

Také malé peněžní ústavy se předháněly v poskytování úvěrů, až to bylo nezdravé. Tak například Městská spořitelna v Semilech financovala firmu St. Hybler a Kučera v Košťálově, ale budu mít ještě příležitost se o tomto hospodářství zmínit na jiném místě.

V měsíci červnu jsme obyčejně veškerou vodu spotřebovali na turbíny, takže přes splav žádná netekla. Bývalo mým zvykem se vždy ráno projít po hrázi ke splavu. Při jedné takové procházce vidím na hrabích ve vodě nějaký větší předmět, zabalený v mokrých hadrech. Když jsem se lépe podíval, vidím, že je to babička, která se utopila a voda ji přinesla až na hrábě. Babičku jsme vytáhli na břeh, přikryli ji molinem a po příchodu komise pochovali na benešovském hřbitově. Její totožnost však zjištěna nebyla.

Továrna postižena větrnou smrští (1908)

Opravdu, když člověk ráno vstává, neví, co bude večer. Že 6. červen 1908 bude pro nás černým dnem, to nemohlo napadnout nikoho, kdo se toho dne podíval ráno na oblohu, která byla bez mráčku a na které svítilo jasné sluníčko. Dalo se čekat, že bude pěkný den.

Kolem desáté hodiny se na obzoru objevily nepatrné mráčky, které stále rostly. Blížilo se k polednímu a západ byl již hodně zatažen a začínalo hřmít.

Tovární píšťala oznámila dvanáct hodin a blízko bydlící dělníci se ubírali k obědu. V tu dobu přijel také kočí Mikáska, a protože již značně pršelo a hrom burácel, projel rychle předním dvorem a zůstal s koňmi v průjezdu.

Když jsem šel k obědu, stačil malý kousek cesty po silnici, abych důkladně promokl. Moje paní mne již netrpělivě očekávala, neboť zamýšlela se služebnou zahnat domů malá kuřátka, která s oblibou pěstovala. Zůstal jsem sám doma se svým dvouletým synkem Václavem, kterého jsem vzal do náručí, a dívali jsme se na černožlutá mračna ženoucí se od západu.

Najednou se setmělo, že nebylo skoro ani vidět. Do oken bil příval deště a tu a tam nějaký předmět, ale okna zůstala nepoškozena. Ve svém životě jsem neslyšel v kamnech takový jekot jako tenkrát. Zdálo se, že snad nastal soudný den. Věna počal plakat a já se nemohl od něho vzdálit a podívat se, co se zatím venku děje. Chtěl jsem jít hledat svou paní. Vtom vítr náhle ustal, ale stále pršelo tak vydatně, že nebylo na pár kroků ani vidět. Zatím přišla moje paní, chudák celá promočená, a na jejích ustrašených očích jsem poznal, že se něco stalo.

Běžím do továrny a na schodišti potkám mistra Housu, který mně oznamoval, že z tkalcovny je odnesena střecha. Nechtěl jsem jeho slovům věřit, dokud jsem se sám o jejich pravdivosti nepřesvědčil. No a teď si snad dovedete představit, jak to v tkalcovně vypadalo. Lilo jako z konve a voda prosakovala stropem z jednoho poschodí do druhého. Zboží na stavech a osnovy, vše promočeno a nejhorší bylo, že se pro první okamžik nedalo nic dělat, jen se na to dívat. Ovšemže jsme ihned započali s vykládáním osnov a vytáčením zboží, ale za takovéto situace se z toho nedalo vlastně již nic zachránit. Jaký však byl můj další úžas, když jsem přišel na zadní dvůr. Střecha z kotelny byla odnesena a střecha strojovny poškozena.

Člověku bylo zrovna do pláče, když tu spoušť viděl. To ale nebylo všechno. Chtěl jsem telefonovat do Semil, dráty však byly přetřhány, a tak nezbyvalo nic jiného, nežli tam vyslat posla.

V továrně musela být práce zastavena. Šupny, v kterých byla uskladněná bavlna, se také nacházely v žalostném stavu. Zděné pilíře byly rozmetány a střecha se opírala o uskladněné balíky. Přádelna také nebyla ušetřena tohoto řádění a všechna okna na západní straně byla vytlučena a v několika případech padajícím dřívím zpřerážena, takže musela být úplně vyměněna. Břidlicová střecha nad bytem mistra byla též značně poškozena.

Železná střecha značné váhy, kterou byla přikryta prachová věž, byla jako celek odnesena na Kobrlovo pole na Hradě. Tato střecha se právě vznášela ve vzduchu, když jel po

silnici v kočáře povozníka Horáka MUDr. Škoda, který spěchal do Loukova k nemocnému. Když však viděl, co se děje, vystoupil z kočáru a přečkal toto boží dopuštění ve vrátnici.

Také lidé, kteří tou dobou byli na cestě, užili mnoho strachu. Tesař František Matura, který šel domů k obědu, vypravoval, že neviděl ani na cestu, když jej náhle neznámá síla zvedla do vzduchu a asi dvacet kroků nesla. V prvním okamžiku si vůbec neuvědomil, co se to s ním děje.

Větrná smršť se hnala od západu korytem Jizery, kde až na vyvrácení několika stromů nenadělala škody. Zato si to však vynahradila na Hradištech. Les nacházející se na levém břehu Jizery, který tvořil továrně krásné pozadí, byl v pravém slova smyslu rozmetán. Jaký to byl smutný pohled na tu holou stráž! Později byla znovu vysázena.

Dle vypravování očitého svědka, který se v té době nacházel na kopci nad domem převozníka Buchara, byla to prý zvláštní podívaná. Jizerou se hnál hustý, do značné výše se zvedající sloup prachu, který se po dosažení našeho splavu zhroutil a divadlo náhle ustalo. Voda v Jizeře se značně dmula a vlnila. Vše to trvalo jen několik okamžiků, ale co to nadělalo škody. Smršť se na konci své pouti ještě zastavila nad dělnickými domy, kde částečně poškodila střechy.

Zpráva o škodě, kterou nám smršť způsobila, se rychle roznesla, a ještě téhož dne si přišlo mnoho zvědavců dílo nespoutaného živlu prohlédnout. První neděli po katastrofě, která byla slunná a teplá, přijela do Semil vlakem spousta lidí, jejichž cílem byla naše smršťi silně pocuchaná továrna. Na pojizerské silnici to vypadalo, jako by šlo nějaké procesí.

Zajímavé je to, že na vile nebyla způsobena nejmenší škoda, ačkoliv stojí od tkalcovny, z které byla odnesena střecha, ani ne deset metrů.

Slyšel jsem, jak si v zástupu dvě babičky povídají, že v té vile musí zůstat nějaký hodný pán, když je Bůh před takovou zlou smršťi ochránil. Byla to skoro pravda, neboť jak by to vše vypadalo, kdyby i z vily byla střecha odnesena.

Po této katastrofě nastalo pěkné počasí, takže opravy nebyly rušeny deštěm. Dříví na opravu bylo koupeno na štěpanické pile, která je dodala již hraněné a nařezané na míru, čímž byla práce velmi usnadněna. Škoda způsobená touto smršťí si vyžádala obnosu 60 000 K.

Chci ještě podotknout, jaké by to bylo neštěstí, kdyby se smršť přihnala o několik minut dříve a zastihla koně a lidi na předním dvoře, kam celá střecha z tkalcovny spadla.

Tato smršť byla zatěžkávací zkouškou našeho továrního komína, který byl stavěn německou firmou dle předpisů platných v říši. V tehdejší Rakousku však byla stabilita komínů počítána dle jiných formulek, které byly mnohem přísnější než v Německu. Úřady tehdy nařídili přezkoušení stability všech komínů, a tak se přišlo na to, že s naším komínem je to moc knap. Popsalo se kvůli tomu mnoho papíru, šestý červen však dokázal, že stabilita našeho komínu je dostatečná.

Tehdáž stál komín úplně o samotě, jako kůl v plotě, takže se do něho mohl vítr pořádně opřít ze všech stran. Komín však nápor vydržel. Je jisté, že se musel hlavně nahoře silně kymáčet, ale provedenou prohlídkou na něm nebyla zjištěna žádná škoda.

Zažili jsme již velkou vodu, smršť, co na nás čeká nyní? Dobře, že to nevíme.

Ačkoliv jsme měli špatné zkušenosti, když jsme žádali o státní podporu při odnesení splavu při povodni 1897, přece jsme podali na místodržitelství žádost, aby nám byla škoda způsobená smršťí hrazena ze státních prostředků. Čekali jsme však dlouho a marně. Ani

Orkánem zdemolovaná budova továrny. (RA Hyblerových)

dopis na známého poslance, aby v naší věci intervenoval, nic nepomohl, a tak až v prosinci jsme dostali zprávu, že naše žádost byla zamítnuta. Na to jsme žádali, aby nám byly odepsány alespoň daně, ale i to se minulo účinkem. Proti tomuto rozhodnutí jsme podali rekurs až na ministerstvo financí do Vídně, ale myslím, že také bezvýsledně. To nás tak zatvrdilo, že na každý daňový předpis byl podán rekurs, který se obvykle táhl několik roků. Daně jsme neplatili s odvoláním, až naše rekursy budou vyřízeny, a byly z toho jen samé nepříjemnosti.

Jak jsem výše poznamenal, je dobře, že nevíme, co na nás ještě čeká, ale dlouho jsme na nové překvapení čekat nemuseli. Rok 1909 nám to ukázal.

Požár továrny (1909)

Neděle 3. dubna roku 1909 byla krásným jarním dnem. Počasí v tu dobu bylo teplé, ale v noci ještě bývalo chladno. Ve zmíněnou neděli přijela k nám na návštěvu švagrová Kremličková z Bělohradu se svou dcerou Zdenkou. Moje paní jí jela do Semil naproti. Tříletý syn Václav musel tehdy zůstat doma, protože trpěl žaludeční indispozicí v takovém měřítku, že k němu byl povolán doktor Špidlen.

Tuto neděli se v továrně nepracovalo, pouze mistr Fest během dopoledne prováděl nějaké opravy na selfaktorech. Protože za nepřítomnosti mé paní bylo mne stále třeba u Vénova lůžka, vůbec jsem v ten den do továrny nešel.

Nastal večer, a kolem osmé hodiny jsme se chystali zasednout k večeři, když tu přiběhne Kudrna a hlásí, že v továrně hoří. Seběhl jsem rychle po schodech a po silnici utíkám do továrny, kde již z oken prvního sálu, v kterém byly umístěny selfactory, se valil černý dým. Viděl jsem, že je zle. Vběhnu do portýrny, abych tu strašnou zprávu hlásil telefonem do Semil. Než jsem dostal spojení, valil se již hustý kouř po chodbách a pískala, kterou spustil strojník Láška, začala smutně houkat. Nejprve přispěchali lidé z továrních bytů a blízkého okolí. Nechal jsem ihned vynášet věci z písárny a vedlejšího skladiště a přízi a balíky z protěží presárny. Též byt mistra Festa, který se nacházel nad kanceláří, byl s urychlením vyklizován.

Bylo mně jasno, že přádelna se již nedá zachránit a že je nutno vynaložit vše na hájení tkalcovny, odpadové přádelny a vily, a na druhé straně zamezit rozšíření ohně na strojovnu a kůlny, v kterých byla velká zásoba bavlny a bavlněných odpadů. Aby se neztrácela ani jedna minuta, učinil jsem následující opatření. Na výjezd k Benešovu jsem postavil dělníka, který měl přijíždějícímu hasičskému sboru oznámit, aby přes naši louku zajel k Jizeře a hájil tkalcovnu, odpadovou přádelnu a vilu. Hlídka postavená na silnici k Semilům měla tamnímu sboru po příjezdu říci, aby projel průjezdem a svoje stanoviště zaujal u továrního náhonu za dělnickými byty. Sbor z Bystré měl též zajet ke struze a ostatní sbory pak k Jizeře, vedle sboru benešovského.

Tato opatření se velice dobře osvědčila, protože velitelé jednotlivých sborů, kteří neznali místních poměrů, mohli bez ztráty drahocenného času, způsobené dlouhým hledáním vhodného místa, ihned zaujmout své stanoviště a přikročit k hájení ohrožených objektů.

Vchodem ze silnice již nebylo možno se do továrny dostat, a proto seběhl jsem branou na dvůr a průjezdem jsem spěchal do strojovny, kde zatím strojník Láška a Vích uvedli do chodu pumpu a dynamo, které se tehdy nalézalo na malé Prokopově turbínce. Plameny ještě nebylo nikde vidět, ale když byl k jednomu oknu hořícího sálu přistaven žebřík, po kterém vylezl Vích s hadicí v ruce, a když rozbil několik okenních tabulek, tu teprve to začalo.

Pak jsem odešel na přední dvůr, kde jsem nařídil Kudrnovi, aby uzavřel bránu a do nádvoří aby pustil pouze ty lidi, kteří se mohli hašení zúčastnit.

První se na místo požáru dostavili hasiči z Benešova a zajeli k Jizeře, jak jsem vpředu naznačil. Veliteli Davidovi, který se přišel informovat o situaci, jsem označil, co vše má být hájeno. Když jsem pak za chvíli uviděl na střeše odpadové přádelny a na střeše přístavby mezi přádelnou a tkalcovnou hasiče, spadl mi kámen ze srdce. Tehdy byl ten přístavek

Štěpánka Hyblerová, rozená Dixová, se svou neteří Zdeňkou Kremličkovou. (RA Hyblerových)

o jedno patro nižší, tedy o dnešní trubičkárnou, a to zabránilo tomu, aby se oheň přenesl na tkalcovnu. Hájení objektů na předním dvoře bylo tedy zajištěno.

Na druhém dvoře byly strojovna, kotelna, šupny a byt strojníka až do příjezdu semilských hasičů hájeny námi. Protože hašení přádelny by již nebylo účinné, obrátili jsme veškerou pozornost k hájení strojovny a kotelny.

Oheň se již dral okny a semilští hasiči ještě nepřijížděli. Měl jsem vážnou obavu, aby zatím oheň nezachvátil druhý sál a aby padající stroje neprorazily klenutí průjezdu, čímž by byl znemožněn přístup na druhý dvůr, což by byla situace více než kritická.

Tyto obavy však byly zahnány signály přijíždějící semilské parní stříkačky, která, chrlíc spoustu jisker, projela rychle průjezdem a směřovala k seníku a dále ke struze. Když jsem viděl ty jiskry a pomyslel na seník, pod kterým musela stříkačka projet, zmocnila se mne obava, aby některá z jisker nezapálila tam uskladněné seno a seník tak přičiněním hasičů nelehl popelem. Naštěstí tímto způsobem k rozšíření požáru nedošlo.

Byl také nejvyšší čas, že přijeli, neboť oheň se již rozšířil na druhé poschodí. Ještě před příjezdem semilských hasičů přijel tatínek, bratr doktor a Housa. Bylo to smutné shledání. Nikdo nepromluvil ani slovo a jen z pohledů na hořící přádelnu se dalo tušit, co se v našich duších děje.

Úchvatně hrůzný byl pohled do hořícího sálu. Lité sloupy, rozžhavené do běla, se pomalu ohýbaly jako lojové svíčky. Též na sloupech upevněné nosiče se prohnuły, což mělo za následek, že se stroje z horního patra s ohlušujícím rachotem zřítily dolů. Zvláště kreple padaly s hlučnou ránou a po každém pádu se zvedla do výše spousta jisker.

Další úchvatný pohled byl na střechu přádelny, zachvácenou zcela plameny. Tehdáž přádelna vypadala jako mohutná fakule. Vrcholným bodem této podívané byl okamžik, když se celá střecha zřítíla do vnitřku budovy. Dílo zkázy bylo tedy dokonáno.

Boj s ohněm při požáru přádelny v Benešově u Semil roku 1909. (SOkA Semily, SbF)

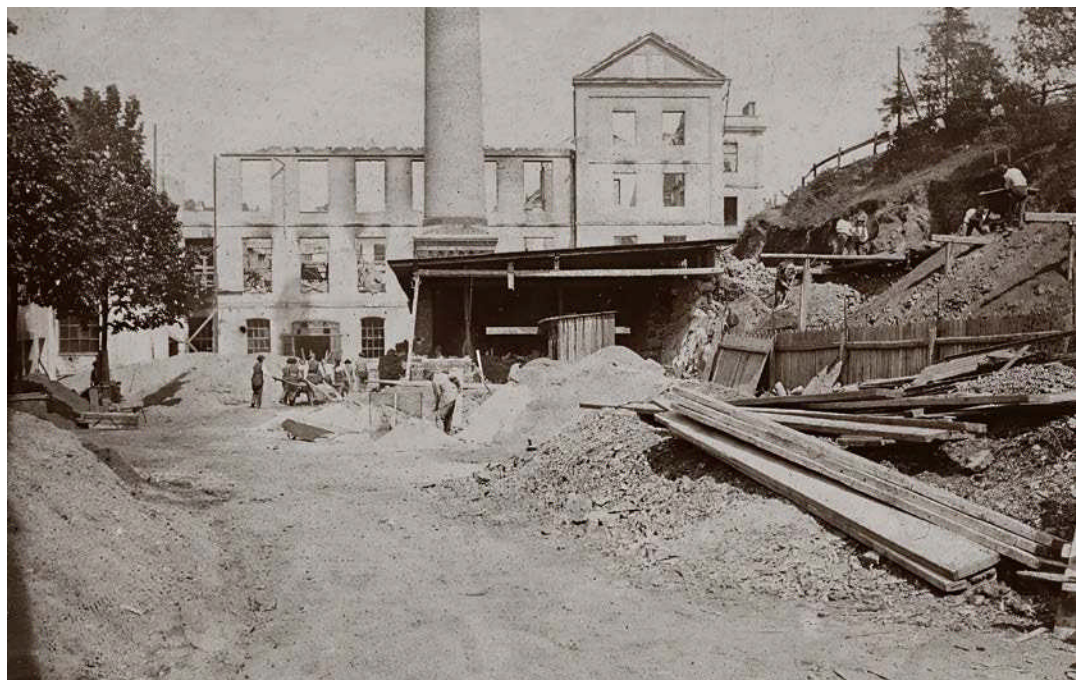
Když byla střecha a celá budova v plamenech, vyvinul se strašný žár, a dnes se musí člověk divit tomu, že bylo vůbec možné, že tomuto ohromnému žáru nepadly za oběť i ostatní budovy. Ze střech okolních budov, chlazených mohutnými proudy vody, stoupala k nebi hustá pára, velmi podobná kouři. Vznikala rychlým vypařováním vody, chrlené na ohrožené střechy.

Hasiči se museli proti nesnesitelnému žáru krýt štíty, které si narychlo zhotovili z mokřých vík od beden. K posouzení toho, jaký to byl opravdu žár, postačí, když uvedu, že okenní tabule ve vile byly tak rozpálené, že nebylo možno položit na ně ruku. Veliká řada tabulí však také popraskala.

Při popisování stavby továrny, v části o klenbě, jsem podotkl, že se o ní ještě zmíním při požáru továrny. V následujících řádcích je to, co jsem chtěl tehdá říci. Bylo zajímavé, že klenutí všechnu tu tíhu a nárazy padajících strojů vydrželo, až na malý proražený otvor, který snad nebyl větší než třicet centimetrů. Tam, kde je dnešní továrna, byly tenkrát odpadové kremple, a právě nad těmi byla klenutí poškozena, jak výše popsáno. Tímto ve skutečnosti nepatrným otvorem napadal na kremple hořící popel a kremple zapálil. Odtud se pak oheň snadno přenesl do mísirny, kde našel náležitě vydatnou potravu v rozvolněné bavlně. Do čistírny se pak oheň dostal výtahovou šachtou, takže ani čistírna nemohla být zachráněna.

Díků rychlému zásahu hasičů nebyly však čisticí stroje zničeny, nýbrž jen značně poškozeny, a po důkladné opravě jich mohlo být zase použito. Tyto stroje stojí až do dnešní doby v čistírně jemné přádelny.

Při hašení se nejlépe osvědčili hasiči z Benešova. Postačí, když uvedu, že uhájili místnost se sedmi trostlemi (nynější sušárnu), která sousedila s přádelnou, v které již zuřil slušný oheň a od které nebyla oddělena ani dveřmi. Velké štěstí, že benešovský sbor již měl motorovou stříkačku, neboť při ručním pumpování by hašení jistě selhalo, protože bylo třeba

Likvidace následků požáru. (SOkA Semily, SbF)

velkého množství vody a hašení trvalo po celou noc. Také semilským hasičům vyslovuji na tomto místě svůj dík. Rozšířením požáru na turbíny přestaly tyto fungovat, a tím byla vyřazena i pumpa, a tak se mohlo stát, že pro naprostý nedostatek vody by se strojevna, kotelna a všechny objekty na zadním dvoře staly kořistí ohně. Jenom zásahem semilského sboru, který nasadil veškeré úsilí, aby nepracující již pumpu nahradil, se podařilo ohrožené budovy zachránit.

Když si dnes někdo stoupne na dvůr a zadívá se na přádelnu odpadu, přilepenou na jemnou přádelnu, pochopí, co muselo dát námahy tuto budovu zachránit.

Zajímavá byla také podívaná na požár turbíny. Nosiče, na kterých byly turbíny postaveny, se do červena rozpálily, a jakmile při hašení přišla na ně voda, za hlučných ran popraskaly.

Lituji jen, že jsem celý požár nezachytil na fotografickou desku. To by byly opravdu zajímavé snímky. Tehdáž jsem na to však neměl čas ani mysl. Mám však značný počet snímků, zhotovených již po požáru, a ty k pamětem přikládám.⁹⁶

Po tatínkově příjezdu jsem se šel také podívat na okamžik do vily, abych zjistil, jak to tam vypadá. Našel jsem vše přeházené a bezradné, dokonce se do vily hrnuli cizí lidé, kteří chtěli vynášet nábytek, který tehdáž nebyl ani pojištěný. K vynášení jsem nesvolil a nařídil, aby byly peřiny, šatstvo a prádlo sneseny na dolní síň, která byla klenutá. Na vynášení nábytku bylo dost času a rozhodl bych se pro to až v krajním případě. Všechny cenné věci ze stříbra, zlata a peníze jsem poslal sousedu Kobrlovi s prosbou, aby mi je po čas požáru uložil, protože se mohlo snadno stát, že by se v tom chaosu takový balíček mohl někam založit nebo ztratit.

Velmi smutným dojmem na mne zapůsobilo, když všechna elektrická světla rázem zhasla. Bylo to znamením, že zhoubné plameny již zachvátily turbínu. Světla konečně nebylo již třeba, protože od ohně bylo tak jasno, že by člověk našel na zemi špendlík.

Z vily jsem zašel na silnici, abych se podíval, jak to vypadá z této strany. Na silnici stála spousta diváků z blízkého okolí a mezi nimi hojně žen, které u nás pracovaly. Skoro všechny plakaly nad tím, že přišly o zaměstnání. Těšil jsem je tím, že snad tkalcovna a odpadová přádelna budou moci zase brzo pracovat, ačkoliv jsem věděl, že to bude hodně dlouho trvat, než tomu tak bude. Jedno jsem jim však mohl slíbit s určitostí, že totiž všechny muže zaměstnáme na stavbě nové továrny.

Noc i den po požáru byly velmi jasné, ale i chladné. K ránu počalo mrznout a hadice se obalovaly ledem. Pro jasnou noc nebylo skoro žádnou zář vidět, ačkoliv to byl pořádný oheň. To snad bylo také příčinou, že se mnoho hasičských sborů nesešlo, pouze ty z nejbližšího okolí. Konečně jich více nebylo ani třeba. Na požářišti zůstaly hasičské hlídky ze Semil a Benešova. Byly čtyři hodiny ráno, když jsem celý promrzlý přišel domů. Vypil jsem trochu horkého čaje a lehl si na deku rozprostřenou na zemi, protože všechny peřiny byly sneseny na dolní chodbu. Na spaní však nebylo ani pomyšlení, neboť bylo tolik na co myslet, jak vše bude. Jak tak ležím, přišla mi na mysl skutečnost, že jsem po celou noc ani jednou nespátl hlídače Zajíce. Napadlo mne, že snad ten člověk uhořel. K smrti unaven jsem konečně usnul a spal až do devíti ráno. První má cesta vedla do bytu ponocného Zajíce, kterého jsem zastihl spokojeně ležícího v posteli. Měl jsem dojem, že má nečisté

⁹⁶ I z těchto snímků se dochovalo jen pár kusů.

Prohlídka spáleniště a vyklízení továrny pod dohledem MUDr. Josefa Hyblera. (SOka Semily, SbF)

svědomí, protože se na mne nějak vyjeveně díval. Moc jsem se ho nevyptával, protože by mi před tolika svědky stejně neřekl pravdu.

Na vyhořelou přádelnu byl smutný pohled. Z budovy se stále hodně kouřilo a místy vyšlehly i plameny, které však byly záhy uhašeny. Celé procesí lidí, zvláště těch, kterým se nechtělo v noci vstávat, přišlo se podívat na dílo zkázy. Byl jsem po této strašné noci jako mátoha a již jsem se těšil, že půjdu brzo spát, když tu mi bylo hlášeno, že přišel nějaký pán od pojišťovny. Byl to sám prokurista Bauer a chtěl se podívat na spáleniště. Nezbyvalo tedy nic jiného, než vzít svítilnu a prokuristu doprovázet. Ten začal počítat stroje v čistírně, kam se již mohlo. Dělal si různé poznámky a vyptával se podle seznamu pojištěných strojů na to, který zůstal a který shořel, ačkoliv jsem to ani sám nevěděl. Měl patrně obavu, aby se některý stroj přes noc neztratil. Již mě ty jeho dotazy počaly znervózňovat, když najednou v čistírně stoupl do kaluže a promočil si celé střevice až na ponožky – a bylo po prohlídce. Byl to na sebe nějak velmi opatrný pán, protože ihned vytáhl z kapsy krabičku s cukrdlaty proti kašli a také mne hned požádal o zapůjčení suchých ponožek. Ovšemže jsem tomuto přání s potěšením vyhověl.

Jaký to byl smutný večer bez elektrického světla, bez hučení továrny. Pro nejnnutnější osvětlení se sehnaly petrolejové lampy a po večeři se šlo hned spát. Víím, že jsem brzo a tvrdě usnul, ale již časně zrána mě starosti vypudily z lůžka. V osm hodin přijel prokurista Bauer s úředníkem a expertem, pak strážmistr z četnické stanice a Housa s bratrem doktorem. Nejprve jsem byl vyslýchán, zda nevím, jak požár vznikl. Klidně jsem odpověděl, že nevím, neboť jsem celý den v továrně nebyl. Dále jsem podotkl, že v továrně dopoledne prováděl na stroji opravy mistr Fest a večer že byl v továrně ponocný Zajíc. Pak byli oba vyslechnuti.

První z domněnek o vzniku požáru byla ta, že některý z dělníků, pomáhajících mistrovi, si zakouřil a odhodil sirku nebo zbytek cigarety do bavlny, která jen doutnala a teprve večer se vzňala. Druhá domněnka pak byla ta, že ponocný, známý jako náruživý kuřák, odhodil sirku na promaštěnou podlahu, která se vzňala. A za třetí se myslelo na krátké spojení. Tomu nemohlo však tak být, protože když oheň vypukl, tak se ještě vůbec nesvítilo. Tedy největší podezření padlo na Zajíce. Abych mu snad nepřítížil, raději jsem se ani nezmínil o tom, že se po celou kritickou noc ani neukázal, což by byla jistě přítěžující okolnost. Teprve později jsem se dozvěděl, že byl Zajíc v noci pořádně nadrátovaný a taková opička jistě k opatrnosti nepřispěla. No stalo se, ale dokázat se mu to nemohlo.

Likvidace požáru trvala čtyři neděle a byla velmi pohnutá, takže nakonec jsme jen chtěli, aby nám dali továrnu do původního stavu a peníze ať si nechají. Naším expertem pro strojní zařízení byl Ing. Streubel z Liberce a na zásoby náš soused Matouš. Po celou dobu likvidace se přirozeně nesmělo na nic sáhnout a bylo tolik práce před rukama. Ovšemže jsme nezahláli, nýbrž radili se o znovupostavení přádelny. Kolik nocí jsem nespal a pracoval na plánu nové továrny. Kdo jiný znal lépe všechny ty vady vyhořelé přádelny než já. A proto jsem dával bedlivý pozor na to, aby se žádná z nich neopakovala. Hlavně mě mrzel vchod ze silnice, kterým mohl skoro každý vandrák v nestřeženém okamžiku vklouznout do továrny. Za druhou nutnost jsem považoval postavení prostorného a světlého schodiště s výtahem. Dále bylo nutno oddělit mísírnu a čistírnu od přádelny a ještě jiné různé věci. Požádali jsme

stavitele Kobosila,⁹⁷ který k naší naprosté spokojenosti provedl adaptaci svijanského cukrovaru, aby vypracoval plány nové přádelny v Benešově. Ovšemže jsem se mu o svém plánu ani nezmínil, jenom jsem naznačil, jak bych si to představoval. Kobosil plán předložil, ale jakmile jsem do něho nahlédl, hned jsem věděl, že podle něho stavět nebudeme. Po delší debatě jsem se vytasil se svým plánem, který jsem doprovodil patřičným výkladem, po kterém mi každý musel dát za pravdu. A tak potom vypracoval stavitel Kobosil definitivní plán podle mého návrhu. Když pak byly plány zaslány firmě Dobson & Barlow, aby do nich zakreslila stroje, zeptal se jednou jejich zástupce při své návštěvě, kdo že vypracoval návrh na tyto plány, a když zvěděl, že já, velice se tomu divil a říkal, že se plány svou účelností velice zamlouvaly anglickým inženýrům, kteří je přirovnali k prasátku, kterému se jednou stranou dává jíst a druhou stranou padají hotové jitrničky. Ovšemže k tomuto řešení napomáhal hlavně terén, kterého bylo využito k tomu, že se mísírna postavila v úrovni silnice, takže k transportu bavlny ze silnice nebylo potřeba žádného výtahu, jak to u většiny jiných přádelen bývá. Pak již bez velkého vození se dala bavlna, předpřást a hotová příze snadno přemísťovat, a to až k okamžiku, kdy se příze, pěkně srovnaná v bedně, octne na rampě, odkud je odvezena na dráhu.

Hned 5. dubna hlásili jsme všem firmám, úřadům a spolku textilníků, že naše přádelna v Benešově vyhořela. Tím ovšem také zanikly všechny dodávky příze. Některé firmy se však odvolávaly na to, že předeme ještě ve Svijanech, a nechtěly od storna upustit. Ve Svijanech se předla jen slabá čísla od 30 do 42. Firmám, které měly přízi tříděnou v těchto číslech, jsme částečně vyhověli a přízi dodali.

Bavlnu, kterou jsme měli zakoupenou, jsme prodali Menčíkovi, Steinovi a Matoušovi, který také koupil bavlnu poškozenou, ohořelou, a všechno uhlí.

Ohni padlo za obět 9 504 vřeten a 2 776 vřeten bylo zachráněno, jak jsem již předem uvedl. Dále byly zničeny dvě Francisovy turbíny a malá turbínka od Prokopa z Pardubic byla poškozena. Turbína byla opravena, a to nám umožnilo, že jsme mohli již 10. května uvést do chodu 600 vřeten v odpadové přádelně a 80 stavů v tkalcovně. Bylo hned veseleji, když se začalo něco točit. V továrně bylo v ten čas zaměstnáno celkem 46 lidí.

Pojišťovna nechtěla hasičským sborům ničeho vyplatit, ačkoliv sám prokurista Bauer žádal, aby ještě po požáru stále hlídkovaly. Tyto hlídky stály také nejvíce peněz a bylo kvůli tomu ještě hodně korespondováno. Hasičskému sboru z Benešova vyplatila pojišťovna 200 K, Semilům 100 K a Bystré 27 K, tedy směšně malé obnosy. Když jednání nevedlo k žádnému konci, rozdělili jsme sami mezi tyto tři sbory 1 000 K.

Škoda, kterou nám pojišťovna vyplatila, obnášela 475 849 K. Pojišťovnou bylo k naší dispozici zasláno Živnostenské bance 225 000 K, Úvěrnímu ústavu 200 000 K, Diskontní společnosti 25 000 K a zbytek nám byl zaslán hotově do Semil.

Tím tedy byla likvidace požáru skončena. Když továrna vyhořela, rozhodl se tatínek nám spáleniště darovat, a tím jsme se stali spolumajiteli.

⁹⁷ Josef Kobosil, stavitel z Doubravy u Turnova.

Stavba nové přádelny (1909-1911)

S vyplacenými penězi jsme se chutě pustili do stavby nové přádelny. Bylo rozhodnuto, že postavíme přádelnu o 30 000 vřetenech, v důsledku čehož bylo nutno přistavět o jedno patro více, než jak tomu bylo u přádelny staré. Dále bylo rozhodnuto, že budova přádelny, mísirna, čistírna a manipulační budova mezi přádelnou a tkalcovnou budou postaveny ze železobetonu.

Nejprve se započalo s odklizovacími pracemi. Bavlna, hlavně v balíkách, která při požáru neshořela, byla vyvezena na louku ke struze a její doutnající část stále polívána vodou. Je přímo neuvěřitelné, jak jedna jiskřička v balíku zahnížděná může obsah uvnitř zničit, aniž by se na povrchu vůbec ukázal oheň.

Odklizovací práce si vyžádaly dost dlouhé doby. Byla to práce namáhavá a zároveň nebezpečná. Litiny a železa se nashromáždilo přes třicet čtyři vagónů. Z toho byla asi polovina prodána, ostatní jsme si ponechali, a jak to bylo dobré. Co věcí se z toho znovuzřídilo. Transmise se narovнала a upotřebila, a totéž bylo se sloupy a nosiči. Jakého množství zubových kol, řemenic a lanovnic se dalo ještě použít. Suma, která se ušetřila, byla jistě značná, vždyť ještě do dnešní doby z toho potřebné věci vybíráme. Jaké to byly spousty materiálu, ukáží nejlépe fotografie.

Stavitelské práce byly zadány firmě Kobosil z Doubravy u Svijan a práce betonářské firmě Eduard Ast & Co., Liberec. Práce stavitelské jsme prováděli ve vlastní režii, kdežto práce betonářské byly provedeny za úhrnný obnos 131 293 K. Potřebný písek jsme si však museli dodat.

Na Hradištech začal opět nebývalý ruch. Nejprve jsme koupili dvě pískové lodi a hned jsme započali s vybíráním písku, kterého bylo potřeba značné množství. Firma Ast přivezla míchačku na beton, strojní prohazovačku, postavila výtah na dopravu betonu, a to vše bylo hnáno benzínovým motorem. Zase byla příležitost mnohému se naučit. Protože klenutí, jak jsem se dříve zmínil, v zatěžkávací zkoušce velmi dobře obstálo, rozhodli jsme se je ponechat i v nové přádelně. Lité sloupy jsme proto zabetonovali do betonových pilířů, a tím bylo přízemí hotovo. Mohutné základy pro tyto pilíře byly všechny udělány z armovaného betonu a bylo při tom dost obtížné zachytit klenutí a sloupy, na kterých klenutí spočívalo, protože při stavbě základů pro pilíře byly úplně podkopány. Stavba pater již nebyla tak obtížná a šla rychle kupředu.

Málem bych se zapomněl zmínit, že jsme při stavbě měli opětné potíže s úřady. Jak jsem se předem zmínil, měla se mísirna a čistírna stavět mimo přádelnu a nejvhodnějším místem pro to bylo místo ležící ve frontě přádelny, směrem ke splavu. Avšak právě v tomto místě tvoří silnice koleno, které asi v délce čtyř metrů zahýbá hodně doprava, když jedeme od Semil. Dle stavebního řádu povolují se stavby od silnice ve vzdálenosti dvou metrů, a právě u oněch čtyřech metrů činila vzdálenost pouze jeden metr. To již stačilo k tomu, aby se okres proti přístavbě čistírny a mísírny postavil a žádal dodržení předepsané vzdálenosti od

silnice. Jak by to vypadalo, kdyby celá krásná fronta musela být v délce čtyř metrů ukončena. Stavět čistírnu a mísírnu o jeden metr užší se nemohlo, protože by se tam nevešly stroje.

Zákazu jsme však nedbali a nechali jsme základy položit tak, aby byly v jedné rovině s ostatní budovou. Celé záležitosti jsme pak nevěnovali pozornost a nechali vše přirozenému vývoji.

V prvé řadě jsme museli pro stavbu čistírny upravit terén a spoustu hlíny odvézt, než jsme mohli započít s vykopávkou základů. Byl to terén svážlivý, obdobný tomu, s kterým jsme se již setkali při stavbě první továrny. Čistírna a přízemí měly být postaveny pod silnicí a pouze mísírna nad silnicí.

S tím terénem to byl případ ještě horší než při stavbě první továrny, a to proto, že nynější stavba měla stát přímo u silnice. Materiál byl sypký a skalnatý, takže každý metr odkopané země jsme museli zajišťovat bedněním a podpěrami. Byl to také nebezpečný kus práce, zvláště když po silnici přejížděly těžké, plně naložené povozy.

S vykopávkou jsme začali z druhého konce, kde vzdálenost od silnice byla největší, a postupovali jsme směrem k továrně, a tím i ke kritickému úseku, jak jsem se výše zmínil.

Se základy jsme museli hodně do hloubky, protože jsme nemohli stavbu zakládat na navážce. V jednom místě jsme však museli učinit výjimku, a to v úseku, kde jsme narazili na mohutné balvany, před dávnou a dávnou dobou zde sesypané. Na jejich rozstřílení nebylo ani pomyšlení, poněvadž by se při tom mohla sesypat i silnice, a proto jsme se snažili otvory mezi jednotlivými balvany zalít řídkou maltou. To se nám podařilo jen z části, protože ty díry byly jako bezedné. Přes celý tento nebezpečný terén byla vybudována armaturovaná betonová deska, na které se pak mohlo dále stavět. Nejlépe fotografie ukáže, jaký to byl nebezpečný úsek.

Okres se dosud neozval, ale jakmile se zjistilo, že stavíme podle svého a že jsme nedodrželi předepsanou vzdálenost od silnice, nastal tanec. Přípis chodil za přípisem a konečně nám byl od okresního hejtmantství doručen zákaz pokračovat ve stavbě. Ze zákazu však nebyl velký strach, neboť jsme poukázali na to, že zastavením práce je silně ohrožena okresní silnice a že jedině rychlým pokračováním ve stavbě se dá toto nebezpečí odvrátit. Komise, která byla na místo vyslaná, se o správnosti našeho tvrzení přesvědčila, a proto byl sjednán následující kompromis. Firma se zavázala k tomu, že příkop nacházející se na druhé straně silnice přemění v kanál opatřený rošty, kterým by mohla voda odtékat. Tím bylo dosaženo rozšíření silnice a zároveň potřebné vzdálenosti od nově postavené budovy.

V ten čas byl okresním starostou soused František Koblí, který od doby, kdy se stavěla vila, na firmu zanevřel, protože jsme od něho nekoupili stavební pozemek, za který žádal přemrštěnou cenu. Tím je také vysvětlen přísný úřední postup ve věci výše uvedené. Konečně přístavbou mísírny a čistírny silnice jenom získala, neboť v těchto místech stala se na ní jízda mnohem bezpečnější, takže se již nemohla opakovat nehoda, aby povoz naložený taškami sjel ze silnice, neopatřené tehdy ani patníky, až na tovární dvůr.

Stavba rychle pokračovala. Firma Ast již začala s betonováním základů pro pilíře. Jednou, když byly tyto základy delší dobu hotovy, ale nebyly ještě zasypány hlínou, napadlo nás s bratrem doktorem, abychom se o tvrdosti těchto základů přesvědčili. Vzali jsme na blízku se nacházející kramli a tou jsme tvrdost zkoušeli. Beton se však nějak drobil, a proto jsme hned zavolali betonářského mistra a na tuto závadu poukázali. Mistr se však omlouval

tím, že je vše mícháno a stavěno dle nařízení pana stavitele. Na reklamaci, kterou jsme pak učinili, přijel pan stavitel jako na koni a po učiněné prohlídce musel připustit, že beton není takový, jak má být. Byl zkoušen cement i písek, ale to již bylo pozdě, když základy a sloupky byly vybetonovány. Je přirozené, že jsme riziko vzniklé touto situací nemohli vzít na sebe, a proto jsme ihned firmu Ast vyrozuměli o tom, že ji činíme zodpovědnou za všechny škody a neštěstí, které by z toho vznikly. Současně jsme žádali o zjištění jakosti betonu úředním znalcem. Za tím účelem přijel k nám profesor průmyslové školy, jehož jméno si již nepamatuji, aby se na místě o všem přesvědčil a sám zkoušky cementu provedl. Též firma Ast prováděla různé zkoušky, a to snad proto, aby se později mohla hojit na cementárně. Ke komisionálnímu řízení se sjelo mnoho pánů, jak ukazuje fotografie, kterou přikládám. Facit⁹⁸ celého jednání byl, že všechny dosud vybetonované základy byly obnaženy a kolem dokola zabezpečeny armovaným betonem z nejlepšího cementu a vybraného písku. Šetření cementem se tudíž firmě Ast nevyplatilo.

Beton na sloupech a nosnících byl naproti tomu uznán jako jeden z nejlepších. Tím byla tedy tato nepříjemná záležitost vyřízena a stavba pak šla velmi rychle kupředu. Nicméně musel mistr Fest pro jistotu měřit a zanášet všechno železo, kterého se při stavbě použilo, abychom je v případě nějaké nehody měli černé na bílém. Firma Ast si však dávala veliký pozor, když věděla, že si věci jak náleží všímáme.

Při stavbě bylo na vše pamatováno. Zařídili jsme topení horkým vzduchem s výměnou čerstvého vzduchu. Dále byl postaven rezervoár pro samočinné hašení, které však pro vysokou cenu nebylo hned postaveno. Koupit se nám je podařilo až v roce 1936 od zkrachované firmy Preidel v České Kamenici. Toto zařízení bylo koupeno společně s firmou Matouš, která svoje samohasící zařízení potřebovala doplnit. Naše firma až na ventilovou stanici, kterou potřebovali Matoušovi, koupila parní pumpu, vedení a 1 200 sprch, za úhrnný obnos 19 000 Kč. Ventilová stanice byla koupena nová, tuším že za 5 000 Kč, takže celé zařízení s demontáží a montáží přišlo na necelých 30 000 Kč, kdežto nové by si vyžádalo nákladu daleko přes 200 000 Kč.

Mezitím, co se stavba přádelny blížila ke konci, došly přádlácké stroje od anglické firmy Dobson & Barlow. Montáž, s kterou bylo ihned započato, byla úplně dokončena v únoru 1910. Stroje byly postupně zapřádány, takže se může říci, že toto veliké dílo bylo za jeden rok zase znovuzřízeno.

Však to také bylo tempo, které na Hradištatech zavládlo. Jedno šlo pěkně za druhým a byla radost se dívat, jak stavba každodenně roste. Na každé novostavbě při dostavění se oslavuje tak zvané zdvižné, a tak tomu bylo i v našem případě. Bylo to pěkné množství piva, které si při této slavné události vypilo.

Při stavbě továrny byla v nevyhořelém přístavku mezi tkalcovnou a přádelnou zřízena kantýna. Kantýnským byl František Dresler, který ve staré přádelně zastával místo skladníka, ale hodnost kantýnského se mu stala skoro osudnou. Jak přičichl k alkoholu, nechtěl se od něho odpoutat. Byl namáznut skoro každý den, a bylo pro něho a jeho rodinu opravdovým štěstím, že stavba skončila a kantýna byla zrušena. Co oko nevidí, srdce nežádá, a tak po zrušení kantýny se stal ne snad abstinentem, ale mužem, kterému alkohol již

⁹⁸ Výsledek (z lat.).

neporoučel. Poslední léta byl v továrně ponocným. Roku 1937 vystoupil z našich služeb pro stáří, bylo mu tehdá 71 let. Dnes žije ve svém domku v Benešově a těší se stále dobrému tělesnému i duševnímu zdraví.

Z celého dokončeného díla byla veliká radost, a proto se to také oslavilo. Byl pořádán večírek, který byl pojmenován „betonářský“. Protože byla pozvaná větší společnost, která by se do mého bytu nevešla, byl večírek pořádán ve zmíněné již kantýně. Hlavně bratr Otto se svou paní přispěli narychlo složenými kuplety na přítomné k tomu, že nálada všech byla brzy znamenitá.

Při družné zábavě jsme ani nepozorovali, že se přiblížilo ráno a že je čas pomýšlet na návrat. Tehdá silně mrzlo, a proto někteří hosté projevili přání, aby jim bylo uvařeno ještě trochu čaje. Moje paní proto nařídila Kudrnovi, který měl na starosti výčep plzeňského, aby dal na plotnu vodu na čaj. Vody byl veliký hrnec, který měl Kudrna co zvedat, a proto celá společnost vypukla v bouřlivé haló, když viděla, jak Kudrna, když se přiblížil k rozžhavené plotně, celý obsah hrnce na ni vylil. Voda zasyčela a celá kantýna se zahalila v páru, takže světlo žárovky nebylo skoro vidět. Kudrna, který jednak málo slyšel a za druhé svěřeného úřadu výčepníka plzeňského silně využíval k svému blahu, přeslechl slůvko „na čaj“ a rozkaz k všeobecnému veselí vyplnil tak, jak výše popsáno.

Auta tehdá ještě nebyla, a proto se hosté svázeli a odváželi kočáry a landaurem. Ponocný Zajíc měl za úkol otevírat dvířka landauru, aby hosté mohli pohodlně nastoupit. Jeden z hostů, nechci zde jeho jméno uvádět, byl v tak dobré náladě, že jedněmi dvířky nastoupil, aby hned zas druhou stranou vylezl. To se opakovalo několikrát, až jej jeho milá choť upozornila, že má zůstat v landauru sedět.

Musím se zde ještě zmínit, že stavba továrny byla něco pro našeho tatínka. Vidím ho, jako by to bylo dnes, jak s portoričkem chodí po staveništi a září spokojeností. Však byl také ve svém živlu. Často si tehdá pochvaloval, jak jde vše jinak kupředu, než tomu bylo při stavbě první továrny před patnácti lety. Též bratr doktor byl na staveništi denním hostem, neboť měl na starosti nákup veškerého stavebního materiálu, a jistě by neškodilo připojit k pamětem jeho popsané notesy a poznámky, z kterých by bylo možno se na různé detaily při stavbě upamatovat. Fotografie to dotvrdí, že byl přítomen při každé větší a nebezpečnější práci.

Když se stavba prádelny dokončovala, vyhořel soused Koblí. Bylo deset hodin dopoledne a v ten čas jsem byl právě doma. Na zoufalé ženské volání Hoří! vyběhnu na balkón a vidím, jak se začíná ze střechy souseda Koblího kouřit. Oheň vznikl na půdě a velmi rychle se rozšířil. Pro nedostatek vody nebylo na nějakou záchranu ani pomyšlení. Stavení sice do základu nevyhořelo, ale bydlet se tam nedalo.

Přestože nás Koblí neměl v lásce, nabídl jsem mu pomocnou ruku a dal jsem mu k používání prádelnu, která byla přeměněna na kuchyň, a pak jeden pokoj, kde bydlely a spaly děti s Koblíovou. Koblí sám spával ve vyhořelém stavení, kde u jedné místnosti byly strop a okna zachráněny. Deset kusů dobytka bylo zavedeno do přízemí prádelny, nynější to motárny, kde měly chlív, o jakém se jim nikdy ani nesnilo.

Dobrého přítele poznáš v neštěstí, a proto byl Koblí od té doby jiným člověkem a zůstali jsme dobrými sousedy až do jeho smrti.

Dne 5. prosince 1910 byla provedena změna firmy *Jos. V. Hybler a syn* na firmu *Jos. V. Hybler a synové*.

K prvnímu lednu 1910 obnášely bankovní dluhy 776 442 K a koncem roku dostoupily na 1 000 388 K. Mimoto vázly na tovární dluhy vtělené, jak již dříve uvedeno. Naproti tomu zde byly protihodnoty, a to na tehdejší dobu moderní přádelna v Benešově a přádelna a tkalcovna ve Svijanech. V roce 1910 byl také koupen nový parní stroj o 500 HP a dva tischbeinské kotle o 130 m² výhřevné plochy, a to od firmy Ringhoffer v Praze.

Se stavbou strojovny, kotelny a s montáží parního stroje bylo však započato až v roce 1911. Byl to také problém, a hlavně stavba strojovny vyžadovala značného nákladu a velké opatrnosti. Nový parní stroj musel být postaven vedle starého stávajícího stroje, aby mohl pracovat na společnou hřídel parního a vodního pohonu. Místnost pro předlohu musela proto být postavena hluboko pod základy přádelny, které bylo nutno podkopat a novým zdivem podchytit. Byla to práce nebezpečná, ale byla bez nehody provedena.

Těž stavba vlastní strojovny byla obtížná, neboť starý parní stroj, velmi přetížený, musel být stále v chodu, i když se nad ním bourala střecha a hlavní zeď byla rozbořena. Místo ní byla postavena provizorní šalovaná stěna, opatřená papírem z dutinek. To ovšem nemohlo být provedeno tak neprodyšně, a proto bylo ve strojovně stále prachu jako ve mlýně. Při tom byl stroj tak přetížen, že se celá fréma pohybovala, a někdy se již zdálo, že katastrofa je neodvratná.

Zapřádání nové přádelny rychle postupovalo. Však to také byla jiná práce, vždyť všechny stroje byly nové a stejného typu. Světlé místnosti byly opatřené na tu dobu vším potřebným. V zimě se vytápělo teplým vzduchem, který se zároveň vlhčil. V létě pak čistý navlhčený venkovský vzduch činil práci příjemnou. Vyhřívací a zároveň vlhčící zařízení bylo dodáno firmou JANKA Radotín. Protože se časem ukázalo, že vlhčení na tento způsob nedostačuje, bylo koupeno samostatné vlhčící zařízení, a to od firmy Körting, které funguje do dnešního dne bezvadně. V nově postavené přádelně byl vchod ze silnice zrušen a do továrny se chodilo branou, jak je tomu dodnes. Nastal jiný pořádek. V továrně byla zřízena také kantýna, kde v určité hodiny prodával hostinský František Koblík pivo a uzeniny.

Prvorepubliková hlavička dopisního papíru firmy Jos. V. Hybler a synové, zobrazující přádelnu a barevnu v Benešově u Semil, centrálu v Semilech (včetně bývalého hostince Ráj) a přádelnu a tkalcovnu ve Svijanech. (SOKA Semily, SbSD)

Jak jsem se již zmínil, shořelo na turbíně také dynamo, kterým se svítilo o půlnoční přestávce a v neděli. Protože nové dynamo nemohlo být ihned dodáno, zavládla o půlnočních přestávkách a v neděli zase tma, která nás mohla stát jednou dost peněz. Přihodilo se to takto. Nočnímu mistru Kvardovi byly vždy v sobotu o výplatě předány peníze pro noční směnu. Peníze byly v kovové kazetě, kterou Kvarda ukládal v mistrovské světnici vedle dopřádacího sálu do skříně, a teprve druhý den ráno po ukončené práci peníze lidem rozdával. Zmíněná skříň, do které kazeta byla uložena, byla trojdílná. Větší část skříně měla dvoukřídlové dveře, menší část pak měla dveře pouze jedny. Výplatu ukládal vždy do menší části, dveře dobře zamykal a klíčky nosil u sebe. Jednu takovou sobotu, když přišel po půlnoční přestávce do zmíněné místnosti, když se již zase všude svítilo, shledal, že větší část skříně je násilně otevřena a jedna tabulka v okně, které bylo přístupné ze silnice, vyražena. Bylo hned jasné, že se neznámý pachatel dostal oknem do místnosti, aby ukradl peníze uložené ve skříně. Štěstím pro nás bylo, že otevřel nejprve větší část skříně, a tím nevědomky přikryl menší část, kde byly uloženy peníze. Ještě dnes se může každý přesvědčit o tom, že když otevře dvoukřídlové dveře u této skříně, stěží ho může napadnout, že za jedním otevřeným křídlem nachází se ještě jeden díl skříně. To také zmátlo zloděje, který s nepořízenou odtáhl. Jisté je, že to byl člověk obeznámený s místními poměry, ale předem mu sklaplo. Bylo to však dobré poučení pro budoucnost a od toho dne jsem si peníze vždy brávil do bytu a teprve v neděli ráno je mistru Kvardovi vydával.

Tyfová epidemie (1912)

Rok 1912 byl pro nás zase rokem neblahým, a to zvláště pro mne, kdy jsem vězel mezi životem a smrtí, což hned blíže vysvětlím. Jedné podzimní neděle účastnil jsem se s místními nimrody honu, z kterého jsem se vrátil velmi unaven. V noci jsem pak dostal velkou žízeň. Druhý den únava nepovolovala, ale přičítal jsem ji stále ještě nedělnímu honu. Žízeň se stávala neuhasitelnou a bylo mi den ode dne hůře, ale vydržel jsem to celý týden, aniž bych ulehl. Korunou všeho však bylo, že jsem se v takovém stavu vydal na schůzi textilníků, která se konala tehdy v Hradci Králové. Na dráhu jsem se nechal dovézt kočárem, ale jet dále jsem se již neodvážil. Vrátil jsem se zase domů a ulehl. Doktora jsem žádného nechtěl v domněnce, že to nic není a že to, když jsem si lehl, jistě brzo přejde. Měl jsem jen zvýšenou teplotu a cítil jsem se velmi sláb. Mezitím onemocněli dva chlapci jednoho tkalce, bydlícího v dolních továrních bytech, jehož jméno mně již vypadlo z paměti. Chlapci měli velkou horečku a přivolaný lékař, tuším MUDr. Nedomlel, kroutil nad tím hlavou a teprve v pozdějších dnech se vyšetřilo, že se jedná o tyfus. Bylo to pěkné nadělení a nebylo pochyb o tom, že i moje onemocnění není nic jiného než tyfus. Pak následovaly další případy a v krátké době onemocnělo v továrně celkem 34 osob, mezi nimi strojník Vích a mistr Havíř. Byla to učiněná katastrofa.

Jak práce v továrně vypadala, když bylo rázem z provozu vyřazeno 34 osob, to si každý může dobře domyslet. Nemocní byli převezeni do nemocnice. Byty, šaty, peřiny byly dezinfikovány a dosud zdraví lidé z dělnických domů nesměli docházet do obce. K nákupu potřebných věcí byla určena jedna osoba, která vše potřebné obstarala. Příčinou tyfové epidemie, jak bylo později zjištěno, byla voda ze studně, nacházející se u dolních dělnických bytů. Studna byla ihned uzavřena a všichni lidé chodili pro vodu do továrního dvora, kde čerpali vodu ze studny, která tam stojí dodnes, avšak po zavedení vodovodu roku 1932 se z ní přestala voda brát.

Nežli začnu vypravovat, co bylo se mnou, pokládám za svou povinnost poděkovat svému bratru MUDr. Josefovi, kterému nejvíce vděčím za to, že jsem byl zachován při životě. Přijel tehdy s primářem Kubátem a bylo ujednáno, že mne do nemocnice, kde bylo stejně málo místa, nevezmou. Musil jsem však být izolován.

Bratr Josef měl ve vile zařízený pokoj, a to vedle písárny. Nábytek z jeho pokoje byl přestěhován do pokoje rohového a do takto uprázdněné místnosti byla přenesena moje postel, pohovka, stolek a dvě židle – to bylo vše. Pokoušel jsem se do nově zařízeného pokoje dojít sám. Po chodbě to šlo, ale po schodech dolů jsem již nemohl. Proto mě bratr Josef s úředníkem Mizerem jednoduše po schodišti snesli a položili na připravenou postel. Nikdo ke mně do příchodu ošetřovatelky, povoláné z Prahy, nesměl a po tu dobu mě ošetřoval bratr Josef. Přišla noc, ale usnout nebylo možno, neboť nekonečná řada myšlenek promítala se mi hlavou jako nekonečný film v biografu. Mezi jiným jsem si také vzpomněl, že tatínek s maminkou mě navštívili v době, kdy ještě nebyla rozpoznána má nemoc, a tu jsem trnul hrůzou, aby nedostali také tyfus, zvláště tatínek, který když přišel do Benešova, vždy s velkou chutí vypil dvě až tři sklenice vody právě ze zamořené studny a vždy si liboval, že taková voda není široko daleko v okolí. Bohudík byly moje obavy bezpředmětné.

MUDr. Josef Hybler, obětavý zachránce Václavova a Břetislavova života. (RA Hyblerových)

Třetí den přijela ošetřovatelka, jeptiška řádu Šedých sester,⁹⁹ byla asi čtyřicetiletá a jmenovala se Marta. Bylo mi zpočátku nepříjemné, zvláště v noci, že jakmile jsem se pohnul, hned ke mně přišla s otázkou, zda si něco nepřeji. Tak jsem raději ležel stále na jednom fleku, až mě celé tělo bolelo, jen abych ji nevyrušoval.

Byl jsem tedy ohleduplný pacient. Přestože jsem si na ni časem zvykl, byl mi i nadále trapný okamžik, když mě při velkých horečkách, tak jak mne Pán Bůh stvořil, balila do mokrého prostěradla.

Na jídlo jsem neměl ani pomyslen, zato žízeň mě trápila nesnesitelně. Objednali pro mne proto celou bednu minerální vody ldy z Bělovse u Náchoda. Kdybych pil pouze samou vodu, tak by to se mnou dlouho netrvalo, a proto jsem měl nařídáno pít také mléko. Pro mě to však byl velmi odporný nápoj, kterému jsem nemohl přijít na jméno.

Bolesti jsem nepocítoval žádných, jenom únavu a slabost, a hlavně mě trápila tvrdošíjná zácpa, což bylo z celé nemoci nejnepříjemnější. Horečky zvláště k večeru povážlivě stoupaly.

Měl jsem velkou obavu, aby se tyfem nenakazila má paní a syn Václav,¹⁰⁰ kterému bylo pět let. Jednoho dne zrána bylo nahoře nápadné ticho, které mě znepokojilo. Nebylo slyšet malého Věnu, jak tluče na bubínek a chodí po hoření chodbě, což bývalo jeho nejmilejší zábavou, a proto si tak myslím, zda snad také neonemocněl. Moje paní přišla každé ráno k otevřeným dveřím se na mne podívat, a tu jsem se hned ptal, co je s malým Věnem, že nechodí po chodbě jako obvykle. Dostal jsem odpověď, že má zakázané dělat takový rámus, který mne ruší. Tušil jsem hned, že je to výmluva, a asi za tři dny na to mi bratr Josef sdělil, že Věna má pravděpodobně tyfus a že bude nejlépe, když budeme oba pohromadě, o čemž se již s primářem Kubátem dohodl. Tak si myslím, to je zase pěkné nadělení. Druhý den na to měl být Věna přestěhován ke mně. Ráno však přišel bratr a k mé velké radosti mi oznámil, že Věna má spalničky a nikoliv tyfus. Šťěstí, že se vyrážka brzo ukázala, neboť jinak se mohl ode mne nakazit a ke spalničkám dostat ještě tyfus. Spadl mi kámen ze srdce a já dál stonal zase pěkně sám.

Normálně probíhající tyfus trvá čtyři neděle, ale stále stoupající horečky nasvědčovaly tomu, že u mě není něco v pořádku. A když po čtyřech nedělích příznaky tyfu neustaly, nebylo pochyb o tom, že se jedná o recidivu, což znamenalo vydržet to další čtyři neděle. Byl jsem tak zesláblý, že jsem se bez cizí pomoci nemohl ani posadit. Ke všemu jsem se stal apatickým, a kdybych byl do rána zemřel, bylo by mi to bývalo jedno.

Věděl jsem, že je to se mnou zlé, a to tím spíše, když mě přišli ze Svijan navštívit bratři Otto a Břetislav, aby mne ještě spatřili živého. Ale i na celém okolí jsem pozoroval, že je to se mnou velmi vážné. Bratr ke mně přicházel několikrát za noc, aby se přesvědčil o mém kritickém stavu. Ke všemu tomu se ještě 12. listopadu narodila Štefinka. Nyní ovšem dovedu plně pochopit, v jaké nepěkné situaci se nacházela moje paní. Z příbuzných se k nám každý bál, a tak byla chudák ponechána sama sobě v době, kdy pomoci potřebovala nejvíce. Pak

⁹⁹ Kongregace Šedých sester III. řádu sv. Františka (*Ordo Sancti Francisci Grisearum*) byla založena v r. 1856 v Praze a věnovala se péči o nemocné a raněné. Řeholní oděv tvořil černý hábit s pláštěnkou a bílý čepce s černým závojem.

¹⁰⁰ Václav Hybler nejml. se narodil 10. srpna 1906. Připravoval se na vedení firmy, ale po znárodnění byl s plány na podnikání konec.

se ale nad ní přece smilovala sestra Růžena Kopřivová, která přijela do Benešova. Bylo to skoro k uzoufání.

Co v ten čas pro nás vykonal bratr Josef, bylo opravdu nevšedně obětavé a nikdy mu to nezapomenu. K lékařskému dozoru ještě dozor v továrně a k tomu probdělé noci, to jistě svědčí o bratrské lásce.

Recidivu jsem šťastně přestál, horečky ustaly, ale obava z nové katastrofy se začala nově objevovat, když tělesná teplota počala povážlivě klesat pod normální výši. Jak mne ten tyfus zdrbal, o tom jsem se přesvědčil při holení, když jsem se podíval do zrcátka. Byl jsem kost a kůže a na nohách jsem se nemohl udržet, jenom za pomoci ošetřovatelky Marty, která mne musela znovu učit chodit. Rekonvalescence trvala dost dlouho, a teprve o Vánocích jsem se přestěhoval mezi své.

Jak jsem se vpředu zmínil, navštívili mne za mé nemoci bratři Otto a Břetislav. Pro bratra Břetislava však skončila tato návštěva velmi neblaze. Ačkoliv oba bratři na nic nesáhli, ani na kliku ne, nikam si nesedli, protože postáli jen malou chvilku mezi dveřmi a při odchodu si důkladně omyli ruce dezinfekčním prostředkem, přece se bratr Břetislav nakazil. Tak se bratr Josef a ošetřovatelka Marta odstěhovali zase do Svijan, aby tam pokračovali v díle lidskosti. Průběh nemoci byl však velmi zlý. Bratr většinu dne o sobě nevěděl a již se zdálo, že nastane konec. Poslední pokus, který bratr Josef učinil, bylo vdechování kyslíku. Byla právě neděle, když telefonoval, abychom poslali bombu s kyslíkem. Dráha však žádné zboží nepřijímala a bombu s kyslíkem jsme mohli odeslat jen nákladním vlakem, a než by přijel do Svijan, mohlo být již dávno pozdě.

Proto jsme dali bombu do bedny a odeslali co zavazadlo. Bylo to velké riziko, ale co člověk neudělá, aby zachránil život bratra.

Denní směna jemné přádelny na Hradištech, foto z roku 1912. (RA Hyblerových)

Po tomto zákroku nastal obrat k lepšímu a Břetislav se uzdravil. Říká se, že do třetice všeho dobrého i zlého, což se zde vyplnilo, neboť sestra Marta se také roznemohla tyfem a byla odvezena do mladoboleslavské nemocnice. Protože navštěvování nemocných je skutkem bohumilým, rozjel jsem se do Boleslavi k jejímu loži. Tenkrát byly ve všech nemocnicích za ošetřovatelky výhradně jeptišky a po příjezdu do nemocnice byl jsem předveden k jejich představené, abych požádal o dovolení navštívit ošetřovatelku sestru Martu. Podívala se na mne s údivem a odvětila rozhodně, že je to vyloučeno, protože sestra Marta onemocněla tyfem, kteréžto onemocnění vylučuje jakýchkoliv návštěv u nemocné. Vysvětlil jsem představené, že se tyfové nákazy nebojím, jelikož jsem sám tuto nemoc před krátkou dobou prodělal, a že právě sestra Marta byla mou svědomitou ošetřovatelkou. To bylo ovšem něco jiného, a proto po krátké úvaze k mé návštěvě svolila. Musel jsem však chvíli čekat, neboť sestra Marta se musela na mou návštěvu připravit, vzít si na hlavu čepce se závojem, bez kterého ji žádný smrtelník, vyjma jeptišek, nesměl spatřit. Konečně jsem byl oblečen do pláště a mohl jsem vstoupit. Sestra Marta byla mou návštěvou tak dojata, že ji až oslzy oči. Při odchodu jsem byl překvapen pozváním na šálek kávy, což jsem přirozeně nemohl odíci, a tak jsem zasedl za dlouhý stůl v jídelně mezi samé jeptišky, tuším že jich bylo asi osmnáct. Před jídlem všechny povstaly a začaly se modlit a ovšem, že jsem nemohl činit výjimku, a proto jsem následoval jejich příkladu. Zábava mezi těmi ženami byla ponurá a jediným předmětem hovoru byla přirozeně sestra Marta. Kávu a buchty s mákem tam však měly nevšedně dobré.

Noční směna jemné přádelny továrny na Hradištech (tvořená výhradně muži), foto z roku 1912. (RA Hyblerových)

Krise před první světovou válkou (1913)

V nastávajícím roce 1913 byla taková mizérie ve výrobě i prodeji, že toho nebylo pamětníka. Prodávalo se pod kalkulační cenu a odbyt byl špatný. Vzдор tomu, že jsme měli moderní stroje, ani ne čtyři roky staré, že jsme pracovali vodní silou, že celková reže v Benešově byla malá, přece jsme pracovali s prodělkem. Dluhy tížily a banky omezovaly úvěry. Za takovéto stísněné situace přišel jednou do Benešova bratr doktor Josef. Bylo to počátkem června. Šli jsme procházkou po silnici k „Boží ochraně“ a rozjímali o zmíněných poměrech. Ze silnice jsme odbočili vozovou cestou na Hrad,¹⁰¹ kde jsme se zastavili. Řeč zatím přešla na naše pokusy s barvením a předením barevné příze. Slibovali jsme si od toho mnoho a měli jsme pevnou vůli nepovolit, neboť jsme v barevně cítili záchranu, nebo alespoň značnou výpomoc v těch špatných dobách. Zastavili jsme se u silného smrku a rukoudáním jsme se zavázali, že od postavení barevny neupustíme a že celou přádelnu změníme na přádelnu pestrobarevnou.

Byli jsme tací optimisté, že jsme si řekli, že když se nám dílo podaří, koupíme si za vydělané peníze Iserthal. Na památku tohoto slibu vytáhl pak bratr z kapsy nůž a na smrku, u kterého jsme stáli, vyřezal písmena J.V.H., která tam jsou snad dodnes. Náš slib jsme brali vážně, pustili jsme se chutě do práce. A tak zanedlouho se na třetině strojů předla příze barevná, hlavně béžky – exelsiorky. Výroba barevné příze se pak dále zvětšovala a byla opravdu naší záchranou, neboť režné přádelny musely výrobu silně redukovat, zatímco my jsme předli plným tempem. Jak a za jakých obtíží byla barevna postavena, o tom se podrobně rozepíši na jiném místě. Chtěl bych zde ještě uvést, že když si bratr Josef postavil v Semilech vilu, nechal do jedné dveří vyřezat obraz benešovské přádelny a onen pověstný smrk s písmeny J.V.H. To uvádím pro věčnou paměť, aby jednou naši nástupci věděli, proč na těch dveřích onen smrk vlastně je.

Situace režných přádelen a tkalcoven byla stále neutěšenější. Avšak ani situace politická nebyla vyjasněna, hlavně na Balkáně to vřelo a počalo se ukazovat, že by mohlo dojít k válce. Rakousko-uherská banka omezila reeskont směnek, což bylo ranou pro malé peněžní ústavy. Na Semilsku tím byla nejvíce postižena Městská spořitelna. K jejímu pádu přispěly též místní politické strany, které mezi sebou závodily o prvenství.

Dospělo to tak daleko, že byl v libereckých novinách uveřejněn článek o tom, jak se hospodaří s vklady u české spořitelny. Semilská spořitelna tam byla přímo jmenovaná a s ní všichni větší hypotekární věřitelé z průmyslu, jako St. Hybler a Kučera, bratři Prokopové,

¹⁰¹ Jako Hrad je místními obyvateli označován zarostlý ostroh, obklopený ze tří stran Jizerou a chráněný vysokou příkrou strání. Po zdivu tu nejsou stopy. Systematický archeologický výzkum zde dosud nebyl proveden. Více HOLUBIČKOVÁ, Lenka. *Místopis obce Benešov u Semil*. Benešov u Semil, 1999.

Poslt, Hamáček¹⁰² a Melich. Článek byl inspirován z Řek. Mělo to přirozeně za následek, že vkladatelé počali hromadně vybírat své vklady, což bylo pro spořitelnu katastrofální.

Hlavním dlužníkem spořitelny byla firma St. Hybler a Kučera, jejíž závazky ke spořitelně obnášely 2 500 000 K. Firma byla dle odhadu o 1 044 000 K předlužena a takových obchodů uzavřela spořitelna více. Následky se brzo dostavily. Firma St. Hybler a Kučera musela ohlásit konkurz a spořitelna stála před likvidací. Pak přišel na řadu Melich, který také ohlásil konkurz, čímž se firmy, které pro něho pracovaly, dostaly do finanční katastrofy. K nim patřila firma Bratří Hamáčkové v Rybnicích, Frant. Janoušek v Bystré a Ant. Poslt v Bozkově. Tkalcovna Hamáčkova pak v červnu 1914 vyhořela.

Spořitelna musela převzít firmu Bratří Prokopové, a to tkalcovnu v Podmoklicích, rakvářnu v Hostivaři a pilu v Doksech u Bezdězu. Prokopové se pak přestěhovali do Vídně. Vypadalo to tedy v textilu na Semilsku velmi žalostně.

Obchod byl svízelný, přádelny hledaly v přízi sebemenší chyby a reklamace stíhala reklamaci, a to proto, aby přízi nemusely převzít. Ale i tkalcovny nebyly na tom lépe. My sami jsme dodali jedné vídeňské firmě režné zboží, které nechala potisknout, a pak potisknuté nám stavěla k dispozici. Po dlouhém jednání jsme konečně část zboží vzali zpět, ale s jeho prodejem byla obtíž v tom smyslu, že zboží bylo původně určeno pro Balkán, a dle toho byly voleny též vzory tisku, které v Čechách nebyly prodejné. Zboží se uskladnilo v Semilech, Benešově a Svijanech, kde se z toho všude něco prodalo, ale hlavní část koupil obchodník Kaska v Nové Pace.

Obchod byl dobrým barometrem a ukazovatelem, že se schyluje k nějaké veliké bouři. Viselo to zrovna ve vzduchu a každý to dobře cítil. A v tom blesk uhodil a zapálil sud prachu na Balkáně, z kterého požáru vznikla první světová válka.

¹⁰² Bohumil Hamáček (1867–1923), továrník v Podmoklicích čp. 183.

Světová válka (1914–1918)

Když jsme koncem roku oslavovali v semilské sokolovně Silvestra a vítali nový rok **1914**, jistě nikdo netušil, co nám tento rok přinese.

Přišlo léto, a poněvadž v továrně nebyl takový shon, rozhodl jsem se, že mou paní s dětmi doprovodím do Grada k moři,¹⁰³ kde si také asi tak den pobudu. Moje paní pak měla v Gradu zůstat s dětmi asi čtyři neděle.

Při mém návratu domů připravil mi bratr Josef skvělé uvítání. Přijel jsem tehdy kolem desáté hodiny noční. Na nádraží čekal na mne již kočár, který mne odvezl do Benešova. Jaké však bylo moje překvapení, když jsem otevřel vrátka u zahrádky a spatřím hlavní vchod ověnčený a ozdobený barevnými prameny. Na schodišti tatáž výzdoba s velkým nápisem „Vítáme Tebe!“ V jídelně byly barevné prameny vkusně umístěné na stole mezi řadou květin, a co hlavního, byla tam připravena výborná večeře. Povečeřeli jsme společně a první můj dotaz patřil barevně, předení barevné příze a objednávkám. Měl jsem opravdovou radost, když mi bratr sdělil, že se zapředly nové stroje na barvu a že i další objednávky nám byly předepsány. Byli jsme se stavem věci oba spokojeni.

Ráno jsem spěchal do továrny a byl jsem mile překvapen, když jsem na vlastní oči viděl, co mně večer bratr vyprávěl, to je zapředení poloviny strojů na barvu.

Na semilskou pouť vždy přijížděl strýc Stanislav z Vídně. V ten den přijeli také bratři ze Svijan. V Semilech bývalo o pouti živo, zvláště na Dolením náměstí, kde byly umístěny všechny zábavní podniky. Tak tomu bylo také roku 1914.

Byli jsme právě po dobrém pouťovém obědě, když se po Semilech roznesla zpráva, že byl v Sarajevě zastřelen následník trůnu s chotí, arcivévoda Ferdinand d'Este. Bylo to 29. června 1914, když se začalo vyslovovat slovo válka. Odpoledne jsme šli všichni do hotelu, abychom se dozvěděli nějaké bližší podrobnosti.

Nikdo však nic nevěděl, jenom to, že v Brně byl zakázán sokolský slet, který se měl právě v týž den konat, a že došlo k demonstracím, přičemž bylo několik sokolských pořadatelů zatčeno.

Bylo jasné, že jdeme vstříc velkým událostem, že nad rakouskou monarchií se stahují temná mračna a že blízká budoucnost nevěstí nic dobrého. Druhého dne po atentátu každý dychtivě čekal na noviny, v kterých již byly první zprávy o atentátu uveřejněny.

Uznal jsem za dobré zpravit svou paní o situaci a naznačit jí, aby neprodleně nastoupila cestu z Grada domů. Bylo to rozhodnutí moudré, neboť jen taktak, že se dostala bez obtíží s dětmi opět domů. Zavazadlo, které bylo odesláno současně, bylo doručeno těsně před vyhlášením války. Jistá paní Mincová, s kterou se moje paní v Gradu seznámila a která tam po odjezdu mé paní ještě zůstala, později psala, že lituje, že neodjela současně, a že nyní ani neví, jak se vlastně dostane domů. Vlaky na Jižní dráze byly pro civilní dopravu silně omezeny, neboť se s urychlením vozil válečný materiál a vojenské jednotky.

¹⁰³ Lázeňské město Grado, ležící na ostrově v Jaderském moři mezi Benátkami a Terstem, bylo v letech 1815–1918 součástí Rakousko-Uherska.

Noviny uveřejňovaly nóty, které si vyměňovala vláda rakouská s vládou srbskou. Z jejich obsahu se dalo usuzovat, že válka je neodvratná. Poslední nota daná Srbsku byla ve skutečnosti ultimátem, které mělo být do 24 hodin zodpovězeno. Protože Srbsko na toto ultimátum odpovědělo záporně, vypovědělo Rakousko Srbsku válku. Tak výstřel Srba Amcice 29. června [sic!]¹⁰⁴ na arcivévodu Ferdinanda d'Este byl signálem k válce, která byla vypovězena v neděli na svatou Annu 26. července 1914 [sic!].¹⁰⁵

V pondělí časně ráno byly již na návěstních tabulích vylepeny mobilizační vyhlášky, kterými byla do zbraně povolána první výzva.

V továrně se tehdy začínalo pracovat v šest hodin ráno a docházející dělnictvo se o vyhlášení války dovědlo teprve z vyhlášky, kterou četlo na vývěsní tabuli upevněné na továrně. Vojenskou službou povinní dělníci ani práci nezahájili, nýbrž po rozloučení v továrně se odebrali domů, aby ještě téhož dne nastoupili ke svým plukům. Bylo to smutné loučení. Práce v továrně zastavena nebyla, ale za mnoho nestála. Z mých bratrů narukoval doktor Josef jako vrchní lékař k 18. pěšímu pluku do Hradce Králové, Břetislav jako dělostřelecký četař do Josefova a Julius jako vozatajský poručík do Lvova. Bratr Otto, který v té době utrpěl úraz na dvou prstech levé ruky, měl odklad a narukoval teprve po zhojení jako dělostřelecký poručík do Topolčan, kde jeho baterie těžkých houfnic byla tehdy posádkou.

Bylo to tedy pěkné nadělení, neboť všichni bratři byli vojáci. Poněvadž druhá výzva, ke které jsem náležel, nebyla ještě povolána, mohli jsme se ještě o ledačem poradit. První bylo, že Housa odjel do Liberce, kde vyzvedl z filiálky Živnostenské banky nějaké peníze. Domů se však těžko dostal, jelikož vlaky byly přeplněny narukovávajícími. Hlavně Němci z Liberecka byli nadšeni a na vozech, v kterých jeli, měli napsáno „*Los gegen Serbien!*“¹⁰⁶

Na každém nádraží tentýž obraz, loučení se vojáků s ženami a dětmi. Bylo smutno se na to dívat. Jenom z Benešova se jich nevrátilo 46.

Válka nezůstala jen záležitostí Rakouska a Srbska, nýbrž když carské Rusko nabídlo pomoc Srbsku, přidalo se na stranu Rakouska Německo. Pak následovaly ostatní státy – Francie, Anglie, Rumunsko, Turecko, Bulharsko, Amerika, Itálie. Itálie byla původně v Trojspolku s Německem a Rakouskem, s kterými měla také společně bojovat, ale v posledním okamžiku se rozhodla obrátit své zbraně proti svým dřívějším spojencům. A tak se z toho vyvinula válka světová. Na straně Rakouska-Uherska stálo Německo, Bulharsko a Turecko, na straně Srbska pak Rusko, Rumunsko, Francie, Anglie a Amerika. Bojovalo se na čtyřech frontách, a to na srbské, ruské, francouzské a italské.

Po vyhlášení války se jevil nedostatek peněz, a kdekdo nabízel zboží, a to i pod cenu. Každý byl bezradný, nikdo nevěděl, co má dělat a jak to bude dál.

Před válkou se většinou platilo směnkami a skoro každá firma měla takové závazky. Následkem nedostatku hotových peněz nemohly být tyto směnky uplaceny, a proto

¹⁰⁴ Jak prokázalo vyšetřování, atentát na arcivévodu a následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho choť Žofii Chotkovou spáchal 28. června 1914 Srb Gavrilo Princip. Hlavním organizátorem atentátu byl Danilo Ilić.

¹⁰⁵ Rakousko-Uhersko vyhlásilo válku Srbsku 28. července 1914, o dva dny dříve byla vyhlášena částečná mobilizace.

¹⁰⁶ Překlad: *Vzhůru na Srbsko!*

*Václav Josef Hybler zde jistě vyprávěl synu Václavovi o továrně, kterou se svým otcem zakládal.
(RA Hyblerových)*

docházelo k jejich protestování. Byl to stav neudržitelný a naštěstí kolem 15. srpna bylo vyhlášeno moratorium, na které každý čekal jako na smilování. Všechny dluhy se tím mohly splácet v 1/5 splátkách. Toho času přijel z Hradce na krátkou dovolenou bratr Josef. Mluvil se o různých věcech, hlavně finančních, a bylo rozhodnuto, že zajede do Prahy k Dr. Preissovi, řediteli Živnostenské banky, a požádá ho, aby nám úvěr v této kritické době nebyl vypovězen. Vzhledem ke krátkosti své dovolené se rozhodl, že do Prahy pojede na motoru. Požádal proto soustružníka Béma, který měl motor s přívěsným vozíkem, aby ho do Prahy dovezl. Ten ochotně svolil a jelo se. Na zpáteční cestě však pro poruchu dojeli jen do Turnova. Tam bratr použil nákladní vlak, který jej dovezl do Staré Paky, kde ještě zastihl osobní vlak do Hradce Králové.

V dopise pak nám oznámil uspokojivý výsledek své cesty do Prahy. Za několik dní jsme pak dostali další dopis, v kterém mě prosil, abych mu přivezl teplé prádlo, protože v několika dnech odjede na frontu. Přirozeně, že jsem jeho přání s radostí vyhověl. Byla právě neděle, když jsem tam přijel. Hradec se hemžil vojskem a všechny hotely a hospody byly jím plny. Všude se pilo a hodovalo, neboť každý před odjezdem na frontu chtěl ještě něco užít. Bratr mi pak mezi jiným vypravoval, že v noci, kolem dvanácti hodin, se na náměstí shromáždili důstojníci, většinou v podroušeném stavu, a s tasenými šavlemi provolávali slávu císaři pánu. Nadšení zde tedy bylo.

Bratr byl přidělen ke štábu a jako takovému mu byl přidělen také kůň. Jelikož v životě na koni nejezdil, musel se po denní úmorné práci učit ještě jízdě na koni. Před odjezdem na frontu byla přísaha, která se odbývala na cvičišti. K přísaze jel bratr na koni, a to hned za hudbou. Jakmile hudba spustila, vypravuje bratr, nepřejte si vidět, co ta kobyla tropila. Tu si teprve uvědomil, jaké by to bylo, kdyby lítaly granáty a řehtaly kulomety. Kde ale vzít jiného, klidnějšího koně? Naštěstí jeho hlídač koní (*Pferdewächter*) jménem Škoda byl sedlákem a měl doma mírného koně. Zmínil se o tom bratrovi s podotknutím, že onen kůň bude jistě tak jako tak odveden a že by snad šlo, aby byl přidělen jemu. Bratr si to zařídil a ještě týž den odjel Škoda do svého bydliště poblíž Chlumce a zmíněného koně slavně přivedl. Na něm pak bratr 21. srpna odjel na ruskou frontu.

Za několik dní poté byla do zbraně povolána i druhá výzva, což se dalo čekat. Tak jsem jako četař narukoval do Jičína. Do kasáren jsem pospíchal pomalu, a to právem, neboť jak jsem vstoupil, spatřil jsem dvůr a ubytovací místnosti přeplněné narukovavšími. Myslel jsem si, dnes na tebe jistě řada nedojde, a šel jsem proto do města, abych se poohlédl po nějakém noclehu. Měl jsem štěstí, dostal jsem jednu postel U Němců. Že to bylo opravdu štěstí, vysvitne z toho, když uvedu, že mnoho z těch, kteří nocleh nedostali, bylo nuceno přespát venku na náměstí pod podloubím. Ovšemže jsem nedostal extra pokoj, nýbrž spali jsme v místnosti čtyři. Druhá kompanie, ke které jsem patřil, byla ubytována v gymnáziu. Šel jsem se tedy podívat, jak to tam vypadá. Ve třídách na podlaze sláma, a to bylo vše, na čem se spalo, po nějaké dece ani památky.

Zastihl jsem zde staré známé ze své prezenční služby, a již jsme se dávali dohromady, abychom utvořili četou, ve které jsme chtěli společně, když již to muselo být, táhnout do pole. V duchu jsem si však myslel: Ty tam ještě nejseš, až zítra se to rozhodne. Večer jsem šel k Němcům na večeri, avšak hospoda plná, že si skoro nebylo kam sednout. Pivo teklo jedním proudem, pípa se ani nezavírala, jen se stále pod ní vyměňovaly püllitry. V koutě

zakouřeného lokálu hrála kapela, pozůstávající z harfenice a houslisty, která měla na repertoáru tenkrát zvláštní oblibě se těšící písničky, jako „Veselá bída“ a pak „Nám už je to všechno jedno“.

Bylo zajímavé pozorovat přítomné. Většina jich byla notně podroušená a sršela vtipy, za které byla šibenice, ale tenkrát si toho nikdo nevšímal. Bylo mezi nimi dost nadšenců, ale Češi to nebyli. Na některém bylo vidět, že to nebere na lehkou váhu a v myšlenkách je daleko někde jinde. Však to také nebyla maličkost. Bylo hodně po půlnoci, když jsem lezl do postele. Dvě z nich byly ještě prázdné a na zbývajících chrápal pravděpodobně namazaný obránce Rakouska tak důkladně, že se při té muzice vůbec nedalo usnout. Ostatně jsem na spaní neměl ani pomyšlení, když jsem uvažoval o tom, co bude dál. Konečně jsem se dočkal rána a nevyspalý jsem nastoupil cestu do kasáren.

Nahnali nás do tělocvičny, kde jsme se museli všichni najednou svléknout, a pak začala *prezentýrka*. Tonoucí se stébly chytá a ani já jsem nebyl výjimkou. Vzpomněl jsem si, že jsem měl v roce 1912 tyfus, a proto ještě před narukováním jsem si zašel k primáři Kubátovi, zdali na mně něco nenalezne. Vyšetřil mě a zjistil, že mám zvětšenou slezinu jako následek tyfu. Požádal jsem ho, aby mi napsal nějaké vysvědčení, což on ochotně učinil. Před *prezentýrkou* jsem si všiml, že hodně naháčů drží v ruce nějaké papíry, pravděpodobně asi také taková vysvědčení, a byl jsem proto zvědav, jaký bude mít *prezentýrka* průběh. *Prezentýrku* prováděl plukovní lékař, Němec odněkud z Vrchlabí, jméno si již dnes nepamatuji. Ten, jak jsem mohl vidět, nevěnoval mnoho pozornosti oněm vysvědčením, které odkládal na stůl, přičemž vždy pronesl „*Kriegstauglich!*“¹⁰⁷ No bylo tedy po naději, a skutečně také, když jsem přišel na řadu, byl jsem uznán schopným pro službu v poli. Zde se nedalo nic dělat. Pomalu jsem se oblékl a vyšel na dvůr, kde se odvedení shromažďovali. Procházím se po dvoře, když mi přijde podívat se na dveře, v kterých stál Dr. Lysý. Byl v civilu a stejně jako mnoho lékařů nevojáků musel narukovat, ale nenosil uniformu. Rozmlouval s nějakým vrchním lékařem, kterého jsem neznal, ale později jsem se dozvěděl, že to byl Dr. Fišer z Lomnice nad Popelkou

Namířím k němu, on mne však již zahlédl a povídá: „*Vy jste tady také?*“ „*Jsem, pane doktore.*“ „*A jak to dopadlo?*“ „*Mizerně,*“ povídám. Vypověděl jsem mu celou *prezentýrku*, a také jsem se zmínil o vysvědčení primáře Kubáta. „*Počkejte chvíli,*“ povídá Dr. Lysý a odešel s Dr. Fišerem. Čekal jsem hodně dlouho, než se vrátil, aby mi sdělil, že o mém případě mluvil s plukovním lékařem, který mne dodatečně uznal jako nosiče tyfových bacilů a z toho důvodu mě na tři měsíce osvobodil. Myslím si, tři měsíce jsou dost dlouhá doba, to se dá již něco zařídit a konečně německý císař Vilém prohlásil, že než spadne listí ze stromů, bude po válce, a to by tak vyšlo. Tedy zase něco zlého pro něco dobrého. Nebýt tyfu, byl bych možná dnes již bradou vzhůru.

Radostně jsem spěchal domů, kde mě bylo třeba. Bylo nutno řešit tolik otázek, hlavně finančních, protože banky jevily neklid a zajišťovaly si zásoby v továrnách. Jak jsem se již předem zmínil, povolil nám Úvěrní ústav v Hradci Králové půjčku 50 000 K, která byla podložena bílými akcepty, které bez našeho souhlasu nesměly být dány do oběhu. Avšak Úvěrní ústav toto ujednání nedodržel a v této kritické době uvedl směnky do oběhu. Byla

¹⁰⁷ Překlad: *Schopen pro válku*.

to nová rána, která přiměla Housu, že se vydal do Benešova, aby zde bylo o věci poho-vořeno. Chodili jsme dlouho do noci po pojizerské silnici, ale žádné vhodné východisko jsme nenalezli. Jediné, co nám zbývalo, bylo požádat krajský soud o vyhlášení obchodního dozoru, což by znamenalo první krok k vyrovnání. K tomu jsme však nesměli nechat dojít.

Rozhodli jsme se, že zajedeme do Hradce, kde tehda byl ředitelem Úvěrního ústavu Kolářský. Trpce jsme si mu stěžovali, jak se k nám banka zachovala, ale bylo nám odpo-věděno, že banka neměla jiného východiska, protože ústav sám se nacházel v tísnivé situaci. Kolářský nám pak rukoudáním slíbil, že ústav proti nám již ničeho nepodnikne a přál nám, abychom po skončení války zůstali tací, jako jsme dnes. Tím jsme měli zajiš-těno, že hlavní věřitelé, Živnostenská banka a Úvěrní ústav, proti nám již ničeho nepod-niknou, a to nás uklidnilo.

Hleděli jsme si opatřit nějaké peníze prodejem příze, ale o tu nikdo nestál. Teprve po delším jednání se nám podařilo prodat nějaké množství Vodsedálkovi do Libštátu, a to ještě za sníženou cenu. Dokonce jsme prodali 100 balíků bavlny firmě A. Beamt Söhne do Vídně, kterýžto prodej mě ještě dneska mrzí. Ona se totiž později situace úplně obrátila. Po zboží byla čilá poptávka a platila se dobrá cena. Tak tatínek také prodal všechno potištěné zboží, které jsme museli, jak jinde popisují, vzít zpět, a které nám pak leželo skladem. Zboží se tenkrát prodalo jistě firmě do Králového Dvora se ziskem 10 haléřů na metr, ač Housa pro tento obchod nebyl. Vždyť za takový metr zboží se za dva roky pak platilo až 30 K. Za 1 metr molina se platilo 40 K a jeden kg příze stál 300–400 K, tedy ceny přímo fantastické.

Firma Beamt vydělala tudíž na bavlně obrovské peníze, ale nebylo jí to nic platné, jelikož se po převratu vyrovnala. Koupila od nás také nějakou přízi, za kterou po vyrovnání zaplatila pouze 35 K. Takových zbohatlíků bylo po válce hodně, ale neuměli s tak lehce vydělaným penízem hospodařit, a tak jich většina zas přišla na mizinu.

Na tomto místě se musím ještě jednou dotknout firmy St. Hybler a Kučera, která se moh-la ze všeho hladce dostat, protože měla veliké sklady, které spořitelna těsně před válkou prodala za babku. Byl to tedy pro firmu osud, který byl velmi nelítostný. Mohla to být jedna z nejlépe situovaných firem, kdyby finanční tíseň jen o půl roku přečkala.

Nyní se však zase podíváme, jak to vypadalo v továrně. Po vyhlášení mobilizace mnoho mužů odešlo, mezi nimi i mistr Roubíček. Práce proto musela být přeorganizována a mnoho prací konaných dříve muži musely zastávat ženy.

Nějaký čas se ještě pracovalo na dvě směny, protože bavlnu jsme nějakou dostali, a byly nám také uděleny zakázky pro vojsko, hlavně kaliko a obvazové látky. Prodlužující se válkou však práce v továrně vázla. Lidé byly rozrušeni a zprávy z bojišť tento neklid jenom zvyšovaly. V té době přijeli také do Semil uprchlíci z Polska, kteří se však později odstěhovali do Liberce.

V neděli pak, dokud ještě narukující byli v Jičíně a okolí, táhly tam celé zástupy žen a dětí, aby je navštívily. Tenkrát ještě nebyla nouze a vojáci dostávali zvýšený příděl masa a chleba, takže to ani nemohli sníst, a tu se často vylila polévka do příkopu, kde se i kus masa někdy povaloval. To mně vyprávěly ženy, které se z takových návštěv vracely domů. Ovšem takový blahobyt netrval dlouho a voják dostával zvýšenou porci pouze v poli a nikoli v zázemí.

V prvním období války byly v novinách uveřejňovány seznamy padlých a těžce raně-ných. Jmen každým dnem přibývalo a později se již seznamy nesměly uveřejňovat. Ženám

narukovavších byly vypláceny podpory, takže mezi lidem bylo dost peněz. Ale čím bylo více peněz, tím méně bylo zboží, zvláště poživatin.

Obchod byl volný a každý si mohl nakoupit, co chtěl a kde chtěl. V důsledku toho se brzo začal pociťovat nedostatek mouky a ženy místo do práce chodily shánět živobytí. Celé houfy z horských krajů táhly do kraje, kde se mouka dala ještě sehnat. Později však mlynáři a sedláci nechtěli za peníze nic prodávat, nýbrž zboží se vyměňovalo. Kdo měl zlaté peníze, ten ještě něco sehnal, a kdo je neměl, nabízel, co měl. Říkalo se s posměchem, že krávy u sedláků budou spát na pohovkách, neboť opravdu někteří lidé za živobytí i svůj nábytek vyměnili.

Když již nebylo nikde nic k dostání, zavedly se potravinové lístky, a to na počátku pouze na chleba, později i na maso a jiné poživatiny. O nějakých bodech na látky však nebylo ani řeči.

To mělo za následek horentní vzestup cen a jedině ten, kdo měl nějaké zboží, byl pánem situace. Lidé sice měli peněz dost, ale nikdo si za ně nemohl ničeho koupit, a proto se utrácelo jinak. Hospody, dokud bylo co pít, byly plné, zábavní podniky a tančírny přecpány. O nějakém zákazu zábav nebylo ani potuchy, a proto se každý veselil, jak jen mohl a jak to jeho peněženka dovozovala. Hlavně to byly ženy, které plnými doušky okoušely svobodu, která se jim odchodem mužů na frontu naskytla. O práci nestály, a proto nebylo divu, že byl značný nedostatek pracovních sil.

Chléb se tenkrát pekl hlavně z kukuřičné mouky, ale ani té nebyl dostatek, protože chyběla organizace, která by všechny zásoby včas zachytila a široký konzum pak stejnoměrně zásobila.

V továrně to tedy vypadalo uboze. Zaměstnány byly většinou ženy, a když jich ráno do práce třeba deset nepřišlo, jak se měla výroba zařídit? V tkalcovně je to něco jiného, neboť tam, když dělník nepřijde, zůstane stav jednoduše stát a nic se nestane. Ale v přádelně, kde pracuje jeden stroj pro druhý, je zastavení stroje povážlivé, protože pak další stroje nemají z čeho příst.

Ostatně se bavlna pomalu dopřádala a příze dotkalcovávala. Bylo tudíž nutno se postarat o nějakou jinou výrobu nebo práci, aby továrna nemusela být zastavena. Taková náhradní práce se našla v trhání hadrů, ale ani ta se neobešla bez obtíží. Nebylo zde totiž žádného staršího stroje na trhání hadrů, který by se mohl brzo uvést do chodu, o stroji novém ani nemluvě, protože ten nebyl vůbec k dostání. První, kdo na Semilsku počali trhat hadry, byli Melich a Matouš a ti kdejaký starší stroj včas skupili. Nezbyvalo tudíž nic jiného, než sáhnout k tolikrát již osvědčené svépomoci.

Za netrhané hadry se platilo 10 haléřů za 1 kg, a totéž množství se po roztrhání prodávalo za 2-3 K. Přestože bylo jasné, že se na tom dají vydělat pěkné peníze, neměl k tomu tatínek žádnou důvěru, a kde mohl, tak to brzdil.

Viděl jsem, že na koupi nového stroje není ani pomyšlení, a pak jedna trhačka by nic neznamenal, a proto jsem usilovně přemýšlel, jak to jen zařídit. Věc vyžadovala rychlého řešení, protože se konkurence na trhání již zařídila a trhala ve dne v noci.

Konečně mě napadlo, zda bychom pro ten účel nemohli použít náš stroj na trhání nití o pěti trhacích bubnech. Provedl jsem ihned zkoušku, ale místo pěkně roztrhaných hadrů jsem z materiálu dostal něco, co se svou jemností podobalo šňupavému tabáku. Bylo

mi hned jasné, že pět trhacích bubnů je mnoho a že budou plně dostačovat dva, nebo snad i jeden.

Po provedené zkoušce o jednom bubnu zůstalo v roztrhaném materiálu mnoho celých hadrů, což se zlepšilo zařazením ještě jednoho trhacího bubnu, ačkoliv i pak zůstal tu a tam nějaký kousek hadru celý. Po dlouhém uvažování jsem se rozhodl z původní trhačky jich udělat pět po jednom trhacím bubnu, což se krátce řekne, ale provedení není tak jednoduché, když se musí uvážit, že každá z těchto nově zrozených trhaček si vyžadovala stlačího stolu a laťového vynášeče, nehledě k přestavění celé transmise. Zatímco se předělané stroje montovaly, přemýšlel jsem, jak zhotovit stroj nebo zařízení, které by odstraňovalo neroztrhané zbytky hadrů. Kolik nocí jsem pro to nespál, až jsem přišel na myšlenku postavit takový stroj ze staré vyřazené kreple. Kremplici byl dán opačný chod tamboru, který v důsledku toho vynášel nahoru roztrhané hadry, kdežto těžší neroztrhané kusy odstředivou silou odhazoval do zvlášť zhotoveného bednění. Ze stroje pak vycházelo bezvadně roztrhané effilochés. Hadry jsme trhali v odpadové čistírně, a poněvadž stroje neměly odsavačů, byla místnost plná prachu, který neodstranil ani ventilátor umístěný v jednom okně. Hadry se trhaly ve dne v noci na všech pěti trhačkách. Výroba to byla tedy značná, ale nicméně nedostačovala. Koupil jsem proto ještě jednu trhačku na předprást, a sice od Menčíka z Vrchlabí, kterou jsem s urychlením přestavěl na trhačku hadrů mého tak osvědčeného systému. Menčík ji dlouho nechtěl prodat, ale když jsem mu povolil slušnou cenu, dal si konečně říci.

Mezitím cena hadrů značně stoupla, za 1 kg se platilo již 20–25 haléřů. Ovšemže i cena trhaných hadrů se tím úměrně zvýšila. Však netrvalo dlouho a o hadry začala být nouze. Každý, kdo hadry trhal, měl proto své sběrače. Tím se ovšem poptávka ještě zvětšila, přeplácení hadrů se stalo běžnou věcí. Ani nám nezbylo nic jiného než vyslat do světa své nakupovače. Prvním z nich byl dělník Kadavý, kterému se podařilo nakoupit pro nás pěkné množství hadrů. Že to byla pro něho funkce výnosná, lze soudit z toho, že si během války koupil hezký domek, ačkoliv před tím nic neměl. Za chvíli nebyl v okolí hadr k dostání, a dostal-li se, tedy od velkopřekupníků, jakým byla například firma Günsberg v Mladé Boleslavi, ale za ceny příliš vysoké. Rozhodli jsme se proto počet našich nakupovačů zvýšit a okřsky nákupu rozšířit. Tak technický úředník Jan Mikšů kupoval hadry v okolí svého rodiště Ledče nad Sázavou, úředník Vedral dostal Novou Paku a Lomnici, účetní Jodas kupoval ve Vrchlabí a kolem Prahy a Rakovníka.

Přirozeně, že se nakupovačům musely poskytovat značné zálohy na nákup hadrů, což však vyvolávalo odpor u tatínka, který tomu stále nechtěl rozumět a poskytoval zálohy tak nepatrné, že nakupovači místo sbírání hadrů stále jen psali o zálohy. Věděli jsme, že by to tak dále nešlo, a proto jsme s Housou utvořili zvláštní pokladnu z peněz získaných trháním hadrů, a z té se vše uhrazovalo, aniž by tatínek o tom věděl. Nakonec však byl s výsledkem velmi spokojen.

Nakupovači měli také určité potíže při nákupu. Museli každý hadr prohlédnout, poněvadž se stávalo, že mezi hadráři, hlavně těmi, kteří se nově zařizovali, byli šizunci a do kapes kabátu nebo sukní vkládali kamení nebo kusy železa, aby docílili větší váhu. S hadry byla vůbec nepěkná práce, bylo to svinstvo prvního řádu, samý prach a špína, vši a blechy, o bacilech ani nemluvě.

Hadry se před trháním zbavovaly knoflíků, háčků, přezek a podobných věcí, a pak se třídily podle jakosti a barvy. Zaměstnáno bylo při tom asi dvanáct žen. Třídění a odstříhování různých předmětů se provádělo ve čtvrtém prázdném sále, kde pro ten účel byly postaveny čtyřmetrové stoly a potřebné lavice. Když člověk tím sálem prošel, byl hned samá blecha, a proto, když jsem přišel domů, musel jsem se nejprve v koupelně převléci a blechy z kalhot vyklepat do vany. Ženské se při práci stále drbaly a nohy měly samý pupenec. Ke všemu byla ve čtvrtém sále notná zima, takže to byla opravdu nezáviděníhodná práce.

V listopadu přijel bratr Josef na dovolenou a první jeho cesta byla do továrny, aby se podíval na novou výrobu. V továrně to vypadalo hanebně, všude samý prach a špinavý hadr, blech a vši jak písku v moři. Když však vyslechl moji zprávu o finančním výsledku tohoto trhání, nic mu to svinstvo nevadilo, naopak projevil hned ještě větší zájem.

Naproti tomu, když později přijel na dovolenou Julius, díval se na toto naše nové podnikání očima pesimisty a stále jen říkal, že je zbytečné něco takového dělat, protože se to stejně všechno podělá. Měl sice pravdu, ale trhání hadrů firmu finančně značně posílilo. Tehdáž jsem si vzpomněl také na ředitele Kolářského a na jeho přání, abychom to přes válku vydrželi a nebyli na tom finančně ještě hůře.

Bratr Josef se do pole hned nevrátil, nýbrž zůstal v Jičíně jako šéflékař nemocnice, nově zřízené v místnostech tamní sokolovny. Později byl přeložen na jižní frontu a dostal se do nemocnice v Heidenschaftu.¹⁰⁸ Tato nemocnice byla původně přádelnou. Sotva se tam porozhlédl, zahájil ke své cti a chvále sběratelskou činnost starých hadrů, kterých se za frontou válelo velké množství a kterých si nikdo nevšímal. Nařídil je sbírat a uskladnit v prázdných sálech přádelny. Když jich byl vagón, poslal je do Semil. Celkem odeslal dva velké vagóny.

Pokud se jakosti těchto hadrů týče, byly to hadry hodnotné, protože pocházely většinou z rakouských uniforem a vojenského spodního prádla, tedy ještě z dobré vlny a bavlny. Práce s nimi byla však hanebná, neboť mnoho jich bylo zablácených a zakrvácených. Bylo na nich vidět pravou hrůzu války.

Později byla koupě trhaných i netrhaných hadrů řízená „hadrcentrálou“ a ke konci války, když již nebylo těch obhospodařovaných hadrů, byl volný obchod s nimi stíhán a značně pokutován. Vzdor tomu se však stejně kupovalo i prodávalo pod rukou. Za hadry netrhané se tehdá platilo 10 K a za roztrhané se dostávalo 20–30 K, někdy ještě více. Taková černá burza byla v Liberci na Tuchplatze,¹⁰⁹ co dnes stojí palác Dunaj. Tam totiž byla prastará hospoda „U Iva“, a v té se vesele, ale tajně obchodovalo. Postup byl u toho asi tento: Ten, kdo zboží nabízel, vytáhl z kapsy malý vzorek zabalený v papíru a položil jej na stůl. Po nějaké době dal vzorek zpět do kapsy a odešel na záchod, kam za ním přišel zájemce, který si teprve na tomto místě vzorek prohlédl. Cena byla v krátkosti sjednána a obchod uzavřen. Zboží se do Liberce vozilo povozem, a to většinou v noci. Ještě před Libercem se zboží převzalo a zaplatilo. Na obou stranách byla neomezená obchodní důvěra. My jsme se takových obchodů osobně mnoho neúčastnili, poněvadž je za nás obstarávali staří známí bavlnářští agenti.

¹⁰⁸ Heidenschaft – Adjovščina ve Slovinsku.

¹⁰⁹ Dnes Soukenné náměstí.

Břetislav Hybler jako četař dělostřelectva. (RA Hyblerových)

Když bylo hadrům odzvoněno, zavedli jsme v továrně předení papírové příze. Předlo se na jemných flyerech, které jsme museli nejprve pro tento nový druh práce přizpůsobit. Surovinou byla pravá švédská celulóza, která nám docházela v 80 cm širokých rolích, z kterých se pak řezaly pásy o šířce 4–8 mm, dle toho, jak silná příze se měla příst. Protože jsme na to řezačku ještě neměli, nechali jsme si pásy řezat ve mzdě, což však bylo velmi nevýhodné, protože nařezané kotoučky se při dopravě poškodily a vznikal tak značný odpad. Řezačku jsme tedy potřebovali jako sůl, a jelikož starší nebyla nikde k dostání, koupili jsme novou, a to systému „Kohorn“, který se nám zdál z nabízených systémů nejvýkonnější. Řezačka nebyla právě nejlacinější, neboť stála rovných 20 000 K. Předení papíru nebylo prací pěknou. Předlo se za mokra a byla s tím samá potíž. Nařezané kotouče se máčely ve vodě, a to podle hodinek, protože převlhčený papír se trhal, nedovlhčený kroutil. Odpadu i při nejbedlivější práci bylo mnoho a stroje byly od vody rezavé jako kočka, takže bylo nutno je natřít emailovou barvou. Byla to jednoduše výroba z nouze.

Papírovou přízi jsme dodávali firmě Weigsdorfer Industrie,¹¹⁰ a pak firmě Šlechta¹¹¹ do Lomnice nad Popelkou. Stanovená přípustná vlhkost této papírové příze byla 18 %, ale tato hranice se nedala ani při nejlepší snaze dodržet a kolísala mezi 15–30 %. Bylo proto v tomto směru hodně reklamací. Mnoho papírové příze se zpracovalo i v naší tkalcovně. Tkala se hlavně látka na pytle pro písek, kterých se používalo na frontě jako krytu. Osnova i útek u této tkaniny byly z papíru. Později se tkalcovala látka na mužské šaty, kde osnova byla z papíru, útek z bavlněné příze, napředené z roztrhaných hadrů. Taková látka ovšem mnoho nevydržela, a když pořádně zmokla, nebylo radno si ani v takových kalhotách sednout, aby snad na choulostivém místě nepraskly. Sám jsem takové kalhoty nosil do továrny, hlavně se však této látky používalo k oblékání zajatců.

Předpoklady, že válka brzy skončí, se ukázaly mylnými a velkým překvapením se počátkem prosince stala vyhláška, kterou byli na vojnu povoláváni i ti, kteří nikdy nesloužili, tedy civilisté. Nastaly odvody, které se v různých obdobích opakovaly po celou válku, a ten, který nebyl odveden při prvním odvodu, mohl počítat s tím, že se tak jistě stane při odvodech příštích. Tak došlo skoro na všechny muže od osmnácti let. Odveden byl každý, kdo se ještě držel na nohou. Z továrny narukovali ti zbývajcí, kterým se tam dosud podařilo udržet. Z ústřední kanceláře narukoval Jodas a později došlo i na Housu. Zůstal tam jenom tuberkulózou postižený úředník Vedral, který 20. prosince 1918 zemřel.¹¹² Jak práce v továrně i v ústřední kanceláři vypadala, dá se lehko domyslit.

Když počátkem roku 1915 narukoval i bratr Otto, zůstala svijanská tkalcovna stát. Osnovy byly převezeny do Benešova, kde tehdy pracovalo 70 stavů, a tam se dotkaly.

Tři měsíce, na které jsem byl od vojny zproštěn, utekly jako voda. Mezitím se podala žádost nová, v které bylo žádáno, abych byl jako nepostradatelný od narukování osvobozen. Její vyřízení však dlouho nešlo a urgovat takovou žádost nebylo možné.

¹¹⁰ Weigsdorf – dnes Višňová.

¹¹¹ Jde o firmu P. A. Šlechta a syn; v r. 1910 postavil Bedřich Šlechta mechanickou tkalcovnu lněného zboží. Po znárodnění n. p. Technolen.

¹¹² Účetní Rudolf Vedral zemřel ve věku 27 let (SOA HK, SbM, č. 7952, fol. 115).

Netrpělivě jsem každého dne očekával poštu, ale stále nic nešlo a moje dovolená se chýlila ke konci. Vyřízení žádosti jsem se nedočkal, a tak nezbývalo nic jiného než narukovat.

Svou paní jsem o všem v továrně informoval, a dokonce jí nad vším předal dohled. Ještě štěstí, že v ten čas zůstal v kanceláři velmi spolehlivý úředník František Mizera, který však později také narukoval, přestože byl nevojákem.

Jak mi tenkrát bylo, nemusím snad podotýkat. Sebral jsem kufr, který byl doplněn vlňenou kuklou, nátepičkami a podkolenkami, jež mi moje paní upletla, a prvním ranním vlakem jsem odjel k Jičínu. Musím se přiznat, že do kasáren se mi mnoho nechtělo. Hlásil jsem se v příslušné kanceláři, odkud jsem byl zaveden k lékařské prohlídce. Měl jsem tušení, že tentokrát to dopadne asi špatně, když již i civilisté byli povoláváni na vojnu. Tušení mne nezklamalo, a při prohlídce jsem byl uznán vojny schopný. Dostal jsem jedničku, což bylo velmi špatné, z takové dvojky by nebyl takový strach, protože by z toho koukala služba v kanceláři nebo někde v zázemí, ale z takové jedničky koukala vždy fronta. Ale měl jsem i tentokrát štěstí. Sotva jsem si oblékl vojenský kabát, zavolal si mne felák a sdělil mi, že mé žádosti bylo vyhověno a že jsem na další tři měsíce osvobozen. To se opakovalo přes celou válku. Někdy přišla žádost vyřízena, někdy ne, v kterémžto případě jsem se zase musel podívat do Jičína. Nevím, proč ty moje dovolené mně byly udělovány po krátkých termínech, jako když kočce seká ocas, když ostatním nepostradatelným byly udělovány natrvalo nebo na odvolání. Snad mě ti páni přece chtěli na tu vojnu dostat.

Jednou také nebyla moje žádost včas vyřízena a já musel zase do Jičína. To tam byl ještě bratr Josef, který si nechal kvůli mně narůst plnovous, aby nás tak nepoznali, neb jsme si byli podobní jak vejce vejci. Protože jsem se hlásil ihned nemocným, byl jsem předvolán k lékařské prohlídce, kterou prováděl MUDr. Kazda ze Železného Brodu. Stál jsem v řadě a krátil jsem si dlouhou chvíli pozorováním průběhu prohlídky, která šla náramně rychle. Jednoho bolela hlava, a tu Dr. Kazda poručil sanitákovi: „*Dejte mu dva aspiriny!*“ Pak přišel na řadu druhý, kterého vedle hlavy bolelo ještě koleno. V tomto případě dostal saniták rozkaz, aby mu dal dva aspiriny a namazal ho. A tak se to stále opakovalo. Když přišla řada na mne, stěžoval jsem si na slezinu. Byl jsem položen na pohovku, důkladně prohlédnut a proklepán a odkázán do nemocnice. Tam se mi ovšem nechtělo, a proto jsem požádal bratra Josefa, zda by to nešlo nějak zařídit. Ten samozřejmě něco podobného odmítl, a proto jsem si dodal odvahy a šel na feláka se žádostí, abych nemusel ležet na marodce, a slíbil jsem mu, že zůstanu v Jičíně a na zavolání ihned přijdu do kasáren. Po dlouhém rozmyšlení k tomu svolil. „*No, a co nyní, chlapečku,*“ myslím si. Všechny hotely obsazeny a spát jsem někde musel.

Do známých větších restaurací nebo do privátu jsem jít nechtěl, ale jak tak jdu pod podloubím, spatřím dlouhou tmavou chodbu a nade dveřmi nápis „Restaurace u Koubků“. Povídám si v duchu, kruci, to jméno Koubek je ti nějak povědomé, a konečně jsem se upamatoval, že jsem s nějakým Koubkem studoval v Novém Bydžově. Bylo dopoledne kolem desáté hodiny. V restauraci ani noha. Sednu za stůl, a teprve po dlouhé chvíli přišla obsluha v podobě paní hostinské. Poručil jsem si sklenici piva, rozhodnut, že až mi je přinese, zeptat se na nějaký nocleh. Mezitím však přišel již také pan hostinský a ptá se, co si pán přeje. Odvětil jsem, že mám již objednáno, ale že bych se rád zeptal, zda bych zde nedostal nocleh. Představil jsem se, a jak jsem vyslovil jméno Hybler, tak se na mne pan

hostinský lépe podíval a spustil: „Vašku, co tady děláš? Já jsem Koubek.“ – „Co tady dělám, to ti hned neřeknu, ale měl bych na tebe prosbu, zda bych mohl u tebe nějaký čas přespávat.“ – „Sakra, to asi nepůjde. Pokoj pro hosty žádný nemáme, ale snad by se to dalo nějak zařídit.“ Na to odešel do kuchyně, aby se poradil se svou paní. Když pak přišel, povídá: „Máme za kuchyní malou místnůstku, kde uskladňujeme zeleninu, a tam by se snad jedna postel ještě vešla. Když ti to bude vyhovovat, nechám to zařídit. Pojd' se na to podívat.“ Byl jsem opravdu zvědav, kam mě chce kamarád ze studií uložit. Bože, malá místnůstka s betonovou podlahou, studenou jak v lednici. Protože se však jednalo pouze o přespání, nabídku jsem přijal. Po Jičíně jsem z jistých důvodů nechtěl mnoho chodit, a proto jsem celý den proseděl v restauraci. Večer pak, když se setmělo, míval jsem s bratrem doktorem Josefem schůzku, na které jsem dostával informace a směrnice pro druhý den. Obvykle jsme se sešli na popovické silnici a dlouho jsme se po ní procházeli. Po zatemnění nebylo tenkrát ještě ani potuchy a výklady i ulice byly osvětleny jako ve dne. První dny mě to u Koubků dost bavilo, zvláště když jsem zjistil, že mezi večerní společnost dochází také soused Ferdinand Gerl. Byl v Jičíně na vojně, ale chodil v civilu právě jako já, tak nevím, jak to s ním bylo. Gerl byl výborným společníkem a bylo milé s ním posedět. V hospodě mu také čas lépe utíkal, protože byl náruživým hráčem karet, kdežto já neznal ani mariáš, a proto mně nezbyvalo nic jiného než kibicovat, což mě naprosto nebavilo. Gerl přinesl každý večer od Mukařovského, nejlepšího to delikatesního obchodu v Jičíně, dva slanečky, zvané matesy, aby nám potom pivo, kterého tehdy byl dostatek, lépe chutnalo.

Spát jsem chodil po půlnoci, ale časně jsem se probouzel, neb moje nádherná ložnice sousedila, jak jsem již dříve podotkl, s kuchyní, kde již v časných ranních hodinách vesele rachotil kafemlejek.

Zapomněl jsem ještě podotknout, že v té ložnici nebyla žádná okna a že se tam muselo stále svítit. Místa, když se tam dala postel, bylo po čertech málo. Zůstala jen malá ulička, kam se dala umístit židle s umyvadlem. Věšák tam také nebyl žádný, a proto jsem šaty odkládal přes lenoch židle, a tu se mi často přihodilo, že mi šle spadly do umyvadla, kde se po celou noc koupaly. Ráno jsem je vyždímal a sušil na vlastním těle. Pod postelí byla samá zelenina a v koutě stál sud s kyselým zelím, které řízně vonělo. Vstával jsem poměrně brzo. V šenkovně se ještě větralo a uklízelo a nezbyvalo mi nic jiného, než se v tom průvanu a prachu pěkně nasnídat. Však snášel jsem to trpělivě. Po snídani jsem si přečetl všechny noviny, a to od hlaviček až po poslední inzerát na zadní straně. Hosté přicházeli až kolem dvanácté hodiny na oběd, ale Koubek mi po celé dopoledne dělal společníka, při čemž jsme vzájemně vzpomínali na zašlé časy našich studií. Přiznám se, že jsem rád chodíval do hospody, ale dřepět tam celý den a celou noc bylo trochu moc a šlo to na nervy. Také ten stálý mastný kuchyňský zápach, promíchaný kouřem dýmek, cigaret a doutníků, stal se mi tak protivným, že člověk ztrácel chuť k jídlu, a nakonec i k pití. Těšil jsem se proto vždy na večer, na trochu čerstvého vzduchu a pohybu. Ta strašná nečinnost mě otravovala a doma mě bylo tolik zapotřebí. Vydržel jsem to tak přes týden, ale dál to nešlo. Povídám proto jednoho večera doktorovi, že to není k vydržení, a prosil jsem ho, aby mne vzal zase na místo mého určení, to je do nemocnice. Přání bylo vyhověno a druhý den jsem šel dělat maroda. Byl mi přidělen kavalec, na černou tabulku bylo napsáno moje jméno a nemoc. Nemoc byla napsána latinsky, a co to bylo, dnes sám již nevím.

První pozornost jsem věnoval svému okolí. Místnost, kde jsem ležel, byla dost velká a bylo v ní umístěno kolem dvaceti lůžek, ale polovina jich nebyla obsazena. Byla to lůžka připravená pro raněné ze srbského bojiště, jejichž příjezd se čekal každým dnem. V transportu, který konečně dojel na místo určení, byli většinou lehce ranění s průstřelem nohy nebo ruky, a proto panovala ve světnici dost dobrá nálada, neboť ranění byli rádi, že se z toho pekla dostali zpět. Každý vyprávěl, jak k ráně přišel, a bylo zajímavé poslouchat, jak vojna vypadá z blízka. Mnoho průstřelů si hoši udělali sami, a to skrze bochníček chleba, aby nebyla poznána blízkost rány.

Z hospodského zápachu jsem se dostal, ale ve skutečnosti jsem vlezl z bláta do louže. Tady zase byl zápach jodoformu a kdoví ještě čeho. Ale hlavní, co mi nevonělo, byla dieta. Na vojně hodně léčili dietou, a tu jsem zase na Koubkovu výbornou kuchyň a pivečko toužebně vzpomínal.

Marodi, i ti, kteří mohli chodit, nesměli do kantýny, ale všechno se dalo obejít. Podplatil jsem si sanitáka, který mi nosil pivo, které jsem pak musel na chodbě v koutku vypít, aby to nikdo neviděl.

Jednou v noci jsem cítil, že mi po noze něco leze. Sáhnu tam a ulovím něco živého. Myslím si, aha, blecha. Vetřelce jsem zamáčkł a položil na rám okna, vedle kterého jsem spal, abych se ráno přesvědčil, co to vlastně bylo. Místo blechy se však z toho vyklubala veš. Zarazilo mě to, ale pak jsem si řekl, že je lepší spát v zázemí na zavšivené posteli nežli na frontě v zákopech.

Jednoho dne přišel kaprál, aby mi ohlásil, že se mám dostavit do kanceláře. Tam mi sdělili, že mé žádosti bylo vyhověno, a to opět na tři měsíce, a že mohu tudíž ihned jít domů. Po tomto sdělení mně hned bylo mnohem lépe, možno říci, že jsem se cítil úplně uzdraven, a proto ještě tentýž den jsem se vydal k domovu.

Vlaky tehdy jezdily mizerně a nepravidelně, tak jsem se rozhodl, že půjdu domů pěšky. Ale co s kufr? Rozřešil jsem to tak, že jsem zašel do hotelu Hamburk, s jehož hoteliérem jsem se dobře znal ještě z dob, kdy jsem jezdíval do Jičína na poroty, a požádal jej, aby mi kufr uskladnil, což on ochotně učinil. Věděl jsem, že za tři měsíce budu zase rukovat, a proč tedy ten kufr stále tahat s sebou?

Když jsem přicházel k Železnici, dohonil jsem Hospodku, ředitele městského úřadu v Semilech, který jako dělostřelecký nadporučík spěchal rovněž na dovolenou, a tak nám v družné zábavě cesta rychle uběhla.

Byl jsem zase doma. Ale čas nečeká, den za dnem míjel a dovolená se krátila. Tentokrát jsem však znovu narukovat nemusel, neboť moje nově podaná žádost byla včas příznivě vyřízena. Byl jsem spokojen, že mám na další tři měsíce od vojny pokoj, ale dlouho jsem se z té spokojenosti netěšil, neboť jednoho dne jsem dostal vyzvání, abych se dostavil do Josefova ke *konstatírunku*. To bylo ovšem pěkné nadělení, neboť se jednalo o to, že všichni, kteří mají jedničku, nebudou napříště od vojenské služby osvobozeni. Byl jsem zdrav jako řípa, a proto nebyla žádná naděje, že bych u prohlídky mohl dostat dvojku. Bratr Josef, který by mi snad mohl nějak pomoci, byl zatím z Jičína odkomandován do Heidenschaftu. Byl jsem bezradný.

Za války bylo mnoho těch, kteří když se dostali do zázemí, podnikali různé procedury, aby dostali vyrážky nebo nemoce a nemuseli proto zpátky na frontu. Napadla mě myšlenka také něco takového zkusit, abych byl klasifikován dvojkou a zůstal tak alespoň v zázemí.

Byl to nerozvážný kousek, ale co člověk nepodnikne při vzpomínce na frontu, kde zubatá se na něho stále šklebí a čeká, aby ho mohla klepnout kosou. Nebylo mi ještě čtyřicet, a proto se nedivte, že se mně na onen svět ještě nechtělo.

Bylo to v zimě. Připravil jsem si hodně teplou vodu ke koupání, vlezl jsem do ní a zůstal tam hodně dlouho, abych byl pořádně rozpařen. Po vykoupání jsem se oblékl jen do spodního prádla a bos jsem šel na procházku do zahrádky, kde již bylo pěkné množství napadlého sněhu. Brouzдал jsem se jím, a také jsem si sedl na lavičku, rovněž pokrytou sněhem. Kouřilo se ze mne jako z uhnaného koně. V zahrádce jsem si pobyl tak dlouho, až jsem úplně vychladl. Ovšemže jsem se nikomu nezmínil, jenom jsem s určitostí čekal, že se mne nějaká nemoc z nachlazení chytne – ale kdepak. Ani tu mizernou rýmu jsem nedostal, po kašli ani památky. Po těchto zkušenostech jsem od podobných pokusů upustil.

Blížil se den, kdy jsem měl odjet do Josefova, a tu si říkám: Poříd' si pořádnou opičku, to nemůže dvakrát uškodit, a srdce, které bude v důsledku toho špatně pracovat, může být uznáno za choré. Promyšleno, uděláno. Po vydatné večeři jsem snědl obyčejného slanečka a čekal na žízeň. Podporoval jsem to ještě tím, že jsem si sedl k vytopeným kamnům, a pak vyprázdnil jednu litrovou láhev piva. Ale doma mně nechtělo to pivo nějak chutnat, a proto jsem řekl své paní: „*Víš co, já půjdu do Semil mezi společnost, a snad tam na mě přijde ta pravá žízeň.*“ Vydal jsem se na cestu a vrazím do hospody k Chaloupeckým. Chaloupeckého hospoda byla dříve tam, co dnes je Kubelkovo řeznictví.¹¹³ Hospoda však byla prázdná. Poručím si pivo a čekám, až někdo přijde. Přišlo pár sousedů, ale každý z nich vypil jedno pivo a šel zase domů. Tak si myslím, dělal jsi zbytečnou cestu, tady se nenamažeš. Ale tu se otevrou dveře a v nich se objevil soudce Matějovský, můj spolužák ze studií. Uvítal jsem ho s radostí a vyzval ho, aby si přisedl. Ze začátku zábava trochu vázla a tu mě jímал strach, aby mi také tato moje poslední naděje neutekla domů. Abych tomu zabránil, nechal jsem za každým pivem přinést štamprle koňaku a účinek se dostavil. Matějovský byl nemluva, ale přece se mu jazyk rozvázal. Bylo vyhráno. Vyprávěli jsme si o všech kantorech a vzpomínali na blahé časy studií.

Pak jsme se za účasti pana hostinského pustili do zpěvu, a tak jsme to vydrželi až do rána. Spát jsem již nešel, protože to nestálo za to. Doma jsem vypil ještě dva šálky silné černé kávy a kočí Mikáška mě pak odvezl na nádraží. Vlak byl přeplněn a v oddělení, do kterého jsem vlezl, bylo nesnesitelné horko. Za spolucestujícího jsem měl Ing. Andrejska, který mi stále něco vyprávěl, ale nevěnoval jsem tomu pozornost, neboť jsem byl strašně ospalý a bylo mi opravdu mizerně.

Měl jsem se původně dostavit do Jičína, a společně pak v transportu se spolupostíženými být poslán do Josefova. Když jsem přišel do kasáren, nevěděl jsem dobře, kam jít, a tak jsem bloudil po všech chodbách, až jsem přišel do jedné, kde stála dlouhá řada civilistů. Poznal jsem hned, že jsou to ti, kteří dosud byli osvobozeni a nyní jsou předvoláni

¹¹³ Po požáru roku 1907 vystavěl František Chaloupecký na Riegrově náměstí čp. 54 hotel o dvou patrech, v r. 1918 jej koupili Josef a Emanuela Kubelkovi, kteří tu provozovali velkořeznictví. Dnes jídelna Jamik - Jizera.

ke konstatírunku. Hlásil jsem se u šikovatele, který tento transport vedl, a od toho jsem dostal strašně vynadáno, že jsem jel samostatně a ne s transportem. Co jsem mohl říci, než že jsem zmeškal vlak.

Prohlídka trvala nekonečně dlouho a protáhla se přes poledne, což mně však nikterak nevadilo, neboť při mé kocovině jsem neměl na jídlo ani pomyšlení a žaludek byl rád, že byl v klidu.

Konečně přišla řada na mne. Prohlídku prováděl nadlékař, tuším, že se jmenoval Netl, který se nejprve vyptával, co jsem zač a odkud, a pak mě začal prohlížet. Měřil mi tlak krve, škrábal mě po zádech, zjišťoval tep a jen tak mimochodem mi řekl, že mi srdce nějak pospíchá. Malou naději na úspěch jsem tedy měl. Výsledek prohlídky byl mi sdělen až v Jičíně, kamž jsem s transportem ještě téhož dne odjel. Kaprál z kanceláře mi za malou úsluhu tajně oznámil, že jsem klasifikován písmenem B a že bylo zjištěno, že trpím srdeční neurózou. Přespál jsem v kasárnách a druhého dne jsem zase přijel domů.

Doufal jsem, že mi nyní bude dovolená udělována na delší období, ale nebylo tomu tak. Jezdil jsem tudíž do Jičína po celou válku, ale na frontu mě nedostali.

Jednou se také stalo, že žádost nebyla včas vyřízena, já však do Jičína nejel, nýbrž její vyřízení jsem očekával doma. Tak jsem to táhl asi týden. V té době jsem také jel do Paky nakupovat staré hadry. V Libštátě přistoupil do oddělení, ve kterém jsem seděl, komisař Mohal.¹¹⁴ Jak mě zahlédl, dal se do řeči a povídá: „*To jedete do Jičína, že ano?*“ Já na to: „*I nejedu, pane komisaři, jedu jenom do Paky.*“ A tu komisař Mohal spustil: „*Vy člověče nešťastná, právě dnes ráno jsme dostali na hejtmanství přípis z Jičína, abychom Vás pod četnickým dozorem odeslali do Jičína!*“

Poznal jsem, že to již není žádná legrace, a proto jsem Mohalovi slíbil, že ranním vlakem sám do Jičína odjedu.

Hlásil jsem se na Čerovce u náhradní kompanie, které velel dnes již na pravdě boží jsoucí Semilák Štrégl. Vše jsem mu vysvětlil a on to s pochopením vzal na vědomí. Nicméně vojenským předpisům muselo být učiněno zadost, a tak jsem dostal rozkaz, abych se ráno v šest hodin hlásil v jeho kanceláři, kde budu muset složit přísahu císaři pánu. Ráno jsem tedy přišel do kanceláře, kde podobných delikventů bylo již více, a tam slovo za slovem opakoval znění přísahy, kterou Štrégl předříkával. Pak jsem byl přidělen do skladiště jako dohlédací šarže, kde mně měl být také vydán vojenský stejnokroj. K tomu již nedošlo, neboť ten den odpoledne jsem si šlapal přes Železnici domů, nechaje Štréglovi v Jičíně slib, že když budu zavolán, ihned se do Jičína dostavím. Ale stejně, pokud moje žádost nebyla vyřízená, byl jsem doma stále jako na trní. A tak se to vše opakovalo s malými změnami po celou vojnu.

Jednou také, když jsem zase přišel do Jičína, stavěl jsem se u Koubka, kde k mé veliké radosti jsem zastihl Gerla, který právě přijel z Kobházy,¹¹⁵ kam byl z Jičína přeložen. Měl již na sobě uniformu a v družné zábavě jsme poseděli dlouho přes půlnoc. Gerl vypravoval různé historky z Maďarska a mezi jinými tuto:

¹¹⁴ Jan Mohal byl v letech 1917–1919 vrchním komisařem politické správy a 1919–1921 okresním hejtmanem v Semilech.

¹¹⁵ Jde o ves Kópházu poblíž Šoproně v západních Uhrách.

Když přijel do Kobházy, byla již noc. Jeho ubytovacím místem byl větší statek. Po příjezdu potřeboval navštívit „útlounou místnost“, ale protože ji nemohl ve tmě nalézt, pomohl si, jak se dalo, a pak spokojeně ulehl. Ráno, když se probudil, díval se z okna a tu vidí, jak přijde sedlák na hnojiště, ohlédne se kolem sebe, rozepne kalhoty, sedne na bobek a udělá svou potřebu. Za nějakou chvíli vidí na hnojišti bachratou selku, pak děvečku, a nakonec i spanilou sedlákovu dcerku, a všichni navštívili toto místo za týmž cílem, jako hospodář. Takhle to já ale dělat nebudu, povídá si Gerl. Vyšel ven, objednal si povoz a odjel do sousedního městečka, kde nakoupil šalovací prkna. Pak sehnal u kompanie tesaře, kteří mu začali z přivezených prken stavět přepychový útulek, který byl za den hotov. Co to bylo dohadů u domácích lidí o tom, co to ten voják jenom staví. I sousedé se na tu zvláštnost přišli podívat. Netrvalo dlouho a u každého většího statku se skvěla podobná novostavba, a tak se Gerl stal mimoděk podporovatelem morálky a hygieny v Maďarsku.

Jak došlo na lidi, tak došlo také na koně. V době odvodů koní jsme měli tři páry a mimoto měl bratr Josef kobyliku jménem Fialka. Fialka byla grošovaná, slabší konstrukce, vhodná jen pro jízdu nalehko. Ale byla to palice umíněná. Když si řekla, že nepůjde, tak nešla. Bič o ni mohl rozlomit, a nebylo to nic platné. Nehnula ani brvou a zůstala jako z kamene. Jediný prostředek, který ji přivedl k chůzi, byl ten, že se pod ní zapálil věchet slámy. A tato Fialka byla ještě s párem jiných koní odvedena. Bratr byl na frontě a nemohl se s ní ani naposled rozloučit. Koně měli být odvedeni do Jičína, což se stalo již k večeru. Jaké však bylo pro nás překvapení, když nám druhého dne vojenská správa hlásila, že Fialka do rána zcepeněla. Bylo s tím mnoho psaní, protože nám nechtěli Fialku zaplatit. Dopadlo to však dobře a hodnota Fialky nám byla v plném rozsahu poukázána. Ještě za zmínku by stálo vypravování, jak bratr k Fialce přišel. Bylo to takto:

Bratr jezdil pilně do Benešova a do Svijan a byl jakousi spojkou mezi ústřední kancelář a továrnami. Pro tento účel si koupil také dvouválcový motocykl, ale co ten se nazlobil, to se nedá ani vypsát. Co to bylo za práci ho jenom rozpumpovat. Když se to konečně podařilo a kousek na něm popojel, motocykl obyčejně silně zablafal, pak si škytnul a zůstal stát. Vždy když bratr vyjížděl z továrny, musel strojník Vích stát tak dlouho v bráně, dokud nezaniklo blafání vzdalujícího se motocyklu. Většinou však přestal blafat již ve vzdálenosti, na kterou ho bylo ještě vidět, a byl se smíšenými pocity za doprovodu naskytnuvších se kluků odvečen zpět do dílny. Bratrovi pak nic jiného nezbývalo, než se vydat do Semil pěšky. Jednou se na to dopálil a koupil si místo motocyklu již zmíněnou Fialku. Ale jednoho janka se tím zbavil a druhého si pořídil.

Psal se rok **1915** a bratr Břetislav byl ještě v Josefově, kde jsem ho jedné neděle navštívil. V ten den to bylo jako boží dopuštění. Neustále pršelo a silný vítr neustál ani na okamžik. Venku se v takovém nečase chodit nedalo, a proto jsme celé odpoledne proseděli v hospodě. Bratr byl sice přidělen do kanceláře, ale měl tam vojnu více nežli krušnou, neboť jeho představený si na něho, jak se říká, zasedl, stále ho pronásledoval a kde mohl, tak mu vojnu ztrpčoval. Bratr se tenkrát bál, aby se s ním náhodou nesetkal, a proto mne zavedl do podřadné hospody, kde mohl být po této stránce bez obav. V hospodě bylo rušno, všude samý voják a holka. V rohu lokálu vrískal ariston.¹¹⁶ Nás však toto prostředí nerušilo, protože

¹¹⁶ Ariston – mechanický hudební nástroj podobný kolovrátku.

jsme měli v hlavě jiné starosti a bylo mnoho co vyprávět. Kvečeru mě doprovodil k vlaku a já odjel domů. V Semilech na nádraží na mne čekal kočí Mikáska a jeho prvá slova byla, že se Jizera rozvodnila a že voda ještě stoupá, protože déšť neustával. Když jsme přijeli na pojizerskou silnici, bylo ve tmě slyšet hukot valících se vod.

Jak jsem přijel domů, první moje bylo, že jsem se šel podívat k Jizeře. Louka pod vilou byla již úplně zatopená. V noci jsem neklidně spal a sotva se rozbřeslo, šel jsem se podívat k jezu. Tenkrát byla u splavu ještě původní stavidla a hlavní trám byl již silně prohnílý, a tu spatřím, jak pod nesmírným tlakem vody začíná pomalu opadávat omítka v těch místech, kde byl hlavní trám zazděn. Vrátil jsem se ihned do továrny, kde jsem truhláři Maturovi nařídil, aby okamžitě připravil dřevo, kterým by se dal zazdžený konec stavidel zajistit. Když jsme se pak k jezu vrátili, spatřili jsme, jak je trám strašným tlakem vody kousek po kousku ze zdíva vytlačován. Na zabezpečovacích pracích se pracovalo horečně rychle, ale než se vše připravilo, byl již trám zcela vytlačen.

Jediným štěstím tehdá bylo, že lávka před stavidly byla postavena na železné traverze, na které se naklánějící se stavidla zachytila, a pak blízkost silné vrby, o kterou se mohl námi připravený zabezpečovací trám opřít. Tím bylo zažehnáno protržení stavidel, což by napáchalo nesmírné škody.

Jinde z toho nevyvázli tak hladce. U Matoušů například voda odnesla žulové kvádry, kterými byla betonová kostra jezu obložena. Též u Hamáčků v Rybnících byla na levém břehu Jizery odnesena celá jizba jejich splavu. Podíval jsem se tomu, že našemu jezu voda neublížila, přestože potřeboval již před velkou vodou důkladné opravy.

Válka byla v plném proudu. Surovin bylo čím dál tím méně a bylo jisté, že není daleká doba, kdy úplně dojdou. Přemýšlel jsem proto na zavedení nějaké výroby důležité pro armádu, abych tím sebe a lidi, které jsem nemohl postrádat, udržel doma. Touto novou výrobou bylo obrábění granátů a šrapnelů. Došlo k tomu následovně. V Libštátě byla slévárna Ludvíka Šťastného, který již pro armádu dělostřelecké náboje obráběl. Protože však nemohl postačit, byl svolný k tomu, abychom pro něho soustruhovali 10 cm granáty. Moc od toho neplatil, ale stejně jsme na našich dvou soustruhách pracovali ve dne v noci. Když pak později sám dostával menší příděly, přestal na naši výpomoc reflektovat a my museli obrábění zastavit. Osobou, o kterou se mi tehdá jednalo, aby nemusela do pole, byl náš strojník Vích. Požádal jsem proto Šťastného, zda by ho nevzal jako soustružníka do zaměstnání.

Šťastný mi vyhověl, a tak chodil Vích pracovat do Libštátu. Protože dělal na noční směnu, mohl ve dne vyskytnuvší se menší opravy pro naši továrnu udělat. Byl tedy na nějaký čas uschován, ale nebylo to stejně nic platné, protože i z průmyslu důležitého pro válku byli povoláni k vojenské službě všichni ti, kteří jen trochu za něco stáli, tím spíše Vích, který byl vojákem i v čase míru. Vích se pak dostal na ruskou frontu, kde se roznemohl a po uzdravení sloužil jen v zázemí.

Nejdéle se v provozu udržela přádelna odpadu, trhárna hadrů a předení papíru. Práce to však byla svízelná. Lidi pro samé shánění aprovizace¹¹⁷ chodili do továrny nepravidelně, byli silně nervózní a člověk se tomu ani nedivil.

¹¹⁷ Aprovizace – potraviny.

MUDr. Josef Hybler se 12. ledna 1915 loučil s rodiči Josefem V. Hyblerem a Marií Hyblerovou, úplně vpravo smutní jeho sestra Marie. (RA Hyblerových)

Na odpadové přádelně byl mistrem Tůma, který měl s lidmi velkou potíž. Materiál z hadrů získaný byl čím dál horší a předení obtížnější. Jednou také vytýkal nepořádnou práci přádníkovi Fejklovi, který se nad tím tak rozčílil, že když Tůma odcházel, vzal ze stroje horní železný válek a udeřil jím Tůmu do hlavy. Tůma se skácel a musel být odnesen domů. Když se vzpamatoval, blábolil nesmysly a trvalo skoro šest neděl, než se z toho otřesu mozku probрал. Být to jindy, okamžitě bych Fejkla propustil a učinil na něho trestní oznámení, ale tenkrát to byl jediný dělník, který za něco stál, a nezbylo mi nic jiného, nežli ho po čas Tůmovy nepřítomnosti ustanovit jeho zástupcem.

Nouze o aprovizaci doléhala na všechny, a tu mi několikrát pomohl můj koníček, totiž fotografování. Chodil jsem s aparátem po vesnicích a často jsem nenápadně vyfotografoval sedláka, selku, nebo jejich děti. Doma jsem udělal obrázek, s kterým pak jsem šel přímo do stavení a začal rozhovor o aprovizaci. Obyčejně jsem dostal odpověď asi tohoto druhu: „Kdepák, my nic nemáme, to vědí!“ Nato jsem sáhl do kapsy, vytáhl snímek a podal jej selce. Té se rozzářil obličej a se slovy: „Jen se podívej, táto, pán nás vyfotografoval, aniž jsme o tom věděli.“ Tím jsem měl vyhráno a nikdy jsem s prázdnou neodešel. Člověk si musel pomáhat, jak se jen dalo.

Ačkoliv mezi lidmi bylo peněz dost, nemohl si za ně nikdo nic koupit, a tak bylo na každém vidět, že hladoví. Chléb byl z kukuřice a také mouka, která byla k dostání, byla jen kukuřičná. K tomu všemu se objevila tyfová epidemie, ale neřádila tolik jako v roce 1912. Abychom přece tu bídu trochu zmírnili, zařídili jsme v továrně kuchyň, v které se pro lidi vyvářelo.

Vyvářela se polévka z koňského masa, kterého však bylo přidělováno velice málo. Též nepatrný přiděl krup nám byl poskytnut. Když se uvařila polévka jenom z toho přidělu, byla to v podstatě málo omaštěná voda. Bylo proto nutno obstarat nějaké živobytí na vlastní pěst. Nebylo to tak lehké, protože ve zdejší kraji se nedalo nic sehnat, a tak se muselo do kraje.

Konečně se nám podařilo ve Vokšicích u Jičina koupit nějaké obilí, ale jak ho dostat domů? To byl ovšem problém, neboť na silnicích hlídkovali četníci a každou fůru důkladně prohlédli, aby se aprovizace z jednoho okresu nepřevážela do okresu jiného, protože tehdá se po stránce výživy staral každý okres o sebe.

Když člověk nad něčím usilovně přemýšlí, ve většině případů se mu nějaký nápad vynoří. Tak tomu bylo i v tomto případě. Pro převoz obilí jsem nechal nařezat krátké kousky, asi půlmetrové, a těmi se vyplnila přední a zadní část vozu. Tím vznikl uprostřed prostor, do kterého se dalo zboží pohodlně složit. Navrch se narovнала ještě prkna, takže to vypadalo jako nefalšovaná fůra prken. Vše se stáhlo řetězem a kočí Menčík se vydal na cestu do Vokšic. Tam jel ve dne a v noci se vracel s nakoupeným obilím domů. Jel tehdá s jedním koněm, a když se na zpáteční cestě dostal šťastně za Železnici a měl vyjet dlouhý kopec k Plouznici, kůň, ačkoliv to byl dobrý tahoun, nemohl náklad zmoci. Ale co se při tom ještě nepříhodilo. Jak Menčík na koně hulákal a pobízel ho k tahu, objevil se na silnici četník a hned se začal vyptávat, odkud jede a co veze. Menčík odpověděl, že jede z vokšické pily s prknama, ale že toho má na jednoho koně trochu více naloženo a že neví, jak to tím kopcem dostane dále. Chvilku spolu ještě rokovali, a tu se četník nabídl, že dole ve vsi sežene příprěž a pak to jistě kopcem dobře půjde. Co slíbil, to také učinil a jel pak s Menčíkem na fůře až do Lomnice. Neměl ani tušení, že sedí na voze, v kterém se převážá obilí.

O semletí obilí již nebyla taková starost, protože nebyla skoro žádná kontrola mlýnů, jak tomu je dnes za druhé světové války. Konečně jsem si z toho přestupku nedělal žádné výčitky, protože se jednalo o výpomoc našemu hladovějícímu dělnictvu.

Milovníkům piva válka také zařala žílu. Pivovary přestaly vařit. V městech se zásoba piva rychle vypila, zatímco na vesnicích se pro malý konzum udržela déle. Byly proto pořádány z města hromadné výpravy za pivem do okolních vesnic, třeba i hodinu vzdálených. Když se do takové hospody zapadlo, pilo se tak dlouho, až z posledního sudu vyšla poslední kapka. Některé pivovary začaly vařit pivo z pejřavky,¹¹⁸ ale tento nápoj se neujal, a tak došlo na různé odvary a lektvary po domácímu připravované. Vojáci vracející se z fronty přivezli s sebou zvláštní rostlinu, která dle vyprávění pocházela z Japonska a jmenovala se kombucha.¹¹⁹ Byl to jakýsi druh slizovité houby, která když se dala do nádoby se silně slazeným čajem, přeměnila jej vlivem kvašení v lahodný, slabě alkoholický nápoj.

¹¹⁸ Pýr plazivý z čeledi lipnicovitých, úporný plevel i léčivka.

¹¹⁹ Kombucha, též kombuča, vzniká octovým kvašením čaje s cukrem a s kombuchovou kulturou, což je kolonie kvasinek a bakterií žijících v symbióze.

Tím ovšem není řečeno, že se pivo po domácku nevařilo. Sám jsem vařil černé pivo a musím říci, že bylo přece jenom lepší nežli voda.

Těž o kuřivo byla veliká nouze, a proto se kouřilo, co se dalo. Podnikavý semilský občan jménem Josef Vaněk na podzim shraboval spadlé bukové listy, které na zvláštním strojků řezal na malé nudličky, které postříkal tabákovým výtažkem, a takto vyrobený tabák pojmenoval Ohio. Vaňkovi se pak jinak neříkalo nežli Vaněk Ohio, kterážto přezdívka mu zůstala i po válce, když z peněz, které touto výrobou získal, postavil úhlednou železobetonovou továrničku, kde vyráběl gramofony, automatické váhy, šňůrky do bot a kdovíco ještě.¹²⁰ Osud se však k němu nelítostně zachoval. V druhé světové válce byl zatčen a německým soudem pro velezradu odsouzen k trestu smrti. Žádosti o milost nebylo vyhověno, a tak byl 22. února 1943 popraven.

Já jsem v době první světové války kouřil zásadně chmel, který mně při vaření piva zbyl jako odpaděk. Mimoto jsem tajně v zahrádce pěstoval tabák, z kterého pak ukroucené doutníky obzvláště dobře chutnaly. Po válce mně zbyla takto upraveného tabáku celá bednička, kterou jsem pak rozdál mezi náruživé kuřáky fajfek a dýmek, to je mezi kočího Mikásku a strojníka Vícha.

Není mým úmyslem popisovat průběh války, ale musím se přece zmínit o jednom. Rusové se tlačili do Karpat, Přemyšl byl ohrožen a Rusové pomocí letadel shazovali za naší frontou letáky, na kterých byla proklamace vrchního velitele ruských armád Nikolaj Nikolajeviče k českému národu.¹²¹ Tyto letáky se přirozeně rychle dostaly do zázemí, kde ze strany úřadů nastala čilá shánka po jejich držitelích. Mnoho lidí bylo pozavíráno a nastala perzekuce. Našlo se i dost udavačů, takže nebylo radno s někým o válce mluvit.

Ve válce se zrodilo též mnoho anekdot. Jednu z nich zde uvádím: Ruský voják stojí v Karpatech na stráž. Byla noc a všude velebný klid. Tu vojáka napadlo učinit na rakouskou stranu dotaz, který do stávajícího ticha zavolal z plných plic: „*Jak je ti, Rakousko?*“ Ovšemže od Rakouska odpověď nedostal, zato všechny karpatské hory odpověděly melancholickým: „... *OUZKO!*“

Bída byla veliká, protože podchycení zásob a jejich rozdělení na lístky bylo provedeno velmi pozdě. Kus látky nebyl k dostání a novorozeňátka se místo do plen balila do novinového papíru. Z nepotřebných košil se šily kapesníky, šaty se obracely a každý si pomáhal, jak jen mohl. Těž o uhlí byla veliká nouze, neboť organizace v tom směru nebyla žádná.

Jak jsem se již zmínil, byli všichni bratři na frontách a nikdo z nich si nebyl jist, zda se zase vrátí. Smrt a nemoc číhala na každém kroku.

Bratr Julius měl delší dobu známost s Marií Svobodovou a rozhodl se, v důsledku nejistoty o přečkání války, pro vojenský sňatek. Nevěsta přijela za ním do Polska, kde tehdy byl posádkou, a svatební obřad provedl tamní pop dne 22. dubna 1915. Za svědka jim byl jistý nadlékař rusínské národnosti. Okázala svatební hostina však pořádaná nebyla.

¹²⁰ Po komunistickém převratu byla továrna Vaňkovým zabrána a přeměněna na pekárnu. Po roce 1989 privatizována jako pekárna JVS (Josef Vaněk, Semily), nyní Hobby Market v Rezlerově ulici 512. V r. 2015 bylo J. Vaňkovi za aktivní účast ve II. odboji uděleno in memoriam čestné občanství Semil.

¹²¹ Zřejmě jde o ruského generála Nikolaje Nikolajeviče Judeniče (1862–1933), v letech 1918–1920 bojujícího na Sibiři proti bolševikům.

Válka šla se všemi hrůzami dále. Nemocnice se plnily raněnými a také ze semilské nemocnice byl zřízen vojenský lazaret.

Konečně je úplně zbytečné popisovat všechny hrůzy takové války, když dnešní generace to sama prodělává na vlastní kůži.

Doufám, že se najde nástupce, který by vzhledem k firmě popsal zánik republiky, utvoření protektorátu a celou druhou světovou válku. Materiálu k pokračování bude mít hojnost.

Chci se ještě zmínit o roku **1918**, kdy válka skončila. Všechny známky v tomto roce nasvědčovaly tomu, že konec nenechá na sebe dlouho čekat. Dr. Karel Kramář, který byl odsouzen k smrti, popraven nebyl, nýbrž byl ze žaláře propuštěn. Obdobně to bylo s Dr. Rašínem a jinými politickými vězni. Začalo se nám volněji dýchat. Pak přišlo zhroucení italské fronty, kde rakouská armáda neodolala italskému náporu. O zhroucení Rakouska-Uherska bylo napsáno mnoho zajímavých knížek, a má-li někdo o tuto otázku zájem, nechť si některou přečte.

Něco málo lidí v Semilech vědělo, co se na frontě děje, ale většina jich neměla ani potuchy, že mír stojí přede dveřmi. Do Prahy byl poslán maďarský pluk k udržení pořádku. Pluk měl neustále pohotovost a strojní pušky byly rozestaveny na význačných místech.

Pak konečně přišel památný 28. říjen, kdy Rakousko-Uhersko úplně kapitulovalo a přijalo Wilsonovy podmínky, mezi kterými bylo též zřízení Československé republiky. Téhož dne přešla tedy vláda do rukou českého lidu. Radost a nadšení bylo veliké. Lidé se na ulicích objímali a líbali. Spokojenost každému koukala z očí. Václavské náměstí v Praze se v malé chvíli naplnilo nadšeným lidem, ke kterému před sochou sv. Václava promlouvali poslanci, nabádající k rozvážnosti.

Také k žádnému krveprolití, jak při takových dějinných událostech bývá zvykem, nedošlo, a to ve městech ani na venkově, díky českým vojákům a sokolům. Všude vládl naprostý pořádek, jen při přejímání úřadů vznikla jakási panika, protože někteří byrokraté čekali na rozkazy z Vídně.

Pražským místodržitelem byl v tu dobu Coudenhove. Jemu a ještě jiným úředníkům byla nově ustanovenou českou vládou zaručena úplná bezpečnost. Předsedou prvé vlády byl Dr. Karel Kramář.

Čeští vojáci si z čepic strhávali kokardy s iniciálkami FJI a nahrazovali je slovanskou trikolórou. Německým a maďarským důstojníkům a vojákům, kteří se k tomu nemohli odhodlat, to obstarali rozradostnění civilisté.

Pamatuji se na všechno, jako by to bylo dnes. 28. říjen připadl na pondělí. Venku mírně pršelo. Již časně ráno došla do Semil telefonická zpráva o kapitulaci Rakouska-Uherska. Město bylo v okamžiku ozdobeno prapory a lidé radostně rozrušení procházeli náměstím a ulicemi. Večer se konal lampiónový průvod s hudbou. Průvod se zastavil před radnicí, kde z balkonu promluvil k lidu podmoklický tajemník JUC. Antonín Hyška a správce okresní nemocenské pokladny J. A. Řehák.

Zvony nepřetržitě vyzváněly. Projev byl zakončen hymnou Kde domov můj a Hej, Slované.

Do rána zmizeli z úředních budov dvouhlaví orlové, symboly rakouské monarchie, na kterých byl nápis *Viribus unitis*.¹²² Všechno bylo naházeno z mostu do Jizery za účasti rozradostněných diváků.

Druhý den ráno zněly zvony a lidé ozdobení červenobílými páskami anebo slovanskou trikolórou procházeli ulicemi. Práce všude ustala, ve školách se neučilo.

V 10 hodin dopoledne konala se v sokolovně schůze lidu, v níž se provedla volba do zatímního Národního výboru v Semilech. Zvolení byli: primář okresní nemocnice MUDr. Otto Kubát jako předseda, odborný učitel na měšťanské škole Josef Janda jako místopředseda. Později byl za odstoupivšího Dr. Kubáta zvolen vrchní komisař politické správy v Semilech Jan Mohal.

Odpoledne ve dvě hodiny se zase pořádal průvod s hudbou a z balkónu radnice promluvil za městskou radu Jan Šimon a za sokolskou jednotu hoteliér Alois Kvapil, dále poslanec Josef Lisý a J. A. Řehák. Členové Sokola konali stráž na nádraží, ve městě a pečovali o celkový pořádek.

Též na vesnicích se konaly projevy a nebylo chaloupky, která by nebyla vyzdobena praporem.

Bylo by snad škoda, kdybych se opomněl zmínit o tom, jak se po převratu zachovala německá firma Schmitt. Tehdáž pan ředitel, císařský rada Karel Reichelt¹²³ se dostavil slavnostně oblečen v cylindru na hejtmanství, kde prohlásil jménem všech jizerodolských Němců loajalitu k Československé republice.

Na továrně v Řekách vlály československé prapory a všichni němečtí úředníci s panem ředitelem v čele se počali ve škole zvané *Schulverein*¹²⁴ učit česky.

Tak tedy skončila pro rakouskou monarchii světová válka, trvající ve své hrůze 51 měsíců a šest dnů.

¹²² Heslo císaře Františka Josefa I. – *Spojenými silami*.

¹²³ Karel Reichelt (1859–1925), ředitel továrny firmy F. Schmitt v Semilech-Řekách.

¹²⁴ Deutscher Schulverein – německý obranný spolek na podporu německého národního školství, založený v roce 1880.

Doba poválečná (1919–1939)

Osmadvacátý říjen roku 1918 vzpružil mysl veškerého lidu a očekávalo se, že se kola továren zase brzo roztočí. Ale v životě hospodářském nejsou převraty tak rychlé jako v dění politickém, a tak na normální dobu jsme museli ještě dlouho čekat.

Prvním záslužným a prozíravým činem Dr. Rašína,¹²⁵ prvního to ministra financí Československé republiky, bylo, že nechal okolkovat všechny papírové peníze, které se nacházely na území republiky, a tím je zřetelně oddělil od znehodnocené měny rakouské. Okolkované bankovky pak byly brzo staženy a nahrazeny měnou československou. Tím bylo zachráněno mnoho národního majetku.

Koncem války se v továrně ještě něco málo pracovalo, a to v trhárně, na odpadu a na papíru, ale ta práce nestála již za nic. Pracovalo se ve mzdě pro státem zřízené centrály. Pádem Rakouska padly i centrály, a tak se zpracovával zbytek nepatrných zásob.

Mezitím se počali vracet vojáci z fronty a každý se snažil být co nejrychleji doma. Vlaky byly přeplněné a mnozí v touze po rychlém návratu domů sedali na střechy vagónů, což se jim při projíždění tunelů stávalo osudným. Zvláště mnoho vojáků z italské fronty tímto způsobem zahynulo, neboť který ubožák se včas před příjezdem do tunelu neskrčil, byl zabit.

Po prohlášení republiky ozvaly se v tisku i v Národním shromáždění hlasy proti předražovatelům. Trochu to pomohlo, ale po nějakém čase, když vláda ničeho proti zvyšování cen nepodnikla, začalo se zdražovat znovu.

Tu sáhl lid k svépomoci. Začaly demonstrace, pořádaly se protestní schůze a došlo to nakonec tak daleko, že některé obchody, zvláště ve větších městech, byly vytlučeny, nebo jak se tomu tehdy říkalo, „vybíleny“. Zboží z nich bylo většinou rozkradeno, a to, co zbylo, bylo rozprodáno za předválečné ceny.

Bylo mnoho těch, kteří před válkou ničeho neměli nebo stáli před úpadkem, ale po válce kupovali domy a co se dalo.

Také v Semilech vypukly demonstrace, a to 28. května **1919**. Byl uspořádán velký průvod, do kterého byli s přinucením zařazeni všichni zdražovatelé, kteří byli na indexu. Každému byla dána do ruky dřevěná šibenice s oprátkou.

Nemusím snad ani podotýkat, že se při tom odehrály vzrušující scény. Tak například mlynář Růžička se nervově zhroutil a celou příhodu těžce odstonal. Neměli však všichni povahu mlynáře Růžičky. Rozhodně ji neměl továrník Melich, který uvítal pořadatele průvodu s revolverem v ruce a důrazně prohlásil, že kdo na něho sáhne, bude synem smrti. Toto rázné vystoupení se neminulo účinkem a pořadatelé se vrátili k davu, který když se dozvěděl, jak to dopadlo, chtěl násilím vniknout do vily. Tu se otevřelo ve střeše malé okénko, z kterého obležený továrník Melich počal stříkat na rozpálené demonstranty z minimaxu. Byla to lázeň

¹²⁵ JUDr. Alois Rašín (1867–1923), politik a ekonom, účastník prvního odboje, první ministr financí ČSR, tvůrce měnové odluky od Rakousko-Uherska.

nebezpečná, protože se k plnění minimaxů používá kyseliny. Melich vyprazdňoval jeden minimax za druhým a demonstranti kapitulovali. Požár byl tedy důkladně uhašen. Aby však kapitulaci nepocítovali tak bolestně, roztloukli Melichovi v odvetu několik oken a zejména skleník utrpěl značnou škodu.¹²⁶

Od Melicha se průvod hnul a zastavil se u dalších viníků. Pokud se ještě pamatuji, bylo to u obchodníka s látkami Schorsche a u jiných.

Nakonec se celý průvod zastavil před radnicí, kde občan Kliment Vavřík pronesl uklidňující řeč, a všichni zdrazovatelé, kteří se nacházeli v průvodu, museli jeden po druhém vystoupit na balkon radnice a tam prohlásit, že budou prodávat zboží za mírné ceny. Bylo jich celkem 16 mužů a 5 žen. Potom se průvod, v čele kterého byla nesena standarta „Pryč s keřasy“, hnul k mostu, kde se v klidu rozešel.

Za několik dní poté se sešli obchodníci a živnostníci na schůzi, v které se usnesli, že budou prodávat zboží a svoje výrobky za ceny čtyřikrát vyšší než před válkou. Leč již v roce 1920 stouply ceny některých výrobků zas o čtvrtinu oproti takto umluveným cenám z roku 1919. A psal se již rok 1923, kdy konečně nastal normální a pozvolný pokles cen.

Na Semilsku se pracovalo v továrnách po dobu války nepatrně, ve většině z nich se nepracovalo vůbec. Do chodu byly uváděny, a to ještě v omezené míře, až v roce 1921.

Nezaměstnané dělnictvo dostávalo státní podporu, na kterou zaměstnavatel doplácel 10 %. Ke zmírnění nezaměstnanosti byly podnikány nouzové práce, a to úprava silnic a podobně. V letech 1914–1918 byla postavena okresní silnice ze Semil do Benešova, také jako stavba nouzová. Míním tím silnici „hoření“, ne pojizerskou. Na stavbu domů nebylo pro horentní stoupnutí stavebních nákladů ani pomyšlení, a také žádný dům se od roku 1917 do roku 1921 v Semilech a okolí nepostavil.

Po převratu se nejprve začalo pracovat v tkalcovnách, kde se tkalo z přízí přivezených z Itálie a Švýcar. I v benešovské továrně byl zahájen dříve provoz v tkalcovně než v přádelně. Dovezená příze byla velmi drahá, tuším, že se za 1 kg platilo 100 Kč. Přirozeně i výrobky z těchto přízí zhotovené byly drahé.

Utkané zboží jsme měli tehdy uskladněné ve výpravně (nynější sušárna), a protože okna směřovala do snadno přístupné zahrady, nechal jsem je z opatrnosti opatřit kovovým pletivem, a tím je proti krádeži zabezpečil. V tu dobu, protože přádelna nebyla ještě v provozu, zastával službu ponocného přadlácký mistr Josef Havíř, který byl sice dobrým mistrem, ale mizerným hlídačem.

Jednoho rána, když jsem přišel do továrny, hlásil mi starý mistr Housa, že se stalo velké neštěstí, a když jsem se ptal jaké, dozvěděl jsem se, že nám někdo v noci z výpravní ukradl zboží, a to přes dvacet kusů. Tedy krádež velkého stylu a škoda tím způsobená pohybovala se kolem 30 000 Kč.

Do mne jako když píchne. Hned jsem běžel k telefonu a hlásil do Semil, co se stalo, a žádal jsem také, aby o krádeži bylo vyrozuměno četnictvo. Pak jsem se neprodleně odebral na místo činu. Jak jsem již nahoře předepsal, byla výpravná umístěna v dnešní sušárně. V rohovém okně byla rozbitá jedna tabule a drátěné pletivo bylo kleštěmi přeskřípáno,

¹²⁶ Melichova vila – dnes knihkupectví „Křižovatka“ na náměstí Pavla Tigrida čp. 240.

a tím otvorem se dostal zloděj do výpravny. Je samozřejmé, že to nebyl zloděj jeden, ale že to byla celá dobře organizovaná tlupa a že kradené zboží muselo být odvezeno povozem.

Nechal jsem si zavolat Havíře, který byl velmi překvapen, když jsem mu vyprávěl, co se stalo, a stále tvrdil, že celou noc poctivě hlídal a že ani ten nejmenší šramot neslyšel. Později se začalo mezi lidem mluvit něco o spolupráci, ale dokázat mu to nemohl nikdo.

Přišel četník s policejním psem, vše prohlédl a z rozbitého skla sejmul zanechané tam otisky prstů. Pes pak zachytil stopu, kterou sledoval kousek po silnici, ale k vypátrání zloděje to stejně nevedlo. Nejhorší však bylo na všem to, že jsme proti krádeži nebyli vůbec pojištěni.

Válečná a poválečná nezaměstnanost měla za následek, že řada jednotlivců zvykla zahálčivému životu a zahálka je pak sváděla ke krádežím. Tak v Benešově samotném se utvořila společnost (jména členů zde vynechávám), která pořádala rozsáhlé zlodějské výpravy do širokého okolí Benešova. Členové této tlupy se vloupali dokonce do rodinné hrobky hrabat Harrachů v Branné, za účelem odcizení klenotů nebožtíkům. Četnictvo však po usilovném pátrání učinilo tomuto řádění konec a pachatele pozavíralo.

Odcizení psacího stroje, v tehdejší hodnotě 15 000 Kč, z měšťanské školy v Semilech vedlo k utvoření občanských hlídek, které v noci majetek spoluobčanů ochraňovaly.

Poněvadž nebylo žádných vyhlídek na to, že by přádelna mohla být brzo zapředena, a pro tkalcovnu povoloval bavlnářský syndikát dovoz přízí jen do 31. července, a to jen v případě, že devizová ústředna nečinila námitek, rozhodli jsme se k opravě našeho vodního díla.

Dřevěná stavidla, která byla ve velmi ubohém stavu, jsme vyměnili za stavidla nová, dubová, a staré dřevěné nosiče za nosiče železné. Stavidla jsme zhotovili v naší tovární dílně. Kromě toho byla zeď táhnoucí se od hlavních stavidel k jalovým stavidlům zhotovena z betonu. Tím se ušetřilo mnoho vody, která dřívější zděnou zdí silně protékala. Při této práci bylo zaměstnáno mnoho našich dělníků.

Tenkrát, když se přijel na stavbu podívat tatínek s bratrem Josefem, nikdo z nás netušil, že to je tatínkova poslední cesta do Benešova. Tatínek byl stále čilý a jeho zvykem bylo, že si každý den odpoledne vyšel na Vartu na procházku. Jednou se však vrátil z procházky poněkud dříve a stěžoval si mamince, že se mu na Vartě udělalo nevolno, takže musel usednout do brambořiště, na kterém právě prohlížel úrodu. Domů se sotva dovlekl, byl nápadně bledý a stále ho mrazilo. Poseděl ještě nějakou chvíli v kuchyni, dokud ho maminka nevyzvala, aby si šel lehnout, že mu uvaří a přinese čaj.

Kvečeru se však tatínkovi značně přitížilo, a proto mě bratr Josef volal telefonem a přál si, abych přijel do Semil. Vydal jsem se neprodleně na cestu a zastihl jsem kočár, který pro mne bratr Josef poslal, u Matoušovy továrny. K lůžku nemocného dostavil se také primář semilské nemocnice MUDr. Kubát, ale všechna pomoc byla již marná a tatínkovo zlaté srdce dotlouklo kolem 8. hodiny večerní navždy. Bohužel, tatínka jsem již živého nezastihl. Srdeční mrtvice ukončila jeho starostiplný život ve věku 70 let. Bylo to v sobotu dne 23. srpna 1919. Pohřeb se konal v úterý dopoledne za veliké účasti občanstva a jeho osobních přátel, hlavně z kruhů textilních. Také veškeré dělnictvo doprovodilo svého šéfa a zakladatele firmy na jeho poslední cestě na semilský hřbitov, k rodinné hrobce rodu Hyblerů. Čest budiž jeho památce!

MARIE HYBLEROVÁ, roz. Fišerová, v hlubokém žalu oznamuje jménem svým, svých synů VÁCLAVA, Dra JOSEFA, BŘETISLAVA, OTTY a JULIA a dcery MARIE i veškerých příbuzných truchlivou zvěst, že zemřel její milovaný, předobří choť, otec, bratr, dědeček a pradědeček, pan

JOSEF V. HYBLER,

zakladatel firmy Jos. V. Hybler a synové, velkopřemyslník atd.

Skonal náhle dne 23. srpna 1919 o 7. hodině večer ve stáří 70 let, věnovaných práci a blahu své rodiny.

Tělesná schránka drahého nezapomenutelného bude ve středu dne 27. t. m. o 10. hod. dopolední v domě smutku vykropena a na zdejším hřbitově do rodinné hrobky k věčnému spánku uložena.

V SEMILECH, dne 24. srpna 1919.

Knihkárna Josef Glos v Semilech.

Smuteční oznámení o úmrtí Josefa V. Hyblera. (RA Hyblerových)

Pohřební doprovod Josefa V. Hyblera z domu smutku v roce 1919. (RA Hyblerových)

Kdykoli jsem přišel do semilské ústřední kanceláře a viděl jsem tatínkův psací stůl opuštěný, bylo mi vždy smutno. Chudák se nedočkal ani prvé zásilky bavlny, na kterou se tolik těšil.

V polovině srpna jsme dostali od Československého kontrolního syndikátu průmyslu bavlnářského přípis, v kterém se nám oznamovalo, že surová bavlna, došlá parníkem „Gulf of Mexico“, se právě dopravuje do přádelen a že bude rozdělena mezi veškeré československé přádelny podle přesného klíče. Příze z ní vyrobená bude v prvních dobách k dispozici jen v množství odpovídajícím části normální spotřeby, a nutno proto učinit opatření, aby se dostalo z první zásilky na všechny oprávněné spotřebitele příze. Bavlnářský syndikát se obšírně touto otázkou zaměstnával a usnesl se upravit rozdělení příze tak, aby volný obchod byl co nejméně dotčen a aby bylo možno navázat v míře co nejširší dřívější obchodní vztahy mezi přádelnami a jejich odběrateli, aby se však na druhé straně nemohl nikdo zásobit přízí na úkor druhého.

Příze nebyla bavlnářským syndikátem přidělována, nýbrž syndikát vystavoval odběrní listy, na které směl spotřebitel přízi zakoupit, a to u libovolné přádelny. Bez předložení tohoto odběrního listu však žádná přádelna přízi prodat nesměla. Závody, které měly mimo přádelny ještě tkalcovnu, mohly zpracovat jenom to množství, které jim bylo odběrním listem vyměřeno. Kontrolou bylo pověřeno Nákupní a prodejní družstvo československých přádelen bavlny a pak samotný bavlnářský syndikát. Jakékoliv zneužití odběrních listů mělo za následek ztrátu přídele pro následující měsíce.

První bavlna do benešovské přádelny došla 28. srpna 1919, tedy za 10 měsíců po skončení války. Bylo tedy k tomu potřeba dost dlouhé doby.

Přádelna byla brzo zapředena, poněvadž všechny stroje byly vyčištěné a náležitě opravené v době, když přádelna byla v klidu, a tak se život v továrně vracel pomalu do normálních kolejí. Bavlny však nebylo tolik, aby se mohlo pracovat hned na dvě směny, a ani na všech strojích se ze začátku nepracovalo.

V roce **1920** se naši legionáři probili bolševickým Ruskem do Vladivostoku a zmocnili se tam uskladněné bavlny, která patřila Rusku. Bylo jí mnoho vagónů. S touto válečnou kořistí se vraceli kolem Číny, Indie a přes Suezský kanál do Evropy. Ze středomořského přístavu Terstu, který se zatím stal italským, byla bavlna prodána českým přádelnám. Do Benešova jsme této bavlny dostali tři vagóny a do Svijan dva.

Bavlna byla ve Vladivostoku uskladněna pod širým nebem, a proto mnoho utrpěla na jakosti. Řada balíků byla důkladně namočených a byly mezi tím i balíky plesnivé. Bylo ji tedy nutno před vzetím do práce řádně usušit, což byla věc svízelná, jelikož sušárny nebylo. Bavlna se tudíž sušila, kde se dalo, hlavně ve čtvrtém sále, který sloužil za skladiště, a pak pod kolnami. Ale přes všechny tyto vady byla tato bavlna velké plus pro české přádelny.

Pokud se týče legionářů, těch se vrátilo do Benešova sedmnáct. Na tak malou obec číslo úctyhodné.

Na podzim roku 1920 zemřel po patnáctiletém působení u firmy technický úředník František Mizera z Nové Vsi nad Popelkou. Byl jedním z těch, kteří věrně sloužili závodu a bylo na něj spolehnouti v každém směru. Byl přísný k lidem i k sobě, ale spravedlivý. Byl velkým milovníkem přírody a jeho posledním přáním před smrtí bylo, aby mu hudebníci při pohřbu zahráli lidovou písničku „*Vy zelení hájové*“. S opravdovou lítostí jsem ho doprovodil na jeho poslední světské pouti k věčnému odpočinku.

Na prvním Pražském vzorkovém veletrhu v roce 1920 nabízel výrobky firmy společník Julius Hybler. (RA Hyblerových)

Jeho nástupcem se stal Václav Šmíd, který dodnes kráčí ve šlépějích svého předchůdce. A mohu říci, že jsem volil dobře, když jsem ho přijmul, neboť to je úředník ryzího charakteru, plný, nenáročný a firmě naprosto oddaný.

V témž roce 1920 jsme v Semilech od souseda Františka Vedrala koupili hostinec „V Ráji“, a tím zanikla živnost hostinská v tomto čp. 20. Ráj byl hodně zchátralý, protože Vedral na něm žádných oprav neprováděl. Bylo nutno dům důkladně opravit a opatřit novou střechou. Z přízemních místností byly upraveny kanceláře a v poschodí byl zřízen byt pro úředníka Gronera. V nynější válce byl Ráj zabrán a byl v něm zřízen poštovní úřad.¹²⁷

Radost z dosažené samostatnosti a dobré perspektivy do budoucna byla mi však kalena nemocí mé paní. V listopadu **1921** si počala stěžovat na žaludek a za ošetřujícího lékaře si zvolila Dr. Rotha. Když však léčení bylo bezúspěšné, jezdila k odborníkovi do Prahy, kam byla též 3. června 1922 převezena. Prohlídkou byl zjištěn tuberkulózní zánět pobřišnice a rozhodnuto přistoupit k operativnímu zákroku. Bohužel tato operace byla bezvýsledná. Pak přišel den, na který mám nejbolestivější vzpomínky. Bylo to 7. července 1922, kdy chudák kolem druhé hodiny ranní poručila svoji ušlechtilou duši Bohu.

Po opětovném zahájení práce v přádelně se předla pouze rezná příze. S předáním barevné se započalo až v roce 1922.

¹²⁷ Po výstavbě nové budovy pošty v r. 1961 sídlilo v Ráji městské oddělení SNB, po vrácení rodině jsou prostory pronajímány.

Po převratu nastaly jiné poměry i v politickém životě. Byly provedeny volby do Národního shromáždění a do obcí na základě kandidátních listin. Každá politická strana měla svou kandidátní listinu a těch listin bylo hojně, protože i politických stran bylo početně. Tímto způsobem se stalo, že se do vlády dostali lidé, kteří o službě národu jako celku neměli ani potuchy, nebo ji nechtěli mít, a celé svoje úsilí zaměřili na prosazení zásad své strany, nebo jak se říkalo „partaje“, protože ze zisku stranického jim kynul zisk osobní. A když zde byl osobní zisk, nebylo již těžké zabezpečit i příbuzenské rodiny, nevím až do kolikátého kolena. Že to však neprospívalo celku, je samozřejmé a také se to později ukázalo.

Obce, které měly dříve dost finančních prostředků, stávaly se tímto způsobem hospodaření stále zadluženější. Byl to přímý důsledek toho, že o horentně stoupajících obecních přírážkách rozhodovali lidé, kteří na ně nepřispěli ani haléřem. Bylo pochopitelné, že se poplatnictvo proti takovému způsobu obecního hospodaření ohrazovalo.

V té době byl starostou obce Benešova učitel Josef Matoušek, příslušník strany národně socialistické. Ten začal zvelebovat obec na účet firmy Matouš a na účet náš. Přírážky stouply na nejvyšší přípustnou míru, což nás donutilo k zastavení tkalcovny a přeložení velké části tkalcovských stavů do Svijan. Odpadová přádelna byla zastavena úplně již v roce 1920.

Virilní hlas Matoušův a náš pozbyl v novém zastupitelstvu platnosti, a tak se rozhodovalo proti nám bez nás. Jediné, čeho se dalo docílit, bylo, že jsem byl zvolen do finanční komise. Praktickou cenu to však nemělo, protože jsem byl v menšině, i když se některý člen komise k mým návrhům nebo protestům přidal. Obecních schůzí jsem se mohl účastnit jako každý jiný občan, ovšem bez práva zasahovat do debaty. Schůze bývaly pohnuté, zvláště v roce 1923, kdy byla obecním zastupitelstvem odhlasována stavba obecního domu čp. 201. Neříkám, že by stavba tohoto domu nebyla k prospěchu občanstva, ale hlavní cíl, proč se o stavbu tak usilovalo, byl prospěch pana starosty samotného. Matoušek totiž později usiloval o zřízení měšťanské školy v Benešově, a nyní se stalo všem jasné, že obecní dům byl vlastně vystavěn pro pány učitele, a byl to právě starosta Matoušek, který se tam první nastěhoval. V roce 1927 dochází k zřízení této měšťanské školy a vyžaduje si to zároveň nástavbu staré obecní školy o jedno patro. Tato měšťanka byla v roce 1941 opět zrušena.

Dluhy rostly jako kvítí, a tu již někteří poplatníci, kteří dříve o obecní hospodaření neměli zájem, začali dávat hlavy dohromady. Hlavní břemeno nesl ovšem průmysl, který platil 70 % veškerých daní, a zbytek připadal na rolníky a živnostníky. A tu si několik prozíravých lidí uvědomilo situaci a začalo se obávat toho, že kdyby průmysl přestal jít, spočinula by celá tíha daní na středním stavu. Ovšem v letech 1924–1929 pracoval průmysl na plný výkon, a proto bylo mnoho lidí, kteří se obavám vysmáli. Když však po roce 1930 přišla doba, kdy textil počal váznout a nevykazoval zisků, tu se předpověď tehdejších prozíravých občanů vyplnila. A k tomu všemu přišla ještě v té době firma Matouš do finanční tísně. Obec začala šetřit, ale nedalo se již na čem.

Jednou jsem měl ve finanční komisi příležitost mluvit se starostou Matouškem, který prohlásil, že průmysl je pro Benešov nevýhodou, poněvadž je jím obec zatížena. Řekl jsem mu přímo do očí, že jsem něco podobného od něho jako učitele nečekal a že když průmysl prosperoval a platil z velké části veškeré daně, nebyl u něho zatížením obce. A řekl jsem mu také, že průmysl není zatížením obce, nýbrž že obec zatěžují dluhy, které on nadělal.

*Šťastná rodina – manželé Václav Hybler (*1875) a Štěpánka rozená Dixová (*1886), Václav (*1906), Zdeňka (1919) a Štěpánka (1912). (RA Hyblerových)*

O zavedení vodovodu bylo již dlouhou dobu jednáno. K jeho stavbě dochází v roce 1931 a dokončuje se v roce 1932, tedy v době, když již začíná stagnace průmyslu. Někteří poplatníci se tudíž začali ohrazovat proti dalšímu zatěžování obce a na veřejné schůzi, která byla v té věci pořádaná, utvořily se dva tábory. Jedni byli pro, druhí proti.

Vlastní vodovod stál 1 377 772 Kč a odbočka pro semilskou nemocnici 69 000 Kč. Byl to značný obnos na tak malou obec a tehdejší dobu. Po dokončení stavby byla obci slíbena státní subvence. Splátky však byly posílány velmi liknavě a v obnose daleko menším, než bylo původně slíbeno, a tak si obec musela dále vypůjčovat peníze na úhradu splatných úroků.

Nemyslete si, že jsme se stavěli proti pokroku v obci, to zdaleka ne, ale jednalo se nám o to, aby na tyto investice byl získán dlouhodobý úvěr, a právě v tom směru jsme měli s obecním zastupitelstvem pohnuté debaty. Matoušek počal vycitňovat, že ztrácí důvěru obyvatelstva, a proto žádal o přeložení do Víchové. Po jeho odchodu žádali poplatníci revizi obecního hospodaření. A jak to dopadlo, o tom se zde nebudu zmiňovat. Nemohu však než zdůraznit, že kdyby nebylo v obci průmyslu, nemohl by se Benešov chlubit takovou krásnou školou, vodovodem, obecním domem a úpravou cest. Vypadalo by to v Benešově právě tak uboze, jako v okolních obcích, které průmysl nemají.

V roce 1926 se ustavilo v obci Elektrárenské družstvo Svěpomoc, a tím se dostalo Benešovu také elektrického osvětlení. Proud byl, a ještě je, odebírán od firmy Matouš, jejíž dřívější majitel Dr. Horák vyšel družstvu velmi vstřícně, že zaručil osvětlování veřejných cest úplně zdarma.

Rok 1924 byl rokem, o kterém se mohlo říci, že se v něm život vrátil zase do normálních poměrů. V továrnách se pracovalo plným tempem a na válku se poznenáhlu zapomínalo. V tu dobu bylo do obchodu také uváděno rádio. Míním tím rádiové přijímače. Byl to div světa a jeden z prvních přístrojů v okolí měl Ing. Vodsedálek¹²⁸ z Libštátu, který si jej přivezl přímo z Paříže, kde byl zaměstnán v pařížské vysílací stanici. Večer při vysílání otevíral vždy okna, a tak se sešlo mnoho lidí i z okolí, aby si rádio poslechlo.

Nejprve se stavěly rádiové aparáty pouze amatérsky. Součástek, kterých bylo možno jednotlivě koupit ze strojové výroby, bylo poskromnu. Teprve v pozdějších letech se továrny zmocnily výroby celých přístrojů. Nejprve se poslouchalo na sluchátka, a než se od nich došlo k dnešním tlampačům (reproduktorům), uplynulo několik let.

V tomto roce jsme také koupili první nákladní auto, a sice čtyřtunovou Tatru na plných pryžových obručích. Tatra měla výkon 45 HP, stála nás 75 480 Kč a její maximální rychlost byla 35 km za hodinu. Převrta nákladu z benešovské továrny do svijanského závodu si vyžádala 3 ½ hodiny času. Protože auto bylo opravdovou výhodou, koupili jsme ještě jeden vůz, a sice chevroletku o nosnosti 1 ½ tuny za cenu 51 000 Kč.

Ceny veškerých životních potřeb a surovin počaly rapidně klesat, což mělo za následek, že mnoho lidí přišlo na mizinu. Mezi postiženými byl i továrník Melich. Příčinou úpadku bylo u něho nakoupení velkého množství bavlňených odpadů za předpokladu, že ceny budou i nadále stoupat. Předpoklad se však nesplnil a ztráta se stala pro Melicha neúnosnou. Jak jsem se již na jiném místě zmínil, byl Melich bezprostředně před válkou v konkurzu. Ve válce mu však přálo štěstí a na trhání hadrů vydělal velké peníze.

Protože poměry firmy Melich byly našemu účetnímu Jodasovi pro jeho dobrý osobní styk s Melichem lépe známy než mně, uvedu zde z jeho pamětí několik odstavců doslova:

Melich na počátku války začal s ničím a za dva až tři roky měl svou wertheimku,¹²⁹ která vždy zela prázdnotou, vyrovnanou tisícovkami až do vrchu.

Protože byl s pohonem odkázán na páru, koupil si u Teplic též vlastní uhelný důl, který pokřtil jménem „Jindřich“. Nebylo to zrovna uhlí jakostní, ale tehdy z nouze bylo všechno dobré. Též naše firma odebrala z něho po převratu mnoho vagónů pro svůj závod v Benešově.

Mimoto koupil též les a lom mezi Košťálovem a Želechy, což vše dnes patří Čedičovým závodům v Košťálově. Dále koupil vodní sílu na Kamenici pod Spálovem a mnoho jiných realit.

Po válce mu berní správa z těchto výdělků vyměřila asi 4 miliony korun na daních, a po něvadž byl paličák, postavil si hlavu, že nic nezaplatí. Tento obnos mu pak byl zaknihován na všechny objekty a všechno bylo exekučně prodáno. Přádelna byla vydražena cca za 2 750 000 Kč, tkalcovna s vilou za 620 000 Kč. Tyto objekty koupil Ladislav Bednář z Vamberku.¹³⁰ Melich vyjednával s Bednářem již dříve o přímý prodej a dohodu spolupráce, ale

¹²⁸ Ing. Karel Vodsedálek (1899-1947) byl synem Karla Vodsedálka (1867-1944), bratrance JUDr. Karla Kramáře, ředitele jeho továrny Libštátské textilní závody.

¹²⁹ Wertheimka (slang.), nedobytná pokladna zvaná podle rakouského výrobce Franze von Wertheima.

¹³⁰ Ladislav Bednář v roce 1887 převzal spolu s bratrem Antonínem od otce mechanickou tkalcovnu ve Vamberku. Melichovu přádelnu koupil v dražbě r. 1924 a přistavěl novou apretovnu a barevnu. Po znárodnění PBZ a Kolora 05, restituční nárok uplatnila dcera L. Bednáře paní Jaškeová. Na místě továrny byl postaven supermarket Lidl.

jak se přede mnou jednou vyjádřil, Bednář ho docela zradil, a nakonec ho o Vánocích nechal i exekučně vystěhovat z vily. Odstěhoval se ke své dceři Emilii Andrejskové, a tam pod jejím jménem zařídil výrobu elektrických žárovek.

Později se zabýval sběrem, koupí a prodejem známek a založil spolek filatelistů v Podmoklicích, jehož byl prvním předsedou.

Bednářovi za jeho nekollegiální jednání prorokoval, že bude muset jednou z Podmoklic odejít v podvlékačkách.

O veškerý svůj majetek přišel a zemřel v ústraní, zcela zapomenut, roku 1935.

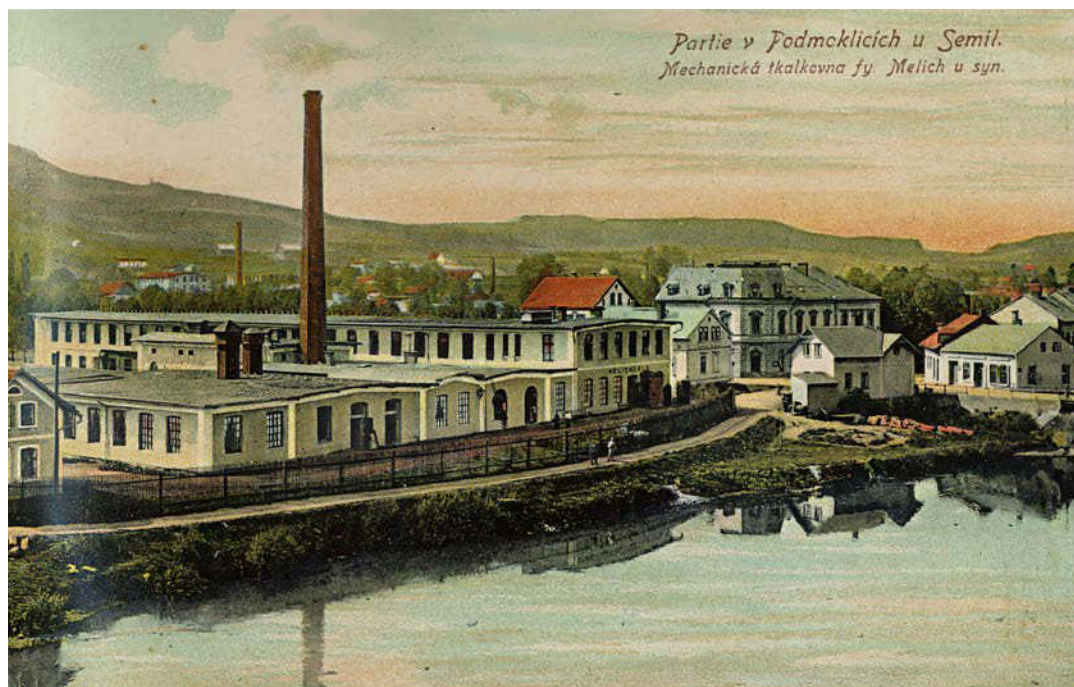
Tak odešel jeden z průkopníků průmyslu na Semilsku, bývalý starosta okresu, starosta obce, starosta Sokola, hasičů a jiných spolků a vedoucí činitel tehdejšího veřejného života na Semilsku.

Byl to jinak člověk dobrého srdce, který se dovedl rvát se životem, na něhož si dnes nikdo ani nevzpomene.

Zajímali jsme se také o koupi Melichovy přádelny, zvláště bratr Julius byl k neudržení, a snad by býval Melicha koupil sám, ale nakonec si to přece rozmyslel.

Dali jsme však přednost tomu, vyrovnat naše bankovní závazky před koupí ještě jedné továrny. Nezaplátili jsme pouze vtělenou půjčku Penzijního ústavu ve Vídni, se kterým jsme měli později spor, když jsme mu chtěli dluh splatit v znehodnocených rakouských korunách.

Po splacení dluhů nám zůstal ještě slušný provozovací kapitál, takže naše firma je dodnes čítána mezi dobře situované závody na Semilsku. Ve věcech takového rázu jednali jsme vždy opatrně a bez přenáhlení. Tato dobrá finanční situace nás však nezlákala k překotným

Mechanická tkalcovna firmy Melich a syn v Podmoklicích, v pozadí vpravo hotel Slavie, postavený r. 1886 Josefem V. Hyblerem. Kolorovaná pohlednice. (SOkA Semily, SbSD)

investicím, jak tomu bylo u některých firem, které rozšiřovaly své závody daleko za mez zdravého podnikání. Bylo přece jasné, že vyčerpané sklady se jednou opět naplní a konjunkturu vystřídá stagnace. To se také stalo a ukázalo se zároveň, že čím je za takové nepříznivé situace podnik větší, tím je zlo horší. Řekli jsme si také, že lépe je mít menší továrnu bez dluhů a k tomu hotové peníze na provoz, než velkou továrnu s velkými dluhy.

Koupili jsme si proto jen šest doprřádacích strojů s vysokoprůtahovým zařízením „Casablanca“, jednu hrncovku a šest mykacích strojů.

V tomto roce jsem si také koupil první osobní auto, a to čtyřsedadlovku, otevřenou Alfu značky Praga, která stála 50 000 Kč. Při jednom autovýletě do Jičína jsem si vzpomněl na to, že v tamějším hotelu Hamburk, přejmenovaném po válce na hotel Paříž, mám svůj kufr, který mi tam pan hoteliér za války uskladnil, jak o tom píše na jiném místě. Žádal jsem jeho vydání, ale milý kufr nebyl k nalezení. Konečně si vrátný vzpomněl, že se nějaký kufr nachází ve skladišti. Přinesl mi jej celý plesnivý a v takovémto ubohém stavu jsem si jej přivezl domů. Též jeho obsah byl plísní silně chycen, ale po vyprání přišlo všechno zase k sobě.

Rok **1926** možno počítat za rok vyvrcholení konjunktury. V továrně se předlo na dvě směny a velká část příze byla barevná. Vrátila se zase radost ze života, nouze a bída mezi lidem byla zažehnána. Zavedení osmihodinové pracovní doby a nová platová úprava měly za následek, že mezi zaměstnavatelem a dělnictvem panovala úplná shoda.

Náš splav byl ve velmi ubohém stavu, ale s jeho opravou se nepospíchalo, jelikož se tehdy jednalo o postavení údolní přehradu na řece Jizeře, a to v místě, které sluje Babí. Základem této přehradu měla být čedičová skála, lépe řečeno skalní stěna, která se zvedá vysoko nad ohbí Jizery.

Při této příležitosti se musím zmínit, že již dávno před válkou jsme pomýšleli na úspěšnější využití vodní síly, a sice tím způsobem, že jsme chtěli na odpadové struze postavit ještě jednu turbínu, která dle tehdejšího návrhu měla stát pod domkem okresního cestáře Šimka. Odpadová voda by nesměla být ovšem sváděna ihned do Jizery, jak se to děje dnes, nýbrž měla se nově postavenou struhou, vedoucí přes louky na pravém břehu Jizery, vést k zmíněné již turbíně. K tomu by bylo ovšem nutno koupit louku od Kousala a obchodníka Farského. Louka od Kousala byla skutečně později koupena, jak jsem se o tom již na jiném místě zmínil, a mně tatínkem darována. Turbinou vyrobená síla by se přeměnila na sílu elektrickou, která by byla převedena do továrny.

Stavitel Kosař tenkrát provedl měření spádu a zjistil, že by se dalo vyzískat takových 50 KS. Smělý návrh učinil nám též Ing. Radouš, který se první zabýval myšlenkou postavení údolní přehradu na Jizeře. Ing. Radouš nám tehdy navrhoval postavit splav v Babím a nadřazenou vodu vést tunelem, který by vyústoval u Šimků, tedy právě v místech, kde jsme měli v úmyslu postavit druhou turbínu s elektrárnou, jak jsem se o tom již zmínil. Představte si však, jaký by to musel být finanční náklad na postavení takového tunelu, který by vedl pod okresní silnicí. Že by se tím řešením docílilo velkého spádu, to je ovšem nesporné.

Žádný z těchto návrhů se neuskutečnil, ale od té doby se počalo stále více a více mluvit o přehradě. Tedy, již se o ní mluví nějakých třicet let.

Náš splav byl velmi chatrný a měli jsme v úmyslu postavit splav nový, a to betonový. Ale vzhledem k eventuální stavbě přehradu jsme se rozhodli pouze pro důkladnou opravu splavu starého, která pozůstávala v tom, že jsme splav rozšířili o betonovou zeď, a to přímo

*Otevřený vůz Praga Alfa, jeden z prvních v Semilech. Student Václav Hybler (*1906) jím v roce 1927 svezl své sestry Zdeňku a Štěpánku, řečenou Štefa. (RA Hyblerových)*

pod ním, což nebyla práce jednoduchá. Nejprve bylo nutno vyčerpát zpod splavu všechnu vodu. Chtěl jsem pro tento účel použít dynamo pro půlnoční osvětlování, které v tomto případě mělo sloužit jako motor. Nechal jsem na hrázi postavit vedení, dynamo pak upevnit na železné nosiče. Tím byl pohon odstředivé pumpy zajištěn. Všechno dobře běželo, ale zároveň se ukázalo, že pumpa je na takové množství vody slabá a že bude nutno vyměnit ji za silnější. Kdyby splav tolik neprocházel, byla by to pumpa zvládla.

Rozjel jsem se proto do Prahy, a tam jsem koupil u Porgese, obchodníka se starým železem, pumpu silnější. Největší starost mně však činil pohon této pumpy, poněvadž jsem věděl, že ji na dynamo, respektive na motor neutáhnu. Benzínový motor, který v tomto případě přicházel v úvahu, jsem však nikde nemohl sehnat. Šťastnou náhodou jsem si vzpomněl na nákladní auto Tatra, a tím bylo vyhráno. Tatra byla přivezena ke splavu, zadní kola vyzdvížena tak, že se volně točila. Na jedno kolo se nahodil řemen, který uvedl pumpu do chodu. Pumpa měla plný výkon a voda pod splavem začala rychle opadávat. Pumpovalo se po několik dní ve dne v noci a po vyčerpání vody bylo teprve vidět, že byl nejvyšší čas započít s opravou splavu.

Ještě štěstí, že kvádry byly založeny na trámy, a ne přímo na dno Jizery. Pod trámem byly na několika místech vymlety díry, které sahaly až do poloviny splavu. Nebýt trámů, jistě by se splav dávno rozsypal. Na opravě se pracovalo i v noci, když bylo ke splavu zavedeno elektrické osvětlení.

Čas nám na začátku práce dobře sloužil, ale když jsme byli s opravou v nejlepší, začalo pršet. Voda stoupala tak, že ji už struha nemohla pojmout, i když se otevřela jalová stavidla. Následek toho byl, že se voda přehoupala přes korunu jezu, což bylo velice špatné.

Déšť neustával a Jizera se rozvodnila. Vzдор všem opatřením, která jsme ihned provedli, nezůstali jsme ušetření škody, způsobené vodou. Jímka pod splavem byla odnesena a s ní současně pumpa s transmisí. S prací se muselo přestat a začalo se znovu až po opadnutí vody. Nejvíce mi šlo o pumpu, která ležela někde na dně Jizery. Počali jsme ji hledat a konečně ji také našli uvázlou za velkým kamenem, který zabránil tomu, že nebyla odnesena do hloubky, kde by byla navždy pohřbena. Transmisí jsme však přes usilovné pátrání nenašli. Splav byl také hodně poškozen.

Tak jsme znovu postavili jímku a počali odčerpávat vodu. Pracovalo se s největším urychlením a byl také nejvyšší čas, protože opětně začalo pršet. Avšak voda, která tekla přes splav, poškodila na jednom místě pouze omítku, nedostatečně ještě zaschlou. Oprava byla šťastně dokončena, a dlužno říci, že dobře, protože splavu ledy ani velké vody, které se za ten čas přes něj převalily, nikterak neuškodily. Byla to práce důkladná a stála také dost peněz.

Na rok **1929** nerad mnoho vzpomínám. Bratr Julius vedl tehdá prodej tkalcovny a často mezi ním a bratrem Josefem docházelo k nedorozuměním, což mělo za následek, že se u Julia projevila snaha po osamostatnění.

V ten čas se v Kalné Vodě německá firma Julius Hanke¹³¹ nacházela ve finanční tísní a bělidlo, které vlastnila, Juliovi učarovalo. Jel se tam na to podívat a po návratu nebyl k udržení a trval na tom, že si Hankeho koupí. Jednání, které v tom směru navázal, se po nějakém čase rozbilo, a tak se zdálo, že z koupě sejde. Skutečně se také Julius, kterého myšlenka po osamostatnění již úplně ovládla, počal shánět po bělidle jiném. Jednalo se o bělidlo firmy Ehinger v Dolním Lánově,¹³² které bylo zařízení na bílení bavlny, bylo menší než bělidlo firmy Hanke a leželo také blíže.

Byl jsem se tehdá na obě bělidla podívat, a když jsem měl již Juliovi poradit, byl jsem pro bělidlo Ehingrovo. Kdyby koupil toto bělidlo a investoval tam tolik peněz, co do později koupené Kalné Vody, stalo by se z toho bělidlíčko jedna radost. Mohl si s ním jenom hrát, a ještě by mu zbylo mnoho provozního kapitálu. Bělidlo Ehingrovo bylo také udržované, v lepším stavu než bělidlo firmy Hanke, která stála před konkurzem a která proto na udržování budov a všeho ostatního již delší dobu žádný obnos nevěnovala.

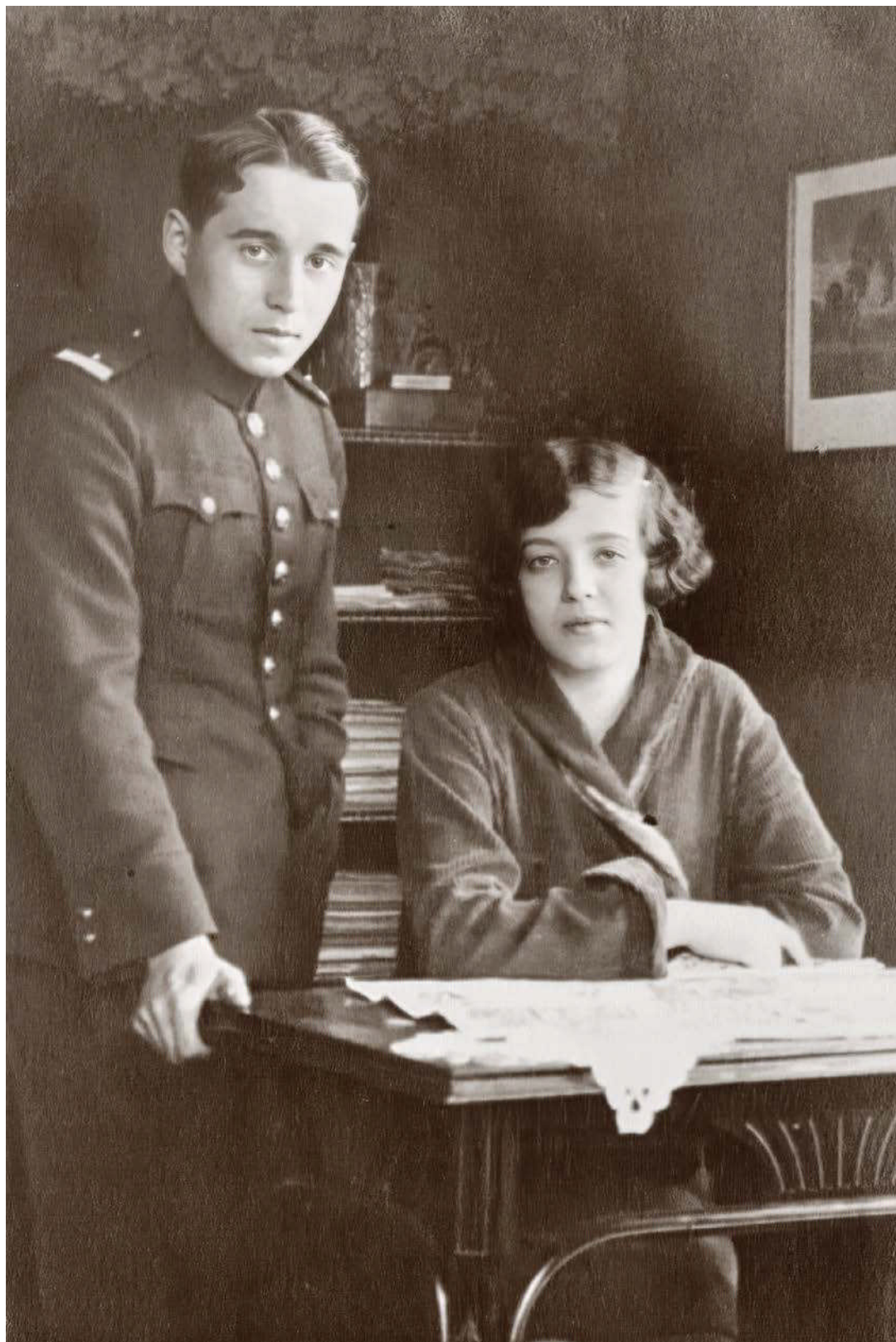
Julia pravděpodobně ke koupi kalnovodského bělidla zlákala jeho rozloha, pak pěkná vila a v neposlední řadě i rozsáhlé hospodářství k němu náležející.

Bělidlo firmy Hanke bylo zařízení na bílení lněné příze a lněného zboží, což pro textilníka, který pracoval v bavlně, nebylo právě šťastné, zvláště když počítal s tím, že veškeré rezné zboží vyrobené v naší svijanské tkalcovně bude bílit on. To však znamenalo přeměnit bělidlo na bavlnu, a v důsledku toho nové investice.

Nebude snad bez zajímavosti, když zaznamenám, jak ke koupi kalnovodského bělidla došlo. Jednoho dne zrána přijel do Semil profesor Hanzl, který působil ve Vídni, se svou paní, rozenou Hankeovou, aby s Juliem obnovil přerušené jednání o koupi Kalné Vody. Nežli se však k Juliovi vydali, stavili se v kostele, kde se modlili za zdar celého jednání. Snad mu ta modlitba pomohla, protože Julius začal s ním o koupi znovu a vážně vyjednávat.

¹³¹ Julius Hanke, bělidlo, úpravna a barvírna, Kalná Voda, založeno 1811.

¹³² Bělidlo, apretovna a mercerizovna firmy A. Ehinger vznikly v Horním Lánově již roku 1840.

*Svobodník absolvent Václav Hybler (*1906) se sestrou Štěpánkou. (RA Hyblerových)*

Pan profesor byl hodný člověk a jistě mu záleželo na tom, aby nedošlo ke konkurzu. V té době všechna lnářská bělidla byla kartelována a tu pan profesor přišel se zprávou, že ústředna lnářů jedná o tom, aby některá bělidla byla zastavena a těmto zastaveným závodům aby byla vyplácena náhrada ušlého zisku, ze zastavení podniku vyplývajícího. Byla to neklamná známka končící konjunktury a počínající stagnace.

Julia tato zpráva posadila na koně, poněvadž doufal, že kdyby zastavil bílení lnu, mohl by bílit bavlnu, o kterou mu hlavně šlo, a k tomu že by ještě dostával slušnou odměnu.

Zdalo by se, že tuto výhodu mohl Hanke použít s výhodou pro sebe, ale závod byl silně zatížen a pak po smrti starého Hankeho zde nezůstal nikdo, kdo by závod vedl. Pan profesor na to nebyl a chtěl se závodu za každou cenu zbavit. Mimo pana profesora zde byla ještě stará paní Hankeová a nezvedená dcera Ida s nezletilým synkem Ludvíkem. Rodina přes neutěšené poměry závodu žila stále dost nákladně, a tak to nemohlo jít jinak než z kopce.

Julius se do bělidla zamiloval. Bělidlo se mu stalo milenkou, pro kterou byl schopen obětovat vše. Pamatuji si, jako by to bylo dnes, když mě vyzval, abych se ještě jednou jel na bělidlo podívat. Tenkrát s námi jela též jeho žena Marie. Byl podzim a bylo již dost chladno.

Jak tak chodíme po dvoře bělidla, přišel úředník se vzkazem, že pan Julius je volán k telefonu. Přál si s ním mluvit profesor Hanzl, který dlel v Schönbergu na Moravě¹³³ a který právě učinil návštěvu filiálky Union banky, která byla věřitelem firmy Hanke.

V Schönbergu bylo také ústřední sídlo lněných běličů a jednalo se tam o zastavení kalnovodského bělidla a o stanovení patřičné odměny. Kalná Voda nebyla ještě pevně koupená, ale tato okolnost rozhodnutí Julia uspíšila. Neměl již žádného stání, a nakonec se rozhodl, že do Schönbergu ihned pojede. Neměl s sebou žádný převlečník a peněz jenom tak tak, aby dojel tam a zpět. Gumový plášť mu na cestu půjčila jeho paní a před odjezdem se mě ještě jednou ptal, zda má Kalnou Vodu definitivně koupit. Odvětil jsem mu, že mu radit nic nebudu, ale nechť si vše ještě dobře rozmyslí, protože se v první řadě jedná o něho. Věděl jsem, že kdybych mu tehdy řekl, ať to nekupuje, nebylo by to stejně nic platné, neboť byl do Kalné Vody až po uši zamilován. Domů jsem se pak vracel se švagrovou a po cestě jsme mnoho nemluvili, neboť bylo lépe o všem potichu přemýšlet.

V Schönbergu bylo Juliovi nabízeno, že když Kalnou Vodu koupí a závod nechá stát, bude mu jako odměna za to vyplaceno 1 500 000 Kč. Tento obnos Julia tak pomátl, že koupí bělidla ihned uzavřel. Jak se však zmýlil a zklamal. K předpokládané dohodě stran zastavení bělidla nedošlo, a tak mu zůstalo bělidlo, za které zaplatil přes 4 miliony korun, na krku.

S bělidlem převzal také ředitele jménem Wilhelm. Byl to rachták, nebo jak se jinak lidově říká, velká huba, který toho Juliovi dovedl naslibovat, že z toho šla až hlava kolem, ale skutek utek. Julius byl dobrý obchodník, ale technickému vedení bělidla nerozuměl, a protože se to nedá za měsíc naučit, musel všechno nechat na panu řediteli. Pan ředitel pak nasadil Juliovi růžové brýle, a pokud se bílila příze lněná, zdálo se, že to dokonce i půjde, ale jak se začala bílit bavlna, bylo zle. Pan ředitel bavně nerozuměl a ještě štěstí, že první bavněné zboží dostal z naší svijanské tkalcovny. Nechtěli jsme mu dělat nějaké potíže, a tak se zavřelo ne jedno, ale obě oči, když zboží nedopadlo tak, jak dopadnout mělo. Při tom jsem si nejednou vzpomněl, jak mně jakýsi obchodní cestující kdysi vypravoval, jak se v jednom bělidle

¹³³ Mährisch Schönberg – Šumperk.

nově nastoupený pan ředitel ptal pana šéfa, jak má zboží vybělit a upravit a jak mu pan šéf, který neměl o bílení ani potuchy, jednoduše řekl: „*Machen Sie das sowie beim Bartoň.*“¹³⁴ Něco podobného bylo také tady, ale s tím rozdílem, že to bylo ještě horší. Julius totiž ze své bohaté obchodní praxe věděl, jak má zboží vypadat, ale pan ředitel nevěděl, jak se to dělá.

Horší bylo, když Julius začal bílit zboží jiným firmám. U těch to tak lehce neprošlo. Pamatuji si, že si jednou naříkal, že musí platit velké *repasage*. Jak na toto slovo přišel, nevím, ale vím jen, že to převedeno do češtiny znamenalo, že musí mnoho platit za zkažené zboží. Bylo jasné, že se zde musí stát nějaká změna. Příležitost se pak brzo naskytla. Julius měl ve svém bytě telefon, kterým se dal odposlouchávat hovor z tovární kanceláře. A když tak jednou zvedl sluchátko, slyšel, jak pan ředitel s někým mluví, a trnul hrůzou, co o sobě slyšel. Pan ředitel totiž mluvil s nějakým bankovním úředníkem, kterému vykládal, že pan šéf ničemu nerozumí, že to tu stejně jednou zkrachuje a tak podobně. A tento rozhovor musel chudák Julius ještě zaplatit. Protože tohle byl již trochu silný tabák, nechal si pana ředitele zavolat, slovo dalo slovo a výsledkem bylo okamžité propuštění. Jednou se panu řediteli také stalo, že dostal zboží z umělé stříže. Zboží dal do kotle a zacházel s ním jako s bavlnou, a když kotel otevřel, zboží nikde. Po vypuštění lázně zbyla na dně jen hustá kaše. Uvádím to jen proto, abych ukázal, jak veliké opatrnosti je v takovém bělidle třeba. Ovšem na tomto maléru nenese pan ředitel celou vinu, protože tkalcovna měla bělidlo dříve upozornit, o jakou surovinu se jedná. Ale vzdor tomu neměl nechat zboží bez předchozí zkoušky bílit, když bylo na první pohled patrné, že je z jiné suroviny než z bavlny.

Nástupcem ředitele Wilhelma se stal ředitel Brause, který řediteloval v bělidle Ehingerově, které Julius také kupoval, a tudíž byl již s Brausem známý. Brause byl zase člověk velkorysý. Navrhl zakoupit stroje pro bílení bavlny, a tak se jezdilo po celém Německu a kupovalo se, co se dalo. Většinou to byly stroje zánovní, ne nové, až na jeden velký kalandr. Byla koupena souprava, která měla umožnit zvlášť racionální bílení bavlněného zboží, ale po jejím postavení nebyl pro nějakou vadu stejně ani metr zboží vybílen. Totéž bylo s mercerizací. Zařízení stálo tuším 100 000 Kč, ale nebylo vůbec postaveno.

Že se kupovaly věci zbytečné, vysvitne z následujícího případu. Rozprodávala se jedna tkalcovna. Julius tam zajel a koupil veliké množství potrubí, nějaké stavy a spoustu brd. Něco potrubí použil, stavy postavil, ale nepracoval na nich a brda tam jsou jako nepotřebná snad dosud. Možná, že tehdy za to mnoho nedal, ale koruna ke koruně dělá tisíce a ty mu pak scházely.

Jako vedoucí prodejního oddělení naší tkalcovny rozděloval zboží do úpraven a je nabíledni, že chtěl nejvíce zaměstnat svoje bělidlo v Kalné Vodě. A tak jsme v krátké době měli tolik bílého zboží na skladě, že z toho šla hlava kolem. Otto měl více zájmu na tkaní pestrobarevného zboží, které bylo cenově pro nás daleko výhodnější, a tak docházelo mezi nimi v této záležitosti k nedorozuměním.

Kalná Voda nám však připravila ještě jiné nepříjemné chvíle. Julius investoval do bělidla veliké obnosy, které se mu nemohly ve formě zisku nikdy vrátit. Po koupi Kalné Vody měl provozního kapitálu dost, jelikož si větší obnosy vyzvedl z firmy, ale nedovedl s nimi správně

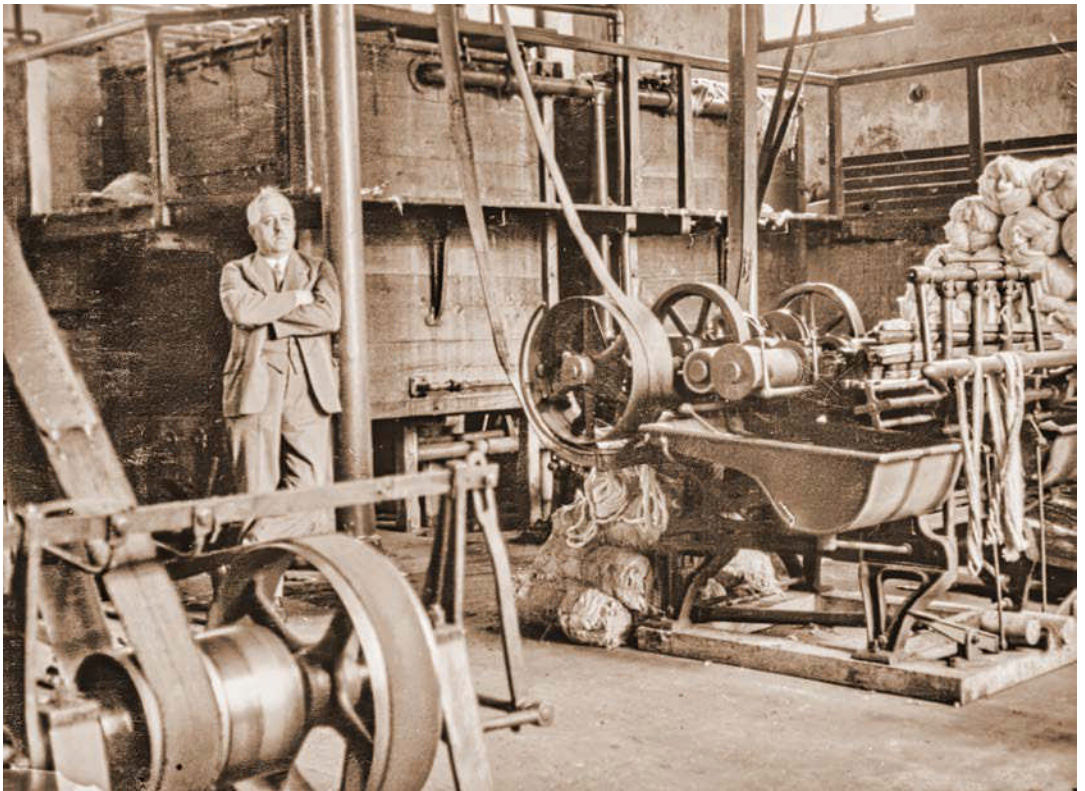
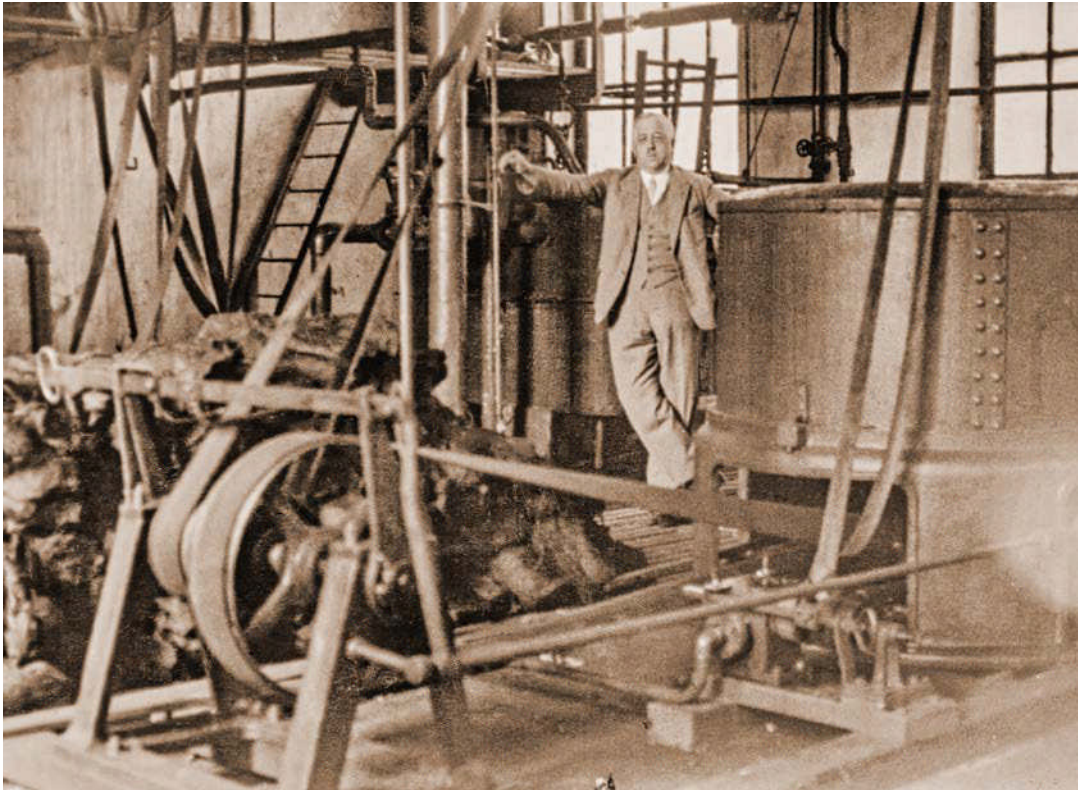
¹³⁴ Překlad: *Udělejte to tak, jako u Bartoně.*

hospodařit. Pracoval bez zisku, snad s prodělkem, a následky se brzo dostavily. Začalo se mu nedostávat provozního kapitálu, ačkoliv pro takové bělidlo ho není mnoho potřeba.

Jednou jsme jeli s Housou do Prahy k stání v nějaké sporné záležitosti s firmou Munk. Jeli jsme tehdá přes Chlumec, kde k nám přisedl továrník Lichtenstein, který znal poměry v Kalné Vodě, a proto se o nich rozhovořil. Divil se, že Julius vůbec to bělidlo koupil a k tomu ještě za tak přemrštěnou cenu. To my jsme ovšem věděli také a jen Julius si myslel, jaký skvělý obchod se mu nepovedl. V ten čas bylo odzvoněno konjunktury, a tak vlastně přišel s Kalnou Vodou do nejhorší obchodní doby. Ceny příze a zboží byly stlačeny a nedalo se nic vydělat, spíše prodělat. Juliovo konto „*Hanke, Kalná Voda*“ vykazovalo na straně *Má dáti* značný obnos, a proto jsme byli nuceni učinit v tomto směru nápravu. Julius jako společník žádal na firmě stále více peněz, aby aspoň mohl vytloukat klín klínem. Pak nám provedl něco, co mělo za následek jeho vystoupení z firmy a ředitele Průmyslové banky v Semilech pana Netíka to stálo ředitelské místo. Nerad na to vzpomínám, a proto o podrobnostech pomlčím. Julius po provedených změnách zůstal u firmy jako úředník a byla mu udělena prokura. O tom všem by však mohl nejlépe vyprávět Julius sám, a chtěl-li by to napsat, byl by to zajímavý román, který by leckterého čtenáře upoutal. Co Julius za svého fabricírování zakusil, to nepřeji žádnému a zejména ne jemu samotnému, protože je to člověk předobrého srdce, a jako takový je v celém okolí znám. A až se po válce poměry vyjasní, stane se snad i jeho život příjemnějším, což mu na tomto místě z plna srdce přeji. Doufám, že mi promine, že se o tom všem zmiňuji, ale patří to k dějinám firmy. Dlužno ještě poznamenati, že přes všechnu nepřízeň osudu je z něho stále učiněný nezmar.

*Zařízení přádelny. Své dílo zálibně pozoruje Václav J. Hybler (*1875). (RA Hyblerových)*

Obchod byl stále svízelný, zboží se hromadilo a této situaci jsme čelili exportováním rezného zboží, což nebylo bez rizika. Situace se zlepšila, když jsme začali vyrábět jaspé příze, kterých se spotřebovalo velké množství v tuzemských punčochárnách. Ale i bratr Otto použil příze tohoto druhu úspěšně v tkalcovně. Podrobněji se o tom zmiňuji v příloze pojednávající o barevně.

Nadešel rok **1935**. Bylo to na podzim, když si náš prokurista Housa začal stěžovat na polypy. Housa, jak sám tvrdíval, trpěl sedmerou nemocí, a obvykle když jel do Prahy, zastavil se u nějakého odborného lékaře a nechal se prohlédnout. Nechodil však k lékaři jednomu, nýbrž je často střídal, a tak mu každý alespoň jednu nemoc našel, jejíž latinské pojmenování si pečlivě poznamenal. Když pak navštívil doktora, u kterého ještě nebyl, na otázku, co mu chybí, vytáhl prostě z kapsy lístek a všechny dosud zjištěné nemoci přečetl. Byl pak zvědav, zda nový doktor najde ještě novou nemoc. Hypochondrem však nebyl a spíše tím zkoušel jejich umění. Polypy si nechal odstranit operativně v Praze, kde za tím účelem pobyl asi týden. Pak přijel domů, kde měl ještě asi týden zůstat. Po této době zašel si večer do hotelu na taročky, a když se vracel domů, udělalo se mu téměř již před vrátky nevolno, klesl, a tak ho našel soused Rezler. Přivolaný lékař primář Kubát již ho nemohl zachránit. Zemřel 8. prosince 1935 ve stáří 56 roků následkem výronu krve do mozku. Kremace, která se konala v Praze, jsem se zúčastnil s bratrem doktorem Josefem. Doba obřadu byla stanovena na 10 hodin. Bylo však již 11 a kremace ještě nezačala. Pak přišel Housův zeť Balcar a sdělil nám, že kremace nebude, protože se v úředních záznamech o úmrtí našla nějaká nesrovnalost.

Primář Kubát totiž za příčinu úmrtí označil výron krve do mozku, kdežto doktor Plíva udával příčinu jinou. Pravda se musela zjistit pitvou. Bratr Josef měl ve Vinohradské nemocnici známého primáře, kterého požádal, zda by mohl být pitvě přítomen. Bylo mu vyhověno a velice ho zajímalo, zda budou pitvou potvrzeny všechny nemoci, které se Housa domníval, že má. Ukázalo se však, že Housa byl zdravý jako řípa, a nebyť operace oněch polypů, mohl žít dodnes a užívat zasloužené penze, na kterou se tolik těšil.

Housa byl úředníkem, jací se již dneska nerodí. Začal od píky a se závodem srostl tělem i duší. Byl neobyčejně svědomitý a v době, když se již pracoval na vedoucí místo, nechtěl se vzdát vedení věci podřadnějších, což ho značně přemáhalo. Naše rady, aby věci méně důležité předal některému úředníkovi, kterého by si sám vybral a zapracoval, zůstaly neuskutečněné. Housa měl veliký podíl na tom, že firma všechny překážky, které se jí stavěly do cesty, šťastně přestála a vyrostla z malých začátků na podnik dnešního rozsahu. Čest budiž jeho památce!

V roce **1936** jsme začali příst umělou stříž, a sice italského původu. Pokud vím, v té době se předla umělá stříž v Mautnerových závodech,¹³⁵ a to německého původu, pod obchodní značkou Vistra. Byli jsme tehdy jedni z prvních, kteří umělé vlákno začali příst. Přízi z této nové umělé suroviny jsme pojmenovali Splenditou. Toto pojmenování se jak u příze, tak i látek z ní v naší svijanské tkalcovně vyráběných rychle ujalo a mělo v obchodním světě dobrý zvuk. Zájem o tuto přízi a tkaniny z ní zhotovené ještě vzrostl, když přímíšením barevné bavlny bylo docilováno zvláštních efektů, které se pak daly mnohostranně využít.

¹³⁵ V r. 1863 vybudoval Isaac Mautner v Náchodě barevnu a bělidlo příze, r. 1874 měl výrobu bavlněného a lněného zboží v Náchodě, 1905 založil syn Isidor ve Vídni Rakouské textilní závody, a. s., po vzniku ČSR Mautnerovy textilní závody, a. s., v Praze.

Jistě bychom se dopracovali v tomto druhu velmi krásných výsledků, nebýt neblahého vývoje politických událostí.

Nástupcem po Housovi se stal Josef Regner, který k nám přišel od firmy Pelly¹³⁶ v Polici nad Metují, a sice 1. července 1936. Regner se brzo zapracoval. Byl výborným prodávčem a organizátorem. Bylo dobře, že přišel z přádelny, která měla barevnu jako my, a proto prodej barevné příze dobře ovládal. V té době jsme začali příst nopkovou přízi, které udělal takovou reklamu, že jsme nepostačili ani příst. Byla ze všeho zase radost, obchod šel dobře a celá přádelna byla zapředena na pestrnou přízi. V té době jsme se také hodně zaměstnávali tkaním přízí efektních. Zemřel 7. ledna 1941. Po smrti Regnera nastoupil na jeho místo Robert Balcar, zeť zesnulého pana Housy, který jako prokurista řídí práce v ústřední kanceláři k naší spokojenosti až dodnes.

Vývoj politických událostí však změnil vše v nejistotu. V říjnu 1938 odtrženy od republiky sudetské kraje a 15. března **1939** obsazena celá republika a proměněna v Protektorát Čechy a Morava.

V továrně se v tu dobu pracovalo na dvě směny. A když jsem si ráno v pět hodin onoho 15. března nasadil sluchátka od krystalového přijímače, který jsem měl na nočním

Stavba vily na Ostrově pro MUDr. Josefa Hyblera v letech 1938–1939. (SOkA Semily, SbF)

¹³⁶ Vilém Pelly (1849–1939) byl zakladatelem textilního průmyslu v Polici nad Metují, starostou obce a hasičského sboru.

stolku, slyšel jsem hlášení, aby nikde nebyl kladen odpor postupujícímu vojsku. Bylo po samostatnosti.

Rychle jsem vstal a šel do továrny, tam ještě nikdo nic nevěděl. Když lidé zvěděli, co se stalo, žádali, aby továrna byla zastavena. Tomu přání jsem vyhověl. Dělníci nablízku bydlící, hlavně ženy, pospíchají s pláčem domů, aby tuto nemilou zvěst doma oznámily. Tím se stalo, že se toto neblahé překvapení po celé obci brzo rozneslo. Když se dělníci vrátili, továrna byla zase uvedena do chodu. Jaká to však byla práce, ženy pro slzy na nitě neviděly a každý jen myslel, co bude dál. Toho dne jsme se mnoho nedověděli, jen že Němci táhnou přes Turnov ku Praze. Byl březen, skoro jarní čas, ale v noci ze 14. na 15. březen sněžilo jako v prosinci. Napadlo tolik sněhu, že táhnoucí Němci měli dopravní potíže, takže se dostali do Prahy s velkým zpožděním.

Smutek a nejistota zavládly po celé zemi. Na venkově první dny nebyla znát žádná změna. Jiné to však bylo ve městech. Všude německý voják, v hostincích jich bylo plno, kde statně začali vyjít republiku. [Nedopsáno.]

Tím také ukončuji svoje paměti a doufám, že se po určitém odstupu najde některý z nástupců a bude pokračovat dále. Látky k tomu bude mít dostatek...

V Benešově u Semil, léta Páně 1942.

DOPLŇKY **k II. dílu**

Dělnické hnutí a stávky (1890-1928)

Války byly, jsou a budou, a totéž se může říct o stávkách. No, a tak jsme ani my nebyli tohoto nutného zla ušetřeni.

První stávka na Semilsku vypukla roku 1890 u firmy Schmitt v Řekách. Za pomoci vojenské asistence však byla brzo potlačena. Ze stávkujících bylo mnoho lidí zavřeno a souzeno a to také dalo podnět k prvním základům odborové organizace, a to sociálně demokratické.¹

V ten čas začaly již také vycházet socialistické časopisy, které byly anonymně rozesílány. Jeden takový časopis se jmenoval „Pomsta“ a vycházel v Liberci. V Praze vycházel „Posel lidu“ a v Brně byl vydáván časopis „Rovnost“. Pod vlivem těchto časopisů se utvořil z odvažnějších dělníků kroužek, který pak vstoupil do Politického klubu dělnického v Praze. Tento klub měl dle stanov právo pořádat schůze všude tam, kde měl své členy. Tato organizační činnost některých dělníků nezůstala firmě Schmitt utajena, a proto byl její hlavní propagátor jménem Jan Housa propuštěn z práce. To zavedlo příčinu k stávce, která trvala asi pět neděl. Bylo to roku 1891. Stávka se setkala s nezdarem, a nakonec byl sám Housa dělnictvem obviňován z toho, že je vedl do předem prohrané stávky.

Později byl v Semilech založen Dělnický vzdělávací spolek „Mírumil“, pojmenování to trochu nevhodné, které ani socialistům neimponovalo, a proto byl spolek zrušen a nahrazen Skupinou textilního dělnictva. Nato byl zřízen Konzumní spolek, bašta to sociálních demokratů v Semilech, v jichž čele stál Jan Kulička. Pořádány schůze a přednášky, na kterých byla dělnictvu vštěpována nenávist proti zaměstnavateli. Výsledek toho všeho byl, že i u nás a u Matoušů došlo 2. května 1900 ke stávce, která trvala plných devět neděl. Heslem všech pořádaných schůzí byl „boj proti kapitálu“, a kdyby tenkrát dělníci věděli, jak nám ten kapitál chyběl a co to dalo starostí sehnat na takovou výplatu, jistě by se trvání stávky zkrátilo a možná, že by i stávku odmítli.

Jako je pan farář farářem, tak byl Kulička zástupcem dělníků. Bylo to jeho zaměstnání, při kterém se mu asi špatně nevedlo, neboť byl stále při těle jako kulička.

Je přirozené, že při takové stávce se stanou různé příhody, ale sympatie jsou vždy na straně dělnictva. Prvé tři neděle měla stávka normální průběh. Domnívám se, že z našich dělníků nebyl nikdo organizován, a proto také neměli nárok na podporu ve stávce. Sbíralo se proto na stávkující, kde se dalo, což však bylo dle zákona vykládáno jako žebrota. Stalo se dokonce, že v Rybnicích chodili muzikanti dům od domu a vyhrávali pro stávkující. Toto vyhrávání se jim však nevyplatilo, protože vybírání na stávkující bylo úřadem zakázáno a nařízeno, aby všem muzikantům, kteří se vyhrávání zúčastnili, byly zkonfiskovány trumpetky a každý dostal přídavkem ještě šest dní vězení. Ačkoliv se odvolali a odvolání mělo

¹ K tomu více ve studii NAVRÁTIL, Ivo. Májové dny roku 1890 na Semilsku. In: *Pohledy do minulosti: Sborník příspěvků k šedesátinám doc. PhDr. Vladimíra Lesáka*. Hradec Králové, 1994, s. 169-181; LESÁK, Vladimír – LENDEROVÁ, Milena. Počátky a první etapa hnutí textilního dělnictva na Semilsku. In: *Z dějin textilu*, sv. 12. Ústí n. O., 1988, s. 203-209.

Demonstrace za všeobecné volební právo před radnicí v Semilech v roce 1905. Dobová pohlednice, poškozená. (SOkA Semily, SbSD)

odkládací účinek, byli uvězněni a ani na zakročení organizace a jejich právního zástupce JUDr. Antonína Zemana nebyli propuštěni. Dr. Zeman se pak obrátil přímo do Vídně na říšského poslance Dr. Adlera² (který zastřelil ministerského předsedu Stürgkha!³), načež přišel telegram a rozkaz z místodržitelství, aby byli propuštěni. Ti však již měli z větší části trest odpykaný.

V naší továrně a u Matoušů něco málo lidí pracovalo, což ovšem bylo ostatním solí v očích. Proto byly stávkujícími postaveny na cesty hlídky, které měly docházku do práce znemožnit. Následkem toho zase bylo protiopatření úřadu, který nechal dělníky po ukončení jejich práce doprovodit domů pod četnickou ochranou.

Celá stávka trvala devět neděl a skončila nepatrným zvýšením mezd, které nikdy nemohlo vyvážit ztrátu na mzdách, již dělnictvo stávkou utrpělo. Ovšemže citelná ztráta byla také na naší straně a pociťovala se obzvláště těžce, protože jsme byli závodem finančně slabým.

Dělnickým organizacím šlo především o nasazení socialistických buněk, kterážto práce se jim dařila a socialismus zapustil na Semilsku své kořeny. Budovaly se nové organizace,

² Friedrich Wolfgang Adler (1879–1960), syn zakladatele rakouské sociálně demokratické strany dělnické Viktora Adlera, politik a přírodovědec.

³ Hrabě Karl von Stürgkh, v letech 1911–1916 předseda vlády Předlitavska, zastřelen Friedrichem Adlerem 21. 10. 1916.

které se připravovaly na další zápasy. V celém Podkrkonoší byly pořádány schůze, a tak došlo v Semilech 28. listopadu 1905 k velkým demonstracím. Tyto demonstrace však byly rázu více politického a manifestovalo se na nich pro zavedení všeobecného hlasovacího práva. V ten den byla vyhlášena jednodenní všeobecná stávka. Všechny továrny stály a obchody a krámy byly zavřeny. Do Semil se z celého okolí sjelo asi 12–13 tisíc dělníků.

Netrvalo ani rok a na Semilsku vypukla nová stávka, která však již neměla tak hladký průběh jako stávka první. Do Semil bylo povoláno mnoho četnictva, a to pak bylo rozděleno do jednotlivých závodů. K nám jich bylo přiděleno šest. Ubytování byli ve vile. Udržet v továrně částečně práci, jako tomu bylo při první stávce, se nepodařilo, protože tato druhá stávka byla vedena s velkou houževnatostí. Mnozí z dělníků byli již organizováni, což také přispělo k prodloužení stávky.

Protože tlak budí protitlak, bylo rozhodnuto, že hlavní buřiči budou z práce a bytu vypovězeni. Přišla sobota, v které měla být vyplácena poslední výplata. V týdnu této soboty se však již stávkovalo. K výplatním sáčkům byly také připraveny pracovní knížky těch, kteří měli být propuštěni. Před továrnou se mimo našich lidí dostavili také někteří dělníci z jiných závodů. Četníci měli plné ruce práce s rozháněním tvořících se hloučků.

Do kanceláře byli dělníci vpouštěni vždy po jednom. Výplatu prováděli Tulach, Pavel Housa a Oldřich Housa. No a teď se něco stalo. Do kanceláře si přišel pro výplatu František Buriánek, který byl přádníkem na starých selfaktorech a bydlel v továrním bytě. Byl jedním z těch, kteří měli být propuštěni. Každému takovému byla k obálce s penězi připojena i pracovní knížka a dána současně výpověď z práce i bytu.

Jak jsem Buriánkovi podával knížku s penězi, tu se náhle ohnal a udeřil mě do tváře. Vtom ho však již chytil Pavel Housa a pořádně s ním zatřásl. Byl předán četníkům a odvezen do Semil. To zavdalo příčinu k hlučným projevům dělníků, shromážděných před továrnou.

Když se o této události dověděl Kulička, ihned na hejtmanství žádal, aby byl Buriánek prohlédnut lékařem, zda snad neutrpěl nějaké zranění na těle. Pak ovšem se celá věc projednávala soudně a Buriánek byl auskultantem Matouškem, pozdějším ministrem obchodu,⁴ odsouzen k šestitýdennímu vězení. Po tomto rozsudku začaly pak o věci štvavě psát všechny dělnické noviny.

Jednou, po hodně dlouhé době od této příhody, jsem se náhodou sešel ve vlaku s Matouškem, který byl tehdy ještě poslancem. Přišla řeč na to, jaké to bylo, když býval u soudu v Semilech, a tu mi prozradil, že tenkrát za odsouzení Buriánka dostal z Jičína, jak se říká, „nos“.⁵

Soudům nebyl konec, neboť se projednávaly soudní výpovědi z továrních bytů. Tuším, že tato přelíčení se tenkrát konala po čtyři odpoledne za sebou. Poslední přelíčení chtěl soudce již ukončit, a proto se jednání protáhlo skoro do deseti hodin večer. Tu však někdo zaklepal na dveře a k svému údivu vidím, že vstoupil tatínek. Pan soudce se ho ptal, co si přeje, a tu tatínek začal: „*Musím proti tomu protestovat, aby můj syn musel po čtyři dny sedět u soudu, a to ještě do noci.*“

⁴ JUDr. Josef Matoušek (1876–1945), rodák z Železného Brodu, politik, ministr průmyslu, obchodu a živností, poslanec a senátor za Čs. národní demokracii.

⁵ V Jičíně bylo sídlo nadřízeného krajského soudu.

Nyní jsem ale měl opravdu strach, aby nedošlo k nějakému výstupu. Byli tam také zástupci dělníků s koncipientem od Dr. Zemana, Dr. Šternem, který jistě čekal, že mezi tatínkem a soudcem dojde k ostřejší výměně názorů a že soudce použije své úřední moci k vyřízení tohoto případu. Byla by to ovšem pastva pro dělnické noviny i pro samotného Dr. Šterna. Počal jsem proto tatínka prosit, aby šel klidně domů, že líčení bude již co nevidět u konce, a když i soudce to potvrdil, dal si tatínek říci a odešel.

Od líčení vracíval jsem se domů vždy až večer. Chodíval jsem sám a pěšky. Co tenkrát pomněla moje paní po ty čtyři dny strachu!

Pracovní knížky pak byly rozdány všem dělníkům a těm, kteří je nepřijali, byly poslány na hejtmanství, aby jim byly zaslány úřední cestou. Zároveň jsme žádali, aby jejich majitelé byli potrestáni, protože práci opustili bez patřičné výpovědi, a tím se dopustili porušení živnostenského řádu, jelikož v závodě byla zavedena čtrnáctidenní výpovědní lhůta.

Stávka se protáhla tuším asi na osm neděl a výsledkem bylo 5% zvýšení mezd, což bylo zaručeno smlouvou uzavřenou mezi firmou a zástupci dělnictva.⁶

Rok na to, tj. v roce 1907, se konaly volby do říšského sněmu na základě všeobecného a rovného práva hlasovacího. Strana sociálně demokratická obdržela přes 4 000 hlasů pro Jana Kuličku.

Rok na to vypukla stávka v Jablonci nad Jizerou, která trvala plných 26 neděl. Dále se také stávkovalo ve Vichově a Buřanech.

Sociálním demokratům se na Semilsku vedlo dobře, čehož hmatatelným důkazem bylo postavení Dělnického domu, který byl 17. července slavnostně otevřen. Stavba Dělnického domu, bašta to socialismu, byla provedena nákladem Konzumního družstva v Semilech. Dům ovšem nebylo později možno udržet, a tak ve světové válce, tuším v roce 1915, přešel koupí do rukou sokolské jednoty semilské. Dělnický dům byl prodán za 70 000 K.⁷ Dnešní osud sokolovny je bohužel každému dobře znám.

V továrnách byly utvořeny důvěrnické sbory. Jednotlivci se pak přičiňovali o to, aby co největší počet dělnictva byl odborově organizován, pro případ dalšího boje. V naší továrně

⁶ Z ostatních bodů této smlouvy uvádím:

Správa továrny prohlašuje, že nebude činit žádných námitek proti zkrácení doby pracovní v tom okamžiku, kdy veškeré ostatní závody v politickém okrese zdejších taktéž tuto dobu pracovní zavedou.

Správa továrny nečiní námitek proti slavení 1. května.

Pro stávku nebude z dělnictva nikdo propuštěn, vyjímaje přádníka J. Buriánka. Doby přijímání jednotlivých dělníků vyhrazuje si však správa továrny.

Správa továrny si pak dále vyhrazuje:

1. *Zálohy se nebudou žádné dávat.*

2. *Do práce se musí včas chodit, pouze ve výjimečných případech povoluje se jednou týdně 15 minut opoždění. Z práce bez výslovného svolení mistrů odcházeti se nesmí.*

3. *Do továrny lihoviny nošeny býti nesmí, pro pivo a jídla smí se chodit pouze v dobách svačin.*

4. *Špule, bavlna, příze, odpady bavlněné po zemi se nesmí pavalovati. V záchodech se nesmí kouřit. Svěvolné a neopatrné ničení různého materiálu, rozbíjení oken a součástek strojových se zakazuje.*

5. *Dělnictvo musí ze všech strojů odváděti práci bez chyb, přádníci pak nesmí bez důležitých příčin stroje zastavovati.*

6. *Kdo by proti těmto ustanovením jednal, ztrácí nárok na zvýšení platu po dobu 14 dnů.*

V Semilech dne 23. dubna 1906.

⁷ Secesní Dělnický dům v Semilech čp. 418 byl postaven Všeobecným konzumním spolkem v Semilech. Zatížen byl dluhem 68 000 Kč u Městské spořitelny a 33 000 Kč u Občanské záložny. Po krachu spořitelny jej v r. 1916 vydražila TJ Sokol Semily.

Novostavba Dělnického domu v Semilech z roku 1909 na kolorované pohlednici. (SOka Semily, SbSD)

agitovali pro tuto věc oba mazači, Josef Holubec a Josef Trojna. Jako mazači měli tu nejlepší příležitost k této činnosti, protože měli možnost přecházet z jedné pracovní místnosti do druhé a kolportovat přitom tajně socialistické noviny. Tato jejich práce by se jim málem podařila. Blížilo se jaro roku 1909, kdy měla vypuknout zase stávka, na kterou se dobře připravili. Stávka měla být zahájena 1. května, ale stalo se něco, s čím nikdo nepočítal. Dne 3. dubna vypukl v továrně požár a přádelna úplně vyhořela. Tím ovšem byla stávka v našem závodě protentokrát pohřbena.

V jubilejním roce otevření Dělnického domu by se jim stávka dobře hodila k propagačním účelům, protože by na slavnostních projevech mohli tvrdit, že jedině silnou organizací se stávky vyhrávají.

Pokud se průmyslu týče, musím zde doznat, že v ten čas nebyl žádné organizační akce schopen. Mnoho se mluvilo o výlukách při stávkách jednotlivých závodů, ale nikdy toho nebylo použito. Bylo samozřejmé, že když dělníci jednoho závodu docílili stávkou nějakého úspěchu, čekala docílená změna i závody ostatní.

Mezi zaměstnavateli nebyla nikdy taková solidarita, jako mezi dělnictvem.

Obliba tvořit politické strany a straníčky v našem národě je věc každému dostatečně známou, a slávu sociálních demokratů chtěli tehdy také získat národní socialisté. Tato strana měla mnoho členů mezi sklářským dělnictvem, ale i do jiných oborů se tlačila, jak jen mohla. Nejlepším prostředkem k získání dalších přívrženců byla vždy stávka, a proto tato strana koncem října 1911 vyvolala velkou textilní stávku, která se také rozšířila na Libštátsko

a Železnobrodsko. Stávkovou akci tehdy vedl národně socialistický poslanec Josef Lisý.⁸ V celém kraji semilském, libštátském a železnobrodském se stávkovalo, s výjimkou naší továrny, v které se plně pracovalo po celou dobu stávky, jež trvala šest týdnů. Skutečnost, že se v našem závodě vzdor veškeré agitaci a výhrůžkám stále pracovalo, byla národně socialistickému vedení velmi nepříjemná, ale já jsem měl z tohoto úspěchu radost. Nechal jsem si proto zavolat důvěrníky a sdělil jsem jim, že vše, co bude v jiných závodech docíleno stávkou, dostanou naši dělníci také, a to, co by stávkou ztratili, že budou mít k lepšímu.

Nebylo to ovšem tak lehké udržet tento stav až do konce stávky při teroru, který stávkující dělnictvo na naše práce ochotné dělníky vykonávalo. Průběh této stávky nebyl již tak klidný jako stávky předchozí, a bylo nutno povolát vojsko. Mimo 150 četníků byly povolány tři setniny 94. pluku z Turnova a Liberce. Každý den přijížděl k naší továrně hejtman a žádal o zprávu, jak věc v našem závodě stojí. Práce v naší továrně byla solí v očích vedoucím stávky, a proto na to šli z jiného konce, jen aby naše dělnictvo vyprovokovali ke stávce.

Jednoho dne po obědě jsem se díval oknem k Benešovu, a tu vidím, jak několik lidí jde cestou vedoucí od Bachtíků na silnici. Za nimi ve vzdálenosti asi třiceti kroků jde druhá skupina a pak ještě několik hloučků v různých intervalech. Též na číkávském kopci jsem zahlédl takové skupiny, které všechny směřovaly k naší továrně. Poznal jsem, že se něco chystá, a proto jsem se ihned odebral do továrny. Za chvíli mi vrátný hlásil, že se na silnici před továrnou hromadí cizí dělníci. Telefonoval jsem na četnickou stanici a žádal o vyslání několika četníků. Na tuto mou žádost přišel osobně kapitán četnictva Ludvík ještě s několika četníky. Když jsem zjistil, že dav dělníků před továrnou roste, nechal jsem si zavolat mistry, kterým jsem nařídil, aby za žádných okolností nedovolili našim dělníkům přístup k oknům a odejít od strojů, které musí být stále v chodu.

Tehdy byl v tovární kanceláři zaměstnán František Mizera, který mi prokázal za této situace cenné služby. Vrátný dostal rozkaz, že nesmí nikoho pustit do továrny, ale také ne z továrny, a brána že musí zůstat stále zavřená. Asi ke druhé hodině dostavil se vedoucí stávky, v čele s poslancem Lisým, který jako zřejmý důkaz stranické příslušnosti měl na hlavě široký černý klobouk, znak to národních socialistů. Díval jsem se oknem, co se děje. Byl uspořádán tábor lidu, na kterém se vystřídali asi čtyři dělníci, včetně poslance Lisého. Slově u oknem nebylo ovšem rozumět, neboť dav se občas obrátil směrem k továrně a vyhrožoval pracujícím pěstmi. To působilo hlavně na ženy, které se obávaly týrání, a proto se hrnuly ke dveřím, s úmyslem zanechat práce. V tom okamžiku se však na schodišti objevil Mizera a všechny zase vrátil do sálů. Situace byla kritická, a proto jsem šel mezi naše dělníky a nabádal je k rozvaze. Nastalo uklidnění, které však bylo vystřídáno dalším rozčilením, když se vidělo, že se zástup před továrnou rozdělil na dva proudy, z nichž jeden směřoval ke dveřím mísírnny, druhý pak k hlavní bráně. Bylo zřejmo, že se stávkující chtějí dostat do továrny. Zvláště u vchodu se situace stala vážnou. Vchod byl chráněn pouze kapitánem Ludvíkem, který již chtěl v sebeobraně použít střelné zbraně, neboť byl jedním ze stávkujících udeřen do hlavy. Mohlo dojít ke katastrofě, kdyby v ten čas nepřišel jeden

⁸ Čeněk Josef Lisý (1874–1937), učitel v Železném Brodě, poslanec Říšské rady v letech 1907–1918, senátor Národního shromáždění 1920–1925 za národně socialistickou stranu a později Národní ligu Jiřího Stříbrného.

z vedoucích stávky a dav neuklidnil. Nebyli to však již samostatně myslící jednotlivci, nýbrž duše davu, která nezná rozvahy.

Zatím mezi demonstranty před tovární bránou stál poslanec Lisý, který žádal vrátného o vpuštění do továrny, protože se mnou musí mluvit. Je přirozené, že jsem jeho vpuštění odmítl a sám jsem šel k bráně, abych se dozvěděl, co mi pan poslanec chce. Rozhovor byl náramně krátký a spočíval v žádosti o zastavení továrny a propuštění dělnictva. Žádost jsem ihned rozhodně odmítl. Pan poslanec na to šel z jiného konce a žádal mě, abych mu dovolil telefonovat na hejtmanství. Ovšem hned jsem postřehl postranní úmysl této žádosti. Kdyby se totiž brána otevřela, vtrhl by rozzuřený dav na dvůr a pak do továrny. Jaké to mohlo mít následky, může si každý sám domyslit. Odvětil jsem proto panu poslanci, že je to telefon soukromý a že mu rozhovor nedovolím, a ať si k panu hejtmanovi pošle se zprávou některého ze stávkujících. Když to tedy nešlo se mnou po dobrém, bylo použito výhrůžky, a to v té formě, že když ho nenechám telefonovat, budu za všechno, co se stane, zodpovědný já. Po těchto slovech se zvedly pěti demonstrantů a bylo mi vyhrožováno posunkem i slovem. Tím bylo jednání ukončeno a odešel jsem proto do kanceláře, která byla tehdy v místnosti, co je dnes vrátný, a tam jsem očekával další vývoj situace.

Musím zde přiznat, že to bylo vážné a šlo to člověku na nervy. Takto poštvaný dav nakonec neví, co činí, a mohlo tedy dojít k vážným věcem. Skončilo to však tak, že si demonstranti ještě nějakou dobu pohulákali, a pak se vydali na zpáteční cestu. Ta skupina, která šla po silnici do Semil, byla později rozptýlena četnictvem. Vojsko mělo pohotovost.

*Čeněk Josef Lisý, sociálně demokratický předák.
(Městské muzeum Železný Brod)*

Po ukončení práce v šest hodin se ženy bály jít samy domů, neboť se obávaly, aby nebyly cestou ztýrány stávkujícími dělníky, zvláště od sousední firmy Matoušovy. Proto šly domů ve skupinkách, doprovázeny četníkem. Práce v továrně nestála toho odpoledne za moc, ale hlavní věcí bylo, že naši dělníci vzdor výhrůzkám a nátlaku svou práci neopustili. Byl jsem zvědav na druhý den, zda si to snad některý z nich nerozmyslí. Byl jsem však potěšen skutečností, že ani jediný tak neučinil a všichni do jednoho se do práce dostavili.

Stávkou dělníci docílili snížení pracovní doby na 10 hodin bez přídavek. Tak byla zažehnána třetí stávka, která měla v našem závodě vypuknout.

Po světové válce pracovalo v továrně jen málo lidí. Dalo se očekávat, že se nyní budou dělníci hlásit do práce, ale že budou současně požadovat novou úpravu mezd. Tak tomu také bylo a k prvému jednání došlo 14. ledna 1919, kdy byl sepsán níže uvedený protokol:

PROTOKOL

sepsaný dne 14. ledna 1919 o požadavcích dělnictva firmy Jos. V. Hybler a synové v Benešově u Semil.

- 1. Tovární výbor po vývodech majitele továrny, že toho času není s dostatek práce a že továrna pracuje pouze ve mzdě, a to s velkými obtížemi, přistupuje na podmínku, že mzda bude za 8 hodin⁹ táž jako dříve za 10 hodin a firma přidá 4 Kč drahotního přídavku za výplatu. To bude platit až do doby, kdy nastanou normální poměry. Firma žádá, aby okresní hejtmanství vyrozumělo berní referát, aby byl zjištěn rozsah výroby v tkalcovně a odpadové přádelně v roce 1917-1918 a provedeno bylo spravedlivé zdanění, resp. úprava výdělkové daně, zejména s ohledem na konkurenční firmy, které ve válce vydělávají a vydělávaly a s nimiž firma musí konkurovat, a aby rozsah byl zjištěn nejlépe na místě výsledkem dělnictva a úřednictva, jak firma několikrát nabízela ve svých podáních. Sluší přitom vzít zřetel na okolnost, že firma pracovala během války pouze ve mzdě pro různé centrály jak v tkalcovně, tak odpadové přádelně, trhárně i přádelně papíru.*
- 2. Práce přesčas, tj. přes 8 hodin, bude placena o 50 % ve všední dny, v neděli pak o 100 % výše.*
- 3. Místnosti tovární budou vytápěny, jelikož firma toho času uhlím disponuje.*
- 4. Pokud budou zásoby uhlí a pokud budou příděly docházeti, bude dělnictvu uhlí dodáváno.*
- 5. Továrník uznává závodní výbor.*

Coram me:¹⁰ Dr. Machek

Jos. V. Hybler a synové

Kliment Vavřík

⁹ Zákon Národního shromáždění z 19. 12. 1918, č. 91/1918 Sb., stanovil osmihodinovou pracovní dobu ve 24 hodinách, resp. 48 hodin týdně. Zároveň byla omezena práce v noci, mladistvých a žen, děti do 14 let nesměly být vůbec zaměstnávány.

¹⁰ Z lat. *Přede mnou* – tj. jako svědčícím úředníkem.

Po uznání závodního výboru začal tento vyvíjet svoji činnost. Pořádány byly schůze, a to hlavně v hostinci U Boudů, ke kterým se vždy dostavil nějaký tajemník a vštěpoval dělníkům, jak mají proti zaměstnavatelům jednat. Výsledek se brzo dostavil a dne 23. června 1919 dostala firma doporučený dopis, ve kterém byly kladeny nové mzdové požadavky.¹¹

Poněvadž podobné dopisy byly doručeny všem textilním firmám, bylo ujednáno, že se o mzdových požadavcích bude jednat společně, ke kterémuž jednání se dostaví úředník z hejtmanství a živnostenský inspektor. Dále se dostaví všichni zaměstnavatelé a tajemníci organizací. Schůze se odbyvala v restauraci Okresního domu v Semilech, na přesné datum se již nepamatuji.

Jednání se zástupci dělnictva bylo velmi rušné a nevedlo k žádnému cíli. Debatovalo se s polední přestávkou až do večera. Po skončení práce v továrnách se všichni dělníci dostavili před hotel a netrpělivě očekávali výsledek celodenního rokování. Přišlo se mi podívat oknem, a tu vidím, že pro pana ředitele Reichelta od firmy Schmitt přijel landaur s párem koní.¹² Nepokládal jsem to za právě vhodné při takové náladě dělnictva, a proto povídám panu řediteli, že by bylo nejlépe, kdyby poslal kočího domů, že ho pak po skončení jednání doprovodím. Pan ředitel souhlasil a zařídil po vrchním odjezd kočího zpátky do továrny.

Lidé venku již byli netrpělivi a několik výrostků se chtělo dostat za každou cenu do místností, kde se schůze konala. Samotní zástupci dělnictva pokládali situaci za velmi vážnou a naléhali na urychlené schválení jejich návrhu, pokud se týče platů. Vyhověno bylo jen zčásti, a tu byla obava, aby nedošlo k nějakým nepředloženým činům. Ředitel Reichelt se třásl na celém těle. Danému slibu, že ho doprovodím domů, jsem dostal a požádal jsem pana Kvapila,¹³ aby nám otevřel zadní vchod, kterým bylo jedině možné se dostat do zastrčené uličky za hotelem. Bylo již dost tma, když zástupci dělnictva oznamovali před hotelem shromážděnému davu výsledek jednání. Využili jsme tohoto okamžiku a zadním vchodem jsme nenápadně odešli. Nepozorováni jsme se dostali za

¹¹ **Firmě J. V. Hybler v Benešově**

Dělnictvo Vaší firmy usneslo se na závodní schůzi 23. 6. 1919 předložit následující požadavky:

1. a) Mzdy dělníků mladistvých do 18 roků nesmějí být nižší než 5 Kč denně,
b) Mzdy žen nejméně 6 Kč denně,
c) Mzdy mužů alespoň 7 Kč denně.
2. Práce přesčas (8 h denně) budiž ve všední dny placena o 50 % výše, v neděli a svátek o 100 % výše.
3. Ostatní body ve smlouvě uvedené (v protokolu) ze dne 14. 1. 1919 zůstávají v platnosti nadále.
4. Přijímání i propouštění dělníků se děje za účasti továrního výboru.
5. Vyjednávání nechť se děje s politickým úřadem v Semilech.

V Benešově 23. 6. 1919.

Pavlaína Jebavá, Anna Skrbková, Anna Havlíčková, Jindřiška Pikorová, Pavlaína Dlabolová, Anna Šimková, František Fejkl, Filip Matěcha

Doporučuje se k příznivému vyřízení:

Sekretariát organizace jednotné strany socialistické Semily (razítko)

Kliment Vavřík a J. A. Řehák, předseda

¹² Landauer či landaur – čtyřsedadlový kočár s dvěma páry sedadel proti sobě a s otevíratelnou střechou.

¹³ Nájemcem a později vlastníkem hotelu Okresní dům byl Alois Kvapil, rodák z Rovenska pod Troskami.

zámek a přes Bítouchov až do Jizerodolí. Pan ředitel mi srdečně děkoval a ujišťoval mne, že mi to nikdy nezapomene.

Další jednání se pak již odbyvala na hejtmanství, v místnosti k tomu vhodně přizpůsobené.

První kolektivní smlouva byla ujednána v Semilech dne 10. listopadu 1919. Za zaměstnavatelskou úřadovnu při Ústředním svazu československých průmyslníků v Praze byl přítomen Ing. Danihelka, který smlouvu podepsal s výhradou dodatečného schválení ústředním svazem. Za dělnictvo podepsali Josef Dvořák, František Kouřím a Václav Kopecký, a pak všichni přítomní zaměstnavatelé. Za politický úřad podepsal komisař Mohal a za ministerstvo sociální péče Ing. Kailer. Smlouva byla platná až do 30. dubna 1920 a po uplynutí této lhůty náleželo oběma stranám právo tuto počátkem každého měsíce vypovědět. Podobné smlouvy byly sjednány také mezi úředníky a mistry.

Dělnická, úřednická a mistrovská smlouva byla vypovězena ze strany zaměstnanců, a tak došlo 17. května 1920 k novému jednání v Semilech. Pro textilní závody na Semilsku byla s platností od 1. května 1920 přijata smlouva zvaná „východočeská“, která stanovila sazby jednotné pro všechny závody v této oblasti. Touto smlouvou docílilo dělnictvo k zvýšeným již platům ještě 35 % drahotního přídatku, místo 20 % předtím placeného. Mistři kromě toho dostali ještě přírůstek „nákupní“, který činil u ženatého 1 500 Kč a u svobodného 1 000 Kč. Též zvýšení novoročního bylo dosaženo. Obdobné úpravy byly zavedeny i u platů úřednických.

Za sedm měsíců na to jedná se však v Praze o další změny ve východočeské textilní smlouvě a dělníci dosahují zvýšení dosavadního drahotního přídatku z 35 % na 65 %, vedle úpravy hodinové mzdy některých kategorií. Touto smlouvou počínaje odbývají se všechna jednání o platových otázkách již v Praze, a to mezi zástupci textilního průmyslu a zástupci odborových organizací. Byl jsem s ředitelem Reicheltem zvolen do těchto komisí a musím přiznat, že projednávání takových kolektivních smluv není věc právě zábavná a museli jsme často jezdit do Prahy i několikrát, než se taková smlouva upekla. Byl to však veliký pokrok oproti dřívějšímu, kdy se mzdová otázka projednávala od závodu k závodu.

Po sjednání smlouvy dělnické vypověděli zástupci mistrů a strojníků svou kolektivní smlouvu a žádali zvýšení platů téměř o sto procent. O tomto požadavku bylo jednáno u všech zaměstnavatelských skupin a bylo usneseno odpovědět zmíněné organizaci v tom smyslu, že předložený požadavek je tak přemrštěný, že nějaké jednání o něm není vůbec možné. Následek tohoto zamítnutí byl, že mistři vstoupili do stávk. Mistrům se do stávky nechtělo, ale museli poslechnout rozkazu své organizace. Byla to však stávka pro kočku, pokud se alespoň týče naší továrny, protože jsem s mistry měl vždy ten nejlepší poměr a bylo jim proto trapné činit mi nějaké obtíže. Stačí, uvedu-li, že se u nás pracovalo, jako by stávky vůbec nebylo, neboť za přispění samotných mistrů se to zařídilo tak, aby po dobu stávky nebyl chod závodu rušen. Ovšem byly závody, v kterých musela být práce následkem stávky mistrů zastavena. Bohudík trvala pouze několik dnů, ale její následky se projeví v požadavku dělnictva těch závodů, které pro stávku nepracovaly, aby jim byl stávkou promeškaný čas zaměstnavatelem nahrazen. Jednání o tomto požadavku bylo obtížné a nakonec o něm rozhodla paritní komise za přítomnosti znalců.

Rok 1921 byl rokem vzrušujícím, protože Maďari napadli Slovensko. Narukovavší dělníci uplatňovali před odjezdem § 1154 občanského zákoníku. Protože tento požadavek byl sporný, zaslala zaměstnavatelská ústředna pokyny všem podnikům, jak se mají v této záležitosti zařídit.¹⁴

Dne 12. srpna 1921 s platností od 1. ledna 1922 byl vydán zákon o závodních výborech. To bylo něco, co dělnictvu imponovalo, a pak to byla novinka, od které se očekávaly zázraky. Avšak každá nová věc jednou zevšední, a to se ukázalo i na závodních výborech. U nás byla tato novinka uvedena tím, že přesně podle nařízení zákona byly provedeny volby, z kterých jako předseda závodního výboru vyšel vítězně Vilém Malý, který si na této funkci nemálo zakládal a který se ihned ujal úřadování. Byla koupena kniha pro zápis protokolů a za místnost pro konání schůzí závodního výboru se správou závodu určena dolejší písárna (nyní vrátnice). Do prvních schůzí jsem chodil osobně, ale co všechno bylo žádáno, to přesahovalo meze a hlavně moji trpělivost. Na rozumné návrhy jsem vždy ochotně přistoupil, ale na hlouposti nikdy. Měl jsem tohoto schůzování právě dost, a proto jsem za svého zástupce určil továrního úředníka Jana Mikšů. To nebylo ovšem pro závodní výbor již tak zajímavé, když tam nechodil osobně pan šéf, a proto se schůze konaly vždy v delších a delších přestávkách, až přestaly nadobro. Dělníci, kteří měli na srdci nějaké přání, chodili do kanceláře jako dříve a sláva závodního výboru pobledla.

Po vypršení prvního funkčního období se měly konat nové volby, ale žádný z dělníků nechtěl být kandidátem, a tak z voleb sešlo. Starý výbor byl považován za sbor důvěrníků, bez vykonávání nějakých funkcí, a nikdo z dělníků nepociťoval, že by se mu bez závodního výboru žilo a vedlo hůře. Nový závodní výbor byl pak ustanoven na žádost Národního sdružení, odborové organizace Národního sjednocení, a to roku 1937, protože většina našeho dělnictva byla v této organizaci zapsaná. Avšak i úřady naléhaly na zřízení závodního výboru.

Nyní se však vraťme zpět do let bezprostředně poválečných. Ožehavá otázka, která se musela vyřešit, byl dvoustavový systém. V tkalcovnách se tou dobou pracovalo na čtyřech stavech, dělnické organizace žádaly zavedení práce na dvou stavech. Základní sazby, o kterých bylo mnoho jednáno, byly po dohodě dvoustavové, ale nevyklučovala se práce na stavu třetím, v kterémžto případě se měla mzda úměrně zvýšit. Práce na čtyřech stavech byla však pro příště zakázána.

Dalším zdrojem častých nedorozumění byly tovární pracovní řády. Zaměstnanecká ústředna vypracovala společný tovární řád, který měl být v závodech vyvěšen, proti čemuž se ohrazovaly dělnické organizace. Záležitost se dostala až do Národního shromáždění,

¹⁴ *O mzdě dělníka pro případ narukování neexistuje žádné zákonné ustanovení § 1154 občanského zákoníku a nelze jej tudíž v plném jeho znění na případ tento vztáhnouti, nýbrž pouze potud, že mobilizovaný dělník má právo po vyhlášení mobilizace ihned práci přerušiti, aby se mohl k narukování připravit. Tento čas, jejž bez své viny nemůže pracovati, musí mu býti zaměstnavatelem nahrazen. Zde jednati se může však pouze o jeden, nejvýše dva dny, protože mobilizační vyhlášky přesně nařídily povinnost nastoupiti cestu neb jízdu k příslušné vojenské formaci do 24 hodin po vyvěšení vyhlášky. Dnem narukování pak přechází dělník do zásobovacího stavu vojenské správy a má nárok na vojenské požitky, jeho rodina pak na výživovací podporu, takže jeho výživa je již zabezpečena a odpadá tudíž další nárok z titulu § 1154b občanského zákoníku vůči zaměstnavateli.*

kam dělnické organizace podaly interpelaci o vyvěšování továrních řádů. Ministr sociální péče Habrman,¹⁵ jak nám zaměstnavatelská ústředna sdělila, odpověděl takto:

Vyvěšované pracovní řády byly sestaveny obvyklým způsobem dle předpisu § 88 živnostenského řádu, tj. bez součinnosti dělnictva. Jelikož zákon ze dne 12. srpna 1921, o továrních výborech, dávající závodnímu výboru právo, aby spolupůsobil při sjednávání pracovních řádů, vstoupil v platnost dne 1. ledna 1922, spatřuje dělnictvo v zavedení těchto nových pracovních řádů samozřejmě ohrožení svých práv, což na mnohých místech zavdalo podnět ke konfliktům, ba i stávkám. Ministr dal příslušným politickým správám pokyn, aby při vidování pracovních řádů bylo závodům naléhavě doporučeno, aby v zájmu zachování klidu v závodech byla o nich sjednána dohoda s dělnictvem předem. Bylo též zejména na to upozorněno, že je v zájmu věci, aby dělnictvo bylo správami závodů ujištěno, že ustanovení sjednaných a dosud platných smluv kolektivních zůstávají novými pracovními řády nedotčena až do konce platnosti dotyčných smluv.

Přestože pak v této příčině nastal 1. ledna nový právní stav, jemuž ovšem vzhledem k tomu, že závodní výbory dosud zvoleny nebyly, nelze toho času plně vyhovět, nařídil, aby nyní předložené pracovní řády byly vidovány s výslovným omezením jako provizorní, které mají platnost jen do doby, až příslušné závodní výbory budou zvoleny a zahájí činnost. Tím způsobem je zajisté vyhověno oprávněným požadavkům obou smluvních stran.

Samozřejmě nyní, kdy již je v činnosti zákon o závodních výborech, politické úřady budou povinny, aby při vidování pracovních řádů vždy si sjednaly jistotu, zdali v příslušném závodě je zvolen závodní výbor a zda mu byla dána možnost, aby spolupůsobil při sjednávání nových pracovních řádů.

Z toho vysvítá, že ty pracovní řády, které jsou již vidovány, jsou dle názoru ministerstva sociální péče provizorní a platí až do dne zvolení nového výboru. Jisto je, že po konstituování závodních výborů budou mít právo určité změny pracovních řádů žádati (existují-li staré nebo nové pracovní řády), takže o ustanoveních pracovních řádů bude nutno jednati jako o rámcové smlouvě.

V mnoha případech nebylo vyhověno naší žádosti, aby se okamžitě o schválení zažádalo, a v těch případech bude nyní těžko schválení docíliti, kdyby zástupci dělnictva odepřeli podepsání žádosti o schválení, a tím vydati souhlas se zněním nového pracovního řádu.

V případě, že zástupci dělnictva spolupodepsali žádost o schválení nových pracovních řádů, čímž by živnostenské úřady nabyly jistoty, že dělnictvo souhlasí s pracovním řádem, docílilo by se i nyní schválení bezodkladného.

Jednání s organizacemi by bylo bezúspěšné, poněvadž tyto před volbou továrních výborů nebudou k jednání ochotny.

Praha, 21. ledna 1922

Mezi zaměstnavatelskou ústřednou a dělnickými organizacemi byly stále neshody a dělnické organizace se pokoušely o rozbití zaměstnavatelské organizace. Z toho důvodu

¹⁵ Gustav Habrman (1864–1932), sociálně demokratický politik, poslanec, senátor a v letech 1921–1925 ministr sociální péče.

vyzvaly důvěrníky ve všech závodech, které patřily pod smlouvu východočeskou, aby své mzdové požadavky si projednaly se svým zaměstnavatelem přímo, čímž měl být vysazen vliv zaměstnavatelské organizace. A tak byl zaslán naší firmě dopis následujícího znění.¹⁶

K samostatnému vyjednávání v jednotlivých závodech nedošlo, a protože tento stav nemohl déle trvat, požádala dělnická organizace ministerstvo sociální péče o zprostředkování.

Zaměstnavatelská ústředna požádala pak ministerstvo obchodu, aby zároveň s ministerstvem sociální péče vypracovalo pro obě strany přijatelný návrh.

Dne 2. prosince 1921 nám zaměstnavatelská úřadovna oznámila oběma ministerstvům vypracovaný návrh, který byl následující:

A. V denní mzdě zaměstnaným, pokud hodinová základní mzda je aneb překračuje u mužů Kč 1,90 a u žen 1,60:

a) živitelům rodin s dětmi do 14 let	Kč 540
b) ostatním ženatým a vdaným	Kč 450
c) svobodným přes 18 let	Kč 385
d) svobodným pod 18 let	Kč 260

B. Ostatnímu dělnictvu:

a) živitelům rodin s dětmi do 14 let	Kč 440
b) ostatním ženatým a vdaným	Kč 365
c) svobodným přes 18 let	Kč 305
d) svobodným pod 18 let	Kč 260

Na základě tohoto návrhu pak došlo k dohodě.

¹⁶ Dne 15. září 1921 předložil Svaz textilních dělníků v RČS požadavky na upravení mezd dělnictva zúčastněného na východočeské smlouvě ze dne 22. prosince 1920. Učinil tak následkem stoupající drahoty, která byla vyvolána novým vyživovacím plánem, zavedeným dne 1. září, a poklesem koruny na světovém trhu. O požadavcích těchto bylo vyjednáváno dne 20. října v Hradci Králové a dne 24. a 25. října v Praze. Zástupcové Svazu čs. průmyslníků zamítli požadavek na zvýšení základních mezd denním dělníkům, jakož i zvýšení drahotního přídatku i vánoční gratifikaci a nabízeli jako náhradu tyto obnosy:

1. Přednosta domácnosti mající dítky do 14 roků 275 Kč.

2. Pro ženaté a vdané 200 Kč.

3. Pro svobodné přes 18 let 125 Kč.

4. Pro svobodné do 18 let 100 Kč.

Nabídkou touto, která stačí na $\frac{1}{2}$, nejvýše na 1 a $\frac{1}{2}$ q brambor, nemohli se spokojit zástupcové naši, načež zástupcové Svazu čs. průmyslníků prohlásili, že nemohou více dělnictvu přidat a přerušili vyjednávání. Z uvedených důvodů musí tudíž podepsaní obrátit se přímo na firmu a dožadovati se následující úpravy mezd:

1. Budiž zvýšena základní mzda pro dělníky v denní mzdě pracující o 15 %.

2. Dosavadní drahotní přírůstek 65 % budiž zvýšen pro veškeré dělnictvo na 90 %.

3. Na vánoční svátky budiž dělnictvu poskytnuta, pokud bylo zaměstnáno dne 1. července a bude tam ještě dne 1. prosince, gratifikace 500 Kč. Tento obnos obdrží také oni dělníci, kteří v této době byli nemocni, případně pro nedostatek práce na zahálce jsoucí, jakož i ti, kteří museli nastoupit vojenskou službu.

Kojíme se nadějí, že P. T. firma uzná dnešní těžké postavení dělnictva a plně mu vyjde vstříc. Odpověď vyžadujeme sobě do dne 12. listopadu 1921.

V dokonalé úctě

důvěrníci dělnictva:

Vilém Malý, předseda;

Anna Kousalová, Miloslav Klikar, Jar. Buriánek, Anna Šimková, Karel Saska

Nezaměstnaným dělníkům byla v té době vyplácena berní správou podpora v nezaměstnanosti, zatímco omezeně pracujícím vyplácela podporu firma. Podpora vyplácená firmou byla státem refundována ve výši 90 %, takže zaměstnavatel částečně zaměstnanému dělníku doplácel ze svého 10 %. Trvalého klidu, kterého průmysl k svému rozvoji tak nutně potřeboval, nemohlo být dosaženo, protože smlouvy právě sjednané byly vždy zanedlouho na to ze strany dělnictva vypovídány.

Přelom v těchto věcech nastal rokem 1923, kdy drahota počala značně klesat a pro průmysl byly vyhlídky do budoucna příznivější. Nastalo odbourávání drahotných přídavků, k čemuž ani dělnictvo, mistři a úřednictvo nezaujali zvlášť zamítavého stanoviska.

Z výše popsaného je zřejmé, že po takové válce to trvá hezky dlouho, než vše přijde opět do normálních poměrů.

Průmysl začal plně pracovat a v roce 1926 vyvrcholila výroba v konjunkturu, která potrvála až do roku 1928. Ovšem i v tomto období byly kolektivní smlouvy upravovány a měněny, ale nebylo to prováděno tak často a projednávání bylo vždy hladké. V závodech nastalo uklidnění a dělníci byli celkem spokojeni.

Též provedené sociální výhody jako dovolená, § 1154,¹⁷ starobní a invalidní pojištění a jiné, přispěly ke spokojenosti dělnictva a tím i na věc rozumně pohlížejících zaměstnavatelů. Třecí plochy byly otupeny a na obou stranách bylo porozumění sporné věci vyřešit smírně. Stávek nebylo, a vyskytla-li se přece někde, pak příčinou toho byla jiná věc než mzdová otázka.

Hladinu klidného vývoje čeřily jediné politické strany, hlavně socialistické, které závodily mezi sebou o přízeň dělného lidu.

¹⁷ Občanský zákoník č. 946/1811 umožňoval ve svých novelizacích vyplacení zálohy zaměstnanci, po 14 dnech mu navíc vznikl nárok na mzdu nejvýše týdenní, i pokud nemohl z důležitých příčin konat práci; v případě nemoci dostával 3. a 4. týden 10 % mzdy, 5. a 6. týden 20 %, v 7. a 8. týdnu 30 %.

Odpadová přádelna (1902-1920)

Odpady naší jemné přádelny jsme prodávali. Prvním jejich kupcem byla sousední firma Fr. Matouš. Dnes se ovšem nedivíme, že měla tehdy tak veliký zájem, když uvážíme, že jsme tehdy spřádali jen dobré a dlouhovlákné druhy bavlny, z které byl i hodnotný odpad. K dobré jakosti odpadů přispívaly i tehdejší kreple, které nebyly konstruktivně tak dokonalé a mnoho hodnotných vláken zanechávaly v odpadu. Odpady jsme jinému než firmě Matouš nenabízeli a spokojovali jsme se s cenou, kterou nám tato firma platila.

Změna nastala návštěvou pana Farského, jenž měl v Bozkově ruční výrobu vaty, kterou dodával členům krejčovského cechu. Celá jeho výroba nebyla nijak veliká. Strojní zařízení pozůstávalo z jednoho mykacího stroje, umístěného ve stodole. Pohon, jak jsem již předeslal, byl ruční. Tak tento pan Farský nás navštívil, aby od nás koupil bavlněné odpady. Prodali jsme mu je za podstatně vyšší cenu, než jakou nám platila firma Matouš, ale pan Farský ji zaplatil bez smlouvání. Tu nás teprve šuklo, že ceny, které nám Matouš platil, byly směšně nízké. Od té doby jsme naše odpady prodávali panu Farskému. Matouš, když se to dověděl, nabízel nám tutéž cenu a snad by dal i o něco více, ale my jsme již obchodní spojení v tomto směru s ním neobnovili. Nyní jsme začali do věci náležitě vidět. Zjistili jsme také, že za přečištěné odpady dostává se cena podstatně lepší, a proto jsme koupili starý stojatý opner, na kterém jsme podřadnější odpady čistili. Odpady jsme prodávali až do roku 1902. Tehdy byla po odpadové přízi značná poptávka, což nám bylo pobídkou k samostatnému seprádání odpadu. Spotřeba tohoto druhu příze byla značná. Sukně ušité z barchetu, který byl utkán z odpadových přízí, se tehdy nosily až na zem a bylo zvykem, že v zimním období se oblékalo sukní více. Též trikotárny a pletárny spotřebovaly velké množství těchto přízí. Na mužské šaty se tehdy kupovala látka nazývaná „cajk”,¹⁸ její výroba byla rozšířena zejména na Varnsdorfsku. A i tento cajk byl zhotoven z odpadových přízí. Nebylo tudíž divné, že bylo postaveno dost odpadových přádelen, většinou menších podniků v okolí Liberce. Bylo to pro nás lákavé, zvláště když byla místnost pro to vhodná a rovněž i značné množství vlastních odpadů. Za výrobní místnost bylo tehdy určeno přízemí, kde se dnes nalézá motárna a rovnárna. Tato místnost nebyla tehdy přepažena žádnou příčkou, takže byla dost veliká. Počátkem roku 1902 jsme se dotazovali u obchodníků starými stroji, zda nemají nebo nevědí o odpadových strojích, které by se daly koupit. Ovšemže jsme nečekali jenom na jejich zprávu, nýbrž jsme jezdili s Tulachem po libereckém okolí a v tamějších přádelničkách sháněli potřebné stroje. Byly to většinou vyřazené stroje v ubohém stavu. Kreple se sádrovými bubny, částečně vydrcenými a se sešlou garniturou. Po provedené opravě se však na nich dalo ještě příst, lépe řečeno pracovat. Zařízení takové odpadové přádelny pozůstává z kreple trhací, kreple přadecí a selfaktorů čili samopředů. Trhací kreple měla delší převodový laťový pás, na kterém

¹⁸ Míněna laciná bavlněná tkanina. *Příruční slovník jazyka českého, 1935-1957, I. díl, A-J, s. 231.*

Zpracování hadrů v odpadové přádelně. (RA Hyblerových)

se stlala odpadová bavlna, která byla odvážena v takovém množství, co by tak stačilo na stlačí síto. Před kremplí byl umístěn velký dřevěný buben, na který se navinovala flora,¹⁹ až se utvořila deka, která se pak z bubnu sundala a předkládala přadecí krempli. Takovou jednu trhací krempli obsluhoval jeden dělník a práce měl dost. U přadecí kremple musel být také jeden dělník, tedy výroba poměrně drahá. Dnes jeden dělník zastane tříkremplový systém.

Větší starost nám činilo sehnání selffaktorů. Podařilo se nám to v Einsiedlu,²⁰ kde jsme koupili dva warpkopsové selffaktory po 360 vřetenech, a sice značky Schimmel.

Odpady se před předením přečišťovaly na stojatém opneru, postaveném v čistírně. Protože některé odpady si vyžadovaly přečištění několikanásobné, což muselo být prováděno na témž opneru, byla to práce velice neekonomická. Pro slupkovité odpady jsme koupili exprescardu, čímž bylo strojové vybavení odpadové přádelny (postavené tehdy v jemné přádelně) dokončeno. Dne 19. července 1902 oznamujeme okresnímu úřadu (hejtmanství), že jsme zřídili odpadovou přádelnu, a žádáme o kolaudaci.

Koupené odpadové kremple však nestačily, a tak jsme si vypomohli tím, že jsme staré vyřazené kremple z jemné přádelny předělali na kremple pro spřádání odpadů. Celý způsob předení byl tím přeměněn na takzvaný topfsystém, tedy mnohem výhodnější než stlaní odvážených odpadů na trhací krempli. Koupené trhací kremple byly předělány na

¹⁹ Flor, z něm. Flohr, termín pro krep nebo zboží s vlasem. *Slovník textilní*. Praha 1909, s. 159–160.

²⁰ Mínen průmyslově rozvinutý Einsiedel u Chemnitze, kde sídlila strojírna Oscar Schimmel & Co.

přadecí tým, že se k nim přikoupily děliče flory. Pro tento způsob předení bylo nutno koupit dublírku, tj. stroj, na kterém se určitý počet kreplových pramenů sdružuje a navinuje na válek. Tak zvaný topfsystém pozůstával v tom, že se z odpadové bavlny v čistírně utvořily vály, které se předkládaly trhací kreppli a předlo se do hrnců jako v jemné přádelně. Na dublírce se prameny z hrnců vytočily a sdružily ve války, které se předložily přadecí kreppli. Tím odpadlo mnoho ruční práce a jeden dělník mohl obsloužit dvě kreple, tj. trhací i přadecí. Dublírku obsluhoval také jeden dělník. V odpadové přádelně se dělalo na dvě směny. Nebyla to však práce jednoduchá, jak by se na první pohled zdálo. Starý Matouš říkával, že odpadová přádelna není *Abfallspinnerei*,²¹ ale *Kunstspinnerei*,²² a bylo na tom mnoho pravdy. Vždyť se z toho nejhoršího materiálu musela napříst dobrá příze. Nejprve se předly samé warpkopsy, které se motaly. K tomu účelu jsme koupili od Tanvaldu staré odpadové motáky na ruční pohon. Celé strojní zařízení odpadové přádelny bylo tehdy pojištěno na 20 000 K.

Nejvíce se předla přímo čísla 4, a to ve dvou družích. Z nemastných odpadů to byl tzv. gelbfitz a z odpadů mastných rothfitz. Za takový gelbfitz se platila cena 46 haléřů za 1 libru. Konkurence byla dost silná. Ze zástupců dělal nejlepší obchody vídeňský zástupce Rowland a Comp., později Mautner.

Postavením Ritrových krepplí zbylo tak málo místa, že se muselo pomýšlet na přístavbu, kam by se umístila motárna a presárna, protože bylo dosud vše v jedné místnosti. Též pro rovnárnu se muselo najít nějaké vhodnější místo, protože se rovnalo v nynější vlhčírně, kde se muselo po celý den svítit. Rozhodnuto proto postavit jednoposchodovou budovu, v jejímž přízemí byla zřízena motárna s presárnou a rovnárna. Místnost v prvním poschodí nebyla ani dohotovena a zůstala prázdná. Budova, která se tehdy postavila, je dnešní budova mezi tkalcovnou a přádelnou. Ovšemže nebyla železobetonová, nýbrž přízemí bylo klenuté a střecha a strop dřevěný. Po požáru přádelny byla i tato budova nově postavena, respektive na starou část postaveno jedno poschodí, dnešní to trubičkárna.

Odpadová příze šla dobře na odbyt a na dvě směny se jí také něco napředlo. Naše odpady však již nestačily a museli jsme přikupovat odpady cizí. Hlavně se kupovaly lintsy. Při nákupu cizích odpadů nám přišlo do ruky mnoho vzorků s odpady vsutku hodnotnými, a to nám vnuklo myšlenku kupovat odpady i pro přádelnu jemnou. Hlavně se kupoval combings, kterého jsme přidávali až 10 %. To byl tedy vyložený zisk.

Tkalcovny se začaly zajímat o odpadový pinkops. Příst pinkops na warpkopsových selfaktorech nebylo vhodné, a proto jsme se pustili do předělávky jemného selfaktoru ze St. Pöltenu, který byl na počet lichý. Byl ještě vměstnán do místnosti k ostatním odpadovým strojům, ale pak tam nebylo hnutí.

Nezbývalo tedy nic jiného, než pomýšlet na stavbu samostatné budovy pro odpadovou přádelnu. Se stavbou se započalo v roce 1904. Do této nové budovy však nebyly odpadové stroje z jemné přádelny hned přemístěny, protože jsme koupili stroje nové od firmy Schimmel z Chemnitz, a sice dva selfaktory po 420 vřetenech a dvě složení krepplí.

²¹ Odpadová přádelna.

²² Umělecká přádelna.

K přemístění starých strojů z jemné přádelny došlo až v roce 1907, čímž bylo dobudování přádelny dokončeno.

V roce 1905 se vrátil z přadlácké školy v Reutlingenu bratr Břetislav, který několik dnů po příjezdu na sebe natáhl montérskou kazajku a ujal se technického vedení odpadové přádelny. Však má na tuto dobu dodneška vzpomínku, a ne právě veselou. Jednou opravoval něco na briseru,²³ aniž tento dříve vyložil (vypnul). Byla to neopatrnost, která způsobila, že mu ostnatý drát rozdrásal vrch ruky, ze dvou prstů stáhl kůži a poškodil klouby. Ještě štěstí, že to bylo na levé ruce.

Odpadová přádelna však pro velkou konkurenci mnoho nevynášela, až teprve v první světové válce, kdy se spřádalo vše možné, zejména trhané hadry, tuto svou pozici napravila. Po světové válce se v přádelně odpadů pracovalo asi do roku 1920, kdy byla natrvalo zastavena.

²³ Z franc. *briseur* – trhací válec.

Benešovská tkalcovna (1903-1924)

Psal se rok 1903, když pomýšlíme na zřízení tkalcovny v Benešově, ačkoliv máme ještě mnoho práce s dokončením odpadové přádelny. Otec našeho prokuristy Pavla Housy, křestním jménem rovněž Pavel, se osamostatnil. Byl mistrem u firmy Melich a Skrbek, odkud vystoupil a koupil si mlýn v Návarově,²⁴ který přeměnil na tkalcovničku. Housa měl četnou rodinu, a to rodinu tkalcovskou v pravém slova smyslu. Ze synů uvádím Pavla, Oldřicha, Rudolfa, Františka, Václava, Josefa a dceru Helenu. Též jeho žena byla tkalčinka. O dělníky měl tedy postaráno. Vzhledem k tomu, že jeho syn Pavel byl v našich službách, poskytli jsme novému podniku úvěr, a to ve přízi. Kdy starý Housa přeměnil mlýn na tkalcovnu, nevím, ale vím, že 24. dubna 1902 tkalcovna vyhořela. Naše pohledávka za přízi obnášela 940,75 K, na kteroužto částku nám dal Housa postupní listinu, aby účet mohl být vyrovnán z požární pojistky. Pojišťovna však na to nepřistoupila a odevzdala peníze soudu, který měl rozhodnout. Protože bylo více věřitelů, byly peníze mezi ně rozděleny poměrně.

Jak takzvané náhody určují často naše konání. Kdyby byl mlýn starého Housy nevyhořel, jistě bychom při finanční tísní, která na nás doléhala, na zřízení tkalcovny ani nepomysleli. Byl to hlavně prokurista Housa, který nás k tomuto rozhodnutí povzbuzoval, máje současně neskrývaný úmysl umístit v nové tkalcovně svého otce. Naše rozhodnutí bylo ulehčeno tím, že vhodná budova byla již postavena. Byla to budova mezi dnešní tkalcovnou a přádelnou směrem k silnici, jak se o její stavbě podrobně rozepisují ve stati o odpadové přádelně. Místnosti v této budově byly o dnešní schodiště delší, protože bylo postaveno až po požáru. Budova tedy byla a v osobě starého Housy jsme získali dobrého odborníka, který tkalcovině rozuměl. Starost nám dělalo jenom to, že jsme nebyli rozhodnuti, jaký druh a systém stavů by byl pro nás nejlepší. Okolní tkalcovny většinou měly stavy od Hájka nebo Thieleho a pak starší stavy anglické. Udělali jsme to tak, že jsme se nepřímou dotázali stávajících tkalcoven, a to formou dopisu, v kterém uvádíme, že jedna firma, s kterou jsme v obchodním spojení, nás žádala o radu, které stavy jsou tou dobou nejlepší a které bychom jí doporučovali. Protože však jako přádelně nám nejsou tyto skutečnosti známy, volíme tuto cestu k získání informací pro našeho obchodního přítele. Jaké odpovědi jsme na tyto dopisy tenkrát dostali, nevím, ale nezávisle na tom jsme žádali různé strojírní o oferty. Odpovědi jsme dostali ode všech, jen ne od Tanvaldské strojírní, která se do tohoto obchodu nikterak nenutila. Přesto se však nabídka urgovala.

Ještě jsme neměli koupené ani stavy a Housa již psal našemu zástupci pro přádelnu panu Netlovi z Vídně, že bychom mu dali též zastoupení naší budoucí tkalcovny, ale současně ho zapřísal, aby se o tom ještě nikde ani slovem nezmiňoval. Tenkrát se veškerý obchod

²⁴ Pravděpodobně tzv. Podelhotský mlýn čp. 21 na potoku Zlatníku, asi 0,75 km východně od zámku Návarov. Srv. databázi <https://www.vodnimlyny.cz>.

tkalcoven dělal přes Vídeň. V jednom z dalších dopisů se pak dále dotazuje, zda by se mu podařilo prodat 100 verků molina po 130 metrech, v dostavě 19/17, 22/24 a 86 cm.

Dne 14. dubna žádáme okresní hejtmanství o povolení postavit do místnosti, která je provizorní, tkalcovské stavy, a že vlastní budovu tkalcovny chceme stavět na jaře 1904. 19. dubna kupujeme prostřednictvím zástupce Mautnera od Hohlbauma z Jägerndorfu²⁵ 45 stavů 120 cm šíře. Od Tanvaldské strojírny 1 stav 140 cm šíře a jeden 140 cm revolver. Současně jsme si vyžádali nabídku na jednu špulovačku a snovadlo, ačkoliv pro tyto dva stroje nebylo ani místo.

Nyní se náš úmysl zařídit tkalcovnu nedal již tajit, ale přesto píšeme redakci Textilního obzoru, aby zprávu o postavení stavů neuveřejňovala.

Dne 27. května nastupuje Pavel Housa starší jako tkalcovský mistr a zároveň s ním jsou přijati jeho synové Oldřich a Rudolf. Za necelé dva měsíce po dojití stavů a transmise, která se stavěla společně, byla již tkalcovna v chodu a první zboží, 30 kusů molina 32 ½", 19/19, 22/22 za cenu 36 haléřů za 1 metr, prodáváme na firmu Reis a Grundmann, Vídeň.

Protože jsme neměli soukací a snovací stroj, zasílala se příze ke šlichtování firmě Prokop a Fiedler v Podmoklicích. Avšak již v měsíci srpnu kupujeme od Hohlbauma oba zmíněné stroje. Kupujeme je předem, abychom je mohli hned uvést v činnost, jakmile bude na jaře postavena tkalcovna.

Budova tkalcovny se stavěla nadvakrát. První stavba byla provedena od silnice po průjezd, do které bylo v listopadu 1904 koupeno od Hohlbauma 80 stavů a od Tanvaldské strojírny 8 stavů. Do nové tkalcovny se chodilo vchodem naproti vile a do prvního poschodí po dřevěných schodech. Tento díl tkalcovny byl poháněn převody z odpadové přádelny. Průjezd tenkrát ještě neexistoval, a proto kus transmise od přádelny odpadu do tkalcovny byl veden pod zemí. V dnešní písárně pro úředníky je pod podlahou zachovaná šachta, kde byla umístěna lanovice. S tím převodem byla ale potíž. Když hodně přšelo, dostala se voda kanálem, v kterém byla transmise, až do šachty, kde běhala lanovice. Lana se namočila, zkrátila a ložiska se začala pálit. K lepšímu pak brala lana ještě vodu do tkalcovny. Nezbyvalo v takových případech nic jiného než pohon zastavit.

Obchod s hotovým zbožím se velmi dobře vyvíjel, takže jsme ještě nechávali tkát ve mzdě, a to u Posla v Bozkově a Janouška v Bystré.

Náš dosavadní zástupce pro přádelnu ve Vídni pan Netl nám za sebe doporučil Adolfa Piska, který tkalcovský obor znamenitě ovládal a dělal velmi pěkné obchody. Tím se stalo, že jsme se trochu přeprodali a firmy začaly urgovat objednané zboží. Žádali jsme proto okresní hejtmanství, aby nám byla v tkalcovně povolena práce přesčas, a jako důvod jsme uváděli, že následkem malého stavu vody v Jizeře jsme proti programu málo vyrobili a že naši odběratelé nám hrozí žalobou. Tak se po nějaký čas pracovalo v tkalcovně dvanáct hodin.

Ze zástupců s technickými potřebami nás navštěvoval jistý pan Vít Matucha, který když zjistil, že nyní nejen předeme, ale i tkáme, ptal se nás, zda bychom mohli pro něho tkát plachetky pro cukrovary. Nevěděl jsem, co to plachetky jsou, a požádal jsem o vzorky,

²⁵ Továrna na ruční a strojní tkalcovské stavy byla v Krnově založena Aloisem Hohlbaumem r. 1885.

z kterých jsem poznal, že je to kepr tkaný ze cvirny²⁶. Dostava byla 12 nití v osnově a 6 v útku, obojí ze cvirny 12/2. Objednali jsme narychlo něco cvirny od firmy Zlatník a Tlapák²⁷ a udělali vzorky. Cukrovarům však látka nevyhovovala, ačkoliv byla v dostavě i číslé příze souhlasná se zaslanou předlohou. Nemohli jsme si to vysvětlit, až jsme se dodatečně dověděli, že tyto plachetky musí být pařeny. O tuto úpravu jsme požádali sousední firmu Gerl, a byl to první obchod s touto firmou. Po provedeném napaření látka vyhovovala a plachetky jsme pak tkali až do světové války, a to za poměrně dobré ceny. Jak jsme tehdy byli na to hrdí, že v naší tkalcovně vyrábíme něco jiného než pouhá molina. Jak jsem se již zmínil, koupili jsme také jeden revolverový stav, na kterém se však dlouho tkalo jen molino. Změna nastala zatknáním kapesníků, ovšem jen režných, se saténovou proužkou. Kapesníky v kuse nám vybílila firma Gerl. Nám se kapesníky velmi líbily, přestože byly tkané ze silné příze a málo dostavené. Na jednom stavě se jich však mnoho neutkalo. Již tehdy jsem chtěl tkát kapesníky s barevnou proužkou, a proto jsem koupil starý soukací stroj na útek, ale byla to mašina mizerná a jednoduše to na ní nešlo, a proto bylo od tkaní kapesníků s barevnou proužkou upuštěno. Dále se tkalo jen zboží režné, a to hlavně molina, kepry a satény.

V roce 1905 rozšiřujeme tkalcovnu o další trakt, a to až k zadní frontě odpadové přádelny. Tím se utvořil přední dvůr a vznikl průjezd. Stavba však nebyla do zimních měsíců dohotovena a pozůstávala ze surového zdíva, na kterém byla střecha. Otvory pro okna nebyly přes zimu zašalovány, což nás náležitě potrestalo. Bylo to koncem ledna, když se strhla prudká vánice. Vítr byl takové síly, že nadzvedl celou střechu a posunul ji přes okraj zdíva. Jaká to pak byla obtížná práce, celou střechu umístit na správné místo, to si jistě každý dovede představit. Okna po vichřici byla stejně zašalována, a tak se toto šetření na nesprávném místě nevyplatilo. Škodou se člověk někdy poučí. Celá tkalcovna byla vybudována pro 191 stavů, které tam byly také umístěny.

Až do postavení šlichtovny ve Svijanech nám šlichtoval osnovy Fiedler a také Hamáček v Rybnicích. Pak pro nás šlichtovala svijanská tkalcovna. Byla s tím posíláním osnov k ošlichtování potíž. Vály se transportem potrhaly, a proto jsme se rozhodli koupit šlichtovnu také pro Benešov. Kolem roku 1911 jsme koupili starou šlichtovnu od Fiedlera, která byla postavena v nynější motárně. Tím tedy byla tkalcovna úplně vybavena. Zřízením tkalcovny ve Svijanech se stala benešovská tkalcovna jakousi filiálkou, v které se tkalo pouze režné zboží.

Prvním expedientem v benešovské tkalcovně byl Jindřich Springer, který nastoupil v roce 1903, z čehož je patrné, že starý Housa až do jeho příchodu zastával i místo výpravčího. Springer však již v roce 1904 vystoupil a odejel do Ameriky. Jeho nástupcem se stal Josef Jodas z Rybnic, který však v Benešově dlouho nepobyl. Byl odvolán do kanceláře v Semilech, kde později vedl účetnictví jak přádelny, tak tkalcovny. Jodas začal od píky, jako my všichni prodělal krušné začátky firmy a byl u nás k úplné naší spokojenosti zaměstnán plných 38 let. V roce 1943 odchází pro žaludeční onemocnění do penze.

Bratr Josef měl o benešovskou tkalcovnu veliký zájem a také se o ni pečlivě staral. Tkalcovna v Benešově byla zastavena roku 1924 a šlichtovna a z větší části i stavy byly převezeny do Svijan. Toto soustředění bylo po režijní stránce velmi účelné. Se strojním zařízením

²⁶ Z něm. *Zwirn* – skaná nit.

²⁷ Zlatník & Tlapák, mechanická továrna na bavlnu, pletací a háčkovací příze, Dvůr Králové n. L.

převzala svijanská tkalcovna také mistry a výpravčího. Tak se odstěhoval Pavel Housa starší s celou rodinou do Svijan. Mistrem byl tehdy on a Oldřich, Václav byl pomahačem mistra a všichni ostatní tkalci.

Chtěl bych se několika řádky zmínit o starém Housovi a Oldřichovi. Starý Housa byl střední postavy a tloušťkou neoplýval, spíše byl hubený. Vlasy měl hodně prošedivělé, pod nosem neupravené vousy a bradku střiženou do špičky. Oči měl modré, které se dobrácky dívaly do světa. Na růžích neměl vzhledem k četné rodině ustláno. Měl sedm dětí, o které se pečlivě staral. Zakusil též slasti podnikatele. Housa byl odborníkem a tkalcovně dobře rozuměl. K jeho slabým stránkám patřilo náruživé kouření cigaret. Kouřil, kde se dalo, na záchodě, v kotelně, a tam, kde byl cítit pach cigaretového kouře, tam se také našel Housa. Vzdor všem domluvám kouření v továrně nezanechal, ač to bylo z bezpečnostních důvodů zakázáno. Byl též náruživým rybářem, kteroužto vlastnost po něm zdědil syn Oldřich. Po přestěhování z Návarova bydlel až do přijetí k naší firmě v Bítouchově. Živil se, jak se dalo. Zabýval se též trháním zubů. Ovšemže se k tomu neodvážil hned bez praxe, a proto si koupil starou kozu a na té se v trhání zubů cvičil. Co chudák koza musela vytrpět, než jí bez narkózy všechny zuby vytrhal. Protože koze již nové zuby nenarostly a nový umělý chrup jí nepořídil, byla jako pro další zubotechnické cvičení bezcenná zabita a předložena četné rodině ke snědení. Mnoho historek o sobě vypravoval, a protože byl dobrým společníkem, byl všude rád viděn. Dnes dříme svůj věčný sen na loukovském hřbitově u Svijan.

Jeho syn Oldřich byl bouřlivák. Byl energický, přísný, žádnému tkalci nic neslevil, ale byl spravedlivý. V tkalcovně měl naprostý pořádek a své věci dobře rozuměl. Když si tkadlec s něčím nevěděl rady, rád poradil, ale dovedl se také postavit za stav a tkalcovat, aby lenochu dokázal, kolik metrů zboží může za hodinu utkat. Byl to mistr, jakých bylo málo. Dnes coby penzista tráví svůj život ve Svijanech. A závěrem ještě jednu ukázkou, svědčící o nepoddajnosti jeho povahy. Ze svého nejstaršího syna chtěl mít tkalce, ale klukovi se tkalcovina nelíbila. Proto ho sebral a se slovy „*Když nebudeš tkalcem, budeš ševcem!*“ ho odvedl ke zdejšímu ševci Noskovi. Jaroslav, jak se tento syn jmenoval, se ševcovskému řemeslu sice vyučil, ale nakonec se přece stal tkalcovským mistrem.

Z dalších, které svijanská tkalcovna převzala, dlužno jmenovat expedienta Jana Mikšů.²⁸ Jeho příchod k firmě byl trochu zvláštní, převzal jsem ho tak trochu jako dědictví. Když totiž můj tchán Josef Dix, obchodník v Semilech, předal obchod svému zeti Hugo Maudrovi, v kterém byl Mikšů zaměstnán jako kupecký příručí, požádal mě, zda bych Mikšů nemohl zaměstnat v továrně. Co mně zbývalo jiného, než žádosti vyhovět. Tak 1. října 1906 nastoupil Mikšů v Benešově jako výpravčí. V Benešově pobyl do ledna 1907, kdy byl poslán jako expedient do Svijan, kde působil až do ledna 1916, kdy byla tkalcovna následkem války zastavena. Vrátil se do benešovské přádelny, kde pobyl do dubna 1938, kdy pro nemoc byl dán na odpočinek. Mikšů byl dobrý člověk, ale strašně rád mnoho mluvil, a když něco zvorál, tak by pro svou obhajobu zapřel Krista na kříži. Jednou jsem v motárně zjistil, že motačky berou k motání přízi z vyrovnaných beden. Tázal jsem se Mikšů, jak to přijde a proč neberou přízi přímo z kastlíků, načež jsem dostal odpověď, že já sám jsem nařídil,

²⁸ Autor jej uvádí jako Mikeše, Mikše nebo Mikšů. Jan byl synem Vincence Mikšů, obuvníka v Ledči n. Sáz., jemuž se narodil 7. 11. 1882. (SOA HK, SbM, č. 6033, fol. 42.)

aby motačky používaly příze vyrovnané. Myslel jsem, že se mi něco stane, a od té chvíle jsem nechal všechny své příkazy jemu vydávané psát do sešitu, abych pro příště zamezil takovým nehorázným výmluvám. Celá věc však byla takováto. Ve sklepě byla zaměstnaná švarná rovnačka, a když nebylo co rovnat, nechal jsem ji za souhlasu tehdejšího skladníka vyrovnávat přízi určenou k motání, a tím zajistil Mařence plné zaměstnání.

Jaké pohnuté debaty vedl Mikšů telefonicky s prokuristou Housou, to se nedá ani vypsat. Radil jsem mu vždy, že se uchrání mnohých výtek tím, že bude sám mluvit co nejméně a odpovídat pouze na to, nač byl tázán. Opanoval se nějakou dobu, ale pak se zase stal obětí své mnohomluvnosti.

Na reprezentaci jsme si nikdy mnoho nepotrpěli. Před požárem přádelny, tedy ještě ve staré továrně, byly kanceláře prostranné a světlé, ale chudě vybavené. Po požáru jsme vystavěli novou pěknou betonovou přádelnu, ale na kanceláře jsme při tom zapomněli. Nebylo to tak velké neštěstí, porovnáme-li to s případem jednoho vídeňského stavitele, jak o tom často vyprávěl strýc Stanislav. Ten architekt totiž postavil krásná kasárna, ale bez záchodů, které musely být dodatečně přistavěny. Dotyčný architekt se pak kvůli tomu zastřelil.

Ve skladišti tkalcovny bylo malé skladiště pro zboží, nynější vrátnice, a tam se zařídila kancelář pro celou továrnu. Místnost měří 4,85 x 3,25 m. Byly tam tři psací stoly. U jednoho jsem úřadoval já, u druhého Mikšů a u třetího později Šmíd. Mimo toho tam byl veliký nástěnný telefon a dvě židle pro návštěvy cestujících. Doufám, že si čtenář udělá představu o tom, jak tam bylo málo místa. Mikšů byl hodně zvědavý, a zvláště přišla-li nějaká návštěva, měl v kanceláři nejvíce co dělat. Bylo to úřadování svízelné. Když bylo třeba telefonovat o věcech, při kterých poslech třetí osoby byl nežádoucí, musel Mikšů ven. Totéž bylo i při soukromých návštěvách. Když jsem měl rozdělanou nějakou práci a potřeboval odejít do továrny, musel jsem to dát pod zámek, protože Mikšů byl všetečka.

Korunou všeho však bylo, když pan účetní, jak si Mikšů nechával říkat, začal svačit. Otevřel zásuvku, vyndal balíček a z pevného papíru vybalil olomoucké syrečky. Písárnička byla hned plná charakteristické vůně. Milovníkům sýra, ke kterým se sám počítám, to nevadilo, ale představte si, když přišla nějaká návštěva. Domlouvát mu v tomto směru bylo těžké, protože mně mohl dobře říci, abych mu tedy koupil šunku.

Tehdy mě ani nenapadlo, že bych si pro sebe mohl zařídit samostatnou kancelář. Toto společné úřadování s úřednictvem mělo svůj půvab i stránky praktické. Byla zde kontrola a jistěže vzájemná. Srostl jsem s tím vším a vydržel to pěknou řádku let, až teprve po zrušení tkalcovny jsem si zařídil samostatnou kancelář v prvním poschodí.

Dříve se také docela jinak úřadovalo. Nebylo počítačích ani psacích strojů a vše se muselo psát ručně a počítat z hlavy. A taková výplata, to bylo pořádné sousto. Jak se dnes lehčeji a rychleji pracuje, a bez únavy. Pokrok světem vládne a je to tak dobře.

Koupě Svijan (1906)

Vzdor tomu, že jsme měli v provozu dva kotle, přece v zimních měsících pára pro pohon parního stroje a pro výtop továrních místností nestačila, a proto jsme chtěli koupit ještě jeden kotel. Při jedné návštěvě inženýra Tachecího jsem se zmínil, zda snad neví o nějakém starším kotli, který by se pro nás hodil. Ing. Tachecí odpověděl, že je ve Svijanech několik kotlů na prodej, a to v bývalém rustonském cukrovaru, a dokonce že je na prodej i celý cukrovar, který by se nechal přeměnit na textilní závod. Cena prý není přehnaná, protože Valdštejn, který cukrovar koupil, by jej zase rád prodal.

Vyprávěl jsem to tatínkovi, který prohodil, že by to stálo za podívání. Housa měl v Klášterském pivovaru v Mnichově Hradišti známého, který byl funkcionářem a členem správní rady zmíněného pivovaru, a tomu se 30. ledna 1906 napsalo, zda se zakládá na pravdě tvrzení, že svijanský cukrovar je na prodej.²⁹ Odpověď přišla kladná. 1. února píšeme tudíž na ředitelství cukrovaru J. E. hraběte Valdštejna³⁰ v Mnichově Hradišti dopis následujícího znění:

Dovídám se, že ve Svijanech-Podolí jest na prodej cukrovar a dovoluji si Vás požádati o sdělení prodejních podmínek, jakož i o bližší označení celého na prodej jsoucího závodu, eventuelně včetně stávajícího zařízení.

Již 3. února jsme měli na náš dopis odpověď. Dříve však, než by mělo přijít k nějakému jednání, přáli jsme si cukrovar prohlédnout. Vypravili jsme se proto s tatínkem na cestu. Jeli jsme vlakem do Turnova a abychom tam nemuseli dlouho čekat na další spojení, najmulí jsme si drožku, která nás dopravila přímo do Svijan. Za jízdy se tatínek fiakristy stále vyptával, co ví o svijanském cukrovaru, jak je tam ještě daleko, a zdálo se, že se již nemůže dočkat, až budeme na místě: „Viděj tamhlety dva komíny?“ prohodil kočí, „to je ten bejvalej cukrovar, není to již daleko.“

Konečně přijíždíme k cukrovaru, projíždíme otevřenou bránou a stojíme na předním dvoře. Můj první dojem byl, že stojím v Semilech na náměstí, co tam bylo koldokola budov. Tak povídám tatínkovi: „Tohle snad nebudeme moci ani koupit, to by stálo nehorázné peníze.“ Tatínek na to: „Jen počkej, až se dozvíme, co za to.“

Dvůr byl prázdný, nikde ani živé duše, až tu vrznou u vrátnice dveře, z kterých vyšel majetátním krokem pan portýr. Měl dlouhý kabát, na kterém se ve dvou řadách leskly mosazné knoflíky, čepici se kšiletem a stříbrným páskem. Byl, jak se říká, při těle, v obličejí začervenalý a jeho pýchou byl plnovous, stříhnutý do „kaiserbártu“³¹. Byl to opravdu pan portýr, který nevěděl, zda má nebo nemá nám dovolit prohlídku kotlů, o které jsme se zajímali. Neměli jsme žádný dopis, který by nás k prohlídce opravňoval, ale vtisknutím pětikoruny

²⁹ Jde o cukrovar v Dařenicích, vystavěný v r. 1870. Osada patří k obci Loukovu a náležela ke svijanskému panství. V pamětech se objevuje označení všech tří míst – Dařenice, Loukov i Svijany.

³⁰ Jednání o prodeji cukrovaru vedl Adolf Arnošt Valdštejn (1868–1932).

³¹ Licousy v kombinaci s knírem, po vzoru císaře Františka Josefa I.

do dlaně nastala pro nás hned jiná, příznivější situace. Byli jsme vyzváni, abychom okamžik posečkali, že si ihned přinese klíče. Pak nás vedl do kotelny, kde stálo ještě několik kotlů, které však již většinou byly prodané. Kotelna byla veliká místnost a kotlů tam mohlo být osm až deset. Kotle byly vesměs zachovalé, ale byly to kotle systému Fairbairnova,³² které se pro nás nehodily. Po zhlédnutí kotelny jsme projevíli přání podívat se do cukrovaru. Byly to velké a vysoké místnosti, z kterých již byly cukrovarnické stroje odvezeny. Zůstala tam pouze řezačka na řepu, spousta rour a několik menších parních strojů. Takové parní stroje byly téměř v každé větší místnosti. Byly všechny zařízeny na výfukovou páru. Po zemi samý kanál a z betonové podlahy vyčnívala spousta šroubů po odvezených strojích. Byl to učiněný hřbitov a při pomýšlení, že by zde měly pracovat textilní stroje, na mě padla úzkost, neboť jsem viděl tu nesnadnou práci, kterou bude nutno vykonat. Pak nás portýr zavedl do dextrinky³³ úplně zařízené, která však byla málo v provozu. Tomíček, tak se totiž portýr jmenoval, nám vykládal, že dextrinka byla postavena podle malého modelu, kde byla výroba racionální, ale když se to postavilo ve větším měřítku, tu se ukázalo, že to nejde. Dělal se různé pokusy a opravy, a nakonec to všechno nechali stát. Byly tam velice cenné přístroje ve velmi zachovalém stavu. O výrobě dextrinu jsme neměli nejmenší ponětí a jen jsme si řekli, že když cukrovar koupíme, tak dextrinku hned prodáme.

Též nás Tomíček provedl takzvanými „panskými byty“, při čemž se rozpovídal o dřívějších majitelích cukrovaru, kteří prý vedli přepychový život. V dobách, kdy jim ještě cukrovar patřil, stálo ve stáji vždy několik jezdeckých koní pro milostpaní a pro návštěvy, které tam přijížděly. Pěstoval se tam blahobyť v pravém slova smyslu.

Když tak procházíme pokoji, které byly všechny tapetované, bylo mi nápadné, že kde stál nábytek, tam tapet nebylo nebo tam byly tapety předešlé. Dle toho si člověk mohl udělat úplnou představu o rozestavení nábytku v každém pokoji. Tomíček pak k tomu dodal, že milostpaní při lepení posledních tapet nedovolila s nábytkem hnout, ale on že se domnívá, že chtěla šetřit na nepravém místě, a to již stejně v době, kdy bylo pozdě.

Tak jsme se toho dověděli tolik, že jsme toho ani tolik vědět nechtěli. Stáli jsme před velkým rozhodnutím a k válečné poradě, která se konala druhý den, byl přibrán také Housa.

Cukrovar patřil, jak jsem se již zmínil, Rustonovi.³⁴ Byla to konkurence mnichovohradištského cukrovaru, který patřil Valdštejnovi. Pravděpodobně oba tyto cukrovary zápasily o řepu, která se v tomto kraji pěstovala, a dle vyprávění Tomíčka se na svijanském cukrovaru poslední dobou špatně hospodařilo. Situace se zhoršila natolik, že cukrovar přišel do prodeje. To byla ovšem vhodná příležitost pro Valdštejna, aby se koupil cukrovaru zbavil konkurenta. Když tak učinil, přestěhoval z velké části stroje svijanského cukrovaru do Mnichova Hradiště a budova cukrovaru byla znovu na prodej. Podmínkou však bylo, že nový vlastník tam nesmí zřídit výrobu cukru. Ještě dříve, než Valdštejn cukrovar koupil, zájímalo

³² Sir William Fairbairn, anglický inženýr a mechanik (1789–1874).

³³ Dextriny se vyrábějí hydrolýzou ze škrobu a uplatňují se jako lepidla, zahušťovadla v potravinářském průmyslu, pojiva v farmaceutickém průmyslu nebo pyrotechnice.

³⁴ Joseph John Ruston (1809–1895) byl významným britským konstruktérem, působícím v Čechách jako podnikatel dopravních staveb a majitel pražské strojírny Ruston a spol.

se o něj Rolnické družstvo, ale jak to u takové korporace bývá, moc pánů, moc rozumu, a tak ke koupi nedošlo.

Cukrovar byl založen asi kolem roku 1860 a dle jiné verze nebyla Rustonova finanční tíseň zaviněna špatným hospodařením, nýbrž velkou krizí veškerého cukrovarnického průmyslu, jaké nebylo pamětníka a kterou se Rustonovi nepodařilo překonat, přestože když se nakonec vše spočítalo, jevil se cukrovar jako aktivní podnik.

Každý podnik vyřazený z provozu vyžaduje pro stálé udržování budov značné obnosy, a tu jistě přišel Valdštejnovi vhod dopis firmy Josef Hybler, která se dotazuje, zda by svijanský cukrovar neprodal a za jakých podmínek.

Na dopis Valdštejnův z 3. února, v kterém nám bylo oznámeno, že cukrovar je na prodej, jsme odpověděli následovně:

Váš dopis z 3. února t. r. jsem obdržel a byl jsem včera ve Svijanech na zhlédnutí dotyčného cukrovaru, ale neměl jsem to potěšení s Vámi neb některým Vaším plnomocníkem mluvit, pak nezbylo mně ani tolik času, abych Vás v Mnichově Hradišti navštívil.

Následkem toho žádám, byste se neobtěžoval mně prodejní podmínky dotyčného cukrovaru písemně oznámiti a na Vaši žádost jsem ochoten vše zachovati v tajnosti, kdyby Vám na tom záleželo. Připomínám dnes jen, že místnosti cukrovaru pro jiný tovární závod jsou příliš velké a přestavba by vyžadovala velkého nákladu. Také parní stroje a kotle se nehodí k dalšímu používání a stanovte cenu objektu buď bez těchto kotlů a strojů, nebo účtujte tyto pouze za cenu staré litiny.

Budete-li mně stanoviti cenu přiměřenou, tak vstoupím s Vámi v další vyjednávání a myslím, že vyjednávání by mohlo k výsledku vésti při stanovení mírné ceny.

Těše se na Vaše obšírné zprávy, zaručuji Vám eventuálně nejpřísnější mlčenlivost.

Trvám v plné účtě ...

Dne 10. února jsme dostali od mnichovohradištského cukrovaru dopis, v kterém se nám sděluje, že by bylo nejlépe záležitost prodeje cukrovaru projednat ústně. Proto jsme hned druhý den odepsali, by nám bylo oznámeno, kdy se máme do Svijan za tím účelem dostavit. Odpověď přišla obratem a byli jsme požádáni, abychom během týdne přijeli do Mnichova Hradiště.

Na tento dopis jsme odepsali a žádali za prominutí, že následkem nutné obchodní cesty tento týden přijet nemůžeme. Ovšemže oddálení termínu schůzky mělo docela jinou příčinu. Dověděli jsme se totiž, že lomnický Šlechta je dobrý známý ředitele cukrovaru v Mnichově Hradišti, a proto tatínek sám ke Šlechtovi do Lomnice dojel, abychom se něčeho bližšího dověděli. Bohužel Šlechta nebyl právě doma, a proto jsme ho písemně požádali, aby nám prokázal přátelskou službu a na panu řediteli předem vyzvěděl cenu cukrovaru. V dopise jsme pak cukrovar haněli, poukazující na to, že se pro textilní podnik nehodí, kotle že jsou staré a nepotřebné, ale nakonec jsme uvedli, že se zcela vážně o koupi cukrovaru zajímáme. Přirozeně, že jsme také v dopise žádali, aby tato záležitost byla uchována v tajnosti.

Touž dobou byla v konkurzu a na prodej tkalcovna firmy Pour v Novém Bydžově,³⁵ kterou jsme si jeli prohlédnout, neboť jsme také uvažovali o tom, že by bylo snad výhodnější koupit již zařízený podnik, než celý cukrovar přestavovat na textilní závod. Prohlídka však nedopadla uspokojivě, tkalcovna se nám nelíbila, a pak to bylo také hodně z ruky. Rozhodli jsme se tudíž jet k panu řediteli do Mnichova Hradiště a začít s ním jednat o koupi cukrovaru.

Pro všechny případy jsme však navázali také jednání o koupi Pourovy tkalcovny a za tím účelem jsme si vyžádali od správce konkurzní podstaty Dr. Haněla zprávu, za jakou cenu a za jakých podmínek by byla tkalcovna ke koupi.

Pan ředitel mnichovohradištěského cukrovaru nás vlídně přijal a sdělil nám cenu cukrovaru. Současně slíbil, že o naší návštěvě a našem limitu podá zprávu centrální kanceláři v Praze. To bylo 22. února 1906.

Hned druhý den jsme poslali panu řediteli dopis, v kterém se odvoláváme na naši veřejší návštěvu a poukazujeme na to, že vyjednáваме současně o koupi Pourovy tkalcovny, o čemž se může přesvědčit z dopisu, který jako přílohu připojujeme. Dále sdělujeme, že jsme právě dostali od našeho důvěrníka telegram, v kterém stojí, že se o Pourovu tkalcovnu zajímá i jiný kupec, ale protože členové konkurzní podstaty by dali přednost nám, žádají naše rozhodnutí nejpozději do 25. února. Protože se můžeme rozhodnouti teprve tehdy, až nám bude známo stanovisko Jeho Excelence, žádáme o telegrafickou zprávu v této věci.

Jakou cenu jsme za cukrovar nabídli, se již nepamatuji, ale vím jen, že jsme prožili velkou starost, než jsme dostali na náš dopis odpověď. Dověděli jsme se totiž, že svijanský cukrovar kupuje také Stabenow, továrna na akumulátory.³⁶ Dříve neměl o cukrovar nikdo zájem, a když jsme ho projevíli my, hned tu byli konkurenti.

Konečně dne 26. února došel z centrální kanceláře Jeho Excelence hraběte z Valdštejna dopis, ve kterém stálo, že nám závazně stojí ve slově do 3. března 1906. Na to jsme hned žádali o telegrafickou zprávu, v který den bychom mohli s panem sekretářem Dr. Korbem a panem ředitelem Tritschem ve Svijanech o koupi cukrovaru jednat. Přirozeně, že jsme znovu uvedli, že vyjednáваме také o koupi Pourovy tkalcovny a v důsledku toho jsme žádali o prodloužení lhůty do 6. března. Schůzka byla stanovena na 3. březen 1906 ve Svijanech a cukrovar byl po delším jednání koupen za 160 000 K včetně čtyř kotlů a dextrinky. Valdštejn si vymínil z prodeje řezačku na řepu a dva kotle. Všechno ostatní, co zde leželo a stálo, náleželo nám.

S koupí cukrovaru neb nějaké tkalcovny jsme původně nepočítali, nýbrž jsme chtěli rozšířit stávající tkalcovnu v Benešově, čemuž nasvědčuje dopis, odeslaný Františku Havlíčkovi v Poniklé, v kterém ho žádáme, aby stavební dříví, které jsme od něho koupili, nabídl svým jménem stavitelům Brodskému a Kosařovi, kterým byla zadána stavba nemocnice.

V ten den jsme se tedy vraceli domů jako majitelé svijanského cukrovaru. Bylo nám při tom všelijak. Bylo jisté, že jsme na sebe vzali novou velkou starost, ale také jsme věděli, že koupě byla výhodná, a proto jsme doufali, že s pomocí boží se nám dílo podaří.

³⁵ Josef Pour, parní válcový mlýn a mechanická tkalcovna, Nový Bydžov.

³⁶ Jde o firmu Rudolf Stabenow, továrna na akumulátory v Čelákovících.

Dříve, než jsme cukrovar koupili, vyžádali jsme si svolení, aby se tam mohl podívat tatínkův kamarád stavitel Hartl, který nám ke koupi radil. Když se pak dověděl, co jsme za cukrovar dali, říkal, že nemůže nic jiného dělat, než nám gratulovat.

Jak jsme s adaptací cukrovaru pospíchali, vyplývá nejlépe z obsahu dopisu ze 6. března, adresovaného firmě Breitfeld a Daněk, která buď řezačku na řepu koupila, nebo ji měla pro Valdštejna opravit, aby si ji bezodkladně odvezla, protože potřebujeme místo. Ke konci pak podotýkáme, že odvezení se může stát pouze v naší přítomnosti.

Ale nyní se něco stalo. Při prodeji cukrovaru si Valdštejnovi zástupci opomenuli vymínit semeno cukrovky, které bylo uskladněné na půdách, a my tvrdili, že semeno patří nám. Jaká to byla rána pro pana sekretáře i pana ředitele, neboť semeno mělo ohromnou cenu a v případě sporu kdo ví, jak by to dopadlo. Nemínili jsme si semeno ponechat, ale počítali jsme s tím, že když semeno vydáme, bude druhá strana při sepisování tržní smlouvy povolenější, neboť se zatím vyskytly nějaké difference.

Semeno jsme jim dovolit uskladnit do konce dubna, s podotknutím, že za jeho ztrátu nebo zkažení neručíme.

Při koupi bylo ujednáno, že první splátka bude učiněna v hotovosti obnosem 20 000 K, který jsme také prostřednictvím Diskontní společnosti dne 7. března zaslali. Dr. Šebor, který měl vypracovat tržní smlouvu, se nás dotazoval, koho má ve smlouvě uvést jako kupujícího. Odpověděli jsme, že pravděpodobně bude firma znít Jos. V. Hybler a synové nebo jen Jos. V. Hybler, a doporučujeme, aby při označení kupujícího nechal zatím volné místo a aby bylo dostatečně velké, kdyby bylo nutno zanést jména všech pěti synů. Protože nám záleželo na tom, aby vtělený dluh na cukrovaru byl co nejmenší, žádali jsme, aby dextrinka a koupené čtyři kotle byly ze smlouvy vyjmuty, takže by vtělený obnos byl pouhých 130 000 K. Na dextrinku a kotle byla tudíž vyhotovena nová smlouva, v které bylo dle oboplného dohodnutí uvedeno, že jsme od prodávajícího koupili čtyři kotle v ceně 20 000 K, které jsme 8. tohoto měsíce zaplatili (první splátka na cukrovar).

Dále strojní zařízení dextrinky v obnose 10 000 K, který by byl splatný k 1. lednu 1907, s výhradou, že kdyby se nám do té doby nepodařilo zařízení prodat, je prodávající povinen je za 10 000 K převzít zpět. Doufali jsme, že na dextrince něco vyděláme, a proto jsme ji nabízeli na všechny strany za obnos 15 000 K. Přestože bylo mnoho zájemců, k prodeji nedošlo, protože svijanská dextrinka měla špatnou pověst. Dne 9. května píšeme Valdštejnovi, že jsme ochotni dextrinku převzít za 8 000 K, které by byly splatné 1. ledna 1907 v hotovosti. V případě příznivé odpovědi že jsme pak ochotni již dnes vystavit směnku splatnou k výše uvedenému datu. Valdštejn na tento náš návrh přistoupil. Dextrinku jsme později prodali škrobárně firmy Studničný v Bakově, a to za 8 500 K. Naše iluze, že na dextrince něco vyděláme, byla v příkrém rozporu se skutečností, ale dobrých i těch 500 K. Též přebývajících kotle jsme prodali za nákupní cenu, tj. za 10 000 K.

Valdštejn nežádal, abychom cukrovar zaplatili hotově, ale spokojil se s tím, že každý rok uplatíme 10 000 K a zbytek dluhu zúčtujeme 4½ %. Obnos 130 000 K byl pak na cukrovaru hypotekárně zajištěn. Byl to tedy věřitel velmi seriózní, a když se to tak vezme, potřebovali jsme ke koupi cukrovaru pouhých 20 000 K, které již byly zaplacené.

Naším původním úmyslem bylo zaplatit Valdštejnovi při podepsání tržní smlouvy celý obnos najednou, a dotazovali jsme se proto u Úvěrního ústavu v Hradci a u Průmyslové banky v Praze, zda by nám proti hypotekárnímu zajištění potřebný obnos zapůjčili.

Nakonec jsme si to však rozmysleli, protože jsme věděli, že peníze od bank budeme potřebovat na pořízení strojního zařízení nově koupené továrny. Smlouva byla podepsaná 24. května 1906, a obnos 130 000 K, jak již výše uvedeno, hypotekárně zajištěn. Mimo tohoto obnosu byla zaknihována i konvencionální pokuta 20 000 K pro pozůstalost po Arnoštu Valdštejnovi pro případ, že by se ve svijanské továrně opět zavedla výroba cukru. To si asi portýr Tomíček nepomyslel, když nás poprvé vodil po továrně, že to ti „horáci“, jak nám tam všeobecně říkali, koupí.

Za kupujícího byl ve smlouvě uveden Jos. V. Hybler jako senior, Václav Hybler jako junior a pak ostatní synové: Dr. Josef, Břetislav, Otakar a Julius Hyblerovi.

S koupí cukrovaru jsme převzali také vlečku, která k němu patřila, a žádáme proto Dr. Šebora, aby nám opatřil opis smlouvy, kterou měl dřívější majitel s dráhou, a připomínáme, že všechny výhody uvedené v této smlouvě musí na nás přejít. Také na ředitelství Severní dráhy v Praze píšeme, že jsme koupili svijanský cukrovar, který přeměníme na textilní továrnu, a podotýkáme, že bývalý majitel Ruston měl pro celou rodinu volný lístek první třídy k jízdě do Prahy a zpět a že doufáme, že tato výhoda bude i nám poskytnuta, ale že žádáme pro celou rodinu pouze lístek druhé třídy. Dále uvádíme, že provoz v naší nově zřízené továrně bude pro začátek 300–400 vagonů ročně, takže dráha bude mít z toho značné příjmy. Tak jsem se těšil, jak si pěkně budeme jezdit do Prahy, ale slavné ředitelství naší žádosti nevyhovělo.

K vlečce náležela také IV. kolej, kterou cukrovar v době kampaně plně využíval, ale která pro nás jako textilní podnik neměla valné ceny, a proto jsme ji dráze nabídli ke koupi. Dráha však odmítla s podotknutím, že dokud trvá smlouva, nemůže být o prodeji jednáno. Náklady na tuto kolej jsme každoročně platili my a bylo tomu tak i tehdy, když smlouva vypršela a dráha používala kolej klidně dál. Ovšemže jsme pak odmítli náklady platit, přestože dráha na zaplacení trvala. Konečně po několika letech přece dráha IV. kolej převzala a při té příležitosti byla vyhotovena smlouva nová, platná až do dnešních dnů.

Cukrovar jsme tedy měli, ale nyní, co a jak? Bylo rozhodnuto, že prozatím do dvou sálů, které se zřídí, postavíme tkalcovské stavy. Cukrovar byl rozdělen na surovárnou a rafinérii. Co dnes stojí tkalcovna, tam byla surovárna, přádelna pak byla postavena v místech dřívější rafinérie.

Jak již bylo podotknuto, počali jsme nejprve upravovat část pro tkalcovnu. Tam se nacházela také řezačka, kterou si firma Breitfeld ještě neodvezla. Když konečně na naši naléhavou žádost tak učinila, vyskytla se v souvislosti s tím nová nepříjemnost, a to v podobě nosičů, na kterých řezačka stála a které jsme my nechtěli vydat, tvrdíce, že k řezačce jako její součást nepatří. A také jsme je nevydali.

Surovárna byla vysoká místnost, ze které se rozdělením na výšku získaly dva sály. V přízemí byly postaveny litinové sloupy, které nesly nosiče, mezi které byly vsunuty dřevěné trámy spodem ošalované, a tím byl utvořen strop přízemí. Silná prkna přibitá na vrch trámu tvořila zase podlahu prvního poschodí, tedy druhého sálu. Tento sál byl úplně bez sloupů a byla to oblíbená konstrukce stavitele Kobosila, který adaptaci prováděl. Tato stropní konstrukce, provedená v tak velkých rozměrech, nesnesla nějakého zatížení, a proto stavy umístěné v tomto sále jsou poháněné skrze podlahu od transmise, která se nalézala v přízemí. Vzhledem k úspornosti to bylo řešení dobré, jelikož se ušetřila jedna transmise, ale jako světlo má svůj stín, tak i toto řešení mělo své nevýhody.

Typický pohled na bývalý cukrovar v Dařenicích od dálnice. (SOkA Semily, SbF)

V dozoru jsme se ve Svijanech střídali s tatínkem. Na obědy jsem chodil do hospody k Čapkovi, kde jsem někdy i přespal. Dnes, co to píši, je druhá světová válka, a vzpomínka na výbornou kuchyň paní Čapkové, na vydatné porce vepřového s knedlíkem a se zelím a na lahodný pšenišský mok přivádí člověka zpět do ztraceného ráje, který se snad nikdy nevrátí. Však ty porce také byly zasloužené, neboť časně ráno jsem vstával k prvnímu vlaku a na nádraží do Semil jsem chodil z Benešova pěšky.

Cukrovar měl malá okénka, a proto naši první prací bylo probourání širokých a vysokých oken, neboť by jinak v tak rozlehlých sálech byla tma, což se zejména v tkalcovně nemůže potřebovat. Z Benešova tam dojížděli také někteří dělníci, v první řadě kameník Havrda, který měl z betonové dlažby vysekat šrouby, které tam zbyly po odvezení cukrovarnických strojů. A těch šroubů tam bylo požehnaně.

Stavatel Kobosil zhotovil plány dvou připravených sálů, které jsme poslali Hohlbaumovi, aby do nich zakreslil postavení tkalcovských stavů. Takto upravené plány jsme pak zaslali Tanvaldské strojírně, aby v nich vyznačila umístění transmisí.

V popředí všeho však stála otázka pohonu továrny, a proto jsme si vyžádali nabídky na parní stroj od firmy Ringhoffer a od firmy Breitfeld a Daněk. Jak jsem se již na předchozích stránkách zmínil, neměl cukrovar žádného ústředního pohonu, nýbrž téměř každá místnost byla poháněná samostatným malým parním strojem. Toto řešení však naprosto nevyhovovalo potřebě textilního závodu, a bylo proto třeba postavit strojočnu s parním strojem, od kterého by byla pomocí lanového pohonu přenášena síla do jednotlivých pracovních místností. Kotelna cukrovaru byla velmi rozsáhlá, a proto jsme její část přeměnili na strojočnu. A protože zbytek původní kotelny byl ve velmi ubohém stavu, rozhodli jsme se

postavit kotelnu novou, vyšší, opatřenou novou střechou, řešenou v oblíbené konstrukci stavitele Kobosila.

Z předložených nabídek na parní stroj jsme si vybrali ofertu od firmy Breitfeld a Daněk, protože parní stroj v ní nabízený měl mnoho výhod před strojem firmy Ringhoffer. Pro nás spočívala výhoda v tom, že bezprostředně za vysokotlakým válcem byl umístěn nízkotlaký válec, což usnadňovalo postavení dvou takových strojů vedle sebe a soustřeďovalo jejich výkon na společnou hřídel a jeden setrvačnick. Za parní stroj jsme zaplatili 45 000 K. Pro začátek jsme koupili jeden stroj a teprve s rozšířením provozu byl zakoupen druhý.

Kotle jsme nové nekupovali, nýbrž použili jsme dvou zachovalých kotlů Fairbairnových z dřívějšího cukrovaru, o výhřevné ploše 220 m² pro každý kotel. Protože u nich nebyly předeříváče, koupil se jeden jako samostatná část pro oba kotle, avšak muselo se pod ním zvlášť topit, což bylo nevýhodou tohoto zařízení. Pro začátek to však stačilo.

Stavy jsme koupili od Hohlbauma. Montoval je starý Housa, který se z Benešova přestěhoval do Svijan. Zlatým hřebem mezi jeho pomáhači byl přednosta svijanské železniční stanice, kterému se tato práce zalíbila tak, že jí věnoval veškerý svůj volný čas.

Mezitím se vrátil bratr Otto z textilní školy v Reutlingen. O prázdninách pak tkalcoval v Benešově a čtyři neděle pobyl na praxi u Menčíka v Heřmanicích. V září se pak definitivně odstěhoval do Svijan, a tím dostala svijanská tkalcovna svého pána. Tkalcovat se počalo v listopadu. Začátek byl svízelný, protože dělníci se museli tkalcovně teprve učit, a i laikovi je jasné, že náležité zručnosti se nedosáhne za nějakých čtrnáct dní. Proto také první utkané zboží vykazovalo určité nedostatky a tiskárna, která je koupila, nám je dávala k dispozici. Vše se vyřešilo tak, že jsme zboží nechali potisknout a jako takové jsme je pak nabídli hlavně Menčíkovi a několika známým firmám. Též v benešovské a svijanské továrně se tohoto zboží mnoho prodalo. Ovšem nevydělalo se na tom nic, ale ztráta to také nebyla, a proto můžeme tuto záležitost označit za věc s dobrým koncem.

Svijanská tkalcovna se hlavně přičiněním bratra Otty zavedla tak, že již v roce 1907 bylo v chodu 300 stavů, tři snovadla, dvě soukačky a vlastní šlichtovna. Zaměstnáno bylo 160 dělníků. Jak lehce se to dá vyjádřit několika řádky, ale nikdo netuší, co to dalo práce, píle a námahy. O tom by nejlépe mohl vyprávět bratr Otto, který snad jednou tyto moje paměti v tomto směru doplní. Budiž zde též poznamenáno, že bratr Otto je nejpořádnější ze všech společníků, což je mu jistě jen ke cti, ale jeho pořádkumilovnost zacházela někdy do podivných podrobností. Tak s velkou neústupností trval na tom, aby přádelna předepsané dispozice expedovala tkalcovně přesně na 1 kg tak, jak bylo předepsáno. Housa, když pak takovou dispozici dostal, volal mně telefonem a říkal: „*Tak Ban & Kan už zase disponuje.*“ Abyste tomu rozuměli, zmíněná firma byla jedinou, která měla podobné požadavky, a proto dal Housa Ottovi tuto přezdívku.

Bratr Otto přivedl tkalcovnu na vyšší dobu, když začal tkát pestrobarevné zboží. Jím vyhotovené vzorkovnice flanelů a ostatního zboží, to byla pohádka. Pracoval ruku v ruce s benešovskou barevnou a škoda jen, že do toho přišla válka. Byla to radostná práce, a nebýt války, mohli jsme být jako výrobci pestrobarevného zboží v popředí zájmu velkých nákupních firem.

V jedné části koupeného cukrovaru byla tedy zřízena tkalcovna, zatímco druhá část zůstala prázdná. Nikoliv však na dlouho, protože již v roce 1907 jsme se rozhodli zřídit tam

*Vánoce u Otokara a Pavlíny - děti zleva: Otto Hybler (*1909), Eva (*1913) později provdaná Holanová a Wiškovská, Gusta (*1911) provdaná Šváblová a Štorchová. (RA Hyblerových)*

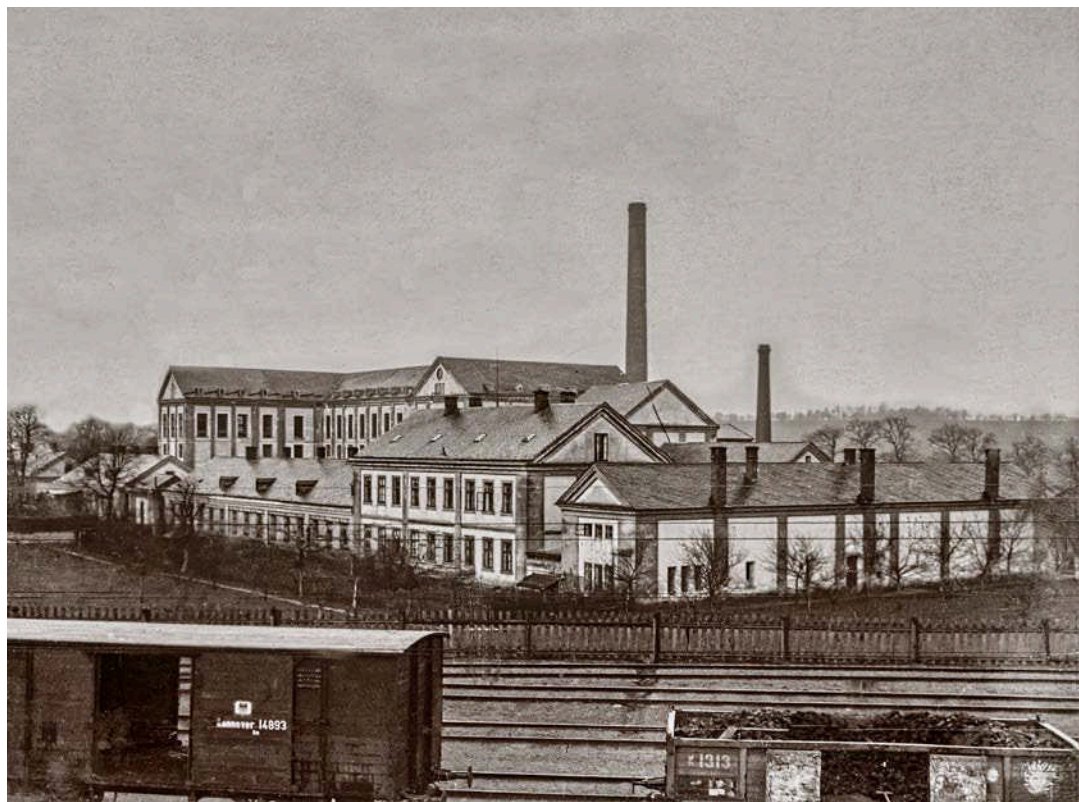
přádelnu bavlny, v které by se předla slabší čísla 36–42. S úpravou bylo ihned započato. Železobetonovou konstrukci přádelny provedla liberecká firma Ast a že šlo opravdu vše ráz na ráz, vysvítá z toho, že již v březnu roku 1908 jsme montovali přádecí stroje dodané anglickou firmou Dobson & Barlow. Postaveno bylo 9 456 vřeten. Vedení přádelny bylo svěřeno bratru Břetislavovi, který byl odborně školen na přádlácké škole v Reutlingen.

Po uvedení přádelny do chodu se ukázalo, že příze není zrovna nejlepší a předení samo zvláště na protahovačkách činilo určité potíže. Byla zde nějaká vada, které se nemohlo přijít hned na kloub, a bratr z toho byl celý nervózní. Po delším hledání a přepočítávání průtahů vadu našel. Byla to konstrukční chyba strojířny, která zamontovala do protahovacích strojů ozubená kola s daleko větším počtem zubů, než jak mělo být. Po odstranění této závady byla práce na těchto nových strojích radostí. Musím se přiznat, že jsem mu ty nové stroje záviděl. Byly pěkně jednoho typu, a pak to byly samé dopřádací kroužkové stroje a žádné samopředy. Rovněž jsme zjistili, že dosavadní parní stroj je na celou továrnu slabý, a nezbývalo tedy nic jiného, než koupit ještě jeden. Rozhodli jsme se tehdy pro systém Schmidt. Instalován byl v roce 1908.

Poněvadž nemocenská pokladna, pod kterou svijanská továrna spadala, se nacházela ve vzdáleném Mnichově Hradišti, žádali jsme o zřízení závodní nemocenské pokladny. Žádost byla kladně vyřízena a dne 26. dubna 1908 se konala ustavující valná hromada a pokladna tím byla uvedena v činnost. V pozdějších letech však byla zrušena.

K svijanské továrně patří také značné polnosti, které má pod svým dozorem bratr Břetislav. Když byl cukrovar koupen, bylo kolem továrny hojně ovocných stromů, které však při silných mrazech v roce 1936 hodně vyhynuly.

Nikdy bych si ve svém životě nepomyslel, a zvláště ne jako student Skřivanovy obchodní školy v Praze, jezdcí kolem Rustonova cukrovaru domů, že tento tovární objekt bude jednou náš. Tehdy pracoval cukrovar ve dne v noci a byl to nádherný pohled z vlaku ujíždějícího tmou na plně ozářená okna cukrovaru.³⁷

Pohled na cukrovar od železniční trati, po rekonstrukci na tkalcovnu, s již zvětšenými okny. (SOKA Semily, SbF)

³⁷ Někdejší tkalcovna a přádelna firmy Hybler ve Svijanech byla po znárodnění začleněna do Pojizerských bavlnářských závodů, ale již po roce 1951 upravena pro výrobu součástek k nákladním automobilům jako závod AZNP Mladá Boleslav, od r. 1953 n. p. LIAZ Mnichovo Hradiště.

Barevna (1913–1938)

Již jako malý kluk jsem měl veliký zájem o barvičky. Kdejaký kus novin nebo časopisu, v kterém byl vyobrazen dům, strom nebo jiný předmět, byl mnou ihned omalován. Na reálném gymnáziu v Novém Bydžově jsem maloval kolegům za odměnu do památníků různé kytičky, krajinky a lodičky a za vyzískané peníze jsem si u hokynářky Pepičky kupoval hořické trubičky. Byl to tehdy první výtěžek z barviček a nehorázně mne těšil. Později, jako kupecký učeň, jsem maloval po uzavření krámu při svitu petrolejové lampičky většinou krajinky. Oblíbenou předlohou mně byly krajinky Adolfa Liebschera.³⁸ Záliba malovat mne drží do dnešní doby a připomínám to hlavně proto, že se domnívám, že tato záliba byla hlavní příčinou toho, že jsem se pokusil za velkých obtíží zřídit při benešovské přádelně barevnu.

Podněcovatelem tohoto mého rozhodnutí byl v naší benešovské tkalcovně zaměstnaný mistr Housa, otec našeho zemřelého prokuristy Pavla Housy, který zase stonal na tkaní pestrého zboží a stále mne ujišťoval, že barvení není tak těžké, ačkoliv tomu vůbec nerozuměl. Konečně jsem tajně objednal jeden kilogram sirné modré barvy, a když přišla, bylo přikročeno k první zkoušce. Do velkého železného hrnce jsme vložili tři páry rezných ponožek, zatěžkali je kamenem a napustili na ně vodu. Do hrnce byla zavedena pára a začalo se vyvářet. Po vyvářce, aniž by se voda vyměnila, se přidala barva, ponožky se znovu zatížily a pokračovalo se v barvení. Výsledek však také podle toho vypadal. Bylo to velké zklamání, neboť ponožky nebyly probarvené a na několika místech byly úplně bílé. Neopomenul jsem panu Housovi nadhodit, že je dle výsledku vidět, že to barvení není přece jen tak lehkou věcí. Ale první nezdar mě neodstrašil a druhý pokus učiněn bez zatížení. Výsledek byl tentokrát uspokojivý. Dnes se tomu musí člověk smát, že jsme se pokoušeli barvit zatížený materiál bez cirkulace barvicí lázně. Uplynul nějaký čas a na dveře kanceláře zaklepal zástupce švýcarské barvářské firmy Ciba, který předpokládal, že již máme barevnu zařízenou a že onen kilogram modré barvy, který jsme objednali, měl sloužit k jejímu vyzkoušení, po kterém budou jeho firmě předepsána další větší množství.

Bylo to poprvé, co jsem mluvil s člověkem, který měl o barevně a barvení nějaké vědomosti. Vše jsem mu poctivě a nezakrytě vyložil. Řekl jsem, že žádnou barevnu nemáme, ale že máme veliký zájem o barvení, a to zejména svazkové příze. Slíbil mi, že k nám vyšle bezplatně chemika, který pro prvé počátky barvení vše zařídí. Musím se přiznat, že jsem se na návštěvu zmíněného pána velice těšil. Konečně přišel. Jmenoval se Ing. Schulz a poradil mi, co mám pro prvé barvení připravit.

V truhlárně jsem nechal zhotovit dvě dřevěné kádě, z nichž jedna byla určena pro vyvářku a druhá pro barvení. Též barvicí hole jsem nechal v truhlárně zhotovit. Pro rozvážení barvy jsem pak koupil několik ledeckých hrnců. Barvicí kádě byly umístěny v místnosti pod strojovnou, kde se dnes nachází koupelna pro zámečníky. Při prvé návštěvě jsem se s panem inženýrem dohodl na barvách, s kterými zkoušky provedeme. Objednal jsem přímou červenou a modrou, diazo červenou a modrou indanthrenu, ačkoliv jsem o vlastnostech

³⁸ Adolf Liebscher (1857–1919), malíř generace Národního divadla.

těchto barev neměl ani potuchy. Tyto barvy a k nim potřebné chemikálie měl pan inženýr přivést s sebou, až mu dám zprávu, že jsou kádě hotové a můžeme započít s barvením.

Tento podnik už však nemohl být před centrální kanceláří utajován a musím na tomto místě prohlásit, že jedině bratr doktor Josef měl pro toto podnikání porozumění.

Když bylo konečně vše připraveno k barvení, dopsali jsme panu inženýrovi, který asi za čtyři dny přijel a započal s barvením. Byl to slavnostní okamžik alespoň pro mne, celý postup barvení jsem pozorně sledoval a z obavy, aby mi ani nejmenší maličkost neunikla, činil jsem si o všem důkladné poznámky. Věděl jsem také, že po odchodu inženýra bude vše záležet na mně a že prvá vybarvení budu muset po jeho odchodu dělat sám. A tak tomu také bylo. V té malé místnosti pod kotelnou bylo v letních měsících příšerné horko, takže jsem musel několikrát denně měnit košili. Pan inženýr Schulz pobyl v Benešově čtyři dny a bydlel a stravoval se u mne. Byl to však jiný pán. Hned po svačině se pěkně ustrojil, načesal a šel si pěkně na procházku, zatímco já musel do továrny, abych čas zameškaný barvením zase vynahradil. Tenkrát se pracovalo nepřetržitě ve dne i v noci, a to od pondělka ráno až do nedělního rána.

Večer jsem se věnoval jeho společnosti a musím přiznat, že měl, jak se říká, důkladnou výdrž, zvláště když jsem přinesl ze sklepa nějaké dobré víno. Já jsem toho měl za celý den právě dost a těšil jsem se vždy upřímně na postel. Než jsem však ulehl, šel jsem ještě do továrny „na vizitu“. Dělal jsem to však všechno velmi rád, neboť jsem věděl, že bez těchto obětí by nebylo řádného výsledku.

Vybarveno bylo tentokrát deset kilogramů od každé z výše uvedených barev a na primitivní zařízení to dopadlo dost slušně. Obarvenou přízi jsem poslal do Svijan a musím na tomto místě ke cti a chvále bratra Otty prohlásit, že jako tkadlec jevil o barevnou přízi velký zájem a s chutí se pustil do zkoušek pestrobarevného zboží.

O stálosti jednotlivých vybarvení v prádle nebylo valných vědomostí, a proto se stalo, že se barevná příze někdy zatkala do nevhodného zboží, v kterém pouštěla, ale nám se vzdor všem těm vadám látka utkaná z barevné příze velmi líbila. Ovšemže takové zboží se nemohlo nikde nabízet a rozprodalo se vždy mezi dělnictvo za sníženou cenu. Ale každý začátek je těžký a chybami se člověk učí.

Postupem času se na vše přišlo a dobře vyrobené zboží nacházelo hojný odbyt. Oblíbeným druhem v té době byla pepita, která měla u zákazníků dobrou pověst jak pro svou pevnost, tak i pro stálost barev. Víím určitě, že i pro tkalcovnu to byla dobrá škola. Kdybychom si přízi nebarvili doma, jistě bychom se neodhodlali kupovat ji odjinud a tkalcovna by se nevymanila z takzvané mlynařiny. Tak se totiž říkalo o tkalcovnách, které vyráběly pouze rezné zboží. Tak pracovala barevna s tkalcovnou rukou v ruce a získala jak v barevných přízích, tak v barevném zboží velmi dobrých výsledků.

V jednom čísle Textilního obzoru jsem tehdy četl, že se někdo dotazoval na to, jak se vyrábí bavlněná barevná příze, která by svým vzhledem napodobovala vlákno vlněné. Od té chvíle jsem stále přemýšlel o tom, jaká vlastně má ta příze být, až mi náhoda otevřela oči.

V Hořeni Sytové byla tkalcovnička pana Šourka, dřívějšího to mistra u firmy Gerl, která neprosperovala, a měla být proto prodána. Zajímali jsme se o tu koupi a vypravili jsme se s tatínkem do Sytové, abychom si ji náležitě prohlédli. Na chodbě před kanceláří stála řada beden a pod odkrytými víky jsem viděl, že obsahují barevnou přízi. Tázal jsem se pana Šourka, jak mnoho barevné příze potřebuje, a on mi řekl, že dost, a hlavním druhem že je

bavlněná imitace vlny. Jak jsem to uslyšel, pocítil jsem nevýslovnou radost a požádal jsem, zda by mi ji neukázal a zda by mi nedaroval jeden kops. Ochotně mému přání vyhověl a dal mi po jednom kopsu od čtyř různých barev. Poděkoval jsem mu, ale teprve doma jsem si přízi náležitě prohlédl. Pod tkalcovským zvětšovacím sklem jsem zjistil, že k barevným vláknům jsou přimíslena vlákna nebarvená, a v tom právě tkvěla příčina onoho vlněného vzhledu. Zjistil jsem také hned, že barevna, která nemá přádelnu, nemůže vůbec takovou přízi vyrobit. Tím více mě to lákalo a usilovně jsem přemýšlel, jak do toho. Zatím jsem se pokoušel v kádích, určených pro barvení svazkové příze, obarvit odpadovou bavlnu a tu pak seřádat v odpadové přádelně na silná čísla. Tato příze byla určená k pletení punčoch.

Ale jaké to bylo barvení! Do kádě, ve které byla vařící barevná lázeň, se naházela odpadová bavlna a kopistem se celou hodinu míchala. Pak se vidlemi dávala na dřevěná síta a nechala se důkladně odkapat. Po odkapání se vyprala, odkapala a vymáčkala. Sušila se na podlaze. Byla to práce úmorná a celá ta procedura v důsledku toho velmi dlouho trvala. Z toho všeho vysvítalo, že bez náležitého strojního zařízení to nepůjde. V zájmu věci však bylo, aby tyto obtížné zkoušky byly provedeny.

A nyní se chci zmínit o tom, jak jsem přišel na myšlenku nechat plést z barevné odpadové příze punčochy. V Železném Brodě žily svorně tři staré panny, sestřenice mé manželky. Jednou jsem k nim byl pozván na návštěvu, a tu jsem viděl, jak na kulatých strojcích pletou silnonitné punčochy. Začal jsem s nimi vyjednávat a slečny Radovy byly ochotny punčochy pro nás plést, přestože měly smlouvu s firmou mně neznámou, která jim dala pletací strojky k dispozici s podmínkou, že na nich budou pracovat pouze pro ni. Strojky byly pro silnější čísla, což se mi právě hodilo. Ovšemže v dnešní době florových a hedvábných punčoch by stěží našly u dam obliby, ale byly to punčochy teplé, trvanlivé a laciné, a o to vlastně šlo.

Obarvená odpadová bavlna se mi velice dobře hodila k pokusu, kterým měla být napředena příze s vlněným vzhledem. Pokus byl učiněn s černou barvou, ke které bylo přimísleno něco rezné bavlny. Netrpělivě jsem čekal, až takto namíchaná bavlna přejde krempli, objeví se flora a konečně hotová nit. Zkouška dopadla velmi dobře a moje radost z toho byla veliká. Vzorek jsem ukázal jenom bratru doktoru Josefovi, který se o věc velmi zajímal.

Nyní jsem měl, jak se lidově říká, nasazeného brouka do hlavy. Co mně to dalo přemýšlení, jak do toho. V životě jsem barevnu neviděl a do některé se dostat bylo vůbec vyloučeno. Jediná věc, která mně mohla vše přiblížit, byla odborná kniha pojednávající o stavbě a funkcích barvicích aparátů a o barvení vůbec. Objednal jsem si řadu takových knih a usilovně jsem v nich studoval.

Ačkoliv v barvení svazkové příze jsme docílili pěkných výsledků, nebylo v centrále žádné porozumění pro nějaké investice k pořízení toho nejnútnějšího zařízení. Dlouho jsme s bratrem doktorem rokovali o tom, jak koupit cirkulační pumpu k aparátu pro barvení bavlny. Bylo zřejmé, že jedině nějaký úspěch nám k tomu může dopomoci, ale věděli jsme předem, že bez pumpy se žádného úspěchu nedoděláme.

Nad splavem jsme každoročně vybírali písek pro vlastní potřebu, ale také pro prodej zájemcům. Zvýšili jsme tehdy cenu prodáváného písku a za stržené peníze jsme tajně pumpu objednali. Pumpu nám dodala firma Lonek³⁹ a přesto, že to nebyla pumpa kon-

³⁹ Daniel J. Lonek, továrna textilních strojů, Ústí nad Orlicí.

struovaná speciálně pro barvicí aparáty, velmi dobře se osvědčila, avšak její opotřebování bylo značné.

Pumpu jsme tedy měli, a proto bylo započato s montáží prvního barvicího aparátu, který pozůstával z výše uvedené pumpy, patřičného potrubí a z osmdesátilitrového sudu po kořalce. Umístěn byl pod strojovnou, kde se dnes nachází ventilová stanice samohasícího zařízení.

Nejprve jsme barvili bavlnu tak, jak se vzala z balíku, tj. nevyčištěnou. Po obarvení se odstředila na maličké odstředivce, která měla plnění 3 kg a která vlastně sloužila k odolejování mastných nití. Pro první pokusy to však stačilo. Odstředěná bavlna se pak sušila na kotli, což ovšem bylo podle protipožárního řádu naprosto nepřípustné.

Barvení na aparátu šlo dobře. Dělali jsme hlavně vzorky různých vybarvení. Měl jsem z toho všeho velikou radost, a když byl napředěn první barevný kops, bylo mi veseleji, neboť to již bylo něco, s čím jsme se mohli v centrále pochlubit. Bratr doktor vzal večer obarvený kops s sebou a ráno jej položil v kanceláři na okno, kde jej musel každý ihned spatřit. Ten den jsem na něho netrpělivě čekal, a když večer konečně přišel, bylo mou první otázkou: „Co říkali?“ Sdělil mi, že bohužel neříkali nic a že se na ten krásný kops nikdo ani nepodíval. Povzbuzení pro další práci to zrovna nebylo. Hlavně bratr Julius byl silně zaujat proti barvení, ale ani Housa nejevil nějaké nadšení. Řekli jsme si však s bratrem doktorem, že to nevádí, že nepovolíme, a tak se vesele barvilo dál.

V ten čas bylo velikou módou nošení pestrých punčoch, kterým se říkalo tango. Barvy, které v tomto módním artiklu převládaly, byly zelená, hnědá a šedá. Rozhodli jsme se proto obarvit bavlnu v těchto barvách a napříst z ní zkušební kopsy.

Otázka: „Co říkali?“ se opakovala, ale po rozhovoru s Housou jsme docílili aspoň toho, že se vzorky poslaly jedné firmě do Uher, která se po takové přízi ptala. Několik dní na to odepsala dotyčná firma, že objednává na zkoušku od každé barvy po 30 kg. Byl to tedy první úspěch a pro mne velká radost, ale zároveň též starost. Vyřizování této zakázky šlo velmi pomalu a byl z toho strach, když firma začala dodávku urgovat. Tím byl náš úspěch trochu pošramocen.

Viděl jsem, že kdyby některá firma pořádně zabrala, bylo by to vlastně katastrofální, neboť co jsme mohli v takovém soudku obarvit? Přemýšlel jsem o tom, napříst takové příze, které by obsahovaly jen nepatrné procento barevných vláken v režném základu. Měli jsme v tomto směru štěstí a také od té doby věřím na náhody. Bylo to takto. Jednoho krásného dne jel doktor za záležitostí, na kterou se již nepamatuji, do Prahy a na zpáteční cestě se ve vlaku seznámil s nějakým panem Zindulkou. Slovo dalo slovo a pan Zindulka se představil jako odborník v zařizování bareven při přádelnách bavlny. No to tedy bylo terno a opravdu náhoda. Vždyť stačilo, aby si doktor nebo pan Zindulka sedli do jiného kupé a možná, že bychom se o něm dověděli teprve za dlouhou dobu, nebo vůbec ne. A kdyby se Zindulka dozvěděl o nás a navštívil nás v záležitosti barevny v ústřední semilské kanceláři, je více než pravděpodobné, že při náladě, která tam panovala, by ho odbyli výmluvou, že o podobná zařízení nemáme zájem. Je jisté, že by věc neměla tak rychlý spád, jak tomu bylo v případě seznámení se doktorem s ním ve vlaku. Doktor, který se o barevnu zajímal neméně než já, jal se ho hned na různé věci vyptávat, načež mu pan Zindulka dal obiléný kremplový pramen

z bělidla firmy Pelly,⁴⁰ které prý zařídil. Návrh na zařízení barevny prý předloží jmenované firmě v několika málo dnech.

Doktor se mi o tomto úspěchu po svém příjezdu do Semil nezmínil, ale jak přišel do Benešova, ihned jsem na něm poznal, že má nějaké dobré zprávy. Balíček, který nesl pod paží, položil na stůl a vybídl mě, abych jej rozdělal. Když se tak stalo, spatřil jsem obílený kreplový pramen. Byl jsem překvapen a potěšen zároveň. Zatím začal doktor všechno podrobně vypravovat a ke konci mi řekl, že pozval pana Zindulku k návštěvě do Benešova.

Poznal jsem, že jde do tuhého, a zvláště po návštěvě pana Zindulky bych za žádných okolností neupustil od započatého díla. Návštěvy jsem se konečně dočkal. Doktor přivezl pana Zindulku do Benešova, kde jsme mohli nerušeně o všem pohovořit. Pan Zindulka ovšem nesměl vědět, že se již o barvení pokoušíme a že dokonce barevnou přízi prodáváme. Naznačil jsem mu, že máme v první řadě zájem o barevnu, bělidlo že přijde později. Na to otevřel svůj kufr a počal s vykládáním různých barevných kopsů, v kterých převládala příze imitující vlnu. Tomuto druhu říkal „béžka“. Vykuloval jsem na všechno oči a jen se stále vyptával. Pak předložil tři vzorky pestré imitace vlny, a to v barvě růžové, modré a žluté. Tomuto druhu říkal zase „exelsiorky“. Příze béžka a exelsiorky prý kupují hlavně pletárny a celobarevné příze, takzvané „uni“, se zase dodávají ponejvíce tkalcovněm. Ale korunou všeho bylo, když nám sdělil, za jaké ceny se příze pletárnám nabízí, a dokonce mi pro informaci nechal jednu originální nabídku pro nějakou firmu v České Kamenici. Nemohl jsem ani svým očím věřit, když jsem viděl, že se u některého druhu za barvu, která tam byla ve skromném množství, účtuje cena, za kterou se prodávala rezná příze. Hlava se mi z toho točila a snad bych byl schopen mu dát z radosti za vše hubičku.

Pak se rozhovor obrátil na výrobu. Říkal, že se vše barví v kreplových pramenech, které se pomocí zvláštního lisu lisují ve války, ovázané motouzem, a takto upravené se kladou do barvicích aparátů. Současně mi nechal obrázek takového lisu, dle kterého jsem si jej nechal ihned zhotovit. Vzorky, které mi Zindulka nechal, dal jsem si na noční stolek a v noci jsem se na ně několikrát díval. Skoro jsem nespal a nemohl jsem se dočkat rána, kdy se budu moci pokusit o jejich napodobení. Dalo to hodně práce, než se to „trefilo“, ale touha se k něčemu dopracovat byla větší než všechny překážky. Vzorky byly konečně hotovy a tu je doktor zase položil v centrále na okno. Housa si vzorky prohlédl a jeho zájem vzrostl, když se dověděl o prodejních cenách. Druhého dne, když přišel doktor do Benešova a já se ho ptal „Co říkali?“, mohl mi sdělit, že již zabrali. Hlavně Housa. Hráz, která byla schopna celou dobrou věc pokazit, byla konečně prolomena.

V Jablonném nad Orlicí byla tehdy firma Filip, která měla pletárnu a mimo toho se zabývala výrobou kartáčnického zboží. No a zase to byla náhoda. Do centrály jednou přišel jejich zástupce nabízet kartáčnické zboží, a když spatřil na okně několik kopsů exelsiorek, řekl, že by takovou přízi mohli potřebovat, a na otázku, k jakému účelu, odvětil, že mají také pletárnu a že takovou přízi v značném množství kupují. Rozhodl jsem se, že tam zajedu a že jim přízi nabídnu. Stanovení ceny mi bylo usnadněno Zindulkovou ofertou, a tak jsem

⁴⁰ V roce 1895 započal Vilém Pelly v Polici nad Metují se stavbou přádelny bavlny, kterou postupně rozšiřoval o další provozy. Jeho dcera Vilemína se r. 1908 provdala za Aloise Menčíka.

se vydal na cestu. Spojení bylo mizerné a musel jsem velmi časně vstávat, chtěl-li jsem se ještě téhož dne vrátit.

S tlukoucím srdcem jsem vstoupil do písárny, kde bylo vidět skleněnými dveřmi spousty hotových trik. Přicházejícímu panu šéfovi jsem se představil a předložil mu vzorky exelsioru a béžek. Rozmluvu zahájil tím, že říkal, že naši firmu nezná, a když jsem mu sdělil, že při naší přádelně rezné bavlny jsme zavedli též předení barevných přízí, prohodil, že to tedy budou u nás levnější ceny než u konkurence. Předložené vzorky se mu líbily, a když slyšel cenu, konstatoval trochu překvapeně, že je to táž cena, jakou platí u konkurence. Abych si ho získal, stanovil jsem cenu o něco nižší, a on koupil pět beden po 200 kg. Jen mimochodem podotýkám, že přádelny, které podobnou přízi vyráběly, byly kartelované a přišlo mu proto mé poměrně nepatrné snížení vhod. V kartelu byly firmy Mautner, Brass, Fischer, Mitscherlich, Paravicini, a kromě těchto firem v tu dobu podobné příze nikdo nevyráběl.

Domů jsem sice přijel jako vítěz, ale nikdo nevěděl, jaké starosti mě čekají. Na prodané množství příze bylo potřeba obarvit 125 kg bavlny. Bylo to množství, o kterém jsem věděl, že v tom soudku ještě půjde obarvit, ale bylo mi též jasno, že budeme muset koupit odstředivku a přestěhovat se z podstrojovny, kde byla tma a málo místa, do nějaké prostornější místnosti. Když se dnes poohlédnu po těch dobách a vidím, že obarvené prameny se sušily neodstředěné, jen vykapané, vyvstávají mně tehdejší obtížné začátky v pravé své podobě a velikosti. Obarvený pramenový válek prostrčený motouzem se vázal ke krovům nad kotlem, kde byla teplota 50 °C, takže dělník, který tuto práci konal, byl téměř nahý a pot se z něho řinul potůčky. Byla to opravdová parní lázeň. Ovšem na koupi sušárny nebylo v té době ani pomyšlení, a proto jsem tímto způsobem ještě dlouho sušil. Sušení takto prováděné však velmi dlouho trvalo a na kotli se nedostávalo místa. Zde mohla pomoci jen odstředivka, která by sušicí dobu podstatně zkrátila. Ptal jsem se kdekoho, kde bych mohl nějakou starší odstředivku koupit. Dopátral jsem se konečně, že odstředivka, jakou jsem hledal, by byla k mání u firmy Liebisch ve Varnsdorfu.⁴¹ Rozjel jsem se tam, abych ji koupil. Tato odstředivka byla první toho druhu, kterou jsem v životě viděl, a byla k tomu všemu rozmontovaná a každý kus ležel jinde. Přirozeně, že jsem se tvářil, jako bych takových odstředivek viděl sta, ale střežil jsem se nějakých technických dotazů. Na kupované odstředivce se mi nejvíce zamlouval buben, který měl vhodné rozměry pro odstředivání válek. Dlouho jsem se proto nerozmýšlel a odstředivku jsem koupil za 500 K. Toto vydání jsem si mohl dovolit, protože již byl z barevny nějaký zisk.

Barevnu jsme teď museli z podstrojovny přemístit, ale kam? Jediná v úvahu přicházející vhodná místnost byla šlichtovna, to je místnost, kde je dnes sukárna a motárna. Šlichtovnu jsme pak přemístili do budovy tkalcovny, a to vedle nynější barevny, kterážto místnost dnes slouží za třídní barevných odpadů. Toto nové umístění šlichtovny bylo pro tkalcovnu výhodnější, poněvadž doprava osnov se tím zjednodušila. Přemístění jsme provedli dost rychle, ale jak byl ten aparát v té velké místnosti maličký, až mi ho bylo líto, a tak mu v duchu povídám: „*mlč, dostaneš brzo odstředivku, a pak nám bude všem veseleji.*“ Montáž odstředivky jsme prováděli, jak se říká, po paměti a každý kus jsme dali tam, kam se nám zdálo,

⁴¹ Erste Neufrauenthaler Strickgarn- und Häkelgarn-Fabrik Gustav Liebisch, Varnsdorf.

že by svým tvarem mohl patřit. Velkou starost mi dalo stanovení správných obrátek, neboť žádný certifikát k odstředivce nebyl. Ale i to se správně trefilo.

S panem Filipem z Jablonného nad Orlicí jsme byli již v čilém obchodním spojení, neboť naši přízi chválil a rád ji od nás kupoval.

Po praktickém vyzkoušení naší barevné příze jsem se již nebál nabízet ji i jinde, a to ve středisku pletářského průmyslu v Teplicích-Šanově. Hledali jsme pro tento důležitý kraj zástupce a byl nám doporučen šestatřicetiletý muž uhlazeného chování, jménem Konfert. Byl předtím prodávčem v jednom textilním obchodě v Teplicích a byla s ním na začátku potíže, protože o přízi neměl ani páry a o barevné jakbysmet. Museli jsme ho, ačkoliv v barevných přízích sami začátečníci, do toho zaučovat. Po stránce obchodní si ho vzal na starost prokurista Housa. Pak mu byly dány vzorky, oznámeny ceny a pan Konfert puštěn do světa. Jak se o tom zástupci konkurenčních firem dověděli, bylo mezi nimi v Teplicích pozdvižení, neboť věděli, že se jako nekartelovaná firma můžeme snadno zavést, když máme možnost určovat ceny, jaké chceme. Neměli tedy nic jiného na práci než naši přízi hanět, ačkoliv ji ještě vůbec neviděli, a dokonce jejich smělost šla tak daleko, že tvrdili, že barevnou přízi dovedou vyrábět pouze firmy kartelované, protože mají s jejím předemím již zkušenosti.

Válka byla vypovězena, a proto jsme netrpělivě očekávali první válečné zprávy, kterých se nám mělo dostat od našeho novopeceného zástupce, který navštívil budoucí zákazníky. Jak se zdálo, byli konkurenčními zástupci již zpracováni, ale nabízená nižší cena je neodolatelně vábila k tomu, aby s naší barevnou přízí učinili alespoň zkoušku. Na těchto prvních zkušebních zakázkách jsme si proto dali mimořádně záležet.

Byla to sice menší množství, které zástupce jednotlivým firmám v Teplicích prodal, ale pro velkou početnost firem v tomto pletářském kraji činil součet všech zakázek pěkné číslo, z kterého mi bylo skoro úzko. Věděl jsem, že to bude starost a že to v tom sudě již neobarvíme, ale kde sehnat nějaký barvicí aparát? Nejjednodušší by ovšem bylo koupit barvicí aparát nový, ale tuto myšlenku jsem ihned zapudil, neboť jsem si byl vědom toho, co takový barvicí aparát, ať již jakéhokoliv systému, stojí peněz, a pak ještě stále v centrále byly námitky proti barevně, ač již ne v takové míře jako dříve.

V knihách, které jsem si koupil, byla spousta barvicích aparátů, ale nějaký bližší popis k nim chyběl. Byl jsem z toho všeho bezradný, ale nepřestal jsem měřit, počítat a kreslit a výsledek byl, že jsem se rozhodl postavit si železný aparát na 150 kg plnění. Postavila jej naše dílna dle mého náčrtku. Aparát se s urychlením sestavoval a po prvé vybarvovací zkoušce, která dopadla nad očekávání dobře, mi spadl kámen ze srdce. Konečně jsem byl v tomto směru zabezpečen a nebál jsem se proto přijmout jakoukoliv větší zakázku.

Mezitím nás zase navštívil pan Zindulka, aby se optal, zda jsme se rozhodli pro postavení barevny a bělidla. Kdyby chudák věděl, jak daleko jsme od té doby v barvení pokročili, byl by jistě víc než překvapen. Ale stejně mi při své návštěvě napísal něco, co mne pak náležitě prohnalo. Oznámil mi totiž, že někde u Malé Černé zakoupil mlýn, který přeměnil na barevnu a bělidlo, a to hlavně na bílení a barvení kreplových pramenů. Dle mého názoru nenašel asi u přádelen patřičného pochopení pro zařizování bareven a bělidel, a proto šel na to z jiného konce. Když jsem o tom déle uvažoval, přišel jsem k názoru, že by nebylo na škodu dát si u něho něco obarvit, abych viděl, jak vypadá vybarvení od odborníka. Pan

Zindulka byl totiž kdysi zaměstnán jako vedoucí u Mautnerů v Brodci, kde tyto barevné příze vyráběli. Ale hlavně mi šlo o to, příst také bílenou přízi, na kterou byl veliký odbyt.

Když jsem s ním o tom mluvil, tvrdil, že může kdykoliv obílit libovolné množství bavlny. Prokurista Housa, který již věděl, jak se barevné příze dobře prodávají, byl mému záměru nakloněn, protože přepokládal u bílené příze stejně příznivé výsledky jako u přízí barevných. Já jsem z toho také žádný strach neměl, protože jsem věděl, že když mi někdo bavlnu vybílí, se sepředáním bude ta nejmenší starost.

Prokurista Housa se tudíž na základě toho jedné tkalcovně zmínil, zda by od nás nekoupila bílenou přízi, předanou na kopsích. Jaké však bylo moje překvapení, když mi za několik dnů hlásil, že prodal této bílené příze 10 000 kg, a to s krátkým dodacím termínem. Musím se přiznat, že jsem se tohoto množství zalekl, ale abych panu Zindulkovi udělal radost a současně ho odměnil za jeho součinnost, o které však neměl ani tuchy, oznámil jsem mu, že mu pro začátek dáváme vybílít 10 000 kg bavlny, a to v kremplových pramenech. Měli jsme tehdy z toho všichni radost, ale dopadlo to všechno tak, že jen já byl u toho bit.

Tato zakázka nesnesla nejmenšího odkladu, a proto jsem nařídil urychlené děláni válek, nebo jak my tomu říkáme, „*ranců*“, aby už už byly v bělidle pana Zindulky. Zásilký jsem vypravoval opravdu promptně, vždy s naléhavou prosbou o rychlé vybílání, což pan Zindulka vždy potvrdil a slíbil vybílání v nejkratší době. Doba potřebná k vybílání však dávno uplynula a pan Zindulka jako kdyby neexistoval. Bílenou neposílal a na naše zoufalé urgencye neodpovídal, a již jsem pana Zindulku, Bůh mi odpust, podezřívál, že námi poslanou bavlnu někam zašantročil. Zatím však od něho přišla zpráva, že jedna partie je již vybílána a zbývající že budou následovat co nejrychleji. Čekal jsem tudíž trpělivě dál, ale když tkalcovna již počala přízi urgovat a od Zindulky opět nic nešlo, počal jsem dostávat z celého toho obchodu náležitý špundus.

Situace byla stále vážnější a nezbývalo nic jiného než vyhledat bělidlo pana Zindulky a na místě samém se přesvědčit, proč nám bílené prameny neposílá. Pamatuji se na tu cestu jako dnes. Byl krásný den, sluníčko pěkně hřálo a nevadilo mi proto, že jsem musel časně ráno vstávat. Konečně jsem jako jediný cestující vystoupil ve stanici Černá nad Orlicí. Protože nebylo jiných cestujících, kterých bych se zeptal na cestu k podniku pana Zindulky, požádal jsem o tuto službu tamního železničáře, který byl s velkou pravděpodobností asi také přednostou zmíněné stanice. Ochotně mi vyhověl a vykládal, že bude nejlépe, když se dám touhle pěšinou, pak zabočím doleva, potom zase doprava, a výsledek informace byl, že jsem si to vše nakonec popletl.

Spoléhal jsem na to, že uvidím nějaký komín nebo alespoň ucítím libou vůni chlóru, která by mi dopomohla nalézt bělidlo pana Zindulky. Klapu již skoro půl hodiny po oné pěšince, ale po nějakém podniku ani páry. Sednu si tedy na mez, vytáhnu z kapsy kus salámu a pustím se s chutí do přesnídávky. Chutnalo mi to náramně, protože jsem ráno nesnídal. Co tak sedím a snídám, hlavou mně táhnou všelijaké myšlenky, hlavně jak to dopadne s tou bílenou, pak co dělají doma a zda již mají obarvenou modrou do exelsiorek. Zvednu se, a co tak ujdou asi dvě stě kroků, spatřím pěšinku odbočující doleva. Myslím si, to bude asi ona pravá, zahnu na ni a spatřím malý potůček, pracně se proplétající loukou a vrbovím. Hned mě napadlo, že to bude potok k tomu mlýnu, který pan Zindulka přeměnil na barevnou

a bělidlo. Tušení mne neklamalo a za pár minut jsem stál před bílou boudou.⁴² Byl jsem na místě. Co mne však strašně překvapilo, bylo naprosté ticho, horší než na zapadlém venkovském hřbitově. Mráz mě přejel po zádech, když jsem si tuto skutečnost uvědomil. Přece každá fabrika je již zdaleka slyšet, a i když v bělidle snad není takový rámus jako v tkalcovně, přece nějaké vrnění by bylo namístě.

Nejdříve jsem si podnik prohlédl zvenčí. Byl dost pěkný, ale trochu malý. Hlavní vrata byla jak do nějakého zámku. Vezmu za kliku, otevřu a vkročím. Napravo byly otevřené nějaké dveře, a když jsem do nich nakoukl, zjistil jsem, že to jsou dveře do písárny. Věděl jsem, že v tomto závodě portýra, který by mne uvedl, mít nebudou, a proto jsem odhodlaně vstoupil. Nikde ani noha. Na stole leželo několik dopisů a vzorkovnice různých barvířských firem. V rohu stála skříň a otevřená nedobytná pokladna, a to bylo celé zařízení této písárny. Připadal jsem si jako v zakletém zámku. Vyjdu na chodbu a pootevřenými dveřmi vidím do nějaké místnosti. Vzkročím bez zaklepání a ocitám se v provozovně firmy Zindulka. Ale to zatrolené hrobové ticho mě stále mátló. Vytáhnu hodinky a myslím si, že asi již bude poledne. Zjistil jsem však, že do poledne chybí více než půl hodiny. Prohlédl jsem si tudíž podrobně zařízení celé barevny a bělidla. V rohu stál barvicí aparát se dřevěnou kádí, ale mnohem větší než náš první aparát se sudem. Nápadná mně na něm byla pumpička, která oproti naší byla nepoměrně menší. Hned mne napadlo, že to máme předimenzované, ale nic jsem si z toho nedál, neboť jsem věděl, že se naše větší pumpa výborně uplatní u nového aparátu. V druhém rohu provozovny stály dvě velké čtyřhranné bělicí kádě, ke kterým vedly strmé dřevěné schody.

Ještě se podívej do vedlejší místnosti, říkám si v duchu, snad tam někoho zastihneš. Vejdu tam, avšak po živém tvorů ani památky. Byla tam jen klidně si hovicí lokomobila a za ní tříkomorová sušárna. A to bylo všechno. Nápadné mi však bylo, že nevidím žádnou surovinu, a hlavně naši bavlnu. Kroutím nad tím hlavou a maně vystupuji po dřevěných schodech, abych se ještě podíval do těch bělicích kádí. Nahlédnu do první a tam nebylo nic, nahlédnu do druhé, a vtom se tam v přitnutí něco pohne. Ejhle, člověk, povídám si. Muž v modré haleně dívá se velkýma černýma očima na mne, dívá se udiveně a mlčí. Ale i já už si myslím, kruci fagot, kam jsi to vlez, vždyť je to tu vše samá záhada! Když to mlčení bylo přece trochu dlouhé, spustím: „*Já jsem Hybler.*“ Muž, jak slyšel slovo Hybler, sebou prudce pohnul, vylezl z kádě, podává mi vizitku, kterou měl v náprsní kapse haleny, a promluví: „*Já jsem ředitel Kvač.*“ Podal jsem panu řediteli ruku a začnu: „*Tak co je, pane řediteli, s naší bavlnou, to snad jste ji všechnu vybílili a odeslali, že tady již žádnou nevidím?*“ – „*Ale ne, neodeslali,*“ říká pan ředitel, „*a ani jsme ještě s bílením nezačali, všechna vaše bavlna je v kolně v bednách tak, jak přišla.*“

Já jsem si myslel, že se po těchto slovech z těch schodů skácím jak podťatý strom. Když se mi zase vrátila rozvaha, začínám pomalu vyzvídat, proč ještě nezačali bílit. Odpovědí byla upřímná kající zpověď pana ředitele: „*Tak se podívejte, uhodila taková sucha, že nemáme žádnou vodu. Rybník musíme nadržovat plných šest hodin, a když tu vodu použiju pro lokomobilu, nemohu ji použít pro bělidlo, a kdybych ji užil pro bělidlo, nemám zase*

⁴² Pravděpodobně tzv. Nový mlýn v Malé Čermné čp. 66 (dříve Dolní Jelení), 1 km od nádraží v Čermné nad Orlicí.

pohon, protože nejde lokomobila.“ Byla to tedy překerní situace, jak má ve zvyku říkat má dcera Zdenka.

Ptal jsem se na pana Zindulku a pan ředitel mi řekl, že se již přes týden v závodě neukázal, no a co by tam také býval dělal? Měl se na tu Sodomu a Gomoru dívat zblízka? Vycítil jsem, že mu při těch slovech nebylo do smíchu. Nyní, když mi pan ředitel otevřel svoje srdce, vodil mě po závodě a vše mi horlivě vysvětloval. Zahrnoval jsem jej pro mne cennými dotazy, na které ochotně odpovídal. Mezi jiným jsem chtěl také vidět odkalné jámy. Jdeme tudíž kousek k Orlici a tam na břehu byla vykopaná jáma, která byla kanálem spojená s bělidlem. Tedy zařízení velmi jednoduché. Nechal jsem si také vysvětlit funkci barvicích aparátů, jakož i bělidla, a šel jsem se také podívat na rybník, v kterém se právě zadržovala voda.

Na západě se počalo mračit a sám bych si přál vydatného deště, aby byla nějaká voda a pan ředitel se mohl pustit do bílení. Na toto mé nahlas vyslovené přání odvětil pan ředitel: *„Drahý pane, to také není pro nás dobré, když moc prší. Ona se totiž v potoku voda ihned zakalí a musíme pak dlouho čekat, než se zase učistne.*“ Viděl jsem nyní jasně beznadějnost našeho případu, jakož i to, že se z toho bez pohromy asi nedostaneme.

Nastal čas, abych se ubíral na nádraží, a pan ředitel mne šel na dlouhý kus cesty doprovázet, a já na něm pozoroval, že má něco na srdci, ale neví, jak by začal. Tak jsem mu to ulehčil tím, že povídám: *„To bělidlo za těchto podmínek asi nebude rentabilní.*“ Pan ředitel se toho chytl, přitakal mi a vyjádřil ochotu jít k nám za ředitele, až postavíme barevnu a bělidlo. Nemohl jsem mu na tuto jeho žádost dát žádnou závaznou odpověď, ale naznačil jsem mu, že by se pak o tom dalo uvažovat. Myslel jsem si přitom, že nebude na škodu dát mu nějakou naději, a v případě nějaké technické záležitosti ho požádat o radu.

S jakými pocity jsem odjížděl do Chocně, kde jsem musel delší dobu čekat na spojení, to si žádný nedovede ani představit. Na jídlo jsem neměl vůbec pomyslen, spíše žízeň jsem z toho dostal, a při představě, co řeknu, až přijedu domů, jsem si musel dát vždy honem ještě jednu tvrdou, abych toto nepříjemné pomyslen zapudil.

Ze semilského nádraží jsem šel domů pěšky a celou cestu jsem přemýšlel o tom, jak to jen všechno dopadne. Ráno jsem si zavolal Housu k telefonu a vše mu vyprávěl. Když to vyslechl, povídá: *„No to je pěkná věc, to sedíme v pěkné bryndě. Stále jste chtěl, abych prodával, tak jsem prodal.”* – „Ale, pane Housa,“ povídám, *„bylo to napoprvé sakramentsky velké sousto. Snad jste měl přece pro počátek prodat méně, a ne hned celý vagón.”*

Měl jsem dojem, že mu to dělalo jaksi dobře, když viděl, jakou starost mi připravil. Ale on také věděl, že se z té kaše nějak dostaneme. Napsal panu Zindulkovi doporučený dopis, v kterém oznámil, že ho činíme za všechny škody zodpovědným a že ho žádáme, aby ihned přijel. Musím přiznat, že pan Zindulka naší žádosti vyhověl a přijel bezodkladně. Při jednání se začal vykrucovat, že to vše zavinila „vyšší moc“ a že on v tom nemůže ničeho podniknout. Tak mu říkám, aby nám jmenoval aspoň firmu, která by byla ochotna to vybít. Snad firma Jandera v Ústí nad Orlicí,⁴³ která je zařízena na bílení kopsů, by tu práci vzala.

Zkusit za této situace se musí všechno, a proto jsem se vydal na druhou křížovou cestu. Při vstupu do továrny mi bylo všelijak. Když to dnes tady nedopadne, myslím si, tak z toho

⁴³ Úpravna a bělidlo Jindřich Jandera v Ústí nad Orlicí, založena r. 1869, v r. 1946 znárodněna a začleněna do n. p. UTEX.

bude soud, a to je vždy nemilá věc, a za druhé, moje podnikatelská reputace bude nadobro ztracena. Vše jsem panu Janderovi vysvětlil a pak jsem čekal na odpověď. Představoval jsem si, že řekne něco podobného, jako: „*Tak vy mi chcete dělat vaším bílením konkurenci, a na mě žádáte, abych vám bílil bavlnu. To vám přece udělat nemohu.*“

Ale odpověď pana Jandery byla jiná. Slíbil, že celých 10 000 kg vybělí, ale až po zkoušce, jak surová bavlna na jeho aparátech půjde. Zkouška je prý nutná, protože ještě bavlnu nebílil. O cenu jsme se moc nepřeli, neboť jsem byl ochoten zaplatit vše, co si řekne, a v duchu jsem prosil Boha, aby se ta zkouška vydařila. Bavlna na zkoušku se zaslala v originálních balících a zpět se měla zasílat v pytlích.

V následujících dnech jsem vytrpěl pravá muka. Konečně mezi korespondencí byla obálka s firmou Jandera, který tímto oznamoval, že zkouška měla příznivý výsledek, a proto že nám bavlnu vybílí. Bylo tedy vyhráno.

První zásilka, která od Jandery přišla, se vzala hned do práce. Předání šlo obstojně, takže za osm dnů se odesílala již první bedna do světa. Po nějakém čase však přišla od tkalcovny obálka jako „vzorek bez ceny“, a to bylo špatné znamení. Obálka obsahovala dva kopsy. Jeden byl náš a druhý konkurenční. Tiskárna reklamovala zelený odstín naší bílené a k porovnání zaslala i kops konkurenční s pěkným nádechem do modra. Reklamovaný kops jsme zaslali Zindulkovi a žádali ho, aby nám sdělil příčinu. V odpovědi, která přišla obratem, sděluje Zindulka, že byla použita nevhodná barva pro modření, a současně udává jméno barvy, která se pro ten účel má použít. Firma Jandera použila modrou, která se žlutavým podkladem dávala zelenavý odstín. Po použití barvy fialové, kterou doporučil Zindulka, vykazovala bílená bavlna odstín do fialomodra, který tkalcovně vyhovoval.

Po dodání obílené bavlny jsem zjistil velké manko na váze, ale nedělal jsem žádnou reklamaci, neboť jsem byl panu Janderovi za jeho ochotu, s kterou nám bavlnu vybílil, velmi vděčen. Nicméně mě to mrzelo, a to až do doby, kdy jsme si postavili vlastní bělidlo. Tehdáž jsem shledal, že Jandera byl poctivec každým coulem. Bavlna totiž bílením ztrácí na váze 6 až 8 %, což mi však nebylo známo. Když jsem se o tom sám přesvědčil, vysvětlilo se tím i manko u vrácené bílené bavlny.

Tím by byla tato příhoda skončena a nyní se zase vrátíme k barevně. V Teplicích se obchod znamenitě vyvíjel. Prodávala se již značná množství, takže jeden barvicí aparát už nepostačoval. Bylo proto nutno postavit aparát druhý, a to v témže provedení, jako byl první, protože se velice dobře osvědčil. S výsledkem jsem byl spokojen a celá prádelna běžela na barevné a béžové přízi. Byla radost chodit po sálech a obdivovat se těm různým krásným barvám.

Po uvedení druhého aparátu do chodu bylo nutno hledat nová odbytíště pro barevnou přízi. Byl přibrán zástupce v Aši jménem Müller a i zde se dělaly slušné obchody. Jako česká firma jsme měli v Aši pozici dost nevýhodnou. Druhá příčina byla, že firma Fischer, která byla v místě, dodávala přízi autem do pletáren tak, jak ji potřebovaly. Nemusela proto žádná z tamních pletáren, která od firmy Fischer kupovala, držet sklady příze. Vzdor tomu jsme se však i zde dobře probíjeli.

Zástupce Konfert byl v Teplicích dobře zaveden a naše příze zde měla dobré jméno.

Ustáleným zvykem konkurenčních firem bylo, že jejich šéfové navštěvovali jednou do roka své zákazníky. Proto Konfert naléhal, abychom i my jednou do Teplic přijeli. Protože jsme věděli, že je velkou výhodou, když se výrobce se zákazníkem osobně pozná, vypravili

jsme se tam jednoho dne s Housou. Do Teplic jsme přijeli k večeru. Na nádraží nás již očekával zástupce Konfert. Večer jsme si vypracovali plán, dle kterého budeme jednotlivé firmy navštěvovat. Na ráno jsme si pak objednali taxíka, abychom mohli co nejvíce firem za den navštívit.

První návštěva patřila největší pletárně v Teplicích, a to firmě Russ. Pan ředitel nás přijal dost chladně a vyzval nás, abychom přijali místa, že pan šéf přijde za malou chvíli. Pan ředitel byl starý morous, který mnoho řečí nenadělal, a měl jsem dojem, že mu v upřímnosti dost vadila skutečnost, že jsme Češi. Tu se otevrou dveře a vstoupí dva páni. Starší, asi čtyřicátník, byl duší celého závodu a jeho mladší bratr, poměrně figurka, byl v závodě asi také jen „figurkou“, Takový jsem měl alespoň dojem. Při rozmluvě, která se rozpředla, jsme předložili naše vzorky, načež bez dlouhých řečí nám bylo předepsáno 30 000 uncí. Začátek byl tedy dobrý.

Postupně jsme navštívili firmy, které již od nás přízi měly, a skoro všude byl další obchod uzavřen. Firmy, které ještě nezabraly, jsme si ponechali na příštím den. Večer jsme s Konferem šli naše první vystoupení v Teplicích trochu oslavit. Po půlnoci odešel zástupce domů, ale nám se s Housou ještě nechtělo. Neznali jsme však teplické noční zábavní podniky, ale jak tak jdeme k našemu hotelu, vidíme v jednom domě osvětlenou chodbu a schody vedoucí do sklepa. Rozhodli jsme se, že se tam podíváme. Byl to bar, v kterém se vesele tančilo. Posadili jsme se k prázdnému stolku a rozhlíželi se po celé místnosti. V jednom boxu seděl pán obklopený děvčaty, a když jsme si ho lépe prohlédli, současně povídáme: „*Podívejte se, tamhle sedí mladý Russ!*“ Byl to ten menší, jak jsem se o něm již dříve zmínil. U něho stál houslista a hrál mu do ouška, a to stále tutéž melodii, která byla tehdy v módě. Šlágr se jmenoval „*Endlich allein*“.⁴⁴ Když dohrál, byl bohatě odměněn a odcházel. Jak jej pan Russ sledoval zrakem, přišlo se mu podívat k našemu stolu. Poznal nás, vstal a zamířil přímo k nám. Nabídlí jsme mu ochotně místo a musím přiznat, že byl výborným společníkem a že s ním bylo milé posezení. Oblíbený nářek „*Endlich allein*“ si stále pobroukával a vína měl již asi právě dost, protože si objednával jen „*einen Gespritzten*“.⁴⁵ O obchodě jsme mnoho nemluvili, jenom mimochodem jsme se zmínili, že taková velká firma, jako je jeho, udělila nám tak malou zakázku, a že firmy mnohem menší objednaly více. „*Hm, hm,*“ povídá na to. „*Když je tomu tak, tak si připište dalších 20 000 uncí.*“ Housa velmi ochotně vše napsal do objednací knížky a předložil mu ji k podpisu. Velice jsme mu děkovali, ale on jen mávl rukou a začal „*Endlich allein*“.

Byl již čas jít spát, protože nás ráno čekala větší túra, neboť jsme chtěli navštívit firmy, které s námi ještě nebyly v obchodním spojení. Moc jsme se nevyspali, ale ráno v 8 hodin nás již vzl taxík k jedné zarputilé firmě, kde náš zástupce nemohl nikdy nic pořídit. Její jméno mi již vypadlo z paměti. Pan ředitel, když jsme mu předložili naše vzorky, se jen usmíval, a pak k našemu překvapení povídá: „*Ty vzorky přece nejsou vaše příze, to je příze konkurenční a vy ji tímto způsobem nabízíte. A kdoví, jaká je ta vaše příze a dá-li se vůbec zpracovat.*“ Vykládali jsme mu dlouze, aby se podíval na dutinku, která nese naši firmu, a konečně, že bychom se nikdy neodvážili vydávat přízi konkurenční za naši.

⁴⁴ Opereta Franze Lehára, premiéru měla v lednu 1914 v Theater an der Wien ve Vídni.

⁴⁵ Vinný střík.

Po dlouhém jednání jsme se rozhodli poslat mu 5 kg příze zdarma a poskytnout mu příležitost, aby se přesvědčil o tom, že je to příze stejně hodnotná, ne-li lepší než příze konkurenční, a v každém případě však lacinější. Krev se člověku v žilách pěníla a přitom veškeré chování muselo být víc než slušné, neboť „*Náš zákazník – náš pán*“.

V Teplicích jsme pobyli tři dny a navštívili všechny pletárny. Výsledek této cesty byl velkolepý, neboť jsme měli tolik zakázek, že jsme měli v přádelně zabezpečenou práci na půl roku. Po návratu, kdy výsledek barevny byl tak jasný, byla doma již jiná nálada a nemusel jsem se s tlukoucím srdcem ptát „*Co říkali?*“

Tato naše návštěva Teplic měla však i výhodu pro naši tkalcovnu. U jedné firmy jsme byli dotazováni na druhy, které vyrábíme. Když jsme se zmínili, že máme také tkalcovnu, zavolal pan šéf úředníka, kterému nařídil, aby přinesl lemovku. Nevěděli jsme vůbec, co to lemovka je. Až když dotyčný úředník přinesl kus látky, jsme poznali, že je to satén tkaný po útku béžovou přízí a exelsiorkami. Pan šéf se nás tázal, zda takové látky taky tkáme. Museli jsme říci, že ne, ale že bychom je tkát mohli. Nechtě nám laskavě přenechá několik vzorků a že mu pak lemovky nabídneme. Ptali jsme se, nač se v pletárnách taková látka používá, a dověděli jsme se, že se z ní dělají u trik límečky a manžetky.

Bratr Otto, jako dobrý spolupracovník, vzorek ihned rozebral, zhotovil protivzorky a již jsme byli v tom. Vyvinul se z toho takový krásný obchod, že v tkalcovně běželo na lemovky 50 i více stavů. Tedy ta cesta do Teplic se náležitě vyplatila a řekli jsme si s Housou, že příští rok pojedeme zase.

Naše konkurence poznávala, že již musí s naší firmou počítat, poněvadž jako nekartelovaná firma jsme měli možnost uzavírat v barevné přízi značné obchody, neboť jsme cenově nebyli nikterak vázaní. Z toho důvodu jsme byli několikrát vybídnuti ke vstupu do kartelu. Zásadně jsme to vždy odmítli. Nedávali nám však pokoje, poukazující na to, že jednání o vstupu do kartelu je nezávazné. Dali jsme si tedy říci a na jednání jsme přistoupili. Jednání bylo konáno za přítomnosti pana Kuflera, všemocného pána Mautnerova koncernu, ale ani ten s námi ničeho nepořídil, neboť vstup do kartelu by pro nás znamenal zapsat se zaživa čertu.

Barevna byla nyní v plném provozu, ba někdy se muselo pracovat i přesčas.

Vlastní tkalcovně jsme již dodávali pěkné množství barevné příze, ale ukázala se potřeba i příze bílené. Vzpomněl jsem si na Zindulkovo bělidlo a povídám si: Vždyť to přece nic není. Čtyřhranná kád', pumpa a potrubí a bělidlo je pohromadě. Ale zase skutečnost mně poučila o tom, že to přece není tak jednoduché. Domníval jsem se, že na kádě bude nejlepší tvrdé dubové dřevo. Ve Svijanech měli dost dubových fošen, a tak jsme se pustili do práce. Fošny jsem nechal falcovat a spojit svlaky. Byl jsem přesvědčen o tom, že to bude ta nejlepší a nejpevnější kád'. Jak jsem se však mylil! Dubové dřevo se po krátkém upotřebení loupalo jako kůra stromu, a protože nebyly v kádi šrouby, nýbrž pouze svlaky, nedala se vůbec stáhnout. Začala brzo téct a rychle se opotřebovala. Pro první počátky bílení to však stačilo.

Nyní zase začala být místnost malá, ale hlavně když bylo vše v provozu, bylo tam tolik páry, že nebylo na krok vidět. Ventilace nebyla žádná, ale také žádné odkalné jámy. Z toho jsem měl největší strach, poněvadž se barva pouštěla kanálem přímo do struhy. Voda ve struze pak byla vždy té barvy, která se právě barvila. Ještě štěstí, že se barva vypouštěla do struhy nad turbínami, kterými byla náležitě promíchána, takže na odpadu jevila jen nepatrný barevný nádech.

Byly to všelijaké starosti, které se musely překonat, ale nicméně to bylo krásné, kdy továrna běžela na dvě směny a práce člověka těšila, takže ani na nějaké knourání nebylo času. Ať si nikdo, kdo se dnes na tu barevnu podívá, nemyslí, že ty začátky byly tak jednoduché. O chemii jsem neměl ani potuchy, a když ostatní si hověli v peřinách, četl jsem ve všelijakých knihách a příručkách, abych dohonil to, co mi tolik scházelo.

Zpracování dělníků také nebylo žádnou jednoduchou věcí. To se muselo barvit s sebou. Svěřit někomu vážení barvy bych tehdá pokládal za velký přestupek. Vypracování receptů pro barvení dalo také hodně práce a přemýšlení, na kteréžto práce byli v jiných závodech školení lidé. U nás však celá tíha manipulace a administrativy ležela na mně.

Když je již vše zaběhnuto, vypadá to mnohem jednodušší. Zkrátka a dobře, dnes by to již nikdo tak nedělal. Bylo by velmi pohodlné si říci, zařídíme si barevnu, vezmeme si ředitele odborníka, za dělníky vyučené barváře a bylo by to hotové. Ale vím zcela určitě, že by mne to ani netěšilo a jistě bych neměl o barevnu takový zájem. Nedovedu to ani dobře vypsát, jaká to byla radost, když na hromadách ležely různě obarvené rance. Člověk by se s nimi nejraději mazlil. Ale na to nebylo času, neboť se šlo z jednoho do druhého a čas utíkal tak, že kdyby byl den jednou tak dlouhý, bylo by to ještě málo. Mimoto zde byla také přádelna, která nesměla být zanedbávána. Tím jsem poněkud vybočil na jinou kolej, ale bylo nutné to zde uvést.

Spotřeba barev byla při plném provozu dost značná, a bylo dobré se obrátit také na jiné barvářské firmy o nabídky, k docílení levnějších cen. Dlouho jsem zůstal věren první dodavatelce barev, firmě CIBA, ale bližší košile než kabát. Obchodní styky jsme navázali hlavně s firmou Bayer, Elberfeld v Německu.⁴⁶

Při jedné návštěvě mne zástupce požádal, zda bych mu neukázal barevnu. Rozmýšlel jsem se, ale pak jsem si pomyslel, že by mi během prohlídky mohl poradit nějakou dobrou praktickou věc. První slova zástupcova po vkročení do barevny byla, kdo nám dodal barvicí aparáty. Nyní jsem nevěděl, zda mám říci pravdu nebo zalhat. Vyřešil jsem to tak, že jsem řekl: „Naše.“ On tomu dobře nerozuměl a myslel, že máme ještě nějakou továrnu na stroje. Když jsem mu však vysvětlil, že aparáty byly postaveny v naší zámečnické dílně, nechtěl tomu vůbec věřit. Hlavně ho překvapilo, že jsme na nich docilovali tak dobrého stejnoměrného probarvení, při poměrně silné vrstvě barveného materiálu. Gratuloval mi k tak dokonalému provedení a tvrdil, že barevny, které navštívil, používají hlavně aparátů Obermaierových,⁴⁷ na kterých však nedocilují lepších výsledků než my na aparátech vlastní konstrukce. Bylo mně milé slyšet to od člověka, který zhlédl již pěknou řadu různě vybavených bareven.

Okruh našich zákazníků barevných přízí se stále rozšiřoval, takže barevna přes to, že pracovala přesčas, nemohla přádelně postačit s dodávkou obarvené bavlny. Pro postavení dalšího aparátu nebylo již místa, ale největší potíž záležela v sušení obarvených pramenů. Byly to opravdové spousty, které se nad každým kotlem sušily, ale také nás tento způsob sušení řádně vyplatil. Jednoho dne, když jsem se šel po šesté hodině odpoledne podívat ke splavu, spatřil jsem, jak se z kulatého okénka ve štítě kotelný valí kouř. Ihned jsem se vrátil

⁴⁶ Dnes část města Wuppertal. Továrna na barvy Bayer, AG., funguje v Elberfeldu od r. 1866.

⁴⁷ Firma Obermaier & Cie, v Lambrechtu.

Přádelna firmy F. Schmitt v Semilech-Řekách. Pohlednice Fototypia F. Kusák, Vyškov z poloviny 30. let 20. století. (SOkA Semily, V. Votoček, sign. VII/12)

a udělal poplach. Byl nejvyšší čas. Rozvěšené prameny počaly hořet a jediné ta okolnost, že se pracovalo na dvě směny a bylo tudíž ihned dostatečné množství lidí po roce, dal se požár uhasit. Ještě dnes jsou vidět v kotelně ohořelé krovy.

Nevím ani, jak by to dopadlo s pojistkou, poněvadž sušení na kotlích je nepřípustné a zde mohla od toho vyhořet když ne celá továrna, tedy určitě byt strojníka, a pak šupny po střechu naplněné bavlnou a bavlněnými odpady.

Tu jsem musel opravdu již pomýšlet na nějakou sušárnu. Sáhlo se opět k svépomoci. Nad saharou (to je zařízení k vytápění celé přádelny) nechal jsem postavit z betonu komory, do kterých se vháněl horký vzduch ze sahary, a tím se docílilo vhodného sušení. Vzdor tomu všemu, když přišly zakázky v tmavších barvách, nemohla barevna postačit. Rozhodl jsem se proto nechat bavlnu obarvit jinde. Rozejel jsem se do Liberce a s firmou Kramer⁴⁸ jsem sjednal, že nám bude barvit bavlnu, a to hlavně hnědou. Na barvení kremplových pramenů nebyla firma zařízena, a proto jsme se museli spokojit s tím, že nám obarvila bavlnu přímo z balíků. Hlavní bylo, že jsme ji dostali již usušenou.

Předení bavlny v bloku barvené nebylo tak rentabilní, jako předení barevných kremplových pramenů, a proto se tato výpomoc měla používat jen pro přechodnou dobu.

V roce 1912 na podzim jsem začal s barvením a v roce 1913 jsme měli postaveny již dva aparáty, jak jsem se vpředu zmínil. Šlo to tedy vše správným tempem dopředu.

⁴⁸ Hermann Kramer, Färberei und Appretur, Liberec.

Žádná radost na světě však netrvá věčně. Naše radost z úspěchu byla zkalena 22. října 1913, když jsme mezi korespondencí, kterou listonoš přinesl, našli dopis od firmy Schmitt z Jizerodolí,⁴⁹ v kterém nám firma sděluje, že se dovídá, že jsme v naší benešovské přádelně zařídili barevnu a bělidlo. Naproti tomu že není firmě ničeho známo o tom, že bychom u úřadu žádali o nějaké povolení k barvení a bílení. Dále firma píše, že má v Semilech postavenou tiskárnu již 60 roků a že se cítí postavením barevny na hořejším toku Jizery ohrožena. Bylo to tedy pěkné nadělení.

Je pravda, že nebylo naším zvykem úřady nějak obtěžovat, což se zjistilo při letošním vodoprávním řízení, kde se přišlo na to, že jsme stavěli turbíny, tkalcovnu a odpadovou přádelnu bez povolení a že jsme neměli ani živnostenské oprávnění provozovat něco jiného mimo přádelnu, ale to říkám jen tak mimochodem.

Věděl jsem, že s firmou Schmitt by nebyly žádné špásy, a proto se muselo v této věci něco podniknout. Nejprve se musel ten dopis zodpovědět. No tak jsem si sedl a napsal, že není pravda, že bychom v naší benešovské přádelně zařídili barevnu a bělidlo, ale naopak je pravdou, že jsme si nechali v Liberci u firmy Kramer obarvit bavlnu a v naší přádelně ji sprádáme, proti čemu nemůže být žádných námitek. Dále pak, že si přátelského styku s firmou [Schmitt] velice vážíme a že bychom se nikdy nějakého takového činu nedopustili. Tato odpověď však byla jen malou náplastí na ten velký bolák.

Tedy zase šťastná náhoda, že jsem nechal bavlnu barvit v Liberci a mohl se prokázat účty jak firmě Schmitt, tak úřadům. Také jsem měl velké potíže s panem živnostenským inspektorem. Ten, když přišel na inspekci a viděl, že předeme samou barevnou přízi, tázal se, zda máme také vlastní barevnu, že ve spisech, které má, není o barevně vůbec zmínka. S rozhodnou samozřejmostí jsem povídal, že žádnou barevnu nemáme, ale že necháváme bavlnu barvit v Liberci a zde ji jen sepřádáme. Když jsme pak šli okolo dveří barevny, trnul jsem hrůzou, aby někdo náhodou neotevřel dveře a on neviděl, jak se pára valí ven. Potom by se ovšem ta věc již nedala držet a malér by byl hotov. Zahrnoval jsem jej proto různými dotazy, abych jeho pozornost od dveří odpoutal, a oddechl jsem si, když jsme je šťastně minuli. Tato komedie se opakovala do postavení nové barevny a nejhorší to vždy bylo, když se páni inspektoři měnili.

V ten čas chtěla firma Matouš postavit bělidlo a barevnu, a to se nám velmi hodilo. Mysleli jsme, že když Matouš dostane povolení, že je dostaneme také, a proto jsme téměř současně s firmou Matouš požádali o povolení stavby barevny a bělidla. K žádosti však musel být připojen plán a technický popis celého zařízení. Obrátili jsme se proto na Zindulku a požádali ho, aby nás navštívil, že hodláme konečně postavit barevnu a bělidlo. Abychom zažádali o zřízení barevny a bělidla v některé již stávající místnosti přádelny, na to nebylo ani pomyšlení, protože by to pro nevhodnost bylo jistě zamítnuto.

Řekl jsem si proto, že barevnu a bělidlo umístíme namísto šupny, hned vedle bytu strojníka. Zindulka udělal náčrtek zamýšlené stavby a já jsem dle něho pak vypracoval plán, který jsem k žádosti připojil. Avšak žádost s plánem nám byla vrácena s podotknutím, že plán musí být podepsán autorizovaným stavitelem. Nezbyvalo tudíž než dojít ke staviteli Kosařovi a požádat ho o vyhotovení plánu. Stavitel můj plán okopíroval, podepsal a tím

⁴⁹ Starý název pro Řeky, z něm. Iserthal.

jsme byli alespoň trochu kryti proti námitkám firmy Schmitt, která tvrdila, že nemáme podanou patřičnou žádost k stavbě barevny a bělidla.

Tak byla dne 6. listopadu 1913 okresním hejtmanstvím v Semilech vyvěšena vyhláška, že firma Matouš a firma Hybler žádají o udělení živnostenského oprávnění k postavení barevny a bělidla. Komisionální jednání že se bude pro naši firmu konat dne 1. prosince 1913 v 8 hodin ráno, pro firmu Matouš pak téhož dne odpoledne. Současně byli vyzváni zájemci, aby se ke komisionálnímu jednání dostavili.

Když jsme pak dostali přípis, že firma Schmitt bude zastoupena ředitelem Karlem Reicheltem, císařským radou, advokátem Dr. Josefem Turnwaldem z Liberce, technikem Breidlem,⁵⁰ ředitelem průmyslové školy v Liberci, a stavitelem Josefem Hartlem, bylo jasné, že půjde do tuhého. Firma Matouš byla zastoupena svým úředníkem Josefem Špidlenem.

My jsme to udělali jednodušeji. Požádali jsme totiž Zindulku, zda by nás na tomto jednání nezastupoval, k čemuž on ochotně svolil. S blížícím se prvním prosincem má nervozita stoupala. Za úředního znalce byl ustanoven profesor Schneider z Prahy. Bylo více než jisté, že v předvečer komise bude ubytován v hotelu v Semilech. Dodal jsem si odvahy a jel jsem večer do Semil, abych jej alespoň trochu informoval a také se od něho něco dověděl.

U jednoho stolu seděl sám starší pán a na můj dotaz u vrchního, kdo to je, bylo mi odpověděno, že nějaký pan profesor z Prahy. Nebylo tedy pochyby o tom, že je to profesor Schneider. Dodal jsem si odvahy, šel jsem k jeho stolu, představil se mu a požádal ho, zda bych si směl k němu přisednout.

Navázal jsem ihned rozhovor na zítřejší komisionální řízení, a přitom jsem se vyptával na různé věci. Během řeči jsem se také zmínil o tom, že jsem odběratelem časopisu „Český barvíř“, který on vydával, a že je to velmi cenná pomůcka pro naše české barvíře. Tím jsem se mu asi stal bližším, protože od toho okamžiku byl sdílnější.

Myslel jsem, že když jsem mu řekl, že chceme v barevně používat hlavně barev přímých, že mně odvětlí, že to tedy nebude tak zlé, ale on mi řekl pravý opak a zdůrazňoval, že jsou to právě barvy přímé, které nejvíce znečišťují odpadní vody a v odkalných jamách se dají jen těžko rozrušit. A v celé záležitosti mi šlo nejvíce právě o odkalné jámy, neboť jsem věděl, že na nich může firma Schmitt, jak se říká, rajtovat. Rozloučil jsem se s panem profesorem a šel domů. Celou noc jsem probděl v očekávání věcí příštích. V den komise jsem nechal barevnu stát a dveře zavřít na dva západy, aby snad někoho nenapadlo se tam podívat. V ten čas byla tovární písárna, ale co dím, písárna, písárnička, co je dnes vrátný, a proto jsem nechal připravit v písárně ve vile dlouhý stůl s patřičným počtem židlí, aby se slavné sezení mohlo nerušeně odbývat.

Nejprve přijel Housa s bratrem doktorem a Zindulkou, pak se dostavila firma Schmitt s celým štábem, dále zástupce firmy Matouš, zástupci obce, a nakonec slavný úřad.

Chování stran bylo hned zpočátku odměřené a dalo se proto čekat, že jednání bude rušené. A taky bylo. Nejdříve se ujal slova úřad tím, že přečetl naši žádost. Pak začal s výkladem ředitel Reichelt, po něm chemik Breidel a trumf všeho byl advokát Turnwald. Člověk zlostí rudnul při podmínkách, které nám byly kladeny, zvláště když věděl, že ani jednu podmínku

⁵⁰ Správně Ferdinand Breinl. *Jahrbuch und Wohnungs-Anzeiger der Stadt Reichenberg für das Jahr 1917*. Liberec 1916, s. 198.

firma Schmitt ve své tiskárně nesplnila, odkalné jámy vůbec neměla a všechnu barvu použítela přímo do Jizery, kdežto my jsme byli ochotni postavit odkalné jámy tak, jak nám budou nařízeny. Věc došla tak daleko, že kdyby firma Schmitt trvala na svém, že barevnu a bělidlo postavíme na našich pozemcích na Ostrově v Semilech, že tytéž podmínky, které nám dnes firma klade, budeme uplatňovat pak my proti nim. To snad trochu pomohlo, nicméně jednání bylo až do svého konce velmi bouřlivé a přítomný komisař Mohal musel obě strany nabádat k mírnosti. Zvláště Housa si ulehčoval od plic.

Firma Schmitt prohlásila, že kdyby nám mělo být živnostenské oprávnění povoleno, že již předem ohlašuje proti tomuto usnesení protest. Čekali jsme proto netrpělivě, jak bude úřadem celá věc vyřízena. Čas klidně ubíhal, barvilo a bílilo se dál, až přišel 26. červenec léta Páně 1914, památný to svátek sv. Anny, kdy byla vyhlášena světová válka.⁵¹ Bratru doktorovi, když se po nějakém čase vrátil z fronty, byla přidělena vojenská nemocnice, která byla tehdy umístěná v jičínské sokolovně. Bratr měl v Jičíně známosti s vlivnými osobami, a tak se mu podařilo opatřit si opis posudku soudního znalce profesora Schneidra ve věci naší barevny. V posudku je vše podrobně vylíčeno a na konec se doporučuje úřadu, aby nám bylo živnostenské oprávnění uděleno. Konečně 26. dubna 1916 přišlo od okresního hejtmanství živnostenské a vodoprávní povolení k postavení barevny i bělidla, ale pod podmínkou, že stavba bude do roka, počítaje od vydání povolení, dohotovena.

Na stavbu v této válečné době nebylo ovšem ani pomyšlení, protože cihly ani jiný stavební materiál nebyly k dostání. Tím tedy bylo udělené povolení automaticky zrušeno, protože se vůbec nestavělo.

Válka byla 28. října 1918 ukončena. Díky Bohu, že jsme to vše ve zdraví a bez otřesů přestáli, ale nyní se muselo začínat znovu.

Všechny zásoby v továrně byly jako vymety a trvalo to dost dlouho, než byla dovezena první bavlna. Zprvu se předla příze rezná a s barvením se započalo, když již byl konzum nejnutnějším zbožím částečně uspokojen.

Po válce již firma Schmitt, tedy po udělení živnostenského a vodoprávního povolení, žádného protestu nepodala a také se již nestarala, zda barevna a bělidlo byly do jednoho roku postaveny, jak tomu mělo být podle podmínek uvedených v povolení. Tím tedy byla celá záležitost s firmou Schmitt definitivně vyřízena a skončena.

Nastaly normální doby, bavlna začala pravidelně docházet a zase se barvilo vesele dál. Obchod se dostal do takového švunku, že barevna nemohla postačit.

Následkem přemístění tkalcovny do Svijan z důvodů, které jsem již uvedl, pro neshody s obcí, se nám uvolnila místnost, kde byla šlichtovna, a tam jsme přenesli naši barevnu. Postavili jsme dva nové menší aparáty a od firmy Weidl z Rumburku jsme koupili dvě správné modřínové kádě k bílení, ke kterým byly námi namontovány pumpy a potrubí, a začalo se s bílením, hlavně pro naši svijanskou tkalcovnu. Měl jsem z toho podnikání opravdovou radost.

⁵¹ Data nejsou úplně přesná. 26. července 1914 nařídilo Rakousko-Uhersko všeobecnou mobilizaci, 28. července vyhlásilo válku Srbsku.

V barevně se barvila hlavně vybarvení přímá a sirná. Protože se však o naši přízi začaly zajímat i cizí tkalcovny, pro které přicházelo v úvahu hlavně vybarvení sirné, naphtoly a indanthreny, pomýšlel jsem na to, zavést ve větším měřítku i tato vybarvení.

Naše aparáty však nebyly vhodné pro barvení indanthreny. Pro ten účel se hodil nejlépe barvicí aparát systému obermaier. Sháněl jsem takový starší aparát, ale nebylo jej možno nikde dostat. Nový jsem však koupit nechtěl, neboť dle nabídky, kterou jsem si vyžádal, stálo takové zařízení 25 000 Kč, a to jsem si tedy rozmyslel.

Jednou mne navštívil Ing. Wesely od firmy TEFA, s kterou jsme byli ve velmi čilém obchodním spojení. Požádal jsem ho tenkrát, aby se šel na naše barvicí aparáty podívat, zda by na nich nebylo možno barvit naphtoly a indanthreny. Ing. Wesely mi mnoho naděje nedával, ale slíbil mi, že k nám pošle jejich výborného praktika Ing. Jantsche, jehož koníčkem bylo právě barvení naphtolů, a ten mi snad poradí, nebo vybarvovací zkoušku provede. Když Ing. Jantsch přijel, bylo mi milé slyšet, že se naše aparáty pro barvení naphtolů velice dobře hodí. Jediná vada spočívala v tom, že se války musely po grundýrování z aparátu vyndat, odstředit a nově napakovat, aby na nich pak mohl být žádaný odstín barvy vyvolán. Toto přepakování u aparátu obermaier odpadá, protože tam je to zařízení tak, že se buben i s materiálem hladce vyzvedne, na speciální odstředivce odstředí a odstředěný se opět spustí do aparátu, aniž by prameny musely být z něho vyjmuty, a pak se pokračuje v barvicím procesu. Byla to nesporně velká výhoda tohoto systému. Když jsme však uvážili, že naše aparáty jsou stavěny téměř na 200 kg, nehrálo tedy vyjmutí grundýrovaných pramenů již tak velkou úlohu, poněvadž aparáty obermaier byly stavěny na 50 až 100 kg. Hned jsem s Ing. Jantschem smluvil provedení zkušebního vybarvení, pro kterýžto účel jsem ihned objednal patřičné naphtoly, báze a chemikálie.

Nejprve jsme barvili barvou červenou, představitelkou to barev naphtolových. Výsledek byl dobrý, ale postup nebyl zdaleka tak jednoduchý jako při barvení barvou přímou nebo sirnou. Proto jsem celý postup barvení pečlivě sledoval a dělal si o všem podrobné poznámky. Za vhodných pomůcek a odborné literatury se mi podařilo do tajů naphtolů vniknout a vypracovával jsem pak předpisy pro všechny ostatní odstíny, které jsem měl v úmyslu zařadit do naší barevné vzorkovnice. Zde nesmím zapomenout příhodu, která se i zkušenému odborníkovi může přihodit.

Po prvním vybarvení naphtolové červené žádal jsem pana Ing. Jantsche, aby vybarvil ještě jiný odstín, tuším že to byl oranžový. Ten mi předložil vzorník obarvených přízí a žádal, abych si vhodnou barvu dle něho vybral, že pak provede dle toho přesné vybarvení v našem aparátu. Po určení odstínu si sám připravil všechny lázně a začalo se barvit. Těšil jsem se na výsledek, ale když jsme obarvenou bavlnu z aparátu vyjmuli, viděli jsme k našemu nemalému překvapení, že je to něco docela jiného, než co jsem si vybral. Inženýr nad tím dlouho kroutil hlavou a pak konečně řekl: „*Ist das auch eine schöne Farbe, nicht wahr, Herr Fabrikant?*“⁵² Nechtěl jsem ho přivádět ještě do dalších rozpaků, a proto jsem mu odstín pochválil, ale v duchu jsem nabyl jistoty o tom, že to bude velice nesnadné, vybarvovat odstíny přesně dle předloh. Ten den se však pro pana inženýra zakončil ještě jednou nemilou

⁵² Překlad: *To je také krásná barva, není-liž pravda, pane továrníku?*

příhodou. Při sestavování lázně mu najednou ztvrdla, a když vyčerpal všechny možnosti, jak ji dostat zase do stavu tekutého, požádal mne o dovolení, zda ji může vyhodit na hnojiště.

Během doby se pro odstíny, které byly nejběžnější, vypracovaly přesné předpisy, dle kterých mohlo být barvení svěřeno Šírovi, vyučenému zedníkovi, který dle nich barvil naphtholy velmi slušně. Protože jsme se přizpůsobili potřebám pletáren i tkalcoven, vyvinul se obchod v barevné přízi do značných rozměrů, takže se režná příze skoro vůbec nepředla. Bavlny bylo již dost, a tak textilní průmysl plul plnou parou do konjunktury. Vývoz barevných přízí, hlavně pro pletárny do Jugoslávie a Rumunska, stále více stoupal. Všechny tyto obchody se děly přes Vídeň, kde jsme měli zástupce Angra. Prodávala se značná množství a barevna umístěná v dřívější šlichtovně pracovala na plnou kapacitu.

Při jedné své návštěvě ve Varnsdorfu, kam jsem jel koupit křížovací stroj, zmínil se mi obchodník starými stroji Rauchwarter, že by měl na prodej barvicí aparát systému obermaier. Hned jsem byl rozhodnut tento koupit, ale aparát se nacházel ještě hodinu cesty za Varnsdorfem. Vzali jsme proto taxíka a jeli se na zmíněný aparát podívat. Aparát sám byl ve velmi ubohém stavu, ale hlavní věcí bylo, že k němu náležela speciální odstředivka. Dlouho jsem se nerozmýšlel a aparát i s odstředivkou jsem koupil, tuším asi za 5 000 Kč. Oboje jsme dali v naší tovární dílně do úplného pořádku a obermaier byl postaven v barevně, kde se však tímto novým přírůstkem zmenšil prostor tak, že tam nebylo ani k hnutí.

Největší bolestí zůstávalo i nadále sušení obarvených pramenů. Firma Fleissner v Aši⁵³ stavěla v té době speciální sušárny pro sušení těchto pramenů a jejich zástupce Ing. Petr mně její koupi stále doporučoval. Řekl jsem mu, že než se ke koupi rozhodnu, musím sušárnu nejprve vidět v provozu. V republice byly již asi čtyři takové sušárny a nejbližší byla u firmy Liebieg v Haraticích.⁵⁴ Ale jak se tam dostat? Je přirozené, že žádná firma nechtěla návštěvu konkurenční firmy připustit, a proto se na to šlo z jiného konce. Bylo umluveno s Ing. Petrem, že mne bude vydávat za inženýra firmy Fleissner z Aše, a doufali jsme, že pan ředitel od Liebiegů, který byl známým Ing. Petra, nebude ničeho namítat, když se přijde inženýr od firmy, která sušárnu dodala, na ni podívat, když je v provozu. Nejdříve mne ovšem musel Ing. Petr s funkcí sušárny náležitě obeznámit, abych tam pak na ni nekoukal jako na věc, kterou před sebou vidím poprvé. Barevna firmy Liebieg byla umístěna v jejich tkalcovně, vzdálené od přádelny, kde se obarvená bavlna spřádala, asi 1 ½ km. Bylo to více než nepraktické a nevím dodnes, proč to měli tak zařízené.

Jednoho letního odpoledne jsme se tedy tam vydali. Na pana ředitele jsme museli dost dlouho čekat, a když se konečně objevil, byl jsem mu představen pod cizím jménem. Pan ředitel byl požádán, aby mi dovolil prohlédnout si dodanou sušárnu v chodu, protože firma Fleissner zamýšlí provést na ní některé opravy a zdokonalení. Tak si to nyní představte. Poprvé ve svém životě vidím sušárnu, na které mám dokonce provést značné technické změny. Hlavní slovo měl ovšem Ing. Petr, který také požádal pana ředitele, aby nechal stroj zastavit, abych se mohl podívat dovnitř. Ing. Petr totiž vykládal, že firma chce vodící válce nahradit bubny. Nyní jsem pokládal také za svou povinnost něco pronést, a proto povídám Ing. Petrovi: „*Jen se podívejte, pane inženýre, místa je zde všude dost a bubny zde proto*

⁵³ Strojírenskou firmu založil v Aši Johann Christian Fleissner r. 1884.

⁵⁴ Firma Johann Liebieg & Comp. měla v Haraticích přádelnu bavlněné a papírové příze, ale tkalcovnu ve Svárově.

mohou být docela dobře umístěny.“ Co se Ing. Petr bavil s ředitelem, vyptával jsem se obsluhujícího dělníka, jak to sušení na tom stroji jde, a ten dobrý muž mně bez rozmýšlení odpověděl: „*Mizerně, pane inženýre. Stále to praská a prameny se navíjejí na vodící válce.*“

„*No,*“ povídám, „*to se všechno odstraní, až budou do sušárny namontovány bubny.*“ Ještě jsem chvilku pokoukal, a to mi k udělení správného úsudku o sušárně úplně stačilo. Předem jsem věděl, že tu sušárnu pro mizerný výkon nekoupím.

Byl jsem rád, když bylo po prohlídce, a děkoval jsem Ing. Petrovi, že mi umožnil sušárnu zhlédnout, ale hned jsem mu také řekl, že s koupí poněkud posečkám, že se mi výkon stroje nezamlouvá a za největší nedokonalost považuji u té sušárny to, že stále jeden člověk musí otvírat dveře, aby přetrhané prameny navazoval, a tím se vedle marné výroby promarní i spousta tepla.

Tak se sušilo starým způsobem dál. Na válku se pomalu zapomínalo, všeho bylo dostatek, a proto se zase po dlouhém čase přihlásila móda. Pletárny si vzpomněly, že budou plést punčochy z příze jaspé.⁵⁵ Je to druh příze, který nemůže nikdo jiný dělat než přádelna, která má současně barevnu.

Konkurenční přádelny předly toto jaspé ze dvou předpřástů, barevného a rezného. Na tento druh předení byla zařízena zvláště firma Mautner, zatímco ostatní barevné přádelny byly zavedeny pro předení z jednoho předpřástu a trvalo to delší dobu, než strojovou rekonstrukci k předení dvou předpřástů provedly. Každý chtěl jen jaspé a zase jaspé. Zástupci nás nepřetržitě bombardovali žádostmi o rychlejší dodávku, kterou jsme jen stěží mohli uskutečnit, a proto si povídám: „*Když je po té přízi taková poptávka, jistě nebude konzument tak na to hledět, zda je barva v přízi stejnoměrně rozvrstvena.*“ Proto jsem udělal vzorky jednoduchým způsobem, a to tak, že jsem na jemném flyeru předl jeden přást barevný a druhý rezný, a takto zhotovené špule byly předkládány trostlím k normálnímu sepředení. Tím povstalo jaspé, ale ne tak stejnoměrného rozhraničení barev, jak by tomu bývalo, kdyby se předkládaly na trostlích pro jedno vřetenno dvě špule, jedna barevná a druhá z bavlny rezné.

Vzorky se poslaly zástupcům a pletárny se o přízi zrovna rvaly. Zajímavé bylo, že některým firmám se líbilo právě ono nestejnoměrné rozdělení barvy a tvrdily dokonce, že punčochy z naší příze vypadají mnohem efektnější, protože se na nich tvoří takové barevné ostrůvky. Tedy jsme byli zase napřed.

Nežli konkurenční firmy své strojové zařízení přestavěly, měli jsme uzavřené velké zakázky a tím výrobu jaspé příze zajištěnou na několik měsíců. Ceny za tuto přízi byly dobré, protože se platila každá cena, a vzhledem k tomu, že jsme stroje nemuseli přeměňovat, nebylo s touto výrobou žádných mimořádných vydání.

Jaká byla po této přízi poptávka, stačí, když uvedu, že některé firmy si jezdily z Teplic a Varnsdorfu osobními auty, třeba jen pro 10 kg příze srovnané v krabici.

V ten čas jsme byli zase s panem Housou na túře a vzhledem k tomu, že jsme nemohli jaspé příze dost promptně dodávat, přinesli jsme domů velmi značné zakázky a navázali jsme nová obchodní spojení u firem, kde jsme dosud nemohli zabrat.

⁵⁵ Jaspé – příze ze dvou různobarevných přástů.

Po návratu z cesty jsem zhotovil vzorky nových jaspé, a to o dvou, třech i více barvách, a to tedy byla zase novinka. Firma Klinger z Nixdorfu⁵⁶ nás dokonce žádala, abychom tuto přízi jiným firmám neprodávali, v kterémžto případě by nám zaručila co možná největší odbyt. K tomu jsme se ovšem neodhodlali, protože jsme si nechtěli firmy, u kterých jsme byli zavedeni, rozzlobit, neboť jsme správně usuzovali, že jaspé je módním artiklem, který jednou bude mít konec, a bylo by pak těžké ztracené pletárny opět získat. Móda jaspé přízí se ještě dlouho udržela, a to také tím, že se použití těchto přízí přeneslo i na jiné druhy zboží, zejména silnonitného. Tu jsem se pokusil přijít na trh opět s jednou novinkou. Zapředl jsem totiž do předprástu na jemném flyeru upředenou nit, která měla volně točenému předprástu dodat pevnosti. Dokonce jsem kolekci této příze poslal k posouzení profesoru Vlčkovi,⁵⁷ který působil jako rektor na vyšší textilní škole v Brně. Příze se mu velmi líbila a doporučoval, abych si nechal tento způsob provedení patentovat. Tak příznivý posudek mi ovšem dodal další chuti, a proto jsem se vydal se synem Václavem do Strakonice do pletařské školy, abych tam nechal přízi prakticky vyzkoušet. Pan ředitel nás velmi vlídně přijal a přikázal nám technického vedoucího pletařské školy pana Štípka, který se o práci s touto přízí velmi zajímal. Ještě za naší přítomnosti se pustil chutě do vzorků. Pletení šlo dost dobře a hotový výrobek byl měkký, a když se pak ještě trochu počesal, bylo jej těžko od výrobku vlněného rozeznat. Závadou byla jediné ta okolnost, že se poněkud mačkal.

Upletené vzorky jsme rozeslali zástupcům a řada firem projevila o tento nový druh zájem. Přízi jsme dodávali na tvrdých papírových pouzdrech, která se při předání nastrkovala přímo na dřevěné flyerové cívky. Protože se k výrobě této příze používalo jen nejlepší bavlny, přišla hotová příze k porovnání k vigoňce velmi drahá, a to bylo také základní příčinou, proč se tato příze u spotřebitelů ve velké míře neujala. Nicméně se jí i přes vysokou cenu dost prodalo. Byl to tedy více takový pokus, který si nevyžádal žádných investic. Bylo to hledání něčeho nového.

Jednoho dne mne navštívil pan Fleissner z Aše a zajímavé bylo, že se mne přišel vlastně ptát, co bych říkal tomu, kdyby do sušárny, kterou jsem viděl běžet u firmy Liebieg, namontoval místo válců k vedení pramenů perforované bubny, do kterých měl být hnán teplý vzduch, potřebný k usušení pramenů. Předložil mi nákres takového uspořádání bubnů a musil jsem připustit, že se mi to velmi líbilo. Hlavní vadou předchozích sušáren bylo, jak jsem se o tom již zmínil, časté přetrhnutí pramene, vedeného přes vodící válce. Trochu mi lichotilo, že přišel se svým návrhem nejdříve ke mně, a dokonce mne prosil, abych o jeho návštěvě pomlčel i před Ing. Petrem. Snad ve mně viděl praktika, a protože praxe a teorie patří dohromady, pojal ke mně důvěru. Dlouho jsme o věci debatovali. Přijel ještě asi dvakrát, vždy s pozměněným návrhem, ale princip perforovaných bubnů zůstal u všech návrhů týž. Konečně jsme se spolu dohodli na tom, že postaví sušárnu dle posledního návrhu, a když se v provozu osvědčí, že nám ji prodá téměř za výrobní cenu. Pak se ještě

⁵⁶ Nixdorf, česky Mikulášovice, okr. Děčín. Firma se nazývala k. k. priv. Leinen-, Baum- und Schafwoll-Wirkwaren-Fabriken Zeidler, Nixdorf und Neuhrenberg, Gebrüder Klinger.

⁵⁷ Prof. Ing. Bohumil Vlček (1882-1967), rodák z Rakous u Turnova, byl děkanem odboru strojního inženýrství a elektroiženýrství, poté rektorem České vysoké školy technické v Brně.

dotazoval, kolikapramenová sušárna by vlastně byla pro přádelny nejvýhodnější, kteroužto otázku jsem mu rád zodpověděl.

Tak se konečně největší potíž, kterou jsem se sušením měl, chýlila ke konci, a proto jsem netrpělivě očekával dodávku sušárny. Za sušárnu na sušení 56 pramenů jsme po jejím vyzkoušení zaplatili 115 000 Kč, ale ty peníze si barevna již dávno vydělala. Při prodeji si Fleissner vymínil, že ji nechám, až bude v provozu, zhlédnout jednomu německému zájemci ze Schreiberhau,⁵⁸ což jsem mu slíbil.

Sušárnu jsme postavili v dřívější tkalcovské výpravně, to je tam, kde ještě dnes stojí. Sušárna byla velkým ulehčením a nehledě k většímu množství usušených pramenů na den se celá manipulace zjednodušila, a tím celá výroba zlevnila.

Jednoho dne přijel Fleissner s návštěvou, které jsem dovolil prohlídku sušárny. Fleissner sám vykuloval oči, když viděl, jak prakticky jsem vyřešil umístění obarvených válků k sušení. U Liebiegů měli totiž pro ten účel takové nízké přadecí hrnce pro poloviční váhu, než vážil válek náš. Naše války jsme do ničeho nevkládali, nýbrž jsme je jen opřeli o dřevěné stěny, čímž bylo umožněno navázání konce pramenu u válku, který se právě odvíjel, se začátkem pramenu toho válku, který po něm následoval. Tak bylo vyřešeno nepřetržité odvíjení pramenů. Sušárna se vykládala pouze při přetržení pramenu. To bylo velmi důležité zdokonalení, které se Fleissnerovi zamlouvalo, a proto další aparáty s mým svolením již také tak stavěl. Němcům se sušárna a místnost, kde byla umístěna, jakož i stejnoměrné vybarvení pramenů náramně líbily a vše udělalo na ně příznivý dojem.

Tak nyní to byla již pěkná barevnička, stroji dobře vybavená, ale volného místa v ní bylo málo. Roku 1933 se vrátil můj syn Václav z Leverkusenu u Kolína nad Rýnem, kde byl na praxi u I. G. Farbenindustrie.⁵⁹ Tam se mnohému naučil a také se mu tam náležitě zalíbilo, takže se mu ani nechtělo domů. Abych ho dostal domů, musel jsem použít drastického prostředku, to je nepoukázat mu peníze k dalšímu pobytu. Až on bude jednou psát své paměti, jistě se o tom zmíní. Od té doby je činným v závodě, hlavně v barevně. Mimo technického vedení barevny mu byl úplně svěřen nákup všech barev a chemikálií a musím říci, že mi někdy bylo těch zástupců barváren líto, jak to s nimi dovedl koulet.

Nejtěžkopádnější byl mamutí podnik I. G. a zástupci tohoto koncernu neměli na různých ustláno, aspoň ne po té stránce, kterou chci právě líčit. Při návštěvě takového zástupce byla ve formě limitu stanovena určitá cena za tu neb onu barvu, ale nežli byla limitovaná cena přijata, což trvalo delší dobu, neb se o tom rozhodovalo vždy přímo ve Frankfurtě, navštívil nás zástupce konkurenční barvářny, který, aby o obchod nepřišel, povolil cenu ještě nižší, než původní limit daný zástupcům I. G. Když ti konečně přišli a s úsměvem sdělovali, že se jim naše nízké limity povedlo ve Frankfurtu po strašných potížích prosadit, museli jsme jim sdělit, že bohužel z toho obchodu nic nebude, protože konkurence nám nejen nabídla výhodnější cenu, ale zboží již také dodala. Frankfurtské centrále to nešlo do hlavy, že nám může konkurence prodávat barvy tak lacino, a proto jednoho dne přijel

⁵⁸ Schreiberhau – dnes Szklarska Poręba.

⁵⁹ I. G. Farbenindustrie AG, krátce I. G. Farben, vznikla v roce 1925 spojením osmi velkých podniků a po roce 1933 vyrostla s podporou nacistického režimu v jednu z největších chemických a farmaceutických firem na světě. V r. 1952 vstoupila do likvidace, 2012 vymazána z obchodního rejstříku.

*Václav Hybler ml. (*1906), nový šéf barevny v Benešově u Semil. (RA Hyblerových)*

v doprovodu Ing. Weseleho jeden z vedoucích frankfurtské ústředny Dr. Krüger. Strašně se tenkrát rozčiloval, když se přesvědčil, že zástupci mluvili pravdu a že konkurence nám všemožně vychází vstříc. Též rabaty a bonusy jsme měli výhodnější než jiné firmy, o čemž jsme se několikrát přesvědčili.

Nejzajímavějším zástupcem byl pan Lilien⁶⁰ od holandské barvářny Schiedam. Byl Holanďanem roztomile mluvícím česky. Jinak byl velkým muzikantem a komponistou a dokonce jedna z jeho prací byla hrána jako premiéra v New Yorku. Práce s ním byla velice příjemná, neboť téměř každý náš limit akceptoval, ačkoliv se nám přiznal, že někdy s ním pan šéf proto hovořil velmi fortissimo. Odškodňovali jsme ho tím, že jsme mu za to předepisovali značné objednávky, které si však nezapisoval pečlivě do notesu, jako to činili jeho konkurenční kolegové, nýbrž si to prostě poznamenal na cigaretovou krabičku nebo krabičku od sirek.

Též americká konkurence tlačila náležitě ceny německých barváren. Všichni zástupci nás ujišťovali o tom, že máme za barvy ty nejlevnější ceny. A nebylo to tvrzení pronesené jen pro zalichocení, nýbrž tvrzení pravdivé, o čemž jsme se přesvědčili tím, že jsme použili laskavosti některých firem a jejich prostřednictvím jsme si vyžádali nabídku na barvy námi odebíraných značek.

Předáním barevny synu Václavovi se mně ulehčilo, a proto jsem se více věnoval výrobě všelijakých efektních cviren. Móda si stále žádala něco nového, a tak přišly na svět nopky. Jak jsem již na jiném místě uvedl, zpracovala naše tkalcovna značné množství barevných přízí, a hlavně naše flanely byly u zákazníků velmi oblíbené. Tkalcovna šla vždy dopředu s duchem času, a když naši zástupci posílali vzorky s nopkou, naléhal na mne bratr Otto, abych také takovou přízi tkalcovně dodal. Pokoušel jsem se o to několika způsoby, ale nebylo to nikdy to pravé. V ten čas jsem byl na obchodní cestě s bratrancem Svárovským, který byl naším zástupcem pro vrchlabský okrsek, u firmy Katz v Kunčicích.⁶¹ Tato firma se zabývala hlavně tkaním nopkových látek a tam jsem také mohl zhlédnout správnou nopkovou přízi, výrobek to firmy Mautner, která ji uvedla na trh jako první. Požádal jsem pana ředitele, zda by mi mohl dát jeden kops. Řekl, že se na to musí zeptat pana šéfa, a pan šéf mé žádosti nevyhověl. Musím podotknout, že to byl teprve začátek nopkové éry, a proto jsem si řekl, že není ještě nic ztraceno. Svárovský zastupoval také firmu Mautner, od které si vyžádal vzorky nopkové příze, a z nich nám několik kopsů přenechal. V ten čas se nopky předly pouze ve čtyřech barvách. Abychom mohli s předáním nopkové příze započít, museli jsme přijít na to, jak nopky vůbec zhotovit, a pak najít způsob, aby se nopky do příze dobře zapředly. To se nám po usilovných zkouškách podařilo. Vyžádalo si to ovšem určitých změn na strojovém zařízení, ale nové stroje jsme pro ten účel kupovat nemuseli. Když jsem pak za nějaký čas dostal do ruky prospekt jedné německé firmy, která za horentní peníze nabízela speciální kreple k výrobě vloček, shledal jsem s uspokojením, že námi provedené řešení je téměř souhlasné s provedením načrtnutým v prospektu. Musím též zdůraznit, že vločky na naší přízi lépe držely, než jak tomu bylo u vloček Mautnerových. No a teď nastal tanec. V ten čas byl u firmy po zemřelém prokuristovi Housovi zaměstnán

⁶⁰ Ignace Lilien (1897–1964), rodák ze Lvova, nizozemský pianista a skladatel. V letech 1927–1938 pobýval v Liberci. Srv. https://nl.wikipedia.org/wiki/Ignace_Lilien [cit. 2024-05-10].

⁶¹ Fr. Katz, mechanická tkalcovna, šlichtovna a barvírna v Kunčicích.

prokurista Regner, výborný propagátor a prodavač. Letáky, které navrhl, byla nopkám učiněna náležitá reklama a zakázky se hrnuly tak, že jaspová sezóna byla proti tomu účinnou popelkou. Naše vzorkovnice neobsahovala jen nopkové příze jednobarevné, nýbrž i druhy, kde v jedné niti bylo zapředeno až pět barev. Bylo opravdovou radostí si takovou vzorkovnici prohlížet a pro zajímavost a věčnou paměť jednu takovou vzorkovnici ke spisu připojím.⁶² Nopková příze dodávala hlavně na pinkopsech, kterýchžto strojů jsme měli poměrně málo, proto musela i svijanská přádelna se svými stroji vypomoci, ale ani to nikam nestačilo. Uvažoval jsem proto o přeměně strojů warpkopsových na pinkopsové. Objednat pinkopsová vřetena nebylo by tak těžké, ale jejich dodávka nebyla možná okamžitě, a proto muselo být od tohoto řešení upuštěno. Nastoupila tolikrát osvědčená svépomoc. Z warpkopsových vřeten se stáhly dřevěné nástrčky. Firma Mrklas v Železném Brodě nám zhotovila krátké mosazné nástrčky, které se nastrčily na holá warpkopsová vřetena pouze na dolním a horním konci a teprve na ně se navlékly normální papírové dutinky. Takto přeměněné stroje se při předání pinkopsového formátu velice osvědčily. Strojům se dávaly větší obrátky, jen aby se výroba zvětšila, protože objednávky stále přibývalo. Naše nopky i v zahraničí byly oblíbeny a jejich vývoz byl čilý. Na dvoře benešovské přádelny se často sešla mnohá osobní i nákladní auta, aby si ihned odvezla alespoň malá množství právě napředené nopkové příze.

Byla to nejslavnější a nejkonjunkturálnější doba benešovské přádelny. Toho si byli vědomi také moji bratři a překvapili mne k 25. výročí založení barevny krásným dárkem, a to osmiválcovou Tatroú. Dárek ten byl doprovázen pěknou básní, složenou prokuristou Regnerem.

Těž bratr doktor Josef, který měl na zřízení barevny velký podíl, přiložil spisek adresovaný společníkům, v kterém líčí počátky barvení a předání barevné příze, a zakončuje jej následovně:

Václav starší má o tyto příze a o jejich rychlý a zdárný vývoj takovou zásluhu, že máme povinnost mu to nějak projevit. Protože sám dobře znám začátky s barevnou a předáním barevné příze a to ostatní mohu dobře ocenit, přicházím s iniciativním návrhem. Víím, že Václav na to nečeká, ale zajisté ho naše uznání bude těšit a bude pobídkou k dalšímu.

Návrh: Firma koupí osobní auto, které de facto bude náležit Václavovi staršímu.

Skončeno ve 24 hodin dne 4. března 1938.

Svůj souhlas s tímto návrhem projevili společníci takto:

Otto Hybler: „Václav Hybler starší se zasloužil o firmu.“

Břetislav Hybler: „Souhlasím.“

Dr. Josef Hybler: „Ano, zasloužil se.“

Tedy peníze se vydělaly, a proto jsem mohl pomýšlet na postavení nové barevny. Psal se rok 1937, kdy jsem svůj úmysl uskutečnil. Barevna se začala stavět vedle sušárny v místech, kde byla dříve zahrada, v které však stejně nic nerostlo, protože do ní slunce svítilo sotva tři hodiny denně.

⁶² Avizovaná vzorkovnice se bohužel u rukopisu kroniky nedochovala.

Jednalo se mi také o to, aby nějakou nevhodnou přístavbou celkový vzhled továrny nějak neutrpěl, ale zastavěním neplodné zahrady se pohled na továrnu ještě zlepšil, o čemž se může dnes každý na vlastní oči přesvědčit.

Jak vpředu podotknuto, bylo nám v roce 1916 uděleno živnostenské oprávnění k stavbě barevny s podmínkou, že stavba bude dokončena během jednoho roku. Poněvadž se tak nestalo, toto povolení se tím samočinně zrušilo. Proto bylo nutné zase po 25 letech kousnout do tohoto kyselého jablíčka.

Nechal jsem stavitelem Schejbalem vypracovat plán příští barevny, do kterého jsem zakreslil tolik aparátů, kolik nám jich bylo v roce 1916 v živnostenském oprávnění povoleno.

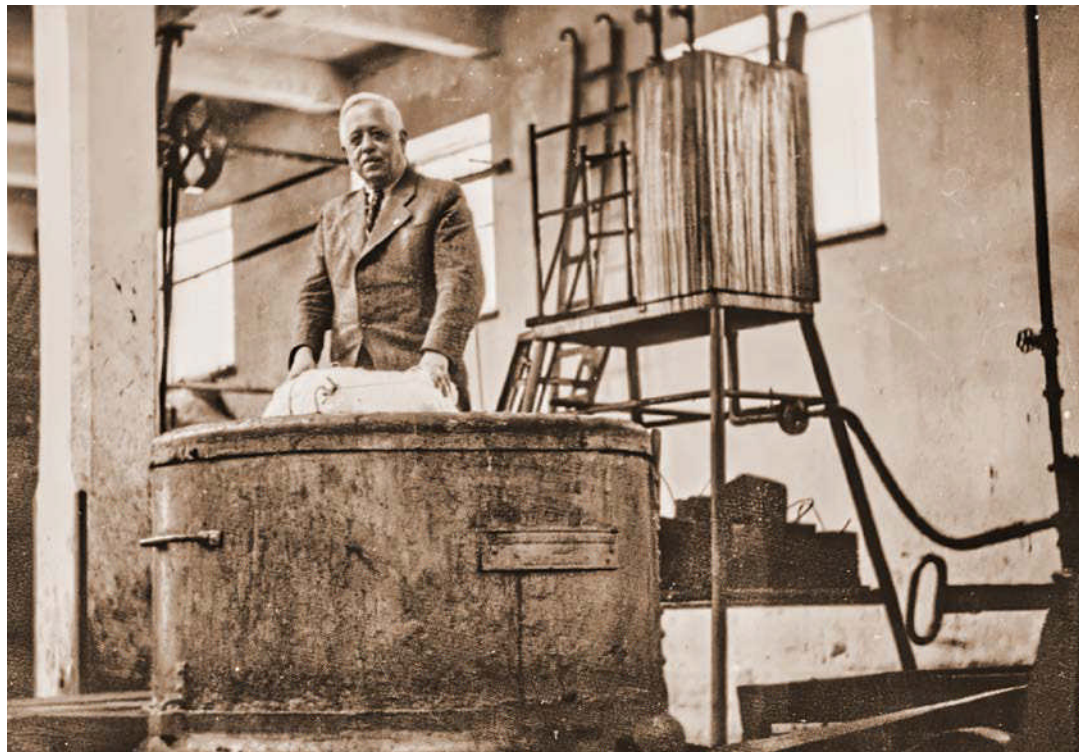
Jelikož se jednalo o stavbu železobetonovou, muselo zde být vše důkladně promyšleno. Nad stropem nalézala se hned střecha, takže by nebylo možno dělat dodatečně nějaké díry pro zachycení šroubů, pro transmisy a stroje. Bylo tedy již vše v bednění řádně proměřeno a vykolíkováno a mohu říci, že když jsme bednění odstranili, nebylo třeba ani jedné dodatečné díry. Odpadní kanál byl velmi účelně umístěn a bylo postaráno o náležitou ventilaci, takže i při intenzivním barvení je provozovací místnost téměř bez páry. Odkalné jámy jsme postavili v roce 1935. Všechny barvicí aparáty včetně pump a nádrží na rozváření barev jsme zhotovili v naší dílně. Jedině odstředivky a koupený aparát obermaier byly cizího původu. Též bělidlo bylo nově postaveno a bělicí kádě zhotovil tentokrát semilský bednář Vraštil.

Aparatura k dnešnímu dni pozůstává ze dvou aparátů, z nichž každý pojme 200 kg materiálu, dále dvou aparátů po 60 kg, dva obermaieri, každý po 50 kg (ten druhý jsme si zhotovili taktéž sami). Denně můžeme proto lehce obarvit asi 1 000 kg bavlny. Bělicí kádě jsou dvě a každá pojme asi 450 kg. Též bylo pamatováno na zachycování grundýrovacích a vyvolávacích roztoků při odstředování, které jsou z betonových jímek pumpičkou čerpány zpět do barvicích aparátů. Budova barevny je železobetonová a byla postavena ve vlastní režii za obnos 70 000 Kč.

Žádost okresnímu úřadu o povolení stavby barevny byla stylizována tak, že se žádalo o stavbu, do které mají být přeneseny stroje ze stávající již barevny. Tím byl úřad postaven před záhadu, kterou nakonec dobře rozřešil. Dne 22. června 1937 bylo na místě samém provedeno komisionální řízení a dne 26. července nám bylo vydáno povolení k stavbě barevny a bělidla. Kolaudace barevny byla provedena 30. listopadu 1938 a dne 3. prosince bylo konečně vše schváleno.

Firma Schmitt již žádných námitek nepodala a nebude bez zajímavosti, když podotknu, že nás dokonce požádala, abychom jí kremplové prameny ve mzdě barvili, které by pak v jizerodolské přádelně seprodala. Na to jsme ovšem nepřistoupili. Jak se tedy časy mění. Finančně na tom byla firma Schmitt dost bledě, závod vlastně patřil bankám a byl na prodej, a tak mohlo dojít k tomu, co jsme si s doktorem v žertu slíbili, když jsme začali barvit, že totiž nepovolíme a že si jednou za vydělané peníze koupíme „Iserthal“, a také jsme se o koupi skutečně ucházeli.

Tedy hlavní zásluhou toho všeho byla moje od dětství projevovaná záliba v malování a připomínám to ještě jednou, že když jsem si za první malování vydělané peníze kupoval hořické trubičky, netušil jsem, že další peníze vydělané barvičkami budou slušným přínosem k finančnímu posílení celé firmy. V nové barevně se krásně a racionálně barvilo, takže celá přádelna byla proměněna na přádelnu pestrobarevnou.

Barvení příže Václavem J. Hyblerem v Benešově u Semil. (RA Hyblerových)

Ovšem v poslední době byla velká konkurence, protože si řada přádelen postavila barevny, ale my jsme byli vždy konkurenceschopní a nikdy jsme nezůstali pozadu, když se jednalo o zavedení nějakých módních novinek.

Regner složil na barevnu vánoční ódu, kterou v původním znění na tomto místě opisuji:

Vánoční

*Půlnoční když zvonů hlahol svatou nocí stříbrem zní,
neslyšně se vkrádá spánek, padá v oči a náš podnikatel sní:
Převeliká země, na ní město mnohé, v kraji továrny, komíny strohé,
mračna dýmu, všedního dne rušný hluk, letících strojů kovový zvuk.
Běžce tu na krouzcích v tanečním reji roztáčí nitě, které se smějí,
ženouce balonky po vřetenu, bez únavy, bez oddechu po celou směnu.
Zde Uni-barvy vesele svítí, tam Jaspé se míhá jak luční kvítí,
Běžky jsou diskrétní ve svojí kráse, zatímco Nopka chlubně natřásá se.
Tam z rohu však šíří se hýřivý jas, v krouzcích tu běhá královna krás,
veškeré příze elita, jemná jak hedvábná Splendita!
Ač tmavá noc dávno zrobila den, nebyl v tom spánku žádný sen...
Zas turbíny hltají žízňivě vodu, zas trostle si zpívají v doprovodu!
Co je to zde - maně se ptáš: Toť český textil, živitel náš!*

Příprava přehrady na Jizeře (1922-1942)

O stavbě údolní přehrady, jak jsem se již zmínil, mluvilo se nějakých třicet let. Avšak teprve v roce 1922 se počalo zjišťovat průtočné množství vody v Jizeře, za kterýmž účelem byly postaveny limnigrafy, z nichž jeden také v Janouškově mlýně.

V roce 1929 bylo pak provedeno měření spádu a profilu řeky Jizery, a to od toku Mumlavy až po ústí v celkové délce 142 km. Od té doby se již v povodí přehrady nepovolovaly žádné stavby, a kdo by stavěl, stavěl by na své riziko a při výkupu objektu by se nemohl dožadovat náhrady. Bylo konáno mnoho porad a schůzí, při kterých se přišlo na to, že stavba přehrady v původně myšleném Babí by byla nevýhodná, kdežto postavením přehrady níže (v bezprostřední blízkosti našich dolních továrních bytů) by se získalo na kubatuře, nehledě k tomu, že vlastní stavba přehrady by mohla být mnohem kratší, jelikož na obou březích Jizery v těch místech jsou vysoké stráně, do kterých by se přehrada vestavěla.

Pak přišlo na řadu sondování terénu v místech budoucí přehrady a musím hned říci, že kdyby tyto práce prováděl soukromník, byly by hotovy o polovinu dříve a jistě také o polovinu laciněji. Chodil jsem se často dívat na to, jak sondování pokračuje, ale dlouho jsem se na to dívat nemohl, neboť to byla prvotřídní ulevárna. Sonda, která byla vrtána uprostřed řečiště Jizery, byla zakládána hodně na podzim, a nikoliv v letních měsících, kdy je stav vody nejmenší, což bylo nevhodné z důvodů, které níže uvedu. Nejprve byla zhotovena betonová jímka, a pak se začalo sondovat. Když již byla šachta nějaký ten metr vybrána, přišla větší voda, jak to na podzim bývá, a vybranou šachtu zanesla. Začalo se tedy opět znovu, a tak se to protáhlo do zimních měsíců a při dokončování sondy se pracovalo v největších mrazech. Jak při tom ta práce vypadala, je nabíledni. Je to taková malá ukázka toho, jak to vypadá, když takové práce provádí nějaká korporace. Soukromý podnikatel by při takovém pracovním rozvrhu a tempu práce brzo přišel na mizinu.

Konečně dne 23. března 1939 dochází k vodoprávnímu řízení. Podle projektu měla být zřízena zděná hráz o obsahu 12,8 milionů m³, z čehož určeno 4,1 milionů m³ pro zadržení povodní, 7 milionů m³ pro užití hospodářské (zlepšení průtoku při malé vodě) a 1,7 milionů m³ jako stálá záloha.

Při řízení však byl vzat ohled na zájmy a protesty firmy Frant. Gerl, bělidlo a barevna v Hájích nad Jizerou, a projekt byl na to upraven tak, že úroveň hladiny nejvyššího pnutí byla snížena o 0,85 metru a hladina hospodářského plnění o 1 metr. Celkový obsah nádrže byl pak snížen na 11,9 milionů m³ a stálá zásoba na 0,8 milionu m³. Retenční a hospodářský prostor se tím však nezměnil, takže i hospodářský program vyplývající z původního projektu bude dosažitelný. Rovněž se tím nezměnil ani navržený zásah do pozemků a práv dotčených zájemníků,⁶³ takže výkupní program až do úrovně omočení terénu při hladině nejvyššího pnutí bude dodržen.

⁶³ Měnily zainteresované strany.

Nadporučík dělostřelectva v záloze Václav Hybler ml. v únoru 1939. (RA Hyblerových)

Při jednání bylo podáno mnoho požadavků a námitek, zvláště průmyslovými závody. Naše firma vyslovila dopisem, který byl při jednání předán, obavu, aby prosakováním vody v důsledku vzduť nebyla ohrožena existence závodu, postaveného na svážlivém terénu. Žádali jsme proto o jeho řádné prozkoumání a vyhradili si náhradu všech škod. Zástupci stavebníka pak prohlásili, že navržená sondáž bude provedena již z důvodu opatrnosti v zájmu přehrady i závodu. Dlužno však konstatovat, že tyto sondy pod přehradou až do dnešního dne provedeny nebyly.

Zásah do soukromého majetku postavením přehrady bude velmi značný, neboť k uskutečnění díla bude třeba pozemků až po obrys zátopy, to je ve výměře 128,6 hektarů, a 61 budov.

Z průmyslových závodů by zmizely: Menšík – tkalcovna, Janoušek – tkalcovna a mlýn, Havel – tkalcovna, Šťastný – přádelna konopí. Z našich pozemků na katastrálním území obce Benešova, Bystré a Čikvásek by byly zabrány úhrnem 4 hektary, 28 arů a 44 m².

Ve věci využití vodní síly hydroelektrárnou zřízenou na přehradě bylo slyšeno též příslušné oddělení Zemského úřadu, jehož zástupce prohlásil, že o zřízení této elektrárny bude možno rozhodnout, až bude bezpečně znám vodohospodářský plán využívání. A konkrétně že bude nutno vyřešit tuto otázku s firmou Jos. V. Hybler a synové, s obcí Pražskou a Východočeskou elektrárnou.

K prvnímu jednání stran využití vodní síly pod přehradou došlo s naší firmou dne 14. října 1940 a tehdy byly stanoveny vzájemnou dohodou tyto povšechné směrnice: Zemský úřad navrhne pod přehradou vodní elektrárnu o jedné turbíně s hltností 12 m³/s, která by měla odpad do našeho náhonu. My si pak na základě toho necháme od některé strojírny vypracovat projekt na rekonstrukci našeho vodního díla na touž kapacitu turbín (12 m³/s).

Původní návrh, to je spojení obou vodních děl v jeden celek, umístěný v naší továrně, nebyl uznán za vhodný z důvodů komplikací právních, technických i provozních, neboť spád řeky, takto získaný mezi přehradou a továrnou, by byl spotřebován ztrátami třením vody v potrubí, dlouhém asi 200 metrů.

Dále jsme slíbili postarat se o takovou úpravu svého náhonu, aby bezpečně odvedl zmíněných již 12 m³/s, jakož i o benevolentní vyjití vstříc Zemskému úřadu při prodeji svých pozemků, budov a práv pro účely přehrady a vodní elektrárny. Východočeská elektrárna pak prohlásila závazně, že vstoupí s námi v jednání o vzájemné dodávce elektrického proudu, bude-li jí pronajata vodní elektrárna pod přehradou.

Toto řešení, které nám ponechávalo náš původní, ovšemže poněkud upravený vodní náhon, považovali jsme za dobré řešení hlavně z toho hlediska, že tím nebylo nikterak dotčeno naše vodní právo.

Jediný závazek, který z toho vyplýval, byl prodej přebytečného proudu Východočeské elektrárně, která by byla majitelkou elektrárny postavené přímo v přehradě. Bylo to řešení dvou elektráren bezprostředně za sebou.

Však na podzim roku 1942 bylo znovu jednáno, neboť Zemský úřad přišel k náhledu, že by bylo výhodnější postavit pouze jednu elektrárnu, a to přímo v patě přehrady, čímž by se docílilo většího spádu a lepšího využití vodní síly.

Nám by vodní síla, na kterou máme nárok, byla dodávána ve formě elektřiny, a to zdarma. Toto jednání bylo pouze informativní a nebylo o něm vedeno žádného záznamu.

Svatba Václava Hyblera ml. s Ludmilou Vaníčkovou roku 1940. (RA Hyblerových)

Toto řešení i pro nás dost sympatické však mělo háček. Zrušením náhonu by přirozeně zaniklo naše vodní právo, a k tomu bychom za žádných okolností nemohli nechat dojít.

Stavba vlastní přehrady byla rozvržena na pět roků a během deseti roků měly být dokončeny veškeré práce s přehradou v souvislosti jsoucí, jako na příklad stavba nových domů těm občanům, kteří by se museli ze svých příbytků nalézajících se v oblasti přehrady vystěhovat, dále přeložení a stavba nových komunikací atd. Nebýt druhé světové války, jistě by se již na přehradě pilně pracovalo.⁶⁴

Občanský průkaz Václava Josefa Hyblera, vystavený v roce 1940. (RA Hyblerových)

⁶⁴ Myšlenka výstavby údolní přehrady nebyla opuštěna ani po druhé světové válce, dál trvala stavební uzávěra. Teprve v 70. letech 20. století bylo na projekt v tichosti zapomenuto (ústní informace Jaroslava Poláčka, tehdejšího vedoucího odboru vodního a lesního hospodářství a zemědělství ONV Semily).

REJSTŘÍKY

Rejstřík osob

(kromě autora paměti Václava Josefa Hyblera)

- Adler Friedrich Wolfgang, politik ve Vídni 241
Adler Viktor, soc. demokrat 241
Andrejsek Karel, Ing., stavitel v Podmoklicích 207
Andrejsková Emílie, Podmoklice 225
Bachtík František, hostinský v Benešově u S. 99, 245
Balabán Antonín, příručí v Semilech 20, 69, 70, 115-117, 121, 122
Balcar Robert, prokurista fy Hybler 234, 235
Bareš František, učeň v Semilech 20
Bareš Ferdinand, zámečnický mistr v Semilech 20
Bartoň Josef z Dobenína, továrník v Náchodě 149, 150, 168
Baumgärtner, majitel pily ve Vídni 58
Bayer Franz, MUDr., starosta Liberce 38
Bažant Antonín, továrník v Chuchelně 91, 224
Bednář Ladislav, továrník v Podmoklicích 91, 224, 225
Beránek Josef, kaplan v Semilech 16
Blaschka Konrad, průmyslník v Semilech 92
Boch František, solicítátor v Praze 56
Bouda František, pekař v Semilech 34
Boudová Anna, roz. Fišerová z Žel. Brodu 34
Brause, ředitel bělidla v Kalné Vodě 231
Breinl Ferdinand, ředitel průmyslové školy v Liberci 289
Brodský Josef, stavitel v Semilech 91
Brož Bohumil Josef, soudní auskultant v Opavě 40, 46, 47, 56, 58-60
Brož Karel Václav, Vysoké n. J. 166
Brož Václav Emanuel, obchodník ve Vysokém n. J. 40, 93, 100, 131, 140
Brožová Františka, roz. Kousalová, Vysoké n. J. 97
Brožová Marie, roz. Hyblerová, Vysoké n. J. 16, 40, 93, 147
Buriánek Celestin, továrník v Chuchelně 91
Buriánek Jaroslav, dělník fy Hybler 243, 252
Coudenhove Karel Maria, místopředseda 123, 214
Čermák František, krejčí v Semilech 146
Černý Antonín, povozník v Semilech 37
David, velitel hasičů z Benešova u S. 172
Děkanovský, syn přednosty v Kostomlatech 46
Demuth Josef, speditér v Růžodole 128
Dix Josef Ignác, obchodník v Semilech 16, 17, 153, 161, 261
Dixová Hermína viz *Kremličková Hermína*
Dixová Josefa, obchodnice v Semilech 17
Dixová Štěpánka Anna viz *Hyblerová Štěpánka*
Dlabolová Pavlína, dělnice fy Hybler 248
Dohnalová Zdeňka (1919-1992), roz. Hyblerová 223, 227
Dolenský Josef, puškař v Semilech 22
Dolenský, sedlák v Podmoklicích 77, 87
Dresler František, kantýnský u fy Hybler 182
Dýma František, poručík v Jičíně 76
Fairbairn William, angl. inženýr 264, 270
Farský, obchodník v Benešově u S. 226, 254
Fejkl František, předník v Benešově u S. 211, 248
Fest, mistr u fy Hybler, Benešov u S. 166, 172, 178, 182
Fiedler František, továrník v Podmoklicích 91
Fiedler Josef, hejtman 11. pěšího pluku v Jičíně 78-79
Fischer Wenzl, šikovatel v Jičíně 81
Fišer Antonín Michal (1853-1878), soukeník v Žel. Brodě 32
Fišer Jaroslav Václav (1870-1947), obchodník v Žel. Brodě 34
Fišer Michael Ignác (1798-1873), preceptor v Žel. Brodě 32
Fišer Michal Antonín (1825-1897), soukeník v Žel. Brodě 16, 30, 31, 32, 100
Fišer Richard Martin (1856-1880), soukeník v Žel. Brodě 32
Fišerová Anna viz *Boudová Anna*
Fišerová Božena viz *Überleinová Božena*
Fišerová Ludmila (1868-1916), v Žel. Brodě 33
Fišerová Marie (1827-1914), roz. Radová, v Žel. Brodě 33, 34, 93
Fišerová Marie Matylda viz *Hyblerová Marie*
Flath Karel, okr. tajemník 81
František Ferdinand d'Este, arcivévoda rakouský 193, 194
František Josef I., císař a král 17, 215, 263
Fryml Jaroslav, podnikatel v Semilech 69

- Fryml Josef, továrník v Suticích 91
- Fučík viz *Učík*
- Gerl Ferdinand, továrník v Hájích n. J. 205, 208, 209
- Grab Vincenc, tiskař v Semilech 68, 69
- Habrman Gustav, ministr sociální péče 251
- Hamáček Bohumil, továrník v Rybnicích 91, 192
- Hanke Julius, majitel bělidla v Kalné Vodě 230
- Hankeová Ida, Kalná Voda 230
- Hanzl, profesor ve Vídni 228, 230
- Harrachové, hraběcí rod v Jilemnici 218
- Hartl Josef, stavitel v Semilech 267, 289
- Hašler Karel, písničkář a skladatel 44
- Hauptmann Karl, Liberec 39
- Havíř Josef, přádlácký mistr a hlídač 186, 217, 218
- Havlíček František, obchodník dřívím v Poniklé 266
- Havlíčková Anna, dělnice fy Hybler 248
- Heckerle Jan, ředitel panství Semily 17
- Hermann Franz, ředitel fy F. Schmitt v Řekách 104
- Hiller Franz, továrník z Hodkovic 92
- Hippmann Vendelín, MUDr., lékař v Semilech 22
- Hlaváč Josef, zvaný Šlik, švec v Semilech 68
- Hlaváč Václav, pohořelý v Semilech 92
- Hlaváčová Marie, obchodnice v Semilech 35, 36
- Hohlbaum Alois, továrník v Krnově 259, 269, 270
- Holanová Eva, roz. Hyblerová 271
- Holub Antonín, hostinský v Pipicích 66
- Horák Jan, povozník v Semilech 170
- Horák Josef, PhDr., továrník v Semilech 91, 223
- Hospodka Ladislav, ředitel MÚ v Semilech 206
- Houba Alois, architekt a malíř z Prahy 148
- Housa Oldřich, tkalcovský mistr u fy Hybler 217, 242, 259, 261
- Housa Pavel, mistr u fy Hybler 112, 258, 259, 260, 261, 270, 273
- Housa Pavel, prokurista fy Hybler 112, 113, 115, 123, 126, 128, 132, 140, 146, 163, 164, 174, 178, 194, 198, 234, 242, 263, 264, 270, 276, 277, 279, 280, 282, 284, 289, 290
- Housa Václav, tkalcovský mistr u fy Hybler v Benešově u S. 217
- Housa, profesor reálky v Novém Byžově 48
- Hradecký Josef, obuvník v Semilech 25
- Husák Rudolf Jan Václav, student 50
- Husák Rudolf, lékárník v Semilech 18, 40, 50, 148, 149
- Hybler Břetislav Antonín (1880–1959), zv. Sláva, továrník v Loukově 16, 19, 29, 48, 156–158, 187–190, 194, 202, 209, 257, 268, 271, 272, 298
- Hybler František (1784–1848), provazník v Semilech 93
- Hybler Jindřich, hud. skladatel 35
- Hybler Josef (1821–1895), provazník v Semilech 18, 21, 92
- Hybler Josef Michal (1878–1955), MUDr., továrník v Semilech 16, 18, 19, 24, 34, 48, 49, 115, 156, 157, 177, 186–189, 191, 193, 194, 196, 201, 204–206, 209, 211, 218, 228, 234, 235, 260, 268, 274, 275, 298
- Hybler Josef Václav (1849–1919), obchodník a podnikatel v Semilech 16, 18, 21, 90, 93–101, 106, 114, 118, 120, 123, 128, 130–132, 135, 136, 141, 144–147, 151, 153, 160, 162, 174, 179, 186, 198–200, 218, 219, 225, 242, 243, 263, 265, 268
- Hybler Julius Jaroslav (1887–1966), továrník v Benešově u S. a Svijanech 16, 19, 156, 157, 162, 163, 194, 201, 213, 221, 225, 228, 230–232, 268, 276
- Hybler Otokar Rudolf (1884–1950), zvaný Otto, továrník ve Svijanech-Podolí 16, 19, 20, 22, 49, 156, 183, 188, 194, 231, 234, 270, 271, 274, 285, 297, 298
- Hybler Otto, JUDr. (1909–1985) 140, 268
- Hybler Stanislav, továrník v Libštátě a Košťálově 68, 90, 95, 112, 128
- Hybler Stanislav, železniční zaměstnanec, Vídeň 24, 25, 57–61
- Hybler Štěpán (1847–1861), Semily 92
- Hybler Václav (1853–1862), Semily 92
- Hybler Václav (1906–1990), Semily 188, 195, 223, 227, 229, 296, 303, 305
- Hybler Václav Josef (1875–1951), továrník v Benešově u S. – průběžně
- Hyblerová Aloisie viz *Leipeltová Aloisie*
- Hyblerová Apolena viz *Kousalová Apolena*
- Hyblerová Eva viz *Holanová Eva*
- Hyblerová Evženie Františka (1877–1877), sestra Václava 16
- Hyblerová Gusta viz *Švábová Gusta*
- Hyblerová Helena viz *Svárovská Helena*
- Hyblerová Jindřiška Olga (1882–1883), Semily 16
- Hyblerová Ludmila (1917–1998), roz. Vaničková 305

- Hyblerová Marie Antonie viz *Výtvarová Marie*
- Hyblerová Marie Augusta Antonie, roz. Svobodová 230
- Hyblerová Marie Matylda (1851–1923), roz. Fišerová 18, 21
- Hyblerová Marie viz *Brožová Marie*
- Hyblerová Pavlína Marie (1883–1932), roz. Schönfeldová 49, 167
- Hyblerová Štěpánka Anna (1886–1922), roz. Dixová 109, 153–155, 161, 173, 223
- Hyblerová Štěpánka viz t. *Pešková Štěpánka*
- Hyblerová Zdeňka viz *Dohnalová Zdeňka*
- Hyška Antonín, tajemník obce Podmoklic 214
- Chaloupecký František, hostinský 207
- Chaloupecký Jan, ředitel OZH Semily 56
- Chlum Antonín, brašnář v Semilech 17
- Chotková Žofie, choť Františka Ferdinanda d'Este 194
- Janoušek František, majitel tkalcovny v Bystré n. J. 91, 259, 302, 304
- Ježek František, ze Semil 26, 28
- Jína Jan, továrník v Libštátě 90, 95, 109
- Jirounek Alois, hostinský v Semilech 70
- Jirounek Jan, hostinský v Nedvěži 66, 67
- Jodas Josef, účetní fy Hybler 200, 203, 224, 260
- Johan, kočí u Hyblerů 66, 67
- Kaplan Viktor, profesor na technice v Brně 134
- Karnold Václav, stavitel u Rohanů 63
- Kaska František, úředník v Semilech 66–68
- Kaván František, akad. malíř z Víchovske Lhoty 80–81
- Kazda Alois, MUDr., obvodní lékař v Železném Brodě 204
- Keil Wilhelm, malíř z Liberce 148
- Kejhan viz *Krejčí Augustin*
- Klazar František, sládek ve Dvoře Králové 64
- Kobosil Josef, stavitel z Doubravy 179, 180, 268–270
- Kobrlé František, sedlák v Benešově u S. 94, 96, 99, 106, 139, 147, 148, 152, 159, 169, 176, 181, 183, 184
- Kocourová Anna viz *Radová Anna*
- Kolářský Stanislav, ředitel Úvěrního ústavu v Hradci Králové 159, 198, 201
- Komzák Karel, kapelník ve Vídni 59–60
- Konfert, obchodní zástupce fy Hybler v Teplicích 279, 283, 284
- Kosař Josef, stavitel v Semilech 99, 101, 106, 143, 144, 147, 148, 226, 266, 288
- Koubek, hostinský v Jičíně 204–208
- Koudelka Josef, továrník v Bořkově 91
- Kousalová Apolena, roz. Hyblerová 93
- Kousalová Františka viz *Brožová Františka*
- Kousalová Františka, mlynářka, Roprachtice 96
- Kramář Karel, JUDr., poslanec a státník 70, 90, 98, 115, 166, 214, 224
- Kramář Petr, stavitel a majitel cihelny v Semilech 98–101, 115, 120, 151
- Krejčí Augustin (Kejhan), profesor reálky v Novém Bydžově 40
- Kremlička Vilém, továrník v Lázních Bělohrad 107–109, 111, 161–164
- Kremličková Hermína, roz. Dixová, Lázně Bělohrad 108, 109, 172
- Kremličková Zdeňka viz *Rambousková Zdeňka*
- Krüger, Dr., z I. G. Farben Frankfurt 297
- Kubát Ota, MUDr., primář v Semilech 186, 188, 197, 215, 218, 234
- Kubelka Josef, hoteliér a řezník v Semilech 207
- Kubelková Emanuela, jeho choť 207
- Kudrna Jiří, výčepník z Benešova u S. 105, 115, 116, 117, 144, 172, 183
- Kulička, Jan, soc. dem. předák v Semilech 240, 242, 243
- Kümmel Wilhelmine, zvaná Mína, Trutnov 84–87
- Kvapil Alois, hoteliér v Semilech 215, 248
- Kvarda, mistr u fy Hybler 114, 116
- Kwaysser Vincenc, ředitel u fy F. Schmitt 149
- Kwaysserová Marie, spisovatelka ze Semil 115
- Láska František, strojník u fy Hybler 125, 172
- Leipelt Josef, hodinář v Semilech 121
- Leipeltová Aloisie, roz. Hyblerová 121
- Liebieg Johann, továrník v Liberci 34
- Liebscher Adolf, akad. malíř v Praze 273
- Lilien Ignace, nizozemský skladatel, v Liberci 297
- Lippert Josef, lahůdkář v Praze 77
- Lisý Čeněk Josef, nár. soc. poslanec 215, 245, 246
- Lukeš Stanislav, dlaždič v Semilech 71, 77, 81, 87
- Lysý Antonín, MUDr., lékař v Podmoklicích 197
- Mach Josef, řezbář v Semilech 140
- Machačka Václav, soudce v Libáni 17
- Machačková Terezie, roz. Riegrová, jeho choť 17
- Majzner (Maizner) Vilém, loutkář 23
- Malý Edvard, profesor reálky v Novém Bydžově 41, 42

- Malý Vilém, předseda závodní rady u fy Hybler 250, 252
- Manžel Jan, farář v Semilech 16
- Mára, hostinský v Jičíně 79, 87
- Maršner F., výrobce cukrovinek v Král. Vinohradech 39
- Mařan Josef František, student, Turnov 44, 48
- Matějcová Rozárie, hostinská v Chuchelně 67
- Matějovský, soudce v Semilech 207
- Matouš František, továrník v Benešově u S. 90, 95, 96, 162, 164, 166, 178, 179, 256
- Matoušek Josef, JUDr., soudce z Žel. Brodu 242
- Matoušek Josef, učitel a starosta Benešova u S. 222, 223
- Matoušová Anežka viz *Tulachová*
- Matura František, tesař v Benešově u S. 170, 210
- Mauder Hugo, obchodník v Semilech 140, 261
- Mautner Isaac, továrník v Náchodě 234
- Mautner Isidor, továrník ve Vídni a Praze 234; viz též *Mautnerovy textilní závody*
- Mayer Johann, podnikatel v Tanvaldu 104
- Melich Jindřich, továrník v Podmoklicích 91, 112, 113, 124, 192, 199, 216, 217, 224, 225
- Menčík Alois, textilní podnikatel 277
- Menčík Josef Jan, továrník v Černém Dolu 114, 120, 128-132, 135, 146, 160, 179, 200, 270
- Menšík František, truhlář v Podolí 70, 103
- Mikáska, kočí v Semilech 169, 207, 213
- Mikšů Jan, úředník fy Hybler v Benešově u S. 200, 250, 261, 262
- Mizera František, úředník fy Hybler 186, 204, 220, 245
- Mladý František, učitel v Semilech 17
- Mohal Jan, okresní hejtman v Semilech 208, 215, 249, 290
- Mottl Friedrich, nadporučík v Jičíně 76
- Nedomlél František, MUDr., lékař v Semilech 186
- Nejedlo Filip, hostinský v Pelechově 66
- Netík Julius, ředitel Průmyslové banky v Semilech 232
- Neumann Bohuslav, katecheta v Novém Bydžově 42, 44
- Novotný Jan, ředitel Průmyslové banky v Praze 161, 164
- Obermaier Otto, barvíř v Lambrechtu 286, 342
- Patka Jan, pekař v Semilech 126
- Pavlat, hostinský v Podmoklicích 60
- Pelly Vilém, továrník v Polici n. M. 235, 277
- Pešková Štěpánka (1912-1948), roz. Hyblerová 223, 227, 229
- Petr, Ing., zástupce fy Fleissner v Aši 292-294
- Pikora Martin, kovář v Semilech 35, 92, 93
- Pilz Theodor, Kraslice 131, 136
- Pohl, řezník a uzenář v Jičíně 77, 79
- Pokorný, mistr u Hyblerů v Benešově u S. 107
- Porges, obchodník se starým železem 227
- Poslt Antonín, obchodník v Semilech 95, 147
- Poslt Antonín, továrník v Bozkově 127, 147
- Pour, mlynář v Bydžově 47
- Prachatický Antonín, student v Bydžově 44, 48
- Preiss Jaroslav, JUDr., národohospodář 158, 164, 196
- Preissler, šikovatel v Jičíně 73
- Prettner Karl, hejtman v Jičíně 76
- Princip Gavriilo, atentátník 194
- Prokop Bohumil, továrník v Semilech 91
- Prokop Josef, továrník v Semilech 91
- Pulak, mistr u Hyblerů v Benešově u S. 106
- Rada Josef, mlynář v Žel. Brodě 33
- Rada Karel, malíř v Žel. Brodě 33
- Radová Anna, mlynářka ze Bzí 33
- Radová Marie viz *Fišerová Marie*
- Rambousková Zdeňka, roz. Kremlíčková 172, 173
- Ramelmayr Ludwig, důstojník v Jičíně 76, 78, 82, 87
- Raschin Wenzel, šlechtic z Raschinfelsu, důstojník v Jičíně 80
- Rauchwarter, obchodník stroji ve Varnsdorfu 292
- Regner Josef, prokurista fy Hybler v Semilech 235, 298, 301
- Reichelt Karl, ředitel továrny fy F. Schmitt 215, 248, 249, 289
- Rieger František Ladislav, politik ze Semil 35, 62
- Rieger Václav, mlynář v Semilech 17
- Richter z Burgbrückenů, Ferdinand, poslanec z Humburk 48
- Rohan Kamil, kníže na Sychrově 66
- Roth Adolf Aron, MUDr., lékař v Podmoklicích 221
- Roubíček Josef, přádnický mistr u fy Hybler 198
- Ruston, Joseph John, britský podnikatel 264, 265, 268, 272
- Růžička Karel, mlynář a pilař v Podmoklicích 216
- Řehák J. A., správce nem. pokladny v Semilech 214, 215, 248
- Seidel Willibald Ferdinand ml., v Liberci 37
- Seidel Willibald st., pekař v Liberci 38

- Schejbal Josef, stavitel v Semilech 299
- Schmidt Wilhelm, vynálezce 271
- Schmitt Franz, továrník v Českém Dubu a Semilech 92
- Schönfeld František, nájemce v Semilech 66
- Schönfeld Josef, nájemce v Semilech 66
- Schönfeldová Pavlína Marie viz *Hyblerová*
- Schorschová Hermína, obchodnice v Semilech 217
- Sigmund, Ing., Ringhofferovy závody 126
- Skřivan Antonín, vlastník kupecké školy v Praze 56
- Sláva viz *Hybler Břetislav*
- Sosnovec z Vlkánova Václav, baron v Semilech 17
- Stašek Antal viz *Zeman Antonín*
- Strnad Josef, farář v Semilech 16
- Strnádek František, továrník v Podmoklicích 20, 70
- Stürgkh Karl von, předseda vlády Předlitavska 241
- Svárovská Helena, roz. Hyblerová, Semily 93
- Svárovský Jindřich, přádník, Semily 104, 105
- Svobodová Marie Augusta Antonie viz *Hyblerová Marie*
- Šebor Alois, JUDr., advokát v Mnich. Hradišti 267, 268
- Šírek Jan, hostinský v Benešově u S. 95-97, 141
- Škoda František, MUDr., lékař v Semilech 170
- Škrlik Josef, dělník a silák z Rybnic 99
- Šlechta Bedřich, továrník v Lomnici n. Pop. 203, 265
- Šmíd Karel, obchodník v Semilech 147
- Šmíd Václav, mistr u fy Hybler v Benešově u S. 56
- Šmíd Václav, úředník u fy Hybler 221
- Šourek, majitel tkalcovny v Horní Sytové 274
- Špatných Anna a Marie, učitelky v Novém Bydžově 40, 42, 46, 49
- Špidlen Antonín, MUDr., lékař a starosta v Semilech 22, 24
- Špidlen Josef, úředník fy Matouš 289
- Šťastný Ludvík, továrník v Rybnicích 91
- Štern, JUDr., advokátní koncipient v Semilech 243
- Štětka viz *Wolf Jan*
- Švábová Gusta, roz. Hyblerová 271
- Tachecí, inženýr v Liberci 127, 129, 263
- Tomíček, lékárník ve Vysokém n. J. 107, 120
- Tulach František, mistr v přádelně v Benešově u S. 95-97, 100, 110, 111, 114, 126, 132, 142, 166, 242, 254
- Tulach Josef, mlynář v Košťálově 95
- Tulachová Anežka, roz. Matoušová, z Bystré n. J. 95
- Tůma Antonín, tkalcovský mistr u fy Hybler v Benešově u S. 211
- Turnwald Josef, JUDr., advokát v Liberci 289
- Überlein Felix, obchodník v Železnici 34
- Überleinová Božena, roz. Fišerová 24, 32, 34
- Učík Josef, MUDr., tovární lékař v Žel. Brodě 23
- Valdštejn Adolf Arnošt, hrabě 263-268
- Valenta Antonín, hostinský v Semilech 122
- Vaněk Josef (Ohio), podnikatel v Semilech 213
- Vaníčková Ludmila viz *Hyblerová Ludmila*
- Vaverka Havel, šikovatel u 11. pluku infanterie v Jičíně 72, 74
- Vavřík, Kliment, dělnický předák, starosta Semil 217, 247, 248
- Vedral František, učitel hudby v Semilech 30, 37, 221
- Vedral Rudolf, úředník fy Hybler 200, 203
- Vích Josef, vrchní mistr fy Hybler v Benešově u S. 147, 172, 186, 209, 210, 213
- Višňák Antonín, pošt mistr v Semilech 22
- Vít, sedlák z Čikvásek 97, 99, 100
- Vitvarová Marie Antonie viz *Výtvarová*
- Vlček Bohumil, Ing., profesor, děkan a rektor ČVUT v Brně 294
- Vodsedálek Karel, Ing., Libštát 224
- Vodsedálek Karel, ředitel Libštátských textilních závodů 224
- Vojtišek František, sedlák v Podmoklicích 70
- Výtvarová Marie Antonie (1873-1940), roz. Hyblerová 19, 96, 211
- Wecker Rudolf, hejtman 11. pluku zeměbrany v Jičíně 73, 76, 78
- Weissová Anna, teta Václava Hyblera, Vídeň 58
- Wilhelm, ředitel bělidla v Kalné Vodě 230-231
- Wilson Woodrow, prezident USA 214
- Wolf Jan, profesor na reálce v Novém Bydžově 44
- Zeman Antonín, JUDr. (Antal Stašek), advokát 122, 241, 243
- Zindulka, majitel barevny v Malé Čermné 276, 277, 279-283, 285, 288, 289

Rejstřík firem

- A. Čerych & synové, přádelna, tkalcovna a úpravna
Josefov 168
- Ant. Poslt, tkalcovna v Bozkově 91, 192, 259
- Asa Lees & Co. Ltd., strojírna, Oldham 104, 107, 128,
132, 133
- Aschner a synové, firma ve Vídni 92
- AZNP, Mladá Boleslav 272
- Bayer, A.G., továrna na barvy v Elberfeldu 286
- Beneš a Lát, lisovna plastů, Sutice 91
- Breitfeld-Daněk a spol., strojírna v Praze 126, 127,
128, 267, 268-270
- Brněnská strojírna viz *První brněnská strojírenská společnost*
- Bří Hamáčkové, tkalcovna v Rybnicích 91, 122, 192,
210, 260
- Bří Prokopové, tkalcovna v Podmoklicích 91, 191, 192
- ClBA, A.G., továrna na barvy, Basilej 286
- Creditanstalt, Liberec 152
- Cutisin, n. p., Kořenov 122
- Čedičové závody Košťálův 224
- Česká průmyslová banka, Praha 129, 137, 147, 159,
161, 162, 163, 164, 232, 267
- Daniel Lonek, strojírna v Ústí nad Orlicí 275
- Dobson & Barlow, strojírna, Bolton, Manchester 119,
120, 126, 129, 131-133, 136, 141, 143, 179, 182, 271
- E. Urbanec, tkalcovna v Bozkově 91
- Eduard Ast & Co., Liberec 180-182, 271
- Ehinger, bělidlo v Dolním Lánově 228, 231
- F. Janoušek, tkalcovna a mlýn v Bystré n. J. 91, 122,
144, 192, 259, 302, 304
- F. Matouš, přádelna v Benešově u S. 90, 95, 107, 110,
123, 126, 128, 137, 139, 141, 142, 150, 182, 199,
210, 218, 222, 241, 254., 288, 289
- F. Menšík, tkalcovna v Podolí 304
- F. Schmitt, tiskárna, přádelna, tkalcovna a šlichtovna,
Semily 62, 69, 91, 92, 104, 105, 110, 112, 116, 120
- Fabrika 1861, s. r. o. 92
- Fiedler, elektrofirma 107, 141, 160
- Filip a spol., pletárna v Jablonném n. Orli. 277, 279
- Fleissner, přádelna a barevna v Aši 292-295
- Fr. Gerl, bělidlo a barevna v Hájích n. J. 92, 122, 127,
143, 260, 274, 302
- Fr. Katz, tkalcovna v Kunčicích 297
- Frant. Strnádek, tkalcovna v Podmoklicích 90, 132
- Ganz & Co., Lebersdorf 134
- Gebrüder Klinger, pletárna, Mikulášovice 294
- Gebrüder Körting, GmbH, strojírna, Hannover 184
- Gustav Liebisch, továrna na přízi, Varnsdorf 278
- Gustav Thiele, strojírna a slévárna, Rumburk 258
- H. R. Heinicke, komíny, Chemnitz 127
- Hermann Kramer, barevna a apretovna v Liberci
287, 288
- Hurling & Biederman, strojírna v Žitavě 138
- Husák a Kwaysser, výroba hektografů v Semilech 149
- CHALKO, s. r. o., Příkrý 91
- Charvát AXL, a. s., Semily 92
- J. Prokop a F. Fiedler, tkalcovna v Podmoklicích 91,
132, 259, 260
- JANKA Radotín, a. s. 184
- Jilemnická záložna 128, 135, 152, 160
- Jindřich Jandera, úpravna a bělidlo v Ústí n. Orli.
282-283
- Johann Douglas, Gaiss 131
- Johann Liebieg & Comp., Liberec 34, 292, 294, 295
- Jos. Bartoň a synové, textilní firma v Náchodě 128, 231
- Jos. V. Hybler; Jos. V. Hybler a syn; Jos. V. Hybler
a synové viz *Semily, Benešov u Semil, Svijany*
- Josef Horák, strojírna a slévárna litiny v Lomnici n. P. 118
- Josef Pour, mlýn a tkalcovna, Nový Bydžov 266
- Josef Riedel, přádelna v Dolním Kořenově 122-124
- Josefa Prokopa synové, Pardubice 159
- Julius Hanke, firma v Kalné Vodě 228, 230
- Knotek a spol., strojírna a slévárna, Jičín 64
- Kovozávody Semily 69
- L. Šťastný, provazárna v Rybnicích 304
- Lad. Bednář, tkalcovna v Podmoklicích 91, 224, 225
- Laurin & Klement, výroba motocyklů v Mladé
Boleslavi 143
- LIAZ, n. p., Mnichovo Hradiště 272
- LTZ Libštát, s. r. o. 90
- Mautnerovy textilní závody, a. s. 91, 132, 234, 256,
259, 278, 280, 285, 293, 297
- Melich a Skrbek, tkalcovna v Podmoklicích 91, 135, 258
- Melich a syn, tkalcovna v Podmoklicích 91, 124, 192

- Městská spořitelna v Semilech 158, 168, 191, 192, 198, 243
- Mitscherlich & syn, přádelna v Hrobu-Mlýnech 278
- Naturin, výroba střívek v Kořenově 122
- Novotný a syn, tkalcovna v Příkrém 91
- Občanská záložna Semily 103
- Olešán, n. p., Košťálov 90
- Otakar Havel, tkalcovna v Rybnících 304
- P. A. Šlechta a syn, tkalcovna Lomnice n. Pop. 203
- Pacholík a Jirounek, tkalcovna ve Slané 91
- Pelly, přádelna v Polici nad Metují 235, 277
- Penzijní ústav ve Vídni 225
- Platt Brothers & Company Ltd. 120
- Pojizerské bavlnářské závody, n. p., Semily 90, 92
- Prokop a Fiedler, šlichtovna v Podmoklicích 259
- Prokop a synové, Pardubice 141, 159, 172, 179
- Průmyslová banka viz *Česká průmyslová banka*
- První brněnská strojírenská společnost 134
- Rakouské textilní závody viz *Mautnerovy textilní závody*
- Reis & Grundmann, textilní firma ve Vídni 259
- Rieter, firma ve Winterthuru 107, 118
- Ringhofferovy závody, Smíchov 126, 127, 129, 184, 269, 270
- Rowland a Comp., Vídeň 256
- Rudolf Stabenow, továrna na akumulátory, Čelákovice 266
- Samuel Dort, Oldham 143
- Samuel Taussig a synové, tkalcovna v Hlinsku 151
- Schantz (též Schanz), výroba pian ve Vídni 32
- Schiedam, továrna na barvy v Holandsku 297
- Schwenzke, strojírna v Lipsku 128
- St. Hybler a J. Jína, tkalcovna v Libštátě 90, 114
- St. Hybler a V. Kučera, přádelna v Košťálově 90, 112, 168, 191, 198
- Tanvaldská slévárna a strojírna 104, 106, 107, 126, 131, 137, 138, 258, 259, 269
- Technometra, n. p. v Semilech 69, 92
- Továrny mlýnských strojů, n. p., Pardubice 159
- Vindobona, informační kancelář ve Vídni 135, 153
- W. Brass und Söhne, přádelna v Zábřehu 278
- Wannieck Friedrich, strojírna v Brně 126
- Weigsdorfer Industrie, firma ve Višňové 203
- Záložní úvěrní ústav v Hradci Králové 130, 159
- Zlatník a Tlapák, text. firma v Hradci Králové 130, 260
- Živnostenská banka Praha 158, 160, 164, 179, 194, 196, 198

Rejstřík míst

- Ajovščina, dř. Heidenschaft, Slovinsko 201, 206
Aš, okr. Cheb 283, 292, 294
Babí, lokalita v Benešově u S. 97, 226, 302
Bad Vöslau, okr. Baden, Dolní Rakousy 59, 61
Bakov nad Jizerou, okr. Mladá Boleslav 267
Benešov u Semil 68, 90, 143-144, 166, 222-223, 302-306
– přádelna, tkalcovna a barevna fy Hybler 94-139, 141, 146-153, 156-157, 159-160, 169-186, 193, 199-203, 210-211, 216-218, 220, 226-228, 234-237, 241-262, 273-279, 285-301
Berlín, Německo 50, 55, 156
Bítouchov viz *Semily*
Bolton, hrabství Velký Manchester, Anglie 119
Bozkov, okr. Semily 91
Brno 150
Buřany, č. o. Jablonec n. J., okr. Semily 243
Bystrá nad Jizerou, okr. Semily 91, 95, 97, 98, 122, 131, 172, 179, 192, 259, 304
Bzí, č. o. Železný Brod, okr. Jablonec n. N. 33
Čelákovice, okr. Praha-východ 266
Černý Důl 114, 128
Česká Kamenice, okr. Děčín 182, 277
Čikvásky, č. o. Košťálov, okr. Semily 97, 304
Čistá, okr. Semily 64, 82
Dánsko 50-52
Dařenice, č. o. Loukov, okr. Mladá Boleslav 263, 269, 272; viz t. *Svijany*
Dolní Branná, okr. Trutnov 114
Dolní Lánov, okr. Trutnov 228
Doubrava, č. o. Žďár, okr. Mladá Boleslav 179, 180, 324
Drážďany, hl. m. Sasko 50-51, 55
Dvůr Králové nad Labem, okr. Trutnov 64, 66
Einsiedel, č. o. Chemnitz, Sasko 255
Fredericia, Dánsko 50
Grado, L'Isola del Sole, v sev. Itálii 193
Gumpoldskirchen, o. Mödling, Dolní Rakousy 61
Háje nad Jizerou, okr. Semily 92, 302
Hamburk, hanzovní město 50, 53
Haratice, č. o. Plavy, okr. Jablonec n. N. 292
Heidenschaft viz *Ajovščina*
Hietzing, 13. vídeňský obvod 61
Hodkovice nad Mohelkou, okr. Liberec 92
Horní Branná, okr. Semily 218
Horní Litvínov, č. o. Litvínov, okr. Most 115
Horní Sytová, č. o. Vichová n. J., okr. Semily 274
Hostinné, okr. Trutnov 87
Hostivař, čtvrť v Praze 15
Hradec Králové 42
Humburky, okr. Hradec Králové 48
Chotyně, něm. Ketten, okr. Liberec 166
Chuchelna, dříve Kuchelna, okr. Semily 67, 91
Iserthal viz *Řeky*
Itálie 68, 194, 214, 216, 217, 220, 234
Jablonec nad Jizerou, okr. Semily 243
Jablonec nad Nisou 143
Jablonné nad Orlicí, okr. Ústí n. O. 277, 279
Jägerndorf viz *Krnov*
Jaroměř, okr. Náchod 72
Jičín 40, 42, 44, 64, 67, 70-87, 145, 196, 198, 201, 204-209, 226, 242, 290
Jilemnice, okr. Semily 115, 136; viz t. *Jilemnická záložna*
Jizerodol, Jizerodol viz *Řeky*
Josefov, č. o. Jaroměř, okr. Náchod 194, 206, 207, 209
Kalná Voda, č. o. Mladé Buky, okr. Trutnov 228, 230-232
Kbelnice, okr. Jičín 79
Ketten viz *Chotyně*
Kodaň, Dánsko 51-55
Kopaniny, č. o. Bystrá n. J., okr. Semily 97, 100
Kópháza (Kobháza), okr. Šoproň, Maďarsko 208
Korsør, Zéland, Dánsko 50
Kořenov, okr. Jablonec n. N. 122, 123
Košťálov, okr. Semily 70, 90, 91, 95, 112, 168, 224
Krnov (něm. Jägerndorf), okr. Bruntál 259
Kuchelna viz *Chuchelna*
Kunčice, okr. Hradec Králové 297
Lancashire, hrabství v SZ Anglii 104
Lázně Bělohrad, okr. Jičín 108, 109, 144, 162, 172
Ledeč nad Sázavou, okr. Havl. Brod 200
Leobersdorf, okr. Baden, Dolní Rakousy 134
Leverkusen, Severní Porýní-Vestfálsko 295
Liberec 37, 48, 50, 55, 112, 180, 194, 287

Libštát, okr. Semily 42, 70, 90, 114, 128, 198, 208,
 210, 224, 244
 Líšný, okr. Jablonec n. N. 114
 Lomnice nad Popelkou, okr. Semily 91, 118, 145, 197,
 200, 203, 212, 265
 Loukov, č. o. Háje n. J., okr. Semily 170
 Loukov, okr. Mladá Boleslav 261, 263
 Lvov, Ukrajina 194, 297
 Mährisch Schönberg viz *Šumperk*
 Malá Čermná, č. o. Čermná n. O., okr. Rychnov n. Kn.
 279, 280, 281
 Margareten, 5. vídeňský obvod 58
 Metličany, č. o. Nový Bydžov 48
 Mikulášovice, něm. Nixdorf, okr. Děčín 294
 Mladá Boleslav 143, 190, 200, 272
 Mnichovo Hradiště, okr. Mladá Boleslav 263–266,
 271, 272
 Náchod 113, 128, 188, 234
 Návarov, č. o. Zlatá Olešnice, okr. Jablonec n. N.
 258, 261
 New York, USA 297
 Nixdorf viz *Mikulášovice*
 Nové Město, č. o. Jičín 72, 79
 Nový Bydžov, okr. Hradec Králové 40, 42, 44, 45, 46,
 48, 49, 58, 108, 204, 266, 273
 Oldham, hrabství Velký Manchester, Anglie 104, 143
 Ostroměř, okr. Jičín 49
 Paříž 224
 Plzeň 48, 52
 Poděbrady, okr. Nymburk 162, 164
 Podmoklice viz *Semily*
 Podolí, č. o. Benešov u S., okr. Semily 70
 Police nad Metují 235, 277
 Polsko 73, 74, 86, 198, 213
 Popovice, č. o. Jičín 79, 82
 Praha 48, 56, 57, 68, 77, 93, 97, 99, 107, 108, 114,
 137, 147, 148, 153, 156, 159–161, 163, 164, 184,
 186, 188, 196, 200, 214, 221, 227, 232, 234, 237
 Prusko 86
 Przemyśl, čes. Přemyšl, město v polské Haliči 213
 Příkrý, okr. Semily 64, 91
 Rakousko 86, 93, 132, 159, 170, 191, 194, 197, 213,
 214, 216, 290
 Rakovník 56, 200
 Reutlingen, Bádensko-Württembersko 156, 158, 257
 Roprahtice, okr. Semily 56, 97, 166
 Rumburk, okr. Děčín 290
 Rumunsko 194, 292
 Rusko 32, 194, 213, 220
 Rybnice, č. o. Háje n. J., okr. Semily 91, 99, 122, 192,
 210, 240, 260
 Sarajevo, hl. m. Bosny 193
 Semily 55, 70, 96, 98–100, 103, 105, 106, 114,
 140–142, 144, 153, 159, 170, 172, 174, 176, 179,
 191, 193, 198, 199, 201, 207, 209, 213–215, 217,
 224–225, 228, 232
 – Bělidla viz *Riegrovo náměstí*
 – Bítouchov 125, 249, 261
 – Dolení náměstí viz *Riegrovo náměstí*
 – Hoření náměstí viz *Komenského náměstí*
 – Komenského náměstí 17, 22, 26, 28, 29, 35
 – Močidla viz *Riegrovo náměstí*
 – Ostrov 26, 28, 29, 235–236
 – Podmoklice 60, 66, 77, 90, 92, 94, 132, 153, 192,
 225, 259
 – Riegrovo náměstí 18, 92, 93, 121–124, 139, 140,
 145, 146, 160, 218–219, 221
 – Řeky 91, 92, 104–106, 110, 111, 120, 192, 215,
 222, 240, 249, 287, 288
 – Vrabčí rynek viz *Komenského náměstí*
 – hostinec U české koruny 122
 – U Chaloupeckých 207
 – U Jirounků 70
 – U Valentů 122
 – V ráji 29, 30, 87, 92, 93, 184, 221; viz t. *Vedral*
František
 – hotel Okresní dům 248; viz t. *Kvapil Alois*
 – Slavie 94, 103, 153, 225; viz t. *Hybler Josef V.*
 – sídlo firmy Hybler (čp. 16–18) 16, 18, 19, 26,
 62–65, 67–70, 139–140, 145
 Schreiberhau viz *Szklarska Poręba*
 Schwechat, č. o. Bruck an der Leitha, Dolní Rakousy 60
 Slaná, okr. Semily 91
 Smržovka, okr. Jablonec n. N. 115
 St. Lambrecht, Štýrsko 286
 St. Pölten, Dolní Rakousy 132, 133
 Stará Paka, okr. Jičín 49, 196, 208
 Strakonice 294

Sutice, č. o. Slaná, okr. Semily 69, 91
 Svijany, okr. Liberec 188, 189, 193, 209
 - cukrovar 263-268
 - přádelna a tkalcovna 141, 156, 158, 159, 160,
 179, 184, 192, 220, 222, 260, 261, 269-272, 274,
 285, 290
 Sychrov, okr. Liberec 63
 Szklarska Poręba, dř. Schreiberhau, Dolní Slezsko 295
 Štětín, polsky Szczecin, přístav na Odře, Pomořansko
 52, 55
 Štýrsko, spolková země v Rakousku 58, 59
 Šumperk, dř. Mährisch Schönberg 230
 Švýcarsko 107, 150, 217
 Terst, rakousko-uherský přístav v Itálii 193, 220
 Topolčany, Nitranský kraj 194
 Trutnov 83-85
 Turecko 69, 194
 Uhry, hist. země 77, 194, 208, 214, 276, 290
 Ústí nad Orlicí 275, 282
 Valdice, okr. Jičín 79
 Vamberk, okr. Rychnov n. Kn. 224
 Velký Kvíc, č. o. Slaný, okr. Kladno 159
 Vídeň, Rakousko 57-60, 73, 108
 Vichová nad Jizerou, okr. Semily 223, 243
 Višňová, dř. Weigsdorf, okr. Liberec 203
 Vladivostok, ruský přístav 220
 Vokšice, č. o. Podhradí, okr. Jičín 79, 212
 Vöslau viz *Bad Vöslau*
 Vrchlabí, okr. Trutnov 114, 158, 197, 200
 Vysoké n. Jiz., okr. Semily 93, 98, 100, 131, 140
 Weigsdorf viz *Višňová*
 Wiener Neustadt, Dolní Rakousko 119
 Winterthur, kanton Zurych, Švýcarsko 118, 119
 Želechy, č. o. Lomnice n. P., okr. Semily 224
 Železnice, okr. Jičín 79, 114, 145, 206, 208, 212
 Železný Brod, okr. Jablonec n. N. 16, 18, 30, 49, 67,
 93, 100, 153, 204, 242, 245, 275, 298
 Žitava, něm. Zittau, Sasko 50, 55, 114

PŘÍLOHY

Hlavní mezníky v životě Václava Josefa Hyblera

- 11. 9. 1875 narozen v Semilech v rodině kupce
- 1881–1886 žákem obecné školy v Semilech
- 1886–1887 navštěvuje III. třídu německé obecné školy v Liberci
- 1888–1891 studia na nižším reálném gymnáziu v Novém Bydžově
- 1891 výlet do Dánska
- 1891–1892 Skřivanova obchodní škola v Praze
- 1892–1893 Weissova obchodní škola ve Vídni
- 1893–1896 učí se na kupce, navštěvuje průmyslovou školu pokračovací v Semilech
- 1894–1896 stavba přádelny v Benešově u S.
- 1896–1899 vojenská služba u zeměbraneckého pluku v Jičíně
- 25. 3. 1897 stal se činným členem TJ Sokol v Semilech
- 29. 7. 1897 povodeň na Jizeře
- 1904 stavba odpadové přádelny v Benešově u S.
- 1904–1905 stavba tkalcovny v Benešově u S.
- 24. 10. 1905 oddán se Štěpánkou Dixovou
- 1. 1. 1906 založena veřejná obchodní společnost Jos. V. Hybler a syn
- 24. 5. 1906 koupen cukrovar v Dařenicích (Svijanech)
- 10. 8. 1906 narozen syn Václav
- 6. 6. 1908 tornádo poškodila továrnu v Benešově u S.
- 3. 4. 1909 požár továrny v Benešově u S.
- 1909–1911 stavba nové přádelny v Benešově u S.
- 5. 12. 1910 změna firmy na Jos. V. Hybler a synové
- 1912 onemocněl tyfem
- 9. 11. 1912 narozena dcera Štěpánka
- 23. 8. 1919 úmrtí otce Josefa Václava Hyblera
- 30. 12. 1919 narozena dcera Zdeňka
- 7. 7. 1922 choť Štěpánka umírá v sanatoriu v Podolí u Prahy
- 31. 12. 1925 propuštěn z československé armády jako četař v záloze
- 29. 12. 1939 uděleno domovské právo v Benešově u Semil
- 13. 8. 1945 na firmu Jos. V. Hybler a synové uvalena národní správa
- 3. 11. 1945 Václavovi vydáno osvědčení o státní a národní spolehlivosti
- 10. 4. 1947 zastaveno řízení pro údajné provinění proti národní cti za světové války
- 27. 6. 1948 firma Jos. V. Hybler a synové byla znárodněna zestátněním
- 19. 1. 1949 zastaveno i druhé trestní řízení podle malého retribučního dekretu
- 3. 6. 1951 Václav umírá a je pochován v rodinné hrobce na Koštofranku

Dovětek o rodu Hyblerových

Autor těchto pamětí Václav Josef Hybler (1875–1951) byl potomkem velmi starého semilského rodu, jehož přímé předky můžeme vystopovat až do poloviny 17. století.

Tím nejstarším je Daniel Hybler, ševcovský mistr, který byl Semilech v letech 1708 až 1713 purkmistrem. Postupně se třikrát oženil: se Salomenou, Kateřinou Kovářovou a Kateřinou Bažantovou, a měl s nimi devět dětí. Zemřel roku 1740 v úctyhodných 82 letech, narodil se tedy již kolem roku 1658, kam již písemné záznamy bohužel nesahají. Pokračovatelem rodu byl Samuel Hybler (1703–1773), který zplodil s Annou Hrádeckou sedm dítek. Jan a Josef se stali řezníky, čím byli ostatní, matriky neprozrazují. Jejich syn Samuel Kašpar Hybler, narozený v roce 1728, měl se svou chotí Marií Magdalenou Hlaváčovou opět sedm dětí. Nejstarší Josef Martin (1754–1793) se vyučil pekařem a vzal si v roce 1780 Růženu Čejkovou. Ta opět sedmkrát rodila, naposledy to byla dvojčata, která po dvanácti dnech opustila tento svět. V raném věku zemřeli i další sourozenci, přežil jen František Josef Hybler.

Zmíněný František (1784–1848) založil novou profesní tradici, protože se stal prvním semilským provazníkem. O rok mladší nevěstu Barboru Šulákovou (1785–1808) si našel na své tovaryšské cestě roku 1807 v Olešnici na Moravě. Jejich štěstí však netrvalo dlouho, syn František Petr zemřel za měsíc po narození na psotník a po půl roce si nebe povolalo i jeho matku, když zemřela „na horkou nemoc“. Netruchlil dlouho, druhou ženu Annu našel ještě téhož roku v Jičíně, v rodině tamního provazníka Václava Müllera. Dala mu obligátních sedm dětí, z nichž tři zemřely jako kojenci a s poslední Marií odešla i ona sama – bylo jí teprve 33 let. Třetí Františkova manželka Kateřina (1792–1859) byla dcerou semilského kováře Františka Pikory a Anny Marie Mazancové z Dolní Sytové. František Hybler si ji vzal až roku 1827 a při tom legitimoval jejich dvě nemanželské děti narozené v letech 1821 a 1826, Josefa a Apolenu Marií.

Apolena se roku 1844 provdala za semilského soustružníka Josefa Jakuba Kousala a jejich dcera Františka si vzala Václava Emanuela Brože, úspěšného obchodníka ve Vysokém nad Jizerou. Jejich štěstí netrvalo dlouho, protože když mu povila sedm dětí, zemřela v pouhých 31 letech na ochrnutí plic. Novou matku sirotkům našel v Marii Hyblerové (1851–1912), dceři provazníka Josefa Hyblera, která mu dala ještě dalších šest dítek.

Tento Josef Hybler (1821–1895) následoval v řemesle svého otce a vyučil se rovněž provazníkem. V rodině se uchovala paměť, že byl nejdříve zaměstnán v přádelně bavlny firmy F. Schmitt v Řekách a splétal pro ni lana na pohon samopředů. Když se osamostatnil, věnoval se výrobě provazů, popruhů, postraňků a dalšího žádaného zboží. Se svou chotí Anežkou, rozenou Doležalovou, žili nejprve v čp. 113 na Hořením náměstí, pak na Bělidlech, dnešním Riegrově náměstí čp. 248, a asi roku 1850 se přestěhovali do čp. 17, kde rodina natrvalo zakotvila. V živnosti mu Anežka vydatně pomáhala, při pletení provazů prý točila velkým kolem. Na jarmarcích jeho stánek stával na svahu Vrabčího rynku, nyní Komenského náměstí, před krásným roubeným domem rodiny Kousalovy čp. 115. Svůj poměrně značný majetek však nezískal řemeslem, ale především obchodem se lnem, který se tehdy na Semilsku hojně pěstoval, a jeho prodejem zejména na Moravu. Jen díky tomu si mohl postavit nový dům, když jim v noci z 12. na 13. října 1861 jejich chalupa shořela a synové Štěpán a Václav přitom utrpěli těžké popáleniny, na které zemřeli. Na místě spálených domů čp.

17 a 18 vybudoval nový kamenný a již patrový dům s výraznou fasádou, na Bělidlech zdaleka největší, s kupeckým krámem v přízemí. V roce 1874 k němu připojil ještě spáleniště čp. 16 vedle lékárny. Sídlem firmy je toto trojdomí dodneška.

Z jejich deseti dětí čtyři zemřely v útlém věku. Nejstarší Josef (1849–1919) se vyučil kupcem, převzal otcův krám a v 90. letech 19. století se stal zakladatelem textilní firmy Jos. V. Hybler. Sestra Marie (1851–1912) se provdala do Vysokého, Helena (1855–1905) si vzala továrního přádníka Jindřicha Svárovského. Stanislav (1859–1928) se ve Vídni oženil a zase rozvedl a Aloisii (1861–1938) si namluvil semilský mistr hodinář Josef Leipelt. Josef V. Hybler se velice šťastně oženil s Marií Matyldou, dcerou železnobrodského soukeníka Michala Antonína Fišera, jenž pocházel z jedenácti dětí, které se narodily školnímu učiteli Michaeli Ignáci Fišerovi a Antonii Anně Ceéové. Je jistě zajímavé, že její otec i děd byli v Brodě mlynáři. Také Marie Matylda (1851–1923) měla deset sourozenců, kteří se vesměs dožili dospělého věku a dosáhli významného společenského postavení. Přežila i svého muže, jemuž dala devět dětí. Zatímco Evženie Františka, Jindřiška Olga a Julius Jaroslav zemřeli ještě jako kojenci na tehdy obvyklé dětské nemoci a prvorozená Marie Antonie si vzala vojenského lékaře z Přelouče Antonína Výtvara, ostatní sourozence si musíme připomenout jako úspěšné kapitány textilního průmyslu.

Bratři Václav (1875–1951), MUDr. Josef (1878–1955), Břetislav (1880–1959), Otokar (1884–1950) a Julius (1887–1966) v sobě brzy objevili podnikatelské vlohy i potřebnou vůli a houževnatost, získali odborné vzdělání a ve spolupráci s otcem se pustili do zakládání a rozšiřování svých textilních továren, jak se o tom podrobně dočteme v této knize. Václav se od raného mládí staral o přádelnu a barevnu na Hradištech v Benešově u Semil a oženil se se Štěpánkou Annou Dixovou (1886–1922). Josef rezignoval na kariéru úspěšného očního chirurga a řídil semilskou centrálu firmy, oženil se s Martou Chrpovou a před válkou si s bratry postavil vilku na Ostrově v Semilech. Břetislav s Růženou Johnovou (1884–1958), dcerou mlynáře a továrníka z Hubálova, a Otokar s Pavlínou Marií Schönfeldovou (1883–1932), dcerou semilského sládky, se starali o prosperitu přádelny a tkalcovny v Loukově-Dařenicích (resp. Svijanech). Julius dal své „ano“ Marii Svobodové na haličském bojišti první světové války, v Semilech vedl obchodní oddělení a stal se nepříliš úspěšným majitelem bělidla v Kalné Vodě. Jejich jediná sestra Marie Antonie (1873–1940) se provdala za plukovního lékaře v Přelouči MUDr. Antonína Výtvara (1861–1935), ale štěstí jí ten svazek nepřinesl, protože manželství bylo v roce 1919 rozvedeno.

Potomstvo těchto pěti bratrů již nebylo tak početné. Když to tentokrát vezmeme od nejmladšího, pak Julius měl syna Theodora a dceru Marii provdanou Kroftovou. Otokar zanechal tři děti – Dr. Ottu Hyblera, Gustu Štorchovou a Evu Wiškovskou. Břetislav měl syna Břetislava, který se stal inženýrem a v mladém věku zemřel, nicméně jeho vnoučata, děti dcery Ludmily a Karla Závěrky, inženýři Michael (1964) a Filip (1970), úspěšně pokračují v hyblerovském podnikání. Manželství lékaře Josefa zůstalo bohužel bezdětné.

Václav Josef měl syna Václava (1906–1990) a dcery Štěpánku (1912–1948) a Zdeňku (1919). Přestože jeho žena pouhé tři roky po porodu mladší dcery zemřela na tuberkulózu, podařilo se mu všechny děti řádně vychovat.

Štěpánku si z rodného domu odvedl do Prahy vrchní komisař politické správy JUDr. Roman Pešek, i ona však v mladém věku zemřela. Srdce nejmladší Zdeničky získal pražský advokát JUDr. Karel Dohnal a měli spolu dvě děti, Ing. Jiřího a Davida.

Václavův syn Václav si roku 1940 vzal Ludmilu Vaníčkovou (1917–1998), dceru semilského typografa Václava Vaníčka z rodu soukenických podnikatelů v Rychnově nad Kněžnou. Měl s ní dvě děti, Ludmilu (1941) a Václava (1948–2016), který byl mistrem v ŽBS. Ludmila se provdala za stavbyvedoucího Ing. Ladislava Kuršela (1935–2010) a jejich potomkem je známý semilský podnikatel Ing. Milan Kuršel (1962). Spolu s Hanou rozenou Kloučkovou dali život třem synům, JUDr. Jakubovi (1991), Ing. Sebastianovi (1994) a Ing. Adamovi (1997) Kuršelovým, kteří jistě ochotně ponesou nelehké břemeno odkazu svých předků.

K lepší orientaci ve spleťtém rodokmenu Hyblerových a navazujících rodin jsme se rozhodli ke knize připojit tři genogramy: samotného rodu Hyblerových a dále rodin Kuršelových, Kloučkových, Dohnalových, Závěrkových a Johnových. S ohledem na platnou legislativu neobsahují přesná data narození a úmrtí a členové rodin projevíli s publikací v tomto omezeném rozsahu souhlas. V brzké době jim bude vedením společností HYBLER GROUP umožněno nahlížet do relativně úplné, a jak doufáme, stále aktualizované databáze s rodokmeny rodin, vzešlých z košatého stromu semilských Hyblerů. Bližší informace naleznou zájemci na následující adrese:

Perzekuce rodiny po druhé světové válce

Bezvýhradný příklon Československa k Sovětskému svazu, odstranění politické soutěže, zákaz stran mimo Národní frontu, vyhlášení znárodňovacích dekretů, pozemková reforma a další opatření vedly již před převzetím vlády komunisty k výraznému oslabení demokracie v naší zemi a její deformaci na tzv. „lidovou demokracii“. Následky těchto společenských změn nejdříve pocítili odsunutí občané německé národnosti, po nich velkostatkáři, šlechta a továrníci, po únoru 1948 pak i střední třída, západní letci, rolníci, řemeslníci, obchodníci, učitelé, duchovní, spisovatelé a další intelektuálové. Nastolena byla neúprosná diktatura proletariátu, ve skutečnosti zástěrka neomezené vlády komunistické strany. Začaly politické procesy s „nepřáteli lidu“ a čeští udavači se mohli přetrhnout, aby jich nahlásili co nejvíce a byli také podle jejich představ potrestáni.

Změnu režimu odskákali i sourozenci Hyblerovi. Hlavě rodiny a firmy Václavovi, autorovi těchto pamětí, málem zlomilo vaz zjištění Zemského odboru bezpečnosti z 26. 11. 1945, že se jeho jméno objevilo v písemnostech ústředí kolaborantské organizace Vlajka. Okresní vyšetřovací komise při ONV Semily měla proto zjistit, jak se za války choval nejen k Němcům, ale i k vlastním zaměstnancům, z nichž někteří si pospíšili s různými malichernými nebo nepravdivými stížnostmi, např. jak jim bylo V. Hyblerem hrozně ubližováno, dokonce je nutil i pracovat! Zatím byla na celou firmu uvalena tzv. národní správa, což znamenalo, že rozhodovací pravomoci převzal národním výborem jmenovaný národní správce a došavadní majitel nejen nesměl do řízení firmy zasahovat, neměl ani podíl na zisku – šlo tedy o jakési revoluční vyvlastnění, i když jen dočasné. Brzy pak následovalo znárodnění nebo nucené začlenění menší firmy do komunálního podniku.

Zoufalá situace Václava Hyblera, který zůstal úplně bez prostředků, se dočasně zlepšila až poté, kdy ZOB upozornil, že nešlo o seznam členů, ale pouze venkovských odběratelů časopisu Vlajka, který nelze považovat za důkaz členství. Předseda semilské organizace Vojtěch Strnádek navíc dosvědčil, že by mu jistě o novém členu dali z ústředí zprávu. Václav si zachoval čistý štít, neboť popřel členství i odběr Vlajky, žádného zaměstnance neuvolnil do zbrojního průmyslu, nikdo z dělníků firmy nebyl totálně nasazen nebo předán úřadu práce. To mu pochopitelně způsobilo řadu nepříjemností, jak dosvědčil prokurista firmy Robert Balcar nebo úředníci Václav Šmíd a Ludvík Novotný. Trestní řízení s Václavem Hyblerem pro provinění proti národní cti podle dekretu č. 138/45 Sb. muselo být 10. dubna 1947 pro nedostatek důkazů o vině zastaveno. O rok později komunisté sice Václavovo stíhání obnovili, ale i tentokrát bylo trestní nalézací komisí 19. ledna 1949 zastaveno.

Zároveň probíhal útok na firmu Jos. V. Hybler a synové. Nebyl to úplně malý podnik. Párádelna v Benešově u Semil měla 14 000 vřeten, párádelna v Loukově u Svijan 10 000 vřeten a tkalcovna v Loukově 388 mechanických stavů. V roce 1939 zaměstnávaly 414 osob, z toho 393 dělníků, do roku 1945 počet klesl na 131 osob, z nichž bylo 112 dělníků. Za války byla výroba omezená nedostatkem surovin i odbytu. Barevna a bělidlo v Benešově v letech 1940 až 1944 úplně stály a byly v nich uskladněny stroje firmy Lad. Bednář ze Semil. Také

továrna v Loukově musela v roce 1942 zastavit výrobu, stroje demontovat a uložit v kůlnách, sály uvolnit pro skladiště *Feldbekleidungsamtu der Luftwaffe* a později ASAP v Mladé Boleslavi pro zbrojní výrobu. Teprve během roku 1946 se podařilo její provoz obnovit.

Rozhodnutím Zemského národního výboru v Praze z 13. 8. 1945 byla v podniku zavedena národní správa, která byla zrušena rozhodnutím ministerstva průmyslu z 15. 11. 1947. Brzy na to byla firma znárodněna zestátněním vyhláškou ministerstva průmyslu z 27. 6. 1948. S účinností od 1. ledna 1948 byla začleněna do n. p. Pojizerské bavlnářské závody, Semily (v letech 1949–1955 byla přádelna na Hradištech součástí n. p. Olešán Košťálov) a v roce 1958 se stala závodem č. 12 n. p. Kolora Semily, kde setrvala až do privatizace.

Na konci 40. let již byl Václav Hybler vážně nemocen, v roce 1950 prodělal infarkt myokardu. Dluh na dani důchodové a na dávce z majetkového přírůstku se mu podařilo uhradit. Zbyly ještě mimořádné majetkové dávky ve výši 635 tisíc Kč, které postupně zčásti splatil a zbytek měl být převeden na Fond znárodněného hospodářství na vrub náhrady za znárodněný majetek (skutečně, znárodněný majetek měl být státem jeho vlastníkům uhrazen, a to podle zvláštního předpisu, který však nebyl nikdy vydán). Hladový bolševik tuto schválenou transakci nakonec zrušil a nutil starého člověka, aby prodal poslední zbylý majetek, z jehož výnosu žil.

Do jeho vily čp. 185, která byla znárodněna jako příslušenství továrny, se mu pod záminkou, že má nadměrný byt, snažily PBZ a potom Olešán nacpat další a další nájemníky. Nejdříve musel na příkaz soudu opustit svůj byt v přízemí, poté měl vyklidit i další dvě místnosti v patře, kde bydlel ve čtyřech pokojích se svým synem, jeho ženou a dvěma dětmi. Exekučnímu vystěhování těchto místností zabránilo jen potvrzení MUDr. Vojty, že Václav Hybler starší je skutečně velmi vážně nemocen. Když 3. června 1951 zemřel, zanechal svým potomkům ideální čtvrtinu vily v Semilech, cenné papíry a vázané vklady, které však byly měnovou reformou v roce 1953 zcela anulovány.

Národní správa byla ostatně vyhlášena také nad zmíněnou vilou čp. 21 v ulici Josefa Hory v Semilech, a to již 6. 12. 1945. Národní správkyňi ustanovil národní výbor zasloužilou soudružku Františku Šimkovou, která v této pozici zůstala až do konce roku 1953. Formálně však byl dům stále ještě ve vlastnictví bratrů Hyblerových – Josefovi, Břetislavovi a Otakarovi patřila každému čtvrtina a Václavovým dětem po osmině. Protože nebyl konfiskován ani nepropadl státu, nebyla národní správa oprávněná.

Komunistické znárodnění však pokračovalo vesele dál. Vládním nařízením č. 15/1959 Sb. bylo umožněno socialistickým organizacím, užívajícím provozovny a další nemovitosti, z nichž dosud platily nájem, aby požádaly o jejich přidělení, pokud je „nezbytně potřebují“. Tak konečně spadl do náruče národního výboru i zbytek vilky, patřící Václavovi Hyblerovi a Zdeňce Dohnalové, v níž byly umístěny jesle, později mateřská škola – až do převratu roku 1989. Teprve zákon o mimosoudních rehabilitacích č. 87/1991 Sb. umožnil návrat této nemovitosti do rukou oprávněných dědiců.

Václavův syn Václav Hybler ml. byl u firmy zaměstnán jako vedoucí barevny. Po jejím znárodnění pracoval dál v textilu – byl technickým kontrolorem v n. p. SEBA Tanvald a z benešovské vily se přestěhoval do bytu na nábřeží Svatopluka Čecha čp. 469 v Semilech. Po své matce sice zdědil polovinu domu čp. 116 na Komenského náměstí (Vlkánovsko), ale národní výbor jej plně obsadil nájemníky. Jeho měsíční plat činil v 60. letech pouhých

1 410 Kčs hrubého. Zemřel 4. prosince 1990. Jeho manželka Ludmila vedla na Střední všeobecně vzdělávací škole jídelnu.

Otakar Hybler bydlel v domě čp. 81 v Bořkově. Zemřel 5. března 1950 a zanechal po sobě dluh za důchodovou daň za rok 1948 a mimořádné majetkové dávky ve výši téměř miliónu korun ve staré měně. Jeho syn JUDr. Otto Hybler bydlel ve Vlastiboři u Držkova a byla mu svěřena péče o pozůstalost, kterou stát odmítl. Zemřel v Kladně 24. února 1985 a dědičkami se staly jeho manželka Božena a dcera Alena Kosová.

MUDr. Josef Hybler obýval dvě malé místnosti v mansardě vily čp. 21, s ubohým důchodem 266 Kčs měsíčně. Trpěl cukrovkou a šedým zákalem, zesnul jako chudšas 13. dubna 1955 v semilské nemocnici. Manželka ho opustila již v roce 1945, avšak nerozvedla se. Dědičkou většiny bytového zařízení a cenných papírů proto ustanovil svou hospodyní Boženu Čejkovou, která se o něj řadu let starala, bez nároku na odměnu. Dědici své čtvrtiny domu čp. 21 ustanovil své synovce Václava Hyblera, Dr. Ottu Hyblera a Ing. Břetislava Hyblera. Všichni své podíly na nemovitosti pro její předluženost odmítli a stát tuto čtvrtinu získal právem odúmrti.

Čtvrtý ze sourozenců, Břetislav, se po válce realizoval v Loukovci-Hubálově a zemřel 24. ledna 1959. Jeho syn, Ing. Břetislav Hybler, vybudoval v Hubálově elektrotechnickou dílnu, vyrábějící dynamy a světla na kola. Poslyšme však autentické vyprávění jeho vnuka Ing. Michaela Závěrky:

„Dědeček měl také několik patentů, týkajících se elektrotechniky. Bohužel přišel únor 1948. Hned v tomto roce byla znárodněna textilní továrna ve Svijanech-Dařenicích a prababičku Růženu s pradědečkem Břetislavem vystěhovali do Hubálova do vily čp. 21. V roce 1950 přišlo znárodnění i do Hubálova, dědečkovi byla sebrána elektrodílna i celá továrna, taktéž elektrárna v Hubálově. Nejdříve tovární objekt převzalo Kovodělné družstvo Liberec a následně, v roce 1951, se stalo vše majetkem Ústředí pro mechanizaci zemědělství – výuka traktoristů a řidičů zemědělských strojů. Následně dědečka komunisti odvezli do tábora nucených prací (TNP) v Jáchymově.

Na moji babičku a rodiče dědečka, Růženu a Břetislava Hyblerovi, komunisti také nezapomněli. Všechny je vystěhovali z krásné vily v Hubálově do malého domku pana Rejzka v Nové Vsi u Branžeže. Stěhování měla na starost sama babička, bylo to pro ni kruté a hlavně, co si odstěhovat, kam dát věci, které se do malého domku nevejdou – a to vše do tří dnů!!! Do domečku se tak musela stěsnat prababička s pradědečkem, babička Ludmila a její dvě děti – moje jedenáctiletá maminka Lidmila a mladší bratr Slávek.

Když dědečka Břetislava propustili z TNP, snažil se domek uzpůsobit k trochu lepšímu bydlení. Vybudoval WC a malou koupelnu – před tím byl na dvoře suchý záchod.

Dostal práci v LIAZu v Mnichově Hradišti jako inženýr v elektrotechnickém úseku. Babička pracovala v ČSAD v Mnichově Hradišti jako účetní. Maminka s bratrem chodili do školy – Slávek nejdříve v Branžeži a maminka do Kněžmostu. V létě jezdili na kole, v zimě pěkně pěšky – jedna cesta tři kilometry.

V roce 1952 dědečka Břetislava znovu zatkli a odvezli do věznice v Liberci, později pak do Mnichova Hradiště. Obvinili ho pro trestný čin sabotáže – pro smyšlené „nedodávání elektrického proudu z elektrárny v potřebné kapacitě“ podle paragrafu „podezření ze spáchání trestného činu – pletich proti zestátnění“.

Odsoudili ho do vězení a dále k propadnutí veškerého jmění obviněného včetně zabrání tří patentních listin. Babička měla dobrého známého právníka, JUDr. Königa, který jménem rodiny požádal prezidentskou kancelář o milost. Samozřejmě, že milost nedostal. 15. května 1953 přišel rodině do Branžeže telegram, že dědeček ve věznicí v Mnichově Hradišti spáchal sebevraždu oběšením. Bylo mu pouhých 43 let. Že se jeho smrt stala takto, věřil komunistům jen málokdo...

Byla to krutá rána, bolestivá do dnešních dnů. Prababička zbytek svého života hodně proplakala. Pohřeb dědečka byl na Loukovci, v kostele zádušní mše. Přijeli všichni příbuzní, blízcí i vzdálení. Rozloučit se přišli lidé z blízka i okolí. Hřbitov byl plný lidí, dalo by se říci, že to byla manifestace proti krutosti.

V té době se chtěl vrátit z pohraničí pan Rejzek, do jehož domku byli nastěhováni z Hubálova, a tak místní MNV všechny opět přestěhoval, tentokrát do „penzionu“ za hospodou u Svobodů v Nové Vsi. Podmínky pro bydlení byly ještě horší než u Rejzků, dostali tři místnosti ve studeném kamenném domě, WC na chodbě (společně s letními hosty), koupelna žádá.

V jedné místnosti přes společnou chodbu měla prababička a pradědeček ložnici – dvě postele a dvě skříně. Ostatní dvě místnosti sloužily jako kuchyně se spaním pro dvě osoby a obývací pokoj, kde spal Slávek.

O prázdninách v tomto domě bydleli letní hosté, hlavně z Prahy. Byla to velmi krušná doba. Také finanční situace byla přetěžká. Babička už nemohla jako žena bývalého továrníka pracovat v kanceláři v ČSAD, ale dostala místo v LIAZu u soustruhu, kde musela obrábět těžké součástky na nákladní auta. Babička byla drobná, štíhlá žena a to vše, spolu s tragédií jejího manžela, ji podlomilo zdraví.

Po prázdninách v roce 1954 se moje maminka dostala na čtyřletou ekonomickou školu s maturitou do Mladé Boleslavi. Nejdříve dojížděla každý den z Nové Vsi, ale musela vstávat v půl šesté ráno, aby se autobusem včas do školy dostala. Hlavně v zimě to bylo nepříjemné. Tetička Botková, mamčinina teta, jí časem našla ubytování přes týden v Mladé Boleslavi, ve vilce u vzdálených příbuzných. Takže domů za svou maminkou, prarodiči a bratrem Slávkem jezdila do Nové Vsi v sobotu odpoledne (dopoledne bylo vyučování). Ale alespoň prý měla přes týden čas na spolužačky, kino, divadlo.

Po dvou letech tetička Botková našla v Mladé Boleslavi na Starém Městě jednu místnost, kam se moje maminka s babičkou nastěhovala. Slávek jezdil jen občas, protože v té době již byl v Kutné Hoře na elektrotechnické průmyslovce. Bydlením se rozuměla jedna místnost v prvním patře v domě u Havlů – WC v přízemí společně s cukrárnou. Babička si sehnala místo jako kuchařka v restauraci. Bylo to také namáhavé zaměstnání, ale lepší než v LIAZU.

Pradědeček s prababičkou zůstali sami v Nové Vsi, a tak za nimi v sobotu odpoledne přijížděly autobusem.

Maminka v roce 1958 odmaturovala a tehdy na umístěnku nastoupila do mzdové účtárny ve mladoboleslavské Škodovce. V roce 1958 jela prababička za svou švagrovou do Prahy. To vždy pookřála. Bohužel, měla nemocné srdce a 3. prosince 1958 zemřela v Praze na Bulovce, kam ji převezla záchranka z Florence, když přijela autobusem do Prahy. Byla to pro všechny bolestná rána a pradědeček nemohl zůstat v Nové Vsi sám. V Mladé Boleslavi nemohl také bydlet, byl tam dezorientovaný. Ujala se ho tedy teta Micka, jeho švagrová ze Semil. Bylo mu smutno po prababičce a po necelých dvou měsících také zemřel.“

Dodejme, že po restituci v roce 1992 obnovil syn inženýra Břetislava, taktéž Břetislav, malou vodní elektrárnu hubálovského mlynáře Johna a dnes se o ni stará již vnuk Ing. Petr Hybler, který jí dokonce věnoval svou diplomovou práci. Petrův čtyřletý syn Jeník je dnes posledním ze starobylého semilského rodu tohoto jména po meči.

Nejmladší z bratrů, Julius, zemřel 4. srpna 1966, ve svých 79 letech. Víme z Václavových pamětí, že se nějak prohřešil vůči firmě, a proto jí byl zbaven vlastnických práv. Možná díky tomu pak nebyl zatížen majetkovými daněmi a dárkami a věnoval se v Semilech Pod Vartou čp. 628 drobnému zemědělství. O tři měsíce přežil syna Theodora, zatímco dcera Marie se provdala za slovinského papírenského odborníka a světového experta na čištění odpadních vod Dr. Miloše Kroftu (1912–2002) a v roce 1951 spolu s ním a dvěma dcerami emigrovala do Lenoxu ve státě Massachusetts.

Ediční poznámka

Po nedávno vydaných vzpomínkách Jana Bayera, syna úspěšného semilského podnikatele Jindřicha Bayera, máme nyní jedinečnou možnost seznámit se s pamětmi dalšího lídra pojizerského bavlnářského průmyslu, Václava Josefa Hyblera, tvůrce textilního království v Benešově u Semil. Splácíme mu tím svůj určitý dluh, neboť autor od počátku svou knihu nepsal jen pro svou rodinu, ale širší veřejnost.

První díl zahrnuje léta 1875 až 1898. Autor si v něm s potěšením vybavuje své semilské dětství a mládí, které ale nebylo vždycky jen radostné, prázdniny u dědečka a babičky v Železném Brodě, handl v tehdy německém Liberci, studium na gymnáziu v Novém Bydžově, odvážnou cestu s kamarádem do Dánska, další studia v Praze a ve Vídni a své obchodní počátky. Končí vojenskou prezenční službou v Jičíně, kterou si vysloveně užíval poté, když se naučil vycházet se svými nadřízenými a zřídil si tam prosperující kantýnu. Václav se tu projevuje jako skvělý vypravěč, řádky jsou prodchnuté laskavým humorem a nezamlčuje ani vlastní průšvihy.

Tento díl pomáhá datovat zmínka o velikonočních svátcích v 1. kapitole, že jsou právě odevzdávány zvony na válečné účely a píše se 23. březen 1942. Jinde Václav zmiňuje, že roku 1947 byla bourána Schmittova tiskárna a likvidovány formy (nejde o pozdější vpisek). Tento díl psal autor perem a inkoustovou tužkou na rub denních výkazů mistrů přádelny, a to nepříliš čitelně. V rukopise je hodně oprav a vsuvek, i na papírech jiného formátu. Je zřejmé, že se k němu často vracel a stále ho vylepšoval. Obal nese titul „*Paměti. I. díl. Jak šel život*“ a obsahuje 98 nsvázaných listů.

Druhý díl je již plně věnován budování firmy Jos. V. Hybler a synové od samých počátků v roce 1894 až po dobu německé okupace. Otec Václavovi poskytl velké kompetence i odpovědnost při stavbě továrny, jejím zařizování stroji, opatrování pracovních sil a sjednávání obchodů, ponechal mu i prostor pro naplňování vlastních představ. Autor se při jeho psaní nespolehal jen na svou vynikající paměť, ale využil i podnikový a rodinný archiv. Postupoval při tom chronologicky, rok za rokem. Nakonec připojil ještě tematicky vymezené kapitoly, věnované budování odpadové přádelny, tkalcovny a barevny v Benešově u Semil, jednání o zbudování přehrady na Jizeře a nezapomenul ani přidat svůj pohled na dělnické hnutí na Semilsku na počátku 20. století. Je třeba potvrdit, že se mu v továrně skutečně dařilo udržet sociální smír. Tato část knihy je již pochopitelně odborně zasvěcenější, vyzařuje z ní snaha podat svědectví o obtížích, s nimiž se Hyblerové museli ustavičně prát – povodně, požáry, vichřice, sousedi, konkurence, dodavatelé surovin a strojů, dluhy, úvěry, válečné hospodaření, někdy méně spolehlivý personál atd. Trochu nás může mrzet, že o Václavově rodině se dočítáme jen málokdy, a to ještě obvykle v nějaké souvislosti s továrnou. Z dochovaných fotografií však cítíme radost a štěstí, třebaže paní Štěpánka zemřela v pouhých 25 letech a Václav syna Václava a dcery Štěpánku a Zdeňku vychovával sám.

Také v tomto dílu občas probleskují události druhé světové války a můžeme se proto domnívat, že si Václav J. Hybler našel čas na zpracování historie firmy rovněž na začátku okupace a oba díly psal víceméně současně. Rukopis dokončil v roce 1942. O pokračování žádal své nástupce, jenže nemohl tušit, co čeká rodinu a jeho vymazlenou firmu po nástupu komunistů k moci. Domníváme se, že i druhý díl byl nejdříve psán rukou a doplněn

vlepenými fotografiemi, na něž jsou v textu četné odvolávky – bohužel je dnes nezvěstný. Dochovaný exemplář je psán již na stroji na 163 volných listech papíru, opět s četnými přípisky a doplňky autora. Na obalu je jeho rukou titul: „*Paměti. II. díl. Jak jsem se stal fabrikantem.*“ Počátkem června 1951 75letý autor těchto pamětí umírá.

Po roce 2000 se Hyblerových pamětí, střežených jeho vnučkou paní Ludmilou Kuršelovou, ujal Ing. Michael Závěrka, pravnuke Břetislava Hyblera a místopředseda představenstva HYBLER GROUP, a. s. Do přepisování obou rukopisů na počítači zapojil také obětavé síly ze svého sekretariátu a sám se věnoval korekturám. Přesto hodně míst zůstalo nečitelných nebo nesrozumitelných. V roce 2023 se stal dalším pokračovatelem snah seznámit nejen rodinu, ale i širší veřejnost s tímto výjimečným, a i pro dnešní dobu velmi aktuálním dílem generální ředitel společnosti Ing. Adam Kuršel, který inicioval jeho přípravu tak, aby mohlo být publikováno poblíž 130. výročí založení firmy.

Zmíněných přepisů bylo nyní s povděkem využito, avšak důsledně jsme je porovnávali s originálem pamětí, doplnili chybějící místa i celé stránky a přepsali též kapitoly v příloze. Jejich začlenění bylo nutné proto, že se na ně autor pamětí často odvolává.

Ediční práce se řídila zavedenými pravidly pro vydávání novověkých textů.¹ Oba dochované svazky považujeme za historicky zajímavé prameny literární povahy, jsou psány výrazově bohatým jazykem, ozvlášťňovaným prvky hovorové češtiny. Zvláště z doby vojenského cvičení se setkáváme s četnými citacemi hodnotí, povelů i celých vět také v němčině, které jsme přirozeně ponechali, s překladem v poznámce. Pravopis, psaní velkých a malých písmen a interpunkci jsme důsledně přizpůsobili dnešním Pravidlům českého pravopisu, v řadě případů byl upraven slovosled, rozepsány zkratky, vynechána opakuje se slova a doplněny místy chybějící hlásky. Pro usnadnění čtení byly odstraněny zastaralé infinitivy s *-ti*, knižní příslovce *dosti*, předložka *ku* nebo tvar slovesa *jest* (sám autor tak v řadě případů, avšak nedůsledně sám učinil), s výjimkou citací dobových pramenů, zejména korespondence. 7. pád osobního jména Housa *Housem* jsme opravili na *Housou*. Jinak nářeční prvky ponecháváme a zachováváme též zvukovou podobu slov, jako např. *štamprdle*, *kamerád*. Sjednotili jsme variantně zapisovaná slova typu *kumpanie* na *kompanie*, *menage* na *menáž*. Větším zásahem byla oprava zkomolených jmen (vlivem dobové výslovnosti) *Kobrdle* na *Kobrlé*, *Škrdlík* na *Škrlík*, *Preis* na *Preiss*, *Liebig* na *Liebieg*, *Mikeš* na *Mikšů*, *Flat* na *Flath*, *Rasin* na *Raschin*, *Šorš* na *Schorsch*, *Fučík* na *Učík* apod., přičemž jsme vycházeli z matrik a dobových adresářů.

Největším redakčním zásahem, u něhož se musíme zastavit, byla asi naše oprava jména Václavova nadřízeného proviantáka z doby vojenské služby. Autor pamětí si nadporučíka „*Ramelmeiera*“ velmi oblíbil (a on jeho), ale zničehonic se z něj v kronice stal nadporučík „*Obermeier*“. Důstojník toho jména ovšem v letech 1896–1899 nesloužil u zeměbrany v Jičíně ani v celém Předlitavsku, stále jím byl nadporučík Ramelmayer, jak je zachován ve vojenských matrikách. Pravděpodobně toto jméno Václavovi evokovalo jméno objevitele strojního barvení Obermaiera, o jehož důmyslném vynálezu se dovídáme v kapitole o barevně.

¹ ŠTOVÍČEK, Jan. *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*. Praha 2002.

Opraveny byly rovněž chybné místní názvy a názvy firem doma i v zahraničí, pokud je bylo možné ověřit. Ponechána byla německá místní jména, která byla po roce 1945 změněna, v poznámkách je uvedena dnešní podoba. Hranaté závorky s třemi tečkami upozorňují na nečitelný nebo vypuštěný text, text v hranatých závorkách byl doplněn, otazník v hranatých závorkách označuje nejisté čtení, špičaté závorky odlišují vložený text.

Pokud jde o členění obsahu knihy, v prvním díle byly autorem označeny jen tři kapitoly, a sice *Učil jsem se kupcem, Jak jsem se učil kupcem a Život vojenský, život veselý*. Jejich novou stylizaci a doplnění zajistil editor. Názvy kapitol druhého dílu a příloh byly ponechány beze změny. Do příloh jsme přesunuli kapitolu pojednávající o přípravě stavby přehrady na Jizeře, jelikož pokrývala dobu dvaceti let a tematicky se vymykala ostatnímu textu.

Poznámkový aparát se omezuje na vysvětlivky cizích termínů a nejzákladnější informace o osobách, firmách a místech, pokud se editorovi zdály důležité. Pro zjednodušení nerozlišujeme textové a věcné poznámky. Přáli bychom si, aby po knize sáhla i mladá a nejmladší generace. Možná si při čtení Václavových vzpomínek uvědomí, že ani zkáza pracně budovaného díla nemusí znamenat konec, ale naopak příležitost k novému a lepšímu začátku.

V rejstřících jsou doplněna křestní jména a další údaje, pokud jsme je mohli zjistit.

Fotografický doprovod knížky zčásti pochází ze sbírek Státního okresního archivu v Semilech, Městského muzea v Železném Brodě, Národního archivu, Městského muzea v Novém Bydžově a Regionálního muzea a galerie v Jičíně. Použili jsme i několik obrázků pod licencí Wikimedia Commons. Hlavně jsme ale těžili z bohatého rodinného archivu Hyblerových, za jehož skeny vděčíme především Ing. Michaelu Závěrkovi a Davidu Dohnalovi, podílel se na nich i editor. Bohužel jsou dosud nezvěstné fotografie, na něž autor v rukopise paměti odkazoval. Je to škoda o to více, že fotografování bylo podle svědectví jeho syna velkou Václavovou vášní. Měl bohatou odbornou literaturu českou i německou a na procházkách prý rád pořizoval fotografie lidí, s nimiž se setkal.

Rodinný archiv vytvořil jeho syn Václav ml. ještě za války a krátce po ní, když pro každého člena rodiny, a to nejen Hyblerovy, ale i Dixovy, Fišerovy, Fleknovy, Johnovy, Kremličkovy, Radovy, Schönfeldovy, Vaníčkovy a dalších vytvořil složku, do níž vkládal jejich osobní doklady, parte, matriční výpisy, fotografie atd. Byl uznávanou hlavou Hyblerova rodu, a tak mu příbuzní ochotně zasílali informace. Dokonce si nechal natisknout speciální evidenční karty, do kterých kromě osobních dat zapisoval i různé zajímavosti, uchované v rodinné paměti. Korunou tohoto snažení byly psané a pak i kreslené rodokmeny těchto rodů, založené většinou na vyžádaných výpisech z farních úřadů. Je dobře, že jsou dnes tyto poklady v Kuršelově rodině pečlivě střeženy a jistě budou i dále doplňovány.

Za pomoc při redakčních pracích vděčím zejména Mgr. Miloši Plachtovi, jenž přispěl cennými připomínkami jak věcnými, tak i jazykovými.

Ivo Navrátil

Použitá literatura

- BEROÚŠEK, František. *Slovník textilní = Textile dictionary = Vocabulaire textile = Textilwörterbuch*. Praha 1909. 545 s.
- BOHDANECKÝ, Antonín. *Textilní minulost města Semil*. Textilní obzor, roč. 42 (1944), č. 12, s. 330–331.
- BULÍŘ, Karel. *Průmyslová čítanka pro školu i dům*. Praha 1884. 308 s.
- Die Gross-Industrie Oesterreichs*. Wien 1898. 483 s.
- Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*. Žehušice 2004. 263 s.
- HOLUBIČKOVÁ, Lenka. *Jak šel život, aneb Benešov u Semil ve století dvacátém*. [Benešov u S.] 2003. 198 a 23 s.
- HOLUBIČKOVÁ, Lenka. *Místopis obce Benešov u Semil*. Benešov u Semil 1999. 192 s.
- HOLUBIČKOVÁ, Lenka. *Šest století v nás: aneb Benešov u Semil 1411–2011*. Benešov u Semil 2011. 269 s.
- CHYTIL, Alois. *Místopis Československé republiky*. 3. vyd. Praha 1930. 1488 s.
- Jahrbuch und Wohnungs-Anzeiger der Stadt Reichenberg für das Jahr 1917*. Liberec 1916.
- JAKUBEC, Pavel. Příspěvek k historii Židů v Semilech. In: *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. Sv. 14 (2001), s. 109–124.
- JECH, Tomáš. MUDr. Antonín Špidlen – starosta města Semil. In: *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. Sv. 31 (2018), s. 44–70.
- KAMENICKÝ, Jan. *Český ráj, Pojizeří, Podkrkonoší, Krkonoše, Jizerské hory, Jiráskův kraj, Orlické hory*. Semily 1934. 198 s.
- KAMENICKÝ, Jan. *Průvodce Riegrovým krajem. Semilsko, Železnobrodsko, Maloskalsko*. Semily 1929. 60 s.
- KAMENICKÝ, Jan. *Semilsko a Železnobrodsko v rámci turistickém: Riegrova a Palackého stezka, Kozákov, Maloskalsko, výlety do Českého ráje a na Krkonoše*. Semily 1924. 43 s.
- KAMENICKÝ, Jan. *Stručný průvodce po Semilech a okolí*. Semily 1903. 46 s.
- KLENCKE, Philipp Friedrich Hermann. *Úplný domácí lékař*. Praha 1893. Díl I–II.
- KUDRNÁČ, Václav. *Adresář a popis politického okresu Turnovského*. Turnov 1903. 137 s.
- KUDRNÁČ, Václav. *Úplný adresář a popis politického okresu Turnovského*. Turnov 1900. 156 s.
- KUDRNÁČ, Václav. *Úplný adresář hejtmanskví Semilského*. Turnov 1905. 165 s.
- LESÁK, Vladimír – LENDEROVÁ, Milena. Počátky a první etapa hnutí textilního dělnictva na Semilsku. In: *Z dějin textilu*. Sv. 12. Ústí n. O. 1988, s. 203–209.
- MENČÍK, Alois. *Z kroniky a historie – ohlédnutí do minulosti*. Černodolský zpravodaj, roč. 5, 2011.
- MIZERA, František. *Paměti města Semil a okolí*. Semily 1930. 275 s.
- MIZERA, František. *Popis okresního hejtmanskví semilského*. Praha 1888. 151 s., 1 mp.
- MIZERA, František. *Vývoj textilního průmyslu v hejtmanskví semilském*. Semily 1909. 35 s.
- NAVRÁTIL, Ivo. Májové dny roku 1890 na Semilsku. In: *Pohledy do minulosti: Sborník příspěvků k šedesátinám doc. PhDr. Vladimíra Lesáka*. Hradec Králové 1994, s. 169–181.
- NAVRÁTIL, Ivo – JAKUBEC, Pavel. *Semilsko*. Praha–Litomyšl 2010. 76 s.
- Ottův obchodní slovník*. Red. Josef Pazourek. Praha 1912–1917. Díl I–II.

- Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí.* Praha 1888–1909. Díl 1–28.
- PÁVEK, Miloslav. *Československé textilní strojírenství.* Brno – Liberec 1981. 173 s.
- PÁVEK, Miloslav. *Textilní výroba v historickém přehledu.* Praha 1971–1972. 2 sv. 446 s.
- Pod vlastním krovem: 17. a 18. červenec 1909. Semily 1909.* 13 s., příl.
- PREISS, Jaroslav. *Český průmysl textilní slovem i obrazem.* [Praha 1909]. 88 l.
- PREISS, Jaroslav. *K vývoji českého průmyslu bavlnářského.* Praha 1927. Zvl. otisk Obzoru národohospodářského, číslo 6, ročník XXXII. 15 s.
- Příruční slovník jazyka českého.* Praha 1935–1957. Díl I–VIII.
- Sborník vzpomínek na události z bojů KSČ v okrese Semily.* Přípr. red. rada za ved. Františka Mizery ze vzpomínek starých členů strany. Semily 1961. 112 s.
- Schematismus der k. k. Landwehr und der k. k. Gendarmerie der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder ... für 1896–1898.*
- Spolek československých průmyslníků textilních v letech 1902–1927.* Praha 1927. 38 s., obr. příl.
- Sto let práce: zpráva o všeobecné zemské výstavě v Praze 1891.* Praha 1893. Sv. I–II.
- Technický průvodce pro inženýra a stavitele.* Praha 1899.
- VOTOČEK, Václav. *Místní a pomístní jména v Semilech.* Semily 2002. 78 s.
- VOTOČEK, Václav. *Vývoj národního podniku Kolora, bavlnářské závody Semily.* Díl 1–2, 1946–1958; 1958–1989. Semily 1989–1991. 2 sv. (165 a 106 s.) Rozmn.
- Výroční zpráva real. a vyš. gymnasia obecního v král. věnném městě Novém Bydžově za školní rok 1889.*

Použité archiválie

HYBLER GROUP, a. s.: Rodinný archiv Hyblerových

SOA Hradec Králové: Sbírka matrik Východočeského kraje; J. V. Hybler, přádelna, Benešov u Semil, 1912–1948

SOA Litoměřic: Sbírka matrik Severočeského kraje; Rodinný archiv Rohanů

SOkA Jablonec n. Nis.: Archiv města Železný Brod; M. A. Fišer

SOkA Hradec Králové: Gymnázium Nový Bydžov, katalogy

SOkA Liberec: Archiv města Liberec, kt. 8

SOkA Semily: MNV Benešov u S., kt. 14; ONV Semily, kartony 1 (TNK), 980 (Fin-D/410/SE), 990 (Fin-9/D60-66), 1115 (majetkové dávky Josef Hybler), 1116 (majetkové dávky Václav Hybler); Sbírka fotografií; Sbírka pohlednic; Sbírka soudobé dokumentace; František Mizera; Václav Votoček

Muzejní sbírky fotografií: Městské muzeum Nový Bydžov, Městské muzeum Železný Brod, Muzeum Podkrkonoší Trutnov, Regionální muzeum a galerie Jičín

Zkratky

AM	archiv města
AO	archiv obce
c. k.	císařsko-královský
č. o.	část obce
fol.	folio (list)
franc.	francouzština
HK	Hradec Králové
HP	koňská síla (horsepower)
JUC.	kandidát práv
JZD	jednotné zemědělské družstvo
K, Kč, Kčs	koruna
KS	koňská síla
kt.	karton
lat.	latina
MNV	místní národní výbor
n. p.	národní podnik
NA	Národní archiv
něm.	němčina, německý
okr.	okres
ONV	okresní národní výbor
pag.	pagina (strana)
P.	pater
PBZ	Pojizerské bavlnářské závody
privil.	privilegovaný
RA	rodinný archiv
sb.	sbírka
SbF	Sbírka fotografií
SbM	Sbírka matrik
SbSD	Sbírka soudobé dokumentace
sign.	signatura
SOA	státní oblastní archiv
SOkA	státní okresní archiv
TNK	trestní nalézací komise
TNP	tábor nucených prací
ZČRP	Z Českého ráje a Podkrkonoší
zl.	zlatý
ZOB	Zemský odbor bezpečnosti

Paměti

Václav Josef Hybler

Příprava edice, rejstříky, přílohy a rodokmeny

Ivo Navrátil

Odpovědný redaktor

Adam Kuršel

Zpracovala firma

Euro-Agency s.r.o.

Grafická úprava

Jan Hrdina

Sazba

Štěpán Kotrba

Ke 130. výročí svého založení
vydala firma HYBLER GROUP, a. s.,
v Semilech roku 2025

Vytiskl Press Servis, s.r.o.

1. vydání

ISBN 978-80-909598-0-4

Václav Josef Hybler

Po desítkách let mlčení o tvůrcích malých i větších firem se konečně můžeme setkávat s příběhy vynikajících osobností, které se dokázaly pozvednout nad dané poměry a rozvinout sebe i své širší okolí do prosperity. Některé o tom zanechaly vlastní svědectví.

Dědeček Václava J. Hyblera byl pouhým semilským provazníkem. Syna Josefa však nechal vyučit kupcem. Kupcem natolik talentovaným, že tu vybudoval nový textilní podnik. S tehdy devatenáctiletým synem Václavem postavil na Jizeře v blízkém Benešově jez a silou vody rozjel nejdříve přádelnu, pak tkalcovnu a nakonec barevnu. Továrnu opakovaně ničily povodně, požáry i vichřice, ale Hyblery zastavit nedokázaly. Promyšleným investováním rozšiřovali zvolna, ale odvážně výrobu na Hradištech a časem ještě zakoupili zrušený cukrovar ve Svijanech-Podolí.

Nejstarší Václav o jejich podnikání sepsal za války zajímavou kroniku, kterou odkázal potomkům. Když komunisté v roce 1948 uchvátili moc, spadly jim do klína i dobře fungující továrny pěti bratrů Hyblerových. O tři generace později však vzaly bláhové sny klasiků marxismu-leninismu a jejich epigonů za své.

Nejen Semilany jistě okouzlí ta část knihy, v níž Václav s humorem vzpomíná na 80. a 90. léta 19. století prožitá v Semilech, Novém Bydžově, Praze a ve Vídni. Končí tříletou vojenskou službou v Jičíně, kterou si vysloveně užíval. V podnikání byl selfmademanem, barvení látek se učil z knížek, mnoha pokusy a omyly. Přesto se stal respektovanou autoritou a úspěšným podnikatelem. A byl také výborným vypravěčem, jak čtenář brzy zjistí.

ISBN 978-80-909598-0-4

9 788090 959804